ADY ENDRE LEVELEI

SZERKESZTETTE, A SZÖVEGET GONDOZTA
BELIA GYÖRGY

TARTALOM

ELSŐ KÖTET 1895-1908

1 GUBA PÁLNAK
2 CSIKY LAJOSNAK
3 SZÉKELY ÖDÖNNEK
4 SOMOGYI KÁLMÁNNAK
5 ADY LŐRINCNÉNEK
6 VARGA ILONÁNAK
7 ÁBRÁNYI EMILNEK
8 VARGA ILONÁNAK
9 VARGA ILONÁNAK
10 VARGA ILONÁNAK
11 VARGA ILONÁNAK
12 VARGA ILONÁNAK
13 VARGA ILONÁNAK
14 VARGA ILONÁNAK
15 VARGA ILONÁNAK
16 VARGA ILONÁNAK
17 VARGA ILONÁNAK
18 VARGA ILONÁNAK
19 PÁSZTOR BERTALANNAK
20 VARGA ILONÁNAK
21 VARGA ILONÁNAK
22 VARGA ILONÁNAK
23 VARGA ILONÁNAK
24 VARGA ILONÁNAK
25 VARGA ILONÁNAK
26 VARGA ILONÁNAK
27 VARGA ILONÁNAK
28 VARGA ILONÁNAK
29 VARGA ILONÁNAK
30 VARGA ILONÁNAK
31 A SZIGLIGETI TÁRSASÁGNAK
32 FEHÉR DEZSŐNEK
33 VARGA ILONÁNAK
34 VARGA ILONÁNAK
35 OSVÁT ERNŐNEK
36 IFJ. ERDŐS ALBERTNAK
37 ADORJÁN EMILNEK
38 SOMLÓ BÓDOGNAK
39 BRÜLL ADÉLNAK
40 BRÜLL ADÉLNAK
41 BRÜLL ADÉLNAK
42 BRÜLL ADÉLNAK
43 BRÜLL ADÉLNAK
44 BRÜLL ADÉLNAK
45 BRÜLL ADÉLNAK
46 BRÜLL BERTÁNAK
47 BRÜLL ADÉLNAK
48 BRÜLL ADÉLNAK
49 VARGA ILONÁNAK
50 BRÜLL ADÉLNAK
51 BRÜLL ADÉLNAK
52 BRÜLL ADÉLNAK
53 BRÜLL ADÉLNAK
54 BRÜLL ADÉLNAK
55 BRÜLL ADÉLNAK
56 BRÜLL ADÉLNAK
57 BRÜLL ADÉLNAK
58 BRÜLL ADÉLNAK
59 BRÜLL ADÉLNAK
60 BRÜLL ADÉLNAK
61 BRÜLL ADÉLNAK
62 BRÓDY SÁNDORNAK
63 BRÜLL ADÉLNAK
64 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
65 BRÜLL BERTÁNAK
66 BRÜLL BERTÁNAK
67 BIRÓ LAJOSNAK
68 BRÜLL BERTÁNAK
69 BRÜLL ADÉLNAK
70 BRÜLL ADÉLNAK
71 BRÜLL BERTÁNAK
72 SZÁVAY GYULÁNAK
73 BIRÓ LAJOSNAK
74 BRÜLL ADÉLNAK
75 BRÜLL BERTÁNAK
76 BRÜLL BERTÁNAK
77 BIRÓ LAJOSNAK
78 BIRÓ LAJOSNAK
79 BRÜLL BERTÁNAK
80 SOMLÓ BÓDOGNAK
81 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
82 BRÜLL BERTÁNAK
83 BRÜLL ADÉLNAK
84 BRÜLL BERTÁNAK
85 BRÜLL BERTÁNAK
86 BRÜLL BERTÁNAK
87 SOMLÓ BÓDOGNAK
88 BRÜLL BERTÁNAK
89 BRÜLL BERTÁNAK
90 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
91 BRÜLL BERTÁNAK
92 BRÜLL ADÉLNAK
93 BRÜLL BERTÁNAK
94 BRÜLL BERTÁNAK
95 BRÜLL BERTÁNAK
96 BRÜLL BERTÁNAK
97 BRÜLL SÁMUELNÉNAK
98 BRÜLL BERTÁNAK
99 BRÜLL BERTÁNAK
100 BIRÓ LAJOSNAK
101 BIRÓ LAJOSNAK
102 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
103 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
104 BRÜLL BERTÁNAK
105 BRÜLL BERTÁNAK
106 SOMLÓ BÓDOGNAK
107 BRÜLL BERTÁNAK
108 BRÜLL BERTÁNAK
109 BRÜLL BERTÁNAK
110 BRÜLL BERTÁNAK
111 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
112 BRÜLL BERTÁNAK
113 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
114 BRÜLL BERTÁNAK
115 BRÜLL BERTÁNAK
116 BIRÓ LAJOSNAK
117 BRÜLL BERTÁNAK
118 BRÜLL BERTÁNAK
119 BRÜLL BERTÁNAK
120 DIÓSI ÖDÖNNEK
121 SZEMERE MIKLÓSNAK
122 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
123 SOMOGYI KÁROLYNAK
124 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
125 TISZA ISTVÁNNAK
126 BOTH ISTVÁNNAK
127 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
128 BRÜLL ADÉLNAK
129 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
130 BIRÓ LAJOSNAK
131 BIRÓ LAJOSNAK
132 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
133 ADY LAJOSNAK
134 BIRÓ LAJOSNAK
135 BRÓDY SÁNDORNAK
136 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
137 ADY LAJOSNAK
138 ADY LAJOSNAK
139 BIRÓ LAJOSNAK
140 BRÜLL BERTÁNAK
141 VÉSZI MARGITNAK
142 BRÜLL BERTÁNAK
143 BRÜLL BERTÁNAK
144 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
145 BRÜLL BERTÁNAK
146 BIRÓ LAJOSNAK
147 VÉSZI MARGITNAK
148 BRÜLL BERTÁNAK
149 BRÜLL BERTÁNAK
150 VÉSZI MARGITNAK
151 ADY LAJOSNAK
152 BRÜLL BERTÁNAK
153 VÉSZI MARGITNAK
154 BRÜLL BERTÁNAK
155 BRÜLL BERTÁNAK
156 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
157 BRÜLL ADÉLNAK
158 BRÜLL ADÉLNAK
159 BRÜLL ADÉLNAK
160 BRÜLL BERTÁNAK
161 BRÜLL ADÉLNAK
162 BRÜLL BERTÁNAK
163 BRÜLL BERTÁNAK
164 BRÜLL BERTÁNAK
165 BRÜLL ADÉLNAK
166 BRÜLL BERTÁNAK
167 DIÓSI ÖDÖNNEK
168 BRÜLL BERTÁNAK
169 BRÜLL BERTÁNAK
170 BRÜLL ADÉLNAK
171 DUTKA ÁKOSNAK
172 BRÜLL ADÉLNAK
173 BRÜLL ADÉLNAK
174 BRÜLL ADÉLNAK
175 BRÜLL ADÉLNAK
176 BRÜLL BERTÁNAK
177 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
178 BIRÓ LAJOSNAK
179 ADY LAJOSNAK
180 BRÜLL ADÉLNAK
181 BRÜLL ADÉLNAK
182 BRÜLL BERTÁNAK
183 BRÜLL ADÉLNAK
184 BRÜLL ADÉLNAK
185 BRÜLL ADÉLNAK
186 BRÜLL ADÉLNAK
187 BRÜLL ADÉLNAK
188 BRÜLL ADÉLNAK
189 BRÜLL ADÉLNAK
190 JUHÁSZ GYULÁNAK
191 BRÜLL ADÉLNAK
192 BRÜLL ADÉLNAK
193 BRÜLL ADÉLNAK
194 VÉSZI JOLÁNNAK
195 BRÜLL BERTÁNAK
196 BRÜLL ADÉLNAK
197 BRÜLL BERTÁNAK
198 BRÜLL ADÉLNAK
199 BRÜLL ADÉLNAK
200 BRÜLL ADÉLNAK
201 BRÜLL BERTÁNAK
202 BRÜLL ADÉLNAK
203 BRÜLL ADÉLNAK
204 MEDVE MIKLÓSNÉNAK
205 BRÜLL ADÉLNAK
206 BRÜLL ADÉLNAK
207 BRÜLL ADÉLNAK
208 BRÜLL BERTÁNAK

209 BRÜLL ADÉLNAK
210 PAPP SZERÉNÁNAK
211 BRÜLL BERTÁNAK
212 BRÜLL BERTÁNAK
213 BRÜLL ADÉLNAK
214 BRÜLL ADÉLNAK
215 BRÜLL BERTÁNAK
216 BRÜLL ADÉLNAK
217 BRÜLL BERTÁNAK
218 BRÜLL ADÉLNAK
219 BRÜLL BERTÁNAK
220 BRÜLL BERTÁNAK
221 BRÜLL ADÉLNAK
222 BRÜLL BERTÁNAK
223 VIDOR MARCELLNAK
224 BRÜLL BERTÁNAK
225 BRÜLL BERTÁNAK
226 BRÜLL ADÉLNAK
227 BRÜLL ADÉLNAK
228 BRÜLL ADÉLNAK
229 BRÜLL BERTÁNAK
230 VÉSZI MARGITNAK
231 FÜLEP LAJOSNAK
232 VÉSZI MARGITNAK
233 BRÜLL ADÉLNAK
234 BRÜLL ADÉLNAK
235 BRÜLL ADÉLNAK
236 BRÜLL ADÉLNAK
237 BRÜLL ADÉLNAK
238 BRÜLL ADÉLNAK
239 BRÜLL ADÉLNAK
240 VÉSZI MARGITNAK
241 BRÜLL BERTÁNAK
242 BRÜLL ADÉLNAK
243 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
244 BRÜLL ADÉLNAK
245 BRÜLL ADÉLNAK
246 BRÜLL ADÉLNAK
247 BRÜLL ADÉLNAK
248 BRÜLL ADÉLNAK
249 BRÜLL ADÉLNAK
250 ÁBRÁNYI KORNÉLNAK
251 BRÜLL ADÉLNAK
252 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
253 ADY MARISKÁNAK
254 JUHÁSZ GYULÁNAK
255 BRÜLL ADÉLNAK
256 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
257 ADY LAJOSNAK
258 BRÜLL BERTÁNAK
259 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
260 ADY LŐRINCNÉNEK
261 BIRÓ LAJOSNAK
262 RÉVÉSZ BÉLÁNAK
263 RÉVÉSZ BÉLÁNAK
264 BRÜLL BERTÁNAK ÉS BRÜLL SÁMUELNÉNAK
265 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
266 ADY LAJOSNAK
267 BIRÓ LAJOSNAK
268 SOMLÓ BÓDOGNAK
269 BRÜLL BERTÁNAK
270 FÜLEP LAJOSNAK
271 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
272 KABOS EDÉNEK
273 ADY LŐRINCNÉNEK
274 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
275 BRÜLL BERTÁNAK
276 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
277 ADY LAJOSNAK
278 BRÜLL BERTÁNAK
279 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
280 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
281 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
282 ADY LAJOSNAK
283 BIRÓ LAJOSNAK
284 BRÜLL BERTÁNAK
285 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
286 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
287 ADY LAJOSNAK
288 BRÜLL SÁMUELNÉNAK
289 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
290 RÉVÉSZ BÉLÁNAK
291 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
292 ADY LŐRINCNÉNEK
293 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
294 MOHÁCSI JENŐNEK
295 A NÉPSZAVA SZERKESZTŐSÉGÉNEK
296 ADY LŐRINCNÉNEK
297 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
298 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
299 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
300 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
301 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
302 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
303 BRÜLL ADÉLNAK
304 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
305 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
306 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
307 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
308 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
309 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
310 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
311 ADY LAJOSNAK
312 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
313 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
314 ADY LAJOSNAK
315 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
316 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
317 BIRÓ LAJOSNAK
318 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
319 FENYŐ MIKSÁNAK
320 BIRÓ LAJOSNAK
321 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
322 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
323 BIRÓ LAJOSNAK
324 BIRÓ LAJOSNAK
325 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
326 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
327 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
328 RADÓ ANTALNAK
329 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
330 BRÜLL BERTÁNAK
331 BIRÓ LAJOSNAK
332 BIRÓ LAJOSNAK
333 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
334 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
335 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
336 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
337 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
338 BRÜLL BERTÁNAK
339 BRÜLL BERTÁNAK
340 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
341 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
342 BRÜLL BERTÁNAK
343 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
344 ZEMPLÉNI ÁRPÁDNAK
345 BRÜLL ADÉLNAK
346 KOZMUTZA KORNÉLNAK
347 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
348 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
349 BRÜLL ADÉLNAK
350 RÁSKAI FERENCNEK
351 BRÜLL BERTÁNAK
352 BRÜLL BERTÁNAK
353 BRÜLL ADÉLNAK
354 FÜLEP LAJOSNAK
355 BIRÓ LAJOSNAK
356 BRÜLL ADÉLNAK
357 BRÜLL ADÉLNAK
358 BRÜLL ADÉLNAK
359 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
360 BRÜLL ADÉLNAK
361 KISS JÓZSEFNAK
362 BRÜLL ADÉLNAK
363 BRÜLL ADÉLNAK
364 BRÜLL ADÉLNAK
365 VÉSZI MARGITNAK
366 BRÜLL ADÉLNAK
367 KISS JÓZSEFNAK
368 VÉSZI MARGITNAK
369 ELEK ARTÚRNAK
370 BRÜLL ADÉLNAK
371 FENYŐ MIKSÁNAK
372 BIRÓ LAJOSNAK
373 BIRÓ LAJOSNAK
374 BRÜLL ADÉLNAK
375 BRÜLL ADÉLNAK
376 VÉSZI MARGITNAK
377 BRÜLL BERTÁNAK
378 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
379 KARDOS ALBERTNAK
380 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
381 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
382 DIÓSI ÖDÖNNEK
383 KARDOS ALBERTNAK
384 KABOS ILONÁNAK
385 DIÓSI ÖDÖNNEK
386 KABOS EDÉNEK
387 BÁNYAI ELEMÉRNEK
388 BIRÓ LAJOSNAK
389 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
390 BÁNYAI ELEMÉRNEK
391 FENYŐ MIKSÁNAK
392 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
393 BÁNYAI ELEMÉRNEK
394 OSVÁT ERNŐNEK
395 FÉNYES SAMUNAK
396 HATVANY LAJOSNAK
397 NAGY MIHÁLYNAK
398 BRÜLL ADÉLNAK
399 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
400 BIRÓ LAJOSNAK
401 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
402 BIRÓ LAJOSNAK
403 VÉSZI MARGITNAK
404 BRÜLL ADÉLNAK
405 HATVANY LAJOSNAK
406 FENYŐ MIKSÁNAK
407 NAGY MIHÁLYNAK
408 FENYŐ MIKSÁNAK
409 JUHÁSZ GYULÁNAK
410 BÁNYAI ELEMÉRNEK
411 BÁNYAI ELEMÉRNEK
412 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
413 BÁNYAI ELEMÉRNEK
414 BRÜLL ADÉLNAK
415 BRÜLL BERTÁNAK
416 BRÜLL ADÉLNAK
417 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
418 FENYŐ MIKSÁNAK
419 FENYŐ MIKSÁNAK
420 DIÓSI ÖDÖNNEK
421 FENYŐ MIKSÁNAK
422 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
423 HATVANY LAJOSNAK
424 ADY LAJOSNAK
425 ELEK ARTÚRNAK
426 HATVANY LAJOSNAK
427 OSVÁT ERNŐNEK
428 BIRÓ LAJOSNAK
429 PETRI MÓRNAK
430 OSVÁT ERNŐNEK
431 OSVÁT ERNŐNEK
432 BRÜLL BERTÁNAK
433 HATVANY LAJOSNAK
434 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
435 OSVÁT ERNŐNEK

436 OSVÁT ERNŐNEK
437 BIRÓ LAJOSNAK
438 ADY LAJOSNAK
439 ADY LAJOSNAK
440 OSVÁT ERNŐNEK
441 HATVANY LAJOSNAK
442 ADY LAJOSNAK
443 ADY LAJOSNAK
444 HATVANY LAJOSNAK
445 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
446 HATVANY LAJOSNAK
447 ADY LAJOSNAK
448 BRÜLL ADÉLNAK
449 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
450 BRÜLL ADÉLNAK
451 OSVÁT ERNŐNEK
452 BRÜLL ADÉLNAK
453 FENYŐ MIKSÁNAK
454 ELEK ARTÚRNAK
455 OSVÁT ERNŐNEK
456 BRÜLL ADÉLNAK
457 HATVANY LAJOSNAK
458 BIRÓ LAJOSNAK
459 ADY LAJOSNAK
460 BRÜLL ADÉLNAK
461 BRÜLL ADÉLNAK
462 HATVANY LAJOSNAK
463 HATVANY LAJOSNAK
464 OSVÁT ERNŐNEK
465 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
466 BRÜLL ADÉLNAK
467 BRÜLL ADÉLNAK
468 BRÜLL ADÉLNAK
469 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
470 FENYŐ MIKSÁNAK
471 HATVANY LAJOSNAK
472 A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK
473 OSVÁT ERNŐNEK
474 ADY LAJOSNAK
475 ADY LAJOSNAK
476 HATVANY LAJOSNAK
477 HATVANY LAJOSNAK
478 DIÓSI ÖDÖNNEK
479 OSVÁT ERNŐNEK
480 FENYŐ MIKSÁNAK
481 ZEMPLÉNI ÁRPÁDNAK
482 ADY LAJOSNAK
483 BRÜLL ADÉLNAK
484 BRÜLL BERTÁNAK
485 BRÜLL ADÉLNAK
486 BRÜLL ADÉLNAK
487 BRÜLL ADÉLNAK
488 BÁNYAI ELEMÉRNEK
489 HATVANY LAJOSNAK
490 OSVÁT ERNŐNEK
491 MOHÁCSI JENŐNEK
492 MOHÁCSI JENŐNEK
493 HATVANY LAJOSNAK
494 HATVANY LAJOSNAK
495 OSVÁT ERNŐNEK
496 EMŐD TAMÁSNAK
497 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
498 NAGY MIHÁLYNAK
499 OSVÁT ERNŐNEK
500 FENYŐ MIKSÁNAK
501 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
502 BRÜLL ADÉLNAK
503 HATVANY LAJOSNAK

MÁSODIK KÖTET 1909-1913

504 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
505 HATVANY LAJOSNAK
506 BRÜLL ADÉLNAK
507 HATVANY LAJOSNAK
508 WOLFNER JÓZSEFNAK
509 FENYŐ MIKSÁNAK
510 MEDVE MIKLÓSNÉNAK
511 ADY LAJOSNAK
512 HATVANY LAJOSNAK
513 VÉSZI MARGITNAK
514 OSVÁT ERNŐNEK
515 HATVANY LAJOSNAK
516 MEDVE MIKLÓSNÉNAK
517 SCHÄFFER GYULÁNAK
518 HATVANY LAJOSNAK
519 HATVANY LAJOSNAK
520 OSVÁT ERNŐNEK
521 HATVANY LAJOSNAK
522 MEDVE MIKLÓSNÉNAK
523 HATVANY LAJOSNAK
524 ADY LAJOSNAK
525 HATVANY LAJOSNAK
526 OSVÁT ERNŐNEK
527 OSVÁT ERNŐNEK
528 ADY LAJOSNAK
529 HATVANY LAJOSNAK
530 GÁRDOS ALFRÉDNAK
531 RADÓ ANTALNAK
532 ADY LAJOSNAK
533 ADY LŐRINCNÉNEK
534 FENYŐ MIKSÁNAK
535 OSVÁT ERNŐNEK
536 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
537 FENYŐ MIKSÁNAK
538 DIÓSI ÖDÖNNEK
539 BRÜLL BERTÁNAK
540 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
541 HATVANY LAJOSNAK
542 HATVANY LAJOSNAK
543 HATVANY LAJOSNAK
544 ADY LŐRINCNÉNEK
545 ADY LAJOSNAK
546 OSVÁT ERNŐNEK
547 HATVANY LAJOSNAK
548 ADY LAJOSNAK
549 BRÜLL ADÉLNAK
550 ADY LAJOSNAK
551 MOLNÁR VIKTORNAK
552 ADY LAJOSNAK
553 BRÜLL ADÉLNAK
554 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
555 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
556 KONRÁD BÉLÁNAK
557 DIÓSI ÖDÖNNEK
558 BRÜLL ADÉLNAK
559 BRÜLL ADÉLNAK
560 FENYŐ MIKSÁNAK
561 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
562 OSVÁT ERNŐNEK
563 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
564 FENYŐ MIKSÁNAK
565 BRÜLL ADÉLNAK
566 BRÜLL ADÉLNAK
567 OSVÁT ERNŐNEK
568 OSVÁT ERNŐNEK
569 EMŐD TAMÁSNAK
570 BIRÓ VERÁNAK
571 BRÜLL ADÉLNAK
572 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK
573 BRÜLL ADÉLNAK
574 BRÜLL ADÉLNAK
575 FENYŐ MIKSÁNAK
576 ADY LAJOSNAK
577 KABOS EDÉNEK
578 KABOS ILONÁNAK
579 BRÜLL ADÉLNAK
580 FENYŐ MIKSÁNAK
581 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
582 BIRÓ LAJOSNAK
583 BRÜLL ADÉLNAK
584 BRÜLL ADÉLNAK
585 BRÜLL ADÉLNAK
586 BRÜLL ADÉLNAK
587 BERETVÁS HUGÓNAK
588 BRÜLL ADÉLNAK
589 MEDVE MIKLÓSNÉNAK
590 ADY LAJOSNAK
591 DIÓSI ÖDÖNNEK
592 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
593 BERETVÁS HUGÓNAK
594 BIRÓ LAJOSNAK
595 DIÓSI ÖDÖNNEK
596 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
597 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
598 FENYŐ MIKSÁNAK
599 DIÓSI ÖDÖNNEK
600 BERETVÁS HUGÓNAK
601 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
602 BERETVÁS HUGÓNAK
603 ADY LŐRINCNÉNEK
604 SOMLÓ BÓDOGNAK
605 MOLNÁR VIKTORNAK
606 DIÓSI ÖDÖNNEK
607 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
608 BRÜLL ADÉLNAK
609 BRÜLL ADÉLNAK
610 BERETVÁS HUGÓNAK
611 DIÓSI ÖDÖNNEK
612 BRÜLL ADÉLNAK
613 BRÜLL ADÉLNAK
614 BRÜLL ADÉLNAK
615 HATVANY LAJOSNAK
616 WELTNER JAKABNAK
617 HATVANY LAJOSNAK
618 DIÓSI ÖDÖNNEK
619 BRÜLL ADÉLNAK
620 BERETVÁS HUGÓNAK
621 BRÜLL ADÉLNAK
622 HATVANY LAJOSNAK
623 BRÜLL ADÉLNAK
624 BOGISICH MIHÁLYNAK
625 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
626 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
627 HATVANY LAJOSNAK
628 BRÜLL ADÉLNAK
629 ADY LAJOSNAK
630 BRÜLL ADÉLNAK
631 BRÜLL ADÉLNAK
632 FENYŐ MIKSÁNAK
633 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
634 HATVANY LAJOSNAK
635 ELEK ARTÚRNAK
636 BERETVÁS HUGÓNAK
637 RÉVÉSZ BÉLÁNAK
638 FENYŐ MIKSÁNAK
639 KABOS EDÉNÉNEK
640 BERETVÁS HUGÓNÉNAK
641 HORVÁTH JÁNOSNAK
642 BRÜLL BERTÁNAK
643 BRÜLL BERTÁNAK
644 BRÜLL BERTÁNAK
645 BIRÓ LAJOSNAK
646 BRÜLL BERTÁNAK
647 HORVÁTH JÁNOSNAK
648 BIRÓ LAJOSNAK
649 HATVANY LAJOSNAK
650 RÉVÉSZ BÉLÁNAK
651 KAIZLER ANNÁNAK
652 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
653 RÉVÉSZ BÉLÁNAK
654 FENYŐ MIKSÁNAK
655 FARKAS MIHÁLYNAK
656 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK
657 FENYŐ MIKSÁNAK
658 FENYŐ MIKSÁNAK
659 GERŐ ÖDÖNNEK

660 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
661 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
662 ADY LAJOSNAK
663 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
664 KAIZLER ANNÁNAK
665 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
666 ELEK ARTÚRNAK
667 HATVANY LAJOSNAK
668 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
669 BRÜLL ADÉLNAK
670 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
671 BRÜLL ADÉLNAK
672 OSVÁT ERNŐNEK
673 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
674 OSVÁT ERNŐNEK
675 SOMLÓ BÓDOGNAK
676 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
677 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
678 BRÜLL BERTÁNAK
679 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
680 ADY LŐRINCÉKNEK
681 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
682 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
683 HATVANY LAJOSNAK
684 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
685 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK
686 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
687 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
688 ADY LAJOSNAK
689 HORVÁTH SÁNDORNÉNAK
690 HORVÁTH SÁNDORNÉNAK
691 BRÜLL BERTÁNAK
692 BRÜLL BERTÁNAK
693 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
694 BRÜLL ADÉLNAK
695 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
696 BRÜLL ADÉLNAK
697 FEHÉR DEZSŐNEK
698 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
699 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
700 BRÜLL ADÉLNAK
701 BRÜLL ADÉLNAK
702 ADY LAJOSNAK
703 DIÓSI ÖDÖNNEK
704 BRÜLL ADÉLNAK
705 BRÜLL ADÉLNAK
706 BRÜLL ADÉLNAK
707 ADY LAJOSNAK
708 BRÜLL BERTÁNAK
709 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
710 ADY LAJOSNAK
711 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
712 ADY LAJOSNAK
713 OSVÁT ERNŐNEK
714 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
715 ADY LAJOSNAK
716 OSVÁT ERNŐNEK
717 ADY LAJOSNAK
718 HATVANY LAJOSNAK
719 BRÜLL ADÉLNAK
720 BRÜLL ADÉLNAK
721 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
722 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
723 SÉRA LAJOSNAK
724 HORVÁTH JÁNOSNAK
725 FENYŐ MIKSÁNAK
726 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
727 ADY LAJOSNAK
728 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
729 ADY LAJOSNAK
730 A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK
731 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
732 BRÜLL ADÉLNAK
733 STELZL MAYNAK
734 BRÜLL ADÉLNAK
735 BRÜLL ADÉLNAK
736 BRÜLL ADÉLNAK
737 DIAMANT IZSÓNAK
738 HORVÁTH SÁNDORNAK
739 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
740 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
741 HATVANY LAJOSNAK
742 FENYŐ MIKSÁNAK
743 ADY LAJOSÉKNAK
744 HATVANY LAJOSNAK
745 ADY LAJOSNAK
746 DIAMANT IZSÓNAK
747 ADY LAJOSNAK
748 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
749 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
750 CAVALLONI JÓZSEFNAK
751 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
752 BRÜLL BERTÁNAK
753 HORVÁTH JÁNOSNAK
754 ADY LAJOSNAK
755 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK
756 ADY LAJOSNAK
757 ADY LAJOSNAK
758 ADY LÁSZLÓNAK
759 DIÓSI ÖDÖNNEK
760 PAPP VIKTORNAK
761 ADY LAJOSNAK
762 ADY LAJOSNAK
763 DIÓSI ÖDÖNNEK
764 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
765 BRÜLL ADÉLNAK
766 KABOS ILONÁNAK
767 BRÜLL ADÉLNAK
768 A NYUGAT IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNAK
769 BRÜLL ADÉLNAK
770 GÖNDÖR FERENCNEK
771 HATVANY LAJOSNAK
772 ZICHY JÁNOSNAK
773 ADY LAJOSÉKNAK
774 ADY LAJOSNAK
775 ADY LAJOSÉKNAK
776 HORVÁTH JÁNOSNAK
777 OSVÁT ERNŐNEK
778 ADY LAJOSNAK
779 LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK
780 ADY LAJOSNAK
781 ADY LAJOSÉKNAK
782 ELEK ARTÚRNAK
783 ADY LAJOSNAK
784 ADY LŐRINCÉKNEK
785 ADY LAJOSNAK
786 BRÜLL BERTÁNAK
787 RÉVÉSZ BÉLÁNAK
788 KABOS EDÉNEK
789 ADY LAJOSÉKNAK
790 BRÜLL BERTÁNAK
791 OSVÁT ERNŐNEK
792 BRÜLL ADÉLNAK
793 ELEK ARTÚRNAK
794 HORVÁTH JÁNOSNAK
795 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
796 BRÜLL ADÉLNAK
797 HORVÁTH JÁNOSNAK
798 HORVÁTH JÁNOSNAK
799 ADY LAJOSNAK
800 HATVANY LAJOSNAK
801 ADY LAJOSNAK
802 HORVÁTH JÁNOSNAK
803 ADY LAJOSNAK
804 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
805 DIÓSI ÖDÖNNEK
806 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
807 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
808 BRÜLL ADÉLNAK
809 ADY LAJOSNAK
810 BRÜLL ADÉLNAK
811 ADY LAJOSNAK
812 BRÜLL ADÉLNAK
813 ADY LAJOSNAK
814 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
815 ADY LAJOSÉKNAK
816 OSVÁT ERNŐNEK
817 BRÜLL ADÉLNAK
818 GONDA JÓZSEFNAK
819 BRÜLL ADÉLNAK
820 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
821 LUKÁCS HUGÓNAK
822 BARANYAI ZOLTÁNNAK
823 OSVÁT ERNŐNEK
824 ADY LAJOSÉKNAK
825 BRÜLL BERTÁNAK
826 BONCZA BERTÁNAK
827 ADY LAJOSNAK
828 ADY LAJOSNAK
829 ADY LAJOSNAK
830 ADY LAJOSNAK
831 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
832 BRÜLL BERTÁNAK
833 BONCZA BERTÁNAK
834 BRÜLL ADÉLNAK
835 BONCZA BERTÁNAK
836 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK
837 OSVÁT ERNŐNEK
838 HATVANY LAJOSNAK
839 BONCZA BERTÁNAK
840 NAGY ENDRÉNEK
841 ADY LAJOSNAK
842 OSVÁT ERNŐNEK
843 OSVÁT ERNŐNEK
844 BONCZA BERTÁNAK
845 OSVÁT ERNŐNEK
846 OSVÁT ERNŐNEK
847 ISMERETLENNEK
848 HATVANY LAJOSNAK
849 HATVANY LAJOSNAK
850 HATVANY LAJOSNAK
851 BONCZA BERTÁNAK
852 ADY LAJOSNAK
853 KABOS ILONÁNAK
854 SOMLÓ BÓDOGNAK ÉS FEJÉR LIPÓTNAK
855 IGNOTUSNAK
856 BALOGH JENŐNEK
857 AZ ARADI KÖZLÖNY SZERKESZTŐSÉGÉNEK
858 DIAMANT IZSÓNAK
859 ADY LAJOSNAK
860 DUSCHNITZ ALICE-NAK
861 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
862 A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK
863 MARESCH EMILNEK
864 BONCZA BERTÁNAK
865 KENÉZ-KURLÄNDER EDÉNEK
866 BIRÓ LAJOSNAK
867 BIRÓ LAJOSNAK
868 TEVAN ADOLFNAK
869 ADY LAJOSNAK
870 BONCZA BERTÁNAK
871 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
872 HATVANY LAJOSNAK
873 PINTÉR JENŐNEK
874 HORVÁTH JÁNOSNAK
875 HATVANY LAJOSNAK
876 ADY LAJOSNAK
877 BONCZA BERTÁNAK
878 ADY LAJOSNAK
879 HATVANY LAJOSNAK
880 ADY LAJOSNAK
881 ADY LAJOSNAK
882 PAPP VIKTORNAK
883 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
884 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

885 HAVAS IRÉNNEK
886 HATVANY LAJOSNAK
887 MAKAY GYULÁNAK
888 ADY LAJOSNAK
889 ADY LAJOSNAK
890-891 BIRÓ LAJOSNAK
892 HATVANY LAJOSNAK
893 BONCZA BERTÁNAK
894 ADY LAJOSNAK
895 FEHÉR DEZSŐNEK
896 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
897 ADY LAJOSNAK
898 HATVANY LAJOSNAK
899 HATVANY LAJOSNAK
900 ADY LAJOSNAK
901 ADY LAJOSNAK
902 ADY LAJOSNAK
903 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
904 FEHÉR DEZSŐNEK
905 ADY LAJOSNAK
906 ADY LAJOSNAK
907 HATVANY LAJOSNAK
908 HATVANY LAJOSNAK
909 HATVANY LAJOSNAK
910 ADY LAJOSNAK
911 BONCZA BERTÁNAK
912 ADY LAJOSNAK
913 HATVANY LAJOSNAK
914 ADY LAJOSNAK
915 PAPP VIKTORNAK
916 HATVANY LAJOSNAK
917 ADY LAJOSNAK
918 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
919 ADY LAJOSNAK
920 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
921 ADY LAJOSNAK
922 ADY LAJOSNAK
923 KOZMA ANDORNAK
924 HATVANY LAJOSNAK
925 IVANKOVICS IMRÉNEK
926 ADY LAJOSNAK
927 HATVANY LAJOSNAK
928 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
929 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
930 BONCZA BERTÁNAK
931 HATVANY LAJOSNAK
932 KOZMA ANDORNAK
933 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
934 OSVÁT ERNŐNEK
935 HATVANY LAJOSNAK
936 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
937 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
938 BIRÓ LAJOSNAK
939 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
940 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
941 BONCZA BERTÁNAK
942 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
943 EMŐD TAMÁSNAK
944 ROZSNYAI KÁLMÁNNÉNAK
945 HATVANY LAJOSNAK
946 SÁNDOR LASZLOÉKNAK
947 FENYŐ MIKSÁNAK
948 FENYŐ MIKSÁNAK
949 SÁNDOR LÁSZLÓÉKNAK
950 LANDHERR GYULÁNÉNAK
951 EMŐD TAMÁSNAK
952 EMIL ISACNAK
953 HATVANY LAJOSNAK
954 BONCZA BERTÁNAK
955 KERNSTOK KÁROLYNAK
956 HATVANY LAJOSNAK
957 BONCZA BERTÁNAK
958 HATVANY LAJOSNAK
959 BARÓTI MÁRIÁNAK
960 HATVANY LAJOSNAK
961 BARÓTI MÁRIÁNAK
962 BONCZA BERTÁNAK
963 MACHLUP HENRIKNÉNEK
964 BONCZA BERTÁNAK
965 EMŐD TAMÁSNAK
966 BARÓTI MÁRIÁNAK
967 MÁNYOKY VILMÁNAK
968 SZABÓ JANKÁNAK
969 BRUCKNER RIZÁNAK
970 LÖWENSTEIN ARNOLDNAK
971 KOZMA ANDORNAK
972 A NYUGAT NYOMDÁJÁNAK
973 DÉNES ZSÓFIÁNAK
974 NAGY ENDRÉNEK
975 SÁNDOR PÁLNAK
976 HATVANY LAJOSNAK
977 DÉNES ZSÓFIÁNAK
978 DÉNES ZSÓFIÁNAK
979 BARÓTI MÁRIÁNAK
980 BARÓTI MÁRIÁNAK
981 BONCZA BERTÁNAK
982 DÉNES ZSÓFIÁNAK
983 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
984 DÉNES ZSÓFIÁNAK
985 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

HARMADIK KÖTET 1914-1918

986 DÉNES ZSÓFIÁNAK
987 BONCZA BERTÁNAK
988 BARÓTI MÁRIÁNAK
989 BRUCKNER RIZÁNAK
990 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
991 HATVANY LAJOSNAK
992 BRUCKNER RIZÁNAK
993 DUSCHNITZ ALICE-NAK
994 BARÓTI MÁRIÁNAK
995 SZOMBATI-SZABÓ ISTVÁNNAK
996 HATVANY LAJOSNAK
997 HATVANY LAJOSNAK
998 BONCZA BERTÁNAK
999 BIRÓ LAJOSNAK
1000 ADY MARISKÁNAK
1001 HAVAS IRÉNNEK
1002 HATVANY LAJOSNAK
1003 HATVANY LAJOSNAK
1004 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1005 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1006 BIRÓ LAJOSNAK
1007 FENYŐ MIKSÁNAK
1008 STEINFELD NÁNDORNAK
1009 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1010 STEINFELD NÁNDORNAK
1011 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
1012 HATVANY LAJOSNAK
1013 STEINFELD NÁNDORNAK
1014 ADY LAJOSNAK
1015 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1016 ADY LAJOSNAK
1017 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1018 LANDHERR GYULÁNÉNAK
1019 BARÓTI MÁRIÁNAK
1020 STEINFELD NÁNDORNAK
1021 ADY LAJOSNAK
1022 HATVANY LAJOSNAK
1023 STEINFELD NÁNDORNAK
1024 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1025 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1026 DUSCHNITZ ALICE-NAK
1027 BARÓTI MÁRIÁNAK
1028 HATVANY LAJOSNAK
1029 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1030 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
1031 BIRÓ LAJOSNAK
1032 STEINFELD NÁNDORNAK
1033 STEINFELD NÁNDORNAK
1034 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1035 MENCZEL LAJOSNAK
1036 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1037 BARÓTI MÁRIÁNAK
1038 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1039 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1040 STEINFELD NÁNDORNAK
1041 DUSCHNITZ ALICE-NAK
1042 HATVANY LAJOSNAK
1043 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1044 BONCZA BERTÁNAK
1045 BONCZA BERTÁNAK
1046 CSIGHY SÁNDORNÉNAK
1047 DUSCHNITZ ALICE-NAK
1048 SÁNDOR PÁLNAK
1049 STEINFELD NÁNDORNAK
1050 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1051 PAPP VIKTORNAK
1052 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1053 BONCZA BERTÁNAK
1054 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1055 DUSCHNITZ ALICE-NAK
1056 TABÉRY GÉZÁNAK
1057 STEINFELD NÁNDORNAK
1058 ADY LAJOSNAK
1059 HAVAS IRÉNNEK
1060 PINTÉR JENŐNEK
1061 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1062 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1063 HOLLÓS JÓZSEFNAK
1064 PINTÉR JENŐNEK
1065 WEINER MIHÁLYNAK
1066 LOÓSZ ISTVÁNNAK
1067 STEINFELD NÁNDORNAK
1068 HATVANY LAJOSNAK
1069 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1070 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1071 STEINFELD NÁNDORNAK
1072 VISKI JÓZSEFNAK
1073 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1074 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1075 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1076 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1077 BONCZA BERTÁNAK
1078 BONCZA BERTÁNAK
1079 EMIL ISACNAK
1080 BONCZA BERTÁNAK
1081 BONCZA BERTÁNAK
1082 SZÉP ERNŐNEK
1083 BONCZA BERTÁNAK
1084 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1085 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1086 DUSCHNITZ ALICE-NAK
1087 BIRÓ LAJOSNAK
1088 BONCZA BERTÁNAK
1089 STEINFELD NÁNDORNAK
1090 EMŐD TAMÁSNAK
1091 BONCZA BERTÁNAK
1092 BONCZA BERTÁNAK
1093 STEINFELD NÁNDORNAK
1094 ISMERETLENNEK
1095 SÁNDOR ISTVÁNNAK
1096 BONCZA BERTÁNAK
1097 BONCZA MIKLÓSNAK
1098 BONCZA BERTÁNAK
1099 BONCZA BERTÁNAK
1100 BONCZA BERTÁNAK
1101 STEINFELD NÁNDORNAK
1102 SÁNDOR ISTVÁNNAK
1103 HATVANY LAJOSNAK
1104 BONCZA BERTÁNAK
1105 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1106 BONCZA BERTÁNAK
1107 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1108 ROZSNYAI KÁLMÁNNÉNAK
1109 DÉNES ZSÓFIÁNAK

1110 BONCZA BERTÁNAK
1111 EMIL ISACNAK
1112 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1113 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
1114 BIRÓ LAJOSNAK
1115 KABOS EDÉNEK
1116 STEINFELD NÁNDORNAK
1117 BONCZA BERTÁNAK
1118 PETROVICS ELEKNEK
1119 BONCZA BERTÁNAK
1120 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1121 BONCZA BERTÁNAK
1122 SPOLARICH LAJOSNAK
1123 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1124 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1125 HIRSCH GYULÁNAK
1126 STEINFELD NÁNDORNAK
1127 BIRÓ LAJOSNAK
1128 STEINFELD NÁNDORNAK
1129 STEINFELD NÁNDORNAK
1130 LANDHERR GYULÁNÉNAK
1131 HIRSCH GYULÁNAK
1132 HATVANY LAJOSNAK
1133 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1134 BONCZA BERTÁNAK
1135 STEINFELD NÁNDORNAK
1136 BONCZA BERTÁNAK
1137 STEINFELD NÁNDORNAK
1138 STEINFELD NÁNDORNAK
1139 BONCZA BERTÁNAK
1140 PETROVICS ELEKNEK
1141 HATVANY LAJOSNAK
1142 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1143 HIRSCH GYULÁNAK
1144 STEINFELD NÁNDORNAK
1145 BIRÓ LAJOSNÉNAK
1146 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1147 STEINFELD NÁNDORNAK
1148 HIRSCH GYULÁNAK
1149 STEINFELD NÁNDORNAK
1150 STEINFELD NÁNDORNAK
1151 HATVANY LAJOSNAK
1152 BONCZA BERTÁNAK
1153 BONCZA BERTÁNAK
1154 BONCZA BERTÁNAK
1155 BONCZA BERTÁNAK
1156 STEINFELD NÁNDORNAK
1157 ADY LAJOSÉKNAK
1158 STEINFELD NÁNDORNAK
1159 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK
1160 STEINFELD NÁNDORNAK
1161 STEINFELD NÁNDORNAK
1162 STEINFELD NÁNDORNAK
1163 BONCZA BERTÁNAK
1164 STEINFELD NÁNDORNAK
1165 PETROVICS ELEKNEK
1166 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1167 BIRÓ LAJOSNAK
1168 BIRÓ LAJOSNÉNAK
1169 BONCZA BERTÁNAK
1170 STEINFELD NÁNDORNAK
1171 STEINFELD NÁNDORNAK
1172 BONCZA BERTÁNAK
1173 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1174 HATVANY LAJOSNAK
1175 ADY LAJOSNAK
1176 STEINFELD NÁNDORNAK
1177 STEINFELD NÁNDORNAK
1178 STEINFELD NÁNDORNAK
1179 STEINFELD NÁNDORNAK
1180 STEINFELD NÁNDORNAK
1181 HATVANY LAJOSNAK
1182 STEINFELD NÁNDORNAK
1183 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1184 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1185 STEINFELD NÁNDORNAK
1186 HATVANY LAJOSNAK
1187 BONCZA BERTÁNAK
1188 BONCZA BERTÁNAK
1189 STEINFELD NÁNDORNAK
1190 ADY LAJOSNAK
1191 BONCZA BERTÁNAK
1192 ADY LAJOSNAK
1193 HATVANY LAJOSNAK
1194 ADY LAJOSNAK
1195 ADY LAJOSNAK
1196 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1197 ADY LAJOSNÉNAK
1198 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1199 HATVANY LAJOSNAK
1200 STEINFELD NÁNDORNAK
1201 BÖLÖNI GYÖRGYEKNEK
1202 STEINFELD NÁNDORNAK
1203 TISZA ISTVÁNNAK
1204 BONCZA BERTÁNAK
1205 TISZA ISTVÁNNAK
1206 BONCZA BERTÁNAK
1207 BONCZA BERTÁNAK
1208 DUSCHNITZ ALICE-NAK
1209 BONCZA BERTÁNAK
1210 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1211 HOLLÓS JÓZSEFNAK
1212 ADY LAJOSNAK
1213 HATVANY LAJOSNAK
1214 ADY SÁNDORNAK
1215 STEINFELD NÁNDORNAK
1216 STEINFELD NÁNDORNAK
1217 HATVANY LAJOSNAK
1218 LÁNG MENYHÉRTNEK
1219 POLLATSEK LÁSZLÓNAK
1220 BIRÓ LAJOSNÉNAK
1221 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1222 STEINFELD NÁNDORNAK
1223 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1224 VÉSZI MARGITNAK
1225 HATVANY LAJOSNAK
1226 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
1227 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1228 HATVANY LAJOSNAK
1229 HATVANY LAJOSNAK
1230 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
1231 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
1232 SZÉP ERNŐNEK
1233 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1234 DÉNES ZSÓFIÁNAK
1235 PINTÉR JENŐNEK
1236 ADY LAJOSNAK
1237 ADY LAJOSNAK
1238 HATVANY LAJOSNAK
1239 ADY LAJOSNAK
1240 ADY LAJOSNAK
1241 HATVANY LAJOSNAK
1242 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1243 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1244 HATVANY LAJOSNAK
1245 EMŐD TAMÁSNAK
1246 ADY LAJOSNAK
1247 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1248 HATVANY LAJOSNAK
1249 KACZIÁNY GÉZÁNAK
1250 HATVANY LAJOSNAK
1251 PAPP VIKTORNAK
1252 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1253 FENYŐ MIKSÁNAK
1254 STEINFELD NÁNDORNAK
1255 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1256 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1257 STEINFELD NÁNDORNAK
1258 VARGHA GYULÁNAK
1259 LÖWENSTEIN ARNOLDNAK
1260 ADY LAJOSNAK
1261 VARGHA GYULÁNAK
1262 ADY LAJOSNAK
1263 ISMERETLENNEK
1264 MÓRICZ ZSIGMONDNAK
1265 TABERY GÉZÁNAK
1266 ADY LAJOSNAK
1267 KUNCZ ÖDÖNNEK
1268 ADY LAJOSNAK
1269 ROZSNYAI KÁLMÁNNÉNAK
1270 PAPP VIKTORNAK
1271 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1272 FENYŐ MIKSÁNAK
1273 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1274 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1275 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1276 FENYŐ MIKSÁNAK
1277 HATVANY LAJOSNAK
1278 PAPP VIKTORNAK
1279 SZÉP ERNŐNEK
1280 FENYŐ MIKSÁNAK
1281 HALMÁGYI SAMUNAK
1282 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1283 LEBOVITS RUDOLFNAK
1284 ADY LAJOSNAK
1285 ADY LŐRINCÉKNEK
1286 ADY LAJOSNAK
1287 VARGHA GYULÁNAK
1288 LEBOVITS RUDOLFNAK
1289 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1290 FENYŐ MIKSÁNAK
1291 DUSCHNITZ ALICE-NAK
1292 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1293 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1294 BONCZA BERTÁNAK
1295 LEBOVITS RUDOLFNAK
1296 FENYŐ MIKSÁNAK
1297 LANDHERR GYULÁNÉNAK
1298 FEHÉR DEZSŐNEK
1299 OSVÁT ERNŐNEK
1300 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1301 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1302 HATVANY LAJOSNAK
1303 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1304 FEHÉR DEZSŐNÉNEK
1305 VISKI JÓZSEFNAK
1306 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
1307 FENYŐ MIKSÁNAK
1308 FENYŐ MIKSÁNAK
1309 ADY LAJOSNAK
1310 FENYŐ MIKSÁNAK
1311 ADY LAJOSNAK
1312 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1313 FENYŐ MIKSÁNAK
1314 FEHÉR DEZSŐNÉNEK
1315 PAPP VIKTORNAK
1316 POLLATSEK LÁSZLÓNAK
1317 FENYŐ MIKSÁNAK
1318 ADY LAJOSNAK
1319 FENYŐ MIKSÁNAK
1320 HATVANY LAJOSNAK
1321 HAVAS IRÉNNEK
1322 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK
1323 THEIN ZOLTÁNNAK
1324 FENYŐ MIKSÁNAK
1325 ADY SÁNDORNAK
1326 FEHÉR DEZSŐNÉNEK
1327 KATONA GYULÁNAK
1328 FENYŐ MIKSÁNAK
1329 ADY LAJOSNAK
1330 ADY LAJOSNAK
1331 THEIN ZOLTÁNNAK
1332 FEHÉR DEZSŐNÉNEK
1333 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1334 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
1335 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
1336 HATVANY LAJOSNAK
1337 HAVAS IRÉNNEK

1338 BARÓTI MÁRIÁNAK
1339 ADY LAJOSNAK
1340 HATVANY LAJOSNAK
1341 ADY LAJOSNAK
1342 ADY LAJOSNAK
1343 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK
1344 ADY LAJOSNAK
1345 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1346 HATVANY LAJOSNAK
1347 ADY LAJOSNAK
1348 LANDHERR GYULÁNÉNAK
1349 ADY LAJOSNAK
1350 FEHÉR DEZSŐNÉNEK
1351 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1352 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
1353 HATVANY LAJOSNAK
1354 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1355 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
1356 RUFFY PÁLNAK
1357 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
1358 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK
1359 A SZEGEDI NAPLÓ SZERKESZTŐ-SÉGÉNEK
1360 JUSTH JÁNOSNAK
1361 BÁRCZY ISTVÁNNAK
1362 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1363 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1364 RUFFY PÁLNAK
1365 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1366 KŐHALMI BÉLÁNAK
1367 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1368 FENYŐ MIKSÁNAK
1369 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1370 PAPP VIKTORNAK
1371 HATVANY LAJOSNAK
1372 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK
1373 ADY LAJOSNAK
1374 ADY LŐRINCÉKNEK
1375 BÖLÖNI GYÖRGYNEK
1376 HATVANY LAJOSNAK
1377 ADY LŐRINCÉKNEK
1378 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

ELSŐ KÖTET
1895-1908

1 GUBA PÁLNAK

Zilah, 1895. márc. 9.

Kedves Tanár úr!

Gyermekkori álmaim megvalósulás előtt állnak.

Annak a vallásnak a zászlóvivői, amelynek hívévé tett a Nemezis, letörölték zászlójukról a humanitás keresztényi jelszavát, s hírnökei, képviselői lettek a barbár korszak sötét és kegyetlen tudatlanságának...

...El vagyok határozva tehát, hogy egy, velem egyforma gondolkozású barátommal együtt róm[ai] katholikussá leszünk, és belépünk a Jézus-társaságba.

Nem gyermekies gondolkozás, hirtelen felhevülés íratja ezt velem, hanem komoly szándék, s éppen ezért bizalommal fordulok gyermekkori kedves professoromhoz erre való nézetét és útbaigazítását kikérni.

Keresztényi szeretettel

Ady Endre

2 CSIKY LAJOSNAK

Érmindszent, 1897. ápr. 4.

Nagy tiszteletű Theol[ógiai] Dékán Úr!

Alulírott azon alázatos kéréssel fordulok Nagytiszteleted elé, kegyeskedjék nekem a húsvét előtti próbaszónoklást kegyesen elengedni. Kérésemet következőkben vagyok bátor támogatni: fontos ügyeim hazajönni kényszerítettek, így tehát a szónoklat megejtésére, illetve a Debrecenbe való visszamenetelre képtelen vagyok, s ha ügyeim meg is engednék, a kétszeres útiköltség, mint szegény embert, érzékenyen sújtana, a hozzám közel levő M[agyar] Csaholy ecclésia ez ünnepre követül kérvén ki, mint szomszéd faluba a rendes időbe jelenhetek meg, mire nézve már a csaholyi tiszt[eletes] lelkész úrral személyesen beszéltem. - A karácson előtti próbaszónoklatom Nagytiszteleted által kegyesen fogadtatott, s különben is az a körülmény, hogy két éven keresztül - még oly népes gyülekezet előtt is, mint Zilah - voltam megelégedéssel jutalmazott ünnepi követ, avval a reménnyel tölt el, hogy Nagytiszteleted kegyes színe előtt elég garantiával szolgál. Alázatos kérésem megújítva maradtam Nagytiszteletednek alázatos szolgája

Ady Endre 1. joghallg.

3 SZÉKELY ÖDÖNNEK

Érmindszent, 1897. ápr. 24.

Kedves Jó Tanár Úr!

Hibával akarok hibát menteni, mikor kijelentem, hogy az a régi hanyagság s nem eléggé erős kötelességérzet, melyet annyiszor vetett jogosan a Tanár úr szememre - volt oka annak, hogy egy életjelt adó s hálás érzelmet tolmácsoló levelet nem írtam a Tanár úrnak, kire oly szívesen

és hálásan emlékszem vissza, kinek jó, atyai tanácsai figyelmeztetőleg, sőt oly sokszor - sajnos! - szemrehányólag csendülnek meg fülembe...

Öcsémtől, úgy gondolom, tetszett hallani hol- és hogylétemről, de bizonyára semmit kedélyvilágom s gondolkozásom azon belső rugóiról, melyeket a Tanár úr - valamint egypár akkori barátomnál, úgy nálam is - oly biztosan megismert, s melyeknek rossz irányú kormányzására engem oly sokszor figyelmeztetett...

Bizony, kétségbeeséssel kéne beváltanom, hogy az akaraterő hiánya azóta hányszor sodort engem a könnyelműség árjába, hány keserű órát szerzett szerető szüleimnek s hányszor ejtett engem magam is kétségbe jövőm, és sorsom felől!...

Sokszor, nagyon sokszor tettem fel magamban, hogy azt a nagy könnyelműséget - melyet én magam sem tudtam eléggé menteni sem a fiatalság megszokott könnyelműségével, sem a scriblernépség bohémiájával - ellensúlyozni fogom a komoly, kitartó munkával.

Hiába! szándékom nem sikerült. - Megtörött az akaraterő hiányán. - Most, mikor már-már szüleim is kétségbeesnek, s mikor magam is belátom, hogy akarat nélkül el fogok esni, zülleni az életben, midőn magam is elhatározással fogok egy új élethez, megírom ezt az én kedves, volt tanáromnak, kinek - sajnos - későn fogadtam meg intéseit. S oly jólesne, ha öt-hat hétben válaszolna leveleimre a Tanár úr, legalább az emlékeztetne feltett szándékomban, s erősítene megvalósításában.

Bocsásson meg a Tanár úr, ha netán untattam levelemmel, de jól tudom, hogy még nem közönyös irántunk, s érdeklődik sorsunk felől. - És semmit sem óhajtok jobban, mint hogy elmondhassam valaha, hogy méltó tanítványa vagyok a Tanár úrnak. - Esetleges, kegyes válaszát elvárva

Maradtam a Tanár úrnak tisztelő és szerető volt tanítványa

Ady Endre
jogh. Debrecen

4 SOMOGYI KÁLMÁNNAK

Érmindszent, 1898. júl. 8.

Kedves Kálmán!

Kegyeskedj a mellékelt gyűjtőívet elfogadni, azt eredményesen forgatni, és visszaküldésekor két évről és a veled azóta történtekről rövid információt nyújtani, mit én is viszonozni fogok. Kézfogással ölel

Ady Endre b[arátod]

5 ADY LŐRINCNÉNEK

Debrecen, 1898. nov. 24.

Kedves jó Anyám!

Idejét látom, hogy életem legutóbbi eseményeiről beszámoljak. Huszonegy éves vagyok, élni akarok, az életre terveimnek is kell lenni. Nem tudom, miért, már gyermekkoromban másképp ítéltem az emberekről, dolgokról, mint többi hasonló korú barátaim. Sohse elégített ki az a

remény, hogy mint jámbor törvényszéki bíró vagy főszolgabíró békés, nyugodt életet éljek, óh, nekem izgalom, hír, dicsőség kellett, amiket nálam most sem pótol semmi.

Szerettem, szeretem most is édesanyámat, szeretem nagyon, és ezért a szeretetért léptem felsőbb, határozott pályára. Most már férfi vagyok, tudok, bírok gondolkozni. - Én teljesen az irodalomnak szentelem az életemet. Mellékesen azonban el akarom végezni a jogot. Hogy komolyan megkezdhessem terveimet, nemsokára egy fővárosi laphoz megyek újságírónak. - Talán majd a halálos ágyamon meg fogom ezt bánni, de addig nem, mert én akartam, hogy így legyen - komolyan és megfontolva. - Nagyon sokan tettek így. Grófok, bárók lemondtak mindenökről, csak lelkük vágyát követhessék. Éheztek talán, de hírök volt, büszkeségük és nyugalmuk volt. - Édesanyám is - tudom - bele fog törődni. Talán egypár év, és büszke lesz a fiára. De ha nem úgy lenne, megvigasztalja a másik gyermeke, ki szerető, józan eszű, derék fiú. Én meg azért megőrzöm édesanyám iránt örökre gyermeki szeretetemet, amit talán rövid időn alkalmam és módom lesz bebizonyítani...

Ezeket röviden el kellett mondani. Az én anyám, az én édes jó anyám okos asszony, s tudja jól, hogy Komócsy József több volt, mint K. Gy.; - Reviczky Gyulának gyönyörű szobrot emeltek, de Bölönyinek fejfája sem fog lenni, körülbelül sohasem. Azután elég az, hogy engem ez a tudat boldoggá tesz. Szilágysági lakos nem leszek, mit bánom én, mit beszélnek rólam, az intelligens, igazi művelt társadalom engem mindig meg fog becsülni. Elvégre mindenki azon az úton indul el, amelyen boldogságát feltalálni véli. A jogot azért mindenesetre elvégzem...

Most térjünk a közönségesebb dolgokra. Én itt magamra voltam hagyva, belevittek azonfelül akaratomon kívül egy párbajba, mely sokba került, szóval adósságba vertem magam. - Ezeket nekem ki kell fizetnem. Azért kijelentem, hogy most utoljára kérem édesanyám segítségét. - Egy új élet kezdetén nem zsarolás ez. Annyival inkább, mert sohasem számítok többet semmire. Akarok a magam tehetsége és munkája után élni, s így talán jobban beválthatom azt az ígéretet, hogy édesanyám mellém jöhessen fel Pestre, mintha tíz-tizenöt évig nyomorult szolgabíró lennék. Éppen ezért komolyan lelkemből kérem édesanyámat, hogy most utoljára szerezzen nekem annyi pénzt, hogy a félév elmúltával az itteni viszonyokat rendezve Pestre felmehessek. Sohse kérek többé, s nem is lesz rá szükségem, mert olyan állást kapok, melyen mint hírlapíró és jogász haladhatni képes leszek.

Még egyszer kérem ezt az életemben válságot megoldó kérésem teljesíteni s ezt a dolgot december közepéig elintézni. Akkor végleg Pestre megyek egy új, önálló szép életet kezdeni.

Legyen nyugodt édes jó anyám, valaha áldani fogja, hogy így lett: de meg hát én akartam így. A dologról Lajost is tudatom.

Egyszersmind kérem, hogy mint még egész életemben, névnapomra egy kis csomagot méltóztassék küldeni, de úgy, hogy vasárnapra itt legyen.

A legfontosabb, első kérésem kérem életem, jövőm érdekében december 10-15-ig elintézni, s addig is nyugodt reménnyel s ezer csókkal maradtam igazán szerető fia

Ady Endre

6 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. febr. 8-9.]

Engedje meg, hogy elhagyjam a megszólítást. Vegye ezt úgy, mint symbolumot arra az ígéretre, hogy kilétét kutatni nem fogom.

Ismerkedésre - bocsásson meg a merész nyilatkozatért -, azt hiszem, nincs szükségünk. Kitüntető érdeklődése felhatalmazott arra, hogy egy rövid bepillantást engedjek a lélek ama titkos világába, melyet örökre el akartam rejteni. Miért lettem Önnel szemben fogadásszegő? - nem tudnék választ adni rá. Bár fogalmaim közül törültem a *hit* fogalmát, *hinnem kell* a sejtés annyit védelmezett és annyit támadott titkos hatalmában. Az én részemről sincs tehát szükség az ismerkedésre. *Kellett* Önnek írnom, a szívem parancsolta, pedig a szívem már rég nem parancsolt. Ez a kényszer, mely rég nem tapasztalt rokonszenvvel vonz valakihez, Önt teljesen ismertté tette előttem.

Ennek a belső kényszernek, ennek a hitet kölcsönző rokonszenvnek tulajdonítsa ezt a levelet. Provokálása nem akar lenni az Ön válaszának, csak hálája annak a szívemben rég nem érzett melegségnek, melyet az Ön sorainak köszönök.

Üdvözli az Ön hálás poétája!

7 ÁBRÁNYI EMILNEK

Debrecen, 1899. máj. 27.

Nagyságos Uram!

Debrecenben léte alatt olyan szerencsés lehettem, hogy Nagyságod azt a lekötelező ígéretet tette, hogy kiadandó költeménykötetemhez néhány sornyi előszót lesz kegyes írni.

A legőszintébb köszönetem mellett arra kérem Nagyságodat, hogy amennyiben a versek már ki vannak nyomva, legyen olyan kegyes az ígért, rám nézve nagy jelentőségű pár sort megírni, s azt számomra - ha lehetséges - mielőbb elküldeni.

Magam a Nagyságod jóindulatába ajánlva maradtam mély tisztelője

Ady Endre
a *Debreczen* munkatársa

8 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. okt. 6-7.]

Illi, édes!

Elolvasom a levelét még egyszer, s megírom a választ az első láztól megszabadult szívvel, mámor és hazugság nélkül.

Hangulatba nem szuggerálom magam. Hideg sorok, amiket ide vetek, de őszinték.

Meg kell írnom, mert nem remélem, hogy találkozunk. Mintha megéreztem volna a kezdetlenség végét: pár nap talán, s ott tolongok én is a szívtelen nagy város durva hajszájában, vagy eltemetve, vagy kicserélve, ha ugyan ki tudom állani az önmegtagadás Kálváriájának kínjait.

Egy év, amit Debrecenben töltöttem. Egy év, telve eseményekkel. Gondolhatja, milyen események?... Idegenek előtt nevetséges apróságok. A szívben folynak le, ki se tud róluk... Magamnak és magamban éltem. Szenvedtem a szülői könnyek miatt, melyek egy nehéz, félreismert pályára lépett fiúért hullottak, ki a szívéért, ideáljáért eldobta a tucatjövőt, mely mindent megadhat, csak a szívet hagyja üresen.

S az emberektől?... Csak sebeket kaptam. Ha kedvem volna triviális lenni, azt mondhatnám: nem csak a szívemre, a fejemre is.

Megejtett aztán egy időben a kulisszák rejtelmes világa. Itt ismertem meg egy halvány arcú lányt, egy igazi művésznőt...

Mert a színpadon csak ártatlanságot játszott, azt hittem, az életben is ilyen, igen, az életben is játszott, s én eszköz voltam: nevetséges bolond... Azután mámor jött, sár, szemét... Nem, nem mondom tovább, fájna ez a maga ártatlan szívének...

S ezen az eseményes, emlékezetes éven egy ismeretlen lánynak titkos alakja kísért végig.

Nem volt kíváncsi, bár ő csak annak mondta magát. Ritka szív, kiváltságosan nemes lélek. Ne tekintsen önhittnek. Nem azért, mert *engem* értett meg, hanem mert minden szava, minden sora s azok a csakugyan *jázmin*illatú, édes-fájdalmas hangulatok ezt árulják el.

Én nem vagyok fellegek közt kóborló lélek. A romantikát se szeretem. De a mi ismeretségünk az én életem egyetlen s örökké tartó romantikája. Minden szívnek van egyetlen ilyen, de az enyém, a mienk a legszebb.

Van nekem egy és egyetlen barátom. Nevét megkapja a kötetemben, neki ajánlottam egy versemet.

A minap egy pesti kávéházban reggelig virrasztottunk. Ne haragudjon: magáról beszéltem. Rég nem találkoztunk, s egy hosszú éjszakán beszéltünk a mi egyforma szíveink tragédiájáról. És mikor magáról beszéltem, s elmondtam, hány édes percet szerzett nekem: az a szegény fiú könnyezve sóhajtott fel: te nem éltél már hiába, elérted a költőlélek legnagyobb diadalát, de mikor fog engem egy lányszív így megérteni!...

Mert ő is olyan rajongó, mint én. A szeretkezés csak szomjasabbá teszi, s szerelmet óhajt, mindent megtisztító szűzi szerelmet, mely két lélekkel felejteti a föld s az élet nehéz, sokszor öngyilkosság felé kergető keserveit.

Ezt köszönöm én magának, édes Illi...

...Azt hiszem, már láttam. Legalább én magára ismertem. Ugye?

És gondolkoztam. Vajon néhány napi mámorért feláldozzam az illúziók s tiszta szerelem egy életre beragyogó szép világát - s nem mertem bizonyosságot szerezni, hogy csakugyan az én Illim volt az.

Pedig annak kellett lenni, mert én olyannak gondoltam... De ha én nem csalódnék, vajon biztos-e, hogy az én Illim illúziói is megmaradnak?...

És most vergődöm a kétségek között. Közeledjem?... Érzem, hogy végzetes lenne ez reám.

Mert elválni úgyis el kellene válnunk. Hív a nyüzsgő élet, s még most egyedüli ábrándom: a dicsőség útja. Lehet, nem érem el, de ellentállni nem tudok. Ehhez a küzdelemhez egyedül kell lenni, mert az úton örvények forognak. S nekem pedig csak magamat szabad elveszítenem...

Kerülni fogom hát magát, s nem fogom a maga sorsát az én nehéz, küzdelmes életemhez fűzni.

Lehet, ez a szerelem megváltás lenne, de én mégis félek... *Így* csak keresi két szív szerelme egymást az illúzió ködében, úgy talán mindkettő kárhozatba jutna!...

Bármerre visz sorsom, nem felejtem el, és siratom magunkat... Kérem: írjon még! Erőt nyújt vele!... Kezét csókolja:

A. E.

9 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. okt. 9-10.]

Illi, édes!

Ezer érzés, ezer hangulat között hánykódom.

Szokatlan, rég nem érzett állapot, s ha ok után kutatok, az ok: Maga!

Ne haragudjék, de bosszankodom magamon.

Én, aki mindig fennen hirdettem a valót, a realitást, kinek hús és vér, igazság kellett mindig - ismét álmodni kezdek; s kiről? - nem tudom, csak valami titkos, beszédes érzelem szavára hallgatva.

Ha vágyam volna boncolgatni saját, sokszor vérzett szívemet - talán meg tudnám fejteni ezt a különös lelki forradalmat, érzéshullámzást.

De akkor magam előtt restelkedném.

Hogyan, én már teljesen a romantika áldozata lettem?...

Mert két ismeretlen, kiváltságos lélek ölelkezhetik, de erre tán nem dobban meg hevesebben a szív, nem hevít át a vágy, s nem kínoz egy megokolhatatlan kétség?...

Édes Illi - Maga lehet a legszentebb, legideálisabb lelkű lány, ki a lelkével is szeretni késztet!

És most már írok; nem az eszemre, de szívemre hallgatva.

Szegény beteg vagyok. A régi vágyak összetörtek, a régi érzések elhaltak szívemben. Nem szeretek, s azt hiszem, hogy engem sem szeretnek. Egyetlen vágyam van, s mit ér, ha valósul?... A siker, a hír jéghideg, ha a szívünkben senki képe nincs. De meg nem is érem én el ezt az utolsó, megmaradt vágyat sem soha!... Nincs nekem elég hitem és erőm a harcra, eltapos a kenyérért futó, durva tömeg.

Legyen bármint. Az élet elég eseményt adott már az én életemnek, bármint lesz, bevárom. Halálba futni előle gyávaság. A szenvedés is sokat ér, mert *én* szenvedek, és az én szenvedésemben mellettem őrködik a világot semmibe sem vevő, keserű, büszke öntudat... Látja, ilyen kevés az ember kincse, s ilyen hitvány az élete, ha senkije sincs.

Illi, édes! Úgy érzem, hogy a maga szerelme meg tudna váltani engem. Be tudná tölteni az én üres életemet; erőt, éltető erőt adna küzdelmemnek a nagy célért, s vissza tudna talán adni magamnak és egy megtört szívű, zokogó anyának, ki a távolban is érzi, hogy az ő fia fáradtan, hit és remény nélkül indul az élet és az eszmék harcába...

Meg tudna váltani, érzem én azt. Csodás, ritka szív a magáé. Én érzem ezt.

Fel fogom én magát találni. Megálmodtam, hisz írtam, hogy már ismét álmodok.

És akkor csak azt fogom kérdezni: „Illim édes, névtelen, ismeretlen tündére az életemnek, akarsz-e - angyalom, erőm és célom lenni?... Meg kellett, hogy ismerjelek, mert - búcsúzni akarok. Egy szavad, s én újult erővel kezdem meg a harcot távol tőled s mindig veled. De visszajövök, diadallal, mert *akarni* fogok!... És valósággá válhat egy álom, mely oly rejtélyesen, titokzatosan ébredt a szívünkben.

Mit fog válaszolni?...

- - - -

Óh, ne legyen olyan tartózkodó! Nem követ el bűnt, hiszen magától függ a közeledés...

A Budapesti Naplóhoz és a Hét-hez szándékom menni. *Kiss József* nagyon rokonszenvezik a poézisemmel.

A legközelebbi Csokonai-köri ülésig várok. Ott felolvasok utoljára, s úgy hiszem, még december elseje előtt menni fogok.

Úgy akarnám, hogy a gyűlés olyan estélyfélével legyen egybekötve. Sejti, miért?... A búcsúnál ismerjem meg!... Ha lehet, ne mondjon ellent!... Vagy adjon bármiként távozásom előtt alkalmat, hogy csak megláthassam!...

Legközelebb - majd jelezni fogom - egy verskötetet küldök. Szeretném, ha szívesen fogadná!...

Csak arra kérem még, írjon magáról sokat, nagyon sokat. Belső világáról, álmairól, érzéseiről.

Valami titkos hatalom a maga ismeretlen lényét hozzám fűzte, s én ismerni akarom a szívét, hinni akarok magában, s a szíve által önmagamban bízni.

Áldja meg az Isten azért a hitért, melyet magának köszönök!...

Levelét várja, s kezeit számtalanszor csókolja

A. Endre

10 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. okt. 13-14.]

Illim édes!

Se nem bízik bennem, sem meg nem értett. Bocsásson meg, de ezt kell hinnem.

Nem akartam, hogyan is akarhattam volna Magának fájdalmat okozni. Amit kértem: reménykedő kérés volt, melynek teljesítését a Maga szíve vagy esze szabja meg. Hogy melyiknek kellett győzni, azt csak Maga tudhatja, édes Illim!...

Amit maga iránt érzek, közönséges *szerelemnek* nevetséges volna nevezni. Több az egyszerű érdeklődésnél, nemesebb a közönséges turbékolásnál, én azt hiszem, hogy az én szerencsétlen élettragédiám utolsó derűje, egy végső lobbanása az életkedvnek, hogy aztán rohamosan jöjjön a vég: a katasztrófa.

Lehet, hogy egyikünk sem tud már hinni a boldogságban, de én legalább szerettem volna hinni.

És még tudtam volna hinni a maga szívében, pedig az arcát nem láttam soha!...

Mindegy. Maga határozott, s én most már csak arra kérem, hogy egy kevéssé ne hagyjon még el.

Nem kutatom a kilétét, de érezzem, hogy még mindig mellettem van.

Ez a hit, ez a tudat ideig-óráig megtart talán még engem ...

Aztán jöhet bármi! Én nem érzek vágyat semmi után - s ha egyszer nagyon is érezni fogom az átkot, nem fog visszatartani az, hogy szegény anyámat is a sírba rántom. Szánni már nem tudok senkit, még magamat sem...

Mégis... Rossz őrangyala lehet, édes Illim! Megengedte, hogy lelke az én lelkem sorsához fűződjék. Én azt hiszem, hogy én csak kárhozatba döntök mindenkit... Áldja meg az Isten, hogy nem vigyázott magára, s engedte, hogy pár percig visszaszálljak a feltámadt álomországba... Óh, bár csak abban a percben haltam volna meg. Álmodozva s bízva...

Még egyszer ismétlem: akarata szent előttem, nem fogom keresni, beletörődtem már mindenbe...

De ha érez irántam egy kevés szánalmat, s amíg lesz, kihez, írjon olykor egy-egy levelet.

Nem sok, amit kérek, de nekem ez már minden, s azután... nem bánom én akármint is lesz. -

Kezeit ezerszer csókolja

A. Endre

11 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. okt. 20-21.]

Édes Illim!

Abban a pillanatban zártam le egy magához írt levelet, mikor nehezen várt válasza megérkezett. Az első levelet eltéptem, de bevallom, hogy nagy bűnt követtem el benne. Bevallom, hogy vezekelhessek előtte!... Abban a levélben egy csúnya gyanú volt, hogy a maga egész eddigi érdeklődése játék, egy üres szívű, századvégi lány kegyetlen játéka, mert különben nem hagyta volna válasz nélkül az én utolsó levelem, bizonyítékát az én meghasonlott, elborult kedélyvilágomnak. Ez volt a gyanú. Bocsásson meg, hogy ilyen kishitű voltam.

Maga olyan, amilyennek eddig hittem. Ez a levele még jobban meggyőzött. Szív és gyöngédség - ezekből áll a maga tiszta lénye; elérhetetlen ideálja az ilyen magamfajta rajongó, beteg léleknek...

Úgy gondoltam én is, amint azt megírta.

Hideg, egészen hideg világ környez mindkettőnket. Nincs környezetünkben egy szív, mely megértsen. Valósággal csoda, hogy meg tudjuk őrizni a szívünket. Hiszen velük kell lenni, velük kacagni, lépten-nyomon megtagadjuk magunkat.

Higgye el, tragédia ez a mi életünk. Megcsaljuk a környezetünket, megcsaljuk magunkat - s azután meg boldogtalanabbak vagyunk...

Óh, ilyenkor érzem s most *maga által* érzem először, milyen boldogság, ha egy rokon szívre lelünk!... Elfelejtet egy őszinte vallomás egy hosszú életkálváriát...

Látja, az én édesapám hétköznapi, praktikus ember. Az anyám egy poétikus lelkű, gyöngéd asszony, martyrja az apámnak. Az anyám szívét örököltem, s ha sorsomat átkozom, az anyámat átkozom meg: az ő szíve az én szívem. Az apám megtagadott, mert nem elégít ki az a magas ambíció, hogy szolgabíróskodjak odalenn valamelyik ronda, oláh faluban. Ő az anyámat okolja: „ő nevelt így.” Én pedig távol vagyok tőlük. Nincs erőm soha egy levelet írni az anyámnak; a leveleit nem bírom felbontani, s megreszketek, ha olykor reá gondolok... Van még egy fivérem. Ő az apám nevelése. Ő be fogja váltani az apám reményeit, de mit ér ez annak a szegény martyrasszonynak, kinek szívéhez én állok közelebb... Egyforma a szívünk...

Leírtam ezt azért, hogy könnyebben megértse az én egyéniségemet, kedélyemet.

Én még az anyaszív melegét sem érezhetem, ami magának - úgy hiszem - megvan. De magának támaszra van szüksége, maga gyenge nő. Nekem pedig küzdenem a szívemért, s ez az örök lelki küzdés magyarázza meg, hogy mért ragadtam meg oly görcsösen a maga mentő, fehér szellemkezecskéjét!...

Lássa, énnekem mégis azt kell hinnem, hogy egyik levelemből azt olvasta ki, mintha okvetlenül, szinte durván akarnám kierőszakolni a maga inkognitójának levetését...

Egyszerű kérés volt pedig az.

Én ismételten arra kérem, maradjon meg az én régi, vigasztaló őrangyalomnak, írja meg szívének minden panaszát, hisz senki sem érti magát úgy meg, mint én, kinek szintén egyedül kell állnia az életben.

Maradjon ezután is az én szeretett, gyöngéd Illim!...

A. Endre.

A verskötet küldését jelezni fogom.

12 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. okt. 25-26.]

Édes Illim!

Hát maga édes spiritiszta lett?... Megvallom, csodálkozása közös velem.

És a másik kérdés?... Előbb maga is hisz benne, levele végén pedig megtagadja ezt a hitet... Látja, édes Illim, én, kinek ezer okom van semmiben és senkiben sem hinni - ezt a hitet, melyet maga olyan könnyen megtagad, szinte erővel plántáltam és őrzöm szívemben... Az igaz, hogy ez nekem az utolsó mentsváram, amibe még hinni tudok, vagy hinni - szeretnék.

Azt írja, hogy nem látott mostanában. Én pedig azt hittem, hogy vasárnap este 7 órakor, a Kossuth u. sarkán magával találkoztam. Rosszul sejtek?

Tegnap este kaptam levelét. A betűműhelyben egyedül voltam. Végtelenül elszomorított a levél utolsó fordulata. Azután tépelődtem, lehajtottam fejem, s végtelen hitványnak tartottam az életet és magam... Azután írtam meg a mai verset. Most ismét gondolkozom. Talán mégsem úgy van egészen. Talán mégis van egy vágyam... s ezt a vágyat maga keltette életre bennem, édes Illim.

S a sors - minden kegyetlensége mellett - gondol néha ránk.

Ki tudja, ha meg nem tudom, hogy van a világon egy szív, melynek dobbanása egy az enyémmel - azóta már el nem dobok minden életterhet?...

Lehet, hogy a múlté lennék már azóta.

Áldjam én ezért magát, édes Illim?

Utolsó levele után felek, hogy maga meg akar fosztani végső hitemtől.

Pedig én úgy gondoltam: lesz még becse előttem az életnek. Találkozunk mihamar. És ha maga bátorít, megharcolom én a reám váró harcot, s nem kacérkodom tovább cinikusan az elmúlás eszméjével.

Így gondoltam, s még mindig így gondolom.

Igénytelen írásaimból megismerhetett: bennem egy az író és az ember. És annyival különb vagyok a tömegnél, hogy ha valaki célommá lesz, hogy én beváltsam annak a hitét: meg nem gátol benne az ostoba, előítéletes világ semmi hazugsága!...

Megértett?...

Édes kacsóit csókolja

A. Endre

13 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. okt. 31.]

Édes Illi!

Lehetséges, hogy ez a levél utolsó, és mégsem tudom, hogy kezdjem, mit írjak?

Amiket már én megírtam magának - ismételhetném, de mért tegyem?...

Hogy milyen hatással voltak azok magára, tegnapi leveléből kiolvashattam.

Annyi tény, hogy valami rettenetes és mégis szörnyen mulattató lélekállapotba rázott a tegnapi levél.

Elvesztettem, ami enyém sem volt; megcsalt, akitől mást nem volt jogom várni: elhagyott, akit én tán még sohse láttam!...

Ismétlem, szörnyen mulatságos volna ez a dolog, ha olyan kétségbeejtő nem lenne. Megírtam volt én mindezt magának, miért hozzam elő újra.

Arra sincs okom felelni, hogy „mi férfiak" nem vagyunk képesek megérteni egy leány szívét... Igaza lehet: „mi férfiak" nagyon hitványak vagyunk, s ami fő: mind *egyformák*.

Hogy ilyen szép s reám nézve hízelgő következtetésre s ítéletre újabban honnan jött? - nincs jogom kérdezni. Jogom különben ezt a levelet sem volna magához intéznem. Nem tudtam parancsolni magamnak.

Először meg akartam írni magának valamit.

Azt, hogy három nap óta tudom a nevét, s alkalmam lehet találkozni magával. És ha meg akarja szakítani ezt az ártatlan, de nekem nélkülözhetetlen levelezést: eldobom a diszkréciót, s meg kell ismerkednie velem.

Ezt akartam írni. Így akartam tenni. Elfelejtem - jobb lesz így - leveleit, nevét s egyszer már - talán - látott arcát is. Maga keresett fel - magának van joga el is feledni. De akkor nekem is ugyanez a kötelességem.

Isten áldja, édes Illim! Áldja meg egynéhány szép óráért!

Talán nagyon is kiváltságosan jött elém az én szomorú életutamon, talán jobb lett volna, ha nem keres fel, s enged a saját vesztembe rohanni... Mindegy minden. Úgy nem csalódom én már többé soha.

Bocsásson meg a levél külső és belső formátlanságáért. Ideges, beszámíthatatlanul izgatott vagyok.

Isten vele! Üdvözli

A. E.

14 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. nov. 4.]

Édes Illim!

Hiányát érzem s egy véghetetlen űrt a lelkemben.

Becsületszavamra mondom: ha a nevét *talán* tudnám is - egyetlen lépést nem tettem a maga inkognitójának felderítésére.

Mért hagyott el? Nem érdemeltem meg. Ne hozzon olyan lélekállapotba, hogy fel kelljen keresnem magát!... Még most - és ha akarja: mindig - maga nekem csak *Illi*, egy édes ismeretlen, ki vigasztal ismeretlenül... Írjon, sok mondanivalóm van!...

Levelét várja, a kezeit csókolja

A. Endre

15 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. nov. 14-15.]

Édes Illim!

Levelét szívemből köszönöm...

Mikor a *Hírlap* munkatársa voltam, a mi „jázmin”-unkat így hallottam emlegetni: „a kis Varga-lány”.

Nem kutattam utána. Néhány nap óta azonban - akaratlanul - megtudtam, hogy kicsoda Jázmin... Jázmin és Illi pedig egy - én így hiszem.

De ha így van is, tiszteletben tartom inkognitóját, megismerni nem fogom, míg meg nem engedi. De talán így se. Talán már pár nap múlva távozom. Úgy hiszem, Pestre megyek, bár ehhez éppenséggel semmi kedvem sincs.

De nincs semmihez. Szerencsétlennek, a világ legszerencsétlenebb emberének érzem magam, s talán egyedüli szerencsém, hogy valakinek ezt bevallhatom. Máskülönben e pillanatban szíven lőném magam. De így se tudom, vajon nem teszem-e.

Azt hittem először: csak hangulat ez. De a sok megpróbáltatás, a sok csapás és fájdalom összetört egészen.

Megpróbálom az erőmerítés minden módját: nem sikerül. Még ha végső vigasznak a maga édes lényét szuggerálom is: nincs erőm!...

Félek, nagyon közel állok a katasztrófához... Szegény, szerencsétlen anyám, ha tudná!

Jobb is volna talán így tennem. Nem vagyok én nyugalomra, boldogságra predesztinálva.

Az élet minden hullámverése elborít, és újabban egy kínos furdalás okoz pokoli fájdalmat: hátha megérdemlem, hátha a világ jó, s a rossz én vagyok!...

Talán kegyetlenség ezeket magának megírnom. De mit tegyek?... Ha ezt se lehetne tennem, megőrülnék!... Ennél a sorsnál pedig jobb a pisztolygolyó...

Kérdezhetném magától: Ha szeret, miért nem ment meg?... Miért nem erősít meg, miért nem lesz - hisz úgy kértem! - az én őrangyalom, az én célom?

De nem, nem!... Jobb így magamban, egyedül elveszni!...

...Egy ismerőse beszélt róla - persze mit sem sejtve.

- Bemutathatsz neki?

- Hát láttad már?

- Nem, soha; de azok után, amiket mondtál, nagyon érdekel.

...És lemondtam a lehetőségről. Nemcsak hogy megismerjem, de hogy arcát is láthassam!...

Lemondtam, mert már mindenről lemondtam...

Vagy lesz erőm eldobni az életet, vagy belerohanok a legbutítóbb mámorba...

De másképpen hittem én ezt valaha!...

Szeretettel gondol reá, s aranyos kis kacsóit csókolja a maga szerencsétlen barátja

Endre

16 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. nov. 17-18.]

Édes Illim!

Hogy olvashatott, édesem, az én levelemből szakítást vagy visszautasítást? Hiszen épp abban a rettenetes lelkiállapotban, mikor azt a levelet írtam, éreztem legjobban, hogy a maga édes jó szívét a sors szánalma irányította felém. Ha maga nincs akkor, én ma nem élek. S hogy magától sem kaptam választ, a mérleg félrebillent, s napokig rám borult az elzsibbasztó mámor... Valósággal szégyen égett az arcomon, mikor ma a maga édes, csupa szív, csupa gyöngédség levelét olvastam. Bár előbb írta volna meg, most nem kellene önmagam előtt pirulnom...

Édes Illim, a jövő hó elsején búcsúzom Debrecentől. Sok fájó, kevés édes emléket viszek magammal. Az utolsó hetek édes perceit magának köszönhetem. Nem is búcsúzom én magától. Megírtam már: hozzánőtt a szívemhez. Nem ismerem, talán csak névről. Nem is láttam még. Talán úgy megyek el, hogy meg sem ismerem... Azért mégis, mégis... Ugye írunk egymásnak ezután is?... Olyan szép lenne ez, olyan álomba, romantikába illő, édes, szép dolog, amit csak - a gúnytól félve - úgy magunkban mernőnk szerelemnek hinni. Mások kinevetnének bennünket - nekünk pedig ez volna életünk egyetlen fénye, epesztő reménye. Ugye, édes Illi?... így lesz ez?

De azért Debrecenből nem ez az én utolsó levelem, s maga is ír e néhány nap alatt még egypár édes sort.

S aztán az utolsó debreceni levelemben megírom (ki tudja, nem fogom-e szóval?) a címemet, és hogy milyen időnként fogok majd magának írni.

Még egyre kérem. Lehet, hogy a napokban hallani fog rólam valami hírt. Ne ijedjen majd meg - *esetleg*; az ilyen nehéz, izgalmas pályán küszködő embernek gyakran kell a halállal szembenézni, de a sors mindig megőriz bennünket ennek a „gyönyörű, boldogságos” életnek.

Csókolom az édes kis kezeit

E.

17 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. nov. 20-21.]

Édes Illim!

Sietek megnyugtatni, hogy abból az általam is érintett affaire-ből nem lett mi sem. Nem én kezdtem, de nem is én vonultam el előle. Különben is legyen nyugodt. Talán ismeri azt a triviális közmondást a rossz pénzről, mely nem vész el...

A múlt éjjel lázam volt, s ma csak délben jöttem fel a redakcióba, s kaptam meg aranyosan kedves levelét.

Sietek is most a válasszal, de jelzem, hogy *még ma* hosszú levelet írok, melyet holnap már megkap.

Szeretettel és hálával üdvözli s kezeit csókolja

A. Endre

18 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. nov. 21-22.]

Édes Illim!

Úgy hiszem: megkapta tegnapi levelem, s úgy gondolom, remélem, megbocsát a mostani késésért, melynek nagyon komoly, nem részletezhető okai voltak.

Édes levelével - nagyon kérem - siessen! Kíváncsivá tett igen-igen...

Én a magam részéről még most - pár napig - bizonyosat nem tudok írni. Megyek: ez bizonyos. De hogy magán kívül senkit sem sajnálok itt hagyni: az is bizonyos.

Nem lehetetlen, hogy egy új légkör, egy új környezet, egy ambíciómat felébresztő új helyzet felkölti kihalt életkedvemet, de lehet az is, hogy ott sem leszek más, mint a halált kérő, testet öltött elégedetlenség.

Bárhogy legyen: a maga emlékét, míg élek, megőrzöm! Lehet, hogy önzés: de nekem nincs erőm magáról lemondani, szükségem van magára!...

Ezekről majd az utolsó debreceni levélben, most csak a választ kérem ismét.

Még egyet előre elárulok. Bár ezután többször olvashatják a nevem, de hogy hol leszek, egy jó ideig: magán kívül alig fogják tudni. Maga pedig, legalább maga tartsa eszébe.

Csókolja ezerszer a kezét tisztelő barátja

E.

19 PÁSZTOR BERTALANNAK

Debrecen, 1899. nov. 23.

Kedves Pásztor Úr!

Hoffmannék megtudva, hogy én elsején megyek, kijátszták az utolsó kártyát, s letudták a fizetésemből azt az összeget, mely a kötetem nyomásából még náluk fennmaradt. Én okvetlen

elsején szeretnék menni, de ez a dolog rémítően megzavart. Eszközöljön ki, kérem, *Laszky* úrtól legalább 10 frt előleget, s ezt lehetőleg gyorsan, elseje előtt tessék átküldeni. Ha pedig ebbe Laszky úr nem menne bele, kérem dec. 15-ig az átmeneteire halasztást adni. Ez utóbbi modus vivendit azonban csak legvégső esetben akarnám. Kérem gyors eljárását és tudósítását.

Abban a reményben, hogy kedves Pásztor úr kegyes lesz ez ügyet kedvezően elintézni, maradtam igaz tisztelője

Ady Endre

20 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. dec. 3-4.]

Édes Illim!

Levele, vádjai fájnak. Egyszer már megírtam: én érzést *tettetni* nem tudok. (Maga pláne hazugsággal és durvaszívűséggel vádol.) Egyiket sem érdemlem meg. Napok óta a legnagyobb bizonytalanságban vagyok. Kétségek közt hányódtam, haboztam. Mindig gondoltam magára, s vártam: mikor tudok fait accomple-t[!], egész biztosat írni.

Elesnek tehát a maga egyébként szívből és szívhez szóló, édes duzzogásai - egyenként és összesen. Ezzel a köztünk felmerült lovagias ügyet becses hozzájárulása reményében befejezettnek nyilvánítom, s csak egyre kérem: több bizalmat s több reményt tápláljon a szívecskéje.

Tétovázásomból ma kimenekültem. Nem megyek egyelőre sem Pestre, sem Kassára, sem Váradra. Hazamegyek gyógyulni próbálni; egy kis tűzhelymelegségre vágyom, egy csepp életkedvet szeretnék szerezni. Ma táviratoztam az anyámnak, holnap talán itt lesz, s vele megyek egy hónapra haza. Írogatok majd Magának *minden három napban*. Őszintén, bizalommal, mint eddig. Várni fogom a maga leveleit, áhítva várni.

Legyenek azok olyan aranyosak, meghatók, mint eddig, de legyen bennük *hit*. Fogunk mi még találkozni! A címem, távozásom majd később közlöm. Csókolom az édes, kis kezeit!...

Endre

21 VARGA ILONÁNAK

[Debrecen, 1899. dec. 5-6.]

Édes Illim!

Ady Endre Érmindszent, u. p. Érkávás (Szilágy m.) - Ez az én címem holnaptól kezdve 2-3 hétig. Akkor közlöm hollétemet.

Magán a sor, s várom ott levelét.

Én - mint megígértem - *minden három napban* írok. Nem köthetem a maga kedves leveleihez, mert most már nem lesz módom a lapban jelezni.

Várom hát édes leveleit és azt, hogy nemsokára talán vígabb dolgokat írhatok az én ismeretlen, édes Illimnek.

A viszontlátásra!

Ezerszer csókolja a kezét

Endre

22 VARGA ILONÁNAK

[Érmindszent, 1899. dec. 8-9.]

Édes Illim!

A maga levelét még nem kaptam, de én ígéretemhez híven írok.

Falun vagyok. Egészen nyárspolgár. Gyógyulok erősen. Sokat gondolok magára... Na de a többit csak akkor írom meg, ha előbb maga is ír. Talán már holnap kapok levelet? Csókolja kezeit igaz híve

Endre

23 VARGA ILONÁNAK

[Érmindszent, 1899. dec. 12-13.]

Édes Illim!

Kedves levelét köszönöm. Végtelenül terhes lehet ám magának annyiszor a postára küldözgetni. Ezután hát jelezni fogom, mikor kapja levelem. A legközelebbiért 20-dikán küldjön.

Fogalma sem lehet, édesem, micsoda tucat, falusi életet élek, s milyen jólesik ez a kis pihenés. Délelőtt írok egész délután 4-ig. Akkor elmegyek hazulról a plébánoshoz vagy kálvinista paphoz, s kártyázunk 8-ig. Vacsorázom, olvasgatok, s 11-kor már lefekszem.

Ezt az életrendet csak az zavarja meg néha, ha vendégünk jön, vagy átszánkázom valamelyik szomszéd faluba.

E hónap végéig maradok itthon. Akkor megyek ismét ki a világba... De nem vissza Debrecenbe! Azt a *viszontlátást* egy kicsit későbbre értettem! Ámbár maga engem (én nem magát?...) hamarabb is láthat, mert egypárszor el kell néznem Debrecenbe, ha a tek[intetes] törvényszék némely páros-ügyek miatt úgy kívánná.

Egyebekben pedig mintha kedélyben egy kis ruganyosságot nyertem volna. Van munkakedvem, sokat írok, és sok egészséges prózai dolog iránt kezdek fogékonyabbá válni. Apropos! A múltkor egy borítékot címeztem magának, édes, és azt írtam rá: Varga Illi... Hát nem botrányos szórakozottság - egy egészséges falusi embernél? -

Van itt nálunk egy amatőr fényképész, fiatal földbirtokos. Legközelebb csináltatok vele egypár képet, hogy hogy nézek ki mint nyárspolgár. Egyet elküldök magának, egyet Fái Flórának, egyet Rubos Árpádnak. Nem ismeri látásból ezt a kis embert? Nekem ő a legjobb barátom - Debrecenben.

Írjon, édes Illim, mielőbb. Különösen sokat magáról s Debrecenről.

Csókolja a kezeit ragaszkodó barátja

Endre

Édesem, éppen a postára akartam küldeni ezt a levelet, mikor magától kettőt is kaptam.

Zsenál a vádaskodás, mert itt ugyan elég hideg van, de az én érzéseim sokkal nagyobb hideget is kibírnak ám!

Minden levele kedves, de ez az utolsó varázsosan kedves. Úgy látszik, maga fokozni tudja ezt a tulajdonát.

Maga engem valami primitív humoreszk felolvasásakor látott először, ugye? A főiskolában?... Hát én mikor láthatom magát?... Mint előbb írtam: 20-ikán hosszú, vaskos levelet kap.

Csókolja kezeit a maga szerető barátja

24 VARGA ILONÁNAK

[Érmindszent, 1899. dec. 17-18.]

Édes Illim!

Volt maga már esős időben falun?... Ilyenkor itt nem a szív hullámzik, hanem a sártenger.

Már kártyázni is úgy tudok menni, hogy lóra ülök. Képzeljen el engem lovon. Nem pegazuson, hanem egy valódi, de kissé nehéz, sárga lovon. (Jó lóra nem merek ülni, mert a sár veszedelmesen mély.)

Hosszú bőrkamásnit hordok. Fejemen egy tarka sapka, szóval igen jól nézhetek ki.

Hátul követ az apródom, a János kocsis személyében, ki szintén lovon cammog utánam. És ez az én egész sétám egész nap. Idilli, mondhatnám paradicsomi életet élek, legfeljebb a kosztümöm különbözik.

Így élek én, s gyűjtöm az energiát az új munkára. Nagy terveim vannak.

Sokat fogok írni, kiadok egy új, szenzációs kötetet. Amellett leteszem elmaradt jogi vizsgáim. Olyan helyre fogok menni, ahol sok a gazdag zsidó. Elveszek egy gazdag zsidólányt, tőkepénzes leszek. Eldobom a tollat. Versek helyett üzleti könyveket vezetek, s nevelek a hazának jó honpolgárokat. (Természetesen ezekből a tervekből csak annyi igaz, hogy sokat akarok dolgozni, s talán a jogot is elvégzem.)

Most pedig beszéljünk másról. Én most gorombáskodni akarok magával, édesem. Legalább ismerjen meg, micsoda közönséges, durva nációval hozta össze a sors.

Térjünk hát a dologra.

Vörösmarthy[!] Miska, jónevű elődöm egy versben összeszidta Lauráját, amiért az ábrándozni merészelt. Idéznék a versből, de nagyon elkoptatták a kereskedelmi akadémista ifjak. Nekem is össze kellene szidnom magát. (Illim édes, Laura felesége lett Vörösmarthynak!) Hogy mer maga ábrándozni? Honnan veszi ehhez a jogot? Az élettől nem, mert az nem ad tápot az effélékre. A saját lelki világától?... Bocsásson be ebbe a világba a reális életből egy sugarat. Először tán sérteni fogja a szemét, de azután sokkal hatalmasabb lesz ez a világ. A selyemhernyó a legfinomabb burokkal zárja el magát, s lám, mégsem tud sugár nélkül élni. S mihelyst kitörte börtöne falát, mint ragyogó szárnyú pille száll ki a szabadba. Igaz, a pillét ezer veszély kíséri, de pille mégis és nem elzárt rab. Ne értsen ám félre. Nekünk, érzékenyebb szíveknek, szükségünk van egy külön világra; hisz írtam már édes Illimnek, hogy magam is befelé, magamban élek, s nálam a külsőség csak kényszer, de a maga ábrándozását beteges-

nek tartom. Nem egy határozott belső világ az, hanem a fantázia lázas csapongása. Mondtam s beváltottam, hogy goromba leszek, s most arra kérem, hogy legyen könyörületes: bocsásson meg!...

Na ilyen bosszantót! A lámpás mindjárt kialszik. Éjjel 12 óra. Az egész ház alszik. Legközelebb többet. Jó éjt. Álmodjon szépeket, és ne ábrándozzon! Csókolja a kis kacsóit szerető jó barátja

Bandi.

25 VARGA ILONÁNAK

[Nagykároly, 1899. dec. 18.]

Édes! Nagykárolyból, ahol most vagyok, írom e pár szót. Már feladott s gyorsan befejezett levelemből kimaradt az, hogy legközelebbi levelemért 24-ikén küldhet.

Csókolja a kezeit:

Bandi

26 VARGA ILONÁNAK

[Érmindszent, 1899. dec. 21-22.]

Drága Illim!

Csodálatos, az elmúlt tündérvilágba visszavarázsoló karácsonyi hangulat ejtette meg a lelkem, bűvölte el egész valómat. Mikor levelem olvassa, lenn szárnyalnak már az angyalkák, a kis fenyőágak fel vannak gyertyázva, ünnepelni készül az egész világ...

Kitől kívánjak magának boldogságot? Van-e más Isten, mint a nyomorult s mégis felséges „Én”?... Közelg a karácsony, visszavarázsolta a rég romba dűlt Naiv-országot: mondjuk, hogy van! Van Hatalom és Gondviselés.

Őrködjön maga felett, drágám, ez a hatalom. Adjon a szívének üdvöt, boldogságot. Csendesedjen el benne minden kétkedő érzés. Szállja meg a Hit, Szeretet és Béke... És ha tetszett a Gondviselésnek szívébe vágyat oltani, teljesítse is azt. Ha a mi lelkünk egymást keresni és feltalálni rendeltetett, ha a mi életünk célja együtt feledni az egész Élet-komédiát - leljük fel egymást mielőbb!... Addig, míg nem késő. Míg tudunk szeretni és boldogítani...

Isten áldja, drága Illim, ünnepeljen békével, boldogan!

Kezeit csókolja a maga híve

Bandi.

P. S. Legközelebbi levelem 28-ikán kapja. 31-én talán kiszállok egy napra Debrecenben. Erről majd bővebben.

B.

27 VARGA ILONÁNAK

Érmindszent, 1899. dec. 26.

Édes Illim!

Legutolsó levele nem azt az impressziót szülte nálam először, hogy maga duzzog az én gorombа voltom miatt - hanem azt, hogy Magának határozott írói tehetsége van. Az a duzzogó levél olyan megbecsülendő kvalitásokat árult el haragos betűivel, melyek kifejtésre várnak. Kész tárca volt, s magának ebben a zsánerben kis tanulással nagy sikerei lesznek.

Nem szeretném, ha gúnynak venné ezt az előleges reflexiót, s azért sietek várakozásához képest válaszolni.

Válaszom ennyi: ismét félreértett, s nincs oka haragra.

A mi társadalmi és egyéb nyomorúságos viszonyaink között egy fiatal lánynál a magáéhoz hasonló, betegségre hajló, túlérzékeny kedély kész öngyilkosság. Még most segít egy csepp gorombaság, később már előáll a katasztrófa. Ez pedig egy olyan előkelő, nemes gondolkozású, csupa szív kislányért kár volna. Így ám!... Legyen a filozófiája az én legújabb elvem: a világ annyira hitvány, hogy most már „zum Trutz” élni fogok!...

Különben legyen szent a béke, hisz én még sok őszinte dolgot akarok magának írni...

Lehetséges, hogy 30-31-én Debrecenben leszek, de ez nem bizonyos. Legközelebbi levelem már új otthonomból írom - még nem árulom el -, s maga jan. 3-án küldjön érte postára. Pá, jó éjszakát, csókolja a kis kacsóit hű barátja

éjjel 12.

Bandi

28 VARGA ILONÁNAK

[Nagyvárad, 1900. jan. 3.]

Édes!

Nagyváradon vagyok. Hosszú levelet kap tőlem 7-ikén reggel. Addig is kezeit csókolja

Bandi

29 VARGA ILONÁNAK

[Nagyvárad, 1900. jan. 7.]

Édes, Aranyos Illim!

Nagyváradon vagyok. A *Szabadság* belmunkatársa. Ebben a városban valaki vagy zsidó, vagy pojáca. Annyira el vagyok szigetelve, hogy most százszor többet foglalkozom magammal és -enyéimmel. Sokat gondolok, nagyon sokat Magára!... Hát Maga reám?

Addig leszek itt, míg hátralevő vizsgám megszerzem, s tanulok - ha ugyan sikerülni fog - egy kis stréberkedést.

Kérem addig - ha még mindig a régi -, ide címezze édes leveleit, melyeket nagyon vár igaz ragaszkodással szerető, jó barátja

Ady Bandi

30 VARGA ILONÁNAK

[Nagyvárad, 1900. jan. 7.]

Édes Illim!

Ebben a pillanatban dobtam a postaládába három levelet - mind a három - *fizetetlen*. Kétségbe vagyok esve szórakozottságom miatt, különösen mert egyik levél a magáé. Egyebet nem ígérhetek, mint hogy a nagy elszámoláskor (majd ha találkozunk) ezt a differenciát is tisztázzuk. Ugye?

E.

31 A SZIGLIGETI TÁRSASÁGNAK

Nagyvárad, 1900. szept. 2.

Tekintetes Társaság!

Október hóban *Még egyszer* címen egy költeményes könyvet akarok kiadni. A mi viszonyaink szerint ez nagyon költséges dolog. Könyvet is csak gazdag ember írhat. Jómagam is hasztalan fordultam a közönséghez: a könyv - pláne versek - nem kell neki.

Arra kérem a tekintetes Társaságot: szavazzon meg nekem 50 forintot e könyv kiadhatására, s ez összeget a megjelent kötet bemutatása után utalja ki a könyvet megjelentető nyomdának.

Mással nem támogathatom a kérést, mint hogy egy éve *Versek* című kötetem olyan sikert aratott, amilyent fiatal poétáé évek óta nem.

Adassék meg nekem a mód e második kötettel az igazabb sikerre.

Alázatos szolgája:

Ady Endre

32 FEHÉR DEZSŐNEK

[Nagyvárad, 1901. máj. 22.]

Tisztelt Szerkesztő úr!

Néhány sorom e levélpapíron nem fogja önt meglepni különösen. Az a kedves, kollegiális jó viszony, amely másfél éves nagyváradi lakásom óta önhöz fűzött, sokszor adott alkalmat nekem a magam, egyéniségem, meggyőződésem és céljaim megértésére s arra is, hogy együtt vitassuk meg az újságírószemek előtt rohanó események tarka, színes sokaságát.

Másfél éven keresztül a *Szabadság* munkatársa voltam. Munkás napjaim értékét a közönségnek van joga elbírálni. Én - ennyit bizton állítok - sok kedvvel, türelemmel s nagy önlebírással forgattam e lap redakciójában újságíró pennámat. Ön tudja azonban, Ön tudhatja legjobban, hogy sokszor, nagyon sokszor önmagam megtagadásával is...

Fiatal vagyok még ahhoz - ez nem érvem, csak kényszerű állapot -, hogy az élettel, emberekkel és eseményekkel való végleges transzigálást, a megalkuvó cinizmust filozófiámmá tehessem. Az idők olyanok. Ez a kis magyar világ itt háborog: fekete, csúnya felhők kavarodnak rája. Aki nem csupán arra termett, hogy egy számmal növelje a születési és halálstatisztikát: most nem alkudhat. Harcol, ahogy tud. Kezeli a viharágyút a butaság, sötétség ránk tornyosodó felhői ellen.

És ezt másfél éven keresztül alig-alig tehettem. Aki jól látja s belátja ezt a mi kis magyar világunkat, tudja, hogy nálunk a politika megalkuvás mindenre. És hogy nálunk oly kevés az őszinte, igaz szó, annak először a politikai megalkuvás az oka.

Én hát meguntam másfél éves iskoláját a megalkuvásnak, bármennyire szerettem légyen is azokat, kik társaim voltak a munkában. De ugyane másfél év alatt ismertem és szerettem meg nagyon ezt a csodálatos levegőjű merész, hódító várost, melyet elhagyni még nincs erőm, hajlandóságom.

De megismertem önt, Szerkesztő úr, az ön igaz szavú lapját is.

Egy a kérésem. Jelöljön maga mellett helyet annak az újságírónak, akinek még nem csupán kenyérszerző az újságíró penna. Független, becses hatású, őszinte lapjának fogadjon katonájává.

Régibb vágyát tölti be evvel az ön tisztelő hívének

Ady Endrének

33 VARGA ILONÁNAK

[Nagyvárad, 1901. szept. 20.]

Édes Illi,

Mély gyűlöletéért fogadja mély hálálkodásomat. A mély gyűlölet szavai majdnem olyan jólestek, mint valamikor *azok* a másféle szavak. Érdemetlen voltam bár azokra és ezekre is. Nagy, önző kegyetlenséggel kívánom, hogy gyűlöljön tovább is. Még nekem is jólesik, és jó hinnem néha, hogy valaki - gyűlöl...

Csókolja kezeit

A. E.

34 VARGA ILONÁNAK

[Nagyvárad, 1902. jan. 19.]

Kedves Illi,

csupán meg akartam köszönni a maga meg nem érdemelt figyelmét

Ady E.

35 OSVÁT ERNŐNEK

[Nagyvárad, 1902. okt. 9.]

Mélyen tisztelt Uram,

Műhelyben című kis színképemet szívesen bocsátom át Önöknek közlésre. Lehetne-e egypár külön levonatot kapnom[?]

Tisztelő igaz híve

Ady Endre

36 IFJ. ERDŐS ALBERTNAK

[Nagyvárad, 1902-1903.]

Kedves Erdős Úr,

A ruha szép és jó. Az ígért pénzzel az történt, hogy én direkt benn hagytam fizetésemből Fehér Dezsőnél, ő azonban majd csak este tudja önnek kifizetni. Egyáltalán direkt e célra kiszakítva fogja megkapni a részleteket fizetésemből. Igaz híve

Ady Endre

37 ADORJÁN EMILNEK

[Nagyvárad, 1903. márc. 7.]

Kedves Emilkém,

nagy pimaszság nálad most alkalmatlankodni, de okom van reá. Az összeomlás fenyeget, s a kapott száz forintommal ma útra kelek Velence felé. Szörnyen félek, hogy e summa kevés, s ezért kérlek meg, adj kipótlásképpen kölcsön tizenöt forintot. Nagyon kérlek, édes Emil, délben utaznék. A te régi, odaadó s százszorosan lekötelezett híved marad és lesz

Ady Endre

A petíciós rovatot Pásztor fogja hazajöttömig, tíz napig vezetni majd.

38 SOMLÓ BÓDOGNAK

Nagyvárad, 1903. máj. 28.

Nagyon tisztelt Tanár Úr,

este kerestem, s nem találhattam meg. Tudatni akartam, hogy az ügyben nem lehetett késlekedni. Valaki már írt rövid tudósítást a P[ester] Lloydnak, ugyanoda ugyancsak ez ügyről tudósítást küldött egy nagyváradi ügyvéd is. Éppen azért, nehogy lekéssünk, hogy informálhassam jól és idején az ügyben szükséges és számításba jöhető lapokat, nem a szenzációkért - ez sohasem ambicionált -, csak és egyedül az ügyért magáért, a felelősség alatt, mely talán

engem is terhel a lavina megindításával, és a Tanár úr iránt érzett kivételes tisztelet okából. Kérem, meggyőződni intencióim becsületességéről.

A Tanár úrnak igaz híve és tisztelője

Ady Endre

39 BRÜLL ADÉLNAK

Nagyvárad, 1903. szept. 6.

Csókolja a kezét

Ady Endre

40 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 10.]

Csókolom a kezét, jó estét kívánok, de éjfél már elmúlt egy negyedórával. Dolgoztam eddig, s képzelheti, micsoda kevés öntudattal. Bolond, lázas aggyal utaztam és érkeztem. Emlékezni sem igen tudtam, s még ez volt, ami vigasztalt. Kétségbe ejtett újra és újra a gondolat, vajon milyen ítéletet hagytam magánál. Egyetlen asszony, akit érzek most is, akivel... Bolond vagyok bizony isten. Pedig úgy jöttem, s íme, most is azt fogadom: olyan leszek, amilyennek Maga óhajt, édes Egyetlen. És ismét csak annyit kérek: tűrjön engem, s minden jelentkezésemben, szavamban, dolgomban azt a kivételes, minden kis beteg idegszálammal szított nagy érzést lássa meg, amely a Maga alakját most is itt tartja mellettem, bennem... Ne sajnáljon, nagyon kérem. Ne... Most beszélek inkább mulatságosabb dolgokról. Amint Maga megjósolta, igen-igen kommentálják az én kíséretemet. Tarkán, de egyformán ostobán és nagyváradian. Mondjam? - úgyse hivalkodásból mondom - egyszerű megérkezéssel már igen-igen lezártam a kedves ajkakat. Micsoda emberek ezek! Soha ilyen erősen még nem fogott el az undor. Én édes Legjobbam!... Kedves mamájához délelőtt megyek ki. Radó este kávéházban volt, de megközelíthetetlen. Imádott nejével s a Fényes párral; korrekt, szolid férji alakítással.

Én vendéget találtam. A tanáröcsémet, ki már tovább is utazott. Családi állapotokról hozott hírt, amelyek szinte varázslatos módon elősegítik az én párisi expedíciómat. És... és... Sok mindent szeretnék írni. De fognom kell a forró homlokomat, s szeretném magam igen férfiatlanul elsírni. No, nem szabad. És talán hisz is Maga nekem. Egyetlen Asszony, és megtűr, és látni fogom mihamarabb. Talán akkorra nem az elveszés vágya lesz a legerősebb bennem. Megyek haza. - Ezt a levelet kocsin küldöm ki a kolozsvári gyorsvonathoz... Hátul a kávéházban egy mulató társaságnak nagyon lágy, édeskés nótát játszik a cigány. Félek, hogy a legdiákabb módon szentimentális leszek... Küldöm hát Magához minden szomorú, reményes, lemondó, forró érzésemet s könyörgésemet újra: higgyen bennem. Édes, Egyetlen, Minden s aki várt világa egy kicsi, bús életnek.

Ady

41 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 11.]

Csókolom a kezét, s gondolatban végigcsókolom. Egész napomon maga kísért, s most hálásan a kínokért csak magára gondolok, s hogy mennyit és mit írjak meg azokból az érzésekből, amiket maga keltett, s a Maga alakja dirigál. Egyetlen Asszony. Pihen? A levelemet megkapta? Ír-e egypár sort? Úgy gondol-e rám, hogy ha megérzem - mert mindent megérzek -, nem sújt-e rám, hogy megérzem - mert mindent megérzek -, nem sújt-e le a Maga gondolata? Ma újra és újra az a gondolat fogott el, hogy tudjak én a Maga életébe úgy beilleszkedni, hogy abban bántó akadály ne legyek, de megértő, megosztó és kibékítő. Valahogy úgy, hogy magamra vegyek mindent, amit lehet, azokból az érzésekből, amelyek Magában a vergődés kínjait szenvedtetik el. Lehetséges lesz ez?... Ideges éjszakám volt, de erővel erősítem, trenírozom magam. Ma már nem az elpusztulás vágya volt bennem erősebb, de élni és provokálni az életet Magáért. Édes, Szent... Reám bízta, hogy adjam vagy ne adjam át üdvözletét s üzenetét Radónak. Mert így adta fel a dilemmát - én átadtam a Maga üzenetét. Sajnálta, hogy eljött. Szombaton egyébként is utazik Budapestre, s fölkeresi Magát. És én nem tudom, mire fohászkodjam Magához. A Maga életére vagy az enyémre: ne foglaltassa le vasárnap minden idejét ővele. Én fent leszek vasárnap délután két órakor, s bocsásson meg Drága, Édes, Egyetlen, Minden - talán egy kis jogom mégiscsak van, hogy kérjek Magától a magam számára egy órát. Ne értsen félre s ne haragudjék. Nem is teszi. Ugye megért? Ugye tudja, hogy mi az én jogformálásom?... Írja meg, én Jóm, Egyetlenem, hogy juttat nekem vasárnap időt. Írjon. Valamiképpen a normális szívműködés, gondolkozás felé hajlítana, megnyugtatna, erőt adna Magának egy kicsiny üzenete. Így érzem, és most, hogy érzem a láz kilövellését a homlokomon, s hogy minden újabb íráskor őrültebb és őrültebb dolgok megírására kényszerítene, nehogy megunjon, nehogy alkalmatlankodó bolondnak tartson, küldök két forró csókot a szemére.

Jó éjszakát!

Ady

42 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 12.]

Kezét csókolom, jó estét. Avval a keserves gyanúval üdvözlöm, hogy terhére vagyok. Untatom. Napirendre tért fölöttem. Egy sorát látnám. Hogy nem felejtett, s hogy kérésem meghallgatja: vasárnap nekem *is* szentel - legalább ezt! - valami időt. Borzasztó ez, mert ma úgy éreztem, hogy rám se gondolt. Bizonyosan napirendre tért. Jól megéreztem? Nagyon nyomorultnak érzem magam s érdemesnek minden elbánásra. Jól van. Legalább megmosolyogtatom avval, hogy mióta visszaérkeztem, még alig aludtam. Avval a vidám bizonyossággal konferáltam ma orvosokkal, hogy valahogy gyorsan el fog következni az összeomlás. Nem fog. Még igen meg kell szenvedni érte, s érzem, hogy meg is fogok. Úgy szeretnék valamit tudni az óráiból, a gondolataiból. Maga úgy tartja, hogy semmi közöm hozzájuk. Igaza van. Most. De tudja, hogy mindenkorra igaza van-e? Édes, Csodálatos Asszonyom, Egyetlen, Minden, nem kívánt senki még olyan alázkodó, olyan hűséges szolgája lenni, mint én. Mindent, amit kíván. Nincs lealázás, még talán gazság sem, amit nem. Újságolom, hogy még azt sem árulom el környezetemnek, hogy gondolok Magára, s hogy ilyenformán eloszlott az érdeklődés, amit talán Maga nem sajnál. Én vasárnap utazom. Kérem mindenre: tűrjön engem. Én édes, Szépséges Romboló Sorsom. (Éjjel 1 óra) Jó éjszakát:

Ady

43 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 12.]

Két órakor gyorsvonattal érkezem.

44 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 17.]

Csókolom a kezét, s kívánom, ne érezze soha azt a megbolondító kínt, amit én most érzek. A harmadik levelet tépem szét már. Nem tudom, hogy mit írjak. Bolond vagyok, s meg fog talán bocsátani. Édes, Gyötrelmes Mindenem, vigyázzon magára önmagáért. Mondtam én Magának, hogy hitványnak tartom R...t. Bebizonyosodott. Valósággal publikálta, hogy ő B...t felvitte, és összehozta Magával. Az egész város beszéli az ő nyomorultsága folytán, hogy Sch... Ferenccel együtt ma Magánál lesz fent Budapesten, s pár nap múlva V... Zsigmondot viszi el. Olyan gyalázatosan szabadjára engedte ó e híreket, hogy kétségbe ejt rágondolni. Megbolondulok. Kérem, vigyázzon. Talán holnap lecsendesülök annyira, hogy bővebben írhassak. Kérem, vigyázzon, és intézze el azt az embert úgy, ahogy megérdemli. Vigyázzon! Csak önmagáért. S énrám, szegény bolondra, ne haragudjék. Hiszen a megőrülésig imádom. Holnap talán tudok írni. Most, jaj, megőrülök.

Jó éjszakát

Éjjel 2 óra.

Ady

45 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 17.]

Levelem megmagyarázom; addig is, kérem, higgyen; vigyázzon és gondoljon rám legalább szánalommal.

Ady

46 BRÜLL BERTÁNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 18.]

Csókolja a kezét, s kéri: vigyázzon beteg nénikéjére - alázatos, igaz híve,

Ady Endre

47 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 19.]

Csókolom a kezét, és hálát mondok a mai leveléért. Megnyugtatott, ha aggodalommal töltött is el. De az fölháborít, hogy levelem nem kapta meg. Elképzel-e eshetőséget, és éppen most, hogy én Magának, Édes Szent Gyötrelmem, ne írjak. Éjjel küldtem ki kocsin ezúttal is a vonathoz. A hitvány kocsist vallattam, s azt mondja, föladta. Egyébként pedig nem volna mód arra - amely magát az én lelkemből kiszakítsa. Maga előttem makulátlan Szent mindig s bármely esetben. Úgy volt, hogy reggel utazom fel, de evvel a szánalmas, szegény Fehérrel nagy, bajos dolog történt, valami leleplezésféle ellene, s egész éjjel most is ebben futok, mert őt összetörte. Fáj, hogy reggel nem mehetek, s egy igen nagy kéréssel terhelem. Teljesítse én, édes szent Asszonyom. Én csak a délutáni gyorssal szabadulhatok most már fel. Kérem, könyörgöm, levelem vétele után rögtön küldjön rövid táviratot (Ady szerkesztő Nagyvárad), hogy fél tízkor érkezve fogadhat-e egy rövid órára. Körülbelül hajnalban utaznom kell vissza, s borzasztó lenne - úgy érzem -, ha Magával nem beszélhetnék.

Csókolom

Éjjel ½2 óra.

Ady

48 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 22.]

Éjjel 1 óra.

Én Édes Szent Asszonyom,

csókolom legédesebb kezét. Oly nehéz volt eljönni mindenképpen. Még fizikailag bírtam legkönnyebben. De aludtam, mert Maga rám parancsolt. Itthon már tudták, hogy Budapesten voltam. Egyébként csönd. Halász megkérdezte, „elárultam”-e őt és az asszonyt(!), Fehér pedig kérdezősködés s apropos nélkül jelentette nekem, hogy fölmegy Budapestre, s megkeresi Magát. Nem volt rá szavam. Nagyon édes levelet kaptam a férjecskéjétől. Szeretem ezt az embert. Levelét majd felviszem. Elsikkasztott levelem sorsát még biztosan nem tudtam meg. Ezután minden levelem magam viszem ki. Radó itthon van, s egyelőre nem tudnak utazó szándékáról, ám ez nála hirtelen jön. Vigyázok, s okos leszek.

Most pedig megírom azt a bizonyos okot: fájt, hogy Maga nem kímélt meg attól a föltevéstől, hogy Radó megteheti Magával is azt, ami az ő módszere és úzusa. Érti és érzi az én disztinkciómat? Ez se nem gyanú, se nem féltékenység, s nem okvetetlenkedés. Én akarom, hogy Maga nekem az Illúzió maradjon, a legmagasabb fokú. És így lesz, mert így akarom - még maga ellenére is. Kérem, tudasson, amiről engem tudatni érdemesnek tart. Húgocskája kezeit csókolja, Magát pedig gondolatban át- és átérzi a Maga legokosabb bolondja.

49 VARGA ILONÁNAK

Nagyvárad, [1903. szept. 22.]

Édes, titokzatos Illi,

hát Maga még nem felejtett el engem? Valahányszor életjelt ad magáról, mindig megalázva érzem magam, de egyben isteni módon megközelít a hit, hogy valaki hozzám van forrva a gondolataival, valaki Velem van. Érzem tehát én is Magát, Édes Jó Illi. Érzem magam mellett, mint őrizőmet. Ady Endre a régi még. A vívódó, a befelé élő, a beteg lelkű ember, s most olyan kárhozatos módon szerelmes valakibe, hogy bele fog pusztulni. A beteg ember szerelmével szerelmes. Imádkozzék értem, édes Illi, s írjon magáról sokat. Imádkozzék, hogy gyógyuljak meg. Nagyváradon már nem maradok sokáig. Legfeljebb pár hétig. Nem tudom, merre megyek. Talán Párisba. Nem tudom. A könyvek holnap jelennek meg. Hogy s milyen címre küldjem?

Csókolja a kezét, édes őriző s megmaradó, ismeretlen Illim -

Nagyvárad, kedd.

Ady.

50 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 22.]

Kedd, este ½11 óra.

Édes Egyetlen,

csókolom a kezét, s jó estét Maguknak. E percben zártam le a válaszomat kedves férjeurának. Szemben előttem egy asztalnál (a Royalban vagyok) Radó, Radoné, Hajós Izsó, Hajósné és egy idegen úriember ülnek. Az asszony túlságosan barátságosan mustrálgat engem. Egyszóval tombol a szembenső asztalnál a családi élet. Ez a helyzet, és semmi újabb. Reám nehéz napok szakadtak. Itt protestáns napok vannak, s belőlem ez alkalomból ki kellett törnie a protestánsnak. A lapot is teljesen rám hagyták. Ostoba teher ez egytől egyig, s most már csak avval húzom, hogy sokáig nem tart. Mindenképpen ideje, hogy kiűzzem magam Nagyváradról... De talán inkább Magáról beszélnék. Ugye nem beteg már? Nem szenved, ugye? Mit csinálnak. Be kell ám számolni - tudja! Maga beszélt volt nekem egy-két nagyon érdekes dolgot, amit szeretnék megírni (Csernovits, Ragazzi stb.) Mondja, lehet-e úgy írnom, mint a Maga élményeit, s hogy Maga beszélte el. Ha szabad, s így lehet, üzenje meg. A Bródy lapjába szántam. Ha ez a két zajos nap elmúlik, talán már szombaton fölmegyek. Kérem, Én Egyetlen Asszonyom, írjon Magáról addig valamit, akármit. Húgocskája kezét csókolom - s ha helyesnek látja, adjon át üdvözletemet szükséges helyeken. Mindenesetre pedig tudasson dolgairól. Ezernyi forró érzéssel csókolja gondolatban

Ady.

51 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 23.]

Éjjel ½2.

Édes, Szent, Drága Asszonyom: nyugtasson meg, két levelet kellett hogy kapjon, vagy valami szervezett banda operál itt. Én különösen vigyázok pedig. Nem értem, s nagyon izgat és háborít, ha csakugyan elsikkadt ismét egy levelem. Kegyetlenül meghajszolva ülök itt most.

Borzasztó, nehéz, ostoba napom volt. Majdnem úgy történt, hogy reggelre Budapesten vagyok a képviselőház ülésén. Azonban lemondtam, mert délután már vissza kellett volna utaznom, fönt lennem addig a parlamentben, s talán még nem is láthattam volna Magát. Ez pedig megőrjített volna. Az idegeim gyönyörűségesen viselkednek egyébként is. Nem tudok Magának újságokat írni. R...t délután itthon láttam. Gyanúm van, hogy holnap utazik. Táviratomat idejében fogja kapni. A komisz szájak új témákat kaptak. Igaz, megnyugtató örömömre, Maga, édes Egyetlen, ismét kiment egyelőre a divatból. Boldog voltam, hogy nyugodtságáról újságolt a levele. Ez talán szuggerál engem is. Akarom is. Nem fogok bolond lenni. Nem. Én az akarok lenni, aminek Maga akar engem. Várom édes, megnyugtató sorait. Holnap talán Magának - érdekesebb dolgokról írhatok. Csókolom a kezét húgocskájának. Maga pedig akarja, hogy én nyugodt legyek. Végtelen vággyal, imádással gondol magára

Ady.

52 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 24.]

Ez a negyedik levelem, Édes Szent Mindenem, kérem nyugtasson meg, hogy mindegyiket megkapta. Meg kellett kapnia. Reggel - úgy hiszem - kapok levelet Magától. Nagy szükségem van reá. Hiába akarok okos, nagyon okos lenni. Jaj be lehetetlen ez. Tudok hinni Magában úgy, mint hinni nem tud senki sem álomban, sem valóságban, sem rögeszmében. De arra a csodára képtelen vagyok, hogy Magát a legfájdalmasabban ne érezzem a lelkemben még akkor is, mikor vággyal, gyönyörűséggel gondolok Magára. Valahogy jobban kellene Magát ösmernem, az agyába, az idegeibe látnom, hogy nyugodtabb legyek. Így borzasztó hajsza az, ami lelkemben újra és újra megindul. Folytonos kérdés, folytonos nyugtalanító sejtés. A leggyakoribb, hogy vajon milyen helyet foglalok én el a Maga lelkében? Könnyen letaszíthat, ledobhat e helyről? Tudtam-e egy szemernyi új érzésnél is megismerhetni Magát? Ostobáknak találja ezeket a dolgokat? Bocsásson meg, ma talán nagyon is beteg vagyok. R...t ma is láttam. H. ma minden incidens nélkül azt újságolta, hogy valószínűleg már nem is keresi fel Magát többet R... Igen jámboran és kurtán azt válaszoltam, hogy tudomásom szerint R... nagyon kedvesnek találta a Maga társaságát, de úgy látszik, hogy hamar megun R... mindent. H... viszont úgy nézett rám, mintha igen együgyűnek találta volna a választ. Pedig csak azt akartam, hogy ne hozza, ne merje tovább szóba hozni a Maga nevét.

Egyébként H. nagyon élt. Bánffyval s a többi protestáns vendéggel foglalkozott. Főképpen Bánffyra volt büszke, aki pedig előttem igen sikerült kritikában szólt róla.

Én a robottól ma estére már úgy-ahogy kikerültem. Feh...éknél, úgy látom, igen közeleg a baj. Csak már két hétig késnék. Az asszony ideges, beteg, kellemetlen, megint D...-periódusa van az emlékeinek.

Maga, Drága Jó Egyetlenem, nyugodt, jól van-e? Hogy van a kúrával? Írt-e rólam valamit a férjeura. Úgy hiszem, ezúttal meg fogom lepni. Ámbár nem merek értesítés nélkül fölmenni. Hátha valami programja van, amit zavarnék, vizit vagy mi más. Úgy szeretném látni. Soha jobban nem szenvedtem még meg, mióta Magát ösmerem, a Maga látásáért. Húgocskája ott van még? Már holnap okvetlenül meglátogatom a mamát. Ez a borzasztó robot volt a hanyagságom oka. Pedig vágyok már elmenni. Maga nem találkozott ismerőssel, senkivel azóta? Várom, Édes Szent Gyötrelmem, Egyetlenem a sorait.

Vágyódva, szenvedve csókolja magát most gondolatban

Csütörtök este 10 óra.

Ady

53 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szép t. 25.]

Péntek este 10 óra.

Csókolom a kezét, Édes Jó Mindenem, hát hogy mulatott a magyar parlamentben? Nem érezte magát egy kissé Bulgáriában? Lóránt Dezső iránt nagy hálát érzek. Elsősorban, ha csakugyan szolgálatukra állott Maguknak, s megszerezte a kért jegyeket. Csak másodsorban azért, hogy baráti színezéssel festett le Maga előtt. Hogy én mi s milyen vagyok? Szinte magam sem tudom. Egy kissé túlteng bennem az értelem, no meg a fantázia is. De most mindkettőt Maga dirigálja, s érzem, hogy egész sorsomat is. Hogy mi s milyen leszek? Aminek s amilyennek Maga akar. Mikor megyek föl - engedelmével -, megtáviratozom. Most, éppen most be se tudnám jelenteni. Erről talán még *írni* is lehet módom. Holnap, szombaton egy példány már kész a kötetemből, a magáé. Dodója, édes férjeura, nagyon sürgeti már a hazatérést. Istenem. Nem is merek most erre gondolni... Az R... féle dologban még mindig semmi. Este itt volt R... a kávéházban. A viszontlátásig, melyre úgy vágyom, imádva csókolja gondolatban, Magában s Maga által él - híve

Ady

Adja át - kérem - kézcsókom húgocskájának. Ady

54 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 27.]

Este hétkor érkezem.

55 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 28.]

Csókolom a kezét, jó estét. Lehet, hogy ma még ilyenkor fönn van, s nem álmos. De nem tudom megérezni, hogy mire gondol, akárhogy akarom és akármint is látom most a szemeit. Bizonyosan alszik. Ugye? Pletykálni fogok most Magának. Éjjel egy óráig a New Yorkban voltam, találkoztam derék tanár öcsémmel. Fent járt a jámbor nálam, de visszament. Így magyarázta.

- A portás azt mondta, hogy te a 78-ban vagy, s haragudni fogsz, ha kihívatlak. A derék tanárjelöltet szinte leszamaraztam persze. Aztán egypár igazán kedves ismerőssel is találkoztam ugyanott. Hanem fölkelni nehéz volt. Lázas voltam, s így éppen a felkelés előtt aludtam egy kurta órát. Kérem, bejelentem, hogy mivel némi gyanúm volt a szobapincér irányában, a

vasárnap esti vacsorám elintézését felfüggesztettem. A históriкum kedvéért jelentem, íme, ezt be, mert nem akarnám, hogy ők majd újra számoljanak be Maguknak valamit, és Magukkal pedig reggel hét órakor ugye egy vacsoraszámla-kérdésnél valamivel fontosabb ügyben is bajos volna beszélni? Érezték Pesten, hogy valóságos sirocco volt? Szörnyű volt az út. De félig főve is azonnal édes mamájukhoz hajtattam. Tízperces beszámolót mondtam. Édes mamájuk felfedte előttem a cselédkérdés-mizériát s az okot, mely miatt bútorokkal volt megrakva a gang. Egyébként nagyon édes volt, s azt hiszem, ma délután részletes beszámolóra megyek. (Ezt a pletykatónust a Maga kedvéért csinálom. Nem nagyon banális?) Itthon némaság s két érdekes hír(?). Egyik, hogy maga Bognárral lumpolt. A másik, hogy én vasárnap éjjel Bognárnéval lumpoltam Ősbudában. (Bizony isten komolyan beszélik.) Elkeserítem magát azonban egy harmadik hírrel. Képzelje, ugyancsak vasárnap este Magát énvelem látták a New York kávéházban. Hát nem érdekes? Fehér és Fehérné azonban némák. Nem kérdeznek, s nem beszélnek. Valaki azt újságolja, hogy Fehérné igen sirat engem. Látja, ő mondta valakinek, hogy Ady bele fog pusztulni egy bolondságba. (Istenem, én néha ezt komolyan és kínosan sejtem. De ezek után el kellett zavarnom ezt a sejtést.) A nagy ügyben aligha történt valami. Halász gyűlöletét érzem ugyan, de ez természetes és régi is már. Azonban semmi drámai nem történhetett. R... hallgat valószínűleg. Még a telefonhistória sem szabadult el. És ezek után bevégzem a pletykázást. Mutatni akartam Magának, hogy milyen okos, vidám és közönséges tudok lenni. (Vagy nem így óhajtotta?) Mindenesetre elmondtam egyet és mást. Ha ugyan nem untatták. Emellett sikerült egy kis erőpróba. Sose éreztem tudniillik olyan nagyon szerencsétlennek magam, mint most. És látja: diskurálgattam... S emellett cinikusan beszélgetek önmagammal:

Miért hiszed, hogy minden szenvedésednek ő az oka? Talán a kedves idegeidnek is van bennük része.

És mindennek a vége, hogy fölszakadni készül a szívem tájékáról valami keserű, súlyos teher, s én védekezem, mert jeles, fiatal orvosom szerint a sírógörcs sem utolsó szimptóma. (De csúnya és férfiatlan.) Mondja, kapott-e levelet R...től? Tudatni fog - ha másként nem - táviratilag, vasárnap ott lesz-e, s meglátogatja-e magát? Szombat estig tudniillik. Ígérem, nem fogok megbolondulni, s ígérem, bízom abban, hogy maga eltávolít lábam elől egy rettenetes örvényes mélységet, egy borzasztó álmot... Tudja... Én csodálatos Gyötrelmem, Gyönyörűségem, Egyetlen, Minden, akiről nem fogom megtudni soha, hogy kicsoda, s miért nem boldog, s miért fogom én érezni s szenvedni százszorosan Magának még a képzelt fájdalmát is... Megint ostoba vagyok, ugye? Imádkozva végigcsókolom gondolatban, s gondoljon reám. Húgocskája kezeit csókolom. Adjon, kérem, illő helyeken (ha másnak nem, Lilikének) egy-egy üdvözletet. S érezzen valamit erősen rólam, hogy én itt megérezzem.

Én Édes Gyötrelmem! Jó éjszakát

Éjjel 12½ óra.

Ady

56 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 29.]

Édes, Jó Egyetlen Asszony,

csókolom a Maga legédesebb kezeit. Hogy Maga beteg, ez egyszerre kiűzött a lelkemből mindent, s most csak nagy aggodalom lakozik benne, és két szörnyű nap után azt a nagy

reakciót érzem, amelyet az őrületesen megkínzott idegek szoktak emlékül hagyni. Maga szenved. S ilyenkor zavartam én rajongásom, féltésem őrüléseivel. Valahogy mintha az agyamat átszúrta volna valami, mikor olvastam édes és szomorú önvigasztalását, hogy két hét múlva. - Hogy megy... Bizonyosan un már mindent. Jaj, piszok is ez, unni és utálni való: minden itt körülöttünk. Összeborzongva állapítottam ma meg, hogy egész környezetemben nincs talán egyetlen kicsit-nobilis, kicsit-intelligens s kicsit-becsületes lélek. Úgy bepiszkítják az emberek lelkét. Az ügyről most már, Én Beteg Szent Asszonyom, nem írok Magának. Fölmegyek, s elbeszélek mindent. Csak annyit, hogy ma itthon láttam R...-t, s igen-igen birkóztam, hogy ne ragadjam torkon. (Pedig - még ha Maga nem is hinné, nem sokkal hitványabb ő, mint a felesége - mint H...) Hitványak mind s ezeknek még gondolatban sem volna szabad Magához érniök. Nem poétázás ez. Így van. Ezek olyan nyomorultan, piszkosan kicsinyek és kicsinyesen gonoszak...

Édes Mindenem, úgy fáj, hogy Maga beteg, talán nagyon beteg. Valósággal elkábítom magam, s ezt tettem egész nap, hogy a Magáért való aggodalmam össze ne roppantson.

Úgy fohászkodom, hogy mire a levelem odaér, már egészséges és vidámabb legyen. Holnap meglátogatom k[edves] mamáját. Aranyos, okos húgocskája fent lesz még bizonyára. Csókolom a kezeit, Lilike hogy van? Kezd felderíteni a visszaemlékezés. Csak látnám már Magát, s nézhetnék a Maga csodálatos szemeibe, én Gyötrelmes, Szomorú, Édes Sorsom! Jó éjszakát.

Éjjel 12½ óra.

Ady

57 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 29.]

Éjjel 1½.

Én Édes Nagyasszonyom, nagyon szenvedve írok most Magának, de ígérem, hogy ezúttal utoljára írok ezen a hangon. De most kell, most nem tudok még Maga iránt való kíméletből is más, nyugodtabb tónust affektálni. Nagyon szenvedek, mert eljöttem Magától egy raj elnyomott érzéssel, elhallgatott mondanivalóval. Már nem is félszegnek, a meggyötört idegek bénájának tetszem magam előtt, de egészen elveszettnek, kicseréltnek, egy zavaros új embernek. Néha a maga közelléte nem is diabolikusan, de végzetesen hat reám. Én igazán hittel s valami abnormális, fanatikus erővel igyekszem alkalmazkodni Magának minden szavához. Másképpen talán nem tudnám elviselni azt az emléket, amit Maga nem akar feledtetni velem. De Maga azt mondta, hogy triviálisan gondolkodni erről nem illik hozzánk. Nem illik: igaz. S én igazán hittel s a magába olvadás gondolatának kínos gyönyörűségével nem is beszélek róla. De egyébként is jaj de hidegnek éreztem. Már mintha nem tudná elhinni rólam, hogy nem lehet Magának olyan érzése, bizonyos vagy bizonytalan, nem lehet olyan váratlan vagy bármilyen emóciója, amit ne tudnék, vagy ne akarnék megérteni vagy megérezni. És én már nem is analizálom magát. Akármilyen s bármely percben lehet újra más, én olyanként imádom, mindig új és új kapcsokkal húzva, amilyen s amikor milyen. De érzem, ha hideg, s összeroskadok a gondolatra, hogy felesleges vagy teher vagyok Magának. Mondja, mit tegyek? Akarja, hogy tegyek, hogy bizonyítsak. Szörnyű kétségek közt értem haza. Ma megint nem fogok aludni. Bocsásson meg, ha felzavarom e szánalmas írással. Ezt se teszem, ha nem akarja. Édes csodálatos Asszony.

Csókolja, s nagyon szenved

Adyja

58 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 30.]

Édes Egyetlen,

megbocsátja ugye a tegnapi levelet? Nagyon beteg voltam, s az vagyok ma is, de evvel nem zavarom Magát. Írok inkább újságokat. Ödönnel utaztam és az öreg Zettellel. (A fiával itt Váradon találkoztam ma.) Stern Marcit nem láttam. Ma úgy volt, hogy megválok még ma a Naplótól, de Fehér estére érzékeny jelenetet csinált, s nem is szeretnék a maga elutazásáig. Úgy látom, hogy valamit maga jobban látott, mint én. Erről csak - emlékeztessen - szóval számolok be. Ödönt mára Váradra várom. Radót, ma uzsonnázni láttam a Royalban. Nem is tudok több újságot írni. Talán mondani (úgy hiszem, pénteken) többet fogok, vagy írni jobban tudok holnap. Most igen-igen ideges, beteg vagyok. Vágyódva és reménnyel gondolok azonban Magára.

Én édes, Szent Nagyasszonyom, végtelenül imádom Magát.

Éjjel 1 óra.

A.

59 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. szept. 30.]

Édes, Szent Asszonyom,

az bánt most nagyon, hogy miért nem írtam egy órával előbb. Akkor elevenebben, biztosabban élt bennem mindaz, amit Magával közölni akarok. Most nagy fáradtságot érzek. A hosszú nap nekem, mint a redakció egyetlen „gój”-ának a nyakába sózott mindent, s egyébként is igen kikészített idegekkel mentem neki a napnak. Sikerült ilyenformán agyondolgoznom, agyonhajszolnom s a legutolsó órában agyonkocsiznom magamat, s most fáradt vagyok, igen-igen fáradt. Sok minden történt. Alig várom, hogy elbeszéljem. Úgy fogok már Magával legközelebb találkozni, mint aki végre kiszabadította magát ebből az ocsmány, gyilkos piszokból. Valóságos fuldoklást érzek már, s imádattal gondolok magára: a Maga szent lénye siettette bennem a tiszta levegőre vágyakozást. No, nem bírom tovább. Áldassék Maga, édes Gyötrelmem és üdvösségem, érte. Táviratát megkaptam, s egypár percig rettenetesen megzavart. Úgy áll a dolog, s erről ma akartam írni: a dolgok megérlelődése folytán én szombaton utazom fel, s fent maradok mindaddig, míg Maga fent lesz. Budapestről csak egy vagy két napra jövök ide, s megyek haza, mint ezt már édesanyámnak megírtam. Addig itt „végintézkedések”-et teszek. Hiszen úgy szeretnék már fent lenni s mondani sokat-sokat Magának. Talán több hálálkodó s bizakodó dolgot, mint nyugtalanítót, kellemetlent. Kérem, Mindenségem, nyugtasson egy gyors levéllel, hogy ezt a tervem tudomásul veszi. Nem akarok papírra vetni semmit. Élőszóval mindent.

Édes Egyetlen, várom írását. Megkínzottan is vágyódva és hálás imádással gondol Magára, s kíván jó éjszakát mindkettőjüknek

Éjjel l½ óra.

Ady

60 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. okt. 1.]

Én Édes Szentem, Egyetlen Asszony,

imádva csókolom a kezét. Nyugtalan vagyok, kapok-e reggel Magától levelet? Egyébként pedig még elég tűrhető napom volt. Igen-igen józan filozófiával táplálgattam magam, s este vagy másfél órára be tudtam illeszkedni egy vidám pezsgőző társaságba is, ha fölöttébb is józan maradtam. Tudja, olyan, mint amilyen józanságról maga beszélt. Egyedül józan egy nagy társaságban. Egy nagy megnyugtató esemény hatása alatt vagyok. A fonalak el vannak vágva. Minden helyen tudott és elhatározott, hogy távozom innen, e jaj be undok helyről. Meg fogom újra találni magam. Egyébként pedig, mivel mindenről személyesen akarok számolni majd, most csak egy dologról újságolok, amivel elmaradtam volt. F...né, mikor hazaérkeztem, s közöltem szárazon, hogy az ura magánál vizitelt, megsemmisült. Szinte megháborodott. Ez az egyik. A másik, hogy (lássa, Magánál és Magának lehetetlen többet nem adni, mint ígér egy ember), hogy F...né beszélt R...val. Majd elbeszélem, miket. Érkezésemről táviratilag tudatom. Húgocskája kezét csókolja, magát egész lelkével mindenével fogja át gondolatban

Éjjel 1 óra.

Ady

61 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. okt. 2.]

E percben kaptam nyugtalanul várt levelét. Nem voltam tudniillik dél óta a lakásomon, s a levél az asztalomon feküdt. Harmincnégy óra óta nem aludtam (úgy tetszik: egészen leszokom az alvásról, ha csak a morfium álomhozó világával nem ismerkedem meg), de mesésen nyugodt vagyok azért. Most legalább az vagyok, s édes levele csak mintha megrögzítené e nyugalmat, holott esetleg máskor nagyon szenvednék ilyen sorok miatt. De most úgy veszem e sorokat, mint a megnyugtató szándék üzenetét, melyekben egy kis melegség is lappang. Igen? És csak most fogok: válaszolni. Maga, Édes Szent Asszonyom nagyon is egy passzus köré csoportosította az én levelemnek, ideges, szamár, de érthető (ugye, érthető?) hangulatban írott levelemnek minden részét. Maga sem hiszi el rólam, hogy „másokhoz" hasonlóvá tudjak válni, s ha brutális volt egy kicsit is a hangom: mentsen Maga előtt az, hogy még a legszerencsétlenebb módon kifinomodott idegzet is hatása, feltétlen hatása alatt van az ősösztönöknek. De maga több brutalitást olvasott ki az én levelemből - így sejtem -, mint amennyit én izgatottan is akartam. Az én levelem nem csupán azt panaszolta. Maga csinált volt valami disztinkciót arról, ahogyan én a maga lelkében állok. Ezt a disztinkciót láttam én legutolsó találkozásunkkor olyan értelműnek, mely reám sújt, s mely (ugye, megérti?) nem lehet rám - szelíden szólván - megnyugtató. Többet nem is szólok erről írásban. Majd szóval. Újságot

csak egyet írok: kedves mamájuk s a família ma színházban volt. Egyik proszcéniumban láttam őket a fél perc alatt, amit én a színház első estéjén töltöttem. Hogy mikor érkezem, most még nem tudom. Engedelmükkel meg fogom majd táviratozni. Azt az erős vágyat még nem éreztem magát látni, mint most. Most már érzem, igazán csak magában élek.

A mai napomnak minden esete egy pillanat alatt kiesett az érdeklődésemből, pedig valamikor ezek események lettek volna. Elmondtam Somló Bódognak ma, mit mondtak rólam valakinek, akinek a rólam való ítéletére legtöbbet adok az ő afférjával kapcsolatban. Méltatlankodott nagyon kedvesen helyettem. Egyébként két nap óta a verseimet szavalja a kis Somló, aki - a megérlelő okokat nem sejtve persze - teljes lelkéből küld Párisba vagy külföldre egyáltalán. Egy csomó levelet is kaptam ma. Nagyon kedveset és hízelgőt Vészi Józseftől, aztán egy különös ismeretlentől, ki hat év óta küldözgeti nekem a leveleit, de akinek kilétét nem is sejtem stb. Aztán Fehérrel volt ma nagy jelenetem, és konstatáltam ugyancsak ma, hogy F...né úgy gyűlöl, hogy ez már majdnem gyönyörűség... De látja, én egy magát érdeklő újság fejében egy tucat érdektelent írok. Már írni se tudok idestova Magának. Ugye, unalmassá kezdek válni? Nem? Mondja: nem, én Édes, Gyötrelmes Boldogságom, kit vágyódva, imádva csókol végig gondolatban

Ady

Bertuka kezeit csókolom. Ugye, nekem van igazam? Adjon most maga nekem igazat válaszképpen, mert a Hungáriában én - nem magának adtam. Még egypár kézcsók.

Péntek este 10 óra.

62 BRÓDY SÁNDORNAK

[Nagyvárad, 1903. okt.]

Édes Jó Sándor bá',

hirtelen csaptam össze ezt a kis írást. Az érdekességéért elsősorban. „Megírni" nem is akartam voltaképpen. Valami jelet tessék aláírni. Itt lesz Nagyváradon ez a kongresszus. A forrást tartsa titokban, édes Sándor bá. Pár napig maradok csak Nagyváradon. Addig küldök esetleg még érdekesebb dolgot. Meleg szeretettel üdvözli legtisztelőbb híve

Ady Endre

63 BRÜLL ADÉLNAK

[Nagyvárad, 1903. okt. 7.]

Mindig Magára gondolunk. Kérem: egy pillanatra se feledje el, hogy ott vagyunk a lelkeinkkel - Bertuska meg én - Maga mellett. Én ott vagyok most is, a szemeit nézem, s úgy könyörgöm, hogy érezzen Maga is engem, ne gyötörje magát, várjon, bizakodjék, és legyen büszkébb, mint valaha. Én ma búcsúzom Nagyváradtól. Ha hazaérek, hosszú levelet írok édes férjeurának s magának. Most csak szörnyű kínos napok egy kis feljajdulását kellett magához juttatnom. Ott vagyunk, őrködünk magára.

Szerda de. 12 óra.

A.

64 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

Érmindszent, [1903. okt. 9.]

Nagyságos Asszonyom és Uram,

hálásan mondok mindenekelőtt köszönetet a Szajna-parti képes kártyáért, melyet e pillanatban kaptam, s mely engem, a 26 óra óta falusi embert, egy percre innen kiragadott. Olyan nagyon bús október van itt, amilyen úgy néha csak Magyarországon szokott lenni s ilyen rejtett, csendes falucskában, mint Érmindszent. Ez az ólmos szürkeség, csend, elhagyatottság mentsenek ki, ha nagyon bőbeszédű leszek. Ez a levél nem követel okvetlen elolvasást, s nekem egy kis megváltás, ha e csendes, szomorú helyről olyan kedves emberpárnak írhatok, még el nem olvasott sorokat is, mint Nagyságos Asszonyom és Uram. Nagy örömmel vettem hírt a legjobb „rossz asszony" szerencsés hazaérkezéséről. Nagyváradon kaptak-e már levelet? Míg én eljöttem, nem. Újságolták, hogy Münchenből érkezett volt levél, de Párisból még nem. Várják. Én végtelen hálával gondolok az én utolsó nagyváradi napjaim nemtőire, Bertuskára s az egész famíliára. Nagyságos Asszonyom esetleg emlékezni fog, hogy milyen elvekről és módusokról beszéltem. Ez elvek és módok szerint búcsúztam Nagyváradtól. Hidegen, nyugodtan és megközelíthetetlenül. Intimusabban egy-két jó emberemmel, Várady Zsigával, Désivel, Somlóval, Sipos Orbánnal, Biróval stb. álltam szóba, leintettem búcsúbankettet, mindent. Hétfőn látogatást tettem Bertuskánál (őnála ti. elsősorban). Nagyon kedvesek voltak mind, még Stern Marciné is. Kedden ott vacsoráztam. Fényes Manó, a felesége s Patzauer voltak még vendégek. Szerdán délelőtt a korzón találkoztam Bertuskával, később Sternékkel, együtt voltunk a Bazárban, este ők színházban voltak, s egypár percre a páholyukban voltam, itt búcsúztam, mert éjszaka utaztam.

Nagyságos Asszonyom, kedves mamája megengedte, sőt megkért, hogy ha majd nyolc-tíz nap múlva két napra, végleges elköltözésre visszatérek Nagyváradra, felkeressem őket. És ha már ennyi mindent írok magamról, most már megátalkodottan folytatom. Tegnap délelőtt óta érmindszenti lakos vagyok. Majdnem úgy volt, hogy Bánom-pusztára megyek ki, hova Hajós Izsó invitált meg szinte megdöbbentő melegségű, baráti levélben, de végre is az édesanyámhoz jöttem, s ebben a csöndes, kis sáros faluban akarok élni és dolgozni néhány hétig. Nagyváradról jó volt sietnem. Megválásom a „Nagyváradi Napló"-tól nagyobb szenzációt csinál, mint megérdemelte, s valóságos Ady-legendakör indult meg ottlétemben. Jöttem, jöhettem, mert könnyebb szívvel még senki sem szakította el valahonnan magát, mint én. Életem, itt, procul negotiis merő higiénika, de emellett sok munka és olvasás is. Francia könyveim ma érkeztek meg, pár hét múlva valósággal argot-ban írott francia levéllel fogom untatni vagy mulattatni Nagyságos Asszonyomat és Uramat. De talán elég volt magamról. Hátha csakugyan elolvassák végig ezt a levelet! Szeretnék érdekes, mulatságos dolgokat írni. De olyan kevés érdekes van itt. A politikát kezdi már unni mindenki. Miniszterelnök még mindig nincs, nem akad. Derék honfitársaimat szépen-szépen, csendesen hozzászoktatják az abszolutizmushoz. Egyébként nem sok zaj van most az országban. Nagyváradról direkt nem akarok írni. Talán Bertuska fog írni egyet-mást. Ez az egész hosszú levél kierőszakolása akar lenni annak, hogy Nagyságos Asszonyom és Uram írjanak sokat-sokat magukról. Hogy tette meg az útját, hogy gondol vissza reánk, Nagyságos Asszonyom. Otthon, távol a mi kicsinyességeinktől, nem talál mindannyiunkat nagyon kicsinyeseknek és feledésre méltóknak? Ugye, csupa új impresszió, béke és harmónia a lelke? Mikor költöznek új lakásukba? Végtelenül szeretetreméltóak lennének, ha biztosítanának, hogy hébe-hóba leveleimmel nem untatom Önöket, s ha válaszolnának, sokat és sokfélét írnának. Ez engem animálna, s talán leveleimet is mulatságosabbá tenné.

Nagyságos Asszonyom kezeit csókolja, férjeurának forró kézszorítást küld gondolatban igaz, szerető hívük

Péntek délután 3½ óra.

Ady Endre

65 BRÜLL BERTÁNAK

Érmindszent, [1903. okt. 9.]

Édes Bertuska,

tudja, itt mindig ólmos az ég, didereg az ember, olyan sárga minden, még nem éreztem ilyen búsnak és csúnyának az őszt. Bele fogom magam egészen temetni a munkába és a gondolatokba. Őrjítő a lelkem mostani állapota. És Maga hogy érzi magát? Jobban, vidámabban? Gyalázatos önzésem azt akarná, hogy Maga is bús legyen. Egy hosszú, közömbös levelet most indítottam Párisba. Ez fog legjobban pusztítani engem. Erővel kellett tartanom s óvnom a tollamat. De nem bántom ezekkel a dolgokkal Magát, kire majdnem annyit gondolok, mint Őreá. Inkább beszámolok. Szerdán éjjel a gyorssal utaztam el. Nyolc-tíz nap múlva megyek még utoljára Nagyváradra két napra. Szörnyű idegesen érkeztem haza. Szegény anyám megható nyugtalansággal és szeretettel igyekszik felvidámítani. Én tényleg jó médium akarok lenni. Már még a cigarettázásban is mérsékelem magam. Sokat eszem, sétálok, fürdöm, tornázom és dolgozom. De, de, mintha most szakadt volna reám minden. Írjon, írt-e Adél. Írjon, hacsak lehet. Olyan nagyon gyógyítana ez engem, írjon mindenről. Én is leszek majd mulatságosabb. Mamájának tiszteletteljes kézcsókom.

Magát egész lelkemmel üdvözlöm. Csókolja a kezeit

Péntek du. 3 óra.

Ady

66 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. okt. 15.]

Édes Bertuska:

ne féljen, A-t nem búsítom. Hosszú, nagyon hideg levelet írtam s két óvatos, elég hideg írásos sóhajtást, ezeket maga küldte tovább. És nem kaptam még mindig egy kis sort sem Ez a tehetetlen, bizonytalan és lehetetlen helyzet fenyeget valósággal összeomlással. Ezt nem fogom s nem akarom kibírni. Majd beszélek Magának erről inkább, mert írni ezekről nem is merek. Vagy vasárnap délután vagy vasárnap éjjel érkezem Nagyváradra. Hétfőn ott vagyok, s kérem, hogy láthassam. Az utolsó két napon sütött a nap, sokat kóborogtam a mezőn, voltak bizakodó, jókedvű s méltányosságra intő óráim, mikor szidtam magam: micsoda önzés és csúnya dolog, hogy én Magát, a jót, a mimózalelkűt, ki úgyis elég borút érez és lát, még én is búsítom, terhelem. De olyan jó is Maga, s már levele olvasásakor kicserélődtek a szerepeink. Jólesett magamra venni a Maga bánkódását, s úgy éreztem, hogy talán most már nekem kötelességem a vigasztalás. Majd megpróbálom, édes Bertuska. Szeretnék valamit a dolgaimról, terveimről, e dolgok és tervek állásáról írni. Csupa bevégezetlenség még minden, mert

magam sem tudok még akarni egészen. Érzem azonban, hogy erőhöz jutok, s egyet biztosan tudok: január első felében Párisban vagyok. Ma Pestről és Temesvárról kaptam meghívásokat újra. Nem mondok le többet önmagamról. A magamé akarok lenni. Holnapra várok fontos leveleket (holnapra talán A-tól is kapok valami életjelt, talán-talán), s hétfőn majd magának valóságos kis beszámolót tartok. Hálásan köszönöm a levelét, maga szinte megbékítő, biztató, szent alakjává kezd válni az én keresztjáró napjaimnak.

Hálásan csókolja a kezét:

Csütörtök este 7 óra.

Ady

67 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1903. okt. 18.]

Édes jó Lajoskám,

küzdd le restségedet, s még ma írj nekem egy levelet, hadd tudjam, ami Nagyváradról engem érdekelhet, mielőtt visszamennék, ami esetleg csak egy hét múlva lesz. Szóval írj mindjárt, mi van, hogy van, s hogy vagy te? Én erősen szorítom magam a dologra, s ami még nehezebb: a falusi életre. Most érzem, hogy az idegeim bizony igen megbomlottak, de viszont érzek már egy kis gyógyulást is. Édes fiam, el ne feledd azonnal küldeni, ha valami a könyvemről megjelenik. Aztán híradásaidat is várom. Én, ha Nagyváradra megyek, ott leszek vagy három napig. Szervusz, édes jó Lajoskám. Üdvözlöm Gézát, Palásthyt, Szütsöt,

Téged szeretettel ölel

Ady

68 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. okt. 19.]

Édes Bertuska,

kis, szenvedő társam, hálásan köszönöm a levelét. Még azt is köszönöm, hogy egy pillanatig elfeketedett az alakom a másik két szemem előtt, hiszen csak azért volt ez, mert nagyon szereti azt, akiben s akiért én most szenvedek, élek és hiszek. Talán maga az egyetlen, ki minden gondolatával, szavával, még gyanújával is békíteni tud engem, mert egyébként minden fájdalmat okoz most nekem, s minden nekem okoz most fájdalmat. Néha megdöbbentően kiállhatatlannak kell látnom önmagam. Fáj minden. Fáj, hogy itthon szeretnek, és hogy aggódnak miattam. Fáj, hogy nem mehetek azonnal, ahova vágyom. Fáj, hogy A-tól még egy sort nem kaptam. A legtöbbször már végleg elfuccsoltnak, megkorrigálhatatlannak látom az életemet. Még olyan kicsiségek is fájnak, hogy Bródy, akinek különben levelet írtam, s nagyon szomorú és szép (én szépnek hiszem) cikket küldtem, még mindig nem írt a könyvemről. Sokszor nem bízom a tehetségemben sem. Tele vagyok nagy, színes ideákkal, témákkal, s nem tudok dolgozni. Programot pedig nem tudok csinálni. Naponként tízféle megállapodásra jövök. Csak abban vagyok eltökélt, hogy januárra Párisban leszek. Minden esetben. Még akkor is, ha Ő - jaj de sokszor rémít ez a kétség - kiejt a lelkéből. Látni akarom.

És menni innen. Így és ilyen vagyok én most, édes Bertuska. Nem kételkedni kell Magának énbennem, de Maga az egyetlen, kinek meg kell hallgatnia s megértenie. Hiszen rettenetes: én neki voltaképpen nem is írhatok!... Csak egy sorát olvashatnám már. És az idő. Olyan sárga, nyirkos, szomorú és hideg a világ. Az eső egyre hull, csúnya sár van. Én pedig bezárkózva még mindig többet gondolkozom, kínozom magam, mint dolgozom... Stern Marciék elmentek már? Mit beszélhetett maga avval a hitvány R-val? Nagyon kíváncsi vagyok. És F.-ék semmi rosszat nem mondtak volna rólam? Szinte lehetetlen. Én körülbelül s legkésőbb vasárnapra érkezem Nagyváradra. Addig írhat s írjon is még, édes, jó Bertuska. És most már igazán beszélni akarok sokat, mindenről Magával. Magával akarok arról is beszélni s Magától kérni tanácsot, ne menjek-e föl januárig Budapestre. A több ágú munka, a zaj - úgy érzem - jobb és eredményesebb volna reám, mint ez a szomorú, magamra szorító csönd. És látom, hogy itthon csak aggodalmakat keltek. Éppenséggel semmi iránt sem érdeklődöm. Szüret volt s van. Én abszolúte kivontam magam. Ki nem mozdulok hazulról. Nem tudom leplezni, hogy mindenki alkalmatlan és kellemetlen... De - lássa - egészen visszaélek a maga jóságával, s folyton szánalmaskodom Maga előtt. Nem lesz, ugye, ez mindig így? Majd februárban, mikor Páris már tavasziasan ragyogó, gyönyörű, úgy fogjuk lelkes levelekben csalogatni Magát, hogy Maga nem fog tudni ellenállani. Ugye, megérdemelnők mind a ketten, sőt hárman, sőt négyen(?), hogy nagyon boldogok legyünk végre, ha csak egy ideig is? Ugye? Személyes találkozásunk előtt még várom a Maga kedves, békítő levelét.

Maga aranyos, édes lelkét ölelve gondolatban csókolja kezeit

(Hétfő délután 3 ó.)

Ady

69 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1903. okt. 19.]

Nem cselekszem még gondolatban sem másképpen, mint Magáért s a Maga akarata szerint. De rettegek, hogy a Maga lelkéből kiesem. Még jobban rettegek, hogy Maga szenved, és kínozza magát. Érezze mindig, hogy mellette vagyunk, s hogy a Maga élete drága és minden.

A.

70 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1903. okt. 31.]

Csókolom a kezeit, Nagyságos asszonyom. Holnapig Budapesten vagyok, hova Nagyváradról jöttem, hol szintén nem tudnak Magukról semmit. Úgy szeretnék pedig Nagyváradon s Érmindszenten is tudni, hogy mint vannak. Férjeurát melegséggel üdvözlöm. Csókolom a kezeit.

Ady Endre

71 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1903. okt. 31.]

Szombat du. 5 óra.

Kezeit csókolom, Bertuska. Holnap utazom Érmindszentre...???? Nagyon bús és nyugtalan vagyok. Hoffmann Sándorral beszéltem. Ő kapott P...ból levelet, azt mondja: semmi baj. Magát üdvözli Hoffmann. Itt szép, napos minden, s ott? Isten vele, ne feledje el hívét.

72 SZÁVAY GYULÁNAK

[Érmindszent], 1903. nov. 3.

[A levél eleje hiányzik.]

pedig úgy érzem, hogy a szövetséghez van jussom fordulni, egy fiatal, tanulni s dolgozni vágyó embernek a támogatása talán legtermészetesebb kötelessége volna a V.H.O.Sz.-nek. De nem bízom a dologban, ha Szávay Gyula mellém nem áll. Ő ezt megtudja értetni azokkal, akikre tartozik, s az ő jósága, nemessége szakít időt és módot, hogy e kéréssel foglalkozzék, s azt teljesülésre vigye. Én nagyon-nagyon megkérem erre. Kérem egyúttal tanácsát, hogy milyen hangon s formában írjam meg a szövetséghez a kérelmemet. Bizalommal bízom e dolgot rá. Most itthon pihenek, s dolgozom is. Érmindszenten (Szilágy vm.) a szüleimnél, ide várom lekötelező, szíves válaszát is. Legtisztelőbb, bizalmas híve

Ady Endre.

73 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 10.]

Kedves Lajoskám, no én várhatom a te leveled, pedig ha írnál, én is írnék neked érdekes dolgokról. Légy olyan kedves, és írj. Írd meg azt is majd a leveledben, hogy Hegyesi szerkesztő úrhoz fordulhatnék-e én pár sor ajánlásért Tiszához. Várom leveled. Ölel

Bandi

74 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1903. nov.]

Nagyságos asszonyom,

talán rosszul is teszem, hogy írok. Három hete régen elmúlt, több levelet írtam, s választ nem kapok. Lehet, hogy Magának nem szabad írnom, s az én levelem tilos portéka. Mégis írok. Nem tehetek róla: aggódom. Édesanyjától is a második levelet kapom ma. Ne írjak Magának? Nem szabad Magával törődnöm? Nagyon fáj nekem ez a némaság. Még jobban fájna, ha Maga nem is óhajtaná az én érdeklődésemet. Talán zavarom is. Ez esetben vegye enyhítő

körülménynek, Nagyságos Asszonyom, ideges betegségemet, s ha szabad kérnem: azt az igaz, odaadó barátságot, melynek tudomásul vevésével egykor olyan szerencséssé tett.

Csókolja kezeit

Ady Endre

75 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 12.]

Édes jó Bertuska,

kérdőjeles levelezőlapja nagyon megdöbbentett engem. Én magának hosszabb levelet írtam, melyet szombaton meg kellett már hogy kapjon, de legkésőbb vasárnap. Ebben a levélben A... részére is volt néhány sor. A levélben legelsősorban azt tudattam, hogy A... írt s mit és hogyan írt. Végtelenül fölháborító gyanúm van a postamesternő ellen, ki egy kíváncsi, veszedelmes némber, s ki ellen sok itt a panasz, hogy leveleket bont fel. Eddig nekem nem volt semmi gyanúm, mert őnagysága tudja, hogy én jól vagyok Schöpflin igazgatóval, s az én leveleim titkát respektálta. De most az a gyanúm, hogy ő csinált valamit. Ugyanakkor írtam Párisba is. Mindenre kérem, édes Bertuska, írjon azonnal. Hátha megkapta azóta azt a levelet. Ha nem, akkor én rögtön jelentést teszek az asszony ellen - persze más okok címén, de pimaszságát megtorlom. A dolog olyan idegessé tesz, hogy addig, míg magától választ nem kapok, nem is tudok semmit sem írni. Várva várom válaszát.

Üdvözli lelkéből kézcsókoló híve

Ady Endre

76 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 17.]

Édes Bertuska,

mi van Magával? A Maga leveleit, ott Nagyváradon, hacsak konflissal nem küldi, nem sikkasztják el. Miért nem ír hát? Azért, mert látja, hogy szükségem van a Maga üzeneteire? Vagy történt valami Magával? Mióta megírta, hogy az a bizonyos levelem csakugyan elsikkadt, én immár harmadszor írok, s Magától egy sort sem kapok. A...l sem írt újra. Úgy érzem magam, mint valami deportált gonosztevő. Nemhiába féltem én ettől az interregnumtól. Budapestre nem merek fölmenni, mert akkor a párisi utamra nem készülhetek, s ott ragadhatok. Egy cikkem a *Hét*-nél, kettő a *Jövendő*-nél, egy az *Új Idők*-nél fekszik. Persze fent kellene lenni a nyakukon. Ehhez vannak ők szokva. Arról pedig fogalma sincs, hogy bántja ez az íróembert. Ez az oka, hogy a darabommal sem tudok haladni. No meg a legnagyobb oka ideges, beteg lelkiállapotomnak ez a nagy csönd, mely állandóan ébren tartja bennem a mementót: „Párisban kellene lenned!" Ráadásul Maga nem ír. Bertuska, én borzasztót teszek! Odaszaladok egy délutánra, pedig ez ellen - mint tudja - elvi irtózásaim tiltakoznak. Ha holnap levelet nem kapok, akkor... Akkor igen-igen siralmas, gonosz napom lesz, érzem előre. Ne legyen ilyen rossz, édes jó Bertuska.

Lelkéből könyörög, s üdvözli magát kézcsókoló híve

kedd du. 5½ óra.

Ady Endre

77 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 18?]

Mon cher Louis,

J'ai écrit Toi deux lettre déja et attendu après. As-tu quelque chose ou es le traditionnellemant paresseux? Jé appâte me ici et gronde la vie. Il fait un temps pluvieux. Tudieu! Je voudrais trop écrire. Naturellemant l'hongrois. Je trouvé me mal. Mes glorieux nerfs rappeleront me longtemps au un peu crasseux Nagyvárad. Écris moi, mon cher Luis. Adieu! Mes compliments.

André Ady de Diósad, Lelle et Menyő (recte Ody de genere Ond).

78 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 21.]

Kedves Lajoskám,

köszönöm a leveledet. Majdnem egy fél óráig tartott a kihámozása, de sikerült. Légy egy kicsit jobb, és restségeddel adakozóbb, ha rólam van szó. Lásd - ne hidd, hogy szentimentáliskodom -, négy évnek egyetlen eredménye (a finálét nem számítva) az a szimpátia volna, amit nálad hiszek. Legalább erősítsd ezt a hitem. Mert nehogy irigykedve gondolj reám. Nem nagyon hiszek én sem, s az akaratom sem valami fiatal akarás. Kimegyek Párisba, mert az idegeim kívánnak valamit, s aztán Páris messze van. Dolgozni nem dolgozom. Igen: öt órát töprengek naponként, hogy érdemes volna-e dologhoz látni. Amennyire nem értek a savoir-vivre művészetéhez, én hiába is dolgoznék. Lehet, hogy fogok. De szomorúan s hit nélkül. Úgy kezdem látni, hogy van talentumom, de olyan, mely determinálódott eredmények el nem érésére. Aztán az idegeim!... Szörnyű óráim vannak. Csak mehetnék már. Nem másért, csak hogy menjek. Ez vagyok én.

Sorsod iránt szinte lángoló érdeklődéssel viseltetik egy leány. Minden levelében kérdezősködik. Szeretné, ha kimentenéd magad Váradról. De ez titok, nem lett volna szabad elárulnom. Én őrajta szoktam szegényen az életért és önmagamért bosszút állani. Bántom szegényt, kínozom, pedig csupa nemesség és előkelőség ennek a lánynak lelke, s mindent megpróbál, hogy engem önmagammal megszerettessen. Mit csinálok? Kínozom magam, ülök, tervezgetek, írok, olvasok, kétségbeesem, lemondok. Kevés halandó marta magát még olyan nagyon, mint én. Itthon nagyon is szeretnek. Szilágy vármegye adni fog talán 300 frtot a párisi utamra, a V. H. O. Sz. is talán százat. Kimegyek, ha 800 forintom lesz csak, még akkor is. Vagy... Tudod, hogy az ízlésem olyan dekadens immár, hogy sokszor az öngyilkosságot nem is tartom csúnyának. Sohse volt, amihez állandóan ragaszkodtam volna, az idegeimet tönkretettem a szertelenségeimmel, a mérgezésekkel, meg se próbáltam hitet és akaratot szerezni. Ezért vagyok ilyen lelki rokkant. Én tudom, hogy neked és nekem igazunk van, s hogy így voltaképpen minden mindegy. De mégiscsak irigylendők, kik erre az igazságra sohse jönnek reá. Bolond dolgok ezek, de bárcsak azok volnának. De hiába használom a

hidegvíz-fürdőt este, reggel, hiába híztam már 69 kilóra (milyen végzetes szám!), semmi remény. El fogok látogatni (ez titok) mostanában Váradra. Majd írok neked, s kijössz a vasúthoz, mert én a városba nem megyek be. Apropos! Erre a levelemre mindjárt válaszolnod kell, meg kell írnod, hogy az öreg Brüllnét Sámuelnénak hívják-e? Neki egy levélben be kell jelentenem a vizitemet. Fehérnek aligha adom vissza a vasúti jegyet. Bánt a piszkossága. Semmisíttesse meg. Téged kérlek arra, ha megtudod, hogy a semmisítés érdekében intézkedett, tudass egy levelezőlapon. Hol s hogy van az öcséd.

Írj mielőbb, szeretettel ölel, csókol híved

Szombat.

Ady Endre

P. S. Holnap 26 éves leszek. Nem éltem. Beteg és ostoba voltam. Ezután pedig már jön az öregség is.

79 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903.] nov. 21.

Édes, jó Bertuska,

hitvány, rossz beteg vagyok, s nem vagyok méltó a Maga barátságára, mert Magának lehet engem bántani, de nekem Magát nem volna szabad, mert Maga sokkal-sokkal nemesebb, jobb, mint én. De ne hagyjon el azért, s bocsásson meg. Szánom és bánom a rosszaságomat. Nem tehetek róla. Legyen elnéző, nemes és jó, mint amilyen mindig. A köztünk fölmerült affért az átérzett mea culpával tekintse elintézettnek. Biró Lajostól ma kaptam egy igen hosszú francia levelet. (De nehogy Maga is franciául írjon, egy fél óráig fordítottam.) Ő is olyan szerencsétlennek érzi magát, mint szegény magam. „C'est une vie basse et vide, que je vie. Je n'ai pas d'energie et je ne travaille rien" stb., stb. Ilyeneket ír. Én magyarul újságoltam neki magamról mindezt. Én éppen így örökös gyötrődésre, bolond, elmondhatatlan fájdalmakra predestinált szegény ember vagyok. A...ltól semmi. Csak mehetnék már. Ha másért nem, csak hogy menjek! Holnap 26 éves leszek. Nem éltem még semmit. Vagy gyötrődtem, vagy buta mámorral zsibbasztottam el magam. Most már pedig, ugye, az öregség jön? Brrr! Éppen írom Birónak: az ízlésem úgy elromlott, hogy már nem is tartom nagyon ineszthétikusnak az öngyilkosságot. Ez az én lelkem állapota, édes Bertuska. Csak A...ltól kapnék egy üzenetet még! Vagy beszélhetnék magával! Hát maga is január végén megy? Miért ne mehessünk együtt? Lehet? Jó? Majd beszélünk róla.

Üdvözli, és jóságáért hálás kézcsókoló szegény híve

Szombat du. ½5 óra.

Ady

80 SOMLÓ BÓDOGNAK

Érmindszent, 1903. nov. 21.

Kedves Tanár Úr!

írnom kell Önnek, nem várok Párisig. Csöndesen mulasztom a napokat ez idő szerint egy nagyon csöndes és nagyon sáros falucskában. Derék, béna idegeimet kúrálnám, de igen-igen kevés a reménységem. Dolgozni még mindig nem tudok, s ha bízom is magamban, egyre erősebben evődik belém a gyanú: az én talentumom, egyéniségem nem olyan fajtájúak, hogy eredményeket hozzanak nálunk, ma. Nem is ápolok most magamban semmi egyéb tervet, mint hogy kimenjek Párisba. Reábízom teljesen magam az életre, mely ellen voltaképpen úgysem tehetek semmit. Sokszor jólesnék Önnel beszélgetni egyről-másról. Ilyen szükség íratja velem ezt a levelet is. Mind sűrűbbek az órák, amelyekben igen haszontalannak látom magam s minden én dolgomat. Mit csinál, kedves tanár Úr? Nem felejtett el még engem? Fog írni pár sort erre a csúnya önző levélre, mellyel könnyíteni akarok magamon, kipanaszolva mindent egy, e panaszokkal szemben védtelen embernek, kit okosnak és nemesnek tartok. Lehet, hogy alattomban még a megvigasztalást-keresés is dolgozik bennem. De ez ellen védekezem. Ne írjon majd udvarias és megnyugtató levelet. De ha ideje engedi, adjon tanácsokat, milyen előadásokat hallgassak Párisban? Aztán nagyon lekötelezne, ha a *Huszadik Század* legújabb számát elküldené. Várom szíves válaszát.

Szeretettel üdvözli tisztelő, igaz híve

Ady Endre

81 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1903. nov. 23.]

Nagyságos asszonyom és uram,

csúnya, fekete, sáros a világ, csupa vizes hajlandóság az ólmos ég, ökörszekér vagy faláb hozhatna érintkezésbe az érmindszenti külső világgal, ha egyáltalán vágynék erre az érintkezésre, engem már napok óta földhöz verve tart ennek a csúnya falusi ősznek a hangulata, deportált lénynek érzem magam, s minden élénkségemet, érdeklődésemet a délben érkező postáslegény táskája csinálja s emészti föl: - ilyen diszpozícióban kapott a régen várt párisi levél. Nagyságos Asszonyom szeretetre méltó levele, melyért egy kiderített, szomorú őszi nap hálájával mondok köszönetet. Már igen panaszkodtunk újra Bertuskával együtt a párisiakra. Mert Bertuska és én szinte heroikus levélírók vagyunk. Különösen sokat írogattunk egymásnak mostanában. Nagyon összeveszekedtünk tudniillik, s miután kikerestük s megvéreztük egymás lelkében a legszenzibilisebb részt is, kölcsönös bocsánatkéréssel elintéződött az affér, melyet nagyon szégyenlek, s egyébként pompás és sikeres antineuraszténikus kúrám egy kis kiszabadult csődjének tartok. Újabb leveleinkben egy nagyváradi inkognitó látogatásom eshetőségeiről esik sok szó, de éppen tegnapelőtt vetettem föl azt az ideát is egy levelemben, hogy együtt menjünk ki Párisba, miután ő értesített a Bognár-féle terv meghiúsulásáról. Most már csak az úti ensemble érdekében is megteszem nagyváradi vizitemet. A munka géniusza egyébként sem nagyon barátságos velem. Ebben a szürkeségben, csöndben, nem tudok kedvem szerint dolgozni. Írogatok is. De leginkább franciául tanulok, olvasok, s higiénikus gyakorlatokat, tornákat végzek. És hihetetlenül nagyarányú levelezést folytatok, ami alighanem bűnhődés eddigi életem levélírásiszonyáért. A darabommal pedig távolról sem tartok még ott, hol a *Nagyváradi Napló* egy tüntetően kedveskedő reklámhíre mondja. Ellenben Biró Lajosnak már a minap francia levelet írtam. Ő örömében nyolcoldalas francia válasszal örvendeztetett meg. Egy fél óráig hámoztam ki az értelmét. Ezt megírtam Bertuskának, s most rettegek, hogy ő párbajunk egy utolsó fejvágása gyanánt francia levelet ír hozzám legközelebb. Párisba szinte kész munkaprogrammal megyek. Az első hónap az elhelyez-

kedésé s a magunkhoz térésé lesz, mert nyilván nagyon-nagyon agyonnyomóan fog énreám hatni Páris először. Ott akarok lenni aztán, ha kissé a francia nyelvkészségem is nő, minden nevezetes tumultusnál, mivel a *Budapesti Hírlap*-nak kvázi levelezője leszek. Szándékom érdekes előadásokat meghallgatni az egyetemen. Legfőképpen pedig szándékom bizonyos távoli és magasabb nézőpontot kapnom Párisban, hol dolgozni, írni, hazalátnom jobban és szabadabban lehet. Később intervjúkat eszközlök, a szociáldemokrata nevezetességeket akarom elsősorban megközelíteni. Beiratkozom okvetlenül a külföldi újságírók egyesületébe. El akarok járni premierekre s jelesebb színházi estékre. Ezekről haza tudósításokat írni. Mindenekelőtt pedig szeretném s akarnám, hogy egy új világban s tartalmasabb életben az önmagamhoz való kedvemet és hitemet teljesen visszanyerjem, s talán, hogy ott künn egy kicsit megszeressem azt, amit itthon hagyok, s amiben ez idő szerint nagyon kevés szeretni- és ösztönöznivalót látok. Nagyon szeretném már az érmindszenti tartózkodást bevégezni, de ez éppen a párisi utam érdekében szükséges. Ilyenformán én csak szent karácsony táján kerekedem föl, s a végső pár hetet töltöm Budapesten. Bertuskától tegnap és ma nem kaptam levelet. Sejtem, hogy egy nagy fejmosás előjele ez. Legutolsó levelem igen ízléstelen és tolakodó siránkozás volt. Keserves, rossz napom volt, s neki zokogtam ki magam, hogy hát az élet érthetetlen, hol nagyon izgat, hol undorral tölt el, hogy minden mindegy, s legbölcsebb dolog szaladni ész nélkül s átengedni magát az embernek teljesen az esetlegességnek stb., stb. Elég banális és recipeszerű zokogás volt ez, melyet megrepetáltam egy Biró Lajoshoz és Somló Bódoghoz írott levélben. Ezért valószínűleg s jogosan ki fogok kapni Bertuskától. A *Napló* jár a címemre. Nagyváradi újságokkal, pletykákkal Biró lát el olykor, de nem nagyon érdekelnek, s Biró elég szűkös is. Annyit ír, hogy a *Napló* alighanem rövid idő alatt elbukik, olyan tarthatatlan a lapok konkurrenciája. Budapestre is készülök most pár napra Nagyváraddal egy túrban. Bródyt, Vészit s a többit ismét aligha keresem meg. Szemere Miklóssal, Vázsonyival s a szociáldemokratákkal és Tisza premierrel lesz végeznivalóm, holnap pedig egy közeli kis városba, Tasnádra, evezünk egy négylovas kocsin, ha csak az irtózatos sártengerben el nem merülünk. A nagyváradi vizitem szigorúan inkognitó lesz. Biróval fogok csak a vasútnál találkozni, s ő néma lesz, miként a sír. Délután érkezem, s éjjel utazom Budapestre. Már jó eleve kinyert engedéllyel ezt az időt Bertuskáéknál s velük töltöm. Kellemetlen volna, ha a váradi szemét azt kombinálná, hogy énnekem hiányzik Várad. A Diósy úr okos, kedves és becses tanácsait úgy fogadtam, ahogy azok szánva voltak. A nyomorúsággal szemben nekem abszolúte semmi ellenállóképességem nincs, s azt nekem különösen meg kell jegyeznem bizony. Hát grandseigneur semmi esetre sem leszek, pláne, hogy az a komisz, neveletlen osztálysorsjáték is a napokban - engem kifelejtett a játékból. De viszont úgy készítem elő a dolgokat, hogy a minimális polgári egzisztenciám biztosítva legyen. Emellett persze még mindig meg fog próbálni keseríteni a szigorú gazdálkodás kényszerűsége, ám én körülbelül sokkal-sokkal különb anyagi lehetőségek között is érezném annak az átkát, hogy vannak anyagi korlátok. Mindenesetre pedig az az erőm éppen, hogy mikor eldobtam a többek között magamtól egy temesvári meghívást, mely magyar sajtó viszonyok szerint szinte főúri dotációt ígért, egy évig éppen magam akarok igen gazdálkodó, szerény életet élni, hiszen egész utammal az a célom, hogy a jövőm érdekében tegyek valamit, s megmentsem magam a vidéki elzülléstől, mely pezsgőre, kocsira s egyebekre bőségesen adott módot, de egyébként annál nagyobb árat követelt s vett tőlem... De most már talán nagyon is fölhasználtam kedvességüket s a jogot, hogy magamról s unalmas kis dolgaimról írjak.

Nagyságos Asszonyomnak csókolom a kezeit, igaz szimpátiával s szeretettel küldöm üdvözletemet Diósy úrnak, mindkettejüknek kedvességükért, nemességükért hálás hívük

Hétfő du. 5 ó.

Ady Endre

82 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 23.]

Édes Jó Bertuska,

csókolom a kezét, s ezennel egy rövid levelet írok magának. *Rövidet* azért, mert magától tegnap s ma nem kaptam levelet, *írok* pedig azért, mert, mert A...ltól ma egy elég hosszú levelet kaptam, melyben sok kedvesség volt s ezúttal kevés bántás. Haragudtak, hogy nem írok, megkapták a könyveim, várnak stb. Új lakásuk be van rendezve, A...l apró polgári tennivalók s a régi extrém hangulatok között él. Magáról sok szó esik a levélben, s szinte fölujjongtam; A-l tudatja a Bognárék-féle terv kudarcát, s ezt írja aztán: „...egyedül, alig hiszem, hogy kis anyó engedi. Mit gondol, nem elég-e a bizalom, hogy magával kiengedje? Jó lenne ezt talán megpendíteni. Beszélje meg mindenesetre Bubival. Hátha sikerül. Én úgyis félek, hogy maga egyedül nem fog ide érkezni, és majd lemarad valahol az úton...” Én válaszomban még többet írtam magáról, még levélcsatánkról is, aztán tervezett vizitemről. Csak ennyit akarok ezúttal Magának, édes, jó Bertuska írni. Majd többet, s lehet, hogy pár nap múlva ott leszek, de ez nem biztos, s ez magát ne vegye ki a nekem olyan szükséges levelei rendjéből. A...l részére itt küldök továbbításért könyörögve néhány sort.

Levelét nagyon-nagyon várja kézcsókoló igaz híve

Hétfő du. ½6.

Ady

83 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 23.]

Végre!... Már temettem, s temettettem magam. Alakja, valója, lénye szükségesebb, mint valaha. Hogy patológiai eset? Lehet. De most nagy csöndben, sok mindent feledni akarva, erősen nézve és látva még állhatatosabban néz reám Maga, s van előttem mindig. Az a gyanú, hogy elfelejtett, már napok óta bénultan tartott. Maga a lelkem egyensúlyozója, s kérem, maradjon meg annak. És itt mondok el magának valamit. A lapok írták tegnap, hogy az Achilleont megvették játékbank számára, s én egész nap kétségbeesve átkozódtam magamban, hogy a Maga hajlékához hogy mernek nyúlni!... A legextrémebb vágyának, fájdalmának osztályosa vagyok...

84 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 24.].

Édes Jó Bertuska,

lássa, mégsem lesz az olyan nagy lehetetlenség, hogy mi együtt menjünk ki Párisba, ha A...lnak is eszébe jutott! Meglátjuk. Hátha... Rosszul esett, hogy magának is szomorúak az írnivalói. Hát mi mindig ilyenek leszünk? Én kénytelen vagyok már magamban keresni a bűnöket s nem az életben. Rosszul éltem, üresen, magam megtagadva eddig, s ennek az átkát érzem most. Ezért érzek minden akadályt, mely a vágyaim elé terpeszkedik, legyőzhetetlennek, rettenetes nagynak. Aztán mindkettőnknek, sőt mindhármunknak van még egy nagyobb fátumunk, amit már alighanem a famíliáinktól örököltünk: az elhatározáshoz nem értünk,

nincs erőnk, de annál sikerültebben szoktunk önmagunkban elmerülni s agyonkínozni magunkat a kontemplálásokkal. Ilyenformán mi egészségesen boldogok nemigen leszünk soha. No de élni fogunk, s ezt érezni fogjuk ugyancsak, miként A...l vigasztalja önmagát a tegnapi levelében. Nem tudom, melyik napon megyek Nagyváradra. E látogatás igenis csupán maguknak fog szólni. Talán, változván a dolgok, csak egy más céllal bővül ki még az utam: talán kimegyek Bölönyiékhez Szilasra. De csak talán. Mondja, Bertuska, maga mit tud csinálni e szomorú napokban? Szokott-e sétákat tenni? Színházba járogatnak-e? A...lon s kívülem mással nincs-e levelezésben? Éppen olyan önmagára utalók a napjai, mint az enyémek? De jó volna már, ha mehetnénk! Ha együtt mehetnénk. A mama engedelmével. Budapesten vagy Győrben találkoznánk például!...

Csókolja a kezét a maga igaz, odaadó híve

Kedd du. 2 óra.

Ady

85 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 26.]

Kedves Jó Bertuska,

hát megérezte a levelem hangulatát? Félek, hogy én nagyon is ki fogom művelni magának ezt a megérző tehetségét, mert ezek a levelek elég változatosak hangulatban. Jómagam pedig még változatosabb. Ma „matt" vagyok. Fölöttébb terhére való önmagamnak. De különös. Emellett olyan lappangó, szorongó érzés vesz elő időközökben. Vagy magamnak vagy maguknak egy keményebb megpróbálását sejtem e jósoló érzésből, de lehet, hogy ez az undok, esős, sáros világ bánt és nyugtalanít. Nem biztos, Bertuska, de valószínű, hogy hétfőn-kedden kimozdulok hazulról. Újra kérem azonban, hogy ezt levélíró gondjai fölszabadulásának ne találja venni. Nekem kellenek a maga levelei. Kikérem egyébként, hogy a tésztarecepteket és a tarhonyát prózai témáknak keresztelje. A világon nincsenek prózai vagy mondjuk: nincsenek egyéb, másfajú dolgok. A világ minden dolgai olyanok, amilyenek koronként mink vagyunk. De azért aztán meg már a legkomolyabban neheztelek és búsulok, hogy maga rettegve ír arról, ha én véletlenül, egy elcsomagolt levél révén, megismerem a maga legtitkosabb gondolatait stb. Talán osztozni a maga „legtitkosabb" gondolataiban elég hű volnék magához s elég megértő e „legtitkosabb" gondolatokhoz!... A...lnak csak jeleztem én is összetűzésünket, s közöltem, hogy a bűnös én voltam, hogy egy kicsit csődöt mondott antineuraszténikus kúrám. Egyébként igen-igen vidám levél a legutolsó párisi levelem. Én már csak magának merek zokogni. No és egy kicsit minapi idegességemben Birónak és Somlónak is adtam módot egy kis köteles sajnálkozásra, amit viszont most én sajnálok. Elég, hogy az ember olykor poéta s egy-egy versével utcára viszi a lelkét, a magánlevelezésben csupán azokkal (rólam szólva: avval) szemben legyen - poéta, vagyis őszinte, akiről biztos, hogy ezt az őszinteséget nem unja, és megérti. Egyébként azt írtam nekik, hogy nem bízom magamban, a világban, nem bízom, hogy az én egyéniségem sikerekre, eredményekre volna predesztinálva s legjobb volna talán elmenni valahova messze, valami vad, ismeretlen világba, s elvadulni... Miután pedig ez az érzés újra meg kezd szállni, nem veszek új papírt elő, hanem itt befejezem.

Csókolja a kezét a maga igaz, hűséges híve

csütörtök du. ½4.

Ady

86 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 27.]

Édes Jó Bertuka,

kifáradva, kifázva, sárral belepve, most érkeztem Tasnádról, s asztalomon nagy örömmel, vigasztalásra a Maga levelét találom. Tele vagyok a piszkosságig kis gondokkal ez idő szerint. Az élet ezúttal sem tagadja meg magát velem szemben, s egymás után csinálja a galibákat a dolgaim és szándékaim elé. Azaz csinálná, ha engedném, hogy bizonyos dolgokban gyengének találjon. A nagyváradi utamra azért nem tudom még mindig a napot megjelölni, mert egy levelet várok már tíz nap óta Budapestről. Mindenesetre édes mamája őnagysága egy nappal előbb bejelentő levelet fog tőlem kapni. Nagy örömet szerzett nekem a levelében avval, hogy a mama maga vetette föl a jelöltségem az útitársi szerepre. Jaj, hogy meglepi ez a terv A...lt! Képzelem!... Magamról *ma* nem akarok írni. Ez a tasnádi út, élményeim, a hideg szél meglehetősen kikészítették az idegeimet, odavagyok, s a legbolondabb gondolataim támadtak az úton. A legkomolyabban azon töprengtem, nem jobb volna-e nekem kimenni például Japánba?... De e hóbortos gondolat után is annak a megállapítása következett nyomban, hogy nem tudnék Magukról lemondani, illetve elvágni a lehetőséget, hogy Maguk meglegyenek nekem. Mondja, egy-egy csúnya órában nem vágyott-e már maga is Japánba vagy valahova nagyon messze. Párisnál is messzebb levő helyére e kedves kis glóbusnak? Kíváncsi vagyok a legközelebbi levelére. Sejti, miért?... *A könnyek asszonya* óta tegnap először írtam verset. Hosszú vers, talán a *Jövendő*-nek küldöm. Ez a címe: *Elűzött a földem*. A vers végét ideírom kuriózumképpen magának:

Kalásztalan, bús lelkem indult,
Elhalt a ködharangok hangja s a zene
S én szálltam az álom-lányok csapatával
A város fele...
A szárnyam súlyos, szörnyű nesztelen,
Sírnék, nincs könnyem, szólnék, nincs szavam,
Csak szállok búsan, némán, magasan...
Elűzött a földem...

Egy hosszú átok van e befejezés előtt, melyet bizony isten mintha hallanék néha, ha künn járok a mezőn. Nagyon kiszakítottam magam ebből a földből, s azért olyan bizonytalan szárnyú a lelkem. Isten vele, Bertuska. Az én istenem tudniillik, mely az erős hit önmagunkban s az életben, s mely isten olyan nagyon-nagyon sűrűen elmaradozgat mitőlünk. Csókolja a kezét szeretettel, híve

péntek este.

Ady.

87 SOMLÓ BÓDOGNAK

Érmindszent, [1903.] nov. 29.

Kedves Tanár Úr,

már megcsináltam egy új rovást a lelkemben. Azt hittem ti., hogy napirendre tért fölöttem Ön is. Elképzelheti most már, hogy levele nagy értéket jelentett nekem. Sietve is válaszolok. Kedves, gyöngéd, erősítő szándéka jólesik, emberkerülését értem, lelke megpróbáltatásában

osztozom, s kimondhatatlanul örvendek, hogy mindezek végén „egy kis munkaterv” emelkedik ki erősen, mert ez gyógyulást és erőt jelent. Az én gyötrődésem tart még mindig. Sohse voltam nagyon munkás ember, tétovázó, kontemplatív volt a lelkem mindig, de mindezt - most még csak éppen hogy javulni kezdő - idegeim növelik. A párisi utam előkészítése szörnyű nehéz. Csak január vége felé mehetek ki. Addig többnyire itthon leszek. Talán mégis-csak fogok csinálni valamit. Eddig egy-két tucat-tárcaíráson vagy két rossz versen kívül mit sem csináltam. Egyik terv lerombolja rögtön bennem a másikat. Első nagyobb dolognál nem elegendő, ha esztétikámmal tisztáztam a kérdést. Hátra van a nagyobb. Most már mennyit kell lealkudnom a sikerért és a publikum nívódíjáért, de úgy, hogy sem én ne vessem meg magam nagyon, se azok, kik nem tartoznak számolni avval, hogy én leszállítottam a magam értékét. Keserű diszpozíció ez. Mindezekhez pedig egy meglehetősen beteges és kínos szerelmi história járul és ízetlenkedik, mely aktuálisabb bennem egyre, s nő az időbeli és térbeli korlátokkal. A *Huszadik Század*-ot még nem kaptam meg. A levéllel egy időben került postára? Most már, levele után, merem kérni, hogy ne hagyja válasz nélkül a leveleimet, s írjon önmagáról s dolgairól sokat. Nekem becses nagyon ez az összeköttetés. Ez önzés ugyan, de enyhítik az okok, hogy miért. Mert legelsősorban is egy olyan előkelő lélek érdeklődését jelenti, melyet ha az én lelkem, mely félbenmaradt, szertelen és erőtlen, nem is tud útjain követni, de néhol, néha ujjongva lát rokonának. Levelét kérve s várva üdvözli szerető, igaz híve

Ady Endre

88 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903.] nov. 29.

Édes jó Bertuska,

még mindig nem kaptam meg a várt budapesti levelet, s így még mindig nem tudom fixírozni utazásom idejét. Váltig bánt ez, s tesz még idegesebbé. Ámbár ezer dolog van, ami ugyanezt cselekszi velem. E pillanatban fejeztem be egy levelet dr. Somlóhoz, ki szegény szintén zokogó levélben mondja el a többi között félbemaradt házasságának lelki kulisszatitkait s gyötrelmeit. Nekem ma elég erős napom volt, mert havazó télre virradtam, s ez földerített. Most süt a nap, olvad, sár van, brrr! Levele kielégített. Azt azonban nem akarnám, hogy az én szorongó érzésemből maga a terveinek halálát próbálja kiolvasni. Ezeket a terveket, Bertuska, tekintsük mind a ketten nagy erőpróbának. Végre kell mindenáron hajtani. Hiszen örökre csak kontemplálásokból, siránkozásokból és tervekből nem élhetünk. Ugye? Holnap, azt hiszem, új levelet kapok magától. Ma este valami kényszermulatság vár reám. Egy családi estély egy érmindszenti, egyébként elég kedves földbirtokos famíliánál. Nekem rettenetes lesz, mert nem iszom, nem kártyázom, nem táncolok, s a bájos legvidékibb hölgyek nem érdekelnek.

Csókolom a kezeit, Bertuska. Szeretettel gondol magára, végre már viszontlátni s üdvözli híve

Ady

89 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. nov. 30.]

Édes Jó Bertuska,

fenn voltam az éjszaka - képzelje! - éjfélig. Szörnyen lumpoltam. Megittam hét=7 csésze theát tejjel, kártyáztam, iparkodtam mulatságos causeur lenni egy szörnyű buta társaságban, ami

ilyen viszonyok között nem is volt nehéz, ezután jött egy nyugtalan álom, s most olyan álmos és buta vagyok, mint egy dekadens költő. Most már megkaptam a várva várt pesti levelet, de most meg új halasztó ügyem támadt. De e héten vagy legkésőbb hétfőn okvetlenül Nagyváradon leszek. Rettenetes ez az idekötöttség, de a párisi utamért tűröm. Csak múlnék az idő gyorsabb tempóban. Így állandóan ideges vagyok, hiába kúrálom magam éppen az idegesség ellen. A tegnapi kis, örvendeztető télnek vége. A sár még nagyobb, s a felhők még piszkosabbak. Párisból semmi sem jött, sőt én írok mindjárt egy rövid levelet. A maga levelét háromszor is elolvastam. Mikor érkezett, rettenetes ideges voltam. Most aztán harmadszor olvastam el, s olyan örömet szerzett végre, aminő kedves ez a levél. Parancsoljon az időnek, hogy szép legyen, mikorra én odaérkezem. De tudom, hogy nem lesz olyan szép, mint a múltkor.

Csókolom a kezét, édes jó Bertuska. A maga falusi barátjának fáj a feje, s álmos.

Szeretettel üdvözli

Hétfő este.

Ady

90 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent], 1903. nov. 30.

Nagyságos Asszonyom és Uram,

szükségét érzem, hogy a párisi-érmindszenti, néhány ezer év múlva okvetlenül világutat igyekezzem forgalmassá tenni egy rövidke levéllel, mert hosszúra nincs jussom - a mai napig legalább. E percben írtam Bertuskának. Tíz nap óta állandó úti készenlétben vagyok, s fatális módon úgy esnek a dolgok, hogy most már pár napra ismét el kellett halasztanom a nagyváradi és budapesti utam. Bertuska megírta, ugye, hogy alighanem az ő társaságukban utazom ki Párisba, aminek természetesen annyira örülök, hogy az egyébként is hosszú tengeri körutat örömmel ejtem el. Bár már befejezettnek látnám ezt a kedves tervet s mindjárt megvalósítandónak. Mert én imádom a falut, a természetet, a csöndet, a pihenést, és sokra becsülöm önmagam társaságát, de mindebből éppen elegendőt kaptam egy fél életre. Január közepe! Szörnyű messze van még. Ámbár az utolsó pár hetet mégiscsak civilizáltabb helyen és módon töltöm, Budapesten. De még csaknem négy hétig itthon maradok. Lapba keveset írok. A *Budapesti Napló*-ban jelent meg vagy három tárcám. A *Jövendő*-nél s *Hét*-nél hever egy-egy cikkem, s holnap küldök a *Jövendő*-nek pár verset. Egyébként a darabomon dolgoznám, de inkább töprengek, s lassan haladok. Ez a szürke, néma, monoton világ igen-igen elernyeszt. Hogyan élnek? Néha gondolnak reánk, szegény nagyváradiakra s érmindszentiekre? Mi gondolatainkban s leveleinkben is mindig és mindig foglalkozunk a „párisiak”-kal, kik rossz levélírók, s olyan irigylésre méltók, mert nem itt, hanem Párisban élnek. Legközelebbi levelemben már bizonyosan nagyváradi s budapesti impressziókról számolhatok be. De addig talán a rossz levélírók is előállnak egy hosszú cáfolattal, ugye?

Nagyságos asszony kezeit csókolja, Diósy urat meleg baráti szeretettel üdvözli igaz, tisztelő hívük

hétfő este

Ady Endre

91 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 1.]

Édes Jó Bertuska,

a tegnapi ideges, hirtelen írott levelem után, kell most Magának újból írnom egypár sort. Magával különösen sokat foglalkozom ismét. Még többet, mint eddig. Jólesnék, ha csak egy óráig lehetnék Magával. Nem tudom, mi van velem. Mintha most állandó bűnhődését kellene szenvednem az utolsó elfecsérelt, haszontalan esztendőknek. Folyton kétség, önvád kínoz. És ha olykor nagy buzdulás, bizalom száll meg, mindjárt a leggyilkosabb reakció jön a helyébe. Még mindig nem tudok úgy s annyit dolgozni sem, amennyit szeretnék. S mind e változó, gyötrő érzések közben a legállandóbb és leggyötrőbb, hogy A...l biztosan kiejtett a lelkéből. A legcsodálatosabb pedig, hogy én ezt a beteges állapotot valósággal prognoszkálom. Tudom, hogy minden erőm és hitem lábra kapna, ha már mehetnék P... felé. De nem lehet, gyalázatosan, siralmasan lehetetlen kimennem január közepéig. Budapestre nem merek fölmenni most, mert akkor ott veszek, ettől félek. Itthon pedig megöl már ez a semmi, ez az ostoba csönd. Magát kellene látnom és hallanom. Ez talán megnyugtatna. De Nagyváradra menni, ezt meg az ízlésem tiltja. Megtudnák, és megkommentálnák. Maga - az újabb levelében - mintha más volna már, hideg és a velem foglalkozást megunó? Vagy csak betegesen látom és érzem így? Úgy lehet, hogy ez az állapot nálam átmeneti, s evvel vigasztalom magam. A sok szertelenség, magam űzése után helyre kell előbb jönniök az idegeimnek. Mert ezek bizony betegek. Viszont s ez a legkomikusabb, fizikailag semmi bajom, valósággal csodaétvággyal eszem, s az elhízás útján vagyok majdnem. Az ígért novellákat nem küldhetem el. A napokban indítottam útnak az *Új Idők*-nek, az *A Hét*-nek s a *Jövendő*-nek. Sorsukat még nem tudom. Holnaputánra már várom a Maga levelét. Ebbe a levelembe A...hoz írott néhány sort teszek. Juttassa el, édes jó Bertuska, s aztán nyugtasson meg, hogy Maga a régi barátsággal gondol reám, a Maga szegény, nyűgösködő, beteg hívére, ki kézcsókját küldi

Adyra

92 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 1.]

Új életre váltott engem, Adél, de ez az új élet csupa gyötrelem. Úgy érzem, hogy ez a megváltás nem lesz addig teljes, míg Magát még egyszer nem látom, s rettegek, hogy Maga éppen nem vágyik erre a viszontlátásra. Hiszen tudom én, érzem én, hogy nem voltam az, aki erősen, végzetesen be tudta volna magát írni a Maga lelkébe. De kérem, hogy legalább általsson engem evvel. Hagyja hinnem, hogy szerepem van s lesz az életébe, hogy a Maga lelkének szüksége van reám, s talán én vihetek bele csak harmóniát. Mindenekfölött pedig kérem, hogy ne legyen Önnönmaga kínozója, s minden kétségei között bízzék valamiben: senki több jogcímmel többet nem követelhet az élettől, mint Maga, s lehetetlen, hogy Magának az élet adósa maradjon. Csókolja kezét, s gyötrődve gondol folyton Magára - híve.

93 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 2.]

Édes jó Bertuska,

mindenekelőtt és -fölött azt tudatom Magával, hogy semmi viszonyok között sem akarok magam sem jan. 20-nál egy nappal sem messzebb dátumot, hacsak netán Maga miatt nem. Azután, illetve ezután példát adok Magának, mint kell írni kicsi és kicsinyes dolgokról, sőt piszkosakról is, ha azoknak nagy szerepük van a dolgainkban. Nos én egy levelet vártam Budapestről, sőt kettőt. Mind a kettő arról informál, hogy Szemere Miklós mikor várhat és fogadhat. Az ám, de mialatt a budapesti levelek megérkeztek, elmaradt s még egyre késik két nagyváradi levél, az egyik Hegyesi Mártontól, a másik Bölönyi Józseftől, kiktől ajánlólevelet akarok Tiszához. Ám ezekért a levelekért elmennék magam Váradra. De közben beüt egy krach, s Szilágy vármegyének főispánja lemond, ami egyszerre fölzavarja a dolgokat, s problematikussá teszi azt a kis summát, mellyel kiváló fiatal szülöttének párisi útját akarja támogatni a nemes vármegye. Most már pár napig emiatt kell itt maradnom, holott esetleg Budapesten elszalasztom Szemerét, ki máris vár. Én persze átkozódom, hogy legalább eközben csak elmentem volna Váradra, s láttam volna magát, ám utólagos átkozódásom mit sem ér. A jövő szerdán, mához egy hétre lehetek csak maguknál, hogy már akkor éjjel utazzam Pestre, hol Tisza csütörtökön szokott fogadónapot tartani. Íme, hogy lássa: ilyen és hasonló undok dolgok őrlik az embert nap mint nap... Igen jól mulattam az én váradi vizitemen és Fehérék ebédje hírén. Mért nem írta meg a forrást? Azért érdekel, mert Birónak azt írtam volt egy levelemben, hogy valószínűleg teszek Váradon egy inkognitó látogatást, egy kiválóan sub discretione vizitet, amikor is vele az állomáson akarok találkozni. Csak nem Biró kottyantott ki valamit? Ő egyébként ismét nagyon hallgat. Kérem, Bertuska, Maga ismét háborús terveket forral? Miért kötődik ismét a „polgári kisasszony” szemrehányó emlegetésével? Kijelentem, hogy békés polgár (meg van elégedve?) vagyok, s nem harcolok. A...tól semmi itt sem. Várom a levelét, s meleg, igaz ragaszkodással üdvözli Magát falusi híve:

Ady

94 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec.]

Édes Jó Bertuska,

megérdemelné, hogy most én panaszkodjam, erősködjem, hogy Maga haragszik reám, vagy gyanakodjam, hogy rejteget valamit. Hogy lehet ilyen rövid levelet írni? Pláne mikor sejtheti, hogy szükségem van a Maga leveleire, mert Párisban ismét rejtőzködnek és hallgatnak. Miért ilyen ideges? Máskor is? Vagy csak mikor velem foglalkozik, s nekem akar írni? Un?... De nem, nem akarok kegyetlen lenni Magával s önmagammal szemben ilyen bántó gyanúkkal. Igazabban egyébként is aggódom inkább, s félek, hogy Magát most látogatják nagyon azok a szomorú, bús vendégek, akik engem is olyan gyakorta keresnek föl. Rosszul esik, hogy - amiként már írtam is - nem lehetek máris Maga mellett. Nézze, most Nietzschét olvasom újra, s ide írok valamit:

„Ha ingovány és mély bánat is van a földön: akinek lábai vannak, az még az iszapon is átfut, s táncol, mint a tisztára söpört jégen. Föl szíveitekkel, testvéreim, feljebb! Még feljebb! S lábaitokkal se feledjétek, ti jó táncosok, s még jobb, ha fejetekre álltok!... Mindaz, ami volt, töredék, rejtély, rettentő véletlen, valamíg a teremtő akarat hozzá nem teszi: De hisz úgy van, ahogy én akartam... Hisz úgy van, ahogy akarom, ahogy akarni fogom... Ahol sírok vannak, ott feltámadás is van!”...

Lássa, Bertuska, ezek a csodálatos, részeg, szent igék mulattatnak s vigasztalnak engem két nap óta. Leírtam belőlük ezt a párat. Hátha megrészegítik egy kicsit a Maga lelkét is.

Csókolja a kezeit, s meleg szeretettel üdvözli Magát, Bertuska, a legszomorúbb falusi ember, a Maga igaz barátja

Ady

95 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 5.]

Édes Jó Bertuska,

kész vagyok január 15-re. Bár már holnap volna ez a dátum. Bár mehetnénk már. Egészen belebutulok már ebbe a nyomorúságos, színtelen életbe. Sohasem jön tán el jan. 15. - úgy vélem néha. Maga hát kapott Párisból levelet. Okos és helyes levelet, sőt leveleket. Én nem. Ráadásnak a maga múltkori rövid levele! Lám, Maga is érezte a bűnét, s tudatom, hogy megszerezte a teljes föloldozást mai elég dolgos és nagyon kedves levelével. Szerdára ott leszek bizonyosan. Nem tudom, melyik vonat visz. De kedves mamájának be fogom jelenteni magam levélben. Biró Lajos hallgat. Fehértől kaptam ma újabb sürgető levelet. A jegyet, a vasúti jegyet akarja átíratni a nyomdásza, Boross számára. Tudom, hogy a *Napló* mindennapi élete függ Borosstól. Visszaküldöm hát a jegyet, pedig nem akartam. Egyébként nem tudok Váradról semmit, mint ahogy maga Várad és tipikusan váradi emberei nem is érdekelnek. A sár itt nagyobb, mint valaha. Már kezdek elfelejteni lázongani. Úgy érzem, hogy magam is beleolvadok ebbe a semmi, színtelen, nyomorúságos milieu-be. Olvasok vagy franciául tanulok, írogatok egyet-mást, vagy magukra gondolok, s a napok telnek irtózatos lassan, de telnek mégis.

A viszontlátásra. Csókolja a kezét, s igaz nagy ragaszkodással gondol mindig magára sárban fetrengő, unalmas (ugye?) híve

szombat, d. u.

Ady

96 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 7.]

Édes Jó Bertuska, jó estét! Most este írok Magának. Délután faluztam. Kártyáztam a pápista és kálvinista papokkal. Hogy süllyed az ember? Hogy dobja le Magáról az elszigetelő ruhákat, s vegyül el, mintha sohasem vallotta volna, hogy jó az embernek egyedül lenni... Csak annyit tudok írni, hogy szerdára ott leszek. Semmi közelebbit, semmi bizonyosat, egyebet nem tudok holnap délig. De még írni sem tudok. Ma különös fajtájú és hatású az idegességem. Gyönyörű, tavaszias, holdas este van künn, s ahogy jártam-keltem, valami nagy nyugalmas, bízó erő fogott meg. Ez szinte lenyomott. Különös, de így éreztem. S aztán rögtön maguk jutottak eszembe. S A-l!... Úgy hiányoztak, s olyan jól esett hinnem és tudnom, hogy *vannak*, és gondolnak reám. Olyan fáradt és mámoros most is a lelkem. De azért úgy képzelem, hogy talán a legelső egészséges és egész hangulatom ma este született meg - régi idők óta. Most érzem én, hogy micsoda beteg idegeket hoztam haza!... A...l az én köteles, fatális életutamnak valóságos Ariadnéjaként ragyog e pillanatban előttem, s tisztán látom és érzem, hogy Maguk

megnemesítettek, s újra megszerettettek önmagammal... Ennyit legalább le kellett írnom. A többiről majd szóval. Meleg ragaszkodó, hálás szeretettel üdvözli s viszontlátásig híve

Ady.

97 BRÜLL SÁMUELNÉNAK

[Nagyvárad, 1903. dec. 9.]

Nagyságos Asszonyom,

már régen, otthon akartam szeretetre méltó fölhatalmazásával élve néhány sort írni az én ördögszigetemről, de nem mertem sem tolakodónak látszani egyfelől, sem pontosan nem tudtam fixírozni az időt, amikor egyszersmind bejelenthetem tiszteletteljes látogatásomat. Tegnap hirtelen kellett elhatároznom magam utazásra, az éjjel érkeztem Nagyváradra, s most négy fal közé zárkózva nagyon kérem s várom kegyes üzenetét: nem leszek-e s mikor nem leszek látogatásommal alkalmatlan. Nagyságos asszonyom kezeit csókolja:

Ady Endre

98 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1903. dec. 11.]

Édes Jó Bertuska,

a Pannónia kávéházban írok Magának egy gyors levelet, egyben mindjárt arra kérem, hogy ha P...ba ír ma vagy holnap, legyen kegyes: mentsen ki, hogy úton vagyok, s azért nem írok. Nem tudom, meddig maradok fönn. Még nem végeztem sokat. Az öreg Ujházyval kell lennem mindig, s ez molesztál. A mai napomnak különben egy örvendetes eseménye van. Tudja, roppant nehéz dolog a *Budapesti Hírlap*-hoz beférkőzni. Én hazulról küldtem Rákosynak egy pláne elég gyönge tárcát, s az előbb kérem a lapot: nagy meglepetéssel látom, hogy leközölték. Látja, olyan gyarló az ember, hogy ez már meg tudja örvendeztetni. Tegnap Bölönyiéknél voltam, a Hungáriában laknak, s feltűnő kedvességgel fogadott az asszony, mert Bölöny nem volt otthon, vele az utcán találkoztam... Az én kedves Biróm nem jött ki a vasúthoz... És most a legfontosabbról. Sem tegnap, sem ma nem keresett fel az az érzés, amitől a Maga megjegyzései után féltem. Nincs affér, ha fölkeresne is. Minden mindegy, s ostobaság volna marni magunkat dolgokért, melyek esetleg nem is úgy vannak, ahogy mi gondoljuk, s ha úgy vannak is: megváltozhatatlanok. Éljen az élet! Minél bolondabb és fájdalmasabb, annál inkább éljen.

Írjon Érmindszentre választ, édes Bertuska, csókolja a kezeit, s igaz szeretettel üdvözli

Ady Endre

99 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 14.]

Édes jó Bertuska,

most hétfő van, este hat óra. Ezelőtt egy fél órával érkeztem haza egy döcögős kocsin Nagykárolyból. Budapestről tegnap késő este érkeztem Nagykárolyba, s az éjszakát ott

töltöttem. Budapesten majd megfagyott a lelkem, pedig magammal vittem a nagyváradi szép napot és enyheséget. Érthetetlennek, lármásnak, üresnek és cudarnak láttam mindent és mindenkit. Az első napon Hoffmannt hajtottam fel (kétszer is hiába kerestem előbb). Aztán, hogy ő hírt mondott, kissé megnyugodtam. Vészi üzent utánam. Írtam neki, hogy csak egy napig maradok fönt. Ugyancsak üzent Bródy is Szász Zoltánnal. Neki is ezt üzentem vissza s azt, hogy a beküldött cikkem ne közölje. Másnap újra jött Szász. Azt mondta: Bródy sejti, hogy én duzzogok, mert nem ő írt a könyvemről. A cikkem nem adja vissza, hanem a jövő számban közli, s kér: keressem föl. Azért sem mentem. Ellenben elmentem Fedák Sárihoz. Zsazsa rendkívül melegen fogadott, kibékített Rákosival, kinél viszont másnap voltam igen szívesen látott vendég. Szemerével nem tudtam beszélni, de barátai magukra vállalták ügyemet, s az öreg Ujházi pedig Meszlényi Adrienne-nek fog szólni, ami Szemerénél mindennél többet ér. Szombaton délután Kiss Józseffel töltöttem az időmet, a *Hét* vasárnap fog a kötetemről írni, egyébként Kiss igen leszólta a verseimet, ellenben melegen invitált újra a *Hét* munkatársai közé. Holnap-holnapután küldök a *Hét*-nek és a *Bud.Hírlap*-nak cikkeket. Körülbelül ezek a budapesti utam fő momentumai. Hajós Izsó volt fölfelé igen kedves s újra meginvitáló útitársam, hazajövet Várady Zsigával, Hlatky Endrével stb. találkoztam. Itthon egy levelezőlapja várt Diósynak. Így hangzik: „Kedves Ady Uram, szíves sorait megkaptuk, köszönjük. Kérjük, csak folytassa. Tőlünk csupán néhány nap múlva számíthat kimerítőbb levélre, mivel - költözködés, illetve az ezzel járó berendezkedés minden percünket igénybe veszi. Így hát a késés az írással nem szándékos. Új címem: 92 Rue de Lévis XVII. További tudósításait örömmel várom. Fogadja legszívélyesebb üdvözletünket s részemről baráti kézszorítást. Diósy" Én holnap írok Párisba. Nagyváradra is kell írnom pár levelet. Birónak is, ki úgy látszik, ott vész, mert itthon két temesvári távirat vár újabb ajánlatokkal s csalogatásokkal, persze hasztalan. Én mikor eljöttem, s megcsókoltuk egymást Lajossal (ne nevessen: inkább csak szimbóluma volt ez a csóknak), arra kértem, mentse ki és meg magát. Ígérte, de úgy látszik, nincs ereje. Mióta eljöttem, sokat gondoltam Magára, Bertuska. Hogy hazajöttem, a Maga levele és lapja hozta a lelkembe az első derűt. Olyan édes dolgokat ír, hogy szívtelenség volna reájuk panaszokkal, keserűségek újságolásával válaszolni. Ma hát nem is írok egyebet. Fölzavart, kissé fáradt érzések között kellene egyébként is keresgélnem a lelkemben, mely gyakran elszabadul, s hol ott van Maguknál, hol a rue Lévis ismeretlen kis lakásában.

Várom legédesebb sorait édes, jó Bertuska, s a lelkem öleli a maga nemes, meleg lelkét -

Ady

100 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 14.]

Édes jó Lajoskám,

ma, hétfőn érkeztem újra Érmindszentre. Fáradt vagyok, telve kellemetlen, de nem váratlan impressziókkal és meg nem tántorodva terveimben. Vészit, Bródyt elkerültem, pedig üzentek utánam. Zsazsa megcsinálta Rákosival a békét, ki nagyon szíves volt, és sok reményt nyújtott. Az öreg Kiss József is igen szívesen fogadott, mindkét helyre írok egy-két nap alatt dolgokat, csak te majd juttasd el hozzám, ha esetleg valami megjelen. Látom, hogy Temesvárt végleg elfelejtetted, mert tegnap címemre hosszú távirat jött, hogy mindent megadnak, csak utazzak. Nü, utazom? Párisból kaptam egy megnyugtató levelezőlapot. Holnap munkába állok, s erősen fogok dolgozni. Párisi utamnak ezer akadálya van. Szemerével nem beszélhettem, de barátai mindent ígértek, az öreg Ujházi pedig Adrienne őnagyságát dolgozza meg. Ellenben

Kulinyitól (a V. H. O. Sz.-tól) kedvezőtlen választ kaptam. Kérlek édes jó Lajoskám, beszélj Fehérrel, hogy milyen feltétellel hagyná nálam ez évben, alig két hónap, a jegyet. Írnék neki sokat, s esetleg fizetnék is valamit. Csináld ezt meg, Lajoskám, hozd egy kis erkölcsi kényszerbe. Egyébként pedig írjál, magadról elsősorban s aztán engem érdeklő dolgokról. Csókol szerető híved

Bandi

101 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 15.]

Édes Lajoskám, mi történt? És mi történt két levelemmel? (Egyiket egy hordár vitte, a másikat egy nőcseléd.) Az utolsó pillanatig vártalak a vasútnál. Írj!!! Ölel

Bandi.

102 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent], 1903. dec. 15.

Nagyságos asszonyom és uram,

tegnap érkeztem vissza az én tuszkulánumomba, egy hétig úton voltam, s valami babonaféle tartott vissza, hogy hazatérésem előtt írjak Önöknek, bár mindennap kísértett a vágy: jelentkezzem a párisiak előtt, mert bizony isten el fognak felejteni. Nagyvárad felé zónáztam. Szigorú inkognitóban érkeztem. Biró Lajos barátom várt s Dési Géza, ki éppen utazott az éjjel Budapestre. Délelőtt 11 órakor egy lefüggönyözött kocsiban, előzetes bejelentés után, hajtattam Bertuskáékhoz. És itt maradtam éjjel ½2 óráig, amikor Budapestre indultam. Rendkívül kedves volt ez a nap. Már magam is kezdem hinni, hogy Nagyságos Asszonyom mamáját a legbarátságosabb érzelmekre hangoltam. Családi tanácson, melybe én is belevonattam, elhatároztatott, hogy jan. 19-én indulunk - mindhárman. Bertuskától kaptam már levelet, s ő örömmel tudatja, hogy a mama - legalább eddig - tartja magát a határozathoz. Budapesten négy napig voltam. Legtöbbet az öreg Ujházi Edével, a világ legkedvesebb állatjával - mint Bródy Sándor mondja. Apropos, Sándor bá élénken érdeklődött Nagyságos Asszonyom s Bertuska iránt. Nagy kísértések folytak, hogy halasszam el a külföldi utam. Főként Vészi szeretné ezt önzésből. Egyébként ezúttal hasonlíthatatlanul kedvesebbek voltak Budapesten az emberek, mint a múltkor. Túlontúl is kedvesek. December 27-én vagy 28-án újra fölmegyek, s akkor esetleg vagy két hétig maradok fönt. Párisba azonban hazulról indulok. Ha Bertuskáék kitartanak megállapodásunk mellett, Püspökladányban találkozunk össze. Ha nem, akkor egy budapesti barátommal, ki a keresk. minisztériumban fogalmazó, s hivatalosan tesz kéjutazást, Fiúméból megyünk egy Adria-hajón, az én eredeti tervem szerint. Mégis jobban szeretném persze, már csak a Nagyváradról olyan nagyon elvágyakozó Bertuska kedvéért is, ha a mi hármas utazásunk valósulna meg. Én már gyalázatosan kezdek belejönni a falusi életbe. (Hogy irigyeltek mind Pesten!) Már-már az elhízás veszedelme fenyeget, s viziteket teszek kocsin a szomszéd faluba. De hála istennek, valahányszor visszafelé jövök, mindig igen-igen megvetem magamat. Nagyváradi pletykákkal Biró Lajos látott el. Ideírnék egyet vagy kettőt, de bizonyosan nem érdekelnék Önöket. Én is igen unottan hallgattam őket. Majd talán szóval referálni kevésbé lesz ízléstelen és unalmas dolog róluk. Egyébként szent karácsonyias kezd

már lenni a hangulat. Még a politikában is. Tisza Istvánnak úgy látszik - sikerül rendet csinálni, de a bihariak közül mégis sokan fognak csalódni. Tisza kijelentette:

- Nagyon csalódnak a bihariak, ha azt hiszik, hogy az ő érdekükben lettem miniszterelnök.

Ám Beöthy Pál mégis főispán lett Beregben, viszont Fehér Dezső szegény hiába járt már vagy kétszer szubvencióért. Ma még Tisza igen ideges, bajos megközelíteni. Magam sem tudtam most tárgyalni vele. Talán egy következő levelemben érdekesebb és többet mondó fogok tudni lenni. Istenem, ha Érmindszentet látnák, megértenék, milyen sorsa lehetett Biró Lajosnak, az utazó tudósnak, Új-Guineában.

Nagyságos Asszonyom kezeit csókolja, kedves Diósy urat baráti szívvel üdvözli - szegény falusi hívük

Ady

103 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1903. dec. 17.]

Nagyságos Asszonyom és Uram,

még talán meg sem kapták az egyik levelem, s én már új, másik levélben kívánok jó napot. Jobbat, mint itt van. Képzeljék, Érmindszenten ma beköszöntött a kilencedik ősz ez évben. Iszonyú kitartással hull a hideg eső, s egyre alaposabb s intenzívebb a sár. Már beletörődtem az élet érmindszenti adományaiba, s meglehetősen fásultan és közömbösen nézegetek ki az ablakon. Hja, nem hullhat a tavalyi hó, valaminek pedig hullania csak kell. E percben írtam Bertuskának, ki először mutatkozik nem pontos levélírónak. Főképpen január 19-ét ajánlom figyelmébe a pontosabb levéliráson kívül. Az első levélben meg sem írtam, hogy Budapesten távolról láttam a kávéházban (a New Yorkban) Molnár Bélát és Ödönt. A velem ülő Czettel (vagy Zettel?) Dóri figyelmeztetett rájuk, ki föl is kereste őket. Ellenben Lilikét újból nem látogattam meg, mivel félek az én legbájosabb és legifjabb barátnőm kegyetlen tanúságtevésétől: Milyen szédületes hirtelenséggel felejtenek - a nők. Miután minden levelemben egy sereg Önöket éppen nem érdeklő dolgot írtam meg már, ezúttal is megreszkírozok egy familiáris szenzációt. Itthon nagy a büszkeség, mert a rokonság egyik jelesét Szilágy vármegye főispánjává nevezték ki. Mondhatom: már-már nagyban emelkedő ázsióm igen leszállott. És a famíliának szentigaza van. Én bizony aligha leszek főispán egyhamar. És még egy jelentéktelen hír. Diósy úr bizonyára ismerte Boros Samut. A derék Samu pompásan gyümölcsöztette párisi smokkoskodását. A külügyminisztérium magyar sajtóreferense lett. Ha engedtem volna, megveregette volna a vállamat, de így is nagyban fogadkozott, micsoda hatásos ajánló leveleket adott ő nekem a párisi nagy színházakhoz. Egyébként Boros úrral a Folies Caprice-ban találkoztam, hova Ujházi Edével néztünk el. Ott ültünk, hova szeretetre méltó s „nagybeteg” Sándorunk menekült volt előlünk - nagy veszedelmére. A régi műsorból azonban csak a kitűnő Steinhardt szomorú Lőwy Rózsa-románca maradt meg. Nagyváradról is mégiscsak megírok már annyit, hogy - úgy látszik - a *Napló*-nál nem hiányzom, de távozásom kellemetlen volt a szakácsnénak, ki nagyon megszokta, hogy három személyre főzzön, s miután e megszokásról lemondani nem tudott, Fehérék kényszerűségből Halászt invitálták meg, ki a *Napló*-nál ilyenformán az én kosztosutódom. A *Napló* különben vidáman harangozik hatodik évfolyamára. Biró Lajos azt mondja, hogy mostanában Fehér Budapestről hozogat pénzt, nem tudják, honnan, s a *Napló* asszonyellenségei gonoszul (komolyan: gonoszul) azt hirdetik, hogy Fehérné Manónénál, egy nem egészen előkelő kalapüzletben

szerzi be kalapjait. Ugye, e sok léhaságért megbocsátanak nekem? Úgy esik künn az eső, s olyan jólesik az embernek egy kis csinált jókedv is.

Nagyságos asszonyom kezeit csókolja, Diósy urat baráti szívvel üdvözli

csütörtökön délután 4 óra.

Ady Endre

104 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 17.]

Kedves Jó Bertuska,

ma levelet vártam magától, de a várt levél nem érkezett meg. Mi ennek az oka? Remélem, hogy véletlen. Nem akarnám hinni, hogy mert én bizonyos dolgokról nem akartam nagyon világosan írni, maga félreértett. Ugye, nem így történt? Ne is történjék. Inkább kerüljük a kényesebb témákat. Tegnap írtam Párisba hosszabb levelet. Meglehetősen szomorúan nézem a világot újra. Tudja, megint esik-esik, folyton esik az eső. Nem tudok dolgozni sem. Apropos, a versek!... Azért nem mutattam meg, pedig directe elvittem, mert egy már megjelent a *Jövendő*-ben, egy a *Színház*-ban s a harmadik is meg fog jelenni a *Jövendő*-ben. A *Jövendő* legújabb számát látta? Nem ismerte meg a *Csókok a Karszton*-t? Nagyon gyönge, s kértem, hagyják ki alóla a nevemet. És most vajúdik egy versem. Nagyon szép lenne, ha megírnám, tehát valószínű, hogy meg se fogom írni. Kérem, édes Bertuska, a jan. 19-iki dátumra vigyázzon, s arra meg mindenekfelett kérem, hogy legyen a régi pontos, aranyos, kedves levélíró.

Kezeit csókolja igaz, ragaszkodó barátja

(Csütörtök este)

Ady

105 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 18.]

Kedves jó Bertuska,

én mihelyst hazaérkeztem, hétfőn, rögtön írtam Magának. Sőt e levelemben tisztáztam gyáván, zavarosan, de valahogyan mégis a maga „mert”-vádjait is. Lehetetlen, hogy ezt a levelet se kapta volna meg. Tegnap újabb, szemrehányó levelet írtam, s ebben vonatkozások vannak első levelemre. Nyugtasson meg, kérem, hogy levelem, az első is, megérkezett. Ha ez a levél is elveszett, most már kérlelhetetlen leszek a postával szemben. Tegnap újra írtam Párisba hosszú s vidám levelet. Ma egész halom levelet kaptam. Egyet Somló Bódogtól, egyet Vészitől, ki újra hív stb. Nagyon várom a maga válaszát.

Meleg, ragaszkodó barátsággal küldi kézcsókját híve

Péntek d. u. 3½

Ady

106 SOMLÓ BÓDOGNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 18.]

Kedves Tanár Úr,

azóta Nagyváradon is jártam. Inkognitó. Biró Lajos kedves barátom vendége voltam egy éjszakán, reggel lefüggönyözött kocsiban hajtattam egy szeretetre méltó famíliához, s egész napot ott töltve éjjel utaztam Budapestre. Bántott nagyon, hogy Önt nem láthatom. Így kellett azonban cselekednem, mert Nagyváradon a hazai viszonyokhoz képest is sok a piszok, s mosakodó kúrám közben nem akartam magam ismét inficiálni. Pesten ezúttal csodás melegség fogadott. Képzelje (pirulok), még a *B. H.* is jó barátom. Különösen kedvesek azonban Vészi és Braun, kik mindenáron le akarnak beszélni a párisi tervről s a *B. N.*-nál tartani. Ez azonban lehetetlen. Január 19-én megyek Párisba - mindenáron, bár Vészivel és Braunnal mégiscsak szebb volna együtt dolgozni, mint Fehér Dezsővel és Pásztor Edével. Mindegy. Mint Bródy Sándornak magyaráztam Pesten, annyira vagyok, hogy egész valóm egy szinte betegesen tüzes, lázas vágy Páris után s a hazai piszok elől. Nem is magyarázok önmagamnak semmit. Megyek, s vége. Örülök, hogy ez egyszer egy mindennél hatalmasabb vágyam nem is olyan nehéz betelíteni. A *Jövendő* 43-ik számában jelent meg egy kicsi versem, s talán vasárnap fog megjelenni egy hosszabb, s a *Színház* kunyorált ki tőlem előző számába egy verset. Félérzések, gyöngeségek. Föl fog emészteni a tehetetlenség, amely a közlés első pillanatában a leghatalmasabb érzéseimnek gátakat rak. Két angol poétáról olvasok csodaszép írást. Házaspár voltak. Két teljesen kiformált, kiművelt, gyönyörű lélek. De öröklött, nagy jómódba születtek, bejárták a világot, hol csak angol valaha barangolt - korán tanultak nyelveket, olvastak... Én?... Undorodom magamtól s a környezetemtől, emlékeimtől. Egy kicsi véletlen, hogy Krüger Aladár nem vagyok... Ilyen és ilyes tépelődések között - nem dolgozom. Várom a csodát Páristól. Pedig a szerecsennek diplomával, frakkban is szaga van. Én magyar vagyok, a leghaszontalanabb fajtából, s még a legmerészebb szárnyalásom is csak kuslogás. Lássa, fél évvel ezelőtt beszéltem Biró Lajosnak, milyen lesz az én jövendő hangom, s most olvasom, hogy Jehan Rictus az én meg sem született dalaimat megírta. Nietzschét még nem olvastam, mikor egyik régi versem megírtam: „Lehullani csatázás nélkül: ez nagy s így szólni a viharban: lehullottam, de így akartam...” De azért rám foghatja mindenki, hogy Nietzschét kísértettem meg rímekbe transzponálni... Nem unalmasak ezek a sírások, és nem komikusak? Bocsásson meg nekem. Jólesik Önnek elmondanom ezeket a sok kétség közül s hinni, hogy nem untatom velük. Egyebekben pedig komédiázom is és igen lelketlenül. Hitem, hogy az intelligenseknek az átkuk, hogy nem lehetnek illúzióik, s nem szerethetnek bele hazugságokba, s e hitem mellett erőszakosan építgetek magamnak nagy hazugságokat, olyasféléket, amelyek nemcsak nekem haszontalanok és fájdalmasak, de veszedelmesek másoknak is. Sejtheti, hogy asszonyos dolgokról van szó. Az ördög vigye el az asszonyokat, hogy velük még akkor is jólesik kötődni, mikor ez a kötődés nemcsak kellemetlen, de minden bizonyosság szerint csak fátumnövesztő. Január elseje előtt már újra Budapesten vagyok, s ott talán találkozhatnánk is. Nem? Nagyon szeretném. Hátha végre Jászi Oszkárral összejöhetnénk. Mielőtt Bécsbe indulna: írjon, kedves tanár úr. Most is olyan jólesett, fölrázott a levele. Igaz szeretettel üdvözli híve

péntek este.

Ady Endre

107 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 21.]

Édes jó Bertuska,

Tasnádon voltam, este érkeztem, s egyszerre kaptam itthon Magának két levelét, a szombaton s vasárnap írottat, ez a jeles posta egyszerre expediálta mind a kettőt. Tehát hétfőn (ma egy hete) írott levelem ismét elfogták. S hogy tegnap nem kaptam Magától levelet, azt hittem, hogy a Magáét is elfogták! Hát most már nem nézem, hogy három hét az egész idő, föl-jelentem a derék népet. Mit írtam volt Magának? azt félszeg és lehetetlen dolog volna visszaadnom. Reflektáltam a vádjára, főként a „mert”-re, s egy kis sejtelmes magyarázatát adtam a mi barátságunknak s e barátság esetleges sorsának. Nem írom le újra, nem is tudnám, nincs is szükség reá. Ne magyarázgassuk mi a mi érzéseinket. Nincs erre szükség, s nem is lehet. Akármilyenek - becsületesek, és sem maga, sem én nem vagyunk ijedős temperamentumok... Nagyon boldoggá tett Adél levelének idézetével, az útimarsallság ideája pompás. A helyzet az, hogy mikor túl fogjuk lépni a magyar határt, én még étlapot sem fogok merni kérni Maguk nélkül. Egyébként pedig ijesztő módon falusi ember kezdek lenni. Csak éppen a mai napon volt már régi idő óta, hogy triviálisan szólván „nem voltam odahaza” semmi módon. Tasnádon, társaságban, az úton, idehaza, egész mostanig hihetetlen szórakozottsággal tűntem fel. Egy pillanatig nem tudtam az agyamból kibocsátani Magukat, a párisi utazást és a többit. Főképpen a többit. Kérem, nehogy szigorú arcot vágjon: a párisi első napok érthető szenzációira célzok. Végül még újságolom ezennel, hogy dec. 30-ra 200 kor. pénzbírság s elővezettetés terhe mellett Nagyváradra idézett a bíróság tanúnak, mint párbajsegédet egy régi párbajügyben. Valószínű, hogy el kell mennem, s ha megengedik, meglátogatom Magukat... (Elég szerény vagyok?) Párisból én persze csak a hét végére várhatok levelet.

Csókolja a kezeit, édes Bertuska, a Maga hűséges és alázatos híve

hétfő este 9 ó.

Ady

108 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 23.]

Kedves, jó Bertuska,

én - mint Magának már jelentettem - valószínűleg Nagyváradot is érintve, ha csakugyan nem bújhatok ki a tanúzás kötelessége alól, e hó végén megyek Budapestre. Végintézkedéseim legelseje lesz természetesen a jegykérdés elintézése. Köszönöm erre vonatkozó értesítéseit. Valóban - mint már tudja is azóta - egyszerre kaptam mind a két levelét. Azonban csak egy választ írtam, s ebből is kifelejtettem azt, ami elsikkasztott levelemben benne volt: Biró nem jött volt ki a vonathoz, leveleim sorsáról s róla is mit sem tudok, pedig mindezekre nézve sürgős levelezőlapos interpellációt intéztem vala hozzá. No mindegy. Szegény fiúnak nagy és - vén enyhítő körülménye van. A Dodó levele tehát így hangzik: „Ady barátom, vagyis Ady barátod”...? Hm. Én nem kaptam s nem is kaphattam még párisi elismervényt a két hosszú s módfelett kedélyes levelemről. Már-már örülök is a Nagyvárad városi járásbíróság megidézésének, lesz vagy egy óránk szóban megbeszélni úti programunkat. Idegességem a közeledésével a nagy dátumnak arányosan és aránytalanul nő. Nem vagyok képes most már semmivel

sem foglalkozni, csak az úttal, az utazással. Magukkal s az első párisi impressziók megsejtésének próbálgatásával. Csak mennénk már minél hamarabb. Ugye?

Csókolom a kezeit, várom levelét. Igaz ragaszkodással gondol Magára híve

szerda délután

Ady

109 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 24.]

Kedves jó Bertuska,

elsikkadt levelemben beszámoltam volt Magának a budapesti napokról is, Ujházival voltam csaknem mindig, voltam Bródynál, Vészinél, az öreg Ujházival könnyelműsködtünk a Folies-ban, összejöttem a Czettel (vagy Zettel) Dóri-féle társasággal stb. Általában ez alkalommal igen szerettek Budapesten. Most nem tudom, hány napig kell fönn maradnom. Rengeteg ügyes-bajos dolgom lesz. Lehet, hogy haza majd csak jan. 10. után kerülök, s akkor pár nap alatt kell nyélbe ütnöm az útra kelés fizikai föladatait. Igen szidom magamat. Az idegességem tudniillik egyre nagyobb, s képtelen vagyok magamat megregulázni s lecsöndesíteni. Nem baj, hogy a magyarázataimat nem értette meg. Az sem volt világos, amit nekem magyaráznom illett s kellett. Jó, hogy Maga is belátta a napirendre térés nagy bölcsességét, mely ez esetben különösen is helyes. Nem? Ha nem röstellném, tudomásul venném, hogy Magának decemberben méltóztatott először - ránézni erre a furcsa világra, de módfelett húzódozom minden szabályos gratulációtól. Párisból holnapra várok levelet, de elkészültem arra is, hogy majd csak vasárnap vagy hétfőn érkezik levél. A *Nagyváradi Napló*-hoz - mint olvasom - egy régi, jó s jobb sorsra méltó barátom állott robotba. Egyebekben még Somló is késik ezúttal, hogy írjon valamit.

Biró hallgat, Várady Zsigmond is ígérte, hogy ír olykor, ő is hallgat, még az öreg Bodor Károly is... Most már látom, hogy jan. 19-én elszakad az utolsó érzés-szál is, mely Váradot eddig nekem mégis megtartotta.

Isten vele, édes Bertuska, csókolja a kezeit, igaz ragaszkodással üdvözli híve

csütörtök

Ady

110 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1903. dec. 27.]

Kedves jó Bertuska,

szerdán Nagyváradon leszek, mint bűnügyi tanú, s az éjjel utazom Budapestre. Levele, a megkésett kis levél, melyről azt hittem, hogy elsikkadt, igen kedves és mulatságos. Kíváncsi vagyok a többi pletykára is. Párisból mit sem kaptam ez idáig sem. Szörnyű álmos vagyok. János-napon voltam csaknem reggelig. Délután Érkávásra kellett mennem, s most jöttem haza. Érkáváson meg is írtam már Magához egy rövid levelet, de jeles postánk zárva volt, s

így tervem, hogy már holnap reggelre levéllel lepjem meg Magát, nem sikerült. Megbocsát, ugye, hogy hirtelen, röviden s álmosan írok. Nincs lelkem Magát untatni, s aztán úgyis fogunk diskurálni.

Kezeit csókolja igaz ragaszkodással híve

(vasárnap este)

Ady

111 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest], 1904. jan. 2.

Nagyságos Asszonyom és Uram,

napok óta kóborolok, így ért Szilveszter s az Újév is. Mivel pedig irtózom a számontartásától azoknak a napoknak, melyek jelesek és nevezetesek, bizony nekem csak december 30-án délután Nagyváradon jutott eszembe, hogy Nagyságos Asszonyomnak egyszer itt Budapesten azt mondtam: az 1904. év első napján Párisban üdvözlöm. Nem történhetett így, s aztán nem is tudok semmit hetek óta a párisiakról, de világos, hogy legalább levélben jeleznem kell, hogy emlékszem erre a mondásra, mely valósággá nem válhatott. Bertuska nem engedte, hogy táviratot küldjék.

- Megijednek - mondta.

Mivel pedig január 1. nem is olyan fontos nap, mint sok más, például január 19 és 20-ika is, én január másodikán jelentkezem újévi gratulációval. Kívánom, hogy január 1. ne legyen soha nevezetes napjuk, de olyan legyen, mint mindenik nap, s mindenik napjuk beteljesítője legyen vágyaiknak... Január 7-ig Budapesten leszek, s aztán ismét feljövök. Bertuskáékat itt várom meg január 19-én. Nagyságos Asszonyom kezeit csókolja, Diósy urat baráti szeretettel üdvözli igaz hívük

Ady Endre.

112 BRÜLL BERTÁNAK

Nagykároly, [1904. jan. 7.]

Kisasszony,

avval a régi barátjával beszéltem, s ő áradozva nyilatkozott valakiről, kit Bertának hívnak, aki jó és nemes, és akit talán Maga is ismer... De ne folytassam én is a Maga tréfáját, Bertuska. Az éjjel érkeztem Budapestről, hétfőn már újra megyek vissza. Megőrjítően sok dolgom volt s lesz még. Ez értesse meg látszó hanyagságomat. Éppen ezért kell sürgősen dolgoznom, nehogy Magukat netán egy nappal is megvárakoztassam. Érmindszentről hosszabb levélben fogok beszámolni. Addig is kérem *A dolovai nábob leánya* kincstári asszonykájával:

- Ne merjen gondolni rólam semmi rosszat.

Miután e klasszikus idézetet elkövettem, változatlan, igaz ragaszkodással üdvözli álmos, kimerült, fáradt híve

Csütörtök.

Ady Endre

113 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1904. jan. 7.]

Nagyságos Asszonyom és uram,

szinte kétheti bolyongás után ma kerültem haza, hogy hétfőn újra utazzak Budapestre. Nagyváradon is töltöttem egy napot. Egyébként pedig e bolyongásommal azt a célt szolgálom, nehogy Bertuskáék miattam egy napot is késsenek, vagy én tőlük elmaradjak. Szóval a január 19-iki dátumhoz minden áron és módon ragaszkodunk - legalább ez idő szerint, s remélem, minden esetre. Végtelenül szeretetre méltók lennének, ha - mint Nagyságos Asszonyom kegyesen jelzi - egy nekem alkalmas kis lakást szereznének. Én - mint Bertuskával már megbeszéltük -, mivel valószínűleg Budapestről kell indulnom, most ezennel kért jóváhagyás és beleegyezés reményében Diósy úr címére adom, illetve adatom föl egy nagy ládámat Nagykárolyban. Készülődésem problémái közül még csak majd a jövő héten dől el, hogy a *Budapesti Hírlap* vagy a *Pesti Hírlap* levelezője leszek-e? Ez ügyben kell legfőképpen sürgősen ismét felutaznom Budapestre. E hajszában még nagyobb bennem a vágy, hogy bár már úton lehetnék. Addig mindenesetre engedelmükkel fogok még írni. Most csak azt kérem, tartsanak meg nagy jóindulatukban, melyet megérdemelni törekedni fog legigazabb hívük

Ady Endre

114 BRÜLL BERTÁNAK

Érmindszent, [1904. jan. 7.]

Édes jó Bertuska,

csak szavakkal lehetne beszámolnom. Alig tudtam megmenekülni Budapestről, mindenképpen ott akartak tartani. Rengeteg elintéznivalóm van még. Hétfőn vagy kedden újra föl kell utaznom Budapestre, de válaszát még ide várom. Ma Párisból kaptam levelet, s válaszoltam is már. Megírtam, hogy ragaszkodunk a 19-iki dátumhoz. De mondja úgy entre nous, édes Bertuska, lehetetlen volna egy vagy két nap esetleges odázás? Nem baj, ha igen. Hiszem, hogy 19-re teljesen kész leszek. Mindenesetre. Tehát e kérdést ne vegye Maga kérésnek. Nagykárolyból írott levelem megkapta? Nagyon megzavartak, és bántottak szemrehányó, de kedves sorai. Igazán, folytonos hajszában s ideges várakozásban voltam, ezért nem tudtam írni. A párisiakat megkértem, vegyenek ki nekem lakást. Féltem magam ettől a nagy ideggyötréstől, amivel a készülődés napjai járnak. Csak már legalább is Bécsben volnánk. Ugye?

Csókolja a kezeit ragaszkodással igaz híve

Csütörtök.

Ady Endre

115 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1904. jan. 11.]

Kedves Bertuska,

kérem legelőször is, hogy feledje el a legutolsó levelem. Belátom, hogy Magának van igaza. Én tehát úgy fogok cselekedni, hogy ha csak emberileg lehetséges, jan. 19-re kész legyek. Ha azonban ez nem sikerül, akkor két-három nappal Maguk után (a jegyeket már megrendeltem) indulok útnak. Természetesen, idejében fogom erről kedves mamája őnagyságát értesíteni. Én holnap, kedden este, Budapesten leszek. Ott dől el minden. Hogy eláruljam Magának (illetve nem is elárulás ez, mint föltolakodás unalmas privát ügyekkel inkább) én a *Pesti Hírlap*-pal tárgyalásokat folytatok, s ha e tárgyalások sikerülnek, esetleg egy esztendőnél tovább is maradhatok Párisban. Megérti ugye, hogy ez fontossá teszi nekem a dolgot. Fogalma nincs, édes Bertuska, milyen ideges vagyok. Csak már a nekiindulásnál tarthatnék. Ilyenkor különösen szenzibilis az ember, s én kis kellemetlenségeket megszázszorozva érzek. Csak túl lehetnék már ezeken az ügyeken s legfőképpen Magyarországon. Apropos. Tiszánál voltam, nagyon szíves volt, igaz, hogy egy nagyon jelentéktelen dologra kértem. Másnap azonban azt mondta Bölöny Józsefnek, ki neki ajánlott:

- Emlékszem én jól rá, hogy Ady hogy szidta a Tiszákat, mikor Loránt Dezsővel korteskedett, de én nem vagyok bosszúálló.

Micsoda antik jellem! Nemde?

Csókolom a kezét, Bertuska, igaz szeretettel üdvözli leghívebb híve

(hétfő d. u. 3 ó.)

Ady E.

116 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1904.] jan. 11.

Édes, rest, rossz Lajosom,

pár mondatban értesítlek dolgaimról. Úton vagyok, mint egy kezdő vigéc. Holnap megint megyek Pestre. Még semmi sem biztos Szilágy vármegye 600 koronáján kívül (voltam Tiszánál, ő maga ígérte, hogy megerősítve küldi le a határozatot). Talán az újságírók a V. H. O. Sz. ad még 200 koronát. Hazulról egyelőre nem kérek. Bölönynél: refus. Csúnya egy alak ez. Úgy bánom. Annyira hatott rám a dolog, hogy Szemerétől, kit pedig már jól megdolgoztam, csak ajánlóleveleket kértem. A *B. N.* haragszik rám. Mindenképpen meg akartak fogni. Vészi azzal kecsegtetett, hogy egy év múlva én leszek egyik legismertebb publiciszta. Nem lelkesít. Azután avval biztatott, kötelezte magát, hogy egy év múlva teljes fizetéssel kiküld Párisba. Nem bízom benne. Sokat beszélgettünk éppen tárcád megjelenése előtt Vészivel s Braunnal rólad. Ezt mondta:

- Néhány év óta, mióta Szeged Mikszáth, Gárdonyi stb. után bemohosodott, már legenda lett a vidék talentumnevelő ereje. Úgy látszik Nagyvárad csapott fel melegágynak. Két olyan erős embert nemigen kaptunk mostanában, mint Maga és Biró.

Nem akarta elhinni, hogy Te az a Biró vagy, aki Párisba tőle kért ajánlólevelet:

- Az a gyerek! Ki hitte volna!

Bródy ellenben, a „mi” nagy barátunk, mikor elolvastattam vele a tárcád, kritizált és leszólt. Mostanában velem szemben is ezt teszi... Csajthay nagyon szívesen fogadott. Most megyek újra Rákosihoz. De van egy nagyobb dolog. Lehet, hogy a *Pesti Hírlap* szerződtetett levelezője leszek, hacsak X-ék meg nem akadályozzák. Mindenesetre pedig megyek mindenáron ki. Legkésőbb 22-én vagy 23-án. Te Lajos, ne légy olyan pocsék rest. Egypár párisi princípiumot írhatnál nekem. Velős ítéletet és szabályt a te tapasztalataid után, főképpen arra tekintettel, hogy nekem is igen kevés lesz künn a pénzem. Ülj le azonnal, s írj. Írj nagyváradi pletykákat is. A lakásom Párisban 50-60 franc. Sok ez vajon? Hol és hogy étkezzem. Könnyű bejutni az idegen újságírók klubjába? Várom, lelkem, a leveled.

Ölel, csókol Bandid. Üdvözlöm Sipost és Lengyelt.

Ha mindjárt írsz, leveled Adria szálló Budapestre címezd. Ott állandó lakásom van most, s péntekig ott leszek.

Ady

117 BRÜLL BERTÁNAK

Budapest, [1904.] jan. 14.

Édes, jó Bertuska,

félreértette a levelemet. Nem volt abban semmi szemrehányás, sőt semmi, legkisebb afféle rejtett érzés, mely magában önvádat támaszthasson. Én igenis megértem a Maguk helyzetét, s nekem már céloznom is a halasztásra, nagyon pretenciózus dolog volt. Én teljes erőmből dolgoztam azon, hogy ígéretem beválthassam, s a maguk legkedvesebb úti társaságát el ne veszítsem. Azonban gyalázatosan ellenem fordultak apró kis fátumok. Már alig-alig van reményem, hogy keddre kész legyek. De ez csak nekem veszteség, s bele kell törődnöm. Még talán jó, s jó sorsom akarja valami okból, hogy maguk megelőzzenek pár nappal, hogy aztán én annál jobban siessek, mert most már többen vannak, kikkel egy periódusát az életemnek vigasztalóbbá és becsesebbé akarom tenni. Ha kedden kész nem is leszek, lennék - csak pár napot kések. Kérem, beszéljen majd rólam jól és szépen, és várjanak majd egy kis nagyon fölférő melegséggel.

Üdvözli Magát igen ragaszkodással leghívebb híve

(csütörtök)

Ady

118 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1904. jan. 16.]

Édes Jó Bertuska,

a saját gyötrődő idegeim nevében is kérem: ne bántson engem kétkedésével. Le kell mondanom arról, hogy a maguk legkedvesebb társaságában tegyem meg utam, de még a lehetetlenség sem tudja útját állni, hogy én pár nap múlva Maguk után Párisban ne legyek. Jó szívvel, barátsággal s kedves tapintattal, ami olyan könnyen jön Magának, mentsen ki kedves mamája előtt. Én ma este utazom Érmindszentre, s még egyszer föl kell jönnöm Budapestre. Pár nap múlva, ahogy Maguk megérkeznek, egy sürgöny tudatni fogja az én érkezésem.

Természetes, ne fáradjon senki se ki a világért sem. Odasietek én úgyis magukhoz először. Ezt most írom meg Párisba is. Isten vele, édes Bertuska. Majd megőrülök az idegességtől, de tartozom Magamnak avval, hogy birkózzam meg az idegeimmel.

Csókolja kedves Mamájának s Magának kezeit legtisztelőbb, igaz hívük

(szombat.)

Ady

119 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1904.] jan. 19.

Kedves Jó Bertuska,

maga immár száguld a gyorsvonattal Páris felé, én pedig gyilkos influenzás lázban s elgyötrött idegekkel vergődöm Érmindszenten. Hát így gondoltuk ezt valamikor? Mikor a levelem Magához jut, Maga már régen megérkezett. Be irigylem. Azért is meg fogom lepni magukat. Talán hamarabb ott leszek, mint hiszik. Remélem, szerencsésen, jól utaztak. Gondoltak reám az úton? Én betetézésül kis fátumaimnak e sok téli utazással egy alapos meghűlést is szereztem. Képzelje el most már, ez mennyire növeli a tűrőképességemet.

Kinek-kinek adja át, édes Bertuska legigazabb, legmelegebb üdvözletemet. Alig várja a viszontlátást minden szánalmat megérdemlő hívük

(d. e. ½12)

Ady Endre

120 DIÓSI ÖDÖNNEK

Érmindszent, [1904.] jan. 22.

Egy vagy két nap múlva e jelessé még csak az én révemen leendő faluból indulok útnak Páris felé. Budapestről, hol egy napig időzöm, levelet küldök.

Ezer üdvözlet,

Ady

121 SZEMERE MIKLÓSNAK

Páris, [1904.] febr. 4.

Méltóságos Uram,

szerettem volna Méltóságos Uramnál tiszteletem tenni s szóval is előadni, de kimenteni is azt a kérést, mellyel Érmindszentről fordultam Méltóságos Uramhoz. Ma nem kevésbé érzem, mint akkor nagy szégyenét e kérésnek. De a kénytelenségen kívül az a hitem is bátorít, hogy azzal a föltevéssel kérek segítséget egy nagyon nobilis férfitől: meg fogom s meg akarom szolgálni, amit kérek. Ki tudtam jönni Párisba, de legalább néhány hétig szeretnék nem egészen és éppen csak a kenyérért szaladni, tanulni valamit. Csak kétszáz vagy kétszázötven

forinttal kegyeskedjék engem kisegíteni. Úgy érzem: nem támogat méltatlant bennem, Méltóságos Uram, nagy hálával fogom én ezt leróni. E levelemmel egyidejűleg kérem Szombatfalvy urat is, hogy támogassa Méltóságos Uram előtt az én kérésemet. Méltóságos Uramnak legtisztelőbb híve,

92. rue de Lévis XVII.

Ady Endre.

122 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs], 1904. febr. 12.

Tisztelt Uram,

én d. u. fél 3 és fél 4 között a Grand Caféban vagyok. Délelőtt 2 óráig mindig odahaza. Lakásom 92, rue de Lévis, XVII. Omnibuszon a Bastille-Wagram kocsira kell ülnie. Nagyon szeretnék önnel személyesen is megismerkedni és találkozni.

Igaz híve

Ady Endre

123 SOMOGYI KÁROLYNAK

Páris, [1904.] febr. 18.

Kedves jó Direktorom,

most már elmúlt a zaj, s meg szabad írnom Neked, hogy jubileumodon sokat és szeretettel gondoltam reád. Idegenül járva-kelve ebben a nagy és zavaros városban, még jobban tudom emlékezve értékelni azoknak a keveseknek nemességét, kik szeretettel, jósággal voltak vala hozzám. Érdemes, gyönyörű, munkás és eredményes volt az a negyven év, de a Te legnagyobb érdemed, édes Direktorom, mégiscsak az, hogy hivő és jó ember maradtál. Életed szövegében ez a jubileum vessző volt; a nagy punktumig küzdj, vívj ki még sokat. Maradj lelkesedő, jó és nemes ember tovább is, és ne feledd el hívedet

Ady Endrét

124 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1904.] febr. 28.

Kedves Gyurka,

ez nem járja, hogy mi nem tudunk találkozni. Hétfőn 2-től fél 4-ig voltam a Grand Caféban. Eszelj ki valamit.

Ismeretlenül ölel

Ady Endre

125 TISZA ISTVÁNNAK

Páris, 1904. márc. 30.

Kegyelmes Uram,

nagyon kérem, bocsásson meg nekem, hogy újból levéllel merem zavarni. Kegyes emlékezetébe akarom hozni kérésemet, mellyel két ízben bátorkodtam volt Kegyelmes Uram előtt megjelenni. Azóta - két hónapja elmúlt már - Párisba élek s tanulok. E rövid idő alatt sok összeköttetést szereztem politikusok, írók és hírlapírók körében. Ha emlékszik reá, Kegyelmes Uram, azt voltam bátor kérni, hogy néhai Borostyáni Nándor örökéképpen s jogcímén mint közoktatásügyi s esetleg mint sajtóügyi tudósító némi kis anyagi segítséget nyerjek párisi tanulmányaimhoz. Nem tudom, lehetséges-e. Most megismétlem e kérésem, Kegyelmes Uram. Tenni és dolgozni akarnék e támogatás fejében, igen nehéz viszonyok között tartom itt fönn magam, s akármilyen kicsi segedelem nekem igen nagy és megmentő volna. Kegyelmes Uramnak, ki olyan kegyesen és szívesen fogadott volt, jóságába és kegyességébe ajánlva kérésem, vagyok legalázatosabb tisztelője

92 Rue de Lévis

Ady Endre

126 BOTH ISTVÁNNAK

[Párizs, 1904. ápr. 10.?]

Kedves Pista bátyám,

napok óta várom a jelzett levelet, s ezért nem írtam. Hálásan köszönöm jóságát. Meg fogom szolgálni. Azonban a levelet várom, s majd akkor fogok egy vagy két kis tárcát küldeni. Nem kaphatnék a levélben egypár kis hírt az én kedves zilahi ismerőseimről? Én élek. Vagy két hét óta betegeskedem, feküdtem is. Nem akar tavaszodni még, és ilyenkor szomorú és elbetegítő Páris. Még egyszer köszönöm nagy jóságát, kedves Pista bátyám. Adja át üdvözletemet Kincsnek, Kapusnak s mindazoknak, kik engem egy kis érdeklődésre méltatnak.

Szerető híve, volt tanítványa:

Szombat.

92 Rue de Lévis

Ady Endre

A *Szilágy*-ot nem lehetne direkte kapnom? Most az öcsém küldi mindig három hét múlva.

127 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1904. ápr. 16.]

Kedves Gyurkám,

én hetek óta nyomorult vagyok, fizikailag, lelkileg, mindenképpen. Annyifajta betegség jött rám, s ezek miatt úgy meglazultak a hitvány idegeim, hogy veszedelmesen közel vagyok a megőrüléshez. Sajnos, nem tarthatok veled a megnyitáson, de szeretettel kérlek, a megnyitás

után gyere el, ha csak teheted hozzám. Jólesnék egy kicsit diskurálnom veled egyről-másról, talán meg is könnyülnék egy kicsit.

Ölel, és vár szeretettel híved

(péntek este 9^h). 92 Rue de Lévis.

Ady Endre

128 BRÜLL ADÉLNAK

[Párizs, 1904. ápr. 26.]

Ha minden meg nincs bocsátva, mi nem állunk meg Colombe-nál, hanem megyünk tovább.

Dodó Ady.

129 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1904. ápr. 30.]

Kedves Gyurkám,

közbejött akadályok miatt *lekéstem* csütörtökön. Mire egy ügyes-bajos dolgot elintéztem, már öt óra volt. Bocsáss meg, édes öregem. A jövő csütörtökön okvetlenül ott vagy lakásodon leszek (ha tudniillik nem talállak Kont előadásán), s átadom egyúttal neked Diósy úr egy szíves meghívását ebédre, melynek napját majd akkor közlöm. Ölel

Ady Endre

130 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1904. ápr.-máj.]

Édes Lajoskám,

rossz fiú vagy. Minden, amit tudok rólad, hogy egy tárcád jött a *B. H.*-ban, hogy ünnepelted Somogyit, s fölolvastál valami héber egyletben. Miért nem írsz egy sort legalább. Én úgy élek Párizsban, mint Mindszenten. Mióta künn vagyok, mindég beteg vagyok, sokat feküdtem is. Sokszor úgy képzelem, hogy nincs semmi bajom, csak egy szörnyű, súlyos idegbaj, egy kis tuberkulózis, egy kis szifilisz, egy kis véredény-elmeszesedés s egy kis vesebaj. Ezeket mind érzem néha. Egyébként még jobban unok mindent, s még kevesebb realitást látok az életben, mint eddig.

Édes Lajoskám, ide mellékelek egy szamár verset. Hecc-vers, talán megsejted, ki és kikre vonatkozik. Nem akartam Fehért kérni, s megígértem, hogy egy váradi lapban megjelentetem. Persze tarkaságok között vagy szerk[esztői] üzenetekben értem, nem is lehetne másutt. Az első esetben azt írnád eléje, hogy Párizsból jött, s írójában a lap régi emberét s ismerőst sejtesz. Nem tudod, mit akar vele, a verssel, de teljék kedve, udvariasak vagytok, s leadjátok. Másik esetben: „Páris. Versét csak itt közölhetjük.” Sic! Leadod, ugye? Ostobaság, de meg-

ígértem. Egy példányt elküldesz özv. Brüllné Stern Cecília (Stern-ház Fő utca) egyet Ady Endre de Diósad de Lelle et de Menyő Páris 92 Rue de Lévis. És írj már, te rossz fiú! Írj néhány érdekes dolgot, s főképpen írd meg, hogy élsz.

Szeretettel üdvözli Gézát, Szütsöt s akiket te még érdemeseknek tartasz, a te igaz, ölelő és csókoló híved

Ady Endre

131 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1904. máj.]

Kedves Lajoskám.

Tudod-e, hogy a leveled jobban megzavart és megbúsított, mint az első. Csodálatos, különös hatással volt rám, aminek akkor lelkiállapotom volt az oka. Te beletörődtél Váradba, szabadkőmíves, hivatalos szerkesztő lettél, bútort vásároltál, s Halászt per „Lajos" emlegeted!... Mindez most már szükségesnek, természetesnek tetszik s csak annyira szomorúnak, mint amennyi szomorúságot ránk kényszerít az élet. De akkor nagyon megzavart, megbúsított. Íme, milyen boldog ez a Lajos. Ő „leszerelt", s én sohse voltam talán még kétségesebb és nyugtalanabb lelkű, mint most. Mit akarok? Mi lesz velem? Hiszen én gyalázatosabb dolgokat művelek a leszerelésnél! Magamat folyton elnyomom. Alkuszom az írásaimban, a napi életemben, a kenyérért. S emellett nincs nyugvásom, nincs eredményem. Hát énbennem sohse lesz elég filozófia vagy - fáradság a teljes leszereléshez... Mindez most már szamárság. Te se szereltél le. Csak te mindig egészségesebb, fegyelmezettebb voltál, mint én. Nagyváradi berendezkedésed is ezt jelenti csak, ugye? Magamról új dolgokat? Keveset tudok. Bizony restségből és keserűségből nemigen élek úgy, mintha gyümölcsöztetni akarnám a párisi tartózkodásom. Francia társaságba ritkán megyek. Az ajánlólevelek még mindig a tárcámat dagasztják. A betegség, a pénzmizéria, helyzetem nagy tragikuma, a reménytelenség, kedvetlenség lekötözve tartanak mindig. A *B. H.*-val állandó összeköttetésben vagyok én. De tudod, milyen nehéz nekem a *B. H.* iskolája szerint dolgozni. Pénzben kifejezve talán összesen 300 frankot tudtam eddig tőle kidolgozni. A *Pesti Napló* pimasz, és nem fizet. A *Bud. Napló*-tól összesen kaptam eddig 200 frankot. És a *Szilágy*-tól 100-at... C'est tout. A *P. N.*-tól alig kaptam 200 frankot. A *Jövendő*-től szintén Heltai ugratott ki. No és Bródynak az az észretérése, hogy az ő váradi fiókái voltaképpen nagyon talentumtalan, semmi emberek... Nem baj. Nem bánt. *A Hét*-hez nem juthatok, mert jó verseket írok. Az *Új Idők*-et, jobban mondva Herczeget meg fogom próbálni. Tábori ott nagy ellenségem nekem. Ő tudja, miért. Hazamenjek? A *Bud. Napló*-hoz mehetek - nyomorogni. Érdemes? Csak végre rá tudnám már magam venni: írjak egy iszonyú, vad botrányos könyvet. Evvel az egy kísérlettel még tartozom magamnak. Diósyék téged nagy érdeklődéssel, szeretettel kérdeznek, emlegetnek sokszor, gyakran. Különösen Berta. Leveled rájuk vonatkozó passzusát felolvastam, s azóta pláne szinte riválisom vagy - néhány száz mérföldről. Hiába, te mindenüvé odatolod a szép pofádat, édes Lajoskám... Emlékszel, ugye, erre az én egykori, keserű kitörésemre. Riporter-működéseddel nem vagyok megelégedve. Írj azokról a piszkokról többet. Végre is évekig voltam nyakig bennük, s a piszok olyan, mint az alkohol vagy ópium. Mi van Bognárékkal? Radonéval? Nincs-e valami nagy botrány? Hogy él a *Napló*? Kikből? És Sipos, kinek add át az én legbarátibb üdvözlésemet. Úgyszintén Lengyelnek s az irigylendő Szűcs Dezsőnek. Mikor leszek én olyan kényelmesen bolond? Este 9 óra van. Megyünk kocsin a Bois-ba. Ez az én élvezeteim klúja. Úgy szeretném, ha itt lennél. Állandó hiányossága vagy az én beteg,

vívódó napjaimnak. Talán az egész életemben a te hatásod volt reám a legerősebb s a legmaradandóbb. Írj, édes Lajoskám, hamar és sokat. Meleg szeretettel gondolok reád. Ölel, csókol

Csütörtök

Ady Endre

132 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1904. máj. 11.]

Kedves Gyurkám,

beteg vagyok újra, s majd megőrülök. Péntek délelőtt 11 órakor okvetlenül légy a Café de la Paix-ben, az utcai részen, künn ülj le valamelyik asztalhoz. Én ott leszek, s mindjárt elmegyünk egy orvoshoz: tolmácsom leszel. Nem akarom, hogy más jöjjön velem. Sejted, miért. Légy ott okvetlen: pénteken d. e. 11 óra. Ma pedig az esetben, ha Kont áldozócsütörtökön is tartana előadást, légy kedves azonnal egy ilyen kártyát küldeni, mert az asszonyok vágynak. Költséged természetesen az enyém lesz. Ölel szeretettel

Ady

133 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1904. máj. 31.]

Kedves Lajoskám,

legalább egy rövid levelet vártam volna tőled. Képzelheted, milyen lehetetlen, szomorú és tűrhetetlen a helyzetem. Legalább felét próbáld és csináld annak, amit kértem. De azonnal!

Ölel, s a legőrültebb izgatottsággal várja válaszodat

Endre

P. S. A *Szilágy*-nak majd küldök újra valamit, ha jobban leszek.

134 BIRÓ LAJOSNAK

Páris, [1904.] jún. 3.

Kedves Lajos,

végre valami. Megkaptam Palásthy lapját. Fizettem két frank 20 centime portóbüntetést. Mért nem küldted keresztkötésben? Ám én szívesen fizettem volna koldus létemre jóval több büntetést is, ha egy sorod kapom a lap mellett. Nem értelek, s nagyon-nagyon fáj a dolog. Miért szakítottál velem? Pletykát csináltak? Rám lovaltak? Te különb ember vagy, mintsem olyan hívedet, mint én, kihallgatás nélkül elítéld és eltemesd. Három levelem után nem írsz egy sort sem. Nyomorgom, nagyon beteg vagyok, reménytelen és fáradt. De talán a te elhűlésed fáj a legeslegjobban. Egy embert, egyetlen embert, nem tudtam az életben szerezni és megtartani!! Pláne akit úgy megértettem és szerettem, mint téged. Fájdalmas. Nem is írok

most másról. Neked kellene írnod előbb. S ha nem írsz? Akkor nincs értelme, hogy én újra tolakodjam. Köszönöm a lapot. (Brüllnének elküldtétek? Nagyon kellemetlen, hogy a nevem alatt jelent meg.) A régi szeretettel gondol rád, s ölel

92 Rue de Lévis

Ady Endre

135 BRÓDY SÁNDORNAK

Páris, [l904.] jún. 11.

Kedves jó Sándor bácsi,

nagyon fájdalmas nekem az s hónapok után is, bár közben utálatos nyomorúságok, betegség, szűkölködés stb. üldöznek állandóan, - nem tudom elfelejteni, hogy máról holnapra vesztettem el Sándor bácsi minden szimpátiáját és érdeklődését. Abba inkább beletörődnék, hogy Sándor bácsi értékemben s érdemességemben csalódott. De minden jel arra vall, hogy Sándor bácsi elhidegülése avval az idővel esik össze, mikor a *Jövendő* főmunkatársat cserélt. Lenyűgözőbb, leverőbb és bántóbb ez rám minden fizikai nyomorúságnál, s több heti tusakodás után, íme, rászántam magam, s megkérdem Sándor bácsit: micsoda süllyesztett engem a zérusnál is kevesebbre Sándor bácsi előtt, váratlanul, hirtelen? Kissé prepotencia ez, ugye? S mégis kérem Sándor bácsit, bármi röviden írjon nekem. A régi hódolattal üdvözli legtisztelőbb híve

92 Rue de Lévis.

Ady Endre

136 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1904.] jún. 22.

Kedves Gyurka,

levelednek megörültem. Már azt hittem, hogy Szent Pálként faképen hagytál bennünket. Holnap, csütörtökön 1 és 3 óra között szeretettel várlak, üdvözöl

Ady

137 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1904. szept. 8.]

Kedves Lajos,

pénzt köszönöm, nagyon-nagyon. Sorsomról körülményesen értesítelek. Adj át meleg üdvözletet zilahi jó embereimnek. Szidd le azt a büdös-rest Bölöni Gyurkát.

Csókol

Endre

138 ADY LAJOSNAK

[Nizza, 1904. szept. 20.]

A Rivierán vagyok, s maradok pár hétig. Szeretettel gondol reád bátyád.

Írj hosszú levelet.

Címem: Endre de Ady publiciste Nice Hôtel S.-Georges rue de la Paix.

139 BIRÓ LAJOSNAK

[Nizza, 1904. szept. 24.]

Rossz Lajos,

ismét elfeledtél. Hogy várom leveleidet. Írj azonnal, s én is sokat írok. Most itt vagyok, s pár hétig itt maradok Nizzában. Címem: Nice Hôtel S.-Georges Rue de la Paix, Endre de Ady publiciste. Párisban pár napig Vészivel s leányaival bolyongtunk. Sokat beszélgettünk rólad. Leveled nagyon várja, s ölel-csókol

Ady Endre

Add át Désinek, Fehérnek (ha gondolod), Gézának, Szücsnek s Siposnak üdvözletem.

Ady

140 BRÜLL BERTÁNAK

[Nizza, 1903. szept. 29.]

Adél rettenetesen nyugtalan és ideges Maga miatt. Nem kapta meg a Pestről küldött levelem, s a címünket nem tudja? Az Isten áldja meg, írjon azonnal. Kezeiket csókolja

Ady Endre

Cím Nice Hôtel S.-Georges rue de la Paix.

141 VÉSZI MARGITNAK

[Nizza, 1904. okt. 1.]

Nizzából s a halott Riviéráról, hol nagyon egyedül vagyok, meleg üdvözletet küld

Ady

E. de Ady Nice, Hôtel S. Georges Rue de la Paix

Csókolja a kezeit

Ady

Kérem, adja át Jolánnak üdvözletem s édesapjának is.

Ady

142 BRÜLL BERTÁNAK

[Nizza, 1904. okt. 1.]

Kedves Bertuska,

táviratod késve érkezett. Nagyon nyugtalankodtunk. Tegnap végre úgy-ahogy megnyugtatott bennünket a leveled. Már otthon vagy. Nem tudok neked semmi jó újságot írni. Adél szerencsétlennek érzi magát. Sír miattad, önmaga miatt s minden miatt. Nemegyszer arról van szó, hogy megy haza, Nagyváradra. Dodó még csak nekem írt, s e levél sem alkalmas Adél megnyugtatására. Dodó azt hiszi, hogy mi itt iszonyú jól érezzük magunkat, s valóságos kéjutazás Nizza. Holott ez most rettenetes, halott, átkozott hely. Pláne pénz nélkül, mint mink vagyunk. Küldtél, öregem, *Nagyváradi Napló*-kat? Küldj, s írj sokat, pletykákat stb. Adél ma ágyban maradt, az eső esik. Csinos kis pár napra van kilátás. Szeretnék s remélem, fogok is neked jobb újságokat írni. Én most nagyon lázas, beteg vagyok napok óta. Iszonyú fejgörcsök kínoznak. Add át kedves mamádnak kézcsókomat. Téged lelkéből üdvözöl

(szombat)

Ady

143 BRÜLL BERTÁNAK

[Nizza, 1904. okt. 6.]

Kedves Bertuskám,

hát nekem hiányzol is, ha nem is szaladtam el még utánad. Azonban én neked (no, végre) nem. Öreg, te alighanem fülig szerelmes vagy Biróba, mert nemigen írsz nekünk, van valami fura szárazság a levéltónusodban, s nem beszélsz Biróról. Ami e jeles urat illeti, erre sok panaszom van. Nem ír újra. Én írtam neki egy levelet, s ebben Adél egy levele is küldődött hozzád. Ezt már régen át kellett volna adnia neked, s te nem is említed a dolgot. Úgy látszik, szegény, pofonok terhe alatt föl van függesztve vizitelő szabadságában. (Meg ne mondd ám ezt neki.) Egyébként is furcsán állunk a levelekkel. Én, öregem, először is Guttmannékhoz írtam címedre egy levelet, s ebben volt *nizzai* címünk. No, jó. Ez Guttmannék lezser házirendje vagy más ok miatt elkallódott. Beletörődtem. De te azt mondod, összesen két levelet írtam. Öreg. Legalább öt levelet írtam. Úgy látszik, az én hozzád írott leveleimnek kül- és belformátuma egyforma. A pogácsát küldd már! A *Napló*-t is sűrűbben küldhetnéd! Én három napig őrült lázban feküdtem, s nyomorék vagyok most is. Bizony, öreg - sajnos -, komoly beteg vagyok. Kezeltetnem kell itt Nizzában is magam. Adél és Dodó között még mindig reménytelen az állapot. Bár csak már fordulna valamerre, s főképpen - én szegény jogosan s megszenvedetten önző lény is szert tehetnék egy kis egészségre s kedvre. Hát, öreg, e levelet is transzponálhatod magázó hangnembe. Adélnak két levele is van, melyet te nem említsz. A Biró-félén kívül s óta is küldött már... Ezt a levelet bajos lesz a mama előtt olvasni, ugye? Add át mindenesetre azért kézcsókomat s üdvözletemet neki, nemkülönben Margitnak. És pletyka már nincs Nagyváradon? Szervusz, Öreg.

Csókolja a kezeidet beteg, régi szerelmed.

(Csütörtök)

144 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Nizza, 1904. okt. 9.]

Édes fiam, Bölöni György,

no, végre is eszedbe jutottam. Élek. Beteg vagyok. Nem tudom, holnap mi lesz. C'est tout. Hanem a kérésed nemigen tudom ám most teljesíteni. Itt élek három hét óta Nizzában, s nem tudom, mikor kerülök vissza Párisba. Ez nem azt jelenti, hogy most már okod van nekem nem írni. Írj a párisi címemre. Ha visszatérek, s nem lesz késő, rendelkezésetekre állok. Zboray kedves úriember. Egyszer Váradon beszéltem vele. Mondd, hogy üdvözlöm őt. Nemsokára én is bűz-Budapestre kerülök. Ölellek

Ady Endre

145 BRÜLL BERTÁNAK

[Nizza, 1904. okt.]

Kedves Bertuska,

két csomag lapot kaptam tegnap restante a postán. Ma reggel megjött a száz frank, melyre nem volt semmi szükség. Hát nem jobb lett volna ez neked? Erről azonban írjon Adél. Én mindenekelőtt megköszönöm neked, hogy megjavítottad Birót. Aztán újságolom, hogy elég unalmasan élünk. Az Adél életprogramja, mint tegnap csúfolódtam, ez: 8 óráig lefeküdni, nyolc óráig aludni s nyolc óráig fölkelni. No, az enyém sem sokkal bölcsebb és munkásabb. Tíz nap óta alig írtam tíz sort. Folyton az a gyötrelem kínozott, hogy beteg vagyok, s olyan beteg, hogy meg kell ölnöm magam. Tudod, valószínűleg olyan pattanás, mint a nyakamon volt, nőtt az orromba.* Képzelheted, s látszott is!... Egy kicsivel most már jobban van tán a seb. Dodót elküldtem az orvoshoz megkérdezni, s az orvos valamennyire megnyugtatott. Tettünk néhány kirándulást Cimiez-be, Mentonba, Cap-Martinba, Monte-Carlóba stb. Az idegeim még mindig nem olyanok, hogy élvezni tudjak. Adél is messze van attól, hogy normális legyen. Egyébként Adél még nem válaszolt egy szót sem Dodónak, s most már: hogy azt a levelezőlap-dolgot megtudta, meg, hogy nem jött meg a te párisi leveled, nem is akar. Lakásunk tűrhető. Két kicsi szoba. Reggel teázunk, s este is csak teázunk. Ellenben délben egy nagyon jó konyhájú vendéglőben eszünk 6-9 frankért. Én kaptam Dodótól 50 frankot kölcsön, a *Budapesti Hírlap*-tól - már vagy egy hete elmúlt - táviratilag 100 frankot, s a *Pesti N.*-tól s *Jövendő*-től összesen: 92 frankot. Várok a *P. N.*-tól. Éhezni hát nem éhezünk, ha nem is vagyunk milliomosok. Én ugyan este néha úgy érzem, megennék tíz-tizenöt káposztatölteléket, de e sejtésemről bölcsen hallgatok Adél előtt. Spórolni kell. Sok megy el különösen apróságokra. Bölöny Gyurka, aki nem tudja, hogy Te Váradon s én Nizzában vagyok, üdvözöl kézcsókkal Pestről. Kacér még Párisban van. Onnan írt egy levelezőlapot a minap. Szervusz, édes öregem, én is csókolom a kezedet. Mamádét is. Küldj *Napló*-kat, ámbár üresek és buták. Híved

Ady Endre

P. S. I. Tekintettel arra, hogy a múltkor egy levélben megígértem, hogy többé nem tegezlek, s erről most, íme, elfelejtkeztem - fölkérem Magát, kedves Bertuska, transzponálja át e tegező levelet magázó hangnembe.

P. S. II. Adél erőszakosan megjegyzetezte a levelem első lapját.

P. S. III. Nem hiányzom egy kis veszekedéshez?

P. S. IV. Várady Zsigával mi van?

[Brüll Adél írásával:]

* tudod az a híres párisi pattanás, amit még te is láttál. Ady pedig 24 óráig tud aludni sőt még többet is.

146 BIRÓ LAJOSNAK

[Nizza, 1904. okt. 10.]

Kedves Lajosom,

leveled, melyet Bertuska jelzett fölvidámított, már amennyire én fölvidámítható vagyok. Betegség kínoz, s néha az őrültség hajt, az ideges hipokondria, mely nekem talán a betegségnél is nagyobb betegségem. Gyönyörű most már a Riviéra, én nem élvezem. Alig van nyugodt öt percem, kínozom magam. Ebből - emlékezz reá - nagy ostobaság történik még egyszer!... No, de maradjunk közelebb. Meddig maradok itt? Ameddig csak lehet, s talán addig, míg a „rejtelmes Adél asszony” itt lesz.

A „rejtelmes Adél asszony”. Nagyon nemes, nagyon okos, nagyon jó és nagyon szerencsétlen asszony. Én mit becsülök benne legtöbbre? Valószínűleg (kicsit szégyenlem), hogy ő mindig és nagyon törődik velem. Kivételes jó s rettenetesen igazságtalan tud lenni hozzám. Rossz soha. Mondjuk: nagy skálájú lélek. Szerencsétlenné őt is az teszi, ami engem, téged s minden más értelmes embert. Nagyon szerencsétlenné: a sors, amely még szokásait tekintve is nagyon komisz volt vele szemben s az - idegei. Ha meg nem bolondulok, s valamit nem mívelek, találkozom egyszer veled, s elmondom a többit. Jólestek tanácsaid. Egyet-kettőt talán megpróbálok. De te magad is tudod, milyen bajos mindez messziről.

Dehogy szerződtetett a *B. H.*! Azért mégis hálás vagyok neki. 130-150 frank mégiscsak biztos havonként. Ma hónapokon át tartó küzdelmek után kapok végre a *P. N.*-től s *Jövendő*-től (a kettőtől összesen) 92 frankot. Átmegyek Monte-Carlóba, s elvesztek 165-öt!... Meg ne mondd ezt Bertuskának!... És most valamit Bertuskáról. Mindenekfölött okos, dacos és nagyon jó. Ezt tán már sejted. Neki is, Adélnak is végzete elsősorban az anyja. Mint Adél mondja: „Anyuka bájos, mint egy angyal, s rossz, mint egy rossz kiskutya.” A legönzőbb, legtelhetetlenebb vágyú nő, aki talán titokban már azon a hallatlanul igazságtalan földi renden is éjszakákat sírt már, hogy a gyerekek rendszerint az anyjuknál - fiatalabbak. Féltékeny a lányaira. Javukért mit sem tenne, bajukban csak molesztálja. Mindezt jóhiszeműen, bájosan, márkizi gráciával. A többit elgondolhatod. A család nagyon milliomos volt egykor, de mióta a lányok emlékeznek, már csak úgy éltek, mintha azok lettek volna. Vannak milliomos rokonaik, de azokhoz ők nagyon is büszkék. Ők, Adélék, Bertáék. Brüll Ignác, a konzul nagybátyjuk, aztán Stern Marci. Közeli rokonaik Kovács Ákosék stb. Közeli rokonuk volt a nemrég elhalt Mihályfy (Mihelfi) Emil. Talán legközelebb jobban s többet tudok összeszedni róluk. Berta huszonnégy éves (hiteles és pontos szám kegyetlenül). Egy sereg kérőt már kikosarazott.

Ha kedves és jó leszel, mindjárt írsz: akkor én is többet írok. Talán akkor nem lesz olyan veszett, átkos órám, mint a mostani is. Ám akartam neked akármilyen módon is válaszolni: önzésből, hogy te is tégy majd így.

Ölellek, Lajoskám, igaz, meleg szeretettel, s kérlek, fogadd e mellé Adél asszony üdvözletét, kinek sokat szoktam rólad beszélni.

(Hétfő)

Ady Endre

A levelem, öreg, ne mutasd meg Bertának! S persze senkinek.

147 VÉSZI MARGITNAK

[Nizza, 1904. okt. 17.]

Csaknem két hétig nagybeteg voltam, s feküdtem egy szomorú nizzai szállodában. Pár nap múlva utazom Párisba, s talán mihamar viszontlátom magukat. Beköltöztek már Pestre?

Kézcsókoló híve magának és k. Jolánnak

Ady

148 BRÜLL BERTÁNAK

[Nizza, 1904. okt. 26.]

Kedves Berta,

alighanem úgy van, hogy te nem kapsz tőlem mostanában sűrűen levelet. No én még úgy se tőled. S ez jól nincs. Én már tegnap vezekeltem, s egy neked küldendő újság minden szélét teleírtam. Most pedig, íme - nagy dolog -, levelet kapsz!... Illően elkomolyodva azonban, ne hidd, hogy azért nem írok, mert veszekedett boldog vagyok. Bajom van a lapokkal. Sok az anyagi gondom. Nem tudom, mit csináljak. Aztán az Adél sok és beszűnni nem akaró keserűsége. No és mindenekfölött a nyugtalanító és lesújtó betegség!... Szóval, öreg, ha mostanában gondolok reád, úgy tűnsz fel, mint a vidámság legboldogabb tulajdonosa mimellettünk, kik a jókedv végleges vagyonbukottjai vagyunk. Szegény Adél nem nyughat meg. Olyanok az állapotok, hogy haza nem mehet. Én meg lehet holnap vagy holnapután már az előtt a kényszerűség előtt állok, hogy itt nem maradhatok. Biród haszontalan ember. Nem ír. Te meg, öreg, mintha egy kicsit elszellemtelenedtél volna (szépen van írva, mi?). Hát mit csinálsz. Nem volnál hajlandó bennünket vendégeidül látni? (Adélra, szegényre ez a tréfa még komollyá fordulhat.) Szereted Birót olyan őrülten, mint egykoron engem? Miért nem halatod meg Fehérnét? Csinálj már valami nagy váradi szenzációt. Kedves Mamádnak add át kézcsókomat. Üdvözletemet Margitnak. Szeretettel s barátsággal üdvözöl híved

(szerda.)

Ady

149 BRÜLL BERTÁNAK

[Nizza, 1904. nov. 4.]

Mélyen Tisztelt Nagysád!

Szeretnék levelet írni, ha volna ehhez elég írnivalóm. Nincs. Egyhangúság, sivárság és keserűség. Ez nem érdekes. Meddig leszek még itt, nem sejtem. Megzavarodva s álmélkodó szomorúsággal értesülök B. esetéről. Mi van avval az emberrel? Ez különös és rejtelmes eset. Írok neki holnap-holnapután. Nagyszerűbb újság semmi Váradon? Tehát még mindig én vagyok az álmok királyfia? Beleegyezem. Illetve: tűröm, megengedem.

Mamája őnagysága s a Maga kezeit csókolja

E.d.A.

150 VÉSZI MARGITNAK

[Párizs, 1904. nov. 17.]

Bocsásson meg. Tizenkét napig Nizzában voltam újra. Milyen meleg, fényes ott minden. Virág, szín, ragyogás. Itt pedig köd van, hideg és szomorúság. Tíz-tizennyolc nap múlva alighanem Budapesten leszek. Ha már fázni kell, inkább otthon fázzak.

Csókolja kezeit - s a Jolánéit - szegény, fázlódó, igaz híve

Ady Endre

151 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1904. nov. 17.]

Édes Lajoskám,

még Nizzában ért a pénz. Hálás köszönet érte. Két nap óta Párisban vagyok. Óh, rettenetes itt! Nizzában s a Riviérán 21 fok meleg van, ragyogó, csupa-virágos május. Itt pedig köd és hideg, akár Londonban. Budapestre erősen hívnak két helyre is. Vészihez megyek. Ma írom meg neki, hogy küldjön előleget. Persze haza ilyenformán nem mehetek. Tudatlak majd annak idején. Ölel, csókol

Endre

152 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1904. nov. 30.]

Kedves Bertuskám,

nem írtam, mert napokon át útra készen vergődtem. Gondoltam, majd írok Neked Budapestről. Annyira komoly volt az útiterv, hogy azt is elhatároztam: veletek töltöm, ha ki nem dobtok, a karácsonyestét. A világ nagyot fordult azóta. Egyelőre még Párisban maradok. Meddig? Nem tudom. De az sincs kizárva, hogy egy szép napon beállítok hozzátok. Adél, szegény, egy kicsit megnyugodott. Remélem, jobban lesz minden, s úgy látom, Dodó is rajta van. Élünk csöndesen, keserűen sokszor, reménykedve néha. A te exszobád most az ebédlő. A volt ebédlőt a Dodó üzlete foglalta el. Én más szobában és egy emelettel feljebb, de a régi hátsó házban lakom. Hiányzol, öreg, nagyon. Kezdem magamon konstatálni, hogy a von-

zalmaim távolságokat kívánnak, ami elég szerencsétlen, perverzus lélekre vall: Adél mondja is néha.

- Szeretném, ha két hónapra, de csak két hónapra elmenne valahova. Biztosan megint nagyon szeretne.

Hát ez nem éppen így van. De egy atomnyit még Vele szemben is meg mer nyilvánulni ez az én fura lelki aberrációm - olykor. Hogy vagytok? Kedves mamádnak add át kézcsókomat. Margitot üdvözlöm. Nos, mi van Biróval? Én kezdek nagyon elhűlni ettől az embertől. Ez is zsidó, kezdem belátni. Szervusz, öreg. Te is zsidó vagy, de neked megbocsátok.

Híved s régi szerelmed:

A.

P. S. Ha akarod, ezúttal is szabadságában áll Nagyságnak levelemet transzponálni egy udvarképesebb és legálisabb tónusba.

(Szerda.)

P. S. II. Holnap kapok egy új magyar barátot. Geréby Palit, aki Debrecenben a fejem összekaszabolta, de én is az övét. Derék fiú. Mulatni jön Párisba. És Kacér? Nem járt Nagyváradon? Hát a házasságtervek? Eredj már férjhez, Öreg.

153 VÉSZI MARGITNAK

[Párizs, 1904. nov. 30.]

Páris, szerda. A két kiállított képhez s az okvetlen sikerhez gratulálok. Siker alatt értem, ha Maga egy kicsit bízik, lelkesedik és hisz magában. Ez okvetlenül így van. Vagy így kell lenni. Azt hittem, hogy Budapesten termek mihamar. Úgy látszik, nem kellek. Egyelőre tehát maradok. Nagy Páris nomádja, akitől ezt a Nagy Párist, mely hideg és ködös most, még mindig irigyli Maga?

Kézcsók magának és Jolánnak.

154 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1904. dec.]

Kedves „Öregem”,

e szó szomorú, születésnapi értelmében, üdvözöllek holnaputáni harminchatodik vagy hányadik születésnapodon. Ne búsulj, öreg. Örley Flóra meg Borcsa is szinte ilyen vének. Aztán ha csak úgy nem akad senki, hát végre is csak elveszlek én. Egyébként éltessen a Jehova, s legyen jókedved mindig. Én megint azért nem írtam, mert úgy volt, hogy hazamegyek. És látod, most is csak itt vagyunk. Élünk események nélkül, de sohasem anélkül, hogy egy-egy csinos szcéna ne kerüljön. Mit írjak még? Birótól, kinek én mit nem írtam, ma váratlanul nyolcsoros levél érkezett. Örömmel tudatja, hogy jan. 15-én a *Napló*-nál lesz már, Budapesten, s reméli: én is. A rövid levél kér, hogy ne ítéljem őt el, mert „vannak dolgok ég és föld között...” C’est tout. Mamádnak kézcsókom. Margitnak üdvözlet.

Szervusz, Öreg. A Seregek Ura vezessen hozzád egy házasulandó generálist vagy Izrael Istene egy milliomos izraelitát. Tisztelő igaz híved

Ady

155 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. jan. 11.]

ne légy meglepve, s ne ítélj el. Bizony én Budapestről írom ezt a levelet. Meg kellett lenni, s jobb így. Keresek összeköttetéseket, s talán már nemsokára úgy lehetek szegény, édes Adél mellett, hogy nem bántanak piszkos kenyérgondok. A *Budapesti Napló*-nál vagyok. Sírtam, zokogtam, mikor vonatra ültem, undor, düh és keserűség lepett el, mikor megérkeztem ebbe a pocsék, lehetetlen városba. Ha nem lenne most annyi dolog e csúnya, választási időben, már lent teremnék nálatok. Úgy vágyom erre. Talán három hét múlva ott leszek. Mert rettenetes itt, s enyhülne a keserűségem, ha legalább titeket láthatnálak. Nem kívántam nektek a régi úzus szerint B.Ú.É.K. De édes mamádnak s Neked is - tudod te - senki sem óhajt szívéből többet, mint én, jót, kellemest s boldogságosat. Add át ezt valami formában s nemkülönben Margitnak. Ha írsz, a *Napló*-hoz írj és - írj!...

Igaz baráti szívvel gondolok mindig rád, s üdvözöllek szeretettel

Ady

156 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1905. jan. 13.]

Édes Nagyságos Asszonyom és Dodóm,

már várok tőletek valami hírt. Élek, kezdek beletörődni a dolgokba, amennyire illik, s kezdek dolgozni. Lakásom még mindig nincs. A *Budapesti Hírlap*-hoz is ma megyek csak, s ma már föl is adom a pénzt, Dodóm. Olyan érthetetlen, lehetetlen még mindig, hogy nem tiveletek vagyok. Biró még nincs a lapnál. Most újra halasztást kért február elsejéig. Azt hiszem, nem is fog jönni. Írtam Bubinak is, mihelyst érkeztem, és haza is írtam. Várom nagyon-nagyon a leveleteket. Most megyek csak el Sándorhoz is. Érthető, hogy eddig még lélegzeni sem volt időm s erőm.

Nagyságos asszonyom kezeit csókolja, ölel, édes Dodóm

Ady

157 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. jan.]

Mindenem, Jóm, egyetlenem,

nem kaptam s nem is kaphattam még magától választ. De nekem szörnyű éjszakáim vannak, nem alszom már egy hét óta. Egy-egy kis félálmomban maga jön, mindig maga, elém.

Minden fáj, amiben csak nem volt részem a maga életéből. Odavagyok most már igazán az őrülésig. Csak mehetnék, csak tíz percig láthatnám már magát. A szívem olyan rossz, olyan kattogó, hogy félek, megöl. S maga olyan rossz hozzám olyankor, ha képzeletben, hallucinációkban eljön. Mintha csak igaztalan vádjaiért akarna büntetni. Tudom, egy perc nyugalmam se lesz, amíg magától levél nem jön. (Még három nap legjobb esetben, bele lehet bolondulni.) Csak legalább úgy írna, hogy egy kis reményt kapjak. Imádom, csókolom, testét-lelkét szorítom, drágám, egyetlenem.

A.

158 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. jan.]

Édes Jóm, Mindenem,

ugye nem felejt el, ugye megtart engem? Alig tudom egyensúlyban tartani a lelkem. Magára gondolok, Magával vagyok mindig. Vágyom Váradra. Mihelyt megkapom a vasúti jegyem, megyek. Licut majd Sándorhoz próbálom elhozatni. Vasárnap Vésziéknél ebédelek. Azután vasárnap Kaboséknál. Iszonyú teher, de kötelesség. Csak jönne az a rossz Biró. Mégiscsak lenne valakim. És maga? Ugye nem a szabadságot érzi azáltal, hogy én nem vagyok ott? Óh, tartson meg engem.

Ezer csókkal csókolja gondolatban szerencsétlenül, árván, híve.

159 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. febr.]

Édes Drága, Mindenem,

hogy van, hogy érez, mit csinál? Jár ki sokat, látom Dodó leveléből. Akkor is künn volt, mikor azt Dodó írta. Hát fölszabadulást érez, hogy én eljöttem? Ne haragudjon. Ha sejtené, miket érzek, milyen rettenetes lelki szédülések betege vagyok. Maga nélkül... És ahelyett, hogy beleszoknék, egyre jobban érzem ennek a helynek s embereinek alacsonyságát. Bertától kaptam levelet. Alig várom már, hogy ott legyek. Nagyon szerencsétlen ember vagyok én. Nizza után éreztem csak, hogy mit adhatott volna Nizza, s most érzem csak rettentő valójában, hogy nem tudok, nem bírok maga nélkül élni... Az isten áldja meg. Még egy sort nem kaptam. Hát mi van?... Szomorú, vágyó lelkemmel keresem magát. Nyugtasson meg, írjon.

160 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. febr. 5.]

Édes Bertuskám,

nem tudom én itt megszokni, nem tudok én itt élni, nem tudom én, mi lesz itt velem. Adéltól nem jött egy sor sem még. Talán örült is, hogy eljöttem. Dodó írt egy levelet. Akkor is künt járt valahol Adél. Nagyon szerencsétlennek érzem magam. Nekem ellenségem az élet. Csak

már leszaladhatnék hozzátok. Biró még nem jött meg. Talán elsején jön, ha jön. Még mindig az Adriában lakom: eddig Biróra vártam, hogy vele vegyek ki lakást. Dolgozom, s kesergek - néha a megőrülésig. Nem lehet ezeket papírra írni. Isten veled, írj, vidámíts egy kicsit.

Ölel igaz barátsággal. Mamádnak s Margitnak kézcsókot küld

Ady

161 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. febr. 6.]

Istenért, mi van? Írjon vagy sürgönyözzön.

162 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. febr.]

Édes Bertuskám,

kutatom, keresem Kacért. Nem lelem. Lehet, nincs Budapesten. Ha ezt bizonyosan megtudom, írok neki s apjának Beregszászra. Dodó egy levelén kívül semmi sem jön Párisból. Tudtam én ezt. Adél eléggé elárulta, hogy ő fölszabaduláshoz jut, ha én eljövök. Sejtem is már, mit kell nekem tenni. Megőrizni a régi Adélt, az enyémet, a mostanitól. Vasárnapra, lehet, leszaladok hozzátok. Ha éjjel érkezem, nem kaptok táviratot, s akkor szállodába megyek. Ha nappal - ezt hiszem inkább -, például vasárnap délben, táviratot kapsz. Mamád kezeit csókolom, a Margitét is, ölel szerető barátsággal

Ady Endre

163 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. febr.]

Édes jó Bertuskám,

Hát - - - - - - - - - - nem panaszkodom. Egy levél Párisból, mióta eljöttem. Egy levél. Nem baj. Én most már igazán leszámoltam. Nem hangulat. Evvel is, mással is, mindennel. Kacértól nem kaptam még választ. Várom, s megírom, ma már följött Biró. Egyébként semmi újság. Dolgozom, kínlódom, s mindennap megfogadom, hogy elmegyek haza Mindszentre. De végleg. Megválik, mi lesz. Írjál, édes Bertuskám. Mamádnak kézcsók. Margitnak is. Isten veled, kézcsókoló igaz híved

Ady Endre

164 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. febr.]

Kedves Bertuskám,

nagyon beteg vagyok. Tíz nap óta egy éjjel sem aludtam két óránál többet. A teljes idegrendszer-bomlás útján vagyok. Már az altatópor sem használ. Párisból, *Dodótól*, kaptam végre egy levelet. Haza talán vasárnap utazom. Sem lakásom, sem kedvem, sem tervem. Nem tudom, mi lesz.

(Folytatom, de másnap. Beteg voltam.) Jött Adéltól egy levél. Egy erőltetett, üres. Csak éppen, hogy írjon. Leszámolok mindennel. Most reggel utazom haza, az anyámmal beszélek, kimegyek Szentpétervárra. De nem untatlak a magam ügyeivel. Lehet, hogy beszámíthatatlan vagyok.

Kacértól kaptam egy táviratot: „Kitűnő ember, a legmelegebben ajánlhatom." Tegnap pedig az ide mellékelt levél érkezett. Még mindig szállodában lakom, robotolok végleg megfeszített idegekkel. Mindenki mar, bánt. Nem akarok itt maradni. Majd leszaladok hozzátok egy nap. Talán búcsúzni. Csókolja a kezeidet, Mamádét, Margitét.

Igaz barátod

Éjjel ½2 óra.

Ady

165 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. febr.]

Édes Mindenem, Életem, Szomorúságom,

maga írt nekem, hogy írjon éppen. Akkor, mikor úgy vártam egy szót, ami a szívéből jön. Beteg, őrült vagyok. Sokszor négy-öt napig nem alszom. Idegrohamaim vannak. És - Maga ír egy udvarias levelet. Rosszul mondom: egy csinált levelet. Ne haragudjék. Talán bolond vagyok. Meg nincs is semmi jogom. Ha még volna egy kis erőm, meg kellene feszítenem, hogy megtartsam az én Adélom alakját, s pusztuljak el evvel a képpel. A régi, nagy, óh, nagy illúziók rongyaival. Hiszen mondta is maga:

Csak nem leszek bolond, hogyha maga elmegy...

De nincs erőm. És magával van az én szerencsétlen, beteg lelkem mindig. Miért?... Nem bánom. Lesz valahogy. Hisz tudhattam volna is. Kibírom, nem bírom ki: mindegy. Bubinak most írtam levelet. Beszámoltam a beregszászi információról, s jeleztem neki, hogy két hét múlva lemegyek ismét talán - búcsúzni. Ha össze nem roskadok, megpróbálok egy ily idegen helyre menni. Maga pedig csak temessen. Lehet, hogy már régen túl van a temetésen. Csacsiság, hiába írom, és mégis ideírom újra: talán nem tudtam magának semmi sem lenni, de minden akartam. Soha olyan abnormis, lehetetlen, őrült ragaszkodással nem volt még valaki nőhöz, mint én magához. Lehet, nagyon hamar az egész életem punktuma fogja ezt magának bebizonyítani. A Végzetem akarta, hogy magánál ne tudjak pozitív érzéseket ébreszteni. Legyen, ahogy a Végzet akarja.

Életem, Mám, Holnapom, Mindenem, ezer csókkal csókolja a legdrágábbat, az én régi Adélomat, az ő szegény semmije.

166 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. febr. 22.]

Édes jó Bertuskám,

otthon voltam alig másfél napig. Úgy örültek nekem, hogy majdnem a szívem szakadt bele. De meg is döbbentek lesoványodásomon és kétségbeejtő, nyugtalanító neuraszténiámon. A szentpétervári tervvel előálltam, de olyan sírás tört ki, hogy megijedtem, s egyelőre ígéretet tettem: maradok. Lesz, ahogy lesz. Ha sorsom Schwarzer, úgysem kerülhetem el. Mindenesetre sokszor vagyok beszámíthatatlan, és szegény Adélt most úgy bántottam egy levelemben, hogy megérdemelném, mindörökre elfelejtsen. Azokat bántom legjobban, akik jók hozzám, s akik ha nem szeretnének egy kicsit, megőrülnék. És legelsősorban Adél. Most reszketek, hogy mi lesz. Nem tudom lemehetek-e vasárnap. Nagyon-nagyon vágyom. Ha most nem (legalább pár órára) a következő vasárnap biztosan. De az öreg Diósyt is meg kell látogatnom, Dodó máris haragszik. Beteg vagyok, édes Bertuskám, nagyon. Gondolj a te rossz barátodra szeretettel és szánalommal.

Mindnyájatok kezeit csókolja

(Szerda éjjel)

Ady

167 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1905. febr. 23.]

Édes Dodóm,

ti nem írtok. De én azért írtam volna, ha nem lenne ezer okom előtted pirulni. Ne haragudj rám, jó Dodóm. Éjjel-nappal bánt a hanyagságom. Nemcsak azt a száz frankot akarnám küldeni, de törleszteni is szeretnék már nálad. Eddig nem lehetett. Március elején újra kapok, biztatnak, nagyobb előleget, s elsősorban temiattad s tereád gondolva kérem ezt. Aztán a másik hibám is helyrehozom. Vasárnap Szegedre megyek fölolvasni. De vasárnaphoz egy hétre Váradon leszek, s édesatyádhoz visz első utam. Sándorral sincs időm egy teljes estére összejönni. Az igazolványod már kész lenne, de Kabossal nem álltunk még elő Vészinek. Küldj címemre valamit. Én nehezen, búsan élek. Még - Biró társasága nyújt valami kárpótlást. Egyéb bánatom is volt. Lajosnak nincs állása a jövő évre. Szóval a családból is csupa lenyomó teher szakad reám. Egy-két hét múlva kezdik talán szedni a verskötetemet, később egy novellás kötetet is próbálok kiadni. Kedvetlenül vágok bele mindebbe. Ez a piros-fehér-zöld özönvíz még azt a kevés kultúrát is megemészti, ami volt ebben az országban. Szomorú itt élni, hol a Nessi Pálok a hatalom, s Pósa Lajosok az írók.

Add át kézcsókomat őnagyságának. Hála Istennek ő nagyon jól érezheti magát. Ezt következtetem hallgatásából. Bár így volna. Éljetek boldogabban, mint én. Ölel hálás, szerető híved

Ady

168 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. febr.]

Édes Bertuskám,

minden vágyakozásom mellett sem mehetek vasárnap Nagyváradra. Szegeden kell felolvasnom. Képzelheted, milyen kedvemre lehet ez. De speciális okokból illik, sőt muszáj. Egészségemmel sehogy. Kedvemmel még így sem. A desperáltság legutálatosabb modellje lehetnék. Párisból semmi. Nem is igen várok már. Március 19-én Nagyváradon olvasok föl - talán. De azelőtt még szeretnélek látni, s lemegyek okvetlenül. Ha lehet, vasárnaphoz egy hétre. Biró néni vigasztalásom, akivel sokat vagyok együtt. Tervezek is olykor valamit. Ezek az öngalvanizálás percei. Talán mégis kiadok egy kötet verset. Ti hogy éltek? Mi újság van? Mi van férjhez menő ügyeiddel?

Mamád s Margit kezeit csókolja, üdvözöl a te szerető, mindig panaszkodó, keserű

Adyd

169 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. febr. 25.]

Kedves Bertuskám,

vágytam, akartam hozzád, illetve hozzátok lemenni, nem volt szabad. Adéltól egy leveled nyomán néhány nappal ezelőtt olyan rettenetes sorokat kaptam, hogy csoda, hogy egyébként is unott, kétségbeesett helyzetemben, kibírtam ezt. Neki tettél vele jót? Magadnak? Nagy kár, hogy mi nem tudunk mást, mint elrontani egymásnak azt a keveset, amit meghagyott az élet.

Mamád kezeit csókolja, Margitét is. A régi szeretettel gondol azért rád

Ady

170 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. febr. 26.]

Édes, Egyetlen, Jó és nagyon-nagyon - hozzám nagyon - rossz Asszonyom,

négy nap óta halogatom a válaszadást s négy nap óta százszorosan szenvedtem át, amit csak egy-két esztendő óta kínosat kellett éreznem. Mikor frázis nélkül, igazán hajótöröttnek érzem magam, kétségbeesett vagyok - jön maga, és el akarja rántani az utolsó deszkaszálat. Nem tudok itt élni, csak erőltetem, amit kapok ettől az élettől; tenni, amit egy magaménál több energia is elérhet majd; már most nem érték. Folyton a megalázkodás és a lázadás két végletén vagyok. Alig van egy-két emberem. Jól van, mondjuk, hogy néha, de igazán nem úgy, ahogy magának beárultak, hozzám méltatlan módon kesergek, vagy akarok vigasztalódni. De csoda ez? Aztán akadnak emberek, kik igényekkel lépnek fel, hogy törődjek velük, ami mindennél undokabb és unalmasabb. És elkeserítő. Mondjuk, hogy éppen akkor, mikor magától az a váratlan, kegyetlen levél érkezett, egy olyan incidens tett még elkeseredettebbé, hogy pláne egy nő, mindegy akárki, azt hiszi, hogy nekem más vágyam nincs, mint hogy ő beleavatkozhasson az ő életébe. Aztán sok apró, piszkos anyagi gond. Bántások. Sokféle csömör.

És ekkor jön a Maga levele. Majdnem akkor, mikor mind e sok szomorúságból és pocsékságból kiemelt már az, hogy Magára gondoltam s arra, hogy jönni fog. Miért tette s teszi ezt? Vajon nem maga számolt le énvelem? Hányszor próbáltam megértetni, hogy maga nekem igen: *az asszony*, az Egyetlen, de azért jóval több, sokkal-sokkal több ennél. Maga nem hisz nekem. Ha még cél nélkül néha meg tudom magam mámorosítani, hogy írjak, csináljak valamit, Maga által, Magának s Magáért teszem. Édes jóm, Egyetlenem, ne bánts. Inkább írd meg, hogy hamar jössz. Lássa, milyen rossz volt Berta, csak azért, mert a büszkeségét megsértve képzelte. Én Biróért s vele meg egy kis színlelés okából szívesen mentem le Senkiékhöz ebédre, de sohse jutott volna eszembe, ha ez nem ad módot arra, hogy Bertáékat lássam. Meg aztán nem tudom, honnan veszi rólam értesüléseit. De jó és nemes dolog kultuszt csinálni az én eláztatásomból. Akár mint régen. Ma azért nem mentem le Nagyváradra. Megírtam neki. Drágám, jóm, ne legyen hozzám rossz. Sohse szerette s nem szeretheti magát soha senki úgy, mint én. Ezer csókkal az én édes Egyetlenemnek

171 DUTKA ÁKOSNAK

[Budapest, 1905. márc.]

Édes Dutka,

Lengyel telefonon nevedben már meg is ígérte, e pár verset olvasd fel a Szigligeti Társaságban. De mindenesetre gondoskodj róla, hogy e versek felolvasót kapjanak. Ha Te olvasod, versíró voltodra apellálok, olvasd őket szeretettel. Szívességed barátian viszonzom bármikor. Én sajnos csak délben érkezhetnék Nagyváradra. Szombaton nem lehet leutaznom, s így nem is megyek. Kér, ölel, míg szóval is megköszönheti híved

Ady Endre

Lengyelt, Sipost s minden emberemet üdvözlöm. Ha esetleg közlője akadna a verseknek, nem bánom, de a *Lelkek temetője* nem közölhető, mert ez a kis vers a *Figyelő*-nek van ígérve.

Ady Endre

172 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. máj.]

Drágám, Mindenem, Jóm,

ha csak egy kicsit tud még emlékezni énreám, írjon, s írja meg, hogy jön. Beteg, bolond vagyok. Úgy érzem, hogy leszámol velem végre az élet. Ne hagyjon el egészen Maga, aki nekem több volt s több az egész életkomédiánál. Hiszen Maga, ha már utál, és elfelejtett, akkor is megteheti irgalomból, hogy még utoljára adjon egy kis illúziót. Nem leszek terhére, igazán csak kutyája leszek. De láthassam még egyszer magát. Nem voltam hideg, érdemetlen, rossz, csak látszottam annak a szerencsétlen lelki berendezésem miatt. Édes drágám, jöjjön. Nagy idegességem miatt júniusban szabadságon leszek, de ha előbb jönne, már mehetek Münchenbe. Bármikor. Én mennék. Próbáljon, ha már nem is jön magától, egy kis bocsánatot mutatni. Hiszen nem vagyok bűnös. Maga élt bennem, s nagy átkom nekem, hogy aki nekem az egész Élet, még ahhoz sem tudok jó és háládatosnak látszani. Látni akarnám, mert talán nem sokáig láthatom s hinni, hogy egy kicsit még vagyok valakije. Jöjjön, írjon, én Mindenem.

173 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. máj.]

Én Drága, Mindenem,

bocsásson meg. Tegnap már útra kelt egy levelem. Abban elmondom úgy-ahogy a mentségeimet. Sohse élt úgy Magával, a Maga lelkével az én lelkem, mint most. Hogy jön: ez az egyetlen, ami most erőt ad. Hogy gondol reám: ez az én legnagyobb örömem. Ezerszer, ezerszer csókolja, várja, akarja Magát, én édes, Drága Jóm, a Maga leghűségesebb kutyája. Csak írjon: hogy jöhet-e Kufsteintől a Déli Vasúton, így mehetnék csak Münchenig. Várja a levelét, én Drágám. Várja a Mamája, Berta, mind-mind szeretettel várjuk. És én jobban, többet várok Maga által, mint valaha. Mit csinál? Mikor jön? Írjon.

174 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. máj.]

Édes, Drága, Jó, Egyetlen asszonyom,

ahogy lázadozom minden ellen, ahogy csak véresre mart ajakkal tudok itt szóba állni emberekkel s dolgozni valamit valami jobbért, amit adhatna a jövő, Maga van velem mindig. Megírták, hogy lumpolok? Nem lumpolok. Néha-néha föltör bennem a csömör. Elég fizikai kínnal fizetek érte, a lelkiekről nem is szólva. Ennyi az egész. De mit csinálnék, ha Maga nem volna. Úgy rúgnék el magamtól mindent, talán az egész haszontalan életet, hogy gyönyörűség. De Maga van. És ha megváltozott, én megtartom Magát akkor is. Erővel űznék vissza a lelkemtől akárkit, ha esetleg közelednék s magát akarná elhomályosítani.

Nekem örökre kell a Maga alakja. Óh, ha csakugyan jönne. Milyen jó volna, szép volna. A mamája azt mondja, hogy akár sohse is akarja őket látni, úgy élhet otthon. Csak jöjjön, pihenjen. Én leszaladnék gyakran. Jöjjön, jöjjön. Ezer-ezer csók. Én Mindenem, Legjobbam, Legszebbem, Legkülönbem.

175 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. máj.]

Édes, ki nekem Több, mint valaha, Erőm, Gondolatom, Vigasztalásom, legyen elnéző. Ne haragudjék reám. Mindenem, úgy szeretem Magát, s olyan beteg vagyok. Ha egy levelet kapok magától, az ad egy kis életet. Lent voltam újra Nagyváradon. Várják magát. Várjuk mind. Csak jöjjön, jöjjön mielőbb. Én Innsbruckig elmegyek majd maga elébe, ha megengedi. Majd elfelejtkezünk mind magunkról, s csak magával fogunk törődni. Ne bántsa magát. Készüljön. Csókolja a lelkével, csókolja nagyon, nagyon a maga legalázatosabb, rossz, beteg, de magát nagyon szerető embere.

176 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. máj.]

Kedves jó Bertuskám,

le akartam ma menni Nagyváradra, s mert sajnos nem lehetett, végre legalább írok. Ha hallgatásomért el- és megítélnél, rosszul tetted. Te láttál már engem reménytelen, őrjöngő állapotban, betegen. Két hét óta ilyen lelki diszpozícióban élek. Annyira tűrhetetlen volt már a helyzet ezáltal, hogy a szerkesztőség maga ajánlotta fel, menjek el valamerre egy hónapra rendbe szedni széthullani készülő idegrendszeremet. Tehát júniusban úgynevezett szabadságot élvezek. Most már az a kérdés, mi van Adéllal, aki miatt elsősorban állok közel az őrülethez. Egy sor se jön. Azt sem tudom, mi a terve. Már nem akar hazajönni? Mit tudsz? Írj, édes Bertuska. Ha nem jön haza, vagy csakugyan idegen lettem neki, nem tudom, mi lesz velem. Csókolja a kezeidet igaz híved

Ady Endre

177 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1905. máj. 14.]

Nagyságos asszonyom és kedves Dodóm,

sok-sok bajomban is mindennap írni akartam már nektek, de halasztottam abban a hitben, hogy ma Nagyváradra mehetek. Azonban itthon maradtam, mert Biró Lajosnak kellett elutaznia a mamájához, s ketten nem lehetünk távol. Tehát múltkori nagyváradi impresszióimhoz csak a Berta leveléből fűzhetek egyet és mást. Nagy-nagy szeretettel óhajtják, várják otthon, nagyságos asszonyom. Azt tán mondanom sem kell, hogy én vagyok a legboldogabb mindenek között, ha csakugyan viszontláthatom. Sőt, ha szabad volna, az is sikerülhetne, tekintettel, hogy Kufsteinig szabadjegyem van, Münchenig Nagyságos asszonyom elé utazhatnék. De persze ennek úgy volna értelme, ha Nagyságos asszonyom úgy állíthatná össze a jegyfüzetét, hogy Kufsteintól a Déli Vonattal jönne. Azt hiszem lehetséges és gyönyörű volna, már rabszolgaságomat enyhítő, ha München t láthatnám, s ha útitársnak Nagyságos Asszonyom elfogadna. Napok óta ez az idea tartja bennem a lelket. Mert hát szomorúan élek. Nem elég, hogy idegeim igen rosszak, de a keserűség s az éjjeli élet néha belevisznek ártalmas zülléseke. Nekem nem volna szabad éjszakázni. Egyébként pedig máris sikerült az íróvilágban közfélelmet és közgyűlöletet ébresztenem. Anyagilag csak annyival fogok jobban állni, hogy ezután tárcákért kapok még a laptól negyven korona pótlékot s a *Magyar Közélet* című hetilapból kritikai levélért ötven koronát. *A Hét*-tel alkuban vagyok. A két könyvemre is alkuban állok. Verses és prózai. Nehezen megy, mert arról van szó, hogy Mednyánszky illusztrálja a verseket. Csak így adna érte vagy 3-400 forintot a Pallas. A másikért mindenképpen keveset kapok. Kabos csinálja nagy kedves barátsággal az üzleteket. Csak már lenne belőlük valami. Társaságban igen-igen ritkán vagyok. Holnap kezdem a hidegvíz-kúrámat. Ez a helyzetem szignatúrája.

Veletek van gondolatban a legtöbbször Nagyságos asszonyomnak kézcsókoló híve, neked, Dodóm, igaz ölelő barátod

Vasárnap

Ady

178 BIRÓ LAJOSNAK

[München, 1905. máj. 26.]

Édes Lajoskám,

álmatlanul, Marburgtól Münchenig havas téli világon át megérkeztem. Nem tudom, mikor megyek vissza. Nagyon-nagyon kérlek, ha lehet, *csináld meg azt az ügyet*. Nagyon fog kelleni. München pompás hely. Kabost, Rózsiékat s mindenkit üdvözlök, ölel

Bandi

179 ADY LAJOSNAK

[Starnberg, 1905. máj. 26.]

Édes Lajoskám,

szabadságon vagyok, s kóborlok a földi tájakon. Június 3-án vagy 4-én Érmindszentre érek, s otthon maradok vagy tíz napig. Hazajöhetsz-e?

Csókol

Üdvözlöm Gyulát, Kapust, Bothot stb.

Endre

180 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. jún. 1.]

Édes Nagyságos Asszonyom,

a kofferjét talán már meg is kapta. Éppen csak formalitásból kellett felbontani. Hozzá nem értek egy ujjal. (Hanem az egyik zár fel volt nyitva. Nem hiányzik valami?) Rengeteg dolgom s ügyem-bajom van. Most nem tudok többet írni. Pihenjen, s akarja jól érezni magát. Mind-nyájuk kezeit csókolja. Legalázatosabb

Adyja.

181 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. jún. 7.]

Édes, Drága Adél,

a vonattól behajtattam a városba, mert nem tudtam, mit csináljak 3 óráig. Az öreg Ujházival s Lengyel Gézával töltöttem egy órát. A vonaton aludtam Pestig, s keservesen megbántam, hogy eljöttem. A remélt pénzt csak szombaton kapom meg, s addig szabadságom dacára okosabb dolog híján dolgozom. Jobb lett volna Váradon maradni. Licuékhoz holnap megyek el. És maguk hogy vannak, édes, drága Jóm? Nincs semmi új baj? Csókolja a mama, a Berta s Margit kezét, Licut, azaz Pistát is, legalázatosabb, kézcsókoló

Adyja

182 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. jún.]

Édes Bertuskám,

amit kérsz, a legnehezebb dolgok közül való. Egy betörésről, még ha Budapesten is történik, csak egy-két sort szokás írni. Hacsak valami nagy rendkívüliséggel nem párosul az eset. Komikus volna a dolog. Az ember inkább várna egy jobb alkalomra, s akkor dicsérné ki Gerőt. Ám valamit próbálok. Te mindenesetre azonnal írj, ha ezt elengedhetetlennek találod. Én szomorú, kétségbeesett vagyok, hogy itt kell tespednem. De örülök, hogy ti valamivel nyugodtabban vagytok. Csak tartana sokáig. Mindenkit külön üdvözöl, kezeit csókolja

Ady

183 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. jún. 11.]

Édes, jó asszonyom,

ma délután Dodótól kaptam nagyon hosszú, nagyon körülményes, de alapjában kedves s természetesen magáról szóló levelet. Nem akarom elküldeni. Sürgős nincs benne. Majd leviszem, ha levihetem. Őrült helyzetben vagyok. Becsapódtam a várakozásokkal. Holnap reggel mégiscsak haza kell szaladnom. Visszajövet beszólok Magukhoz, s esetleg fölhozom Licut, de hosszabb időre csak majd a hét végén mehetek Nagyváradra. Vissza kell jönnöm Pestre még rendezni egy és mást. Majd beleőrülök ebbe. Azt se tudom momentán, hogy mit csináljak. Hogy van?

Csókolja a kezeit magát látni vágyó s kétségbeesett

Adyja.

Mama, Berta s Margit számára üdvözlet. A betörőről mégiscsak írtam valamit, ha muszáj.

184 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. júl.]

Édes jó asszonyom,

jaj, jaj de rettenetes forróságban jöttem. Itt semmi újság. Pokoli hőség, dolog, öt újabb pör, és milyen nyomor. Milyen jó volt maguknál, magukkal. Mit szólnak szegény Bródyhoz. Ha most esetleg kedves is volna nekem agyonlőni magam (talán nem is volna haszontalan tett), várnom kell, mert rám fogják: őt utánzóm. Dodótól semmit sem kaptam. De maga írjon azonnal. Nagyon kérem. Nincsenek bajok otthon. A mama? Mindannyiójuk kezét csókolja. A maga legalázatosabb szolgája

Ady.

185 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. júl. 12.]

Édes, jó asszonyom,

Dodó valóban nem ír nekem, s már nem is várok tőle levelet. Maga írt már neki és mit? Sándor sem keresett.

Az öcsémtől levelet kaptam. Édesanyámat egy kis fürdőbe, Béltekre, küldte az orvos, augusztusra jő utókúrára Püspökfürdőbe.

Én halottfáradt vagyok. Ezt az érzést, ilyen állandóan nem éreztem még. Búsan élünk, mert Biró olyan, mint egy siralomházi lény. Szeretnék vasárnap legalább pár órára lemenni, de nem tudom, lehetséges lesz-e. Igen, magamra vállaltam, s utánakérdeztem: Braun Sándorné az, akit maga sejt. Mit szól Van der Hoske házasságához?

Kezeit csókolja alázatos

Adyja

186 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. júl.]

Édes, Minden, Egyetlen, Adél,

érzem, tudom, hogy ma már minden írott vagy mondott szavam semmi. Úgy szeretem Magát, úgy él bennem, mellettem, hogy nem is tudnám azt az őrültséget megkísérteni, hogy kimondani próbáljam. Ami az életnek megtart, ami jövő még lehet, az mind maga. És minden úgy legyen, ahogy maga akarja. Én már magán kívül mindenkiről lemondok, és ez a lemondás a legboldogabb követelőzés, mert Maga, Maga, Maga, Te vagy az ellenértéke. Túlestem, sajnos, megint összetörés árán a pesti tárgyalásokon. És most már csak a maga intése él bennem: egészség, hogy magával tudjak élni. Magával, Magáért s igazán még így ki nem pihenten is az vagyok Magához, mint és milyen egy bolond kisdiák. Ha képzelt vagy némileg jogos panaszai vannak ellenem, törülje le ez az én egyetlen nagy ragaszkodásom. Érezzen engem úgy maga mellett bajaiban, kedvetlenségeiben, addig is, míg újra s nagyon együtt lehetünk, mihamarabb, mint én Magát. Csókollak ezerszer, csókollak nagyon-nagyon, óh, te édes, de jó reád gondolni is. A te rossz, a te mégiscsak egyetlen Adyd, aki úgy szeret, ahogyan soha senki, még ő se szeretett, még Téged sem, mint most.

187 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. júl.]

Édes Jóm, Mindenem,

álmom, ébrenlétem, szenvedésem, örömem te vagy. Lásd és érezd meg, mennyire szeretlek. S könyörülj, ha tudsz és akarsz. Soha ennyire testem-lelkem nem voltál. Egész gyötrelmem s betegségem tekörötted vibrálnak. Ha úgy érzed, hogy igazságtalankodom, akkor lásd is meg az okát. Nagyon szeretlek, óhajtlak. Nagyon hamar el kell dőlnie a sorsomnak, mert így nem bírom. Százszor jelensz meg nekem éjszakánként, s én milliószor csókollak. Szeretlek,

nagyon-nagyon, talán az elpusztulásig. Ha te ezt nem hiszed, s ha így viselkedsz, tönkremegyek, vagy nagyon veszettet, bolondot csinálok.

Csókollak, szorítlak, vágyammal benned vagyok te édes, egyetlen Asszony.

Szombat.

Ady

188 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. júl. 20.]

Itt vagyok a pályaudvaron. Medvét várom. Dodóval szépen, simán megértettük egymást. Semmi újság. Csak nagyon bús és nagyon beteg vagyok. Kézcsók

Ady

189 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. júl. 23.]

Édes, Drága Adél,

buta szerencsém van: jól sejtettem. Jól sejtettem, hogy ilyenféle levelet kapok Magától, ugyanis vasárnap nyomorult testtel, lélekkel is le akartam utazni. Szerencsétlen voltam s vagyok emiatt. Nem mertem elsősorban Dodóért. Hosszú levelet akartam Magának írni. Halasztottam, mert erőtlennek éreztem magam, s utáltam is magam evvel a napok óta tartó lelki, testi senyvedéssel, amely ellen valóban, mikor Medve Miklós érkezett, azon éjjelen, még Ősbudában is próbáltam gyógyulást keresni. Az ember sokszor őrült, s mert ezt titkolja, nagyon másnak látszik, mint amilyen. Én éreztem, hogy a múltkori viselkedésem a betegségemen fölül is bántó lehet magára. De nem tehettem róla. Őrült gondolatok bántottak maga miatt. Egyébként is én már panaszkodtam egyszer magának: én éppen magának nem tudok soha századrésznyit elmondani, mutatni, bizonyítani, amennyit szeretnék és érzek. Sőt lehet, hogy néha gonosznak látszom, igazságtalannak. Mért mondjam: el sem hiszi, hogy voltaképpen ilyenkor lakik maga legjobban énbennem. Nagyon is kitudott, eltolt a maga alakja mindent az én életemből. Ami nem szemrehányás. Se nem védekezés. Vasárnap reggel hat órakor már-már kimentem a vonathoz. Ekkor majdnem őrülten Birót kérdeztem meg, nem okosabb-e, ha nem utazom ezúttal. Ő józanul s barátsággal azt tanácsolta: a maga nyugalmáért ne menjek. Ám próbálja meg, kérjen bármit. Persze ami az én nyomorultságomból telik. Bizony mondom: jobban szeretem magát, mint még őrült embernek is szabad volna. Dodó itt van. A tegnapi napot együtt töltöttük. Talán holnap vagy holnapután utazik. Mondtam, hogy írjon magának. E levele után, a mai után, meg kell kérdeznem: lemenjek-e vasárnap, vagy sem? Megint lumpolásokról hall? Milyen lumpolásokról? Kegyetlenebbül kiszámítottan sem érkezhetett volna a maga levele. Legalább csak azt hinném el, hogy igazán haragszik rám. Csókolja a kezeit legalázatosabb

Adyja

190 JUHÁSZ GYULÁNAK

[Budapest, 1905. júl. 30.]

Kedves Barátom!

én önt már régen ismerem. Sokkal kevesebben vagyunk - hiszem - mintsem akarattal is észre ne vehetnők egymást. A lelkét meg tudom érezni. Vívódásairól akár térképet rajzolhatnék, ha tudnák rajzolni. Vagy kétségbeeshetnék kettőnk s néhányunk helyett. A versei? Olvastam öntől még elszakadtabb, egészebb verseket. Meg tudom értetni magam? Ott fenn a nagy intellektus bércén vágja magát a földre bátran. Ne röstelljen csecsemő lenni. Rúgjon, ordítson, reszkessen, kísérteteket lásson, gügyögjön, bocsássa, ejtse vissza magát a mi gyermekkorunkba, amely olyan ideges, beteg volt, mint a felnőttségünk, de szentebb és feltétlenebb. Ebből lesz aztán a vers. Óh, nekem is ritkán sikerül, úgy, mint önnek. Pedig vívódó, nagy-nagy intellektussal porban fetrengő gyermek-lelkiállapotba hulló talentum: ez az igazi lírikus. Köszönöm a verseket. Felhasználom. E pár sort ne vegye kritikának. Ez az én kéznyújtásom az ön kinyújtott jobbja felé.

Szeretettel üdvözli

Ady Endre

191 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. aug. 22.]

Édes, Drágám, jó Adélom,

csütörtökön megyek, mivel szerdán őrült eseményes a nap. Nagyon kérem, ne haragudjék. Nekem fáj ez nagyon. Dódótól most kaptam egy lev. lapot, elég keveset. Alig várja látni én drágám, Mindenem.

Ady.

Bertának kézcsók.

192 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. aug. 30.]

Édes Adél, Drága.

Kedves Bertuska, semmi új lakásajánlat nem jött. A maguktól kapott szobaajánlatok közül talán egyet érdemes megnézni. A többi mind kokottutcákra szól. Az az egy is gyanús a francia nővel. Majd nézek még valamit. Dodónak megírtam, hogy nemigen lehet tűrhető lakást kapni. Beteg vagyok. Nem tudok aludni. Öt forintot küldök itt, csak a vasárnapi öt forintot, mert iszonyú a nyomor. Vasárnap, ha emberileg lehetséges, lemegyek. Egyébként pedig tegnap egy keserű jelenetet játszottam el a szerkesztőségben, s kijelentettem, hogy távozom innen még elsején. Sok okból, melyekről beszélni fogok. Drága, rossz Adél, nagyon vágyom magát látni. Kezeiket csókolja

Ady

193 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. szept.]

Édes egyetlen, Jó Adél,

minden ellenem esküdött. Vasárnapra az öcsém ittléte miatt még leszaladtam volna, de valósággal drákói szerkesztőségi ukáz parancsolt rám, hogy este bent legyek, s pár órára nem akartam menni. Azóta már két ízben maradt el az utam. Kijelentettem tudniillik, hogy ha akármi történik, nekem el kell egy napra utazni. De ez se sikerült. Utálok itt már mindent, s nem csinálok előttük titkot, hogy szabadulni akarok a *Napló*-tól, nem bírom itt ki s általában Pesten. Olyan napjaim vannak, hogy majd beleőrülök. És sohse vágytam Magát még olyan nagyon-nagyon látni, mint most. Ha Magát látnám, megnyugodnék. Itt minden bánt, földúl, zaklat. Lehet, hogy még e levél előtt én már ott leszek. Nem bírok a nyugtalanságommal. De még szombatig bárhogy leszaladok. Nem bánom, itt akármi lesz. Édes jó drágám, Egyetlen, nyugtalanul, betegen, nagyon-nagyon vágyom maga után. Úgy rémlik néha, hogy talán a vesztem érzem, s valami nagy dolog fog történni velem.

Alázatos

Adyja

194 VÉSZI JOLÁNNAK

[Budapest, 1905. okt. 2.]

Kedves Jolán,

elkésett levelemen, kérem, ne ütközzék meg. Érzéseimben nem haboztam egy pillanatig sem. Boldog voltam, mikor hallottam, hogy éppen Maga, kit tisztelek s szeretve becsülök, találkozott egy egész életre avval a barátommal, akit én hosszú esztendők óta szerettem jobban önmagamnál. Maguk megérdemelt, bizonyos boldogságra kerültek össze. Csak azért ez elkésett levél, hogy ne kételkedjék pillanatig sem: örömüknek jobban nálamnál senki sem örült. Kézcsókoló, tisztelő híve

Ady Endre

195 BRÜLL BERTÁNAK

Bécs, [1905.] okt. 9.

Csókolom a kezét, Bertuska. Bocsásson meg, hogy ceruzával írok, de e lapot már indulni készülő vonaton írom. Lemegyek Váradra, s kegyes engedelmükkel tiszteletemet teszem. Referálok magának és...

este 10.

Ady Endre

196 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. okt. 23.]

Kedves, jó nagyságos asszonyom, Adél

végre valami életjel. Már azt hittem, hogy úgy tűnök el, hogy magáról mit se hallok. Mert eltűnőben vagyok. Egyelőre a napokban bevonulok Margitligetre, egy szanatóriumba. Nagyon beteg vagyok. Közel az idegek végső felbomlásához. A szerkesztőség maga akarja. Nagyon jók most hozzám. Vészi miniszteri tanácsos lesz, a sajtóiroda főnöke, nagy rang s névleg meg kell válnia a *Budapesti Napló*-tól. De ezzel szemben emelik mindannyiunk fizetését, s én havi háromszáz korona fizetésre szerződtetve leszek a sajtóirodához. De vajon visszakerülök-e a szanatóriumból? Biró h. szerkesztő lesz. Megkérdezték, van-e skrupulusom. Azt mondtam: semmi. Csak szellemi érvényesülésben és fizetésben nem akarnék hátramaradni, ha élek. Münchenből a legközelebbi vonattal, nyolckor elutaztam. Olyan szomorú volt, esős, hideg, nem tudtam maradni. Azóta hazakészültem egyre, de olyan gyönge vagyok s beteg, hogy halogatnom kell. A szanatórium előtt pedig egy-két napra hazaszaladok. Ha ír, mindig csak a *Budapesti Napló*-hoz címezze. Írt-e Bertának is? Én megírtam, hogy mit se tudok magáról. Csak most értesülök róla, hogy a *Budapesti Napló*-t régen visszaküldték Párisból. Ami Dodót illeti, egy árva sort sem kaptam tőle. Pedig válaszát vártam.

Csókolja a kezeit a maga hű, beteg barátja

Ady Endre

197 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. okt.]

Kedves Bertuska,

végre egy levél Adéltól, úgy történt, ahogy én jósoltam. Rá vall arra az emberre. Most hízelkedő és alázatos. Egyéb semmi. És hazudik. Például, hogy nekem válaszolt. Egy sort sem kaptam tőle. Nagy kegyesen megengedte, hogy írhassak olykor Adélnak. Hát jó. Én írtam. Tudod a nálunk történt változásokat. Engem s helyzetemet csak annyiban módosítja a Biró abszolute nem irigyelt, előrelátható s érthető „kitüntetése", hogy én elsejétől kezdve 300 koronát kapok a miniszterelnöki sajtóirodától is. Azaz - kapnék. Egyelőre be kell vonulnom - szanatóriumba. Az őrülés fenyeget. Pomázra megyek valószínűleg. A fizetésem azért kapni fogom. Mikor? Majd megírom. Könyvem dolgát is megakasztja ez. És te hogy élsz? Mit írt Adél neked. Üdvözöl barátsággal és szeretettel

Ady

P.S. Két előfizetési fölhívást küldök, íme, neked.

198 BRÜLL ADÉLNAK

[Debrecen, 1905. okt. 31.]

Édes Nagyságos Asszonyom,

Érmindszentről jövök. Otthon voltam néhány napig. Délben kiszálltam itt Debrecenben. Medve Miklóssal ebédeltem, s a délutáni gyorssal utazom tovább. Egyelőre nem mehetek szanatóriumba a könyvem miatt. Azt akarnám, hogy megjelenjen mindenáron decemberre. November 15-ig pedig sok dolgom lesz vele. Nem tudok semmit. Majd, ha Pestre érek, hosszú levelet írok. Ott talán már Bertának egy levele is vár. Az anyámnak nagy keserűséget okoztam egészségi állapotommal. És maga hogy van, édes Adél? Mit csinál.

Szeretettel csókolja kezeit

Ady

199 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. nov.]

Édes, jóságom, egyetlenem,

akit gondolatban se mernék magam előtt mássá tenni, mint amilyennek láttam, tapasztaltam és vallom - hallgasson meg. Igenis megértem, igenis nemcsak a leveleimben s leveleim írtáig, de egy élet minden képességével értem és szeretem magát. *Vagy-vagy*-át is megértem, tudom, hogy minden joga megvan e *vagy-vagy*-hoz nem csupán önmagáért s magával szemben, de önmagammal szemben is. Ha azt érti, hogy senki se számítson mit se, ha magával szemben a konfliktusnak csak pici árnyékát jósolná, senki se fog számítani. Heccelődések, miket bánok, s magának olykori majdnem kicsinyes vádjai csinálták, ha néha másként viselkedőnek tetszettem. A szigorúan darab-kenyér megtartásához szükséges nexusokon kívül semmit se ápolok, semmit se fogok ápolni. Nem dicsekvés, de az én helyemben senki ezt igazabban nem tudná csinálni. Mert az én magához való hűségem nem attól függ, hogy maga lát-e, s nem olyan, mint amilyennek a magával való olykori viták, csúfondároskodások magával idegességében s asszonyos bizalmatlanságában elhitetik. Az a vádja, amit szintén gyerekességgel, tréfákkal kenettem magamra, hogy én I. Ady Endrét játszom magával szemben, nevetséges. Mindig mondtam, hogy nincs példa még a mi esetünkre. Mindig - s ha lehetett, mindenkinek - hangoztattam, hogy maga által vagyok valaki, ha vagyok. Ha fáj valami magától, az néhanéha egy kis nagyon-asszonyos gyarlóság, mely - én tudom legjobban, sőt talán egyedül - nem illik a maga mindenképpen egyetlen, csodálatos értelmű és ösztönös emberségéhez. Tovább is értem, amit gondol, s amit talán nem is írt meg. Mindenképpen igaza van, legfeljebb - ez volt s volna a maga által sokat szemrehányt két esztendő magyarázata - abban nincs, hogy hajlandó rólam egy könnyű gesztus után súlyos ítéletet mondani rögtön.

Édes Istenem, már írtam egyszer, idegeimből élő fajta vagyok, s higgye el - hiszem, hogy magában hiszi is - kevés emberpéldány van ma már olyan sok becses, jóindulattal, gyermekes, fehér hittel és szeretni tudással elég szkepszis és értelem mellett egy asszonyhoz, aki Magam, az élethez s önmagához, mint én. A többi: idegrángás, roham, szeszély, de múló és nem igaz.

Tartsuk meg egymásnak magunkat, s ne keressünk alantosságokat egymásban. Ember még nem akarta szilárdabban asszonyembertársával a minden lehető boldogságot, mint én, a híres momentáné. S rendelkezzék - meggondoltan írom - az életemmel, ahogy maga akarja!

Nagyon-nagyon csókolom.

200 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. nov. 5.]

Kedves és szeretett Nagyságos Asszonyom, édes, jó Adél, örökös hajszában vagyok, a lapnál sok a dolgom, anyagi bajaim és harcaim vannak, a miniszterelnökséghez szinte mindennap kell egy cikket írnom. Alig jutok hozzá, hogy írjak. Ráadásul a könyvem is sok dolgot ad. A szanatóriumba a könyvem miatt nem mehetek be legalábbis huszonkettedikéig. Nagyon stílszerű lesz huszonnyolc éves születésnapomon vonulni be szanatóriumba. A könyvemhez felséges illusztrációt készített Nagy Sándor. *A mi gyermekünk* című versem adta neki az ötletet. Gyönyörű. Biróval visszavonhatatlanul elhűltünk. Teljesen a családé. Átjött hozzánk munkatársnak Szini Gyula, vele igen jól vagyok. Valószínűleg le kell valamelyik napon Nagyváradra mennem. Egy rövid vizitet teszek majd. Szintén a könyvem miatt kell ezt tennem. Itt már rideg, csúnya tél van. Utálatos Budapest nagyon.

Magára gondol, s csókolja - kezeit

Ady

201 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. nov.]

Kedves Bertuska,

semmi, semmi az, amit írhatok. Adéltól naponként várok levelet. Egyelőre e levél késik. Én nem mehetek e hónap végéig szanatóriumba, mivel a könyvemmel sok bajom van, s egyébként is tömérdek az elintéznivalóm. Gyönyörű illusztrációt kaptam a kötethez Nagy Sándortól, az anarkista piktortól.

Ha lemegyek vagy lemennék Váradra, elnézhetnék hozzátok. Kezeiteket csókolja a te rossz barátod

Ady

202 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. nov. 13.]

Nagyságos Asszonyom, kedves, jó Adél

szántszándékkal halasztottam a levélírást ma estig. Úgy volt, hogy leutazom Nagyváradra. Pár nappal ezelőtt Bertától levelet kaptam. Tudatta, hogy egy napra Budapestre érkezik, s keressem fel Guttmannéknál. Elég jó színben van Berta. Valami üzleti ok miatt jött. Holnap délben utazik vissza. Otthon, Nagyváradon semmi különös. Berta aggódik maga miatt. A mama is - a maga módjai szerint. Megígértem, hogy meglátogatom őket Váradon.

Ami engem illet? Hajszolom magam. Lelketlen és kietlen az életem. Elpusztulok Budapesten. És ezer és egy ok miatt még szanatóriumba se mehetek egyelőre. Anyagi ügyeim nem javultak az új 300 koronával. Most már csak várok pár hónapot. Zavaros idők vannak, választások lesznek. Esetleg valamit próbálok. Ha aztán nem sikerül, s még lesz egy kicsit létezni kedvem, elmegyek valamerre külföldre. Ez már bizonyos: én nem tudok a magyar milieuben

megnyugodni. Ami a Biró szerkesztőségét illeti. Istenem, nekem már ezt az örökös megelőztetést külső karrier dolgában meg kell szoknom. Egyébként pedig Vészi a család képviseletében léptette őt szerkesztővé, kvázi hivatalos ellenőrré Kabos mellett. Én megmaradtam a régi poszton. Elég szuverén vagyok. A Biró szerkesztősége abszolúte, gondolatnyira sem vonatkozhat reám. Brüszk szakítást a lappal nem akarok. Ők külföldre velem szerződést kötnek, ha megyek. Boldoggá tett, hogy tetszik a Rezeda kisasszony. Egy szeszélyes, bolond ötlet, melyet méltatlan életem százszámra termel lelkemben. Nincsen semmi magva az életből, a megélésből. Ez is elvágyakozás ostoba, züllött viszonyaimból. De valamit nem értek. Mintha maga nem kapott volna meg leveleket tőlem. Én írtam ám. Többször. Csókolja a kezeit, s magára gondol hű, igaz barátja

Ady.

203 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. nov. 19.]

Nagyságos asszonyom, kedves Adél,

azt hittem, karácsonyi ajándékul a kötetem küldhetem el Magának. Sajnos, nyomdai okok miatt csak újév táján lesz kész, amit a kritika céljából még szeretek. Beteg vagyok nagyon. Megint feküdtem három napig. És sokat kell aránylag dolgoznom. A karácsonyt valószínűleg itt és egyedül töltöm. Holnap vagy holnapután küldöm a szótárt és két *Figyelő*-t. Írtam a minap. Megkapta-e a levelem? Hogy él, mit csinál?

Csókolja a kezeit forrón és szeretettel híve

Ady E.

204 MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Budapest, 1905. nov.]

Kedves Paula,

engedje meg, hogy zavarom Magát, s megkérem, próbáljon valamit Kolozsvárott, a kincses városban, az én könyvemmel. Miklóst a minap meglátogattam. Örülök a maga nagy sikereinek, s nincs nagyobb vigasz, mint végre újra látni magát színpadon. Csókolja alázattal kezeit híve

Ady Endre
a B.N. főmunkatársa

205 BRÜLL ADÉLNAK

Budapest, 1905. nov. 30.

Édes, jó Nagyságos Asszonyom, kedves Adél,

három hét óta nem volt egy nyugodt percem. Úgy hittem, hogy Maga nem akar rólam már tudni. És nem tudtam beletörődni, hogy a mi barátságunk ilyen véget érjen. Félretettem volna

minden büszkeséget, s ma délután már egy választáviratot küldtem volna, ha nem érkezik a maga levele. Leveléből úgy látom, hogy maga több levelemet nem kapta meg. Betegen s vigasztalanul élek. A politika itt mindent megbénít. Szubjektíve pedig a maga hallgatása is alaposan megkínzott. Ha lesz választás, föllépek. De bizonytalan ma itt minden. Egy bizonyos: én csak február 17-ig maradok Budapesten. Ha élek. Mert tegnap már olyan erős, nagy elhatározásom volt, hogy ott a maguk kertjében nyakammal fogadom az éjjeli gyorsvonatot holnap vagy holnapután. A kötetem félig ki van szedve. Ajánlva lesz egy asszonynak. Első ciklusa: *Léda asszony zsoltárai*. Sok bajom s gondom van. Összetűzésem a lapnál. A szanatóriumba se mehetek. Pedig nagyon kellene. Talán holnap leszaladok pár napra Kolozsvárra. Medve és Sárossy Paula hívtak meg. Különszobát rendeztek be, hogy legyek velük pihenve pár napig. De még ez sem bizonyos. Ha itt nem lesz választás febr. 17-ig, én elutazom Magyarországról. Vészi ad szerződést még tárcára s egy versre: havi száz forintot előre mindig. És szabad más laphoz dolgoznom. Hasonló föltétellel s összeggel szerződtetni hajlandó három lap is. Kérem, nézzen utána az én leveleimnek. A szótárt s a *Figyelő*-t elküldöm valamelyik nap. Nem érti a versem?

Csókolja szeretettel a kezeit

Ady

206 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. dec. 13.]

Nagyságos Asszonyom, kedves Adél,

bizony látom, hogy nagyon elfelejtett, amibe persze kötelességem minden szomorúság árán is beletörődnöm. Nem tudom, a leveleimmel mi történik. Én írtam s írok magának. Üres és szomorú az életem. Egy darabig őrült lumpolásba akartam folytatni s fojtani mindent. Rossz idegrendszerem azonban nem tűrte a dolgot. Ma olyan szolid vagyok, mint egy fegyenc s félőrült valósággal. A válság s néhány nap múlva már megjelenő kötetem miatt sehova se mehetek. Édesanyám is hív haza, de nem mehetek. Ő is tudja, hogy nagyon beteg vagyok. A politikában fölfordultabb és reménytelenebb minden, mint volt is. A szerkesztőségben Kabossal, Bíróval kimondott vagy titkos harcban állok, így, ilyen üresen, reménytelenül élek én. Jobbat és szebbet kívánok magának mindenből. Jussak eszébe néha.

Csókolja a kezeit legszeretőbb híve

Ady Endre

207 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Édes, jóm, drágám, egyetlenem,

levél vár a rue St.-Anne-on. Azért írom ezt: hátha csak ide jössz el. Szeretlek, s meghalok, ha távol élek tőled.

208 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Bertuska,

itt járt Budapesten *Fischer úr*. Ő is, az Adél levelei is azt mondják, hogy béke lakik Párisban. Csak tartana sokáig. Én beteg vagyok, s készülök külföldre. Mihelyst a kötetem megjelenik, megyek. Nem tudom, merre. Párisba kívánkozom, s valószínűleg odamegyek. Végre elég nagy város, hogy Dodóval ne találkozzak. Hogy vagy? Ölel szeretettel igaz barátod

Ady

P.S. Regina néninek kézcsók. Szeretnék leutazni, de gyöngélkedem.

Ady

209 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Édes Adél,

nem sírok, nem átkozódom. Kétórai magamba roskadás után próbálok hidegen írni. Hála az égnek: maga és Dodó egyek már. Megértik egymás lelkét, s íme, egyformán látják bennem a komédiást. A komédiás kivételesen komolyan kíván maguknak minden boldogságot. Mégis megkérdem: mivel komédiáztam? Nem megírtam-e magának, hogy idegbeteg vagyok? Hogy keserű és kétségbeesett vagyok? Hogy lumpolok? Hogy magamhoz méltatlan életet élek? Hogy ki kell ragadnom magam, ha nem akarok elpusztulni?... Nem titkoltam semmit. Hiszen éppen ezért intéztem úgy az ügyem, hogy ma már az egész redakció akarja, hogy kimenjek külföldre. Majdnem készen van a dolog. A politika és a kötetem késlelteti. No de ez magát nem érdekli. Mit beszélt Fischer, engem nem érdekel. Az vagyok, aki vagyok. Maga ismer, s Magának nem szabad lett volna így ítélkezni. Hogy fuldoklom Budapesten, tudja. Hogy maga nekem mindenem, érezhetné. Maga másképpen akarja. Ne féljen, lesz nekem még ahhoz erőm, hogy magának ne alkalmatlankodjak. Én ha változtam, egyben változtam: magát egyre őrültebben szeretem. Érthető s nem nagy bűneimet nem titkolom. A lelkemet, az idegrend-szeremet nem cserélhetem ki. Február végén vagy márciusban elmegyek Budapestről. Talán Párisba - talán Szt. Pétervárra. Ne féljen, Párisban sem fog látni, ha nem akarja. Én itthon meghalni sem akarok. De higgye el a komédiásnak, hogy ezúttal nem vár mást, mint hogy meghaljon. Valahol messze, még nem tudom, hol. Maga legyen boldog, édes Adél. Áldja meg az isten azért, amiket átéreztetett velem. Ha kegyes akar lenni, még írjon egyszer - a komédiásnak. Ha már beleesett a színjátékba, ne álljon ki ilyen kegyetlenül és hirtelen belőle. Ne siettesse az én végemet. Siet az, s elér önmagától is. Isten áldja meg, újra kívánom, éljen csöndben, békében, igazán és boldogan.

Ezerszer csókolja a kezét alázatos szegény híve.

210 PAPP SZERÉNÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Szeréna!

Dehogy is haragszom! Nagyon kedves a levele nekem, de a benne foglalt kérést mégsem teljesíthetem. Hányatott ez a mi életünk, nehéz, és kedves, fiatalabb barátomnak nyugalmasabb, szebb életet szeretnék. Én is a család eltévelyedett báránykája lettem, amikor nem vállaltam az általuk álmodott „szolgabíróság" lehetőségét.

Viktor mindenesetre olyan tehetség, aki meg fogja csinálni a maga útjait és karrierjét. Bízza rá!

A bennem való bizalmát hálás szeretettel köszönöm.

Kezeit csókolja

Bandi.

211 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Bertuska,

szíves és kötekedő leveledet hálásan köszönöm. Könnyű neked! Én beteg vagyok, s nem tudom, mi lesz. Adéltól végre kaptam egy sem hideg, sem meleg levelet. Budapesten úgy érzem magam, mintha egy kráter tövében feküdnék. Én nem tudom, hogy mi lesz. Én volnék a legboldogabb, ha Adél végre akármi módon megnyugodott volna. Ez esetben csak a magam élete okozna fejtörést. Ez nem nagyon és nem - sokáig. Mivel a kormány megbukik, s képviselőválasztás nem lesz, úgy tervezem, hogy mihelyst a verseskötetem megjelenik, kimegyek Rómába. Hogy élsz? Mit csinálsz? Van-e már vőlegényed? Mikor találkozunk? Regina néni kezeit csókolja, Téged igaz barátsággal ölel

Ady

212 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Bertuskám,

fogom magam, s e levelemmel emlékeztetem, hogy Magának születésnapja van. Kérem, kérem, tudom, ez kényes ügy, de én nem tehetek róla. Tizenkilencedik születésnapjára (úgy gondolom, hogy ennyedik) sok mindent kívánhatnék. Pompás hangulaton kezdve, jeles mulatságokat, fényes, új ruhákat, ékszereket le, le az utolsó, rongyos férjig. De jobb, ha mindezt magára bízom: maga óhajtson bármit, ezennel beleegyezem. Mindenesetre, s ezt már egészen komolyra fordítom: még egy születésnapja előtt érhesse el a legjobb vágyainak bekövetkezését: kívánom szívemből.

Egyébként pedig maga csodálkozva kérdi, hogy én élek? Hát úgy félig-meddig, nem túlságosan sok hévvel, de mintha élnék.

Szeretettel köszönti Magát s az egész famíliát

(Szerda)

Ady Endre

P.S. Kérem, ha túlságosan rideg ez a magázó levél, suttyomban (a Mamától féltem) tegye át meleg és bizalmas tegező szólamra.

213 BRÜLL ADÉLNAK

Budapest, 1905. dec. 17.

Nagyságos Asszonyom, kedves Adél,

mi újság van Maguk felé? Betegségemben erre gondolok legtöbbet. Nagyon beteg vagyok, s már öt kanál bromidiát szedek naponként. A kötetem most korrigálom. Lehet, hogy már karácsonyra megjelenik, de újévre bizonyosan. Őrült és lehetetlen a politikai helyzet. Addig, míg jobbra vagy balra nem dől, nem szabadulhatok innen. Pedig belepusztulok, már érzem. Ilyen nagyon-nagyon beteg nem voltam még. Karácsonyra, ha lehet, hazamegyek édesanyámhoz. Bertától mostanában nem kaptam semmi levelet. Isten vele. Csókolja a kezeit legszeretőbb híve

Ady Endre

214 BRÜLL ADÉLNAK

Budapest, 1905. dec. 20.

Édes, jó Nagyságos Asszonyom,

egy tévedést akarok e levéllel kijavítani. Berta nem Nagyváradra utazott vissza, hanem Patosfára (u.p. Németlád.), s onnan kaptam ma tőle levelet, melyben szeretetre méltóan meginvitál engem is oda. Nagyon nyugtalan, hogy magától nem kapott levelet, s fáj ez neki, hiában magyaráztam s magyarázom levélben most újra a dolgot. A *Cocarde*-ot köszönöm, írni nem írhattam róla, de átadtam a kiadóhivatalnak, hadd zsebelje ki őket. Az életem rossz, vigasztalan. Nem is ezer, de százezer bajom, s csak egyre rosszabb lesz. A kötetem kész lesz, de alighanem - ráfizetek. Mindegy, hozzászoktam minden rosszhoz. Molnár Ferenc künn van Párisban Vészi Margitot látogatni. Úgy hallom legalább. Ödönnel találkoztam a minap. Sok igaz szeretettel érdeklődött maga iránt. A Verlaine-versekkel nehéz dolgom van. De párral már nemsokára kész leszek. Nem érdemes, ez sem érdemes. De a maga és a magam gyönyörűségéért. Mikor kapok már levelet?

Csókolja a kezeit, sokat gondol magára ragaszkodó híve

Ady Endre

Megkapta a Szini Gyula Ady-karikatúráját?

215 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves, jó Bertuskám,

nagybetegen írok neked. Ideggörcsökben vergődöm, s ezt súlyosbítja egy szörnyű, lázas influenza. Negyvennyolc óra óta nem aludtam, nem ettem. Állapotomat súlyosbítja az Adél dolga. Mióta veled beszéltem, semmi hír. Öt levelet küldtem. Semmi válasz. Ma mamádtól kaptam kérdezősködő levelet. Te se kaptál. Én megbolondulok.

Hogy lemehessek Patosfára, aligha lehetséges. Az ívet s pénzt küldheted akár nekem, akár a Pallasnak. És írj, édes Bertuskám.

Regina nénid kezeit csókolja, szeretettel üdvözöl

Ady

216 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Édes drágám, mindenem, Egyem,

nem ez a válaszom. Hiszen sokat akarok írni, sokat kell írni. Sohse volt Maga még annyira az én életem, mint most. Nem töltötte be még soha Maga úgy, minden percemet, mint most. Ne haragudjon, ha bolond, szomorú föllobbanásomban vádoltam a múltkor. Nagyon féltem Magát - még a maga s az önmagam gondolataitól is. Holnap szaladok le Váradra, s talán ott írom meg azt, ami valamennyire beszámol Magának az én csak Magáért élt életem egy-két epizódjáról, sóvárgásairól, kínjairól. Ne adj el könnyen. Szeress. Kérlek, kérlek. Ezer csókkal.

217 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Édes Bertuska,

három órakor visszautaztam, s e rövid idő alatt még Rienzi Mariskával is találkoznom kellett. (Ennek is volt része abban, hogy nem maradtam reggelig.) Halászt láttam, igen röviden üdvözöltük egymást, Fodor Gyulát s amolyan Fenyő Sándor-féléket stb., stb. Ez egy rövid óra. A többit Biróval töltöttem, aki kikísért. Édes Fiam, egyelőre levélben annyit, hogy nem szabad neked Biróra haragudnod. Én jól sejtettem, megértettem, s abszolváltam őt. Egyébként pedig, bár aludtam, összetört az út. Bús vagyok: Adél megint nem ír. A vége mégiscsak az lesz, Bertuska, hogy én nem sokat teketóriázok: semmi sincs úgy, ahogy megérdemlem, én elpusztítom magam. Ez ugyan elég vénasszonyos beszéd, s megtéve is legföljebb ifjú bonne-okhoz illő és mégis. Csömör, csömör és - - - - - - - reménytelenség. Isten veled, nem szomorítlak. Kézcsók Mamának, Margitnak. Szervusz

218 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Nagyságos asszonyom

talán rosszul is teszem, hogy írok. Három hete régen elmúlt, több levelet írtam, s választ nem kapok. Lehet, hogy Magának nem szabad írnom, s az én levelem tilos portéka. Mégis írok. Nem tehetek róla: aggódom. Édesanyjától is a második levelet kapom ma. Ne írjak Magának? Nem szabad Magával törődnöm? Nagyon fáj nekem ez a némaság. Még jobban fájna, ha Maga nem is óhajtaná az érdeklődésemet. Talán zavarom is. Ez esetben vegye enyhítő körül-

ménynek, Nagyságos asszonyom, ideges betegségemet, s ha szabad kérnem: azt az igaz, oda-adó barátságot, melynek tudomásulvevésével egykor olyan szerencséssé tett. Csókolja kezeit

Ady Endre

219 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Bertuskám,

betegen, félőrülten hát hiába várom a leveledet. Nem tudok semmit, s belepusztulok ebbe. Tegnap írtam Adélnak, hogy írja meg: azt akarja, ne érdekeljen a sorsa? Anyádtól újra kaptam levelet. Kéri, hogy írjam meg, ha tudok valamit. Ám én nem tudok semmit. És te is olyan vagy, mint Adél.

Isten veled,

szeretettel üdvözöl

Ady Endre

220 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Bertuskám,

harmadszor: bizony isten rossz vagy. Öreg közmondásokat nem citálok, hogy ki mint gondolkozik stb. De iszonyúan komikus, ha te két esztendő után komolyan vallod és hiszed, hogy nekem egyéb életcélom sincs, mint hazudni. Óh, dehogy. Sajnos, gyalázatosan keveset hazudok. Illetve: abszolúte nem tudok lenni sem diplomata, sem komédiás. Hiszed, nem hiszed? Hiszed. Még ha mást mondasz is. Kijelentem neked, hogy még a Laszky-ebédre sem lettem volna kapható sem Biróért, sem másért semmiért, ha ez egyszersmind nem adja azt a lehetőséget, hogy veled ha tíz percig is beszéljek. Tovább nem magyarázok. Érezned kell, vagy nem érzed. Akkor nem tehetek róla. Írj egy okos levelet, mert bizony isten bolondot gondolok, határozok, ha már te is ilyen könnyen intézel el. Ölel igaz barátod

Ady

Birót pedig miért bántod. Hát ilyen nagyon...?

221 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Édes, drága Mindenem,

nem veszett el a levele. Megkaptam, de nem akartam írni a háti levélben róla, mivel a Louvre-ban íródott, s gondoltam, hogy esetleg felbontható levélben nem lesz jó azt elárulni. Ellenben írtam a Rue St.-Anne-ra. Ide, hová ez a levelem megy. Szomorúan és betegen talál karácsony.

Haza se merek menni. Miért búsítsam az otthonlevőket. Dolgozom, dolgozom, de csak hogy maga néha olvasson valamit tőlem. Nem érdemes, és úgysem kell az én írásom. Pláne e politikailag megveszett világban. Hogy keressek magamnak „képzelt okot és száz hazug mentséget", mint Baudelaire írja? Nem kell ezeket keresnem. A valóság az, hogy az én érzékeny idegrendszerem tönkremegy itt biztosan. Én csak maga mellett tudnék élni. Nekem csak maga érték és valaki e világon. Hogy pedig ez lehető legyen, arra mindig kevesebb a reményem. Én magát nem ránthatom ki a világba. S így mellé állhatnék, ha jobban nem lehetne. És ez lesz az én fátumom, még ha Budapestről sikerül is valahová elszabadulnom. Nem gondolhat annyit reám, nem szerethet úgy, mint én magát. Én mindenem, betegen, őrülten, nagyon szeretem. Halálig, ami talán nagyon hamar lesz.

Csókolja forrón...

222 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Bertuska,

az ívet s pénzt megkaptam. Nagyon köszönöm buzgóságodat. A kötet csak újév táján lesz kész. Adéltól nem kaptam levelet. Dodó jó, s nincs semmi baj. Mindenesetre ő jobban van, mint én, ki ismét feküdtem pár napig. Beteg, nagyon bús, reménytelen lény vagyok. A karácsonyt itt töltöm, egyedül, árván. Isten áldjon meg, szeretettel csókolja kezeidet s ölel

Ady Endre

223 VIDOR MARCELLNAK

[Budapest, 1905. dec.]

Kedves Barátom,

ezúttal is szívesen álltam rendelkezésedre. Ezúttal pedig én kérek valamit. A Pallas csak akkor adja ki a kötetem, ha elegendő előfizető jelentkezik. Barátsággal és szeretettel tégy meg mindent. Hálás leszek érte. Üdvözöl igaz szimpátiával

Ady

224 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1906. jan.]

Édes Bertuskám,

nem kapok tőled levelet. Te is úgy teszel, mind Adél? Én már nem hiszem, hogy Adéltól kapjak valamit. Bele is törődtem. Egy hét múlva jelenik meg a kötetem. Pár hétig pihenek valahol, s megyek Magyarországról. Hova, nem tudom.

Ölel s üdvözöl szeretettel

Ady

225 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1906. jan. 14.]

Kedves Bertuskám,

köszönd meg nevemben dr. Molnár úr végtelenül szeretetreméltó meghívását. Majd én személyesen köszönöm meg. Két héten vagy három héten belül lemegyek. Írd meg, mi az utolsó állomás? Az útirány? Kocsi van-e? Adéllal valahogy elintéztük a dolgot. A többiről szóval. A kötetem elkésett, de a héten már biztosan meg fog jelenni. Anyagilag: semmit sem hozott. Ellenben dühös támadások várhatók. Üdvözlöm az egész famíliát. Ölel

Ady

226 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. jan. 19.]

Édes jóm, én Mindenem,

idegesen írok, és sietnem is kell. Áldja meg az én szerelmem, amiért nem írt egészen gonosz levelet. Amit Maga M...-ról jósol, abszurdum, s szó sincs róla. Hogy ezt valaki meg nem érti: nekem nincs, *se nem akarom*, hogy más legyen valakim, mint Maga! Nem érzi? Én meg fogok innen szabadulni, s a maga közelébe iparkodok. Nagyon, nagyon szeretem. Lehet, hogy nem élek Budapesten úgy, ahogy illedelmes. Majd meglátná, ha valakinek valaki úgy hiányoznék, mint Maga nekem. A kötetem pár nap múlva kész. Kíváncsi vagyok tetszeni fog-e? A magáé ez a kötet teljesen. És én még inkább.

Ezer szomorú csók.

Ady

227 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. febr.]

Édes Jóm és Mindenem,

talán magának van igaza abban, amit ír. És én mégsem tudok mást, mint szerencsétlen lenni. Nincs reményem, s már keveset akarok. Bántanak, mert vagyok valaki. Még kész sincs a kötetem, már lapokban is marnak. Ez a lekötött szerkesztőségi élet megöl. Egyelőre pedig, míg valami politikai változás nincs, én nem mehetek sehová. De különben is mit ér, ha oda nem mehetek, ahol Te vagy. Én egyetlenem, téged szeretlek csak, s meghalok nélküled. Bár csak kiszaladhatnék Párisba, de lehetetlen. Csak egyszer látnálak még.

Ezerszer imád, csókol

Ady

228 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. febr. 27.]

Nagyságos Asszonyom,

csak vasárnap utazom el valamerre. Úgy egyeztünk meg Kabossal, hogy most ő menjen el néhány napra előbb. Berta itt volt pár napig. Háromszor meglátogattam. Hihetetlen leveleket kapott, szegény, az anyjától. Röviden társalkodónénak küldi, vagy menjen ki - Amerikába. Én hajszolt emberként élek, mióta a kötetem megjelent. Kiss József és a *Hét* vidéke gyűlöl, de udvariasságból dicsér. Néhány lap agyon akar hallgatni. Néhány lap viszont ízetlenül magasztal. Marakodnak rajtam, s utálom magamat. Megérteni egyik sem ért meg. Mind messze jár tőlem. No de híres ember lettem, a fene egye meg. Úgy undorodom mindentől, mint soha. Ezért? Hát érdemes ezért? E hónapban szállodába megyek lakni, mert egészen bizonyos, hogy csak áprilisig maradok Budapesten. Menekülök innen. Hogy él? A Sorbonne-on Bölönyivel nem találkozott? Még mindig nem tudom a címét. Csókolom a kezeit.

Szerető, igaz híve:

Ady

229 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1906. febr.]

Édes Bertuska,

a könyveket ma küldetem el. Ma este elutazok az édesanyámhoz. Lehet, hogy pár nap múlva csak betoppanok hozzád. Szeretettel

Ady Endre

230 VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1906. febr.]

Kedves Margit,

megkapta-e a verseskönyvemet? Nem értenek meg, és bántanak érte. Párisi terveim még mindig a régi embryoállapotban vannak. Nagyon szerencsétlen vagyok, s csúnyán élek. Mert csak ezt írhattam volna magának, egyre halogattam az írást. Most azonban különös okom is van. A *Jövendő*-ben valakinek cikket kellett írni Magáról. Én elvállaltam azért, hogy sok ízetlenséggel ne illessék Magát. Félek, hogy én is ízetlen vagyok a cikkben. De legalább becsületesen lelkesedtem benne magáért. Kérem, bocsásson meg az írásért. Mit csinál, s mikor jön haza? Ott találom, ha kimegyek (ha... ha... annyi ha kell ehhez) áprilisban? Szép és meleg-e Páris? Csókolja kezeit legtisztelőbb híve

Ady Endre

231 FÜLEP LAJOSNAK

[Budapest, 1906. márc. 4.]

Kedves Fülep Lajos,

bátyádnak mondtam már, hogy ellened vétettem. Válasz nélkül hagytam egy kedves leveledet. Hogy vezekeljek, s hogy megismerjelek személyesen, igazán régi akaratom. Az éjszakába idézni nem akarlak. Ha nincs ellenedre, hétfőn este kilenc órakor légy a *Szabadság* kávéházban.

Szeretettel üdvözöl híved

Ady Endre

232 VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Kedves Margit,

köszönöm két jóságos és meleg levelét. Gyakran vágyom én Magának írni, de attól félek, hogy tombolni fog az egoizmus a leveleimben. Mert keserű vagyok, kissé túlságosan magammal és mindig magammal foglalkozó. Akik jók hozzám, azokat mindég a magam dolgaival molesztálom. Két nap múlva megyek a Direktorhoz párisi utam dolgában. Legkésőbben április végén künn kell lennem. Vagy már sehova se kell és lehet majd mennem. Irigylem Magát, Margit. Párisért, a hitéért, az erejéért, aztán, hogy Maga nő, mindenért. Mennyivel jobb Magának. Künn lesz még április végén? Csókolja a kezeit tisztelő barátja

Ady Endre

233 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Édes, drága Mindenem,

ugye szeret egy kicsit? Akarja, hogy külföldi utam célja Páris legyen? Odavágyom, a Maga közelében akarok lenni a kevésig, amíg élek. Sok dolgom van, és sok bajom. A sajtóirodának dolgozom, a *Népszavá*-nál tárcákra szerződtem le. Holnap-holnapután dől el, kapok-e a kormánytól is valamit. Az idegességem egyre nő. Bromidiával alszom el minden éjjel, ha elalszom. Menekülnöm kell innen, mert katasztrófa lesz. Most már a könyveimért is itt kell maradnom. Helyt kell állnom: iszonyú támadások készülnek ellenem. Azzal áltatgatom magam, hogy Maga velem van, gondol reám. Igen. Én drágaságom, mikor láthatom Magát? Látom-e vajon valamikor. Írjon, és szeressen egy kicsit.

Ezer vágyó csókkal

Ady

234 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Édes Drágám, Mindenem, Adél,

elárulok valamit, amit nem kellene. Ki akartam mindenáron Kufsteinen át utazni Párisba s meglepni magát. Azt mondtam volna itt, hogy Abbáziába megyek. De csak, harminc órát tölthetnék Párisban, s félek, hogy az öt-hat napos út összetörne, s elvenné az illúziómat Páristól. Áprilisban úgyis megyek, megyek mindenáron, s látnom kell magát. A napokban igazán el fog most már dőlni az utolsó kérdés is. De azért még mindig lehet, hogy valamelyik napon csak Maga előtt termek. Óh, csak egy fél óráig lehetnék Maga mellett, Mindenem, Adél. Hát azt hiszi, hogy én baráti tanácsokra vagyok alázatos vagy büszke? Azt írja ugyanis, hogy Biró tanácsolja, hogy kutya legyek. Tudja Maga, hogy az vagyok én, s az leszek. Csókolja, nagyon-nagyon kutyája.

235 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Édes, Drága, Rossz, Mindenem, Adél,

még csak készülődöm a Maga közelébe, s máris bánt? Pedig elég pokol nekem, hogy eddig itt kellett lennem, s hogy még mindig itt vagyok. Pláne most a verseimet is bántja, szegényeket. Mintha nem bántanák elegen. Nagyon szomorúan élek. Egyetlen vidámságom, hogy mégis-csak elkerülök Barbáriából. Párisba nagyon-nagyon vágytam én. De gyorsvonattal iszonyú sokba került volna. Ha pedig Kufsteinnak megyek, csak legjobb esetben másfél napig maradhatok Párisban. Ezért nem mentem, s azért, hogy megmaradjon Páris a Maga után teljes, nagy szomjúságom. Pár hétig még - sajnos - Páris helyett csak a Hotel Párisban lakom. De május elsején megyek. Miért bántja Vészieket? Türelmesek, jók és szeretők hozzám. Ez idő szerint jobban sem fizetnének meg, mint ők. Édesanyja állapota nem olyan aggodalmas, mint Berta hiszi, Berta egyébként jó színben van. Nagyon jó színben.

Hogy szeretnék már beszélgetni magával. Lesz-e ehhez módom? Úgy érzem, nagy gyötrelmek várnak reám. De mindegy.

Ezerszer csókolja hű kutyája.

236 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Kedves Adéle,

én tudok olvasni, s rettenetesen értem a Maga levelét. Tehát ide jutottunk: szánalomból barátsággal kínál meg. Köszönöm szíves részvétét. Akármennyire próbálja Maga mutatni, hogy az én lelkem ismeri, nem ismeri elég jól: nekem a régi Adélé kell. Meg is tartom, önmagának ellenére is. Mi közöm hozzá, hogy mit csinál, s mi lett? Sőt, én még mást is érzek a Maga leveléből. Egy valakit, akit megtalált. Legyen boldog vele. Most már nincs jogom kutatni semmit. Hogy ki vagyok azt *majdnem* tudja. Látta, és nem felejtette el. Utolsó lobbanásomban Magának s Magáért éltem. Ezt fogom tenni ezután - Maga nélkül is. No nem sokáig. A dolgok

egészen jól folynak. Most már végezni fogok magammal. Kérem: ezt nehogy fenyegetésnek sejtse. Leszek olyan okos és hiú, hogy direkte gondoskodom arról, ne higgyék, hogy Magáért történt. Engem nagyon szomorú emberré tett, Adéle.

Áldja meg magát viszont az Isten minden vígsággal.

Adyja

237 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Drágám, mindenem,

nincs nekem jogom a Maga nyugalmát zavarni. Énnekem csak Maga van. Maga nélkül semmi. Talán megkísértem, hogy éljek. Talán elmegyek innen. Rómába vagy máshova. Azt az egy évet, ami nekem legföljebb még hátravan, leélni. De lehet, hogy befejezem a dolgot. Igaz lelkemre, Magára esküszöm, hogy ez a valószínűbb. Ezer átok választ el engem Magától. Kiharcolnom Magát még akkor se merném, ha maga akarná. Így pedig én nem tudok élni. Sem siker, sem más nem tudja magát pótolni. Kell erősítenem, hogy szeretem? Hogy jobban, mint bármikor? Jobban, mint Magát szeretni szabad? Áldja meg magát az élet minden jóval! Én csókolom ezerszer s forrón magát gondolatban

238 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Édes, Egyetlen Asszony, drága Adél,

nincs kedvem, nincs akaratom, ha bárhogy is kényszerítem magam. Nem tudok és nem is akarok Maga nélkül élni. Hogy látják a kedvetlenségemet, reménytelenségemet, maguk Vésziék fölajánlották, menjek ki külföldre. Rómába, Párisba, akárhova. Egyelőre, ha egy kicsit pihenek, mégis várok. Hátha csakugyan lesz képviselőválasztás, s tudok valamit csinálni. Engem éppen nem izgat, de a maga kedvéért. Sok reményem nincs. Semmibe, az életembe legkevésbé. Hát nem lehetne Maga mellett élnem? Csakhogy néha lássam. Nem terhelném. Szeressen egy kicsit. És írjon. Én édes Egyetlenem, kiben még olykor megnyugszom. Csókolja nagyon-nagyon

Ady

239 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. márc.]

Édes Mindenem, Drágám,

én kérek bocsánatot, pedig a hibás nem én vagyok. A maga hideg, barátságpróbát ajánló levele majd megőrjített. Mindegy: bocsásson meg, s szeressen egy kicsit. Pár nap múlva - úgy gondolom - biztosítva lesz teljesen külföldi utam. Áprilisban én Párisban leszek. Akarja, vagy

csak nem bánja? Az bizonyos, hogy Budapestről megyek. És még bizonyosabban érzem, hogy meghalni sem tudnék, míg magát újból nem látom. Beteg s folyton izgatott vagyok. Azért volt olyan keserű és bolond a levelem. De kétségtelennek látszott akkor nekem, hogy Maga el akar engem dobni. Néhány nap múlva Abbáziába megyek. Kiszabadulok e zűrös életből. Írok majd Magának. Ha akarja. Részletes leveleket, helyzeteket stb.

Imádja s csókolja ezer csókkal Magát alázatos, szegény, beteg, bolond

Adyja.

240 VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1906. márc. 27.]

Kedves Margit,

Erdélyben bolyongtam, s hazatérve leltem meg a Maga levelét. Búcsúzkodtam. Az anyámtól, öcsémtől, barátaimtól. Mindenkitől. Egy kicsit magamtól is. Ha Lajos visszatér, pár nap múlva megyek ki. Az esküvőn csak kolozsvári táviratokkal voltam ott. Érezhetik ők, hogy szeretem őket. Örülök, hogy nem kellett ott lennem sok ezer ember között. Most belenézek a Maga levelébe. Külön emlékezem minden sorára. Hát Maga is? Voltaképpen mi - látom - egy különös embertípus vagyunk. Más földön nem teremhet ilyen. Abszolút művészlelkek, de: rendhagyók. A művészembernek örökösen csak a maga művészetével kell törődnie. Az életet el kellene engedni zúgni maga mellett. Márpedig az élet és művészi kálváriánk között libegünk. Nem tud bennünket saját egyéniségünk növekedése minden örömmel eltölteni. És folyton konfundáljuk az életünket, rossz idegeinknek az életre vágyó és menő játékát a lelkünk legbelsőbb álmaival. Tudatom egy érdekes dologról. Persze, a magam dolga. Hinné-e, hogy az én kötetemet Kaffka Margit, Neményi Erzsi, Jacobi Lívia s általában asszonyemberek értették és érezték meg legjobban? Ominózus dolog. Csókolom a kezeit.

Kedd.

Ady Endre

241 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1906. ápr.]

Kedves Bertuskám,

még mindig Budapesten vagyok. Nagyon szerencsétlen. Csak annyit tudok, hogy három héten belül mindenképpen megyek. A kormányváltozás hirtelensége iszonyúan sújtott. A lapnál pedig változás van küszöbön, s ezt célszerű volt bevárnom. Egyébként Adél halálosan gyűlöl. Már nem is ír. Mindegy. Azért mégis kimegyek Párisba. Ezt nem akadályozhatja meg. Nagyon együgyűen s szomorúan élek. És ti? És Te? Írj pár sort, s értsd meg, hogy belhelyzetemben nem volt kedvem írni.

Szeretettel csókolja kezed

Ady

242 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. ápr.]

Édes, jó, minden, Életem, Istenem,

hát nem akar tudni rólam? Sebaj, majd akad valaki, aki az én utolsó napjaimat megcukrosítja. Én nem voltam rossz, én csak beteg vagyok. Áldja meg az Isten.

Adyja

243 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Budapest, 1906. ápr. 22.]

Csókolja a kezét ismeretlenül nagy és igaz híve

És higgye el, hogy én a tulipánt nem szeretem.

Ady

[Révész Béla kézírása:]

Nagyon szívesen gondol Nagysádra híve

Révész Béla

244 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. ápr. 29.]

Édes, nagyságos asszonyom, kedves Adél,

olyan nyomorúságosan vagyok, nem is élek, hogy akarva is nehezen megy: írnom azoknak, akiket szeretek. Valahogyan szeretném elkészíteni őket arra, hogy nem is vagyok. Az átkozott politika s a magam gyávasága egyelőre még Budapesten tartanak. Itt sok káosz és undorító lárma. Alig történik valami, amit az ember még tudomásul venni is szívesen volna hajlandó. Amellett sehova se akarok s tudok menni. Se anyámhoz, se Váradra, se Bécsbe, hol most Medve Miklós és Paula élnek és várnak. A könyvemnek még mindig tart a zaja. Ez sem kell. Ezt is utálom. Hallom, hogy itt járt Bródy Sándor. Nem kerestem. Vésziéknél sok hét óta nem voltam. Révész barátomon kívül, aki most pár napig pláne beteg volt, senkivel sem érintkezem. Ha csak véletlenül nem. Bent a szerkesztőségben halotti a levegő. Még az új férj, Biró is, szomorú. Egy kicsit fölforgatta a dolgokat egész Magyarországon Bécs. Hallom, hogy Vészi Velencében van a két kisebb leányával. Ugyancsak hallom, hogy Margit esküvője néhány nap múlva lesz. Magam számítom a napokat, mikor megyek már. Egy Kaukázusban élő magyar meginvitált egy-két esztendőre. Élek is én annyit. Az bizonyos, hogy ide vissza nem jövök.

Kezeit csókolja igaz szeretettel híve

Ady

245 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. ápr.]

Adél, Mindenem,

levele, az utolsó levele után hallgattam. Négy levelem kereszteződött Magának ez egy levelével. *Soha október óta nem írtam Magának szimpla levelet, mindég kettőset.* Most pedig azt látom, hogy még a direkt leveleimnek is *csak egyikét* kapta meg. *Poste restante leveleimmel* hogy mi történt? - nem tudom. Ám az Magát nem alterálta. Eltörte a pálcát, isten tudja, hányadszor. Ezúttal, úgy rémlik nekem - alaposan. Tudja jól maga, hogy felemás az életem. Maga nélkül, mióta Magát ismerem. Istenem, végre is írhatnék én magának mindennap levelet. De idegen magától a kétségbeesésnek az az érzése, mely fellázad a tinta ellen, mikor hiába minden: ezredrészét nem lehet leírni. Aztán az örökös vágy, az örökös szomorú akarat. Hogy majd, majd nemsokára: élőszóval. Kergetése minden fajtájú feledésnek, mert maga *az érzés* - fáj. Idegen ez Magának? Hát legyen idegen. Hozzám eddig Maga volt a legjobb. Nem természetes-e, ha maga a legigazságtalanabb és legkegyetlenebb? Magának sok gondja van persze. „Még egyéb is." Nem csodálkozom. Csak az én lelkem legféltettebb érdekeit védem meg szinte üzleti aggodalommal. Amiket vádképpen írt, nevetség. Biztosan szüksége volt Magának reá. Első vétkem: négy levelet írtam a Maga egy levele *előtt*. Vártam: lelki okokból érthető ezer okból. Szomorú okokból. Hogy maga nem kapta meg leveleimet, erről nem tehetek. Másik vádja: még nevetségesebb. Vészi Margit megköszönte egy neki beküldött könyvet. Ebből még egy levél jött, összesen kettő. Vészi Margit nagyon jó barátom. De hetek óta itthon van, de én még nem voltam Vésziéknél. Pár nap múlva férjhez megy. Sose megy többé Párisba. Én most fogok kimenni, mert elég nagy város, hogy Maga ne találkozzék velem ott soha. Azt nem tilthatja meg, hogy én ne lássam. Végre is ez az első oka, hogy oda megyek. A második: mert én itt meghalni sem akarok. Torkig vagyok. Még a bizalommal is torkig vagyok. Egyelőre menekülni innen. S aztán elpusztulni. A maga útjában még ezzel sem leszek. Én májusban, ostoba okok miatt valószínűleg csak május végén Párisban leszek. Kérem: maga ezt nem tudja meg, ha nem akarja. Leveleimet nem reklamálom. Ellenben maga rendelkezzék leveleivel.

Írom még, amit Maga tud: így, mint én, nem szerette, s szereti senki. Csacsiság: Maga leszámolt. Mégis látni fogom még egyszer Magát.

246 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. máj.]

Adél, Mindenem,

talán el sem megy a levélért. Talán nem olvassa el, amit én most betegen, félőrülten írok. Reám olvassa a bűnt, hogy Margitot jó barátomnak mondom. Holott csakugyan az. Ezt bizonyítja avval, hogy állandóan üzen s küld Párisba. Mert sejti, s látja is, hogy én itt nem maradhatok. Méltatlan az életem itt, és nem ígér semmi jobbat gyors, talán nagyon gyors katasztrófánál. Én pedig magában élek jobban, mint valaha. Újra le kell írnom: bűn, hogy Maga külsőségekből ítél. Rövid, egy ritka levélből. S hogy nincs meg bennem a képesség s az akarat se: ravaszkodva állandósítani a Maga figyelmét vagy érdeklődését. Nem élek én maga nélkül, s undorral dobom a napokat. Mióta elment, csak a Maga emléke őriz. És egész életem - készülés volt s készülés Magához. Éreznie, tudnia kell mindezt. Szimpátiákat, ismeretségeket utasítok vissza, mert csak Maga kell. És így lesz, ha nem is akarja. Ha nem is láthatom

magát, csak messziről. Én megtartom, mert meg akarom Magát tartani. Maga a jóság volt. Jóságát hálával áldom. De miért nem őrzött meg annyi jóságból egy keveset? Nem tilthatja meg, hogy ne szeressem. Hogy ne lássam, ha a hónap végén kimegyek, s ha ott lesz. Akármeddig élek, és semmi esetre sem sokáig, csak bolondabb lesz s hívebb Magához

Kutyája

247 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. máj.]

Mindenem, Drágám,

elküldtem levelemet a Bureau 31-re. Úgy látszik, Maga hamarabb járt ott. Most ott vár hiában az én szegény levelem. Benne sír abban a levélben az én igazán őrjítő árvaságom. Elpusztulok, de nem tudok élni nélküled. Akard, hogy élhessek melletted. Minden gyötrelmedet érzem. Kalauzod nem merek lenni, de esküszöm: minden teérted. Hiszen csak te vagy nekem valaki. Lehet, hogy próbáltál eltemetni magadban. Lehet, kísérleteztél mással. Iszonyúakat érzek néha. És őrültebben szeretlek, mint valaha. Te vagy csak, mi az életből még érték. Ismétlem: kalauzodul ajánlkozni nem merek. Borzasztó volna, ha valamikor engem vádolnál. De akard, amit akarsz. Bármi legyen: egész lényemmel állok melletted. Amivé formálsz, az leszek. Amit kívánsz tőlem, azt teszem. Kétségbeesetten miattad s miattam őrjöngve csókol össze most így gondolatban a te kutyád. Szeress, és ne hagyj el. Hiszen talán tudnánk mi még az élettől kicsalni egy-két boldog csöndes napot valahol.

Áld és csókol, csókol

Ady

Menj el a levelemért a Bureau 31-be.

248 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. máj. 4.]

Édes Drágám, Jóm, Mindenem,

nem tudtam még annyit se aludni éjjel, mint máskor. Úgy rémlett, az jutott az eszembe, hogy félreérted a levelemet. Nem látod meg, hogy valósággal a kivett szívemet viszem elébed. S mint annyiszor, mint csaknem mindig, alvás helyett jajgattam a te nevedet. Volt egy rövid álmom, s az is az volt, hogy mi kétszer búcsúztunk el egymástól sírva. Ez rettenetes, s még rettenetesebb volna, ha a te idegességed új tápot kapna a keserűségre. Én nem tudtam megírni mindent, mely a rettenetes hetekben kínozott, de ennyit meg kellett írnom. Csak éppen az kell ehhez, hogy te lásd, miért írtam meg. Avval vádolsz, hogy én untalak. Nem lehetett másképpen válaszolnom, mint megírni egy kis részét annak, ami engem belül már régen s mindig gyötör. De mindezen felül, holott most nem is akarnék kimondottan „kutya” lenni, a valóság az, hogy úgy szeretlek, ahogy manapság egyetlen asszonyt se szerethet senki. Szeretlek, szeretnék általad, benned, megháborodottan, boldogan meghalni vagy élni is, ha te akarod. Egyebek között azt sem tudtam értelmesen megírni, hogy nekünk szeretnünk kell egymást. Nekünk már jaj volna minden dacos kísérletezés, s csak egymás végét siettetnők. Szeress csak

úgy, ahogy én szeretlek, ilyen impertinensül beteg, őrült módon. Ha akarod. Ha nem, légy boldog. De ugye, szeretsz, ugye, szeretsz? Én mindenem, életem, csókollak, csókollak

Péntek, d. u.

249 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. máj. 10.]

Nagyságos asszonyom, kedves Adél,

néhány napig betegen, elhagyatva, szállodai szobában feküdtem. Fölfordult a világ itt. Halász képviselő, Dési ínséges, szegény letörött ember. A legőrültebb dolgok folynak itt. Engem már nem érdekelnek. Kibékülök lassanként mindennel. Egyéb újságok is kerülnek. A lapnál változást várunk. Ez késlelteti az én utam is - Molnár Feri 20-án esküszik meg Margittal. Síró boldog férj. Egy-két barátom künn járt most Párisban. Lelkesen beszélnek, s én irigylem őket. A kis Bölöny végre új életjelt ad magáról. Egy levelezőlapot küldött néhány párisi magyar aláírásával. Köztük szerepel bizonyos Kozmutzáné is. Azt mondják, nagyon érdekes asszony. Az egész világot beutazta. Egy román katonatiszt felesége. Románul, magyarul s franciául ír. Az *Új Idők*-ben olvastam tőle érdekes útleírásokat. A kis Bölöny címe: 9 rue Campagne-Première. Még nem is tudtam neki válaszolni. Iszonyú neuraszténiás vagyok. Rettenetes gyötrelem minden írás. Csak éppen nem akarom magam még végleg elesni hagyni.

Csókolja kezeit szeretettel:

Ady Endre

250 ÁBRÁNYI KORNÉLNAK

[Budapest, 1906. máj. 12.]

Méltóságos Uram,

1905 szeptemberében engem a miniszterelnöki sajtóiroda rendes munkatársává szerződtettek havi háromszáz korona fizetéssel. Ez összeg volt az én egzisztenciám alapja, s annál rettenetesebben ért az a csapás, hogy májusi fizetésemet még ma, május 12-én sem folyósították. Ha való a sajtóiroda közegeitől nyert információm, mely szerint munkásságomra a miniszterelnöki sajtóiroda a jövőre nem reflektál, nagyon kérem Méltóságodat, kegyeskedjék a jövőre törvényesen járó, minimális háromhavi fizetésemet kiutalni. Kétségbeejtő helyzetem pedig arra kényszerít, hogy kérjem: minél sürgősebben méltóztassék a reám nézve életbevágó s minden órával súlyosodó ügyben intézkedni.

Mély tisztelettel

Ady Endre
a m. kir. miniszterelnöki sajtóiroda
rendes munkatársa
Honvéd u. 10.

251 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. máj.]

Édes Jóm, Egyetlenem,

úgy látom, hogy egy levelem elveszett. Betegen s talán betegebben, mint Maga, mégis Párisba megyek. Két héten belül utazom, csak azért, hogy lássam. Még egyszer lássam, csókoljam, s tudjam, hogy van. Ma kaptam levelet Bertától, s ez a levél csupán keserűség. Maga miatt is aggódik, mert Maga nem írt már négy hét óta neki. Engedje meg, hogy utoljára életünkben szóljak V. M...-ről. Nem lehetnek s nincsenek magának bizonyítékai. Senkim, semmim az a nő, s most már utálom is, nem gyűlölöm, hanem utálom.

Beteg vagyok, igazán beteg, s talán nem bírok ki kétnapos Párist sem. Csak még egyszer látni akarom Magát.

Szeressen engem, félannyira, mint én szeretem. Ez nekem elég, a többit elmondom. Csókolja, imádja, minden percében maga mellett érzi

A.

252 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Budapest, 1906. máj. 15.]

Drága fiam, Gyurka,

majd megbolondulok. Szerencsétlen vagyok s beteg. Kormányválság későbbre tolta utam. De június legelején már künn leszek. Ha élek, ha halok. Meddig maradsz? Hogy élsz?

Ölel

Ady

253 ADY MARISKÁNAK

[Budapest, 1906. jún.]

Édes Mariskám,

a rokonsági viszonyt valóban nem tartom sokra, de téged szeretlek, s annak az érzésemnek a rokonság sem ártott. Egyébként is kedves, szimpatikus híreket hallok itt rólad, s igazán szerettelek volna látni. Nem rajtam múlott, de a körülményeken, hogy nem találkozhattunk. Küldd el a novelláidat, de előre mondom, hogy lelkiismeretes, de nagyon szigorú leszek. El ne téríttesd magad a fáradságos, bús, de mégis köteles, józan élettől, ha nagy okod nincs reá. Az a talentum valódi legyen ám! Még így is átok. Ám várom az írásokat. Írd meg, hogy élsz? Mit akarsz? Miben lehetek talán segítségedre pályád dolgában? Isten veled, szeretettel ölel

Endre

254 JUHÁSZ GYULÁNAK

[Budapest, 1906. jún.]

Kedves Barátom!

sajnálom, hogy el kell magát nagyon szomorítanom. Én a Vészi pressziója és rábeszélése által jutottam volt a Pallashoz. És kaptam kegyelemből 125 forintot. Igaz, hogy a Pallas reménye ellenére bevette a költségeit. De még egyszer mégse próbálkoznék verskiadással, magunkfajtájúaknak könyvével. Végtelenül undok, nem is sejtett valóságok rejtőznek itt az irodalmi sötét kamrákban. Nekem is volna két kötet versem is eladni való. Még csak halvány reménnyem sincs egyelőre két krajcárra sem. A mi korúink közül Farkas Imrén kívül ma még teremtett lélek az országban versíró pénzt nem szerezhet könyvével. Én és Kabos is, szeretettel állnánk az ön rendelkezésére. Hiába is próbálnánk akármit. Talán valami más módot gondoljon ki, hogy segíthessünk önön. Bocsásson meg, hogy tőlem kell megtudnia, milyen senkik vagyunk ebben az országban. És írjon, ha jónak látja.

Szeretettel üdvözli

Ady Endre

255 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1906. jún. 13.]

Édes jó Nagyságos Asszonyom,

ezer baj és kétségbeesés után végre távozom ebből a nyomorult országból. Egy kis időre legalább. Szombaton este indulok innen, de mivel nagyon betegek az idegeim, talán Münchenben egy kis pihenőt tartok. Remélt engedelmével tudatni fogom az útról érkezésemet. Szabad lesz-e meglátogatnom? Alig várom, hogy lássam Magát.

Csókolja szeretettel a kezeit

Ady Endre

256 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Budapest, 1906. jún. 13.]

Édes Gyurkám,

eddig így áll a dolog: szombaton este indulok. Rosszak az idegeim s lehet, hogy pihennem kell Münchenben. Nekem mindenesetre nézz egy nem drága, ideiglenes (elsejéig vagy esetleg tovább) szállodai szobát. Majd táviratban tudatlak az útról, s várj, ha teheted, az állomáson. Ölel

Bandi

257 ADY LAJOSNAK

[Franzensfeste, 1906. jún. 18.]

Kedves Lajoskám,

annyi csapás és viszály után végre Páris felé. Beleugrottam, mint az üldözött vadkecske a mélybe. Add át Pistának s barátaimnak legjobb üdvözletemet. Ölel

Endre

Párisból részletesen beszámolok dolgaimról.

258 BRÜLL BERTÁNAK

[Franzensfeste, 1906. jún. 19.]

Édes Bertuskám,

megyek Páris felé, Münchenben pihenek egy kicsit. Kezeiket csókolom.

Hallom, hogy Karlsbadba mennek július elsején. Szerettem volna lemenni Váradra: nem lehetett.

259 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Ulm, 1906. jún. 20.]

Müncheni esti gyorsnál várj.

Ady.

260 ADY LŐRINCNÉNEK

[Párizs, 1906. jún. 21.]

Édes jó Anyám,

Párisban vagyok, s néhány hétig itt maradok. Pár nap múlva hosszabb levél megy. Mindenről írok: ezer csók:

Endréjük

261 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1906. jún. 21.]

Édes Lajoskám,

itt vagyok. Olyan fáradt, hogy száz évig kellene pihennem. De olyan vidám és szegény, mint a templom egere. Ma már írok s küldök cikket. Címem: Hôtel des Balcons. 3 Rue Casimir-Delavigne. De nem ez a fontos. Tíz frankom van. Ha lehet, János azonnal adja föl a fizetésem. Holnap bővebben. A direktor urat, Kabost s mindannyiatokat ölel

Csütörtök délelőtt.

Bandid.

262 RÉVÉSZ BÉLÁNAK

Páris, [1906. jún. 30.]

Jeles Hívünk,

kedvvel gondolunk Te személyedre s azokra a szolgálatokra, melyeket te, mint egyik hűséges helytartónk, Barbária Magyarország nevű tartományában teljesítsz. Abban a reményben, hogy a disznókodás terén tovább is büszkélkedni fogsz, megküldtük neked Arany-Sertés-rendünk tiszti jelvényét. Kelt Páris székhelyünkön.

I. Ady Endre.

263 RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Párizs, 1906. júl. 6.]

Kedves Béla,

talán egy nagyravágyó tulok lett belőled? Amiért én nem írtam még úgynevezett levelet, talán egy zokszót írhattál volna. Álmosan, álmodozva, képzelődve s mégis előkelően élek. Nagyon üdvözlöm: Fenyőt, Osváthot, Eleket, Keményt, Krúdyt, Habárt, Gergelyt s mindazokat, akik egy kicsit és néha kedveltek engem. Cigánynak írd meg az én címem. Te meg írd meg nekem a Róbert Jenő címét.

Ölel Adyd

264 BRÜLL BERTÁNAK ÉS BRÜLL SÁMUELNÉNAK

[Párizs, 1906. júl.]

Kedves, jó Bertuskám,

maga nagy ellenségem nekem, mint veszem észre újabban. Becsületszavamra, nincs igaza, ha netán haragszik. Vágytam lemenni Váradra, s töméntelen sokszor akartam írni. De hát az ember és Ady gyarló. Hogy van? Én szeretem Párist, és nagyon boldog vagyok momentán. Lehet, csak holnapig tart. Csípjen magának ott egy orosz milliomost vagy perzsa herceget. Mulasson jól, s ne haragudjék; szeretettel barátja:

Ady Endre

Kedves Nagyságos Asszonyom,

én egy hónap óta ismét párisi vagyok. Sajnálom, hogy minden vágyam mellett nem szaladhattam le előbb, mint elutaztam, Nagyváradra. Páris a régi, szép, kedves, és én nagyon szeretem. Bár csak itt maradhatnék egy-két évig. Adéléknál sokat vagyok. Napom nagy részét velük töltöm. Hogy vannak abban a nagyon előkelő fürdőben? Nincs olyan meleg bizonyosan, mint itt. Remélem, s biztosra veszem: egészsége már jobb Nagyságos Asszonyomnak. Minden jót kíván, s kezeit csókolja

Ady Endre

265 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1906. júl. 31.]

Kedves Nagyságos asszonyom,

bocsánat, hogy sebtiben s így, ceruzával írok. Kerestük, vártuk és sietünk. Adél, szegény, nagyon ideges. Ő majd hazulról ír. Általam küldi meleg üdvözletét. Kezeit csókolja a viszontlátásig

Ady Endre

266 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1906. aug. 1.]

Lajoskám,

kérvényed sorsában bízom. Mondd, fiacskám, ha Münchenig kapnál szabadjegyet, kijönnél-e néhány napra Párisba? Itt nem kerülne sokba. Sőt itt: semmibe. Írtam már Budapestre ez ügyben, s tudatni foglak. Hetven-nyolcvan forintból kiállna az egész. Én meglehetősen vagyok. Bajoskodom, ideges vagyok, de élek. Édesanyám hogy van?

Mindnyájatokat csókol

Endre

267 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1906. aug. 22.]

Édes Lajoskám,

nem tudom ugyan, merre mulatsz, de haragszom. Tehát írok. Sem leveleimre, sem kártyámra nem írtál egy szót se. Eltekintek a magam ügyecskéimtől, de a te személyed is érdekel annyira, s ehhez maradt még annyi jussom, hogy havonként egyszer legalább pár sort írj. Jolánnak a kezét csókolom. Üdvözlöm szívemből a direktort s az egész famíliát. Úgy sejtem, Varsányon vagy. Ölel öreg, zsémbes, beteg barátod

Ady Endre

268 SOMLÓ BÓDOGNAK

[Párizs, 1906. aug.]

Kedves és tisztelt Barátom,

ugye, nekem is szabad kedvem szerint így szólítanom Önt, aki nekem, a már-már önmagát-vesztettnek, valamikor annyi bátorítást adott.

Lássa: kérem valamire. Párisban bújtam el, s nem szeretném, ha elszakadnék a kevesektől, akikkel otthonról törekvés és kudarc, remény és reménytelenség összeköt.

A *B. Napló* csak némileg tart közösségben hazaáruló bajtársaimmal. Szeretném a *Huszadik Század*-ot olvasni. A legutolsó három számot s a következőket. Vessen reám adót érte. Talán írhatnék innen valamit. De küldesse nekem, ha teheti.

Mi lesz otthon? Önök tudnak még remélni? Szeretettel üdvözli tisztelő híve

Ady Endre

3 Rue Casimir-Delavigne. (Péntek.)

269 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1906. aug.]

Kedves Bertuska,

néhány napja akarok már neked írni. Mindenekelőtt Adélról. Adél nagyon súlyosan neuraszténiás. Ráadásul az orvosok most előrehaladt szívbajt konstatáltak nála. Képzelheted, hogy mennyire hatnak reá a te leveleid. Helyes, ha mindenről értesíted. De tedd ezt óvatosan. Nem lehet bírni vele. Velencei útját is föl akarja adni. Akar utazni haza. Holott neki most mindenekelőtt pihennie kellene. Akár Velencébe, akárhol. Ha hát nagyon-nagyon komoly ok nincs reá, nem volna jó őt egy izgató utazás fáradalmainak kitenni. Ez a legkomolyabb véleményem. Sohse volt még ilyen érzékeny, egzaltált beteg. A másik dolog - a te dolgod. Nem bánom, ha megharagszol is érte. Csak fogadd meg mint tanácsot. R..., eleget mondtam neked, a leghitványabb ember Váradon. Már az is könnyelműség, ha egyszer az utcán mutatod magad vele, vagy ha elfogadod. Ő képes eldicsekedni félsikerekkel is. Egyáltalában mindenféle nőre kompromittáló az ő társasága. Barátian ajánlom ezt figyelmedbe. Szeretettel üdvözöl

(péntek)

Ady

270 FÜLEP LAJOSNAK

[Párizs, 1906. aug. 30.]

Kedves Fülep Fiú,

nagyon beteg vagyok: hulla. Próbáltam birkózni a bajjal; nem sikerült. Csak terhe volnék annak a társaságnak, melynek voltaképpen tetszeni óhajtanék. Ments ki engem, fiam. De barátsággal, szépen csináld. Az én gondom lesz, hogy valahogyan jóvátegyem, minek oka úgysem

vagyok. Különösen üdvözlöm Csókékat, ismeretlenül Székelyt, Lavottát tisztelem. Téged igaz barátsággal kér újra, és ölel

Ady Endre

271 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1906. aug. 30.]

Kedves Itóka asszony,

ne nyugtalankodj a fiad miatt. Nincs semmi baja. Estére hazavisszük. Kézcsók

Ady E.

272 KABOS EDÉNEK

[Párizs, 1906. szept. 5.]

Kedves szerkesztő uram,

verseimet most írom, ugyancsak most készül egy kis tárca (majd talán keddre odaér). A versek azonban szombaton nagyon idejében ott lesznek. Úgy veszem észre, hogy két levelem elveszett. Mert a bennük küldött cikkeknek régen közölve kellett volna lenni. Egyike pláne érdekes is volt, és sajnálom. Egyébként pedig teljesen megbízhatatlan ez a büdös, francia posta. Egypár sort nem kapok tőled? Legközelebb hosszú levél. Üdvözlet a redakciónak. Ölel hű fiad

Ady E.

273 ADY LŐRINCNÉNEK

[Párizs, 1906. szept. 9.]

Édes jó anyám,

holnap vagy holnapután elutazom Párisból. Marseille-be, Nápolyba, Velencébe és Milánóba. Velencében maradok néhány hétig gyönge egészségemmel. Majd innen megírom a címemet.

Ezer csókot küld mindnyájuknak

Endre

274 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Marseille, 1906. szept. 12.]

[Brüll Adél kézírása:]

Itt volnánk, Itóka, s képzelje, Ady úgy meggyógyult az úton, hogy csak na. Azt hiszem, összes búját-baját ott hagyta Párisban. Jobb is ez így, mert nekem semmi kedvem sem lett volna őtet ápolgatni. Szeretettel csókolja Léda asszony.

Itóka édes, már megint elfelejtettem, hogy tegeződünk. Írjál hát át mindent te-be. Még egyszer csókol

Léda.

[Ady Endre kézírása:]

Csókolja a kezeit

Ady Endre.

275 BRÜLL BERTÁNAK

[Marseille, 1906. szept. 13.]

Édes Bertuska,

szeretettel üdvözli magát s mindannyiukat e nem szimpatikus Marseille-ből, hova én betegen érkeztem.

Ady Endre

276 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Genova, 1906. szept. 15.]
Ady

[Brüll Adél kézírása:]

Servus, Itóka és Gyurika!

277 ADY LAJOSNAK

[Nápoly, 1906. szept.]

Édes Lajoskám,

üdvözöl téged s összes jó barátait ölelő bátyád,

Endre

278 BRÜLL BERTÁNAK

[Messina, 1906. szept. 18.]

Bubim édes,

mégis tévedtünk, mert vasárnap 23-ikán érkezünk Fiúmébe, ha ugyan én megérkezem, mert nagyon beteg vagyok. Csókol kisanyut, Margót s téged

Adélotok

Csókolja kezeit

Ady Endre

279 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

Messina, [1906. szept. 18.]

Messina, kedd.

Isten áldjon meg, Itóka, én már itt fogok meghalni ezen a hajón, nagyon beteg vagyok. Csókol Léda asszony. Bölöni édes, vigasztalja meg Dodót, mert én már meghalok itten.

Itóka-Gyurka, sokat gondolok rátok és üdvözöl

Ady

280 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Catania, 1906. szept. 20.]

Kedves Gyurka,

szép, szép, de azért csak egy Páris van. Hogy vagytok?

Itóka, kedves, mit csinálnak? Ezer üdvözlet:

Ady

[Brüll Adél kézírásával a lap képes felén:]

Csütörtök.

Itóka édes, én most már beállhatnék Sada testvérének Marokkóba, olyan fekete vagyok, rém hőség van itt, úgy, mint Maltában és Messinában is volt. Sokszor ölel úgyszintén Gyurkát is

Léda asszony

281 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Fiume, 1906. szept. 23.]

Azt se tudom bizony isten, hol vagyunk ez idő szerint. Úgy sejtem, hogy valahol Mandzsúria körül. Két hét óta ide érhettünk. Révész azt mondja, Fiume. Legyen! Ezer üdvözlet nektek.

Ady E.

Itóka és Gyurika édes,

megérkeztünk valahára ide, de tőletek egy sort nem találtunk itt, tehát ezentúl mi sem fogunk többet írni. Csókol

Léda asszony.

Ne becsülje le senki többé a magyar tengert, íme, ilyen szenzációs találkozást adott. Kezét csókolja, üdvözli magukat

Révész

282 ADY LAJOSNAK

[Velence, 1906. szept. 25.]

Kedves Lajoskám,

címem október közepe feléig Hotel Hungária. Lido-Venezia. Írd meg édesanyámnak is. Üdvözlöm az üdvözlendőket. Csókol szerető bátyád

Bandi

283 BIRÓ LAJOSNAK

[Velence, 1906. szept. 25.]

Kedves Lajoskám,

beteg s ilyenformán haszontalan voltam számotokra két héten keresztül. Nem vagyok sokkal egészségesebb, de végre itt vagyok. Először is hát azt az ígéretem vegyétek, hogy most már *sokat fogok dolgozni*. Lerovom az elmaradottakat is. Ide zárójelben egy egyest fogok írni, mert ez az első jelentenivalóm (1.) *Ne felejtsd* el azután, Lajoskám, szólni a *kiadóhivatalnak*: indítsák meg nekem Velencébe a *Napló*-t. *Október 10-ig.* Címem Endre de Ady Hotel Hungaria Lido-Venezia. A párisi példányom annak idején beszűnt. Ez volt a második. (2.) Nem tudom, milyen a postaközlekedés Velence és Budapest között. Félek, hogy nagyon lassú. Tehát, ha csak emberileg lehetséges, a fizetésem küldjétek *táviratilag* a már megadott címre. (3.) Azután pedig, kérlek, írj nekem mindenről. Szakíts ennyi időt. (4.) Üdvözlöm kézcsókkal a feleségedet. Meleg szeretettel a Direktort és üdvözlet az egész redakciónak. Ölel

(Kedd.)

öreg Adyd.

284 BRÜLL BERTÁNAK

[Velence, 1906. szept. 27.]

Édes Bertuska,

hát maga miért nyugtalanít halálra bennünket. Miért nem ír. Kezeiket csókolja:

Ady

Csütörtök.

Bubi édes,

nézd ezeket a csoda dolgokat, még kártyán is szép. De még valóságban milyen. Jó lenne, ha itt lehetnél te is. Még mindig semmi hír tőletek, én nem is tudom már, mi lesz. Az idő sajnos nagyon hideg, az emberek megszöktek a Lidóról. Én sajnálom, hogy oda és nem Velencébe szálltam, különben is csak ez valóban szép. Kérlek, írjatok már. Guttmann Bertának írtam a régi címökre, mint rendesen, nem írta meg a címet.

Sokszor ölel mindnyájatokat szerető

Adélod.

285 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

Velence, [1906.] okt. 5.

Kedves Gyurkám,

disznók, restek, snasszok vagytok. A levelet mindig csak ígéritek. De legalább ne írjatok az anzikszkártyák címoldalára, mert ez minden esetben harminc szantimba kerül. És ti és Dodó már egy kis vagyonba kerültetek. Hogy éltek? Itt most gyönyörű idő van: fürdünk. De nekem ezer baj adódott. És olyan ideges vagyok, mint egy gyógyíthatatlan őrült.

Szervusztok

Ady

286 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Monte-Carlo, 1906. okt. 17.]

Kedves Gyurkám,

de bizony várj meg engem Párisban. Itóka füllentett, mert nem írt levelet. Ő egy rossz asszony, de szomszédunknak jó fia van, mert Ollendorfék nagyon helyesen mondják.

Üdvözlünk. Ölel

Ady

[Brüll Adél kézírásával a levelezőlap képes felén:]

Gyurika,

Ady itt is csak a pezsgőre gondol, mindenáron Rue „Champagne Première”-t akart inni. Sok üdvözlet. Itókának nem írok egy sort sem többet.

Léda asszony.

287 ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1906. okt. 21.]

Kedves Lajoskám,

címem Monaco, Hôtel de la Paix. Semmi bajom, csak egy kicsit utálom ez idő szerint az életet. Pedig itt gyönyörű minden, de csömörlöm. Hogy vagy te az otthoniakkal, vizsgával, Zilahval, kinevezéssel?

Csókol bátyád:

Endre

Bothot, Kincset, Kapust üdvözlöm.

Móniéknek add át viszontüdvözletem.

288 BRÜLL SÁMUELNÉNAK

[Monte-Carlo, 1906. okt. 21.] Vasárnap

Kisanyó, édes,

ez az a híres terem, ahol az emberek elvesztik a vagyonukat. Szépnek elég szép ugyan. Még eddig nem kaptam semmi hírt tőletek, pedig már alig várom. Élvezet most itt lenni, csodaszép idő s kevés ember. Bár sokáig itt maradhatnék. Írjatok vagy írassál, kisanyóm, mielőbb, mert így sokat nyugtalankodom miattatok. Sokszor csókol, ölel

Adélod.

Kezeit csókolom, Nagyságos asszonyom,

bocsásson meg, hogy nem válaszoltam. Most itt vagyunk Monacóban, s Adél jól érzi itt magát. Hogy mikor térünk vissza Párisba, nem tudom, Bertának, Margitnak üdvözlet. Nagyságos asszonyomnak kezeit csókolja

Ady

289 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Monte-Carlo, 1906. nov.]

Kedves Itóka,

szeretettel üdvözöl igaz híved p[oste] rest[ante] Monte-Carlo

Ady Endre

290 RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Monte-Carlo, 1906. nov. 7.]

Kedves Bélám,

nem tudom, mi van veled, esetleg meg is haltál. Ám én ezen okból kénytelen vagyok esetleg sírodból is kicibálni téged. A *Budapesti Napló*-val szakítottam. Birónak most írtam meg, hogy hazamenni nem vagyok hajlandó. Ezt holnap Vészinek szóval megismétlem. Itt leszek tehát Párisban egyelőre kenyér nélkül. De ha belehalok is, kitartok. Írj, édes fiam, ha halott vagy is, mert esetleg én is éhen halok. Te ott vagy Budapesten. Lehet-e kísérletet tennem valami lappal. Melyik nem félne az én darabont nevemtől? A *Szerda* nem biztosítana-e nekem valamit? Hova s kihez lehetne írnom? A *Napló*-tól már elsején nem fogok fizetést kapni. A *Szerdá*-nak táviratoztam pénzért. Két versért járna is, de esetleg előleget ha adnának. Most írok nekik egy novellát. Egyben szólj nekik, hogy küldjék a *Szerdá*-kat. Megígérték, s én egyetlen számot se láttam. A *Népszavá*-tól sem kaptam meg még a kis pénzt. Egyáltalában miért hallgatsz? Igazán úgy el vagyok hagyatva, mint egy kóbor kutya. Nem is tudok más okot képzelni, mint hogy beteg vagy. De erről is kötelességed volna tudatni. Édes fiam, vedd szívedre állás és kenyér nélküli barátod sorsát. Szeretettel ölellek

Adyd

Add át üdvözletemet Ignotusnak, Osvátnak, Eleknek, Szininek, Kérynek, Keménynek s minden szíves emberemnek. Írd meg, bár nem érdekel, mi van a *Napló*-val?

Címem: 3 Rue Casimir-Delavigne Hôtel des Balcons.

291 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Monte-Carlo, 1906. nov. 17.]

Itó édes,

végre valahára megkaptam leveledet, én is írok a napokban. Hogy vagytok? Fáztok sokat? Itt is csúnya idő van. Csókol

Léda.

Kézcsók Ady

[A lapon látható kanapéra Brüll Adél a következőt írta:]

Ez lenne ám jó Adynak. Ugye.

Kézcsók Ady.

292 ADY LŐRINCNÉNEK

[Párizs, 1906. dec.]

Édes, jó Anyám,

a küldemény megérkezett. Pompás, és hálásan köszönöm mindannyiunk nevében. Várom édesanyám levelét. Hogy mint van édesanyám és édesapám? És Lajos? Mi újság egyébként?

Ezer csókot küld hű fiuk

Endre

293 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Párizs, 1906. dec.]

Szombat.

Te majom Itóka és még nagyobb majom Gyurka,

nem tennétek félre ma estére a haragotokat, holnap, ha akarjátok, lehetne tovább folytatni, de igazán kár lenne erre a mesés töltött káposztára is haragudni, s nekünk se esne jól, hogy azt nélkületek fogyasszuk el. Jöjjetek el hát ma estére, két csacsi gyerek.

Sokszor csókol

Léda.

Ha jösztök, lesztek. Ha marad: esztek. Nesztek.

Ady Mefisztó.

294 MOHÁCSI JENŐNEK

[Párizs, 1906. dec. 24.]

Kedves Mohácsi,

nagyon kérem Önt valamire: küldje el nekem a Kabos Ede köteteit. Küldje pedig ajánlva s utánvéttel. Ugye, nem lesz olyan magyar, mint Kosztolányi, aki nem mozdul még szúrásra sem.

Egyébként kezdem önt elveszíteni. Csak a *Napló* jár nekem. Oda Ön írt egy-két erős dolgot. De nem tudom, hogy egyébként hova s mit csinál. Nekem nagy örömet okozna, ha írna intimus dolgokat s akármit. Írjon hát minél többet. Szeretettel gondol önre igaz barátja

92. Rue de Lévis XVII.

Ady Endre

295 A NÉPSZAVA SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1907. jan. 8.]

Mélyen tisztelt Szerkesztőség,

úgy érzem, hogy kötelességem Önöket tudatni egy friss értesülésemről. Pápai Lajos, álújságíró, zsaroló és csaló, Párisban él. Egy tucat álnév mellett a *Fehér* név, melyet legsűrűbben használ. Minden azt mutatja, hogy a *France-interjút a Függ. Magy.-nak ő írta.* S valószínűleg ő boldogítja a *P. H.*-t is párisi leveleivel. De kérem, hogy az én nevem, mint aki erről értesíti a *Népszavá*-t, maradjon titokban. Eléggé gyűlölnek engem így is a koalíciós lapok. S azt sem szeretném, hogy ez a Pápai gazember piszkolódjék. Ahogy önök ismerik a budapesti sajtó-

viszonyokat velem együtt, ő kapna erre helyet, viszont az ügy elég érdekes, hogy a *Népszava* tudjon róla. Szeretettel

Ady Endre

296 ADY LŐRINCNÉNEK

[Párizs, 1907. jan.]

Édes, jó Anyám,

Lajosnak válaszoltam a levélre, melyet édesanyám és ő írtak nekem. Azt hiszem, azóta Lajos már tudatta, mit írtam. A fényképet megkapta-e édesanyám?

Ami engem illet, tűrhető egészségben s állapotban vagyok. Azt hiszem, sikerülni fog még egypár hónapig Párisban maradnom. Szóval május előtt nem kell visszamennem az utálatos Budapestre. Ha a lap kényszeríteni akar, el vagyok szánva, s májusig legalább csak azért is kihúzom. Hátha addig valamicskét javulnak otthon az állapotok.

Itt Párisban alig volt tél. Kétszer esett kevés hó, s mindjárt elolvadt. Új lakásom egy kényelmes szállodában van, nagyon szép szoba.

Diósyék nagyon hálásak a küldeményért. És pompás is volt a töltött káposzta. Majdnem betegre ettem magam. Diósyék akarnak édesanyámnak egy szép réz edénykészletet küldeni viszonzásul és az elküldött edények fejében. Én meg szépen kérem édesanyámat, tessék még egy fazék káposztát küldeni a szalonnával.

Hát Mindszenten és a megyében semmi újság? Szidnak-e sokan engem? Képzelem, hogy ostoba földieim hogy utálnak. Lajos megígérte, de nem küldeti a *Szilágy*-ot. A kis Bölönyi Gyurkának haza kellett utaznia. Zokogva hagyta itt Párist, kikísértem a vasúthoz. Azt hiszem, megint hamar vissza fog jönni. Nagyon sajnálom a gyereket. Nagyon hűséges és szolgálatkész volt itt hozzám.

Édes jó szüleimet ezerszer csókolja hű fiuk

Endre

Diósyék címe: M. A. Diósy 92. Rue de Lévis.

Az én címem: M. E. de Ady 15. Rue Constantinople Paris.

297 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jan. 14.]

Kedves Itókám,

nagyon szeretnélek már látni, de te ismered az én napi életemet. Ha teheted, ma fél 11 órakor légy a Monceau-kocsmában. Legkésőbb 11-kor magam is ott leszek. Ha messze van neked, vagy dolgod van, akkor holnap vagy holnapután. S ahol te akarod, de csak este. Írd meg nekem: 15, Rue Constantinople. Szeretnék beszélni ezer dologról. Csókolja kezedet

Ady

P. S. Diszkréció.

298 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jan. 15.]

Kedves Itóka,

lehet, hogy egy kissé tizenegy körül vagy pláne után, de biztosan elnézek ma este a kis kávéházba. Kezeidet csókolja

Ady E.

299 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. jan. 19.]

Kedves Gyurka,

írjál nekem sokat-sokat. Mindenről. Itt semmi új. Ha van, tudatlak. Ölel szerető öreg

Adyd.

300 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jan. 21.]

Kedves Itóka,

ha nem érzed magad nagyon rosszul, vándorolj le a Monceau-kávéházba. Vissza úgyis kocsin mégy. S szeretnék veled egy kicsit beszélni. Én esetleg már 10 és 10½ között ott leszek, de sokat semmi esetre sem kések. Kezeidet csókolja

Ady Endre

301 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. jan. 24.]

Kedves Gyurkám,

leveledből kiolvasok annyi keserűséget, hogy visszatartson valami könnyelmű cselekedettől. Tudod, egypár nap óta szinte arra jutottam, hogy *én* fogok hazakérezkedni. Adél szörnyűen ideges, s az én idegeim is rosszak. Mostanában megtörténik, hogy három napig se nézek feléjük. Ez órában is itt vagyok (délután) a kis Rue Médicis-i korcsmában. Kora délután meglátogattam Fischernél Itókát. Lehet, hogy este együtt leszünk. De te ismersz, tudod, hogy megviselnek az ilyen hurcák, s tudod, hogy nekem kell valaki mellettem, aki szamárságaimat, keserűsködéseimet meghallgassa. Most már sajnálom, hogy Révésznek kissé elriasztó leveleket írtam. Így nem bírom ki Párisban, egyedül. Haza megint szörnyű volna menni. És milyen hideg van most Párisban. Brr.

Nem tudom, levelem Somlyón kap-e még. Mindenesetre lekötelezel, ha üdvözletemet - bár ismeretlené - átadod kedves famíliádnak. S ide írok valamit: *egészen titok* maradjon. Nekem

nem tetszik az Itóka eljárása, amellyel ügyébe Rodint avatja. Nincs jogom ezt neki megmondani. Nem tiszta, nem jó ízlésű, nem okos, sőt nem is hasznos dolog. Talán megírta már neked ezt Itóka. Azonban csak neked van jogod megkritizálni.

Ami az én ügyemet illeti, Birótól kaptam egy kedves levelet. Kabostól egy kedvetlen üzenetet. Ignotusszal levelezek a *Napló* ügyében. Úgy sejtem, néhány hónapig nem bántanak. Hát ne is bántsanak. Elvégzi ezt az élet meg jómagam. A *V. Újság*-tól egy kis nyúlfarknyi cikkért kért 30 frankot kaptam rögtön. Most fogok nekik okos dolgot írni. De zavart vagyok, őrülten ideges, két napig feküdtem is. Mit szagolsz a politikában? Micsoda Balkán. Hát Zilahon nem voltál?

Ölellek, édes Gyurkám, nagy szeretettel. Ha Pestre mégy, látogasd meg Birót. S talán a Lajos kinevezési ügyében puhatolózhatnál. Szerető

Csütörtök délután

Bandid

302 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jan. 24.]

A kis kávéházban vár.

303 BRÜLL ADÉLNAK

[Párizs, 1907. jan. 25.]

Édes Adél,

pár hét előtt sírva kértem magát, ne tegye lehetetlenné együttélésünket. Én végtelenségig tudom eltűrni a maga idegeit, de - láttam, éreztem már akkor - hogy a végtelenségnek is van vége. Beteg s az élettel már csak alig cohaerens ember vagyok. S azt kell látnom, hogy valóságos program ellenem a „visszabántás, vérig sértés” stb. Igazán ostoba, lehetetlen s esztelenül üres ürügyek miatt. Ugyancsak pár héttel ezelőtt mondtam azt is, hogy próbáljuk kellemesebbé tenni egymásnak az életet. Hiszen talán ez volna a barátságunk alapja. Ehelyett hisztériás zivatarokat kaptam, holott magam betegebb vagyok magánál is. Ugyanakkor mondtam, hogy maga nélkül nekem Páris sem kell. Ezt most megismétlem fájdalommal, de elszántan. Ha maga előtt már nincs becsülete az én személyemnek, életem köteles fordulatát megcsinálom. Két héten belül eltemetem magam az erdélyi falumban, valamelyikben. Hóbortosan, egymást kínozva, nincs értelme egymás közelében élni, ennyire perverz nem vagyok. Nem bírom, beteg vagyok, s minden felelősség a magáé. Kezét csókolja

Ady

304 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jan. 28.]

Édes Itóka,

bocsáss meg, hogy csak ma tudatlak magamról s a dolgokról. Pénteken ideggörcsök között feküdtem, éjjel ittam, s egy percet nem aludtam. Szombaton béketárgyalások voltak, s szombat délután helyreállt a béke. De azóta sem dolgoztam, bomlott és félhalott vagyok. Ma kaptam egy kártyát Gyurkától. Írja, hogy belátogat Zilahra, s felkeresi öcsémet. Ugyancsak ma írt Ignotus. Azt írja, hogy Révész elseftelt egy novellás kötetet, s a napokban már Párisban lesz. De Révésztől még nem kaptam megerősítő hírt. És te, hogy vagy? Ha a pénz neked febr. 3. előtt sürgős, írd meg azonnal. Szeretnék veled találkozni. Ma este nem lehet, végre írni akarnék. Holnap esetleg, s megírom.

Szeretettel üdvözöl

Belzebub

305 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jan. 29.]

Kedves Itóka,

ha jókedved van, jó egészséged, semmi bajod és semmi írnivalód, ballagj le az omnibusszal a Monceau-kávéházba. Tíz körül én mindenesetre ott leszek. Ha te nem leszel ott, akkor majd holnap megírom, mikor mehetek arra tifelétek.

Mindenesetre szeretettel üdvözöl

Ady

Ha jönnél, hozd el az *Új Idők*-et, s várj esetleg fél 11-ig.

306 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jan. 31.]

Kedves Itóka,

a kis kávéházban (itt a Médicis-n) várlak. Itt voltam egész délután. De unatkoztam. E levelet a Clunyban írom. S személyesen viszem a szállodába. Hozd el az *Új Idők*-et. Kézcsók

Ady E.

307 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. febr. 1.]

Kedves Itóka,

kerestelek tegnap este is, de nem voltál sehol. Ma már nem merem remélni, hogy lejöhess, a hideg miatt. Én meg mire fölérnék a te vidékedre, késő volna. Mindenesetre be fogok állítani tíz óra körül a kis kávéházba. Ma írt Révész: 5-én vagy 6-án Párisban lesz. Én kissé gyönge bőrben vagyok, azt hiszem, a korhelykedések miatt.

Kezeidet csókolja

Belzebub

308 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. febr. 3.]

Kedves Itóka,

ma vasárnap este fölmegyek a medicis-i kis kávéházba. Mert látom, hogy nem tudok veled találkozni. Félek, hogy ez se talál otthon, ez a kártya. Én azonban ott leszek 10-11 órában. K[ezedet] csókolja

Ady

309 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. febr. 6.]

Édes Itókám,

Révészről e percig semmi hír. Talán s valószínűleg holnap. De lehet, hogy ő Bécsben vagy Münchenben mulat. Mihelyst távirat jön, tudatlak. Gyurkától egy kuknyit sem kaptam. Egyébként sincs semmi újság. Főképpen nincs semmi jó, új vagy kellemes. K[ezedet] csókolja

du. 5 ó 50.

Ady

310 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. febr. 9.]

Kedves Itóka,

Révész ma este érkezik. Gyurkától érkezett egy levelezőlap. Szabad vagy délután? Én most ebédelek valahol valamit. S *rögtön* megyek a Rue Médicis-re, a kis kávéházba. Nézz be oda. Kézcsók

Ady E.

311 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1907. febr. 13.]

Édes Lajoskám

Szilágy csak 1 - egy példány jön. Hogy vagy? Írj, kérvényed ügyében informálandó engem. Bothot, Kincset, Kapust üdvözlöm. Ölel-csókol

Bandi.

312 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. febr. 17.]

Édes jó Gyurkám,

szeretném, ha ez a levelem nem okozna neked túlságos fájdalmat. Itókánál voltam tegnap, s *neki* nincs semmi válságos baja. Úgy kellett lenni, s úgy is volt; gyönge volt ő egy ilyen állapothoz. Hétfőn éjjel rosszul lett, orvost hívtak, s korán szült. Három óra hosszáig volt nála orvos. Azóta is rendesen, sőt néha többször jön naponként. Nincs semmi válság, nincs semmi baj: a többit ezúttal nem akarom egy szimpla levélre bízni. Talán jobb így, s főképpen Itókának semmi baja sincs. Nehogy a te nagy, becsületes lelked zavarogjon. Itt vagyunk szívesen Itóka mellett, ő hamar erőre fog vergődni, s mindenesetre máris túl van (ez nem frázis) minden veszélyen. Nem írok e levélben többet. Újra mondom, hitemre, légy nyugodt. Ölellek

Bandi.

Révész itt mellettem szeretettel köszönt.

313 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. febr. 25.]

Édes Gyurkám,

élek, bajoskodom s nagyon sokszor vagyok halálos keserűségben. Az öreg Révész ittlétének örülök, de nagyon nehéz fiú. Úgy terhel engem itt Párisban, ahol különben is, tudod, gyönge lábakon állok, mintha Atlasz volnék.

A bor megérkezett, de még nem váltottuk ki. Köszönöm. Szeretném, ha írnál nekem budapesti intimitásokat. Te nem vagy olyan bolond, ideges, türelmetlen lény, mint én.

Tóth Bélának válaszolni fogok a *Napló*-ban keményen. Helyesled? Új írásaimról írd meg rendesen és legőszintébben véleményedet.

Szeretném, ha valami célt érnél. Avagy, ha okosan biztosíthatnád párisi tartózkodásodat. Mindenekfölött szeretném azonban, ha Páris nem okozna neked nagyobb lelki válságokat. Néha még olyan vén, beteg, bolond poéta, mint jómagam is, tud filozófus lenni. Légy egy kicsit az te is.

Írj sorsodról, sorsodról - mindenről. Próbáld meg, hogy az neked mulatság legyen.

Ölellek, fiam, nagy szeretettel

Ady

314 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1907. febr. 26.]

Lajoskám,

várom informáló leveledet, hogy ügyedben lépéseket tehessünk. Van egy tervem, amitől okvetlen eredményt várok. Ölellek s jó barátaimat is.

Bandi

315 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. márc. 11.]

Édes Gyurkám,

mindenekelőtt hála és köszönet a *borért*. Áldja meg az Isten Kémer derék dombját. Az öreg Révész szájában ma is összefut a nyál, ha eszébe jut. Jó volt, pompás volt, két nap alatt lenyeltük. - *Itókáról*: Itóka néhány napig kórházban volt. Kijött, és nagyszerűen javul. Nincs kutyabaja sem. Én betegeskedtem. (Idegesség, köszvény, fogfájás.) Emiatt csak holnap látogathatom meg, de Révészt ma is elküldtem. *Adél és Dodó*: Adél áldott állapotban van: hiteles. Dodót anyagi csapás érte, s ráadásul egy hónapig ágyban feküdt egy orvosilag elkezelt lábköszvénnyel. - *Révész*: Nehéz fiú, sok bajjal él. S persze én is megérzem az ő dolgait. Tavasszal valószínűleg én hazamegyek néhány hónapra. Akkor nyilván az öreg is fölszedelőzködik. - *Én*: Borzasztóan rosszul megy nekem. Egészségileg és anyagilag. A *Vasárnapi Újság* leközölte a novellámat? Egy cikket is küldtem, de erről semmi hír. Mi van az új lappal? - *Te*: Vagy-e már valahol? Hogy folyik a sorod? Írj azonnal, s bocsásd meg ideges levelemet.

Ölellek

Hétfő.

Bandid

316 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907: márc. 21.]

Kedves Gyurkám,

megvigasztallak, Bibi is nyakig dans la purée. Annyi bajom még sohse volt, mint most. Minden rám szakadt, legerősebben a pénztelenség és testi nyavalya. A financiális katasztrófákban egy kicsit Révész is ludas, de ez már mindegy. Elég az hozzá, hogy legkésőbb június elején, sajnos, Budapesten leszek.

Itókát ritkán láthatom, most készülök egy vizitre. Révész elég gyakran beszél vele, s így tudtam meg, hogy neheztel reám. Tudniillik, Márkus Lászlóval volt találkozóm a Clunyben, s ugyanakkor őt nem látogattam meg. De, talán sejted, fizikai lehetetlenség volt ez. Így is lekéstem itthon a vacsoráról. Te még mindig állás nélkül vagy? Hát az új lap egészen elmarad, vagy őszre indul meg? Mi hír van az újságírókörökben?

Köszönöm sok baráti szolgálatodat s figyelmedet. (*Vasárnapi Újság*, Kaffka-vers stb.)

Ölellek szeretettel

Írj!

(Csütörtök)

Ady

317 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1907.] ápr. 3.

Édes jó Lajoskám,

kissé egzaltált hangú múltkori levelem válasz nélkül maradt. Nem teszek ezért szemrehányást, tudom, hogy tenger dolgod van. Hogy most mégis írok, annak, az isten verje meg azt a piszkos pénzt, pénzoka van. Nyugtázom köszönettel a mai napon táviratilag kezemhez érkezett kétszázharminc frankot. Nyugtázom, és iszonyú helyzetemben mást nem tehetvén - reklamálok. Amikor a Vészi által adott előlegeket levontátok, akkor sem kaptam ilyen kevés pénzt. Holott, te tudod, írtam, ez idő szerint még mindig én vagyok 25 frankkal, mint a legminimumabbal, hitelezőtök. Zavart, ideges fejemmel ma reggel minden eshetőséget kikutattam. 1.) Valaki tévedett a kiadóhivatalban. 2.) Hirtelen nem volt több pénz a kezek ügyében. 3.) Redukáltátok negyven koronával (legalább negyvennel) a fizetésemet. 4.) Bűnül rójátok föl, hogy a *Vasárnapi Újság*-ba 15 forintért írtam egy kis rongynovellát, s hogy a *Népszavá*-nak is írok verseket. 5.) 6.) 7.) 8.) 9.)... Ezeket már föl se sorolom. Arról se beszélek, hogy megérke-e nektek 290 frankot. Nem tudom, nem írsz a dolgokról. Csak azt tudom, hogy nem voltam kevésbé munkás, mint... kilenc hónap, a kijövetelem óta, általában. S nem lehet, nem szabad azt hinnem, hogy éppen ez utolsó időkben, amikor maximum két-két és fél hónap választ el a hazameneteltől, akartok kiéheztetni. (Égesd el ezt a levelet.) Az öreg Révész csinosan berántott engem. Szintén kétszáz frank az, amit eddig kiizzadtam. Képzeld el ezt egyhavi háromszáz frankos budget-nél. Csak magyarázatképpen. Sohse rosszabb, gonoszabb helyzetben nem voltam, s éppen csak emiatt. Hát írtam volna-e én másképpen a *Vasárnapi Újság*-nak? Édes, jó Lajoskám, szólj be a kiadóhivatalba *mindjárt*. Sőt, ha teheted, ez elmaradtan kívül a huszonöt frankot is *küldesd el*... Nagy és befektetett tőkéjű barátságot cselekszel velem. Ha azonban ez lehetetlen, írj nekem, édes fiam. És ne haragudj, hogy bolond, kétségbeesett állapotomban a levelet talán nem elég diplomatafinomsággal szerkesztettem meg. Igaz, hogy Margitnak leánya van? Mi újság? Jolán kezét csókolom. Ölel, csókol öreg barátod

Ady

318 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. ápr. 4.]

Édes Gyurkám,

szólj a szerkesztődnek, hogy három vezércikk s két tárca vár kifizetésre. Vedd föl ez ügyek összegét, s küldd táviratilag a Dodó címére. Tegnap írtam neked, s azóta semmi új. Írjatok ti a ti szegény s nemsokára néhai

Adytoknak.

319 FENYŐ MIKSÁNAK

[Párizs, 1907. ápr. 4.]

Kedves Fenyő mester,

hála a *Figyelő* előfizetési ívének, tudom az Ön címét, s írhatok egy levelet végre. Engedje meg mindenekelőtt, hogy komoly üzletemberhez illően üzletről írjak. Kérem, küldjenek reám hivatkozva dr. Both István kollégiumi tanár és szerkesztő Zilah címre egy ívet. Kérjék meg, hogy lapjában jelentesse meg, fizettessen elő az önképzőkörrel (ő az elnöke), s próbáljon egyébként is előfizetőket toborozni. Nem tudom, hogy Nagyváraddal - hogyan bántak el. Az jó talaj, s ügyesen csinálva 50-60 előfizetőt ad. Figyelmükbe ajánlom ott dr. Várady Zsig-

mondot, dr. Konrád Bélát, Nagy Mihály hírlapírót. Ide Párisba küldjenek egy ívet Mr. Joseph Fischer 4 rue Papillon. Esetleg Návay Aladárnak, akinek a címét Ignotus tudja.

Én sok bajjal élek Párisban, s főképpen nagyon rossz egészséggel. Bizonytalanul, örökös izgatottságban. Révész mellettem van, s ha könnyíteni nem tudunk egymás baján, hát legalább sikeresen keserítjük egymást. Úgy gondolom, hogy májusban, júniusban Budapestre visszamegyek. Persze muszájból s csak annyi hétre, hónapra, amennyi alatt megint kiszabadíthatom magam. Mikorra gondolják Önök a *Figyelő* megjelentetését? Írjon nekem erről okvetlenül. Lekötelezne (egy éve már, hogy semmi ítéletét nem hallottam), ha írna pár sort arról őszintén, hogy tudok-e én még valamit. Adja át üdvözletemet Osváthnak, Eleknek. Üdvözlöm a kisfiát, e majdnem egyetlen Ady-tisztelőt. Igaz barátsággal mindig szerető híve

Ady

15 Rue de Constantinople

Csütörtök

320 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1907. ápr.]

Édes Lajoskám,

úgy látszik, betegebb vagyok, mint sejtem. Látod, nem tudom a versböjtöt tartani. Itt van vasárnapra a vers. Ma megírok egy tárcát, mely szombati számra okvetlenül idejében megérkezik.

Ölellek nagy szeretettel

Ady.

Jolánnak kézcsók, üdvözlet Vésziéknek s a redakciónak.

Révész hazamegy valószínűleg néhány nap múlva, ha tud, de ne szólj erről. Én még nem tudom a biztos dátumot.

321 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. ápr.]

Kedves Itókám,

köszönöm Diósyné nevében is a te kedves figyelmedet. Még nem mehettem el a Szalonba, s téged se volt eleddig időm meglátogatni. Az öreg Révész már Vácott van, mint egy Adélhoz írott lapon bejelenti. Semmi újság, főképpen semmi jó máig - és nálad? Üdvözöl a viszontlátásig kézcsókkal híved

Ady

322 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. máj. 6.]

Kedves Gyurkám,

no végre, végre írtál valamit, ha keveset is. Úgy gondolom, hogy még Párisban fogsz találni. De egyben azt is remélem, hogy őszkor meg én foglak téged még itt találni. Igazad van, ha érzed, iszonyú lelki, testi kínok között élek. Anyagilag pedig világéletemben rosszabbul nem voltam. A főbb okot csak szóval tudnám elmesélni. Itókának is tartozom, majd megbolondulok, mert még mindig nem jött rá fedezet. Beszéltél az öreg Révésszel, és Dodóval találkoztál? Itt semmi vidám újság nincs. Itókát csakugyan nagyon néha tudtam fölkeresni. De hidd el, s el kell hinned, legtöbbször az az oka volt a halasztásnak, mert nem volt pénzem. Viszont néhányszor, mert abszolúte mozgásképtelen neuraszténiás állapot fogott tarkón. Te, Gyurkám, próbálj meg nekem valamit. Keresd föl Radó Antalt. Mondd el neki, mennyire becsülöm őt, az állatot. Hogy miként írtam anno dacumál a könyvéről. Hogy én hazafi és valláserkölcsös vagyok stb., stb. Amint illik. Mondd el neki, hogy szörnyű bajban leledzem. Vegyen meg tőlem egy füzetnyit a Magyar Könyvtárnak. Ez esetben, ha lehetséges az üzlet, megírnám neked, a *Napló* mely számaiból lehetne legtűrhetőbb tárcáimat kiválasztani. De legjobb fogadtatás esetén is csak úgy mennék bele a dologba, ha *rögtön* megkapnám a honorárium felét. Próbálj, öregem, mindent, nagyon hálás leszek. Írj újságokat, dolgokat s magadról. Édes apád s anyád jobban vannak már? Alig várom, hogy megöleljelek.

(Hétfő)

Adyd

323 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1907. máj.]

Biró szerkesztőnek.

Édes, jó Lajoskám,

köszönöm figyelmedet és leveledet. Nem gondolod azonban, hogy kissé fukar a dicséretben az az állat? Ugye, hogy ennél többet érdemlek? Ám tréfa nélkül újra köszönöm, mert kedves. A te figyelmedet - természetesen. Lajoskám, édes, nézz utána, hogy lehet-e egy Brucktól Nagyváradig s Nagyváradtól Budapestig szóló jegyet kapnom? Nem tudom, milyen a helyzet Kossuth-Caligula alatt. Biztosat nem írhatok, mikor utazom. De légy nyugodt, a kiadóhivatal idejében megtudja. Úgy sejtem, hogy június tizenötödikén legkésőbb.

ford:

Előre köszönöm az ebédi meghívást. Add át az egész Vészi családnak szerető üdvözletemet. Nemkülönben Kaboséknak. Jolán kezeit csókolom, s kérem őt, hogy fiú legyen. Ölellek, édes Lajoskám:

Adyd.

P.S. Édes Lajoskám, a pünkösdi szám mellékletére holnap küldök egy tárcafélét. Remélem, jobb lesz, mint a húsvéti.

324 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1907. máj.]

Édes jó Lajoskám,

a vén huszárló természete szerint fölhorkantam a trombitaszóra. Örülök, hogy változásra megyek haza. Ámbár a koránkelések muszájának korszaka köszönt egyben reám. No, valahogyan lesz, s nagyon rosszul talán nem. De a katonai szigorúságú bevonulás dátumával nagy baj van. Minden dolgom úgy csináltam, hogy június közepén megyek. Akkorára tudok csak kimászni hihetetlen ingoványokból. Írtam már egy-két helyre, de sajnos, eddig semmi eredménye. Nekem pedig nem szabad innen szökésszerűen elinalnom. Ha pár hetem van, legalább szóval, ígérettel, kezességgel elrendezem az ügyeket. Ostoba incidensek rövid idő alatt belemártottak nyakig az adósságba. Szóval, Lajoskám, értsd meg, s próbáld ezt mindenképpen s mindenkivel elfogadtatni: *én június tizenöt előtt* otthon vagyok. Amilyen hamar csak elrendezhetem a dolgaimat. De például ehhez előirányzatba van fölvéve a júniusi kis fizetésem is. Lehet, hogy június első napjaiban sikerül már. Akkor azonnal megyek, de június 15-re visszavonhatatlanul, biztosan, mint a fátum. Nem hiszem, hogy 15-20 (maximum) napi késés ártson a dolognak. A legravaszabbul próbálok e néhány napra sok és *érdekes* anyagot adni nektek. S nem utolsó dolog, hogy ha egy kicsit késve is, de kedvvel, szeretettel térek meg hozzátok. Én legjobban szeretnék most, *rögtön* menni, ha már menni kell. De akárhogy nézem, *lehetetlen*. A halasztást adjátok meg, de ne mint külön kegyet. Egyszerűen vegyétek apró balesetnek, ami. Mert ha én sejtem, hogy május vége felé nagy változás lesz, mondjuk sejtem ezt április közepén, akkor ott lehetek, így is, hogy egy kis példát mondjak, mi történt ma. Kuruc, rémes helyzetben tegnap lefekvéskor elhatároztam, hogy ma táviratilag kérek 60 frankot. S ma érkezik a te leveled. Sem ok, se cél, se raison, se pofa nem volt e távirathoz. Láthatod, hogy súlyos helyzetben s váratlanul ért a hazarendelés. Pláne akkor, amikor hazamenetelem befejezett dolog volt magamban hetek óta június első felére. Kérlek, Lajoskám, s ez a dolog különösen érzékenyen érint: ne vegyétek ezt egy másodpercig áldozatkészség hiányának. Ez fájna, s mindenképpen igazságtalan volna. Sokkal erősebben s melegebben érzem át minden hozzám való barátságotokat. És sokkal szívesebben vágyom ezt nektek bizonyítani. Tehát kérlek nagyon, Lajoskám, légy védőm, prókátorom. Kérlek, egyben újra, hogy szerezd meg gyorsan a minapi levelemben kért jegyet. Nem akarok a Déli Vasúton menni. Nem nagy megtakarítás, s egyszerűen gyilkosan fárasztó. Ölellek szeretettel

Adyd

325 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. máj. 23.]

Kedves Itókám,

mindennap készültem hozzád, s végül is egy kártyát küldök. Pedig volna megbeszélnivalóm több a soknál. Talán holnap-holnapután tudathatlak egy petit bleu-vel, mikor megyek. Gárdos Mariskának írnék, de úgy hiszem, hogy ő helytelen címet adott nekem. Nem volnál olyan kedves, hogy megírnád olvashatóan a címét? Esetleg azután, ha nincs kifogásod, ugyanakkor, amikor téged tudatlak, neki is adnék rendez-vous-t. Örülök, hogy a kis nő olyan jó protekcióhoz jutott, mint te. Ha hamarabb beszélnél vele, üdvözöld a nevemben. Hogy élsz, mint vagy, ezekről majd szóval vallatlak. Én is csak úgy nyafogom el majd a magaméit. Szeretettel

Ady

326 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. máj. 24.]

Édes Itókám,

holnap, szombaton 3-4 óra között, ha megengeded fölkereslek. Szeretném, ha lehetne Gárdos Mariskával is találkozni. Ha éppen ez időben lefoglalva volnál, kérlek, tudass egy ilyen kártyával. Szeretettel

Ady

327 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907.] máj. 30.

Édes Gyurkám,

köszönöm leveledet s a benne foglalt pénzügyi hírt. Soha jobbkor, a *Budapesti Napló* most talán végérvényesen elrúgott. Máról holnapra akarták, hogy hazamenjek. Én azt írtam, ami igaz, nekem Párisból szöknöm nem lehet. Van egy 4-500 frank adósságom. Ehhez, hogy ezt elintézzem (kifizetésben csak kis részről lehet szó), 3-4 hét kell. Június 15-ig föltétlenül otthon vagyok, írtam nekik. De úgy látom, hogy dühösek, és brüszk módon szakítanak. Hát majd meglátjuk, hogy miként lesz.

A *Világlapjá*-nak eladott tárcák mind régiek. Mégis, hogy baj ne essék, csupán 1906 januárjától kellene átnézni a dolgokat. Ott vannak a kötetek, s kijegyeznéd egy papírra a megfelelőket, Adyakat és Lelleieket. Úgy nézd őket, hogy a furcsákat és szocialistákat hagyd ki. A *Népszavá*-val van ti. egy kiadási tervem. Megérzed te, hogy mik nem hoznak Radóra s reám szégyent. A szerkesztőségi szolgának adsz egy-két koronát, s kikeresi. Azt hiszem, hogy van harmincöt (esetleg 1905 utolsó három hónapjából is vehetsz, a *Világlapja* csak a még régebbieket kapta). Ha ezután is összekerül 30-40, ebből válogathat Radó. Szeretném, ha nem lennél szokásod szerint velem szemben is túl büszke. Nemcsak költségeidet akarom s kérlek beszámítani, de elég, ha nekem 60 frankot küldesz. Az neked sok időbe és fáradságodba kerül. Egyébként reád bízom a kritikai válogatást. Azt fölösleges újra írnom, hogy a dolog sürgős.

Itókához éppen most készülök. Semmi különösebb újság. Nagy a nyomor. Úgy látom, hogy Budapesten foglak találni.

Ölellek, édes Gyurkám:

Adyd

328 RADÓ ANTALNAK

[Párizs, 1907. jún.]

Mélyen Tisztelt Szerkesztő Úr!

Bölöni György kedves öcsém és barátom volt olyan szíves, hogy megbízásomból mélyen tisztelt Szerkesztő Urat fölkereste. Örökösen és megváltoztathatatlanul félénk ember vagyok - kérésekben. Mindig visszautasítást, szégyenkezést sejtek, s ezért nem mertem személyesen megtenni Önhöz sem az első lépést, habár Radó Antal neve nagy biztosíték is. Most már

engedje meg nekem, mélyen tisztelt Szerkesztő Úr, hogy írjak arról magam, amit eddig Bölönivel közvetítettem. Nem tartom magam hivatásos és artista novellaírónak. De úgy gondolom, hogy kis tárcáimnak egy része valamelyes mértékben dokumentumszerű. Hozzányúltam új témákhoz, bátorítást adtam egy-két hivatásosabb mesélő, konstruáló talentumnak. Próbálkozásokat tettem a magyar földön különben pompásan bevált és tenyésző tárca, novellácska formagazdagságát gyarapítani. És hogy franciáskodjak egy kicsit: új frissonok mellett akartam - s a szándék is valami - ideákban sűrűbbé, gazdagabbá tenni ezt a nagyon olvasott, divatos genre-t. Ne tessék ebből semmi dicsekvést kiolvasni, a kis novellácskák nagy hiányosságait én nagyon jól érzem és ismerem. Ez elsősorban túlságos lírizáló egyéniségemnek, másodsorban az úttörés bajos föladatának a vétke. De akarnám, szeretném, hogy mélyen tisztelt Szerkesztő Úr meglássa, hogy nem mindegyik tárcám azért készült, mert a lapom bizonyos számú tárcák írására kényszerített. A Magyar Könyvtár minden füzetével eszméket, irányokat dokumentál. S én szeretném, ha az Ön kipróbált látása az én kis írásaimat így kvalifikálná. Azután, ezek után, minden dal csúnya vége következik. Nekem június 15-én el kell hagynom legalább néhány hónapra Párist, s kellemetlen, rút, pénzügyi bajok bántanak, ami, ugye, nem szokatlan fiatalabb íróembernél. Nagyon kérném mélyen tisztelt Szerkesztő Urat, amennyiben hajlandósággal van hozzám, s ki tudott választani egy kis füzetnyit az írásaimból, kegyeskedjék az érte járó pénzecskét kiutalni. De ez nem minden, én még követelőbb, rosszabb vagyok. Mivel szorongat ezer kis adósság, s mivel tizenötödikén túl legfeljebb egy vagy két napot késhetek itt, méltóztassék nekem táviratilag elküldeni ezt a kis summát. Érzem magam olyan erősnek, írókedvűnek, hogy az Ön bizalmát igazolni fogom, s figyelmét a jövendőben emberségesen megköszönhetem.

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úrnak régi, tisztelő híve

15 Rue de Constantinople.

Ady Endre

329 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1907. jún.]

Kedves Gyurkám,

te vagy a legjobb, leghívebb fiú a világon. Tegnapi leveledre megijedtem, s írtam Radónak. Levelem kissé bizantin stílű, de elég önérzetes alapjában. Azt hiszem, hogy jól hatott az öreg baromra. Egyben kértem, hogy táviratilag küldesse el nekem a pénzt. Tudniillik 15-17-én föltétlenül utazni akarok. Szóval téged Budapesten érlek. Ami a P.L.M. dolgát illeti, baj van, öregem. Én disznó, rest, mindig nem jelentkeztem náluk. A róluk írt főbb cikkem (*A nárciszok városából*, 1906. szept. 15-30. között kellett volna megjelennie. Nizzából küldtem), mint te is tudod, megtalálhatatlan. Ha talán átnéznéd a tizenöt lapot a szerkesztőségben. Van egy másik cikkem is róluk, ezt holnap lefordítjuk Adéllal, s beküldjük. Jelezni fogom, hogy más cikkeket is írtam. Ugyancsak bejelentem, hogy párisi utódom te leszel. Csakhogy így nemigen lesz időd bevárni az ő jegyüket, ha - adnak. Kísértsd azonban meg, hátha-hátha. Minden esetben a jövőre jó lesz neked. Én, ha *A nárciszok városából* cikk nem jelent volna meg, írok róluk otthon még egy cikket. Köszönöm, Gyurkám, barátságodat. Az úton neked és Révésznek táviratot küldök.

Ölellek

Adyd

330 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1907. jún.]

Édes Bertuskám,

leveled igazán megdöbbentett engem, s azonnal válaszolok. Adél és mindnyájatok érdekében kötelességem őszintén megírni mindent, amit csak észrevettem, látok és gondolok. Adélnak az állapota komolyabb, mint bármely nőnél ilyen állapot. Állandóan a halálról beszél, s minden igyekvésünk dacára ezer leleményességgel gyötri magát. Én is szerettem volna, ha Párisból mielőbb elmegy haza Váradra. De most már ettől nagyon félek. Ismered Adélt. Látni fogja mamátoknak esetleg nem is egy veszedelmes krízisét: kész gyilkosság az ő számára. Szóval Adél közelléte nem segíthetne mamátok állapotán. De Adélra végzetes lehetne. Fatális helyzet ez, mert éppen tegnap akartam neked írni titokban, hogy csaljátok haza Adélt, mert itt megöli magát. Dodót nagy csapások érték. Soha olyan anyagi válságok között még nem láttam őket, mint most vannak. Képzelheted, hogy Adél mint érzi magát. Igazán ez a gyerek a legszerencsétlenebb időben érkezik. S én nem is sejtem, mit kellene csinálni. Budapesten már csak anyagi okok miatt sem maradhatna. Váradon pedig az aggodalom ölné meg mamátok állapotán, amiről én beszélni se merek előtte. Gondolj te ki valamit, s írj nekem mindjárt. Hátha mamátok egészségi állapotát túlozzák az orvosok. Lehet az egész egy súlyos hisztéria is. Mindenesetre Adélnak óvatosan írj. Az én levelemet pedig tartsd titokban. Nagyon elszomorít a dolgoknak ilyen gonosz komplikációja.

Kezedet csókolom, s várom leveledet igaz barátsággal

Ady

15 Rue de Constantinople Hôtel de l'Europe,

U.i. Honnan tudtad meg a címemet!

331 BIRÓ LAJOSNAK

Biró szerkesztőnek

[Párizs, 1907. jún.]

Édes Lajoskám,

végezd el a kiadóban, hogy kapjak száz forint előleget. Mivel pedig esetleg 15 előtt szeretnék utazni, küldjék táviratilag. Érkezésem idejét veled táviratban tudatom. A viszontlátásig ölel

öreg Adyd.

332 BIRÓ LAJOSNAK

Biró szerkesztő úrnak

[Párizs, 1907. jún.]

Édes Lajoskám,

nem hittem volna, hogy ezt a tárcámat még Párisban kell megírnom. De őrült idegességben mégis írtam, hogy lelkiismeretes legyek ezúttal is. Öt nap óta, sőt nyolc nap óta vagyok útra

készen. De hiába várom a kért útiköltséget. Amit *előlegként* kértem: kétszáz koronát. Pedig itt maradnom meddő (most már, mikor belelovaltam magam a menésbe) és költséges. Minden nap megrövidít, s újabb kiadásokba késztet. Talán, mielőtt levelem érkezik, a pénz megjön.

333 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jún. 14.]

Kedves Itóka,

két és fél órás beszédem volt Heinnal. Úgy gondolom, hogy a lehetőt megtettem, s minden rendben van. Holnap, *szombaton* este beszámolok. Mivel azonban Adél megint iszonyú ideges, jobbnak tartom, ha nem Diósyékhoz jössz. Várnál a kis Monceau-kávéházban 11 óra felé? Szeretettel üdvözöl

Ady Endre

334 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jún. 15.]

Kedves Itóka,

hirtelenül úgy fordult a dolog, hogy ma este valami cabaret-be megyünk. Félek, hogy későn szabadulunk onnan. *De én mégis benézek a kis kávéházba.* Ám ne fáraszd magad, ha nem könnyen menne, mert esetleg éjfél lesz, mire én odakerülök. Ez esetben pedig jönnél el holnap tizenegy óra tájban a hotelbe. A Hein levelét ma megkaptam, minden rendben van.

Szeretettel üdvözöl

Ady E.

335 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jún.]

Édes Itókám,

fogadd szívesen, s ha kedved, időd engedi, segítsd, kalauzold az én Pásztor barátomat, akit névről okvetlenül ismersz már. Szeretettel üdvözöl

Ady

336 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Párizs, 1907. jún. 20.]

Kedves Itóka,

én holnap, pénteken este utazom. Ha ma tizenegy felé eljöhetsz abba a kávéházba, ahonnan a minap este hazamentél (Rue de Rome, Gare St.-Lazare-ral szemben) - jöjj. Ha nem, fáradj el holnap tizenkettőkor a hotelbe, s a szalonban várj, míg előkerülök.

Üdvözöl szeretettel

Ady

337 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

Bécs, 1907. jún. 23.

Édes Adél és Dodó,

álmatlanul, fáradtan, de végre Bécsben vagyok. Medve várt a vonatnál, s itt Bécsben töltök egy-két órát. Este már hét órakor Budapesten leszek. Pénzügyi eredménye, sajnos, nincs a kiszállásnak. De legalább megfürödtem, s pihentettem egy kicsit az idegeimet. Budapestről írok újságokat s mindenről részletesen. Most szeretettel s fájdalommal gondolok reátok, Párisra. Adél kezeit csókolja, téged, Dodóm, ölel

Ady
reggel 9 óra.

338 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1907. jún. 24.]

Kedves Bertuskám,

rettenetes aggodalmak között távozott csütörtökön reggel Adél. Gondoltam, kapok máig levelet vagy táviratot. Nem jött semmi. Nem tudok semmit. És te? És mi újság? Én, istenemre, halott ember vagyok. Csak azt nem tudom, mikor kerül sor temetésre. Kezeidet csókolja (üdvözlet a mamának s Margitnak)

Ady Endre

339 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1907. jún.]

Édes Bertuskám,

különben is nagybeteg vagyok. Az orvosok iszonyú vérszegénységet konstatáltak. Képzelheted, pláne egész úton nem aludtam, micsoda nyugtalansággal jöttem el Adéléktól, Párisból. A táviratot eltitkoltuk Adél elől. Éppen a vonatra szálláskor hozták a hotelból utánam. Adél aránylag jól van, de éppen a legveszedelmesebb hónapban. Őrülten érzékeny, ideges. Úgy tudom, hogy július 8. táján fog jönni. Én is ezt így szeretném. Reméljük, hogy addig nem történik semmi baj. Engem mindenesetre tudass, ha kell, ha ok van.

Szeretettel ölellek

Ady

340 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Budapest, 1907. jún. 26.]

Kedves Itóka,

itt ülünk együtt Gyurkával, s írunk Párisba. Bár ülnél te itt írván, s olvasnók mi Párisban. Büdös, nyomorult város. Az emberek még szagosítják. Képzelheted. Egész úton egy percet nem aludtam. Itt se megy az alvás, holott lefekszem. Olyan vagyok, mint egy részeg légy. Mi újság Párisban?

Üdvözöl szeretettel

Ady

Kedves Itóka,

Belzebub csakugyan megérkezett. Még vasárnap este, és azóta budapesti lakos ő is szegény. Velem semmi újság. Majd írok hosszasabban. Csókol

Gyurka

341 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1907. jún. 26.]

Édes Adél és Dodó,

itt vagyok már harmadik napja Budapesten. Tele gyűlölettel, sőt utálattal. Pedig az emberek kedveskednek. Ovációkkal vártak stb., stb. Én meg valósággal búvok. A jókor kelés megy, mert tizenkettőkor mindig lefekszem. Lakni elsejéig a Páris-hotelben lakom. Elsejétől valószínűleg ugyanabban a házban, ahol a szerkesztőség van. Iszonyú bajom van a jegyüggyel. Jegye csak Vészinek, Kabosnak, Birónak van. Kijelentettem, hogy én másként nem maradhatok Budapesten. Most Ignotus fáradozik, hogy kivételesen kaphassak jegyet. Ha nem sikerült, hazamegyek. Nekem jegy kell. Vészi sorait megkapta Dodó? Örömmel áll mindenkor rendelkezésére. Beszélgettünk egy bécsi ajánlóról. Azt mondta, talán kifundál holnapra valamit. Medvének elő se hoztam volt. Ő nem komoly legény, a szerencsétlen. Gyurka menne már, de nincs pénze. Vele ebédelek ez idő szerint. Vacsorán eddig Kabosék vendége voltam. Meg van már szabva a nap, amikor Adél jön? Írjon valamelyikőtök. A Perraud kisasszonyt üdvözlöm.

Adél kezeit sokszor csókolom, ölellek, Dodó

Ady

342 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1907. jún.]

Édes Bertuskám,

nagyon szeretnék, s magamtól lementem volna Nagyváradra, de nem lehet. Vasúti jegyet nekem nem adott, s nem akar adni a hazafias kormány. A bécsi, illetve nagyváradi utaimra is csak egyetlen s nem is teljes jegyet fogok kapni. De informálj engem levélben, hogy Adélt Bécsben miképpen kezeljem. Mégiscsak abban bízom, hogy mamátok akkorára jobban lesz.

A Fischer címét helyesen tudod, azért nem javítottam ki, múlt levelemben. Iszonyú rosszul érzem magam Budapesten. Pláne ha nem sikerül állandó jegyet szereznem, szörnyű baj lesz. Üdvözöl szeretettel, s várja értesítésedet

Ady Endre

343 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1907. jún. 30.]

Édes Adél és Dodó,

még eddig egy sornyi írást nem kaptam tőletek.

Az életem bús és unalmas. 10-12 között szerkesztőség. Délután írás, olvasás, kávéház és unatkozás. Pláne szörnyű most a forróság Budapesten. Kellett csinálnom néhány látogatást. Főképpen a vasúti jegyem miatt, mely nehezen megy. A *Napló*-t átírattam a 92 Rue de Lévisre. A bécsi ajánlás ügyében Vészi minden *igazi* jóindulata mellett nem tudott egy okos címet találni. Történt már ebben valami új? Berta írja nekem, hogy följön Pestre, ha Adél érkezik. Én meg Bécs miatt kérek idejében értesítést.

Vésziéknél másfél órát töltöttem Varsányban. Jolán nagyon vastag, vastagabb Adélnál is. Margit szerencsétlen, mert a leánya nagyon pici. Háromhónapos, szép, víg, de olyan nagy, mint Bambula. Kabos pár nap múlva megy szabadságra. Náluk szoktam lenni vacsorán, mióta itthon vagyok. A *Napló* kezd jobban menni. Megjegyzem, hogy bejelentettem, hogy október végéig maradok csak Pesten. Álmatlanságom még tart. Holnap megyek az orvoshoz.

Adél kezeit sokszor csókolom. Téged, Dodóm, ölellek.

Ady

344 ZEMPLÉNI ÁRPÁDNAK

[Budapest, 1907. júl. 1.]

Mélyen tisztelt Uram,

bocsásson meg, de azt kell hinnem, hogy cikkemről csak szóbeszéd révén értesült. Eszem ágában sem volt Önt gyanúsítani avagy sérteni. A Washington-alap elszámolásáról írtam. Többek között helytelenítettem, hogy három ódára is adtak ki pénzt. Hangoztattam ama véleményem, hogy amerikai véreink is törzsökös magyarok. Cécóra, áldomásra s hasonlókra költenek. De a legkisebb ítéletű ember nem olvashat ebből valamit az Ön személye ellen. Még az sem Ön ellen irányul, ha én az ódaözönt utálom. Ilyenformán az Ön érintetlen személyének ártalmas volna egy hírlapi rektifikálás.

Én tiszteletet érzek az ön személye iránt, s nagyon sajnálom, ha pillanatig okot adhattam akaratlanul, az ellenkező föltevésre.

Tisztelettel

Ady Endre

345 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. júl. 8.]

Édes, drága Adél,

olyan nagy szomorúsággal és aggodalommal vagyok itt. Úgy szeretnék maguk mellett lenni, vigyázni magukra, Dodónak írtam szombaton, megírtam, amiket maga mondott. S mindazt, amit kellett, de bizony idegesen. Ma is halálosan ideges, zavart vagyok.

Nem tudom, még semmi fordulat, szombatra lesz-e jegyem. De még ha nem lesz is, le fogok menni. Hacsak emberileg lehetséges. A lapokba leadtam a gyászhírt. Véletlenül találkoztam telefonon Szebenyei Józseffel, aki talán írt is azóta.

Nagyon kérem, édes drágám, vigyázzon magára. És vigyázzon Bertáékra. Írjon, hogyan vannak.

Csókolom sokszor - sokszor a kezét. Bertát, Margitot üdvözli

Hétfő.

Ady

346 KOZMUTZA KORNÉLNAK

[Budapest, 1907. aug. 1.]

Édes Kornélkám,

ne haragudjon, hogy nem írtam magának. Több dolgom, bajom van, mint maga sejteni tudná. Hát örül Párisnak? Hogy élnek? Ha visszafele jön, megáll-e Pesten? Isten vele. Szereti magát

Ady E.

347 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Budapest, 1907. aug. 1.]

Édes Itókám,

Gyurka, ha igaz, ma elutazott Budapestről. Én kimentem 5 ó 12 p-kor a Nyugatira, úgy volt, hogy *esetleg* evvel megy. Lehet, hogy előbb elutazott. Küldött leveledet köszönöm. Az élet nem vidám itt sem. Üdvözöl szeretettel

Ady

348 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Budapest, 1907. aug. 13.]

Édes Gyurkám,

első cikkedet nem adtam le. Nem azért, mert közölhetetlen, és mert *első.* Ha riportféle is, azt akarom, hogy első írásod jobbféle legyen. Maga a Matin-eset érdekesebb lett volna. Amivel összefűzted, azon én már rágódtam egyszer. De nehogy valahogy mást érts, mint ezt. Te hajlandó vagy az ilyesmire.

Én nagyon beteg vagyok, hiperesztézia, őrjöngő álmatlanság. Már alig cipelem magamat. A kötettel semmi végleges. A Faludi-ügyben ígértek, s még nem adtak. A Fejérváry-ügy *felében* vált be, de így se baj. Én is írok majd becsületesebb levelet is. De csak küldd, amit érdekesnek látsz.

Ölellek szeretettel

Adyd

349 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907.] aug. 13.

Édes Adél,

ne haragudjon, hogy levelet nem írtam, nem mentem le. Valami ostoba sejtés tíz nap óta azt súgta, hogy ma távirat jön.

De nemcsak ez a mentségem. Most igazán nemcsak afféle képzelődő vagyok. Nyolc nap óta nem aludtam három órát. Éjszakánként őrjöngök, félek, rémképeket látok.

Ha hát pénzügyileg meg is csinálhatnám talán, úgy képzeltem, ha most lemegyek Nagyváradra, s alig érek vissza, már táviratot kapnék, ezt a sok utat most nem bírnám ki.

Éppen most írtam Dodónak. Vigasztalom, hogy ne szegje kedvét a Röderer-ügy. Ha két-három napig nem jön távirat, mégse fogom megállani, s akárhogy is, ha félhalottan, lemegyek magát látni. Mert talán éppen a betegségem miatt nagyon szomorú és kétségbeesett vagyok. Bertuskának kézcsók s Margitnak is. Vigyázzon nagyon magára, drágám. Ezerszer csókolja a kezeit

Ady

350 RÁSKAI FERENCNEK

[Budapest, 1907.] aug. 30.

Kedves Ráskai úr,

ígéretemhez képest belekezdtem, s meg is akartam mára írni a Medgyaszay kisasszonynak szánt dolgot. Részben azonban (vasárnapi tárcácskámat is meg kellett írnom) halálos fáradság fogott el, részben nem szeretnék nem jót írni. Ma délután kénytelen vagyok, de örömmel kénytelen, Varsányba, Vésziekhez kimenni. Ezért nem jelenhettem meg találkánkon. De viszont még ma ott künn megírom az írnivalót, s mielőbb önhöz juttatom. Előre jelzem, hogy ez egy nagyon is sötét kis tragédia lesz, versben, cselekménnyel s egy szereplővel.

Szívéből üdvözli önt régi híve

Ady

351 BRÜLL BERTÁNAK

[Nagyvárad, 1907. szept.]

Édes Bertuskám,

gyáva, hitvány, neuraszténiás vagyok: az utolsó percben mégiscsak leugrottam a vonatról. *Estig* most már mindenesetre itt kell maradnom, s szeretném, ha pár szót írnál. Nyomorultul, betegül, mint egy döglött kutya, iszonyú nehezen bejövök Nagyváradra. S akkor a legkvalifikálhatatlanabb sértésekhez, kínzásokhoz van szerencsém. Ez igazán túl van minden elviselhető mértéken és módon. Hiszen azért jöttem, s ez az egyetlen helyem, ahol egy kis erősítést és szeretetet kapjak. Megmondom őszintén, hogy azért nem mertem elutazni délután, mert *esetleg* Adél mostani gyönge állapotában ideges lehet. Kérlek, légy te is őszinte, s ha *ez* nem így van, tudass, hogy ez a visszatartó okom se legyen. Bocsáss meg, hogy majdnem magamon kívül, szó és beszéd nélkül elnyargaltam, nem tehettem másképpen. Add át üdvözletemet Dodónak. Ha akarsz írni, adasd le azt az *Európa portásánál*, ahova majd kimenőben érte jövök. Ölel szeretettel

Ady

352 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1907. szept. 24.]

Kedves Bertuskám,

ne haragudj, hogy evvel a hosszú, unalmas levéllel időt rablok tőled. Halálosan fáradt vagyok, majdnem egyórai késéssel érkezett a vonatunk. De nem tudok lefeküdni (alvásra pláne gondolni se merek), míg neked nem írok. Az úton sokszor fogott el sírógörcs, s a végén egy borzasztó apáthia következett. Evvel az apáthiával írok most, tehát nem lesz a levelemben egy túlzó szó se. Én végtelenül és gyógyíthatatlanul százféleképpen beteg ember vagyok. Állandó és veszedelmes nyugtalanságomban egyetlen reményem, fix alakom, a mániám Adél maradt. Fizikai, pénzügyi és egyéb nehézségek miatt csak borzasztó kínnal csinálhattam meg ezt a váradi utat. Úgy mentem el, hogy legalább négy napig ott maradok egy kicsit megnyugodni. Az anyám életére esküszöm, hogy mikor megismertem Adélt, akkor nem közeledtem századrésznyi bizalommal s odaadással hozzá, mint most, mikor betegen, fáradtan látni akartam s magamba egy kis erőt szedni, ha lehet. Csúnyán, elviselhetetlenül sértegetett, s töltetett velem Váradon olyan huszonnégy órát, ami csoda, hogy egyelőre nem egyenesen a bolondokházába vitt be. Én szívesen odaadom érte az életemet is, de hogy beteg vagyok, arról nem tehetek. Hiába fogom, szorítom, tartom magam, nem bírom elviselni az ő rosszaságát. Jól van, koncedálom, én is bántottam őt már egypárszor az életben, de úgy, ahogy ő bántani szokott, soha. Hogyha ő ideges, beteg, én tudom, mennyivel inkább az vagyok én. Mint ahogy vasárnap délután, ma is csak borzasztó erővel tudtam elutazni. Leszállottam kétszer-háromszor a vonatról, a főnököt megkérdeztem, meghosszabbíthatom-e a ledátumozott jegyet? A vonat késett, s én azt vártam az utolsó percig, hogy jön valaki. Csak annyit üzent volna, hogy menjek vissza. Nem üzent, s azt hittem, hogy törni-zúzni fogok mindjárt. Rettenetes út, zsúfolt vonat stb., mindegy. Egyet pozitíve éreztem; mi most láttuk Adéllal egymást utoljára az életben. Mi lesz velem, nem tudom. Ha a kötetemet mindenáron s bármi jöjjön, nem akarnám kiadni, mentem volna egyenesen az anyámhoz. Onnan valami szanatóriumba vagy tudja az isten, hová. Így nem tudom, mi lesz, bírom-e egypár hétig is. Nemcsak az idegeim szakadtak el, de elszakadt minden kötél. Nekem keserű elégtétel így előre, hogy esetleges katasztró-

fám siettetéséért ő lesz, Adél, a felelős. A saját lelkiismeretem előtt tudnék még nagyon sok mindent írni, akartam is. De nincs értelme, mint ahogy talán ennek az egész levélnek sincsen. Ha akarod, mutasd meg Adélnak, ha úgy látod jónak, nem.

Szeretettel üdvözöl

Ady

353 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. okt. 1.]

Édes jó Adél,

ezer kínomnál, ezer bajomnál jobban fáj az, mikor eszembe jut, hogy esetleg én is bűnös vagyok a közöttünk történtekben. Ha én mondtam, tettem, ami magának fájt, szánom és bánom. Nem is akarok csak evvel, nem is tudok, enyhíteni az én őrületes lelkiállapotomon. Nagyon szeretem magát, mindenkornál és mindennél jobban. Nagyon sok rossz vár reám, s akarom, hogy ezt még egyszer bevalljam magának. Ezer kézcsókkal szegény

Kedd.

Adyja.

354 FÜLEP LAJOSNAK

[Budapest, 1907. okt. 4.]

Hogy vagy, hogy élsz, mit csinálsz, meddig maradsz? Üdvözöl

Ady

355 BIRÓ LAJOSNAK

[Nagyvárad, 1907. okt.]

Édes Lajoskám,

már kétszer mentem ki a vonathoz, hogy elutazom, s mégis itt vagyok. Semmi más okom erre nincs, mint valami tébolyodott félelem és nyugtalanság. Bocsássatok meg, ha tudtok, de beteg vagyok, s azt hiszem, hogy szombatra mégiscsak otthon leszek. Addig is küldök, amit küldhetek, s bizonyos, hogy már holnap ott lesznek vasárnapi verseim, hírcikk s esetleg valami riport. A verseket kényszerűségből írom, mert megint olyan zavart voltam, hogy Lellei András helyett Ady Endrét írtam utolsó tárcám alá. Ments engem a direktor úr előtt is: beteg vagyok. Csak éppen a lelkiismeretem maradt meg, de avval ti, ugye, nem sokat értek? Még valamit: tizenkét krajcárral vagyok itt e rettenetes lelki nyomorúságom mellett. Küldess nekem bárhogyan *táviratilag tizenöt forintot*. Ady Endre Nagyvárad, Európa-szálloda. Azután ha hazamegyek, jó leszek, ha tudok, ha lehet. Csókollak Lajoskám, majd megőrülök az idegességtől

Adyd

356 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. okt. 16.]

Édes jó Adél,

amikor megérkeztem, azonnal írtam Dodónak. Tőle azonban egyetlen sor se várt itt. Maga már fönn van, ugye, és nincs semmi baj? Én furcsán vagyok legfőképpen a lap biztos esete miatt. Nagy gondok várnak reám, csak akkorára egy kis egészségem gyűlne. Mától kezdve naponként, talán egy hétig ülök Czigánynak. Csinált ma egy pompás képet, de ő nem volt vele megelégedve, s összemázolta. A kötetem dolgában is legalább napi egy-két órát kell szakítanom. Találkoztam futólag Molnár Ödönnel, s referáltam magukról. Írjon vagy maga, vagy Bertus egy-két sort. Nagyon jólesnék sok bajomban s abban a bizonytalanságban, amikor nem tudom, mikor látom magát. Regina néninek, Bertusnak s Ilonkának, Margitnak kézcsók. Bertus, ha maga nem tud, írjon egy-két sort.

Kezeit ezerszer csókolja

Szerda este

Ady

357 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. okt. 21.]

Édes jó Adél,

vártam magukról hírt, egy kis híradást, de hasztalan. Dodótól se kaptam egy sort se, egyébként most újra írtam neki. Idegeimen kívül most teljesen a kötetem dolga köt le. E héten minden délután ültem Czigány Dezsőnek. Készen van két nagyszerű dolog: egy szénportrait s egy barna olajportrait. Ezek valamelyike kerül a könyvbe. Most kezd festeni színes olajba. Ha maga reflektál reá, itt Budapesten meglátja majd mind a hármat, s amelyiket választja, az a magáé. Egyet Kabos vesz meg, egyet Czigány akar magának megtartani. A lapnál semmi új, a régi, veszedelmes bizonytalanság. Szeretném magukat látni, s nem tudom sikerül-e?

Bertát szeretettel üdvözlöm.

Ezer kézcsók

Ady

358 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. okt. 22.]

Édes jó Adél,

nagy örömmel látom a leveléből, hogy maga egészséges és vidám. Mivel hasonló jókat nem tudnék írni, hallgatok magamról. Szép, hogy megszegte fogadalmát, s mégiscsak írt nekem. Főképpen pedig hogy úgy írt, hogy sok bizalmat merítsek.

Köszönöm levelét, fáradságát és bizalmát. Vasárnap nem voltam Vésziéknél. Kaboséknál ebédeltem, és öt-hat társaságba pottyantam bele. Bizonyára nem érdekli, de való; nekem is vallott szerelmet egy-két asszony. Sőt, mindjárt számot is mondhatnék: kilenc. Úgy látszik, hogy engem is alkalmasnak látnak még némi szerelmi turbékolásra.

Berta kezeit csókolom s a magáét is hagyományosan ezerszer.

Ady

P. S. Betegebb vagyok, mint valaha, sok nagy bajom van. Nem tudom, lemehetek-e mostanában.

359 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Budapest, 1907. okt. 23.]

Édes Gyurkám,

bajaim, ideges fáradtságom miatt nem tudok neked írni hosszasan. Elég az, hogy testileglelkileg, mindenképpen soha rosszabbul nem voltam. Talán kimehetek Párisba, s akkor elbeszélek sok dolgot. De kimehetek-e, az Isten tudja. Írj, édes fiam, nekünk többet, s én nemsokára összeszedem, kicsikarom a pénzeket,

Itókát üdvözlöm. Ölel

Ady

360 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. nov. 1.]

Édes jó Adél,

beteg (igazán s nem úgy, ahogyan maga hiszi) vagyok megérkezésem óta. Dodónak csak most írhattam a sok meglepetés miatt. A lapnál megtörtént a változás, de olyan kétségbeejtő körülményekkel, hogy leírni nem is lehet, csak elmondani. Majd elmondom, s remélem, már akkor más lapnál leszek. Vagy legalábbis nem leszek itt. Már hívtak a *Népszavá*-hoz (ez volt a Révész által küldött expresszlevélben), de ezt nekem ezer okból nem szabad elfogadnom. Most várok, elég büszke arccal, s remélem, nem sokáig. Földest nem találtam, s így más úton gondoskodtam, hogy Fábiánról tudjak, s vele összejöjjek, ha lehet. Hogy van, édes, jó, drága Mindenem? Magára gondolok mindig ezerféle nyomorúságomban. Bertának a kezét csókolom, üdvözlöm Margitékat.

Ezer kézcsókkal

361 KISS JÓZSEFNAK

[Budapest, 1907. nov. 2.]

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr,

Molnár Ferenccel beszélgettünk arról a módról, hogy én a *Hét*-nek dolgozhassak. Ő közölte, hogy a dologban ma személyesen tárgyalhatnék Szerkesztő úrral. Azonban nekem ma és mostanában, akármennyire akarnám, lehetetlen személyesen tiszteletemet tennem. De különben is én úgy érzem s látom, hogy a dologban nem a személyes találkozás a legfontosabb. Hanem a közös, erős szándék. Nem rajtam múlott, hogy a *Hét*-et úgy kellett tekintenem, mint Szerkesztő úrnak még ma is sok úgynevezett irodalmi fórumot. Szerkesztő úr neve, kora engem természetesen néma és fájó passzivitásra utalt egy ilyen igaztalan viselkedéssel szemben is. Viszont én ideges, túlérzékeny ember vagyok, s az első ok és ez itt, azt tanácsolnák, hogy előbb egy dologban megállapodjunk. Én tudom, hogy a cenzúrázás egyenesen írásaim értékét teszi tönkre. S végre olyan Adyt *százat* kaphat a *Hét*, aki nem Ady. Én ígérem, hogy a legjobbat, amire képes vagyok, küldöm a *Hét*-nek. Viszont Szerkesztő úr ne bánjon úgy velem, mint csak kétes, ifjú titánokkal szokás. Sok mindent csak szóval mondhatnék el, de annyit itt is, hogy talán szinte túlságosan is fáj, hogy éppen Kiss József az, akire mesteremként néztem, s aki maga is valaha megszenvedett azért, hogy valaki mert lenni a senkik között, bánt nagyon-nagyon hidegen velem. Ha gondolja, így gondolja, dobja és felejtse el ezt a levelet. Nekem legalább ennyit meg kellett írnom, mert igazságnak érzem, amit írtam, s már régen fáj. Mélyen tisztelt Szerkesztő úrnak, igaz, tisztelő híve

Ady Endre

Szombat.

362 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. nov. 4.]

Édes jó Adél,

nincs semmi új, csupa bizonytalanság és undor. Azt mindenesetre elértem, hogy ha Pályinak nem tetszem, háromhónapi fölmondásom van. Egyébként készítem a talajt s a helyeket Párisba (vagy, ha maga nem akarja: Mindszentre) való elvonulásomhoz. Egyszerűen csömörletesek az új szerkesztőségi stílus, az új emberek stb. Ráadásul pénz sincs, s ez mindennél súlyosabb. A verskötetemet már szedik, s én nagyon siettetem. Dodótól újabb levelet nem kaptam. Hogy van, édes, drága, jó Mindenem? Bertának kézcsók, s írjon, írja meg a Guttmannék címét, elfelejtettem. Ezer kézcsókkal hűséges

Hétfő

Adyja

363 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. nov. 9.]

Édes, jó Mindenem,

akárhogy akarnám és akartam is, most nem mehetek le. Ha a jövő héten lemehetek, akkor is csak úgy tehetem ezt meg, hogy le kell mondanom nov. 22-i utamról. Guttmannékat meg fogom látogatni holnap. Czigány elkészült új portrait-mmal. Esténként, villanyfénynél ültem neki. Rendkívül sikerült az érdekes, de kegyetlen kép. Valósággal leleplezés s majdnem karikatúra, ami magának biztosan nem fog tetszeni. Most szeretne rólam egy negyedik képet festeni, de már nem bírják az idegeim. Ami az új állás után való nézést illeti, ezt megteszem.

Képzelje, ki fogok Kiss Józseffel békülni. Olyan váratlanul kedves levelet írt (majd megmutatom), hogy megpróbálok vele dolgozni. Ezt a levelet sok pour-parler előzte meg. Én elszántam magam, hogy nem engedek, s egy goromba levelet írtam neki. Erre jött az ő levele. Egyelőre egyébként várnom kell. Egy új lap van megindulóban, s erre pályázok. A *Napló*-nál csupa utálattal vagyok. Végtelenül fáj, hogy az én asszisztálásommal csúfolják meg ezt a lapot. Dodótól nem kaptam semmit. Hogy vannak? Bertát üdvözlöm.

Ezer kézcsókkal alázatos

Adyja

364 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. nov. 11.]

Édes jó Adél,

ma meglátogattam Guttmannékat, illetve Ilonkát és Margitot. Margit nagyon szeretne még maradni. Azt tanácsoltam, hogy sürgősen írjanak maguknak.

Ami az én ügyeimet illeti, semmi új. Bizonyos, hogy megyek a laptól, de nem tudom, hova. Ma voltam Kiss Józsefnél. Úgy fogadott, mint egy királyi herceget. Én azonban félek, hogy a vén gazemberrel két héten belül összeveszek. Kaboséknál szoktam többnyire ebédelni mostanában.

Várom a levelét, hogy mikor menjek le. Ha most szombaton akarja, talán megcsinálhatom, de akkor 22-én lehetetlen. Hogyan van, édes jó Mindenem.

Ezer kézcsókkal hű

Adyja

Bertust szeretettel üdvözlöm

Hétfő

365 VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1907. nov. 11.]

Kedves Margit,

nem jegyeztem föl a címét, s lehet, hogy meg se kapja ezt a levelet. Ha azonban megkapná, először is az én ádáz irigységem tudja meg. Hallom, olyan boldog, vidám leveleket ír, hogy még akkor is irigyelni kell magát, ha nem mindig őszinte. És én most százszorosan irigylem. Elképzelheti, hogy - ha holnapután is - milyen szomorú nekem a *B. Napló*-nál lenni. Úgy kezelem, ha be-bemegyek oda, magamban magamat mint egy idegent, egy prostituált valakit. De egyelőre tűrnöm kell mindent, s terveken dolgoznom. A verskötetemet szedik, s úgy gondolom, decemberben megjelenik. Ez, a Diósiné pesti tartózkodása, mely körülbelül 3-4 hét lesz, egy új helyzetbe jövés s a párisi tartózkodásom biztosítása foglalnak most úgy le, hogy még betegnek lenni is gazdaságosan kerül erőm. Az öreg Kiss Józseffel (nem az *én* megalázkodásom árán) békültünk, de nem jósolom kéthetesnek a barátságot. Van-e társasága?

Szépül-e még szebben, s gyarapszik-e Márta? Örüljön, még akkor is, amikor elborul, hogy ott künn van.

Kezeit csókolja tisztelő barátsággal

Hétfő

Eötvös-u. 26 B

Ady Endre

366 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. nov. 14.]

Édes jó Adél,

nagyon akartam volna lemenni szombaton, s nagyon fáj, hogy tegnap óta lehetetlen. A jegyemet vagy legalábbis az útravaló pénzt még csak meg tudnám szerezni valahogyan. De éppen e napra hívatott a könyvem ügyében tanácskozásra a Franklin. S ugyancsak e napon kell pénzért fölolvasnom valahol. Roppant sok írnivalóm is van e napokban, holott megint rettenetes álmatlanság kínoz, s fájdalmasan, nehezen bírom a munkát. Hiszen az egész egypár napi késést jelent csak, s majd akkor viszem Margitot is magammal. Úgy állnak most a dolgok, hogy egy új lap indul, s engem valószínűleg fölszólítnak, hogy belépjek oda. Ez még megválik, s ha lemegyek, már tudni fogok bizonyosat is talán. Éppen most készülök Dodónak is írni. Nagyon szeretném, kérném, hogy lemenetelem előtt írjon még egy-két sort. Arról, hogy késik-e Budapestre jövetelük, s hogy maga nem beteg-e, most én olyan ostoba rosszakat álmodok kevés alvásomban magáról. *A Hét*-ben vasárnap valószínűleg megjelenik egy Léda-versem.

Ezerszer csókolja a kezeit, s alig várja, hogy láthassa magát hűséges

Adyja

Bertát szeretettel üdvözlöm.

367 KISS JÓZSEFNAK

[Budapest, 1907. nov.]

Kedves Józsi bátyám,

itt küldöm a cikket, a címet tessék fölcserélni, ha egy jobb ötlenék. A jegy, a Barla név, talán jó lesz, de ez is kész másnak helyet adni.

Kezét csókolja igaz híve:

Ady

368 VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1907. nov. 21.]

Kedves Margit,

nagyon köszönöm a levelét, már-már nem is vártam. Örülök, amennyire csak ma képes vagyok, a jókedvének, Mártának, mindennek, még a maga egészséges szkepszisének is. Sőt talán ennek a legjobban, de nehogy félreértsen. Undor és káosz az én életem. Egy bizonyos, hogy a tendenciája - Páris. Bizonyos, hogy ott leszek pár hónapon belül. Úgy volt már, hogy Vázsonyiék, Kabosék lapot csinálnak. S ma kétséges a dolog, tehát várnom kell. Gyűlöljük egymást hárman: a lap, Pályi, meg én. Szó sincs róla, mit gondol, hogy én velük legyek. Arról lehet szó, hogy egy-két hétig, csömörök árán is, ki akarom húzni. *A Hét*-ben egy kis versem jelent meg eddig csak. Igénytelen, s ezért nem küldöm be Magának. Majd két-három hét múlva olvassa a kötetemben, amit ha megengedi, ismét elküldök. Diósinét meglátogattam, s négy napig hosszú idő után olyan durcás boldogságfélét éreztem. De beteg vagyok, és sajnos, ma már ezt tőlem, a bizalmamtól távol eső emberek is figyelik, észreveszik. Lehet, hogy végre, most már Páris előtt, néhány hetet szanatóriumban töltök. Hogy érinti Magát családjának berlini áttelepülése? Engem szomorít, bánt, s majdnem hinni se tudom, hogy így lesz. Jolán gyönyörűen épül, édesapja bízó, heves, erős, jókedvű. Másról talán nem írok. Csókolja meg Mártát az én nevemben is. Sokszor szkepszissel váltakozó hitet kívánok Magának.

Kézcsókoló híve

(Csütörtök)

Ady

369 ELEK ARTÚRNAK

[Budapest, 1907. nov. 28.]

Mélyen Tisztelt uram,

engedje meg, hogy elküldjem önnek Bölöny György barátomnak egy Párisból küldött Cézanne-cikkét. Okos, finom, derék, jó fiúnak helyes írása. Én nálunk, ahol napról napra vagyok, s tűrök, nem adhatom le. Viszont a fiúnak minden krajcár áldás volna. Próbálja meg, hátha leközölhetné az *Újság*. Szeretettel kéri erre, s üdvözli igaz híve

Ady Endre

Csütörtök

370 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1907. dec.]

Édes jó Adél,

ha Ernő azt mondta magának, hogy két órakor látott a Louvre-ban, hazudott. Hazakísért Zuboly, s bementem vele tíz percre a Louvre-ba. Egy óra tizenöt perckor már itthon voltam. Hogy hiszi-e, nem-e, a betegségem, más kérdés. Maga akkor se hinne, ha az ember rothadó halott volna. Kezeit csókolja

Ady Endre

371 FENYŐ MIKSÁNAK

[Budapest, 1907. dec.]

Kedves Fenyő mester,

Osvát ígérete szerint, s talán bejelentette Önnek, ezt a hordárt azért küldöm, hogy legalább tíz forinttal térjen vissza hozzám. Egyben már most jelentem önnek, míg szóban és mutatványosan meggyőzhetem, hogy új kötetem megjelenik két-három heten[!] belül, s hogy az ön jóslata (nem fogok jobbat és többet írni) nem vált be. Nagyon szép kötet lesz, meglátja.

A viszontlátásig üdvözli igaz híve

Ady Endre

372 BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1907. dec. 28.]

Édes Lajoskám,

összesen nyolc példányt kaptam a Franklintól, ezért késtem el, s vagyok kénytelen szűkmarkú lenni a kötet küldésével. A lapok írnak róla, írótársaim Bródyval s Molnárral élükön kicsinylik. Kelni nemigen kell.[!] Mindegy, megvan, és szép. És most már elmehetek Pestről. Egyelőre Mindszentre, mert már félig őrjöngő bolond vagyok. Onnan, ha lehet, Párisba. Miért nem írtál semmit magadról, magatokról? Hogy vagytok? Írj. Mindenkit nagy-nagy szeretettel üdvözlök a famíliából. Ölellek, édes Lajoskám

Ady E.

373 BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1907. dec.]

Édes Lajoskám,

hasztalan várok tőled egypár sort, nem írsz. Mi ennek az oka? Ha rögtön írnál, még Budapesten találna a leveled. Mert készülök Mindszentre, nagyon beteg vagyok.

Kabos megbízásából mellékelem ezt a levelet, hogy írj, vagy intézkedj. Add át kézcsókom Vésziné őméltóságának, Jolánnak s meleg üdvözletemet mindenkinek. A könyvem (2 példány) megkaptad, tetszik? Ölel

Adyd

374 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1908. jan. 11.]

Édes, jó Adél,

három napig feküdtem, tegnap s ma szörnyű sok volt a dolgom, ezért írok ilyen későn. Miklós nem várt Bécsben, kilenc órakor behajtattam a Bäcker-Strasséra. A házmester lánya tudatta, hogy Medve aznap reggel elutazott Monte-Carlóba, három hétre. Kérdeztem, az asszony is

elutazott-e? Azt mondta, nem, s én fölmentem. Fönt - úgy látszik, táviratomtól alarmírozva - elállták az utam a cselédek. Azt mondták, hogy Paula színházban van. Én leadtam a névjegyem, s elég nyugtalanul vágtam Bécsnek. Eszembe jutott, hogy legbölcsebb a személyvonatot elcsípni. Ez kocsival sikerült, s reggelre, persze alvás nélkül s betegen, megérkeztem. Itthon várt a Medve levele, hogy ő vagy esetleg Paula is Carlóba utaznak. Most már nem tudom, hogy otthon volt-e cousinjaival vagy Carlóban ő és őnagysága? Csütörtökön direkt csak azért keltem föl, mert Ignotus levélben emlékeztetett a vacsorára. Nem a paksi asszonynak vezettek föl, ennek csak egy könyvet kellett dedikálnom. Hatvany Lajos kérte, hogy rendezze Ignotus a találkozót. Nagyokat bókolt a fiú, egyébként intelligens, de nem túl kellemes fráter. Rajtunk kívül Fényes Adolf, a piktor volt meghíva, aki pompás intelligens ember. Nagy vacsora volt, de én szökni szerettem volna. Most már a bolonduláson túl is ideges vagyok. Dolgaim nem sikerülnek, de akárhogy is, utazom haza febr. 4-én. Hallom, Földes levélben exkuzálta ügyetlenségét. A Fábián-dologban alighanem lesz egy kis fordulat; esetleg lemegy Fábián. Hacsak nemcsak a Földes szája jár.

Dodót ölelem, kezeit csókolja

(Szombat.)

Ady Endre

Milyen Páris, hogy érzi magát, mi van Bölönivel?

375 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1908. jan. 14.]

Édes Jóm, Mindenem,

megint feküdtem két napig, egy félórai alvás nélkül. Rettenetes ideggörcsök között s olyan képzelődésekkel, hogy borzasztó. Magát láttam, magáról képzelődtem, s nagyon szenvedtem. És láttam az életemet világosan, és átkozódtam. Egyébként is olyan vagyok, mint egy üldözött vad. Az Ignotus kritikája megvadította az ellenségeimet. Úgy bántanak, úgy marnak, hogy rettenetes. Pedig ha tudnák, milyen beteg vagyok. Minden körülmények között az első, hogy meneküljek innen, s próbáljak gyógyulni. Sikerül-e, s mi lesz velem, nem tudom. Hogy él Maga, édes Mindenem? Legalább maga érezze nyugodtabbnak, tűrőbb lelkűnek s hívőbbnek magát. Két álmatlan éjszakán bizonyosnál bizonyosabbnak láttam, hogy nem látom többé magát. És mégis, ha ezer bizonyosság ülne reám és fenyegetne, mégis látni akarom és fogom. Még írok az elutazásom előtt. Csókolom egész lelkemmel, valómmal

Kedd.

Adyja

376 VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1908. jan. 18.]

Kedves Margit,

bajok, betegség és bizonytalanságok miatt válaszolok későn. Ugyan megriasztott a Maga hangulata, s talán bűnbe is vitt. Elárultam valakinek, amit ezennel bevallok, s amit azóta

megbántam. Zaklatott (Turin után): tudok-e valamit magáról, s én könnyeinek hittem, ígérem, ez volt az utolsó visszaesés bűnömben. Én már a bolonduláson túl s felül bomlott és érzékeny vagyok. Valószínűleg február 4-én utazom Érmindszentre, egy utolsó kísérletet tenni az életemért. Mindenkitől félek, talán nem is csak üldözési mánia ez, mert igazán sokan bántanak, és senkim sincs. Mikor úgy néha tervezni merek, úgy remélem, hogy tavaszra még egyszer kijutok Párisba. Erre ma még alig van kilátás, de sajnos, hogy mindennél kevesebb az erőm. Ugye, hogy Maga azóta már erősebb, vidámabb? Amennyire tudok - és különösen most -, szabad-e még életéhez szólnom, magának nagyon erősnek illik és kell lennie. Berlinből nem kapok hírt, ma egy távirat jött Lajostól, az arcképemet kéri a *Lit. Echo* számára. Amiket a verseimről ír, jólestek, mert Maga írta, de én most nagyon utálom magam. Éjszakánként hangosan szidom, ócsárlom, csúfolom az életemet, s látom a csúnya végemet. Mártát csókolom, s magának igaz barátsággal csókolja a kezeit

Szombat.

Ady Endre

377 BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1908. febr. 4.]

Kedves, jó Bertuska,

sokat betegeskedtem, ezer bajom volt, nem írhattam neked. Most is csak azért írok, hogy bejelentsem: ma este utazom Érmindszentre. Párisba írtam kétszer is, de egy szó válasz nem jött. Légy olyan jó, írj nekem Érmindszentre (u. p. Érszentkirály), ha van valami írni valód. Mik a te terveid? Én nem is sejtem, mit fogok csinálni. Egyelőre gyógyulnom kellene, de ha még ez valahogyan sikerül is, nem tudom, mi lesz azután. Ha csak lehet, s ha jobban leszek, meg foglak benneteket látogatni Váradon. Írj, nyugtass meg, mint vannak Adélék.

Csókolja a kezeidet szeretettel

Ady

378 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1908. febr. 4.]

Édes jó Adél és Dodó,

újra betegeskedés s nagy erőfeszítések árán talán ma, kedden este hazautazok végre Érmindszentre. Ez minden, amit magamról írhatok, megyek, megpróbálok gyógyulni. Otthon talán később meglátom, mit tegyek és próbáljak. Mi van veletek, s miért nem kap az ember egy szót, egy betűt se? Éppen most írtam Bertának, s kérdezősködtem. Amit Földes-Fábián-ügyről mondott, megint ostobaság volt. Tegnap előállott, hogy most már végleg összement minden. Ellenben nekem betegágyból is meg kellett csinálnom az öccse színpadi sikereit. A *Nyugat* megjelent, s küldeni fogják. E számból kimaradtak a verseim. Anna nem jelentkezett máig, s nem tudom, mi új van a dologban.

Adél kezeit csókolom, Dodót ölelem.

Üdvözletem a Perraud kisasszonynak

(Kedd.)

Ady Endre

379 KARDOS ALBERTNAK

Érmindszent, 1908. febr. 8.

Mélyen Tisztelt Főtitkár úr,

nagy örömmel ígértem meg Szávay úrnak, hogy Debrecenben, kivételesen igenis fölolvasok. De már akkor mondottam, hogy csak ha február vége felé fordulna a sor erre. Az az én esetem ugyanis, hogy én pihenni jöttem falura, beteg vagyok, s most érzem, látom, hogy sokkal betegebb, mint hittem. Akárhogy is hánytam-vetettem egész napon magamban a dolgot: képtelen leszek én még febr. 19-én utazásra és szereplésre. Egy héttel később szinte biztosan, de 19-én még nem. Szóval könnyelműen ígértem, de igazán nagy akadály, nyomorúság szegeti meg velem az ígéretet. Ha más szép számok között elcsúsznék két egészen új, esetleg pláne debreceni emlékű vers, azt elküldeném, Oláh Gábor vagy valaki a fiatalok közül esetleg felolvasná. Kikötésem csak az volna, hogy ne kerüljön a lapokba, mivel azután értékesíteném rendes lapjaimban őket. Ha ennek volna valami becse, kérem egy kártyán megüzenni.

Főtitkár úrnak régi tisztelője, híve

Ady Endre

380 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 8.]

Kedves Gyurkám,

írd meg a címedet, s írj végre egy levelet: hogy én is írhassak neked. Betegen gunnyasztok Érmindszenten, s nem tudom, mi lesz velem. Ölel

Itókát üdvözlöm.

Ady Endre

381 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 8.]

Édes jó Adél és Dodó,

voltaképpen talán nem is kellene megírnom a levelet, hiszen talán csak untat és bosszant benneteket. Egyetlen sor írást nem kaptam az Adél távozása óta. Én szerda óta Érmindszenten vagyok nagyon rossz bőrben, s még eddig itt se tudok aludni. Édesanyám s az öreg Ady is örülnek, de aggódnak is. Meddig bírom, vagy maradok, avagy mikor s hova innen, nem is sejtem. Úgy jöttem el Pestről, mint egy veszett kutyáktól halálra mart ember. Azonfelül, amit magam vétkeztem magam ellen, alaposan megajándékoztak az emberek is. Vegetálok, kúrá-

lom az idegeimet, a gyomrom, s nagy sétákat teszek a havas, lucskos mezőn. Újságot Budapestről keveset tudok írni. Cigány kéri az Adél nyilatkozatát, hogy melyik képre reflektál. (Egyébként boldog ember, a felesége másállapotban van.) Febr. 15-én a berlini *Lit. Echó*-ban nagy kritika jelenik meg rólam arcképpel. Vészi (akiről külömben egyre erősebben tartja magát a hír, hogy tíz éve évenként 40 000 koronát húz a kormánytól) lefordította németre már tíz versemet, s három megjelenik a napokban Berlinben. Mindezek alighogy érdekelnek, s csak megírom. Rákosihoz se mentem el, ma vagy holnap írok neki levelet, s ha fölmegyek Pestre, s nyugodtabb leszek, meglátogatom. Gyurkának egy levelet küldök a ti címetekre, s kérem, írja meg a címét. Szabad-e küldeni egy kis töltött káposztát?

Adél kezeit csókolja, Dodót öleli

Ady

u.i. Legközelebb, a jövő hét végén megküldöm a fogorvos pénzét s egy kis törlesztést Melikiánnak.

382 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 10.]

Édes Dodóm,

nagyon köszönöm a lapokat, már két küldeményt kaptam. Ez az egyetlen jel arra, hogy éltek, s tudomásul veszitek, hogy én is élek. A *Budapesti Napló* jár-e rendesen, mert Érmindszentre tegnap szüntették be. Hát a *Nyugat*-ot kapjátok-e rendesen, illetve megkaptátok-e a harmadik számot? Érmindszenten kemény tél van, kevés hóval. Én veszettül álmatlan, ideges, nyugtalan, bolond vagyok. A gyomrom is kínoz, de emellett már két nap óta annyit eszem, mint egy bélpoklos. Ez egyetlen jó tünet, mely arra vall, hogy bolondokházába igen, de sírba még pár héten belül nem megyünk. A kálvinista papékhoz járok csupán, ez is elég unalmas. Keveset írok, s keveset olvasok, én magyar nemes vagyok.

Adél kezeit csókolom, téged ölel

Hétfő

Ady

383 KARDOS ALBERTNAK

[Érmindszent, 1908. febr. 11.]

Igen Tisztelt Főtitkár úr,

szíveskedjék megírni az úti program miatt, hogy délután lesz-e s hány órakor a fölolvasás. Én mindenesetre huszonhatodikán délben Debrecenben leszek. Illetőleg, mikor déltájban Nagykároly felől a vonat érkezik.

Igaz híve, tisztelője

Kedd.

Ady Endre

384 KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1908. febr.]

Édes Ilonkám,

ezt a lapot úgy nézd meg ám, hogy Érmindszenten vásároltam, a szövetkezeti boltban. Az Isten tudja, mikor jutok föl hozzátok, semmiféle jegyoperációm nem sikerült. Még egyszeri utazásra se kaptam semmi jegyet, s nem is kaphatok. Majd csak lesz valahogyan, mivel már panaszkodni se tudok. Mamád kezeit csókolja, téged s édesapádat ölel

Ady Endre

385 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 17.]

Édes Dodóm,

a mai postával egy kis csomagot adott föl címedre édesanyám: fogadjátok, s fogyasszátok szívesen. Én most keltem föl néhány napi őrülten lázas, súlyos influenzámból, de napokig még a szobát strázsálom.

Adél kezeit csókolja, téged ölel

Hétfő

Adyd.

386 KABOS EDÉNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 24.]

Kedves jó Szerkesztő úr,

ne hidd ám, hogy nincs itt bor, sőt. Megláttad volna, bár megláthattad volna, ha lejössz. Majd meglátod egyszer. Ellenben erő és kedv nincs semmi. Nem tudom én, mikor lát engem Budapest. Nyavalygok fizikailag, de még jobban másképpen. Nem tudom, mi lesz velem. Titeket szeretnélek látni. De más értelme csak úgy volna Budapestnek, ha onnan mehetnék mindjárt tovább. De teljesen gyáva és reménytelen lettem.

Őnagysága kezeit szeretettel csókolom, Ilonkával együtt ölellek

Adyd

387 BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. febr.]

Kedves öreg Zubolyom,

engedd meg, hogy mindenekelőtt alaposan összeszidjalak. A vasúti jegyet csak úgy kaphattam volna meg, ha *három* napon belül fényképeimet beszállíttatom. Most már valószínűleg vége mindennek, pláne, hogy nem sietek vissza a laphoz. Most hogy átmentem Debrecenbe és Váradra, ez nekem tizenöt forint vasúti költségbe került. Váltig csodálkoztam, hogy Szilágyi minden ígérete mellett a füle botját se mozgatja. Szóval össze vagy szidva, öreg, haszontalan p... búvár. A leveled, eltekintve a váratlan hanyagság és rosszaság bevallásától, kedves, jó és mulatságos. A Görcsöni-dologról Nagyváradon hallottam már. Ellenben, mivel nem tudtam már magam mivel galvanizálni, elmentem Debrecenbe fölolvasni. Mit mondjak neked (én úgyse tudtam örülni) a szép cívis asszonyok s leányok majd megettek. Ahol valamikor züllött senki voltam, úgy tértem oda vissza, mint egy Molnár Ferenc. Sajnos, ők Debrecenben nem sejthették, hogy ma züllöttebb és senkibb vagyok, mint valaha. Olyan nyugtalan, beteg, sírógörcsös, nyavalyás és amellett öngyilkossághoz gyáva fráter vagyok, hogy szeretném, ha idejönnél, és leköpnél. Én is lefekszem fél nyolckor, s ágyban maradok tízig, reggelig, de ebben alvás vagy pihenés két óra sincs. Utálom az életem, amit csináltam s amit csinálni fogok, ha fogok. (Nagyváradon egy Hartmann nevű tanárral, tisztelőmmel barátkoztam össze csupán azért, mert téged ismer, és általam üdvözöl.) Eltekintve egy kétnapos rokonlátogatástól a Belső-Szilágyságba s e mostani debreceni-nagyváradi ostoba úttól, ki se mozdulok. Szarni, peselni járok ki, mikor ugyan muszáj. Semmit se csinálok, semmit se akarok, de gazul szenvedek. Reinitzról keveset írtál, mi van vele? És add át kézszorításomat Szilágyinak is. És a Három Hollóval mi van? Nagyon sokszor úgy látom, hogy nem foglak benneteket újra látni. Félelem fog el a gondolattól, hogy Pestre visszamenjek. Pedig Párisba se mehetek, állás s pénz nélkül vagyok, és félek, hogy Mindszentbe se tudok beletörődni úgy, amint illenék, s addig, ameddig még rongyos kis életem tart. Szütsről elképzelem, hogy új és új pacientúra után kénytelen nézni. Bár sikerült volna annyira vinnem az élettel való megegyezésben a dolgot, mint neki sikerült. Nem rossz dolog egészen bolondnak lenni. A fénykép-, illetve jegydologban most már próbáld meg, ami még esetleg megpróbálható. Hátha mégis lesz, vagy lehet annyi erőm, hogy föl szeretnék hozzátok nézni. Írni pedig hamarabb írj, mint most.

Szeretettel üdvözöl ölel

Ady

388 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. febr. 29.]

Édes jó Lajoskám,

egy hónap óta Érmindszenten élek, nagyon beteg, nagyon szomorún, szinte meggyógyulhatatlan állapotban. Most telt le háromhavas fölmondásom a *B. N.*-nál, s hála istennek sehol se vagyok. Itt se jó, mert sírok, gyötrődök, de innen pláne ki se tudnék egyelőre mozdulni. Nagyon rosszakat (vagy jókat?) sejtek, azt hiszem, vége mindennek. És te miért nem válaszolsz, miért nem írsz valamit magadról s a családról. Jolán kezeit csókolom, Vésziéket szeretettel üdvözlöm. Ölellek

Adyd

389 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 29.]

Édes jó Adél és Dodó,

átmentem érmindszenti remeteségemből egy napra Nagyváradra. Berta jó színben van, elég vidám, s nem láttam nagy bajokat. Mint ti is tudhatjátok, nov. 1-ig megtartja a lakást. Berta akkorig csak eljuthat valami határozatra. Margitról biztos, hogy erőszakon kívül el nem mozdítható. Most ott van Erdélyi Nelly is; Bertánál ebédeltem s vacsoráztam, az estémet Kollányiékkal töltöttem. Reggel nyolckor már el is utaztam. Budapestre hívnak, várnak, de ha megfeszülnék se tudnék most akár nyolc napra is fölmenni. Utálom, utálom szívemből Budapestet. Persze itthon, nagyon és sajnos, igaznál igazabban betegül, csak pusztulok. De abszolúte nincs is vágyam semmi, egye meg a fene, húzom, ameddig húzhatom. Egyedüli örömöm az anyám, aki örül, s aki előtt, amikor csak lehet, jókedvet mutatok. Úgy látom, Gyurka nem akar nekem írni. Mindenesetre köszönöm, hogy olykor megcímezi a küldött lapokat, melyeket nektek külön megköszönök. Ki se mozdulok a házból soha. Éppen most írtam Pályinak, hogy vége a munkatársi viszonynak. Egyelőre nem is tervezek semmit, olyan Lázár vagyok. Jobb kedvet, több erőt, több békét és reményt kívánok nektek, mint amennyi nekem van.

Adél kezeit csókolom, téged, Dodóm, ölel

Szombat.

Ady

390 BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. márc. 2.]

Kedves, jó Zubolyom,

a jegy végre (már napok óta) megvan. Miért nem írsz? Talán már a jövő héten láthatlak. Tudatni foglak, ha megyek, diszkréció alatt. Vágylak látni s beszélni veled.

Szeretettel:

Ady Endréd

391 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 3.]

Kedves Doktor úr,

Ernőnek hiába írtam egy kis pénzért, s önhöz fordulok. Nagyon koldus vagyok, címem Érmindszent, up. Érszentkirály Szilágy vm. Könyörüljön rajtam, ha a könyörület lehetséges.

Igaz tisztelője és híve

Ady Endre

392 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. márc.]

Édes Adél és Dodó,

nem tudom, Dodó visszaérkezett-e Nizzából? Irigylem, mert itt derékig érő sár s nagyon nyomorúságos tavasz van. Nem írtatok arról, hogy a töltött káposzta és szalonna megérkezett, s jó volt-e? A *Matin*-okat nem kapom öt nap óta. Furcsán vagyok. Budapestre még pár napra is félek fölmenni. Aludni most se tudok, éjjel virrasztok lázasan, köhögőn. A *B. Napló*-val teljesen nem szakítottam. Pályi olyan jó, tizedrészannyit se tettem neki, mint Vészinek, s úgy kér, hogy teljesen ne szakítsak, hogy embertelenség volna másként tennem. E hó közepe táján vagy után néhány napra mégiscsak fölutazom Bpestre. Ott elvégzem az elvégzendőket, s ha csak lehet, már Mindszentről egyenesen utaznék Párisba. Szegény anyám, aki, most látom, többet szenved az apám durvaságától, mint valaha, kétségbe van esve. Azt mondja, előérzete van, ő meghal, maradjak itthon. Ígérem is neki, hogy Budapesten nem fogok lakni többé. Párisból majd egyenesen hazajövök. Nem járok sehova, senkivel se érintkezem. Enni borzasztóul sokat eszem, hízok is, de az idegeim rosszak.

Adél kezeit csókolom, Dodót ölelem

Ady

393 BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. márc. 5.]

Édes Zubolyom,

ma kapok Pályitól levelet: egy hónap óta várnak a jegyemmel. A keresk.min. már ötször fenyegette meg őket, hogy visszavonja. Ha nincs kész a fénykép, azonnal tudass táviratilag vagy expresszben. Hadd próbáljak még valamit, ha lehetséges. De viszont ha elintézted, arról is tudass hamar. Nagy dolog ez nekem, s nagyon bánt, hogy így történt. Írj. Mi újság. Ölel

Adyd.

394 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908.] márc. 6.

Kedves Ernőm,

a *Nyugat* pompás és igazán, amennyire kevés erőm van ez idő szerint lelkesedni, annyira fölülmúltam magam az örömömmel. A hosszú novella valószínűleg csak hosszabb novella lesz, tehát nem hosszú. Nyomorék vagyok, s nem ígérhetek többet, de ez ott lesz idejében (legkésőbb 12-én reggel). Kérlek, Schöpflint keressétek fel, vagy te, vagy Fenyő, ha már bejelentettétek neki. Fenyő küldött 15 forintot, köszönöm, de őszintén szólva többre lett volna szükségem. (Mi lesz a *Vér és arany* kritikájával, remélem most már jön?)

Ölellek szeretettel benneteket

5. u.

Ady E.

395 FÉNYES SAMUNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 11.]

Kedves Doktor úr,

beteg vagyok, de fölhorkan bennem a régi harci paripa. Az istenét a himpelléreknek, legalább ott lehettem volna. Nehogy egy kicsit is a szívére vegye a dolgot. Ez már a mi sorsunk: harcban állni. Nagyobb siker ez minden sikernél. A harcos, hős ember, még temettetni is fegyverrel temetteti el magát. S higgye el, még nagyobb vereségek is ígérkeznek. De viszont nagyobb harcok és győzelmek is.

Köszönti tisztelettel és szeretettel híve

Szerda.

Ady

396 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. márc.]

Kedves Hatvany Lajos,

ugye szabad nekem az Ön *Huszadik Század*-ba írott cikkéből levonásokat csinálnom? Mindent levonok, csak a személyemnek szóló barátságot, az akaratlanul is személynek szóló kedvességet nem vonhatom le. A kritikushoz nem volna tehát szabad szólnom, de úgy érzem, hogy van jogom szólni Hatvany Lajoshoz. Olyan kevesen vagyunk, hogy még levélbanalitások árán is ápolni kell a mi közösségünket. Remélem, érezte (s én is éreztem), hogy a mi összeköttetésünk, barátságunk, nem a versprodukciótól függ. Ha ez ezt erősíti, isten neki, nagy szeretettel gondol mindig Önre igaz híve és barátja

Ady Endre

397 NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 15.]

Kedves Nagy Mihály,

én hétfőn, vagy kedden elutaztam volna, de most már az istennek sem. Nagy szeretettel kérlek s várlak benneteket. Legföljebb annyi kifogásom van, hogy kevés időt tölthetünk együtt. Nem jöhetnétek a tizenegyes személyvonattal? Akkor már korán reggel itt lennétek. Szeretnék kocsikat küldeni, de csak egyet tudnék, s erre nem férnétek. Mindenesetre vigyázzatok, s alkudjatok a fiakkeresekkel a nagykárolyi állomásnál. Két kocsinak nyolc, maximum kilenc forint már nagyon megfizetett ár. Én 4-4.50-et szoktam fizetni. Ez fontos dolog, nehogy becsapjanak benneteket. Nem lehetetlen, hogy visszamenet veletek tartok. Szeretettel várunk benneteket édes apámmal s anyámmal együtt. Add át Laszkyéknak szíves üdvözletemet.

Üdvözöl szeretettel

Ady Endre.

398 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. márc.]

Drágám, Adélom, Jóm, Mindenem,

Máig vártam, hogy ír akármit, valamit. S ma úgy vagyok, akinek fogalma sincs, miért várja meg a holnapi napot. Nagy csacsiság, egyre jobban látom, mit akarok én magától, mikor nem kellek Magának. Három nap múlva indulok Bpre, de ott csak pár napig leszek. Lejövet meglátogatom Bertát. S meg fogom talán tudni, hogy ismét várandós állapotban van, s ez az állapota inti vissza tőlem. Nekem most már minden mindegy. Valószínű, hogy egy végső filozófia fog születni a gyötrődéseimből. Ki vagy mi lesz? Majd elválik.

Én legjobban a semmit, a halált szeretném - Csókolja

A.

399 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1908. márc.]

Édes Adél és Dodó,

három nap óta Budapesten vagyok. Egy-két napig még itt maradok, s megint haza. Az öreg Révésszel búsulunk ez idő szerint.

Szeretettel

Ady Endre

Kezét csókolja

Révész Béla

400 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 30.]

Édes Lajosom,

most kapom az *Echó*-t s leveledet: köszönöm. Érmindszenten élek, nagyon nyavalyásan. Fogalmam sincsen, meddig s még kevésbé, hogy mit csináljak. Éppen úgy vagyok, mint te. Sehol se kellek alapjában. Még szerencsém vagy szerencsétlenségem, hogy Pályi nem akar egészen lemondani rólam. Kér, hogy valamit ezután is dolgozzak. Anyagiakról nem esett szó közöttünk, s nem tudom, meddig bírja az - orrom. Rosszul vagyok és mindenképpen. Idegileg - roncs, irodalmilag desperált. Helyem sincs hova írjak, írnivalóm sincs. Édesanyám azt szeretné, hogy vele maradjak. Tele van halálsejtelemmel, s az apám rosszabb hozzá, mint valaha. Asszonyilag is a lehető legrosszabbul vagyok. Azt se tudom, mit próbáljak remélni. Egy bizonyos. Budapesten nem fogok élni többet. Hát te nem tudod a Kiss József dolgát? Az egész célja az volt, hogy ne rontsam el a jubileum harmóniáját. Kosztolányival íratott a kötetemről, s ráadásnak a bírálatnak csak a lírizáló végét adta le. Erre olyan komisz lettem, amilyen csak lehettem. Belemartam még a veseköveibe is szóval s üzenettel, és otthagytam. Én is feküdtem napokig influenzában, pedig elég nyavalyás vagyok különben is. Add át

kinek-kinek legszeretőbb üdvözletemet. Sokat gondolok rátok. Mikor találkozunk? Szeretnék, ha egy kis erőre vergődök, elnézni Berlinbe. Hát ti mikor jösztök Varsányba. Jolánnak kézcsókomat. Ölellek, Lajosom,

Adyd.

401 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Nagyvárad, 1908. ápr. 2.]

Édes jó Adél és Dodó,

Budapesten voltam kilenc napig, s most hazajövet egy-két napra lenéztem Nagyváradra. Margit éppen csak hogy gyöngének mondja magát, de teljesen jól van. Sokat, jól eszik, fönt jár, vidám, jó színben van. Bertus is nagyon jó színben van, s itt van még Nelly. Budapesten részben elintéztem elintézendő ügyeimet. Egy bizonyos, hogy Budapesttel végképpen szakítottam.

Adél kezeit sokszor csókolja, téged, Dodóm, ölel

Gyurkát üdvözlöm.

Adyd

402 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 3.]

Édes jó Lajoskám,

néhány napig Budapesten és Nagyváradon voltam. Azóta betegen, nagyon betegen ismét Érmindszenten kuksolok. Fogalmam sincs, lesz-e erőm és módom kimenekülni. Majd értesíteni foglak. Add át Vésziéknek szerető üdvözletemet. Jolán kezeit csókolja, téged ölel

péntek

Ady

403 VÉSZI MARGITNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 5.]

Kedves Margit,

Maga egy diákkorcsmában, nem valami előkelő magyar társaságban, a következőket mondta:

Adynak nem írok többé soha, csúnya módon indiszkrét volt. Képzeljék: ő folyton írogatott nekem is a bajairól, gondjairól, érzéseiről, írta, hogy beteg, én tehát azt gondolhattam, én is írhatok neki magamról ezek után. És ő leveleimet megmutogatta mindenkinek, még olyan helyen is, ahol pláne nem lett volna szabad.

Ha ezeket mondotta csakugyan, Margit, nagyon igaztalan és rossz volt. Én az én indiszkréciómat Magának bejelentettem, s Maga tudhatja, hogy ez az indiszkréció - helyesen vagy helytelenül - magáért történt.

Sok okból fájt ez a nyilatkozat, olyan okokból is, amiket ezek után önmagam előtt is titkolni fogok. Úgy látszik, maguknak nemcsak az erkölcseik mások, de az érzéseik általában (nagyon hasonlít ebben az urához), s még a megjegyzéseik is csak amolyan másodlagosak. Nagyon keserű dolgok és rossz napok közben értesültem a maga nyilatkozatáról. Még mindig sokra becsülöm magát, hogy ezt a szemrehányó levelet egyáltalában írom, megírom. Kár, hogy mindent vesztve el kell vesztenem azt a barátságot is, melyet *én* éreztem s érzek maga iránt. Bocsásson meg, ha a levelem bántja, először és utoljára voltam rossz magához. Kezeit csókolja

Ady

404 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. ápr.]

Életem, egyetlenem,

két hét után most érkeztem Budapestről (Nagyváradon is töltöttem két napot). Holnap fogok tudni bőven válaszolni két leveledre. Most csak annyit tudatok, hogy Vészi Margitnak olyan levelet írtam, amilyet megérdemelt, s amilyen fájdalmakat okozott a te leveled. Húsvét után, ha törik-szakad, kiszaladok Párisba. Elpusztulok, csúnyán, rettenetesen, ha meg nem csókolhatlak. Csak te vagy, és senki sincs. Nem lehet, hogy te ebben kételkedj.

Imádlak, csókollak, én életem, mindenem, drágám

Ady

405 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 6.]

Kedves, jó Barátom,

köszöntöm Önt hálával és szeretettel. Talán Párisban találkozni fogunk, szeretném.

Híve, tisztelője

Ady Endre

406 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908.] ápr. 7.

Kedves Fenyő,

a mai napig (kedd, ápr. 7.) nem kaptam meg a *Nyugat*-ot. Kérem, küldesse el. Cikk és versek idejében mennek. Kedves feleségének kézcsókom. Szeretettel

Ady.

407 NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 8.]

Kedves Miska,

a pipa megjött, nagyszerű, újra köszönöm édesapádnak. Hát ti mikor jöttök, mert én már nagyon hamar utazom.

Mindnyájatoknak üdvözlet

Ady Endre

408 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 14.]

Kedves Fenyő,

csak két verset tudtam Ernő címére Önöknek küldeni. Ezeket is valószínűleg elkésve. Nagyon beteg vagyok. Ha meg nem halok, vagy még nagyobb baj nem történik, a jövő számra lelkesebb leszek. Hat nap óta nem tudok aludni, megőrülök.

Üdvözli, a levelét várja szerető híve

Ady Endre

A Dutka könyvéről is írok, ha tudok a jövő számban.

409 JUHÁSZ GYULÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 14.]

Kedves Gyulám,

köszönöm szíves figyelmedet, a *Szabadság* küldését. Gyönyörködöm a fiatalságodban, s keserves visszaemlékezések bántanak. Add át üdvözletemet barátainknak. (Dutkát ne engedd elkeseredni.)

Ölel

Ady Endre

410 BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. ápr.]

Édes Zubolyom,

küldök címedre egy első Ady-könyvet. Diszkréció mellett odakölcsönözheted Mikesnek, akinek add át meleg, baráti üdvözletemet. Ne kerüljön sok kézbe. Ha találkozunk, dedikálni fogom neked. Hogy éltek? Én sehogy.

Szeretettel üdvözöl

Ady

411 BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]

Édes Zubolyom és Szücs,

Mikesnek megy ma a *Még egyszer*, de a tulajdonjoga ennek is a Zubolyé. Dezsőnek már elment a régen reklamált csomag. Én se jobban, sajnos se rosszabbul nem vagyok.

Szeretlek benneteket, s írjatok

Ady Endre

412 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]

Édes jó Adél és Dodó,

azt hittem, hogy itthon megegészségesedem. Holott éppen itthon kezd kitörni rajtam minden idegnyavalya. Már hat nap óta nem alszom semmit. Dolgozni se tudok, ez talán még szerencse. Úgy számítom, nem tudom, sikerül-e, e hó végére kimegyek Párisba. Egészségemtől függ, hogy egy hónapra-e vagy többre. Bár úgy érzem, hogy Páris tudná legjobban összeszedni az idegeimet. Nem vagyok, s nem tudok kedves lenni, de sokan látogatnak. Budapestről, Nagyváradról, Zilahról. Mindenkihez kellemetlen vagyok, mert beteg vagyok. Itthon van az öcsém ez idő szerint, s úgy tud aludni, mint egy mormota. Én csak irigyelni tudom, pedig ½ grm. veronált veszek be. Köszönöm, hogy küldítek a *Matin*-eket. Bárcsak mielőbb annyi erőre jutnék, hogy láthatnálak benneteket.

Adél kezeit sokszor csókolom, téged, Dodó, ölellek

Ady

Mmlle Perraud-nak s Fischernek üdvözlet.

413 BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. ápr.]

Kedves, jó Zubolyom,

most hagytok el, amikor a legbetegebb vagyok? Írjatok, próbáljatok valami vidámságot küldeni. Mert nem tudom, mi lesz velem, olyan rosszul vagyok.

Ölellek

Ady Endre

414 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. ápr.]

Édes Mindenem, Adél,

én legkésőbb május elsején Párisban vagyok. A kultuszminisztérium ad kétezer korona utazási ösztöndíjat, s a lapnak rendes munkatársa maradok, amíg csak a lap és én élünk. Ez a megállapodás. Rajtuk kívül még egy lapnak írok négy tárcát. Szóval: biztosítva vagyok teljesen. És nem kell feltétlenül és mindig Párisban lennem. Ahol akarok, közben-közben ott lehetek. Szeretném s lehetséges, hogy már május előtt Párisban vagyok. Én Mindenem, úgy vágyom már. Ez talán az én életemnek igazán legutolsó vágya és akarata.

Milliószor csókolja és áldja hűséges

Adyja

415 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]

Édes Bertám,

rosszabbul vagyok, mint voltam. De akármi történjék, elutazom Párisba. Pár napra legalábbis. Tudatni foglak, de az ezüstdolgokat máris küldheted. Ez biztos. Biztos, hogy utazni fogok.

Kezeidet csókolom

Kedd.

Ady

416 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]

Életem, Drágám, Jóm,

vagyok, élek, de csak azért, hogy téged még egyszer lássalak. Én se bánom (őrült és beteg vagyok én is), ha csak egy napig veled lehetek. Nem kellett s nem kell más, mint Te, mióta ismerlek. Mindenben, amit még hajszoltam, téged láttalak és kerestelek. Soha méltatlanabb vádat nem hangoztattál, mint hogy hazudok. Az egész lényem egy szomorú, kényszerű, folytonos önleleplezés. Nagyon rosszakat várok, de legalább látni foglak még egyszer, látni akarlak mindenáron. Akarom, hogy csókolj, beismerd, hogy szeretsz. Úgy képzelem, hogy május elejére Párisban leszek, mert akarom, s ha nem sikerül, rettenetes lesz. Lehet, hogy nem sokáig maradhatok künn, de látlak, megölelhetlek. Nagyon rossz a mi istenünk, nagyon kell nekünk szenvednünk minden ok nélkül. Borzasztó az, hogy még egymásnak is több fájdalmat okozunk, mint boldogságot. Addig is, amíg eléd állok: higgyél. Senkim sincs, senki se kell, csak te vagy, s azt is akartam, hogy Te légy és maradj a Minden. Nem tudok levélben beszámolni az életemről s dolgokról. Majd személyesen, hiszen annyi időnk ugye lesz rá? Azután - így is érzem - jöjjön, ami elrendeltetett. Lássalak, csókoljalak, s legyen vége az életkomédiának, ami egyre jobban rángat és zaklat.

Drága tested-lelked milliószor csókolom, áldalak, én Mindenem.

Kedd.

417 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. ápr.]

Édes jó Adél és Dodó,

azt hittem, hogy ilyenkor már régen Párisban vagyok. Sajnos, olyan félemletesen[!] rosszul vagyok (heteket nem alszom, fantáziálok, rohamaim vannak), hogy megint elmaradt az utam. Most már május 2-án egy kis húgom esküvőjére kell mennem Lompértra, ha már itthon vesztem. Azután néhány nap múlva, ha csak élek, kinézek pár hétre Párisba. Édes anyám, apám üdvözletüket küldik.

Adél kezét sokszor csókolom, Dodót ölelem

Ady E.

418 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. máj. 5.]

Kedves Fenyő,

köszönöm levelét, s most már csak arra kérem, hogy az ötven forintot rögtön küldje. Micsoda most a Hatvany címe? Nem pénzért, isten ments, de írni akarnék neki. Belátom, hogy tényleg nem fordulhatott ön az adott körülmények között hozzá. Már csak az én érdekem miatt sem. Elég baj, mert kellett volna a pénz. Így is lesz valahogy, s akármilyen beteg vagyok - jövő héten akarok menni. Ha gyöngék a cikkek, miért adták le? Én mindig avval a bizalommal küldöm be, hogy Önök megakadályozzák, hogy magamat kompromittáljam. A novellát s a verseket okvetlenül megírom.

Szeretettel küld üdvözletet

Kedd.

Ady

419 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. máj. 7.]

Kedves Fenyő,

ugye megkapta a levelemet. Ma jött meg a *Nyugat*, s nem rossz, amilyennek ön profetizálta. A két kis cikkemmel mi legyen? úgy gondolom, hogy a *Korrobori* elrejthető a Figyelő-rovatban. A Dutka-kritikát küldje vissza (még addig Mindszenten leszek remélhetőleg), s majd kicserélem egy jobbal. A novellát s verseket meg fogom írni.

Most arra kérném különösen még, hogy írjon a jövő számban a kötetemről a *Nyugat.* A *B. H.*-ból úgy látom, hogy a *B. Szemle* megint belém gázolt. Sohse voltabb[!] érzékenyebb, mint

most betegen. Nagy kedvem volna pofozkodni, ha valamivel erősebb volnék. De úgy komolyan, igazi pofonokkal. Kérem a *Nyugat*-ot, ne engedjen engem latrok prédájának. Ha egészséges volnék, magam rugdosnék szét a piszkos állatok között. A kis pénzt is várom s az ön levelét. Szeretettel üdvözli valamennyiüket

Csütörtök

Ady E.

420 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. máj. 15.]

Édes Dodóm,

úgy tervezem, hogy tíz nap múlva Párisban leszek. Ha másért nem, csak azért, hogy a szanatórium előtt próbálkozzak meg az utazással, mint kúrával. Rettenetesen zilált, megereszkedett, bomlott idegű vagyok. Ez igazán az *utolsó előtti órába*. Hátha megnyugtat az utazás, az új impressziók, érzések sora. Add át szeretettel küldött kézcsókomat Adélnak. Üdvözlöm Perraud kisasszonyt s Fischert. Engedelmeddel táviratozni fogok neked Münchenből. A rossz Gyurkával is tudasd, ha a táviratomat megkapod.

Ölel

Adyd

421 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. máj. 16.]

Kedves Fenyő,

köszönöm a levelét s az Ön jó barátságát. Soha így nem voltam rászorulva a bátorításra, mint ma. El se képzeltem ilyen szerencsétlen, bomlott állapotot. Az idegeim nem megfeszültek, de olyanok, mint a megereszkedett és meg- és elpattant húrok. Sokszor három napig nem alszom, s miket érzek! Úgy gondolom, hétfőn este Pesten leszek, de ez késő az ön számára. Azonban kedden délután 3 órakor legyen, ha teheti a New Yorkban Ernővel. Mert én legkésőbb szerdán délután 2.35-kor indulok Páris felé. (Ha teheti invitálja meg Eleket is ez időre.) Zavart, beteg vagyok; s igazán csak halálugrás ez a párisi út. Lehet, hogy hat nap után ápolók szállítanak haza. Kedves feleségének kézcsókomat küldöm, s önt szeretettel üdvözlöm

Ady Endre

P.S. Csak a múlt *Nyugat*-ban megjelent versekről szól, ír. Az újak nagyon rosszak? És a tárca? A Dutka-kritikát miért nem küldte vissza?

Ady

422 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Érmindszent, 1908. máj. 19.]

Édes Itókám,

diszkréten add át e levelemet, illetve e pár soromat Gyurkának. Ti rosszak, nemsokára meglátlak benneteket. Egy-két hétre kiszaladok Párisba, mielőtt megbolondulnék, vagy megölném magam. E levélről ne szóljatok Dodóéknak.

Szeretettel

Ady

Édes Gyurkám,

Dodó fog szólni neked, hogy én érkezem. Te ne lásd tudni ezt a dolgot. De hass oda, hogy valami csöndes, olcsó szobát vehessetek ki egy hónapra. Teljesen leromlott, őrült, beteg vagyok. Ha a te címedet tudtam volna, neked táviratoztam volna csak meg, mikor érkezem. Azonban az öreg Révész Abbáziából csak az Itóka címére emlékezett. S hátha éppen azon délután nem találkoztok.

Ölel benneteket

Ady

423 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. máj.]

Kedves, jó Barátom,

ez a levél sok keserű okból késett így meg. Amikor az Ön nobilis, baráti levelét kaptam, másnap fölutaztam Pestre. Amikor pedig, néhány nap múltán, a falumba visszajöttem, nyomorékabb voltam, mint valaha. De így is írtam volna, ha nem félek, hogy ön elment már Berlinből, s a levél elkallódik. Csak rosszabb azóta az állapotom, szinte reménytelen. Van olyan hét, hogy nem alszom öt órát, s amit alszom, az olyan álmokkal jár, mihez képest az élet vigasság. Most már, akárhogyan, nem akartam Önnek s önmagamnak adósa maradni. Nagy nehezen megkaptam az Ön címét, s írhatok. Utolsó előtti kísérletképpen (az utolsó radikális lesz) zavartan, betegen útra kelek. Úgy gondolom, egy hét múlva Párisban leszek (ha fáradságot vesz, 92 Rue de Lévis alatt jólesne nekem az ön pár szavát is kapnom, találnom). A párisi utazási tervvel mi van? Szeretném, ha ott Önnel találkozhatnék. Persze én most megeresztkedett, sőt rohadó idegekkel nem tudom, két évig vagy két hétig bírom-e ki Párist. Szeretettel gondolok Önre, köszönöm szíves invitálását. Ha össze nem roskadok, egyszer, mihelyst lehet, örömest fogom Önt meghívó szaván.

Tisztelő s szerető barátsággal híve

Ady Endre

424 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. máj. 26.]

Édes Lajoskám,

Párisban vagyok, s innen üdvözöllek *mindőtöket*. Címem Hôtel de l'Europe, Rue de Constantinople. A régi. Indítsd meg azonnal a *Szilágy*-ot.

Ölel, csókol

Endre

425 ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. máj. 28.]

Mélyen Tisztelt Szerkesztő úr,

Párisban vagyok már, s egy Zola temetéséről írott (úgy képzelem: elég friss) riporttal rukkolok be. Talán használ veheti a pünkösdi szám, mert ennek meg kéne érkeznie szombatra. Mivel a *B. N.*-től, hová némi adósság kötöz, megválok, remélem, akarom, hogy hasznos leszek s legyek az *Újság* számára. Mélyen tisztelt szerkesztő úrnak igaz tisztelő híve

Csütörtök

Ady Endre

426 HATVANY LAJOSNAK

Páris, [1908.] jún. 1.

Kedves, jó barátom,

lássa: Párisban vagyok, az Ön levele későn jött. Talán, sőt szinte bizonyosan, megcsináltam volna a firenzei kerülőt. Mit írjak magamról? - Ön jól megérezte, hogy és mint vagyok. Most már próbálkozom, mert illik, sőt kell el nem vágódni. Könyvét ma küldték be nekem Deutschék: Nehezen megy az olvasás, de szerencsére akadt valaki, aki kisegít, s akivel együtt olvassuk. Írjon, ha kerül erre is olykor egy csöpp ideje. Írja meg azt is, ha írásaimból süllyedőnek lát. Nagyon kell, s jólesik kevés barátaimnak közelsége és érdeklődése. És szinte hisztérikus módjára éhezem az ítéletükre.

Szeretettel

Ady

E. de Ady Hotel de l'Europe Rue de Constantinople.

427 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. jún.]

Édes Ernőm,

szerettem volna (s van vagy tíz témám) könyvekről s francia irodalmi dolgokról írni. Nincs időm, s az itt mellékelt eset volt nagyon a begyemben. Ne legyetek esztéták ezúttal, s adjátok el, mert igaz és szükséges. Egyébként a jövő számra többet s jobbat, ha élek.

Ölel

Adytok

428 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1908. jún.]

Kedves Lajosom,

Párisban poshadok egyéb lehetőség híján. Valamennyiőtöket szeretettel üdvözöl

Ady

429 PETRI MÓRNAK

[Párizs, 1908. jún. 10.]

Kedves Móric bátyám,

Párisból, hol megint élek, illetve élni próbálok, üdvözöllek igaz tisztelettel: híved

E. Ady

Hôtel de l'Europe Rue de Constantinople Paris

430 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. jún. 13.]

Édes Ernőm,

Itt van három vers és Dutka-kritika, mely most már jöjjön. Többet nem tudtam írni: beteg vagyok, a jövő számra egy hosszú cikket vagy novellát is írok. De kérd meg Fenyőt, hogy most már küldje a hátralékos, megígért ötven forintot. Nagyon rosszul vagyok, végem van. Anyagi bajok kínoznak, mert dolgozni nem tudok, mint régen. (Mi lesz az Ady-kritikával?) Ignotust s Fenyőt szeretettel ölelem. Remélem, nem késtem még le a *Nyugat* új számát. Ölel

Adyd

431 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. jún. 21.]

Kedves Ernő,

már belekezdtem egy novellába, de a megtudott baleset miatt nem küldöm. Mi történt, megbukik a *Nyugat*? Mindenesetre itt küldök két verset, hátha még fölhasználjátok. Kéziratát mindenesetre őrizzétek meg, mert nincs másolatban meg. Nem tudok dolgozni, mindenképpen nyomorban vagyok. Írjátok meg, mi történt? Ölel

Ady Endre

432 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1908. jún.]

Édes Bertuskám,

16 napja vagyok Párisban, s úgy hiszem, hogy most már (ha nem is mindent) sok mindent látok. A Dodó üzleti szituációja valamivel talán kényelmesebb, mint amikor te itt voltál s közben. De az én látásom szerint semmivel se biztosabb, habár egy dolog bizonyos, Dodó úribb, kedvesebb lett. Ami Adélt illeti, ő naponkint jajgat, sír miattatok, de - miként egykor és mindig - önmaga miatt is. A Dodó és Adél együttes élete se sokkal jobb, mint amilyennek te tudod. Temagad talán - külön lakással - a házban természetesen - valahogyan, talán jobban, mint Nagyváradon, ellehetnél. Azonban Margittal (holott Margitot elhagyni kész katasztrófa) bajosabban menne. Figyelmeztetlek: a múltkori tanácsomra: küldd, illetve ügyvéddel küldesd be a kérvényt, hogy Adél aláírja. Ha egy kicsit sürgetitek, hat hét alatt gondnokság alatt lesz Margit. Ez fontos, sőt ez a *legfontosabb* teendő, mert evvel mindent előre paralizáltatok. Adél idegállapotát az jellemzi, hogy öt-tíz napig túlságos békében megvolt velem. Azóta a leghisztériásabb módon kínoz engem, s kínozza önmagát.

Az én nagyon megfontolt tanácsom ez:

Vegyetek ki akármilyen tűrhető lakást, ha Marci már olyan gazember volt. Siettesd Margit gondnokság alá tevését. Próbálj egy-két hónapra találni valakit, aki téged a háznál helyettesítsen. Te pedig *gyere ki* egy, maximum két hónapra. Ebben a házban ez olyan nagy idő, hogy nem színészkedhetnek, ha akarnák se. A lakást, ha kell (de hiszen még november előtt kijöhetsz) kiadhatod azután. Itt látsz, hallasz, és *beszélhetsz,* après hazamehetsz, ha akarsz, s úgy csinálsz mindent, ahogy akarsz. Mivel pedig egyszer azt mondtad, hogy velem egyidőben nem leszel künn, megnyugtatlak, hogy már engem, ha 3-4 hét múlva jössz, se fogsz künn találni. Összefoglalom még egyszer: *jöjj ki mindenesetre* a Margit gondnoksági ügye elindítása után.

Ölellek szeretettel, s írj (írhatsz)

Ady Endre

433 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

Kedves jó Barátom,

könyve nagyon előkelő. Most fejeztük be az olvasását. Örülök, hogy sikere volt, bár pompás könyv. Én vegetálok, valószínűleg pusztulok. De önre s egy-két barátomra nagy szeretettel gondolok ma és mindig.

Adyja.

434 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

Édes, jó Schöpflin úr,

köszönöm sok kedvességét. Útjára sok örömet s élvezetet kívánok. Közben egy-két nap múlva cikket küldök a *V. Ú.*-nak.

Szeretettel híve

Ady Endre

435 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. júl. 24.]

Édes Ernőm,

én nektek fogok még az aug. 1. számra prózát és verset is küldeni. Gyöngeségből teszem, szamár vagyok érte, de küldök. Mert egy sorra sem méltattatok, a *Nyugat*-nál történt változást is véletlenül kell megtudnom. Jól tudod, hogy Párisba kijőve bíztam, amit megígértetek, abban. Szóval, hogy még kapok ötven koronát a régen megígértből. Más dolog, hogy nem érek meg annyit, s nincs nektek. De ígértétek, és én számítottam reá. Most nyavalyás vagyok, nem dolgozok, az efféle biztosra vett pénz elmaradása érzékenyen sújt. Nem lett volna nagy kunszt Gondánál kikötni, hogy Adynak is dobjunk vagy száz koronát. Pár hónapra elnémultam volna, s talán becsületből is jobban dolgozom, ha kínos-nehezen megy is. Ha tehetitek, küldjetek most valamit s még elseje előtt. 92 Rue de Lévis címre, hova ötven frankot Fenyő már küldött. Az én nevemre. Egyébként ne vegyétek személyetek ellen valónak s szemrehányásnak e sorokat. Szeretettel gondol reátok, s üdvözöl mindőtöket

Ady Endre

436 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. júl. 29.]

Édes Ernőm,

az ötven frankot, mely levelemet keresztezte, köszönettel nyugtázom. Kérlek, légy kegyes, s küldesd el nekem a *Nyugat 3 utolsó számát*. De biztosan, s ha lehet, kapjam ezután *két példányban* a lapot.

Ölel valamennyiőtöket

Ady

437 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug.]

Édes Lajoskám,

nem tudom ugyan, merre mulatsz, de haragszom. Tehát írok. Sem leveleimre, sem kártyáimra nem írtál egy szót se. Eltekintek a magam ügyecskéitől, de a te személyed is érdekel annyira, s ehhez marad még annyi jussom, hogy havonként egyszer legalább pár sort írj. Jolánnak a

kezét csókolom. Üdvözlöm szívemből a direktort s az egész famíliát. Úgy sejtem, Varsányon vagy. Ölel öreg, zsémbes, beteg barátod

Ady E.

438 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 5.]

Édes Lajoskám,

remélem, azóta hazaérkeztetek. Írj mindenről részletesen. Én tűrhetően vagyok. Egy kicsit lesoványodtam. Nincs étvágyam, álmom, s keveset dolgozok. Hogy mulattál a váradiakkal? Miket beszéltek rólam? Mi újság Mindszenten?

Ezer csók mindőtöknek

Endre

439 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 6.]

Édes Lajoskám,

vártam, de hiában a leveledet. Írj arról is, hogy mi van Séra Ilonával? Miért nem tudatnak, mint kértem, a kinevezés ügyében? A mindszenti ismerősöket üdvözlöm. Írj helyi pletykákat.

Édes szüleimet s téged ezerszer csókol

Endre.

440 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. aug.]

Édes Ernőm,

nem tudom, a te kezedbe kerül-e ez a levél avagy máséba? Sőt azt se tudom, miért írom? Azt se tudom, van-e *Nyugat*, vagy nincs? Én nem kaptam a legújabb számot. Sőt nem kaptam hírt a küldeményemről, egy kis prózáról s egy versről. Azonkívül kértem a *Nyugat* négy utolsó számát. Azután híreket kértem felőletek. S minden, amit kaptam: három gyűjtőív. E gyűjtőíveket én felhasználom. Remélem, öt-hat előfizetőt szerzek. De kérem, legalább a lapot kapjam, ha még él. S a kéziratimat küldjétek vissza, ha már nem éltek, avagy ha nem akartok engem.

Ölel mindőtöket

Ady Endre

92 Rue de Lévis.

441 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug.]

Édes, jó barátom,

bocsásson meg Hatvanba küldött táviratom alkalmatlankodásáért. És nagyon köszönöm a válaszát, mely újra éreztette velem, hogy Ön nekem valaki. Nem is tudom (s ez jellemző) mint egy Pósa-verssel megmagyarázni az ügyet. Öt-hat napon át úgy voltam, hogy „kiesett a világnak a közepe". Végleg el vagyok nyomorodva, nemcsak idegileg, de fizikailag is. Ilyenkor fokozottan, az őrjöngésig érzek, sőt tudok mindent. Úgy volt, hogy innen, ahol (őszintén szólván) most már nincs mit keresnem, azonnal mennem kell. De sajna, az élet úgy van berendezve, hogy pénz is kell hozzá. És ha megfeszültem volna, se tudtam volna kisütni, kihez? Képzelje, s értse meg, talán Öntől a legnehezebb nekem ilyesmit kérni. De édesanyám, az egyetlen, aki tyúkból, tojásból nekem pénzt szokott kiárulni három-négy évben, ha ilyen helyzetbe jövök (mert őt se szoktam zaklatni), most a Félixfürdőben gyógyítja a nyomorék lábát. Dolgozni már nem tudok úgy, mint régen. Tehát az *Újság*-tól, a *Vasárnapi*-tól s *Népszavá*-tól járó összes pénzem se tették volna ki az útiköltséget. Nem szólok arról, milyen nehéz hamarosan megkapni a lappénzeket. Szóval bevallom, hogy én Budapestre érkeztemig Öntől akartam kérni százötven forint útiköltséget. Szinte jólesik most magam megkínozni avval, hogy ezt elárulom. Azóta valamit enyhültek a dolgaim. Talán nem vagyok s leszek kénytelen máról holnapra elutazni. Az azonban bizonyos, hogy szeptember elején utazom. Otthon találom-e Önt? Talán föl se merem keresni, mert csak elkeseríteném egy groteszk spektákulummal. Én magam vagyok ez a spektákulum, aki - félek - (vagy örülök) nem húzhatom már sokáig. Még egyszer bocsánat, minden bizalom és barátság Önnek

igaz híve

Ady Endre

15 Rue de Constantinople

442 ADY LAJOSNAK

[Marseille, 1908. aug.]

Szervusz, édes Lajoskám,

Egyelőre, ha írsz, címem Endre de Ady, Venezia, poste restante. Velencébe érkezem ti. e hónap vége felé. Addig a tengeren s Olaszországban bolyongok. Egy kissé betegen.

Ölel

Bandid

443 ADY LAJOSNAK

[Velence, 1908. szept. 1.]

Kedves Lajoskám,

leveled tegnap délelőtt kaptam, de a Szimplon-alagút segítségével ma délben már Velencében voltam. Zilahról a pénz nem jött, ha jönne, intézkedtem. Alig várom, hogy hazaérkezzek, s veled is beszélhessek. De még egy-két hétig körutazom.

Jó embereimet és téged ölellek

Endre

444 HATVANY LAJOSNAK

[Velence, 1908. szept. 5.]

Szeretettel küld üdvözletet hazamenőben a viszontlátásig igaz tisztelője és barátja

Ady Endre

445 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Velence, 1908. szept. 6.]

Kedves Gyurkám,

sajnállak, hogy nem várhattalak be titeket.

Ölellek a viszontlátásig, s Itókát üdvözlöm

Ady

Remélem, ti már Párisban vagytok jól kipihenve és megbarnulva. Kár, hogy nem találkozhattunk, így hát innen üdvözöllek mindkettőtöket.

Vigyázzál Dodóra, és légy jó gazdaasszony

Léda

446 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. szept.]

Kedves, jó Barátom,

vallok önnek először is valamit, s ne essék terhére, ha akarata ellen gyóntató papommá teszem. Én idestova hat esztendő óta egy asszonygöngyölegbe göngyölődtem bele. Ez az állapot sok dologban jóságosan végzetes volt a sorsomra. Sok dologban viszont megköt, megaláz, elüt a magam dolgainak úri intézésétől. Íme, most már megmondtam azt is, hogy miért vágyom én hiában most abba a budai villába. Jó volna, s én így bomlottam, mint most, pláne vágynék egy ilyen séjour után. Azonban nem lehet szeptember tíz előtt ebből a csakugyan kánikulai és iszonyú Párisból távoznom. Szeptemberben hazamegyek, s ha a hatvani meginvitálásra szabad lesz reflektálni, október elején meglátogatom Önt Hatvanban.

Olyan jó ön (Ignotus volt még hozzám hasonlóan jó), amikor biztat. Csakugyan tudok még valamit, s csakugyan úgy látszik, mintha még nem szikkadtam volna ki egészen? Úgy képzelem, hogy sejti távolról és sorok közül az én mostani válságomat. Ha nem kapok valami újat

magamban, amibe belefogózzak, baj lesz. Olvasok, keresek és tűnődöm, de csak egy nagy neuraszténia korlátain belül. A szenvedéseim pedig nem eléggé pozitívak (lehet-e így mondani?), hogy anyagul használhassam föl őket szép, kompakt, nagy dolgokra, melyek megfrábikálására[!] különben fizikai erőm sincs most.

Jó lesz, s én örülök előre, ha majd, amikor önt ez érdekli, s ha érdekli, beszélhetek erről s hasonlókról. Igaz szeretettel üdvözli

Adyja.

P.S. Köszönöm a nem várt százötven forintokat. Nem ró meg, ha ezt az újabb kölcsönt is megtartom? Most biztosítva van, ha közben abszolúte tehetetlen is lennék, a hazautazásom. Még egyszer szeretettel (hálálkodni szégyellek) üdvözlöm.

447 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. szept. 7.]

Édes Lajoskám,

édesanyámhoz írott levelemben beszámoltam ügyed állásáról. Minden megtörtént. Most már várjunk. Én reménykedem, s neked sem szabad nyugtalankodni. Tragikusan pedig a legrosszabbat sem érdemes és szabad venni. Írhatnál magadról egy hosszabb levelet is. Add át üdvözletemet Bothnak, Kapusnak stb.

Szeretettel ölel

Ady Endre

448 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. szept.]

Édes, egyetlen Adél,

egy álmatlan, szörnyű éjszaka után végre itthon vagyok. Sok bajt találtam, de ezekről majd csak személyesen szólok. Az apám s Lajos (akinek az ügye egész bizarr) okozták. Ráadásul várt egy levél a *Bud. Napló*-tól, melyben tudatják, hogy vasúti jegyemet megsemmisítették. Ugyancsak - Dodó írja - egy ajánlott levél érkezett a MÁV igazgatóságától Párisba, de ő nem vette át. Én írtam rögtön Pályinak, s bejelentettem, hogy kegyetlenül bepörölöm. Dodónak különben két levele is várt, melyekben odaküldött leveleimet is küldte. Ma már harmadik levelét kaptam, melyben ismét biztat, hogy Pályival keményen bánjak el. Ugyancsak írtam e levéllel egyidejűleg Lacinak, Patosfára. Az *Újság* pénzéért a párisi postára kellett folyamodnom egy Gyurkától beküldött minta szerint. Pár forint ugyan, de kell jó pár hét, míg ezt a táv. utalványt megkapom. Zilahról viszont elment a pénz a napokban Párisba, s remélem, Dodó megkapta már. Dodónak egyelőre nem írtam kimerítő s véleménytudató levelet. Majd, ha nyugodtabb leszek, s inkább tudok írni. De írtam rögtön neki, ahogy hazaérkeztem. Édesanyám szeretettel küldi üdvözletét magának. Bertát ölelem. Margitot üdvözlöm.

Kezeit csókolja alázatos, szegény

Adyja

449 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1908. szept. 21.]

Kedves fiúk

(azért megint fiúk, mert Osvátnak fáj), itt a versek. Sajnos, csak hat, tehát összesen kilenc. No majd kipótolom. Legalább csodaszépek.

Ölel a viszontlátásra (talán vasárnap, ott lesztek-e délután a Brisztolban?)

Adytok.

450 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1908. szept.]

Édes, jó, egyetlen, Drága Adél,

akármiképpen, de ígéretem szerint idejében Nagyváradon leszek. Olyan veszettül ideges vagyok, hogy talán a *Holnap* programjáról elmaradok. Alig várom, hogy lássam magát s beszélhessek. Borzasztó változások fogadtak itthon, s valósággal menekülnöm kell innen. Minderről majd személyesen fogok beszámolni. Dodó nagyon kedvesen még azóta is írt egy levelet. Gyurka pedig rendesen küldi a *Matin*-okat. Ha nem is olvasok fel, de legkésőbb hétfőn Nagyváradon leszek. De nincs kizárva, hogy erőszakot teszek magamon, s már szombaton ott leszek. Nagyon befolyásol a *B. Napló* dolga is, hogy a jegyet elvették tőlem. Már írtam egy ügyvédnek, hogy pörölje Pályit.

Édes Jóm, Egyetlenem, Mindenem, alig várom, hogy lássam, Bertát üdvözlöm szeretettel, s magának csókolom a kezét a kiskörme hegyéig

Ady

451 OSVÁT ERNŐNEK

Érmindszent, [1908. szept. 24.]

Édes, jó Ernőm,

itt van két vers, a harmadik - gondolom - ezekkel egyidőben Nagyváradról érkezik. Ugyancsak egyidőben, de legföljebb egy félnapi késéssel kapod a cikket. Gondolom, van még idő rá. Révész írta, hogy pénztelenségemből pár garas előleggel kisegítettek. Mára már vártam, de nem kaptam. Ölel mindnyájatokat

Érmindszent, csütörtök

Ady E.

452 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1908. okt. 7.]

Édes, drága jó Adél,

összesűrűsödtek itt a bajok, s a dolgot komplikálja, hogy napról napra írnom kell valamit, hogy élhessek. A jegyemet csakugyan megsemmisítették, s most az egyszeri utazási jegyért is szaladgálnom kell. Pályi átkozza magát, hogy az ő tudtán kívül történt, ígéri, hogy letörleszti az adósságát, de hát ez csak beszéd. Pörölni pedig hiába pörölök: nincs ott semmi, s talán holnap-holnapután beszűnik a lap. A Meteorban kell laknom drágán, mert az öreg Révésznek, aki nagyon-nagyon beteg, rossz pamlaga van. A könyvem dolgát Singer és Wolfnerékkel elintéztem valahogyan. A maga cselédügyében is a legjobban eljártam. Majd mindenről szóval: legkésőbb pénteken, lesz ahogy lesz, Nagyváradon leszek. Bertust ölelem, a maga kezeit sokszor csókolja

Adyja

453 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. okt. 17.]

Kedves, jó uram,

sajnálom, hogy a verseim lekéstek. Osvát adta ezt a határidőt. Cikkem is volt készen, de csak másnap, s még jó, hogy evvel is nem torlasztottam le nem közölt kéziratait masszáját. A jövő számra megy novella és két cikk is. De nagyon kérem, hogy levonatban, amint csak lehetséges, kaphassam meg a négy verset. Nincsenek meg másolatban, s kötetemet rendezem, tehát kellenének. A *Nyugat* szerkesztőségét pedig nagyon szeretem s egyre jobban

Adyja

454 ELEK ARTÚRNAK

[Érmindszent, 1908. okt.]

Édes jó uram,

köszönöm, hogy mindig gondolt reám, amint én is gondoltam - és sok szeretettel - Önre. Kerestem Önt a redakcióban, s akkor távol volt. Most kérem meg, közölje Ágaival, hogy családi okok miatt dec. 1-ig itthon kell lennem. Zűrben és távol Páristól, melynek egyetlen érdeme, hogy nem Budapest. Még - remélem - fogunk találkozni Párisba menetelem előtt. Én mindenesetre akarom s keresem, hogy találkozzunk. Itt küldök egy tárcát és két verset. Kérem, személyesen intézze el Ágaival. S nagyon kérem, hogy az értük járó kis pénzt táviratilag: Ady Lőrincné Érmindszent Szilágy vm. címre tessék küldetni.

Igaz szeretettel, s a viszontlátásra üdvözli

Ady Endre

455 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. okt. 22.]

Novella, esetleg cikk is hétfőn, esetleg már vasárnap ott lesz, nehogy megint elkéssek. Ölel

Ady Endre

456 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. okt.]

Édes jó Adél,

gyalázatos pénzokok miatt, s mert Lajos is jönne a kinevezése ügyében, legjobb esetben szombaton indulhatunk. Lehet, egy napra vagy fél napra kitérünk Váradra. Ha nem lehet, csak jövet mehetek le.

Majd mindent szóval, kezeit csókolom, Bertát ölelem, Margitnak üdvözlet

Adyja

457 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1908. okt. 30.]

Kedves Barátom, Lajosom,

kerestelek személyesen, telefonon, és kérdezősködve. Így búcsúzom tehát tőled szeretettel s a viszontlátásra. Nagyon kérlek, ments ki önmagad és Moscovitz előtt. Kellett, illett volna személyesen megkérnem, de már így is elkéstem. Muszáj utaznom.

Még egyszer szeretettel üdvözöl jó híved

Ady

458 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 6.]

Édes Lajoskám,

sajnos, nem mehettem el Varsányba. Elkéstem. Szeretettel gondolok mindannyiatokra. Molnár s Molnárnéval együtt vacsoráztam Pesten a múlt estén. Mártha nagyszerű leány, de kissé csodagyermek, aki elszomorított a nagy érettségével. És a te kislányod? Irigyen látom, mennyit dolgozol. Én valószínűleg megdöglöm. Bár már ma. Üdvözletem minden családtag részére.

Ölel

Adyd.

P.S. Egy Párisba küldött kis írást, amit ma kaptam meg, mellékelek.

459 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1980. nov. 8.]

Édes jó Lajoskám,

hétfőn jöttem Váradról. Énnekem sok különös váratlan gondom és nyomorúságom van. Szeretnék fölutazni Pestre, de ez szinte lehetetlen. Dolgozni nem tudok, pénzem nincsen. Édesanyám valamivel jobban van. Édesapám lábára ráesett egy nagy deszka, és nagyon rosszul van. Ölelem összes barátaimat,

Téged csókol

Endre

460 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. nov.]

Édes, drága jó Adél,

nem merem magam biztatni, hogy fel tudok utazni, de még minden reményt nem adtam fel. Margittal bizony minden iparkodásaink, udvarlásaink dacára bajok vannak. Szidja a falut, szeszélyeskedik, makacs. Végre is édesanyámmal meggyőztük, hogy még a börtönben is ki lehet bírni öt-hat hónapig. Úgy látszik, Nagyvárad és a barátnői hiányoznak neki. Pedig még az öreg Ady is meglepően kedves és figyelmes hozzá. Higgyük a legjobbat, én is beszélek a szívére, s maga is írjon. A nagy kofferjét nem tudtuk fiákerrel kihozni. Ma már meg is simíttattam az asztalossal. Holnap már végleg berendezkedhetik Margit. Szobája fűtve, gondozva van, s én igazán egyebet se csinálok, mint hogy kedvet szerezzek neki.

Nagyon szeretném látni, drága Mindenem, és Bertáról is hírt kapni. Írjon azonnal, vagy táviratozzon, meddig marad Pesten.

Ide mellékelek a többi kritika közé egy olasz revüből egy kritikát.

A Bimbó utcai nő írt ma. Az *Az Újság* közvetítette a levelet, 16 oldal Spinoza-kommentár. Majd elviszem, ha ugyan valaha kimozdulhatok.

Dodó nem írt, ellenben Gyurkával íratott. Singer és Wolfnerékkel megakadtam. Beküldték a szerződésmintát, s én inkább ki se adom a könyvem. Eszerint nekik joguk van örök időkre minden egyes kiadáshoz 400 koronáért. Írtam nekik szigorúan, de a választ hasztalanul várom.

Bölöni azt írja, hogy pár hét múlva hazajön. Nem írt arról Dodó. Édesanyám csókolja, s azt üzeni, hogy mindent megtesz, amit tud és tehet Margitért. Költség (nem sürgős) a vasúti jegy Mihályfalvától, költség hordár és fuvar a pakkokért s az asztalos. Az egész valami 13 korona, újra ismétlem: nem sürgős.

Fiákert s hasonlót természetesen én szereztem, s ez nekem úgyis kiadásom lett volna. Ha nem mehetnék fel, írjon a szívére Margitnak. Váradot kívánja s hónapos szobát. Mindenesetre gyorsan, mindenről írjon. Bertát ölelem, a maga kezeit százszor csókolja

Adyja

461 BRÜLL ADÉLNAK

Zilah, [1908. nov. 17.]

Édes, drága Adélom,

megérkeztem álmatlanul Nagykárolyba, s bementem két órára aludni próbálni egy hotelbe. Édesanyám várt sírva, magánkívül, nagy baj történt. Lajos váratlanul hazaszökött Zilahról bomlottan, mert ez a bizonyos szakácsügy megint kiújult. Dermedten, betegen azonnal utaztam volna Zilahra, de már késő volt. Ilyenformán egy álmatlan éjszaka után hajnali négy órakor útra keltem. Most itt vagyok Zilahon, s részben végeztem már valamit. Közben a szakács elutazott Érmindszentre, s meg kell várnom, míg visszajön. Az anyám percenként szívgörcsöket kapott, az apám, aki most tudott meg mindent, jajgat. S *nekem,* éppen nekem kell a famíliában, a mai állapotomban a legerősebbnek lennem. Remélem, elintézek radikálisan mindent.

Margitnak nincs semmi baja, beszélgettem vele, s elmondtam, amit el kellett mondanom. Egy kicsit szomorú, de már mintha egészen megszokta volna Mindszentet. Majd megválik. Most csak egy kicsit enyhülnének a fejem fölé kegyetlenkedett bajok. Dodótól újságok vártak, levél nem. Maguk siessenek, drágaságom elutazni. Írjon. Várom. Őrült, zaklatott perceimnek az volna az enyhítése. Bertust ölelem. Magát, drága Jóm, csókolom, csókolom sokszor.

kedd

Ady E.

462 HATVANY LAJOSNAK

[Zilah, 1908. nov. 19.]

Leveled majdnem gonosz, beteg. Mindenkire gondoltam, de reád nem. Mentegetőzés nélkül levélben megírom véleményemet.

Ady

463 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 19.]

Kedves, jó barátom, Lajosom,

emberséged, kiválóságod, okosságod, nobilisságod - valamennyit hálával tapasztaltam - parancsolják nekem, hogy válaszoljak a leveledre. Táviratban már megtettem, s voltaképpen ezt a pár szavas táviratot köll most fölerésztenem. Gonosz, beteg órádban írhattad azt a levelet, mely különben engem rettenetes szituációban, Zilahon, egy váratlan családi tragédia elintézése, illetve elcsitítása közben talált. Ez se volt szerencsés óra, s nyilván nem szerencsés órában íródott az *Új Idők* cikke is. Mindegy: el kell hinned, hogy talán éppen csak te voltál az, akire nem gondoltam, s gondoltatni nem akartam. Annyira beteg és furcsa - sajnos - nem tudok lenni, hogy éppen Hatvany Lajost válasszam ki annak a demonstrálására, hogy mindenféle morálon túl vagyok. Hogy miattam nevetségessé tetted magadat? Ugye bánod, hogy ilyet leírtál, s talán jobban bánod, mint én azt a szenteltvízcikket, különben - helyes - szamár cikket. Hatvany Lajosnak nem szabad csupán csak azért megsértődnie, hogy Wolfner Pálnak ez jólessék. Az én forradalmiságom, melyet, íme - szerinted - eljátszottam és kompromittáltam? Nem akartam soha csak azért forradalmár lenni, hogy ez a címem legyen.

Furcsa, ez már igazán furcsa és megríkató helyzet, amelyben én most vagyok. Minden szóval, a legforróbbal és legőszintébbel is gyanút kelthetek. Te - látom - érzékenyebb s poétább vagy

Ady Endrénél is. Ha bejelentem, hogy nagyon fáj a neked ok és szándék nélkül okozott fájdalom, majd még azt hiszed, hogy ezután is íratni akarok veled magamról. Holott ez is jólesik, de mennyire! Jobban, mint akárki írása. De büszkének is illik lenni, muszáj, amennyire - jaj - tehetem. Én Istenem, te egy csomó emberi dolgot, siralmast, nyomorút, nem ismersz. Én megtehetem azt, hogy az Istennél, akármelyiknél, többnek hirdetem magam, de nem tehetem meg, hogy a kenyérről, cigarettáról és a spriccerről lemondjak - sírba dőlvén. Talán holnap, ma még az idegeim tudnak éltetni. Azt hiszem, nem sokáig. Egyről akarlak legbecsületesebb és legszomorúbb őszinteséggel, egyébként is reménytelen állapotban s minden cél nélkül biztosítani. Önmagamért és csak magadért téged még senki se becsült, talán önmagad se, mint én. Viszont nehogy azt találd hinni, hogy vissza akarlak hódítani. Szép, szép, hogy emberként s barátként megmaradnál nekem. Köszönöm: én Hatvany Lajost úgy szerettem s úgy akarom, amilyen volt, másként nem. Bomlottságomban próbáltam új, konzervatív minőségemhez illő értelmet tenni e sorokba. Lehet, hogy új félreértés lesz belőle, de téged haragosan és messziről is szeretni foglak. Sok és halálos nyavalyám van, de még komikus részleteket is észrevettem. Hát kell-e neked előttem bizonyítani, hogy neked más talentumod is van, mint Ady Endrét kidicsérni? Nem írok többet, lehet, s ha akarod, soha. De ennyit ugye meg volt szabad írnom? Aludnom kellene egy kicsit végre, s ezt a levelet mívelem a különben bizonytalan alvás helyett. A végső mondat? Talán Ady Endre is nagyon lealacsonyította magát, de Hatvany Lajos is ezt tette. Ady Endrénél is szomorú ez, de Hatvany Lajosnál még szomorúbb. Én csak rossz cikket írhattam, de rossz senkihez se voltam, legkevésbé hozzád. Ahogy akarod: a viszontlátásra vagy örök viszontlátásra, de mindig híved lesz, hálás, jó, igaz híved

Ady

464 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. nov. 20.]

Kedves Ernőm,

itt van megint két vers, hogy versbélileg legalább meg legyen nyugtatva a lelkiismeretem. Most már, ha kell, igazán írok mást is. Remélem, sem Ignotus, sem Fenyő, sem te nem éreztek úgy irántam, mint Hatvany. Azt a szamár *Új Idők*-cikket egy olyan privát levéllel kommentálta, hogy igazán most is remegek a meglepődéstől és dühtől. Talán elmondta nektek. Én válaszoltam neki, s most kíváncsi vagyok, érzi-e, hogy azt a levelet jóvá kell tennie? Én nem tudom, mit várnak tőlem a legjobb embereim is. Én legyek az Isten, a tökéletesség. Pénzem nincs, aludni nem tudok, ingerült beteg vagyok. De mégse vagyok talán haszontalan senki, akit lehet földhöz rugdosni s fölemelni tetszés szerint. A kis novella kimaradt megint. Mindegy, már magamért is küldeni fogok egy vagy két kis figyelőt a jövő számra. A többi a ti dolgotok, ölel mindőtöket

Ady E.

465 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. nov. 22.]

Édes Adél és Dodó,

Adélnak Zilahról már írtam egy expresszlevelet, s ő elmondja a dolgot óvatosan Dodónak. Gyurkának nem bánnám, ha tudomására jönne véletlenül, de Itóka miatt félek. Hála istennek az ügy nem tragikus, s valahogy rendben van. Az egész dologban az a rettenetes, hogy Lajos öcsém ilyen gyáva. És az, hogy az anyám nem bírna ki még egy ilyen megpróbáltatást. Szerencsére, ilyen affér és idegpróba mellett a saját dolgaimat majdnem könnyen bírom. Az *Új Idők* cikke miatt Hatvany Lajos táviratban s ajánlott levelekben végleg szakított velem. A *Nyugat* is, Ignotus is, a *Holnap* is, mindenki. Hülye cikk volt, s csak az az egy értelem volt benne, hogy egy légió ember az én élhetetlenségem révén akar megélni, az én zsenimből. Úgy látszik, hogy ha hülye cikk is volt, talált. Most egyelőre várom a hullámok elsimultát. Itthon, Mindszenten, semmi fontos, csak idétlen, kicsinyes dolgok. Margit írt Jóskának, s olyan negatív választ kapott, hogy édesanyámnak panaszkodott miatta. Általában most már több bizalommal van, de gyanús, hogy a Maga által küldött pénzt kevesellte. Nyilván Jóskától is pénzt kért, és nem kapott. Pedig a régibb pénze is majdnem teljesen megvan. De valakinek bevallotta, hogy szeretne pár napra Nagyváradra rándulni. Legyen nyugodt, Adél, édesanyám vigyáz reá, és tud is már reá hatni. Egyébként hízik Margit, általában nem is rosszkedvű, bár cserélhetnénk lelket és helyzetet. Gyurka ma írta, hogy decemberre jön! Igaz? Dodónak nagyon köszönöm a lapokat. Bertát ölelem. Rettenetes hó van, Margit valószínűleg pár nap múlva csizmát kap, bemegy Tasnádra édesanyámmal. A pipa nem érkezett meg még, tán holnap jön, de az öreg már ellágyult, és hálás érte. Most már mindenkit szeret, csak a két fia miatt keserű. Mi lesz itt velem? Nem tudom.

Adél kezeit csókolom, s édes Dodóm, ölel Vasárnap.

Adyd

466 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1908. nov.]

Édes, Drágám, Mindenem,

rám förmedt az egész világ, s majdnem örülök neki. Közelebb érzem magamat Hozzád vagy a leszámoláshoz. Hogyan utaztatok, milyen a Dodó szituációja és kedve? Hogyan utazhatnék én ki - Berta miatt, ha egyáltalában ez életben lehetséges lesz. Ahogy megjósoltam, úgy történt. Az emberek megsokalltak, s az első ügyetlenségemnél ellenem fordultak. Majd talán megmutathatom Hatvany és társai leveleit. Sebaj, ha a családi ügyek jobbra fordulnak, aludni jobban tudok, néhány napot pihenek, megbosszulom magam, ahogyan illik. Dolgozni fogok, akár kedvük ellenére is. Írj, édes, drága szomorú, Egyetlen Mindenem.

Ezerszer, nagyon öleli, csókolja Egyetlenét

A.

467 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1908. nov.]

Édes, drága Jóságom,

hát miért nem kapok egyetlen tudósító szót se! Azt ígérted, hogy írni fogsz. S még azt se tudom, nem ért-e baj az utazásodon. Mint mindig, de most százszorosan úgy történt. Ahogy

elhagytalak, borzasztóul árva lettem. Mintha nem én lennék. Nem lehet már nekem élnem a te közelséged nélkül. Azóta mindig, mindent úgy tervezek, hogy minél előbb Párisba legyek. Be jó volt melletted, s mégsincs ma már nekem semmi, ami csak egy kicsit is pótoljon téged. Majd meglátod, nem leszek rossz. Nagyon foglak szeretni, és te is fogsz szeretni. Ma megyek, talán este, haza. Írni fogok, beszámolni mindenről. De írj már te is. Akár Mindszentre, akár a Meteorba.

Édes mindenedet nagyon-nagyon ölelem, csókolom, a te vágyódó, nagyon vágyódó

Adyd

468 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. nov.]

Édes Jóm, Adélom, Mindenem,

maga szokta mondani, hogy elhagyom magát, ha baj van. Most - írtam - mennyi minden szakadt rám (tíz nap óta nem aludtam, s egy betűt, levelet se írtam sehova), és maga hallgat. Én csak megkérdem, s választ várok: mi ez. Nekem nagy könnyebbség lesz, ha ez se köt. Volna, lehetne pedig írnivalója, mindegy. Én legalább két hétig itt maradok. Akkor akárhová, valószínűleg szanatóriumba elmegyek. Margitnak semmi baja. Néha nagyon goromba, s fenyegetődzik, hogy ő elmegy Váradra, mert ott az ő helye.

Csókolom, drága Mindenem, most már, jaj, igazán Egyetlenem, milliószor. Írjon, ha nem ír tíz napon belül, nem tudom, mi lesz.

469 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Érmindszent, 1908. nov.]

Édes jó Schöpflin úr,

írja meg nékem (én összetöröttebb és összezavartabb vagyok, mintsem még kérdezni is tudjak), vétkeztem én, milyen vétket követtem el, s ön is a Catók között van?

Hű

Adyja

470 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 24.]

Édes, jó Fenyő,

nem írok, csak egypár szót, de ezt tudassa Ignotusszal elsősorban, Osváttal, Lengyel Menyhérttel, Lukáccsal, s ön körülbelül tudja, kikkel. Én önnel veszett jókedvben beszélgettem a Meteorban, s Ön nagyon is szóról szóra vette az akkor mondottakat. Viselkedjenek, ahogyan akarnak, s bízzanak engem vesztemre, de annyira lírai költő nem vagyok, hogy a beszá-

míthatatlanság köpenyébe burkolózzak. Ifjú, tehetségtelen, taknyos senkikre írtam azt a rossz cikket. Szégyellem, hogy védekeznem kell, de megérdemlem, és megérdemeljük. Részben Önöktől, részben mai borzasztó testi-lelki állapotomtól függ, hogy ezt a duk-duk affért elintézhetjük-e? Kérem: én láttam - s ez komoly -, hogy az én élhetetlenségem árán ötven ügyes senki törekszik a valamiért. Fájt, rossz helyen írtam le, de stílszerű volt. Hanem önöket kevésbé értem, mint a leghomályosabb Ady-verseket. Szerettem önöket mindig s talán jobban, mint Önök engem. Mindegy. Vederemo. Igaz, tisztelő híve,

Adyja

471 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov.]

Édes, jó barátom, Lajosom,

kérhetek-e még tőled utoljára annyi barátságot, hogy ments meg az „affér" újabb komplikációitól? Hiszen az szörnyű, ha te már Ignotusról, Fenyőről s nem tudom kikről beszélsz? Hiszen te, édesapád, érzékenységed s helyzeted miatt kerülhetsz fausse positionba, de Ignotus talán nem hiszi, hogy a tengelyem az övébe akaszkodjék? Nem érzed-e, Lajosom, a komikumát annak, hogy a nagyváradi *Holnap* följajdult? Hát azért, mert én Fenyő előtt tréfáltam, s mert alapjában igazán el voltam keseredve az én utam megrekedése miatt, s mert sznobok vadásztak a szavaimra, így kell énvelem elbánni? A bohémség tálcáján átnyújtott mentő körülmény nem kell nekem. Én nem vagyok bohém, én - jaj, be fáj leírni ilyen banalitást - Ady Endre vagyok. Nekem is van egy okos apám, akinek az okosságától én még többet szenvedek, mint te. Mert ez az okosság a diósadi trágyadombokon plántálódott el valamikor. Te csak megérteted magadat az apáddal valahogy, de én sehogyan. Te csak kiheversz egy-egy ilyen affért, én aligha. Kijelentem, s nem fogok többé se írni, se szólni erről:

Én védekezni és tiltakozni akartam az intellektuális taknyosok egyre növő és folyósodóbb serege ellen. Azok ellen, akik nyakamra nőttek, mielőtt a szemeiket föl tudták nyitni. Tudtam, hogy az én révemen már a hatodik gimnáziumokban emberek készülnek győzni. A *Nyugat* is már ötödik gimnazistákat engedett magához. *A Holnap* ellen is volt már egy nagy adag utálatom, *A Holnap* iránt és magam iránt. De senkit, aki érték, nem álmodtam, hogy kis ujjammal is érintsem. Lelkemre, életemre kijelentem, hogy nincs okom még magyarázatokra sem. Jók, derekak voltatok, de mégiscsak én pusztítottam el az életemet abban, hogy végül, no, ti is megtagadjátok. Istenem, nekem van egy szamár teóriám. Bizonyos épületű országokban csak a gerendákig lehet emelkedni. Én, sajnos, csak a kárát élveztem, hogy a fejemet átvertem a padlásgerendán. Vágjátok le a disznófejet, valóban nektek, Ignotusoknak, Hatvanyaknak van hozzá legtöbb jussotok. Jobban is fog esni, ha ti teszitek, mint mások, szakállasabbak, akikre akármit gondolsz, még döglésem után se fogok semmit se adni. Ami rezervált barátságodat illeti, hálásan, de újból: nem kell. Nem azért, mintha a kidicsérő Hatvany [nem] hiányoznék, de nem vallanám be. És talán jobb is ilyen embert, mint én, rossz sorsára bocsátani. De ne függjön a te barátságod se az apádtól, se a Lipótvárostól, se az *Új Idők*-től, se a szociológusoktól stb. Még polgári - s pláne más erkölcsökben - is szívesen veszem föl a versenyt, akikkel akarod. Ezt megadással, szomorúan mondom, mert ha magatisztelő, bátor egyéniség volnék, most elmennék, s cselekednék, élnék úgy, mint Rimbaud tette. Beszélj, kérlek (ezt még teheted akkor is, ha mi soha, levélben se, találkozunk), Ignotusszal, Fenyővel, Schöpflinnel, Lukáccsal, Osváttal, s akiket még te gondolsz az én vallomásaim szerint. Én nem bánom,

ha sohse lesz találkozásom, akár írásban, akár személyesen veletek, de olyannak lássatok, amilyen vagyok. Szeretettel ölel

Ady.

472 A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK

[Budapest, 1908. nov.]

Mélyen tisztelt kiadóhivatal,

itt van négy vers, melyeket még a *mai napon* kérek az Osvát Ernő úr címére eljuttatni. Egyben kérem Osvát úrral tudatni, hogy *holnap* Georges Eekhoudról és Miklós Jutkáról *megy* cikk. Erre kérek helyet fönntartani.

Sok szeretettel

Ady Endre

473 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. nov. 26.]

Édes Ernőm,

itt küldök egy figyelőt, de erről *is* biztosan tudom, hogy nem fog megjelenni. Azért írtam, mert *hiszem,* s mert meg akartam nektek mutatni: halálra ítélten se vagyok hűtlen. Rosszul, nagyon rosszul vagyok, de meg tudtam volna írni a Miklós Jutka-kritikát is. De, gondolom, magad is látod, ez idő szerint, no, még csak ez kellene nekem. Vártam tőled legalább két megnyugtató szót, rá vagyok szorulva, sajnos. No, mindegy, a *Nyugat*-ot küldjétek el, és mint gyűlölő ellenségeimet ölellek téged, Ignotust, Fenyőt, Hatvanyt s azokat, ha még akadnak, kiket te is tudsz.

Adyd.

474 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 26.]

Édes Lajoskám,

ne vedd szemrehányásnak, de én, aki együtt vagyok most naponként édesanyámmal, akit nagyon féltek, hidegnek tartom a te viselkedésedet. Ha valóban nincs baj, mint hiszem s *kell*, miért nem írod azt te úgy, hogy biztosra vegyük, s örömet szerezz vele édesanyámnak. Én nem tudok most eléggé vigasztalója lenni, az *Új Idők* cikke miatt az egész világ becsapta az ajtót (remélem: pár hétre, ha én kibírom) előttem. Rémes levelek jöttek s jönnek, se aludni, se dolgozni nem tudok. Ne felejtsd el, hogy ha mi édesanyánkat elveszítjük, mindent elveszítünk. Légy erős, hiszen van hozzá izmod, eszed és elég hű pár barátod. Légy őszinte, de amellett légy melegebb is, nem hozzám, édesanyámhoz. Remélem, semmi baj most már, sőt remélem, hogy a kinevezésed is hamarabb jön, mint várjuk. Mindenesetre végy időt, hogy

hosszabban írjál édesanyámnak és nekem is, kinek ez most különösen jólesne. Hiszen van időd, írj zilahi híreket, ha mást nem tudsz. Üdvözöld melegen a nevemben Kincséket, Bécseréket, Nagy Sándorékat, Dobayékat, mindazokat, akik jók hozzánk. És írj főképpen arról, hogy te nyugodt és bátor vagy. Elég egy famíliában egy poéta s egy - olyan ember, mint én, csókol

Endre

475 ADY LAJOSNAK

[Budapest, 1908. nov. 30.]

Édes jó Lajoskám,

a duk-duk affér - úgy gondolom s látom - rendben van. Nagyobb baj az, hogy én se aludni, se dolgozni két hét óta nem tudok. Még egy rövid levelezőlap is nehezen menne. Köszönd meg minden hívemnek a jóindulatát. Főképpen az asszonyoknak csókolj forróbban kezet. Kapus Samunak mondd meg, hogy én az újsággal összevesztem. Személyesen nem írok kritikát, mert nem írhatok, de ajánlhatom könyvét Elek Artúrnak. Írja, vagy írd meg, elég lesz ez? Még valamit, ha már így ideges-bolondul beleerőltettem magam az írásba. A Petőfi Társaság II. titkára, Zempléni ma bizalmasan kért, hogy pályázzak. Képzelheted, milyen jó neki, hogy mostani állapotom miatt választ nem kaphat. Írj magadról, Kincsékről, Nagy Sándorékról, Dobayékról, Bothról s mindenkiről. Neked több időd és ideged van.

Ölel-csókol

Endréd.

476 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 2.]

Édes, jó barátom, Lajosom,

kedves, figyelmes táviratodat későn kaptam. Azután betegen, borzasztó idegállapotban s más egyéb bajok között. Kedves, szép dolog lett volna veled az én fél-pátriámban, Váradon együtt lennem. Így csak azt ígérhetem, ha ugyan ez neked nem kellemetlen, hogy pár nap múlva Pesten jelentkezem. Ha addig élek, s meg nem bolondulok, ami szintén megtörténhetik - végre komolyan. Bizonyosan találkoztál a váradi fiúk közül eggyel-kettővel. Kíváncsi vagyok, mi a véleményed róluk? (Igen, újságolom, hogy nem jelenek meg karácsonyra. Singerék örök időkre akarják kiadásonként 200 frtért a kötetem. Inkább ne jelenjek meg többet, s nem is baj.) Remélem, hogy sikerül fölmennem a napokban s látnom téged s barátaimat, ha még ugyan vannak.

Szeretettel gondol reád

Adyd

477 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 3.]

Édes, jó Barátom, Lajosom,

sok minden szakadt reám a szamár duk-duk ügyön kívül is - mostanában. Ez értesse meg, hogy csak most írok neked s üzenek- ha kegyes volnál vállalni - a *Nyugat*-nak. Mondd meg Ignotusnak, Fenyőéknek (Hatvanynak, ugye, nem kell?), hogy jólesett a belátásuk. Fenyő egy hosszabb novellát kért, légy kegyes, mondd meg neki, hogy megírom. Holott a neked s Fenyőnek írt levelem óta egyetlen sort nem írtam. Úgy pofon csapott ez a szamár ügy - egyéb pofonok mellett -, hogy nem látom, sőt kezdem nem érezni magamat. Ehhez csak a rossz alvást (olykor három éjjel nem alszom), ezt a vad, téli falut, az ostoba, egyébként pedig nálunknál alapjában annyival különb, hasznosabb embereket képzeld el. Nem tudom, hogy ebből a mostani letöröttségemből mikor tápászkodok föl. Ettől függ az is, mikor mozdulhatok e szörnyű helyről. Én szeretnék még e hónap vége felé kiszabadulni innen. Mikor mégy te Berlinbe, találkozhatunk még? Sajnos szanatóriumtervünket tönkretették ezek a közbejött csacsiságok. Már - úgy látszik - én csak akkor megyek gyógyulni, ha visznek. De bár jönne olyan csoda, hogy ne is érezném szükségét a gyógyulásnak, így vagy úgy. Áldjon Isten, édes Lajosom, s ha van időd, írj egypár sort. Hiszem, hogy azóta mosolygósabban gondolsz a te alapjában gazul hű, becsületes, szinte költőitlenül nazarénus, csak egy kicsit neuraszténiás

Adydra

478 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes Dodóm,

meg nem foghatom, mi történt, hogy Párisból egy életjel se jön. Én sokkal összetörtebb s egy nektek megírt hajsza óta összetörtebb vagyok, mintsem válaszok nélkül írhassak. Tíz nap óta még a nevem se írtam le, még gondolatban sem. Azonban Margit sír itt mindennap, hogy nem jön levél. Egyébként Margit úgy-ahogy megbékült volna mindennel. Most csak az a mániája, hogy fogorvos kell neki, mégpedig csak nagyváradi. Nincs semmi baja különben, még a foga se fáj, s ami mindennél nagyobb szerencse, nagyon megértik egymást az öreg Adyval. Egyébként pedig Endre napján táncolt, mulatott reggelig, s azelőtt egy Katalin-napon szintén ezt cselekedte. Mondd meg Adélnak, hogy édesapám nagyon köszöni a pipát. Gyurka ott van még, s egyáltalában mi van veletek?

Ölel, csókol szeretettel

Adyd

Adél és Berta kezeit csókolom, Gyurkát, ha ott van, Itókát, Fischert üdvözlöm.

Ady

479 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 5.]

Kedves Ernőm,

Fenyőnek külön is megírom, hogy kívánságod irányában, nem tudom, hogy egészen szerinte-e, a vers idejében ott lesz. De akkor fölmentést kérek a legjövendőbb számra a hosszú novella alól. Olyan nyavalyás, valóban az és nem csak amúgy hisztériából, vagyok, hogy bár megdöglenék már. Ami a kötetet illeti, őrülten, nagyon szeretném. De nagy baj van: nekem raktáron alig van két-három novellám. Részben lapokban van, részben, kisebb részben, eladódott. Rossz kalmár vagyok, s nem gyűjtöttem össze őket. Ha Pesten volnék, semmi baj, két nap alatt átadnék vagy ötvenet. De most nem tudok Pestre menni, s ha mehetek ennek a hónapnak a végén, akkor is csak átutazóban, hogy bemenjek egy szanatóriumba. Szóval nagy dologról volna itt szó, édes Ernőm, de csak ötperces fáradsággal jár. Menj föl Tolnai Simon úrhoz, ki igen jeles ember. Nála van ötven novellám. Beszélj vele, hogy ő nyer avval (mert panaszkodott, hogy olvasói panaszkodnak reám), ha a *rossz* tárcákat kicseréli jókkal. Én azonnal küldöm a kiválasztott rosszak helyett a neki való jobbakat, mert ilyenek vannak nálam. Adja át neked egy fél órára (a már esetleg megjelenteket is), és te válogasd ki. Írd meg nekem, hogy hány akadt, s hányat kell kárpótolni. A *Vasárnapi Újság*-nál Schöpflin emlékezni fog, ha vajon jelent-e meg (úgy sejtem, kettő jó) ide, nektek való novella. Ha most már még a *Nyugat*-ban is van egy (azt hiszem, egy van csak valamirevaló), rendben lesz. Ha azonban erre te nem vállalkoznál, szomorúságot okoznál nekem, de beletörődnék, hogy én majd csak halálom után adassak ki a *Nyugat* által. Vagy később, ha élnék; *írj, vagy írass* azonnal. (Az az Eekhoud-cikk olyan nagyon rossz?) Ölel szeretettel mindőtöket

Ady Endre

480 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 5.]

Kedves Fenyő uram,

a vers (nem tudom, olyan-e, mint Osvát akarná) meglesz, de akkor képtelen vagyok novellát is írni. Sziniről ezer örömmel, kedvvel írnék, ha a könyvét látnám. Az én novelláim dolgában Ernőnek írok külön levelet. Szeretettel híve

Ady Endre

481 ZEMPLÉNI ÁRPÁDNAK

Érmindszent, [1908.] dec. 5.

Mélyen Tisztelt Uram,

az Ön kedves ötletéért és leveléért mindig hálásan fogok emlékezni Önre. A helyzet ez: én akaratlanul jobban exponáltam magam bizonyos irányban, mint szabad lett volna. S a helyzet továbbá: pár száz ember jobban exponálta magát értem, mint szeretett, s mint én szerettem volna. Mindegy, de most hűtlenség látszata nélkül, pláne egy friss, nemrégen lezajlott affér után, én nem tehetem, hogy az ő kínos-víg hahotájuk mellett irodalmi legitimálással vála-

szoljak nekik. Végtelenül jólesik, hogy Ön s talán még páran reám gondoltak a petőfisták közül, de mindent koncedálva, képzelje el, mi lenne, ha Ady Endre elbuknék? Mint ahogy beletörődtem abba, hogy saját gyerkőceim megtagadnak, bele kell abba is törődnöm, hogy ne lehessek soha általánosan elismert írótársaim között. De az Ön levele, Uram, szubjektíve, egyike lesz az én beteg, meghasonlott életem legszebb dokumentumainak.

Maradtam az Ön régi tisztelője

Ady Endre

482 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 6.]

Édes, jó Lajoskám,

tegnap küldtem el az imprimatúráját az *Illés szekeré*-nek. Ugye, nem lesz baj, ha holnapi levelemben az öt példányt Kincs címére kérem? Ezt intézd el. Velem nem tudom, mi lesz. Majd itthon beszélünk. Okvetlenül szanatóriumba kell mennem. Add át jó embereimnek szerető üdvözletemet, s ments ki előttük. Te pedig élj higgadtan, s vigyázz magadra.

Ölel, csókol

Endre.

Édesanyámnak sok a dolga, beteg, s édesapám megint háborog.

483 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes, jóm, Mindenem,

mi lelte Magát, miért nem ír két szót. Ha netalán szerencsétlen és beteg, én is az vagyok. De engem két szava egy kis erőhöz tudna juttatni. Berta írt, s a Dodó leveleire célzott. Azt írja, hogy maga nagyon ideges. Én is az vagyok, most se alszom, őrült kényszergondolatokkal birkózom. De mindig és mindig Maga szerepel e gondolatokban. Két nap óta nagy influenzában fekszem, csúnya, hóolvadásos idő van. Nem tudom, mi lesz velem, ha semmi bizonyosság nem érkezik magáról. Nem akarja, hogy kimenjek? Adjon, küldjön egy kis kedvet, erőt.

Milliószor, nagyon-nagyon csókolom

Adyja

484 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Kedves Bertuskám,

mindenekelőtt meg kellene köszönnöm, hogy mégiscsak gondolsz reám, s időnként szerzel nekem néminemű örömet. De ezt hagyjuk. *Én Adél leveleit nem mutogatom. Én Adélról* Biró

Lajoson és Medve Miklóson kívül *soha egy lélekkel sem beszéltem*. Nekik is csak azt, hogy nagyon-nagyon szeretem, nincs nála különb nő, s ha most már sohse ismerne meg, akkor is az maradna nekem, aki. Ezt sem bor mellett, bor felett, bor alatt vagy nem tudom én, hogy kínálod nekem kedvesen a mentségformulát... Mert mikor párszor beszélgettünk, akkor sem hangzott soha név, sem Adél, sem más. Valaki, aki énelőttem piedesztálon van. Féltheted Adél hírnevét az ismerőseitől, a barátaitól, a rokonaitól, a legközelebbi hozzátartozóitól is, még talán magadtól s Tőle magától Adéltól is jobban, mint tőlem. Mert tudom, és érzem, hogy őt nem is becsülhetné valaki annyi feltétlenséggel, s hírére, nevére, lényére nem lehet senki féltékenyebb nálam. Ezek után írhatsz neki, ha ez vág jobban dolgaidba. Soha még nevetségesebb vád nem ért, s könnyebben nem viselem. Ismétlem: Neked s Adélnak nem annyi, nem olyan óvott Adél, mint nekem. Ellenben most már kezdem sejteni a forrásodat. Sajnos, hogy tartózkodáson kívül az illetővel szemben mit sem tehetek, mert egyébként az illető nekem nem kellemetlen ember, a legutóbbi időben szívességeket is kellett tőle igénybe vennem, s végre ő nem tehet róla, ha pletykáiban fegyelmezetlen. Kezd kivirágozni az én régi szerencsém, hogy mindenki halálosan kitüntet meleg érdeklődésével. Bocsáss meg, ha e levél semmiképpen sem formás vagy ildomos. Ezer dologban csentem öt percet reá. Nem azért, hogy kérjelek: ne légy annyi rossz gyanúval hozzám. Ez már késő. Adéltól sem kaptam levelet. Nem keserűség mondatja velem, de napok óta evvel a kérdéssel kínozom magam: nem jó volna pontot tenni a dolgok sorára? Megőrizném arra az időre, ami még esetleg nekem hátra van, a tökéletes Adélt s azt a Bertát, aki alapjában barátom volt, s valamikor mesésen jó. Mért fullasszam pocsolyába azt, ami az életemben legkülönb volt? És e sok bizalom után talán a leveleidről is intézkedni fogsz. Nehogy mutogassam őket. Elégessem vagy visszaküldjem? Az Adéléi fölött pedig talán ő döntsön. Mondhatom neked, édes Bertuska, nem ez a te leveled, de minden gondoskodik rólam, hogy iszonyú boldog legyek. Valahogy lesz. Azt azonban mégiscsak hidd el, ha nem is lenne több szavad hozzám, örökre hálával és szeretettel gondolok reád. És sem Adélt sem téged nem engedlek pocsolyába rántani.

Igaz híved

Ady

485 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes, Mindenem, Jó, Egyetlenem,

lázban, influenzában feküdtem öt napig. De lázasan, betegen is mindig csak Magát láttam. Láttam, csókoltam, mindenütt, mindenét, és sírtam. Semmit se tudok magáról, nem tudom, mi van Magával, és mi lesz velem. Ma már lábadozó vagyok, de napokig nem lesz szabad kimennem. Meddig bírom, állom ezt a kegyetlen próbát, nem tudom. Nem ígérek, nem jósolok, és nem fenyegetek. Bizonyos, hogy ezt nem érdemlem meg, s valamit tennem kell. Akármit, akármilyen őrültet, főbenjárót. Gondolatban most is, mindig, egész lelkével, tudatával és öntudatlanságával, minden valójával imádja, csókolja

Csütörtök.

Adyja

486 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes Mindenem,

ahogy akarja. Azt már elérte, hogy jobban és többször átkozom, mint áldom. Igaztalan, rossz, de talán beteg. S ha beteg, én betegebb vagyok. S ha maga szeretett, én mindig jobban szerettem. Bár lenne a maga szívtelenségének annyi haszna, hogy legalább egy kis dac-kedvet, dac-egészséget adna. Talán lesz. Nagyváradra azért mentem, hogy halljak valamit magáról. Bár ez lett volna az utolsó utam, amit magáért teszek. Mert halni már nem magáért fogok.

Ady

487 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes, Drága, Jóm, Egyetlen Adélom,

három-négy hét óta csak Maga van és a Halál. Néha már-már elkészítek tíz gr medinált. De tízszer többször nem tudok aludni, sikoltok, s érzem Magát magam mellett. Ez a nagy vágyakozás kell hogy megmentsen engem. Végiggondolom az életemet, spekulálok a lehetőségeken. Maga és csak Maga az, aki megmaradt, s aki még egyszeri fölötlésével, eszembe jutásával is tíz életnél, milliónál többet ér. Lázas vagyok, ma keltem föl sok nap után, de lázban s láz nélkül úgy volt lelkemben Maga, mint egyetlen, amit akarok. Megőrülésig kínzott a vágy s a bolond, lehetetlen ima, hogy most, most valamely csodából itt legyen mellettem. A drága teste, a szája, a szeme, mely reám néz, a haja. A Maga utolsó levele, én Mindenem, nagyon ideges, szórakozott, tessék-lássék levél. Ugye, Maga nem ilyen, mint az a levél? Írok hamarosan.

És halálos, nagy vággyal, kívánással csókolom ezerszer, halálig:

Adyja.

488 BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 11.]

Édes jó Zubolyom,

sejtheted, milyen nyomorék vagyok én most. Legalább annyit írj, hogy vannak még emberek, akik engem nem felejtettek el? Van még irodalom, s kiket tör legjobban a nyavalya? De írj, senkim sincs, s hírt se hallok semmiről. Tehetetlen, szegény, beteg Adyd ölel.

489 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 13.]

Édes, jó Barátom, Lajosom,

egy hosszabb levelemre (tíz napja küldtem) egy szó választ nem kaptam. Erős a gyanúm, hogy több ugyanaznapon küldött levelemmel a mi hitvány postánkon ez is elkallódott. Írd

meg, legalább azt, hogy megérkezett-e vagy sem ez a levél? Fő és első témája az a kérdés volt, hogy december végén Pesten leszel-e még.

Ölel nagy szeretettel híved

Vasárnap

Ady Endre

490 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes Ernőm,

ma váratlanul kaptam a *Nyugat* kiadóhivatalától 50=ötven koronát. Külön-külön köszönöm meg Fenyőnek, Gondának és neked. Valóban legutóbbi rossz versem után nem érdemeltem pénzt. No mindegy. Kezdek erőre vergődni, s a a [!] jan. 1-i számra - hiszem - prózában, versben különbeket küldhetek. Ignotust s mindnyájatokat tisztelve ölelem. Maradok híved

Ady Endre

491 MOHÁCSI JENŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Kedves Jenőm,

bár beteg vagyok, a kért novella idejében ott lesz. Írjon azonnal, van-e jogom ugyanaz időben egy magyar lapban leközöltetni? Akkor, hogy ne öljem vele magamat, visszakérném a kéziratot. Ha nem, nem, ez nem lesz baj. Miért nem írt magáról többet? Én nyavalyás és szomorú vagyok.

Üdvözlöm szeretettel

Ady Endre

492 MOHÁCSI JENŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 18.]

Kedves, jó Jenőm,

főszerkesztő ura levelemből láthatta, hogy nem okvetlenül kívánom fölhasználni magyarul is a tárcát. Sőt már-már mindenképpen el is estem a lehetőségtől, s jobb is így. Én csak a kéziratot kérem vissza. S arra kérem Önt, hogy a honoráriumot is sürgesse meg. Karácsony után átutazóban (szanatóriumba menet) Pesten leszek, s szeretném magával kibeszélni magamat. Majd fölszólítom telefonon.

Szeretettel

Ady Endre

493 HATVANY LAJOSNAK

Érmindszent, 1908. dec. 22.

Kedves, jó Barátom, Lajosom,

levelezőlapodat megkaptam, de két levelem után. És senki se írta, hogy Berlinben vagy. Úgy hiszem, jan. 1-én Pesten leszek, s még ha ott vagy, s akarod, beszélgetünk. Volna a sok minden volt után és várható előtt veled beszélnivalóm. Fenyőnek mondd meg, hogy a Szinicikk készül. Hihetetlenül különös, hidegülő az én belső életem. Nagy bajoktól félek, s legalább panaszkodni szeretnék Ignotusnak, neked, Fenyőnek. Itt a falu elvégezte rajtam még, amit el kellett végezni. Most már nincs egy félórás fix lelkiállapotom. Minden zaklat és gyűlölni késztet. (Még olyan semmiség is, hogy Sándor bá' csak a nevét írta alá a kártyád alá, semmi mást. Hát Sándor bá'-ban annyi se maradt a régiből, hogy sejtse, mennyire fájhat ez nekem?)

A viszontlátásra (még írhatsz addig ide) ölel igaz híved

Adyd

494 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes, jó Lajosom,

úgy csinálom most már, ha törik-szakad is, hogy téged Pesten találjalak. Mert a legutolsó leveled is szaporította az elintézetlen ügyek számát. De már előre a nyakamat kínálom föl, hogy Te - nekem fogsz igazat adni. Tanácsolod, hogy rukkoljak ki, s nézzek alaposan a szemükbe elleneimnek. De tudod-e Te, hogy nekem még a *Nyugat*-ban sem lehet mindent megírnom, mert megcenzúráznak ott is? Nem gondolod-e, hogy egy seregnyi ügyetlenség után legüdvösebb nekem hallgatni? Pláne akkor, amikor a tébolydák előszobájába kell készülődnöm? Szóval - tudom - sok mindent, még dadogva is, jobban meg fogok értetni veled. Jan. 2. előtt utazom, újabb tervem ellenére, hogy veled találkozzak. Áldjon meg az Isten, akiben hinni kezdek (bár neki nem lehet ebben nagy öröme). Idegeidre vigyázz, de ha kedvelsz egy nőt, add oda az utolsó szálat is. Ez az egyetlen, ami az életért kárpótol, s legrokonibb a Halállal s az Istennel, kik valószínűleg - egy személy.

A viszontlátásra, ölel a te lehanyatlott, szegény, rossz

Adyd

495 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes Ernőm,

a Szini-cikk készül, holnap vagy holnapután megy. A novellát aligha tudom megírni, de viszont verseket küldök. Ignotust, Fenyőt, Hatvanyt s valamennyiteket ölelem

Ady E.

496 EMŐD TAMÁSNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes Tamásom,

én kérek nagy, fájdalmasan köteles bocsánatot tőled, hogy csupán üzentem neked, s nem írtam. De beteg vagyok én, édes Tamásom, s én azt sejtettem, hogy téged nem foglak elveszíteni. Bár beszélgethetnénk, mert ilyen neuraszténiás állat, mint én, nem tud levelet írni. Ám mégis biztos vagyok, hogy te megértettél, s magadnak megmagyaráztál mindent. Nem árultam el senkit, akit nem szabad, még Juhász Gyulát sem. A taknyosokat árultam el, a belőlem élő önképzőköristákat s a magam - politikátlanságát. Voilà, így kell nekem, éppen ezeknek prototípusa, Oláh Gábor üssön vissza. Mindegy. Csak arra kérlek, hogy tovább is, sőt nem lehetetlen, gyors megdöglésem után is hidd el, hogy téged s titeket szerettelek, ez idő szerint élve szeretlek. Két nap múlva utazom Pestre s onnan szanatóriumba. Írj a Meteorba. Kollányit s Nagy Miskát különösen, de minden jó emberemet üdvözlöm. A te szerető Adyd üdvözöl, ölel, s kér téged, édes Tamás, hogy Canossa-járás gyanúja nélkül számíts reá a *Holnap* számára is.

497 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 26.]

Gyurkám,

drágám, ha lehet, *azonnal* gyere. Táviratozz, hogy Szakácsiban várhasson a fogat. Mert most már csak azért vagyok Érmindszenten, hogy veled beszélhessek. Lehetőleg indulj azonnal. A viszontlátásra csókol

Adyd

498 NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 28.]

Édes jó Miskám,

könyvemből, mihelyst megérkeznek, kapni fogsz. Kedves volt, és jólesett leveled nyomorúságomban. Bizony baj van, nagy baj van, s nem tudom, milyen nagyobb baj lehet még. Egyre kérlek: értesd meg a fiúkkal, hogy semmit ellenük nem vétettem. Kezdjük, ha akarják elölről, illetve ott, ahol abbamaradt, a dolgot. Én, bizony isten, még Lipótmezőről is küldök írást. Kollányival légy jól, s szeressetek engem. A fiúkat, főképpen Tamást, ölelem.

Ölel szeretettel

Ady Endre

499 OSVÁT ERNŐNEK

Érmindszent, 1908. dec. 28.

Édes Ernőm,

Fenyő táviratára több napos, ágyban fekvő betegségem ide vagy oda, elküldöm, amit így betegen írni tudtam. Három vers, de - hiszem - nem is beteg versek. Holnap küldök még valamit, várjatok rá (mert biztos), ha várhattok. Majd a jövő számban dúsabban rukkolok ki, s személyesen beszéljük meg ezt. Átutazóban pár nap múlva Pesten vagyok, s megkereslek benneteket.

Ölel mindőtöket

Ady

500 FENYŐ MIKSÁNAK

Érmindszent, 1908. dec. 29.

Édes, jó Fenyő úr,

olyan beteg lettem, hogy újévre csak a verseket írhattam meg. A többi ígért dolgot, s az Oláh- és Kosztolányi-kritikát a jövő számra. Ha csak lehet, nyavalyásan is fent leszek Budapesten két nap - három nap múlva. Valamennyiüket szeretettel üdvözli

Ady E.

501 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 29.]

Édes Itóka,

nincs Mindszenten más, jobb kártya. Kértem Gyurkát expressz, hogy látogasson meg, mert én beteg vagyok, s mindenképpen szeretnék vele beszélni. Táviratozott, hogy ma este jön, szánkó megy utána az állomáshoz. Tőle majd hallok Párisról, rólatok. Én már mennék, de beteg vagyok, s talán nem látom többé Párist.

Szeretettel üdvözöl

Ady Endre

502 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 29.]

Édes, jó Adél,

tegnap kaptam a levelét, már azt hittem nem is ér, ha jön is, itthon. Azonban az állapotom négy nap óta nagyon rosszra fordult, s Lajos is ágyban fekvő nagybeteg. Itthon kell még maradnom pár napig, amíg csak egy kicsit jobban leszek, pedig a falu még jobban megöl,

most már nem bírom. Magának s Dodónak küldöm az új könyvemet, az összes nekem eddig eljuttatott példány ez a kettő. Gyurkának nagy betegségemben, nyugtalanságomban írtam, jöjjön el hozzám azonnal. Sürgönyzött, hogy ma este érkezik, s már készítik a szánat az állomáshoz. Margitnak semmi baja, a múltkor gyöngélkedett két napig, nyilván, mert sokat evett. Hát bizony szeszélyeskedik, dohog, bolondoskodik, tervez, de édesanyám s mindenki jó és türelmes hozzá. Maga azonban ne küldjön sok pénzt neki, inkább csak apró ajándékokat, levelet gyakrabban, ami jólesik neki. Mert gyanús nekem az ő nagy pénzgyűjtése s az a vágya, hogy még és még kapjon pénzt. Semmire se költ egy krajcárt se, a múltkor a boltban vett valamit harminc vagy negyven krajcárért, s azt se fizette ki. Szóval láthatólag gyűjti a pénzt. Ma nagy öröme volt, újra írt Regina néni, Berta, Jóska egyszerre. Megjött a cipő Váradról, illetve jelzik a postán. Valamint ma jelentik egy értesítővel az édesanyám utalványát is. A Bálint dolga bajos. Ő jönne, s engednék szívesen. De útiköltség s pár forint kellene ruhára. Én megtáviratoztam, hogy Pesten leszek, s ha érzem, látom, kibírom az utat. Akkor aztán Pestre fölrendelem Bálintot, s ha lehet, s magam is mehetek, viszem. Nagyon odavagyok, a szívemet hallgatom egész éjszaka. És most az öcsém miatt is új nyugtalanságaim vannak.

Sokszor csókolom a kezeit, Dodót, Bertát ölelem

Ady Endre

503 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec.]

Édes, jó Lajosom,

a magam s itthon vakációzó öcsém hirtelen nagy betegsége miatt én csak legjobb esetben jan. 2-án este a gyorssal érkezhetek Pestre. De jobban szeretném, ha harmadikán érkezhetnék. Mivel azonban veled okvetlenül szeretnék találkozni, táviratozd meg, meddig maradsz vagy maradhatsz Pesten?

Ölel szeretettel a viszontlátásig

Adyd

MÁSODIK KÖTET
1909-1913

504 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

Érmindszent, [1909. jan. 2.]

Édes jó Gyurkám,

te elfelejtetted, s én is elfelejtettem, hogy írjak a kötetembe. Tehát így gondolom: küldök neked nevemmel egy más könyvet. Amit neked adtam, köttesd be, és küldd el Itókának, s majd Párisban írok bele. Én csak reggel utazom, mert vasárnapra nem akartam fölmenni, s Hatvany táviratozott, hogy hatodikáig Pesten marad. Haragszom reád, a cselédeknek, kocsisnak nagyon könnyen szórtad a pénzt. Én voltam ügyetlen, hogy nem szóltam előre. Írj nekem a „Meteorba", mindenről, terveidről. Én is írok neked, meglásd.

Édes tieidet szeretettel üdvözli és téged ölel

Szombat.

Adyd

505 HATVANY LAJOSNAK

[Érszakácsi, 1909. jan. 5.]

Nagybetegen fekszem; tudass gyorsan mindenről.

Adyd

506 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. jan.]

Mindenem,

Vágyom utánad, ha akármi lesz, ha belehalok, látni akarlak, s megyek hozzád. Majd megsürgönyzöm, mikor mehetek s megyek. Nem tud visszatartani semmi most már a halálon kívül. Rosszakat érzek, sejtek, halálosakat, mindegy. Az a fő, hogy még egyszer hadd lássalak, csókoljalak. Csókoljam édes mindenedet, testedet, lelkedet, múltadat s holnapodat. És a szádat, te drága, édes, egyetlen minden. Csináljátok, hogy jan. 15-től kezdve közel kaphassak lakást. Csak hónaposat, mert hátha elmehetünk s elmegyünk valahova.

Ezerszer, végtelenszer, halálig csókol a te hűséges, kóbor kutyád.

507 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1909. jan.]

Édes Lacim,

öt másodperccel később érkeztem a Bristolba, mint te távoztál. Tíz-tíz és félig a „3 Holló"-ban írok s vagyok. Nézz be oda, vagy telefonálj

Adyd

508 WOLFNER JÓZSEFNAK

[Budapest, 1909. jan. 12.]

Igen Tisztelt Wolfner Úr,

még a falumból, ahol mostanig pihennem kellett, akartam e levelet megírni. Célja, hogy Önt és idejét megkíméljem, esetleg fölösleges tárgyalásoktól. Én most megint külföldre készülök, s természetes, hogy ez pénzaggodalmakkal jár. Ez a levelem föltétlenül diskrécióra számít, s diskréciót kér. Azt szeretném megtudni, tárgyalhatunk-e mi *Az Illés szekerén*-nek egy újabb szerződéses elintézéséről. Arról volna szó, hogy a három kiadás helyett négy kiadásra csinálnók a szerződést, s a 3-ik és 4-ik kiadás honoráriumának $^{2}/_{3}$ részét megkapjam mindjárt. Ha ez a terv lehetséges, kegyeskedjék ezt nekem mindjárt megüzenni. Címem: Bpest, István Király szálloda, Podmaniczky utca. De mindenesetre kérem, hogy e levelemről rajtunk kívül ne tudjon más.

Régi tisztelő híve

(Kedd)

Ady Endre

509 FENYŐ MIKSÁNAK

[Budapest, 1909. jan.]

Kedves, jó Fenyőm,

add át a novellákat e boynak, s egyben üzend meg, kész lesz-e délután ¾1-ig a könyvkötés. Add át búcsúzó kézcsókomat a nagyságos Asszonynak. Gyurkát s öccsét csókolom. Nagyon-nagyon beteg vagyok, félek, nem látjuk többé egymást. Ölel szerető híved

Ady Endre

510 MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. jan. 19.]

Édes, jó Paula,

szomorúan, megérkezve üdvözlöm magukat. Miért is nem beszéltek le hogy Párisba jöjjek. Valóságos poklot találtak itt az én nyomorék idegeim. Majd írok levelet is. Miklóst, Micut csókolom, magának a kezeit csókolja

Ady

511 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 20.]

Édes Lajosom,

ügyedben minden lehető megtörtént, s én hiszem, hogy szeptemberre ki leszel nevezve. De mellékesen írok gr. Degenfeldnek is, hogy tiszántúli ref. iskolához juthass. Csak kétségbe

nem kell esni, sok a jó barátunk, igaziak, s előbb-utóbb rendbejön a dolog. Én most úgy vagyok, hogy a Te ügyed miatt beteg nem merek lenni. Bizalom, erő, kitartás. Nekem több okom volna kétségbeesni. Ne felejtsd el, hogy édesanyánkat kell kímélnünk. Minden barátomat üdvözlöm. Írj (92, Rue de Lévis), s küldd be, ami engem érdekel.

Ölel-csókol

Bandi

512 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 21.]

Édes jó Lajosom,

köszönöm a leveledet, jólesett, mert én ide, Párisba, poklok fenekére szállottam. Majd megtudod s meglátod még (félek, nem életemben), hogy nem vagyok én hazug, problematikus senki. Az vagyok, aki a verseit írja. De élnem nem lehet, tehát jobb lesz végezni. De mindegy, most az a fő, hogy szeret egy-két ember s köztük Te. Innen alighanem szöknöm kell. Hova, nem tudom. De Te csak ide írj.

Ölel, nagyon szeret

Csütörtök.

Adyd

513 VÉSZI MARGITNAK

[Párizs, 1909. jan. 26.]

Kedves Margit,

remélem, megkapta a könyvemet, s vártam, hogy két szóval megnyugtat. Jómagam írtam volna, de föl-fölkelek egy napra, s öt napot fekszem utána. Nagyon beteg vagyok, sokféleképpen, s készülök haza egyelőre. Ha megengedi, tudatom majd, amikor elutazom. Ha eszébe jutok, s ír nekem, írjon a régi címre. Ha elutaznék is, utánam küldik. A könyvnek se sajtósikere, se könyv-, vagy mondjuk pénzsikere se volt. Barátaim, akik legjobban vállalták, hallgatták el legelszántabban a könyvem, s csináltak ellene hangulatot. Lajoséknak is küldtem könyvet, levelet, de egy sort se válaszolnak. Hogy van, hogy él, nem fázik-e?

Csókolom Mártát, s igaz barátsággal a Maga kezeit

Kedd.

Ady

514 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. jan. 27.]

Édes Ernőm,

e számra sok bajom, undorítóan sikertelen dolgaim miatt csak verseket küldhetek. Mindnyájatokat ölellek, a jövő számra verseken kívül más és sok dolog is küldődik, ha élek.

Adyd

515 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

Édes, jó Lajosom,

Pálunk cikke butább, mint a duk-duk cikk, de kissé nemtelenebb is. Mai, harcképtelen állapotomban egyszerűen csak tudomásul veszem. Bízom én még az idegeimben és inaimban. Egyszerre rúgok vissza öt-hat csípésért, ha erőm egy kicsit visszajön. Mit csinálsz? Én semmit. Nem tudok dolgozni, s Páristól nem kaptam több enyhülést, mint Érmindszenttől. Lehet, hogy haza is megyek már február végén, ha addig nem jön meg a dolgozóerőm, vagy egy másik gyógyulótervem nem sikerül. Öcséd mikor jön ki? És te nem jössz-e, jöhetsz-e hamarabb Párisba, mint Pesten tervezted. *Nyugat*-ékról se tudok semmit. Jegyemet megkaptam tőlük. Írni csak verseket írhattam, de talán ezekkel is lekéstem. Ama bizonyos tervelt versek közül valók, de még mindig nem tudtam (talán ez a büdös neuraszténiás álmatlan, nyugtalan állapotom az oka) a napról napra való vallomás igazi, forró és becsületes módját eltalálni. Ezek csak akarások még. Barátaim, akik tudósításokat ígértek, mit se írnak, lapokat se látok. Azaz a *Népszavá*-t olvastam ma, ahol Csizmadia költőtársam, szegény, szapul engem nagyon szánandóan.

Írj, ha van időd. Ölel nagy szeretettel

(Csütörtök.)

Adyd

516 MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

Kedves Jó Paula,

úgy gondolom, hogy Maguk még mindig Budapesten vannak. Levelezőlapomat megkapták? Én már ilyen vagyok: csak panaszkodni tudok Maguknak. De igazán van okom reá. Párisban kevesebb megnyugvást találtam, mint vártam, pedig alig vártam valamit. Barátaim, akik meg ígéreteket tettek, hogy tudósítanak engem érdeklő magyar ügyekről, egyértelműen hallgatnak. Másfél gramm trionil mellett is szörnyű ideglázakat szenvedek át éjszakánként. Az egy Hatvany Lajosnak jutottam eszébe, aki Berlinből írt, illetve beküldött egy Wolfner Pál-féle, csúfoló, szamár cikket. Majdnem olyan buta, mint az én duk-duk-cikkem, de nemtelenebb. Mi van a monte-carlói tervvel? Azért írjanak erről, hogy hátha mégis megcsinálhatom, hogy pár hetet ott töltsek magukkal. Írjon pár sort vagy Maga, vagy Miklós. Diszkrétebb csalódásaimat

nem akarom papírra bízni. Talán találkozunk még személyesen. Kezeit sokszor csókolja, Miklóst és Micut öleli, csókolja szerető

Csütörtök, 92 Rue de Lévis

Adyjuk

517 SCHÄFFER GYULÁNAK

[Párizs, 1909. febr. 1.]

Testvéri szeretettel köszönöm meg a *Népszavá*-ban írott írását. Többre becsülöm ezer „kimerítő" kritikánál.

Testvéri szeretettel

Ady

518 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 4.]

Édes, jó Lacim,

kaptam választ is már Geyza bácsitól s a Lesznai Annától. T. i. a te első leveled előtt írtam már nekik. Öcsédnek írtam, még nem jelentkezett. Szeretlek, s jó dolog, hogy Te vagy. Mi lesz? Nem tudom. Ölel

Adyd.

519 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 6.]

Kedves Lacim,

élsz? Én, bizony isten már nem élek. De így is igazán szeret

Adyd.

520 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 9.]

Édes Ernőm,

hogy késhettem én le a múltkor a versekkel? Remélem, e versek már idejében jönnek, add együtt valamennyit. Ma kedd van. Szerdán adok föl prózát, pénteken ott lesz. Várjatok reá.

Lehet, hogy Fenyő számára az önéletrajzot is küldöm már holnap. Ignotus miért haragszik reám? Mi van veletek? Fenyő írjon. Ölel

Kedd.

Adytok

521 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr.]

Édes Lajosom,

nagyon elnéző, igaz, jó emberem,

most köszönhetem meg kedves, megnyugtató lev.-lapodat. Ezer nyavalyám van, végemet járom, s nem tudom, melyik nap intéz el. Készülök különben haza - ok és cél nélkül, de megyek. Páris nekem nem Bakonyom már, de Ördögszigetem. Dolgozni nem tudok, híreket se veszek sehonnan, egy kicsit már meg is haltam. Irigyellek téged, ha mindjárt kételkedem is goethei mivoltodban. Mégse járná, hogy te igazán olyan boldog, harmonikus légy, mint amilyennek mutatod magad. Ha írsz, még ide írj Párisba. 15. Rue de Constantinople.

Ölel, nagyon szeret

Adyd

522 MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. febr.]

Édes, Jó Paula,

no, hogy Maga is írt, mert a Miklós két levelét még ma is hasztalan olvasom. Kérem Magukat, mentsenek ki innen csak két-három hétre: nagyon meghálálom. Ha azt jelenteném, hogy megbolondulok, ez nem új, de nagyon - kevés. Kérem, ha írnak, írjanak e címre:

15 Rue de Constantinople Hôtel de l'Europe

Remélem s biztosan: most már mindnyájan egészségesek. Akarják, egy csöppet értem, de elsősorban magukért, hogy pihenjünk, nézdegéljünk jó helyen egy keveset. (Most már Bécsben vannak, s nem leszek indiszkrét, ha elárulom: nagyon kedves levelet kaptam Lesznai Annitól. Hatvany Laci is írogat, s Feri pedig meglátogatott.)

Írjon, írjanak, s ha kell, táviratozzanak. A Maga kezeit csókolja, Micát és Micut szájon csókolja

Ady Endre

523 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr.]

Édes, jó Lajosom,

öcsédet magamhoz invitáltam, próbáltam meghódítani, de - úgy látszik - okos embereknél nincs szerencsém... A Ferenc fiú nagyon kedves, bölcs ember, azon kezdte, hogy ő fütyül az irodalomra. Be boldog ember. Hát te mit mívelsz? Én talán, nagyon talán, le fogok menni Medvéékhez San Remóba két hét múlva. Nyavalyás vagyok, munkátlan... utálatos. Nem volna ideje máris egy gyorsvonat elé feküdni?

Ölel a te szegény, szerető, nem rossz

Adyd

524 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 22.]

Édes Lajosom,

türelem, türelem, és ne szomorítsd édesanyámat. Návay Lajos megy megint ügyedben Apponyihoz. Címem: E. de Ady poste restante Monte-Carlo.

525 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 22.]

Kedves Lajosom,

nem tudom, mi lelt, miért nem írsz. Nem vagyok bővében a baráti kezeknek. Nyomorék állapotomban hiányzik a te megemlékezésed. Öcséddel vagy háromszor találkoztunk már: érdekes fiú, de cukorgyáros lesz. Kár érte, de das ist das Leben. Írj. írj, írj. Ölel

Adyd.

526 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 23.]

Édes Ernőm,

Nyugat-ot még nem kaptam, se semmi választ. Utasítást, parancsot, egy kicsi levelet legalább. Egyelőre itt egy szép vers. Talán holnap megy más is. Ölel benneteket

Adytok

527 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 25.]

Édes Ernőm,

ezúttal még egy versen kívül mást nem tudok küldeni. Egyébként megfogadom Fenyő tanácsát: nem polemizálok. Ellenben küldök novellát, figyelőt stb. Az önéletrajz szükséges? Kérlek, nem kaptam meg a legújabb *Nyugat*-ot. Címem: 92 Rue de Lévis. Szóval a réges-régi. Ide kérek lapot, pénzt. Ölel mindőtöket

Ady

528 ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc.]

Édes Lajosom,

két-három hétig írj poste restante Monte-Carlo E. de Ady, de írhatsz párisi címemre, rögtön küldik. Írj külső s belső dolgaidról. Az esetleges eseményekről avagy eseményről. Barátaimat ölelem, csókol

Endre

529 HATVANY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc.]

Kedves, jó Lajosom,

két hétig Monte-Carlóban vagyok. Poste restante E. de Ady. Párisba is írhatsz. Öcsédre haragszom, holott megállapodtunk, nem tudatott ideérkezéséről. Ő (Medvéék, kik szintén itt vannak, mondják) kissé gyengélkedik.

Ölellek igazán

Adyd

530 GÁRDOS ALFRÉDNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 3.]

Kedves és Tisztelt Gárdos Uram,

Ön, a nagy filozóf, aki sok mindent lát, figyel és ért, meg fog engem is érteni. Voilà: nem próbálok hízelgő előszót fabrikálni e levelemhez, de kirukkolok, hogy nekem sürgősen szavazzon meg száz koronát. Annyira sürgősen, hogy akár sürgönyileg jöhet, ha lehet, és ha valóban - jöhet. A címe ez volna: előleg a *Vér és arany* második, biztos kiadására. Semmi összeg, de most nem dolgozom, beteg vagyok, s minden rám fér, sőt nagyon-nagyon kell. Úgyis (és ezt ne vegye csak az ügy érdekében írott valaminek, mert személyesen is mondtam már), ha érdemes lesz valamit még tőlem kiadni, sohse megyek máshova, mint Franklinékhoz. Megbántam, hogy egy gyönge percemben mást tettem, de ez maradjon titok. Kérem, vegyen magának időt s fáradságot, hogy e kis ügyet (nagyon sürgős) intézze el. És ez ne zavartassék össze a Magyar Könyvtár dolgával, mely más, és szintén most intéződik el. (Nem anyagilag, hanem holnap küldöm be teljesen új verseimet e füzet számára.) Nagyon kérem, valami gyors

s egyszerű módot lelni, hogy a pénzt hamar megkaphassam. Tessék táviratoztatni, ha nyugta kellene előlegesen. De talán száz koronánál s Ady Endrénél utólagosan is megy ez. Régen és sokszor tapasztalt kedvességét köszönve s barátságára apellálva maradok tisztelő, igaz híve

15 Rue de Constantinople Paris

Ady

531 RADÓ ANTALNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 4.]

Nagyon Tisztelt és Kedves Szerkesztő Úr!

a mai napon Mikes Lajos címére, ki páratlan barátsággal magára vállalta a versfüzetem összeválogatását - természetesen az Ön felülbírálása mellett - egytucatnyi kötetben meg nem jelent, új, a *M. K.* illő verset küldtem. Ezt tisztelettel bejelentem s evvel együtt egy kérésemet, mely nem új Ön előtt, de szörnyűen aktuális *most* nekem. Szeretném, ha az ott hagyott novellás-füzet-anyagért nagyon sürgősen (persze nagyon előlegképpen, de talán ez nem nagy baj) megkaphatnám a száz koronámat. Beteg vagyok, munkaképtelen. Három héten belül a címem: E. de Ady, Monte-Carlo, poste restante. De azelőtt, aközben s mindig: 92 Rue de Lévis, Paris. Kérem, nagyon jó, tisztelt Szerkesztő úr, legyen hozzám ezúttal is szives.

Igaz, tisztelő híve

csütörtök

Ady Endre

532 ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]

Édes jó Lajoskám,

első dolog a türelem, ha már eddig tűrtél. Návay Lajos is fog az érdekedben szólni. Nem tartanád-e helyesnek, ha én írnék Apponyinak? Leveledet Párisba címezd, ha én itt maradnék is, utánam fogják küldeni. De lehet, hogy visszatérek hamarosan Párisba, s onnan esetleg szintén hamarosan Pestre. Hiába, baj van, csak betegebb vagyok egyre-egyre, itt már csak a szanatórium használ. A lapok dolgai, írásai rólam alig érdekelnek. Úgyszólván örülök, hogy *Az Illés szekerén*-ről nem írnak. Nem kell ez nekem. Édesanyáméknak ne írj arról, hogy beteg, sőt betegebb vagyok. Magadról is lehetőleg mindig vidáman írj. A te helyzeteddel szívesen cserélném el az enyémet. Nem szabad kétségbeesni. Ha aludni tudnék s dolgozni, ma már ez boldoggá tenne. Csókol

Endre

533 ADY LŐRINCNÉNEK

[Nice, 1909. márc. 10.]

Édes jó anyám,

fürdőket veszek itt s villamos kezelést. Remélem, jót fog tenni. Ha levelet ír, édes, csak a párisi címemre tessék írni. Onnan utánam küldik. Lajosnak írtam már kétszer is Zilahra. Tessék mindenről írni nekem, Margitról is, akit üdvözlök. Ezerszer csókolja édesanyámékat

Endre

534 FENYŐ MIKSÁNAK

[Spalato, 1909. márc. 14.]

Kedves, jó barátom,

a tenger jót tesz, de ha lehet, mégis megírom a *Nyugat*-nak szánt cikkemet. Ha most nem, a jövő számra. Kérlek azonban, közös érdekünkben, ne beszélj sokakkal az afférról. Kóborlok az Adrián. Derűt gyűjtő hely: Fiume Hotel Europa.

Tieiddel ezerszer köszöntve

Adyd

535 OSVÁT ERNŐNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 16.]

Édes Ernőm,

tudassatok sürgősen, esetleg táviratilag, megjelent-e a *Nyugat*-ban Fenyő Ady-kritikája. Mert ha nem, beküldöm az önéletrajzot, mely kész van három nap óta, de a számról lekéstem vele. Egyébként a febr. 16-iki *Nyugat*-nak színét se láttam. Úgyszintén a pénzt is hasztalan várom. E számra négy napon belül sok kézirat megy. Mindnyájatokat szeretettel köszönt, ölel

Ady Endre

Címem: E. de Ady Monte-Carlo poste restante

536 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]

Édes Gyurkám,

itt vagyok már három hét óta. Fürdőket veszek, öregebb vagyok százévesnél, néha, ha pénzem akad, játszom vele, és vesztek, kedvetlen, reménytelen, impotens vagyok. Itókától kaptam levelet s román Ady-verseket. Hogy vagy? Címem: E. de Ady. Monte-Carlo, poste restante.

Ölel szeretettel

Adyd

537 FENYŐ MIKSÁNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc.]

Édes Fenyő úr,

beteg voltam, bocsánat. A végemet járom. Schöpflin átad önöknek egy verset. Ma éjjel írok, s holnap küldök még kettőt. Esetleg megy az önéletrajz is. Ha a nyavalyás szívem engedi, a jövő számra lelkiismeretesebb leszek. De az Istenért, jöjjön már a pénz. Akár táviratilag.

Öleli mindüket

Ady Endre

538 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 27.]

Édes jó Dodóm,

nem tudom, miért nem írsz pár szót, két levelet is írtam. A bank letört bennünket, egyébként úgy vagyunk, mint rendesen. Adél két nap óta ágyban fekszik, rendes havi törlesztés. Veszekedni nem veszekedünk nagyon sokat, mert én már azt se tudok. De legalább Berta írhatott volna két szót! A lapokból, ha volna valami érdekes, küldjétek be. A *Nyugat* nem jött oda sem.

Ölel szeretettel mindkettőtöket

Adytok.

539 BRÜLL BERTÁNAK

[Nizza, 1909. márc. 29.]

Kedves Bertuskám,

hogy vagy? Itt szörnyen esik, csapdos a hideg, télies záporeső. Miért nem írsz két szót?

Dodót ölelem, Esztikének üdvözlet.

Téged ölel szeretettel

Ady

540 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Ventimiglia, 1909. márc. 29.]

Kedves jó Schöpflin úr,

köszönöm megnyugtató levelét. S egyben nyugtázom a nyolcvan frankot is, megjött. Kérem, ha Mikest látja, reklamálja tőle az *Újságírók Almanachjá*-t. Én még 8 napig maradok e

vidéken. Esetleges levelet vagy a V[asárnapi] Ú[jság] húsvéti számát már Párisba kérem, 92 Rue de Lévis. Sehogy se vagyok, se jobban, se rosszabbul, sehogy.

Szeretettel üdvözli igaz tisztelője s barátja

Ady Endre

541 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 14.]

Lajosom,

hacsak emberileg lehető, kölcsönözz táviratilag négyszáz koronát, pokoli helyzetből haz-autazásra; 15 Rue de Constantinople

Ady

542 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr.]

Kedves, jó Lajosom,

könnyező, igaz, elfogódott, kissé szégyenlős hálával köszönöm meg táviratomra adott beváltó válaszodat. A helyzet ez: idegbeteg ember, aki pláne dolgozni se tud, állandó golyózáporában van az ő még neuraszténiásabbá vált asszonyának. Ma este öcséddel együtt Szmrecsányiéknál vacsorázunk. Valószínűleg a jövő héten utazom el innen, s nem tudom hová. Ha lesz rá mód, Berlinen keresztül megyek, s ott töltök 24 órát, hogy lássalak, s Berlint is lássam. Tudod, nem lehet levélben megírni mindent, s én ügyetlen taktikus is voltam - még ez esetben is. Előre félrevertem a harangokat, s most senki se hiszi el, hogy baj van. Többet mondok neked: a hozzám legközelebb állók is elhagytak, mint Ignotus egy tegnapi levele s a Babitsról írott *P. LL.*-i tárcája mutatja. Nálunk büntetlenül még barátaink szemében és szívében se lehetünk valakik. „Ady Endre...” - írják, anélkül hogy láttak, megláttak volna, s Ignotus maga is szívesen állna azok közé, akik a revolvert a kiszemelt úr kezébe szokták adni. Sajnos, én nem merek revolverrel dolgozni, de ennek az okát megint csak szóval lehetne elmondani. Olyan igazán mindig megmaradt embernek, barátnak jónak, mint te, meg merem ezt írni. Pláne, ha eltéped ezt a levelet. Úgy veszem észre, hogy asszonyeseted van, vigyázz, ne add oda minden hajlamodat s erődet. Öcséd gyönyörűen fejlődik, nagy tehetség, s mégis ő lesz Hungária új Lánczy Leója. Ezt különben neki sokszor megmondtam. Ölellek, édes Lacim, s kérlek, légy ezután is nem akaratos, de megértő barátja a te

Adydnak

543 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 25.]

Édes, jó Lajosom,

borzasztó napok voltak, egy kicsit már túlestem rajtuk. Tényleg nem utaztam el (egy kicsit a te leveled is szuggerált). Hat év után talán maga a halál: *így* távozni egy összetépett embernek.

Ki se tudom beszélni, hogy e tébolyos napok alatt a te hideg, falelkűnek látszó öcséd milyen jó, meleg és vigasztaló volt hozzám. Neki nem mondom meg soha, talán nem is kell ez neki. Egyelőre maradok. Ha *így*, most rögtön mentem volna haza, a bizonytalanságba, nagy baj lett volna. A siettetett vég. Dolgozni sem tudok, ellenben nyomorult személyem golyózáporban áll otthon. Borzasztóan érzékeny vagyok. Biztos katasztrófa várt reám. Halasszuk el két-három héttel. Dühvel, daccal s kétségbeeséssel nem szabad nekem Páristól s az asszonyomtól *most* elszakadnom. Szép volna, ha addig, amíg itt vagyok, te bekukkantanál Párisba. Pláne, úgy tudom, nővéred és sógorod is itt lesznek. És a Feri társasága is elég kedves és furcsa. Én mégis szeretnék hazamenni. Szeretnék verekedni. Csak egy kicsi erőm jönne. Avagy otthon változnának a dolgok. (Sub rosa: téged félt a famíliád. Feri ilyes leveleket kapott. Félt, hogy valami nagy halálugrásra készülsz. Készülsz, anélkül hogy tudnád. Ezt megint nem kell elárulnod, hogy tőlem tudod. Én nem hiszem, mint ahogy nem hiszek semmi jót vagy rosszat. Ellenben örülök, ha egy csöpp-csöpp eksztázis kicsurran gyér soraidból. Szerencsésebb voltál, mint én, fiatalabbnak maradtál.) A *Nyugat*-ot másfél hónap óta nem láttam. Pardon: két hónap óta. A *Nyugat* urai valószínűleg szakítani akarnak velem. Amilyen desperált vagyok, esetleg megkönnyíteni nekik ezt a processzust.

Ölellek, édes testvérem, jó szegény, lírikus, csak egy kicsit boldogabb Lajosom -

15 Rue de Constantinople

Vasárnap.

Adyd

544 ADY LŐRINCNÉNEK

[Párizs, 1909. ápr. 26.]

Édes jó Anyám,

nagyon nyugtalan vagyok, hogy semmi levelet se kapok. Úgy volt, hogy hazamegyek. De otthon csak izgatottság várna. S egyelőre nem bírnám ki. Lajos dolgában lelkiismeretes vagyok. De tőle se kapok hírt. Kérek azonnal levelet.

Ezer csók

Endre

545 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 26.]

Édes Lajosom,

mi van veled? Nagyon nyugtalanít a hallgatásod. Írj. Én a te dolgodban megint próbáltam valami újat. Nyavalyás és tehetetlen vagyok. Ezért nem merek egyelőre haza se menni. Barátaimat ölelem. Téged csókol

Endre

546 OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. ápr. 28.]

Édes Ernőm,

itt van két vers, nyilván elkéstem velük. Nem tehetek róla, beteg vagyok s bajjal tele. A jövő számra megkezdem azonban tervezett montekárlói[!] tanulmányomat. Tetszik? Ha nem, az se baj. Nem levelet, de egy *Nyugat*-ot nem látok két hónap óta. Fölösleges vagyok én már nektek. Legalább a lapot látnám.

Adytok.

547 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr.]

Édes, jó Lajosom,

ezt a pár sort Berlinbe küldöm még, s ha elutaztál is, hiszem, hogy megkapod. Egyszer a levélírásról beszélgettünk, mint elócskult irodalmi műfajról. És - nevess ki - én most téged meg akarlak fogni a te saját képeddel. Te valóságos irodalmi levelet küldtél Feri öcsédnek. Ő viszont csak éppen azt nem akarta elárulni a levélből, ami rólam szól. Kérlek, nehogy szemrehányást tegyél Ferinek. El se áruld, hogy ezeket írom. Ám ha elkövetted meggyőződésed ellen a bűnt, lakolj érte. Írd meg nekem azt, amit Feri nem árult el a leveledből. Olyan nyomorult, bomlott vagyok, hogy például ez a dolog is őrülten bír nyugtalanítani. Te tehát, ha emlékszel reá, meg fogod írni nekem, amit rólam írtál. Egyebet? Csak nyögni tudnék úgyis. Ha Thun nem esnék nagyon távol Zürichtől, mivel úgyis Svájcon át megyek majd haza, egy napra megnéznélek.

Ölel nagy szeretettel, s várja leveledet

15 rue de Constantinople

Adyd.

548 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. máj. 3.]

Édes Lajoskám,

ez a levelem nagyon diszkrét. Most kaptam saját kezű, hosszú, szép levelet Apponyitól. Ügyedet még arra az esetre is biztosította Molnár Viktornál, ha ő otthagyná a miniszterséget. Hiába, mégis előkelő és úriember. Most már azután bizalom és erő kell, fiam. Csókol

Endre

549 BRÜLL ADÉLNAK

[Párizs, 1909. máj. 9.]

Kedves, Jó Adél,

négy hét óta sírok, haldoklok, s négy hét óta tudom, hogy így fog lenni. Nem tudtunk, s nem akartunk se felejteni, se jók lenni, se türelmesek. Én úgy jöttem ide, mindent s mindenkit fölrúgva, mint az egyetlenhez és utolsóhoz, aki, ami az életből mosolygósabban illethet. Szinte pestiesen őszinte voltam, számot adtam érzéseimről, bűneimről, nyavalyáimról. Magyaráztam, hogy micsoda idegbaj az az akaratlanság, mely már a kívánt alkoholt se kívánja, de issza. Elmondtam minden nyomorúságomat, de maga már három és fél év óta nem tud engem érteni s magyarázni. Önzéssel vádolt, holott, ha maga is beteg ugyan, miként én, de önzőbb, türelmetlenebb, mint én. Fáj, most is jajgatva sírok, hogy így kell elmennem - talán utoljára - magától s Párisból. Mert túl és fölül a mi megbomlott idegeinken, túl időn, apró incidenseken meg rohamokon - érzem, hogy sohse volt maga nekem olyan sok, mint most. Mindegy ezek után, hogy maga mit gondol, és mit tesz. Én tartozom magamnak s az életnek egy egészségesedő próbával még. Sikerül, vagy nem sikerül, ez megint más kérdés. Azt tudom, hogy nem volt még valakinek ilyen bolondul mániákus, ragaszkodó valakije. Vagy megyek el, mint egy halálraszánt vagy talán még szörnyűbb állapotban. Levélben nem lehet elmondani, szóban maga nem engedte. Azt az egyet tudom, hogy ha nem halok meg, s a jó, kedves téboly nem száll reám - megpróbálok becsületesen, illő csöndben s regulák között mindentől elvonatkozni, aminek életlátszata vagy -szaga van. Maga tudja, hogyan félek én a trubadúrszereptől s a kelletlen s keletlen romanticizmustól. Mégis annyira trubadúr és romantikus ma és most merek lenni, hogy lássam, láttassam: itt nem csupán bennem volt a hiba. Sokat sohse vártam nőnemű személytől, de magának különleges trónust építettem. Röhögtek, szidtak is érte távolról, közelről. Mindent megpróbáltam, elviseltem a Dodó ütéseit, a félszeg helyzetet, barátaim szamár fejcsóválását. Azt hittem, hogy maga a régi, illetve az, akinek én régen hittem. Látjuk-e egymást e földi életben, nem tudom. De tíz élettel érzem összekapcsolva magamat magával. Maga persze élhet, ahogyan akar, s lehet, hogy ha erőm visszatér, megtagadom magát. Most azonban mint egy bolond sírok, és már - úgy érzem - elvesztettem, lejátszottam az életemet. Vizsgálja, ha tudja, egy kissé magát, nem én vagyok az egyetlen bűnös, sőt talán én legkevésbé. Valami szanatóriumba megyek (és nem a *Nyugat*). Kérem, küldje el nekem a Hatvany Feri képét, a kis Leopold leány arcképét s Baróti Szabó Dávid öreg könyvét s a Hatvany Laci által dedikált könyvet. Nagy igazságtalanság történt, de nem vádolok senkit. Az életnek ritmusa és logikája van. Nagyon szereti, s kezeit ezerszer csókolja

Ady

550 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. máj. 15.]

Édes Lajoskám,

türelem, bizalom, a gr.-nak írtam. Minden remény megvan. De kétségbeesni különben sem szabad. Bízz bennem, magadban és sorsodban. És nem olyan nagy a baj, amilyennek látszik. Nézd az én esetemet. És én se vagyok kétségbeesve. Most még nyárig maradok. Mert félek otthon betegen és érzékenyen, ezer ellenség közben.

Minden barátomat ölelem

Endréd

551 MOLNÁR VIKTORNAK

Páris, 1909. máj. 15.

Méltóságos Államtitkár Úr!

Apponyi gróf miniszter úr őnagyméltósága kegyesen válaszolt egy levelemre, melyben Ady Lajos öcsém tanári kinevezését kértem. Méltóságod két esetben is volt kegyes már e nekünk nagyon fontos ügyben engem meghallgatni. Apponyi gróf úr levelében arról is értesít, hogy az ügyet Méltóságod figyelmébe ajánlotta, minden non putarem esetére. Én tehát most ismét csak megismételhetném, amit személyesen előadtam. Komoly, derék, hivatását szerető s kollégáitól becsült ember Ady Lajos. Méltóságod nemcsak emberséges dolgot fog cselekedni az ő kinevezésével, de utat nyit egy hasznos ambíciónak is. Ezenfelül egy szomorú családi katasztrófát hárít el. Apponyi gróf őnagyméltóságát nem akarom újabb levéllel molesztálni. E levélben köszönöm meg Méltóságodnak s neki, hogy olyan kegyesek és jóindulatúak voltak ebben az ügyben. Méltóságodnak nagyon tisztelő, igaz, régi híve

Ady Endre

552 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. máj.]

Édes Lajoskám,

itt küldöm (s őrizd diszkréten) az államtitkár levelét miheztartás végett. Talán nemsokára láthatlak.

Csókol

Bandi

553 BRÜLL ADÉLNAK

[Párizs, 1909. jún.]

Kedves Adél,

azt az egyet akarom még, ismét, de utoljára, így írásban is kijelenteni, hogy én Maga ellen soha árulást el nem követtem. Ezt bátran magam és mindenki előtt vallom, holott érzem, hogy nevetséges vagyok, mindegy. Magát szeretem, becsülöm jobban, mint hat év alatt bármikor is. Minden jóságára, a Magáéra és hozzátartozóiéra is végtelen hálával emlékezem. Emberfölötti módon igyekeztem a rossz idegeimmel, bomlottságommal is, hogy ezt demonstráljam. Azt is bátran vallom be, hogy a sikertelenségnek én vagyok az oka. Igaz, hogy Maga beteg, izguló, kiszámíthatatlanul érzékeny. De ha például három év előtt lett volna ilyen, én kibírtam volna. Kutyakötelességem is lett volna a végső tűrőképességemig el nem felejteni, hogy micsoda Maga nekem. De most már sajnos elértem oda, hogy bizonyos izgalmak kiforgatnak teljesen magamból. Még idegenek bántása is majdnem megőrjít, s a maga bántásai még ezerszeresebben fájnak. Részletdolgokról, kicsinyes pörtémáinkról nem írok. Én igenis, ma is, mindig mindenki előtt úgy viselkedtem, hogy nincs, akivel magát fölcserélhetném. Mint kis dokumentum - önmagam számára csupán - hogy még Párisban leszek, senkivel nem fogok még

levélben se érintkezni. Ha az volnék, aminek Maga indulatrohamaiban hisz, én volnék a legboldogabb. De - sajnos - mindabból, amivel Maga gyanúsított, semmi se igaz. Sajnos, Maga nekem nem volt jó sorsom, holott az akart lenni. Bár vesztem volna Nagyváradon, bár ne csináltam volna meg, amire Maga biztatott, ezt a hatéves kálváriát. Odaadtam semmiért erőmet, butaságomat, életkedvemet. Mindezzel ostobául, de mai kínjaim nélkül élhettem vagy pusztulhattam volna. S a legrettenetesebb az, hogy ma kevésbé tudom Magát kitörülni az életemből, lelkemből, mint a hat év alatt bármikor. Annál - sajnos - okosabb vagyok, mintsem Magát mondjam a fátumomnak. A fátum utolért volna mindenképpen, de úgy történt, hogy a Maga személyében kívánt végigverni. Akármi akárhol s akármilyen hamar történnék velem - még magamon kívül se - okolom csak Magát. Viszont én is elvárom, hogy több irgalommal és belátással gondoljon reám. Rettenetes érzéseim vannak, a helyzetem is az, de nem tehetek semmiről, jöjjön, ami jön. Dodótól és Bertától személyesen sikerül talán búcsúznom.

Kezeit szeretettel, nagyon csókolja

Ady

554 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1909. jún. 12.]

Édes jó Adél és Dodó,

borzasztó út volt, de végre Pesten vagyok! Utálatos szomorú itt minden. Hosszabb levelet majd Mindszentről írok. De addig még küldök levelet. Mert olyan fáradt vagyok, s annyi a dolgom, hogy csak kedden, szerdán mehetek el innen. Ma voltam Sasvárinál. Őrülten örült nekem. Azért nem írt Dodónak, mert már három hét óta készül mindennap Párisba. Valószínű, hogy tíz napon belül künn lesz. A kormányválság miatt nem intézkedett. Ha kimegy, intézkedni fog. Akárhogy rúgtam, kapálóztam, holnap, vasárnap velük kell vacsoráznom. A családja Dodóról akar hallani, gondolom, főképpen Piroska. Nekem meg kell hoznom Dodónak ezt az áldozatot, ugye? Bródy Margit egy csomó szamár pletykát csinált itt rólam. Egyéb újságokról később. Itt küldök egy-két engem csúfoló lapdarabot.

Csókol mindőtöket szeretettel

Adytok

555 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1909. jún. 19.]

Édes jó Adél és Dodó

csak ma este utazok el e förtelmes Budapestről. Sajnos nem egyenesen haza, de Nagyváradra. Ti. Gyurka, ahogy megjósoltam, bajba került a tárlatával. Egy Ady-matinéval akarnának segíteni rajta, s nekem így, betegen is muszáj kötélnek állni. De még délután a gyorsvonattal jövök vissza Váradról. Ladányban találkozóm van Regina nénivel, aki jön velem Margitot meglátogatni. Én Mindszenten 4-5 napot időzök. Onnan egyenesen Kolozsvárra megyek. A Ferenc József tud. egy. ideg- és elmekórtani klinikájának kísérleti idegosztályára. Ugye, szép elkeresztelése a bolondokházának? Az orvosa nagyszerű ember, dr. Lukács Hugó. A minisz-

térium kedvezményes helyet engedélyezett. Három doktor is megvizsgált, nagyon nagy baj van.

Egy hét óta költöm-töltöm itt az időt, pénzt és egészséget. De alig tudtam pár helyen elvégezni ügyeimet. Apponyinál voltam, kedves volt, de én úgy látom, ő már bukott ember. Az államtitkár nagyon kedves volt szintén.

Édes Adél és Dodó, nagyon-nagyon nagy szeretettel gondolok rátok. Bocsássatok meg, ha vétettem néha idegesen, bolondul ellenetek. Bertával együtt ölel

Adytok

556 KONRÁD BÉLÁNAK

[Érmindszent, 1909. jún.]

Édes jó Doktor úr, kedves barátom,

Szeretettel ajánlom figyelmedbe édesapámat, aki kissé gyáva s nagyon falusi ember. A lába fáj szegénynek, a Félixbe menne, de féltem egy komoly orvosi vizsgálat nélkül. Légy kegyes, vizsgáld meg, s mondd el neki a véleményedet. E kegyességedért igaz szívből nagyon hálás lesz szerető híved

Ady Endre

557 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1909. jún. 22.]

Édes jó Dodóm,

tényleg le kellett mennem Nagyváradra. Segítettem is valamit Gyurkán, aki teljesen úgy járt, ahogy megjósoltam. Ama bizonyos pénzt bizony nem adta át még szüleidnek, nagyon röstelli, sietni fog, mihelyst lesz neki. Édesapád pompás erőben, kedvben. Édesanyád egy kicsit gyöngélkedik, de nincs semmi veszedelem, (zárójelben és diszkréten: Miska egy jó párti előtt áll). Én még három-négy napig maradok Mindszenten, s megyek Kolozsvárra. Ha írnátok, még Mindszentre írjatok, ha későn jön, utánam küldik.

Ölel benneteket

Ady E.

558 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1909. jún.]

Drága, édes Adél,

csak pár órát töltöttem Váradon, s nem mehettem ki a temetőbe. Kolozsvárra menet direkt ezért kiszállok egy fél napra. Azért nem maradtam tovább, mert Ladányban várt Regina néni. Együtt érkeztünk éjfél után éjszaka. Nagy volt az öröm, Regina néni itt tölt még másfél napot,

nagyon jól érzi magát. Margit is nagyon boldog volt. Nagyon jó színben van, semmi baja. Ruháját s más dolgait Székiné s Károlyban olyan jól megcsinálták, mint Párisban. Margit kedvéért édesapám a fürdőben, a Félixben lévén meglátogatta Jóskát. Jóska ugyan panaszkodik. Én e hét végén megyek a bolondokházába. Sok bajom van, de nem panaszkodom, mert már unalmas vagyok. Édesanyámon szegényen súlyos szívbaj tüneteit konstatálták. Ha ír, drága jó Adél, egyelőre Mindszentre írjon. Innen Kolozsvárra küldik majd utánam. Mindenesetre írjon, s adjon módot, hogy írhassak.

Ezerszer csókolja - kezeit

Adyja

559 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1909. jún. 26.]

Édes, drága, jó Adél,

nem jó lesz az se úgy, hogy maga nem ír, se úgy, ha egyenesen megkínzó céllal ír. Levelére sokat tudnék s fogok írni. Most öcsémet látogattam meg, s holnap megyek Kolozsvárra. Címnek - úgy gondolom - elég: egyetemi ideggyógyászati klinika, Kolozsvár. Holnap, ha kiszállhatok Váradon, megnézem a sírt. Minden egyébről pedig Kolozsvárról írok. Remélem, azóta írt már nekem újból. Nagyon kérem, segítsen meggyógyulni, mert akarok. Ez magától is függ, s legyen jó, ha érdemesnek tartja. Ha nem, hát legföljebb tönkremegyek. Maga pedig tegye, teheti, amit csak akar. Margitot beküldtem Regina nénivel Jászi orvoshoz ajánlással. A lábait fájlalja, álmatlan. Most kúrákat végez. Az orvos szerint a szíve is gyönge. Az is baj, hogy nagyon kövér: százöt kiló. Szegény, ő azt mondja: 70. Egyébként várja Bertát. Elég jó kedve van. Jöjjön maga is Bertával. Tarcsa magának nagyszerű volna, s én is odamennék kúrám után. Írjon, hogy írhassak.

Ezer kézcsókkal

Adyja

Édesanyám, édesapám üdvözletüket küldik. Biffinek nem érdemes cipőt küldeni.

560 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1909. jún. 26.]

Kedves jó Barátom,

sietve írok. Holnap utazok Kolozsvárra. Cím: ideggyógyászati egyetemi klinika. De még ma megírom a Monte-Carlo cikk elejét. Közöljétek, rendesen küldöm a folytatást. Ami a *Nyugat* versmonopóliumát illeti, ezer örömmel. De a *V. Ú.*-nál van még három vagy négy versem. A könyvek dolgát meg kell gondolnunk. A M. Könyvtárat teljesen elejtettem, nem kell. De az antológiának nincs akadálya. Egy fillér nélkül érkezem Kolozsvárra. Távirat megy azonnal hozzátok, s jöjjön táviratilag a pénz. A Gyurka verse meglesz. Szerető hívetek:

Ady E.

561 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

Kedves jó Adél és Dodó,

megérkeztem Kolozsvárra, a zöld fedelű, híres házba, s kétségbe vagyok esve. Az a doktor, aki miatt idejöttem, híres ideggyógyász, nagy tisztelőm, valami haláleset miatt két hétre elutazott. Most itt vagyok idegenek és bolondok közt árván. Szeretnék elutazni, de most már meg kell próbálnom a gyógyulást akárhogy. Tegnap délután kiszállottam Nagyváradon. A Farkas-virágtelepen kiválasztottam amennyi szép fehér rózsa volt, s kivittem a sírra. A sír jó állapotban van, a kő ki van jóval cserélve. Ezer nyugtalanság bánt, mihelyst kissé lecsitulok, írni fogok.

Bertust üdvözlöm, s ölel szeretettel mindőtöket

Írjatok!

Adytok

562 OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

Édes Ernőm,

mindenekelőtt kérlek: azonnal küldjetek *táviratilag* pénzt. Akárhonnan, akármi címen. Ne várjátok meg, míg én táviratozom. Mindent eladok, azaz megígérem nektek. Cikkem holnap küldöm, remélem nem kések le vele. Kétségbeesetten, fillér nélkül ide érkeztem máma. A híres, zöld fedelű palotába, a többi, sok bolond közé. Azt hiszem, innen még szép dolgokat is fogok írni. Címem: Kolozsvár, ideggyógyászati klinika.

Ölel mindőtöket, s a több ízben kért és megígért pénzt azonnal várja

Adytok.

563 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 2.]

Édes, jó Adél és Dodó,

Adél egy levelén kívül semmi hír tőletek, rólatok. Én most már öt nap óta vagyok Kolozsvárott. Kezelőorvosom ideális ember és doktor, Ady-imádó. Egy félcsöppnyi alkoholt nem iszom. Cigarettázni félannyit se, mint máskor. Fürdőket kapok, tornázom, korán fekszem. Nappal a doktor válogatott, kedves társaságot gyűjt. Szóval meggyógyulhatnék, de az alvás még mindig nehezen megy, tele vagyok határozatlan, kínzó vágyakozással és félelmekkel. Írjatok, én már sokszor írtam. Aug. 1-ig akarok itt az ideggyógyászati klinikán maradni. Ha Adél és Berta eljöhetnének abba a fürdőbe, ahol Gyuri van, én is odamennék. Nemcsak női fürdő, de ideg, szív és vérkeringésbeli bajok ellen való.

Kérlek, írjatok. Bertával együtt szeretettel ölel

Adytok

564 FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]

Édes Barátom,

Kolozsvárról írott levelem, melyet több levéllel együtt küldtem, a többivel együtt elsikkadt. Éjjel küldtem ki a New York portása által. Ezért nem tudtátok, hogy én igenis tárgyalni akarok a könyvek átvétele dolgában, s ezért nem kaptam táviratilag tőletek pénzt, ahogy esengve kértem. Az antológia is megcsinálható. Én csak a S. és W.-nek vagyok lekötve 3 kiadásra. Majd ezt megbeszéljük. Ölel benneteket szeretettel, s küldjetek több pénzt, mint 100 korona.

Ady Endre

565 BRÜLL ADÉLNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4]

Édes jó Adél,

ahogy ide érkeztem, rögtön levelet írtam magának. Megírtam, hogy Váradon kiszállottam, s kimentem a temetőbe. A sír rendben van, a kő kicserélve. Vittem fehér rózsákat édes mamája sírjára. Ez a levele több levelemmel együtt a New York szálloda portása kezén elsikkadt. Pld. az édesanyám se kapta meg az akkor küldött levelemet. Most várom, hogy Mindszentről megjöjjön a postám, mint mindig eddig, fogok írni ismét.

Sok-sok kézcsók és ölelés mindnyájuknak.

Ady Endre

566 BRÜLL ADÉLNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

Édes jó Adél,

ma két levelet kaptam egyszerre, az egyik Karlsbadot is megjárta, úgy látszik, nem tudták kiolvasni Kolozsvárt. Evvel együtt három levelet kaptam. Dodótól egyet s egy levelezőlapot Badenből. De én sokkal többet írtam, mint maguk, nem érdemlek szemrehányást ezúttal ezért a dologért. Mint megírtam már: egy levelem több más levéllel egyetemben elveszett a New York Hotel portásának a kezén. E levelemben számoltam volt be váradi temetői látogatásomról. Ugyanebben a levélben proponáltam, hogy jöjjön maga augusztusban Tarcsára, mely nagyon magának való fürdő, s amely nekem is ajánlatos volna fürdőkúrára, utókúrára. És ugyanebben kértem - ha jól emlékszem - amit most megismétlek: az arcképekből válassza ki, ami magának tetszik, s a többit küldje ide Kolozsvárra.

Pesten egy hetet töltöttem: elleptek az emberek és a tisztelők, a fene egye meg őket. Egyébként folyton viziteltem a kétezer koronás díj dolgában... a szanatóriumba való felvételem érdekében, és hogy forintokat szerezzek az én költséges tartózkodásomhoz és utamhoz. Egy esetben Bródynál ebédeltem doktorommal és Molnár Ferivel, máskor mindig Kaboséknál. Vacsorázni a *Nyugat* embereivel vacsoráztam, hol itt, hol ott. Hatvany bejött Hatvanból, ki

akart vinni, de én nem mentem. Egy este Löwensteinékkel vacsoráztam a Margitszigeten... hogy kapjak a Pallastól még száz korona előleget. Egy este végül - mint írtam - Sasváriékkal vacsoráztam a Hungáriában...

Ami Kolozsvárra jövetelemet illeti, ez egy összeesküvés eredménye. Dr. Lukács Hugó első egyetemi tanársegéd már egy év óta készül lefogni és meggyógyítani. Nemesebb embert még nem ismertem. Szép, hatalmas legény, muzsikál, gyönyörű képei vannak, szeret minden művészetet, az összes Ady-verseket könyv nélkül tudja. Idegorvosnak és pszichiáternek pedig híres az orvosok között, bár még csak harmincnégy éves. Már elment volna a klinikáról, mert főorvosnak választották meg a kolozsvári munkásbetegsegélyző kerületben. Miattam maradt itt, összeveszett miattam a professzorral, a vezető tanárral, az összes orvosokkal. Nagyszerű úri kényelmem van, s ő úgy vigyáz reám, hogy szegénynek egy szabad perce sincs. Budapesten is lehetőleg minden meghívást visszautasítottam, s itt is azt tenném. De erre nem kerülhet sor, mert nélküle nem szabad kimenni a városba. Együtt sétálunk, kocsizunk, eszünk. Ha ő ki is akar este maradni, előbb engem felkísér ide a hegyre, ahol mi bolondok lakunk, s lefekszem.

Mióta itt vagyok, egy fél csepp alkoholt nem ittam, cigarettázni azonban tizenötöt szabad. Fürdőket veszek, leöntéseket, holnaptól kezdve vizes göngyöléseket. Aludni egy fél gramm medinált kapok még, de holnaptól kezdve már csak negyed grammot. Eszek, mint egy farkas, és hízok, de az alvás nem megy még, s tele vagyok félelemmel és nyugtalansággal. Pedig Lukács még arra is vigyáz, hogy kikkel érintkezhetem. Egy-két fiatal egyetemi magántanár. Okos, kedves, szerető vidám emberek. Nőtársaságban nemigen szabad lenni. Ma este kivételesen megyünk el Somlóékhoz vacsorára. Dolgozni nem dolgozom semmit, de már kezd ehhez is kedvem szottyanni. A *Nyugat*-nak írtam csupán nyolc verset, mióta itthon vagyok. Azonnal írok a *Nyugat*-nak, a fene egye meg őket. Hiszen felírták az összes hiányzó példányokat, megígérték, hogy rendesen küldik a lapot Párisba... Váltig sajnálja édesanyám, hogy maga akkor volt Mindszenten, amikor ő beteg volt és elfoglalt. Sajnálja, hogy nem tudott olyan lenni magához, mint amilyen szeretett volna lenni. Margit miatt ne aggódjék, nincs semmi komoly baj... A váradi útról majd intézkedem én, ha augusztus elején hazamegyek, személyesen.

Ha erőm megjön, darabot írok. S ha őszre megkapom a kétezer koronát, kimegyek Párisba. De jó volna Rómába menni, ugye? Lukács reméli, hogy meggyógyulok, s én akarok meggyógyulni. Nagyon-nagyon és mindig gondolok magára és mindenekelőtt magára. Lássa, én nem felejtettem el, amire céloztam, s amit maga megértett, de én meg magától vártam. Írjon. Bertát, Dodót ölelem. A maga kezeit ezerszer csókolja hűséges

Adyja.

P.S. A bolondokról pedig majd sok érdekeset fogok magának beszélni. A tarcsai tervről gondolkozzék, s írjon.

567 OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

Kedves Ernőm,

Szendrő megígért bizonyos *Nyugat*-számokat, s nem küldte el Párisba. Pedig oda kell hogy menjen és állandóan lap. Reklamáld nála a dolgot, bár azóta a kiadóhivatal is változhatott. Nem tudom, mert 5-én délután hiába jártam sorra a kolozsvári könyvesboltokat. Itt is, mint

Váradon, panaszkodtak, hogy pl. Ady-számból többszöri kérésre se küldtek. Ez nem administráció, így megdöglünk.

Ölel mindőtöket

Ady E.

568 OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

Édes Ernőm,

Itt vannak először is a versek. A cikk (legalább az első folytatás, de esetleg két számra való) hétfőn ott lesz. Ölel benneteket

Ady E.

569 EMŐD TAMÁSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

Kedves Tamásom,

innen, e gyógyítóhelyről szeretettel kérlek két dologra. 1. Írd meg nekem a Kollányi és a Horváth Henrik címét azonnal. 2. Intézkedj, hogy ígéret szerint kapjak még a *Holnap*-ból egy-két kötetet. Édesanyám címére küldesd: Érmindszent. Azután írj magatokról. Kolozsvár, ideggyógyászati klinika.

Szeretettel ölel

Ady Endre

570 BIRÓ VERÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 11.]

Kedves, kicsi Vera,

sokszor csókol téged Ady Endre bácsi. Édesanyád kezeit csókolja, édesapádat szeretettel öleli. Nagymamádat, nagypapádat, mindenkidet, akik téged ott becéznek, üdvözli. Légy mindig jó kisleány, szépség, kedvesség és vigasztalás.

571 BRÜLL ADÉLNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 12.]

Édes, jó Adél,

levelét ma kaptam, összes levelei jól vannak címezve, de egy, melyre céloz, mintha nem jött volna meg. Nehéz dolog ám a gyógyulás, sok-sok és sokfajta reakciót érzek. Az agyam

mintha kiszikkadt volna, kis társaság, olvasás halálra fáraszt. Egy bizonyos: az ital szinte eszembe se jut, cigarettázni kevesebbet szívok, és három ember helyett eszek. De az álom minden fürdetések, mesterkedések dacára késik. Kolozsvár unalmas, ostoba, szerencsém az orvosom s két vagy három közös barátunk. Somlóékkal is voltunk egypárszor, ma nálunk ebédeltek, a napokban utaznak nyaralni. Én a doktoromnál lakom, együtt étkezünk, vacsorázni azonban lemegyünk a városba. Az intézet modern, nagyszerű; van idegosztály, aztán külön zárt osztály súlyos idegbajosoknak, férfi és női elmebetegosztály a dühöngő betegek osztálya. Én Lechner udv. tan. professzor úr egy csomó kellemetlenkedése után fölköltöztem Lukács dr.-hoz. Az érdekemben (mert Lechner az összes osztályok igazgatója) még a minisztériumból is írtak, Janovits igazgató, aki pénzelőleget ajánlott föl s adott színdarabra, táviratoztatott a főispánnal az ügyemben Pestre. Hatvanyék írtak Lechnernek, Ignotus írt, Somló és Palágyi tanártársai jártak fönt nála stb., stb. Végre beleegyezett, hogy én külön, mint Lukács vendége legyek, ő kezeljen, s nála lakjak. Aug. 1-ig mindenesetre aránylag irigylendő kényelemben itt maradok. Lukács itt hagyja az intézetet, s akkor én is megyek. A cipőket (bár én vettem itt Kolozsvárott sárga cipőt) kérem ide küldeni. Ha esetleg nem jók, visszaküldöm azonnal, ha jók, megtartom, s azonnal küldöm a pénzt a Dodó címére, ha jobb lesz, egyenesen neki. A doktorom ismeretlenül tisztelettel csókolja a kezeit. A Margit dolgában a napokban írok haza hosszabb levelet.

Egyébként itt mindenféle bajomat kezelik, s a fiatalabb orvosok olyan dühvel verekednek a gyógyításomért, hogy már alig-alig bírom. Sok-sok apróságot, esetet írhatnék még s fogok írni. Persze érdektelenek, de itt nálunk a kicsi dolgok is nagy események. Bertust, Dodót ölelem, kezeit sokszor-sokszor csókolja szeretettel

Ady

572 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK

[Kolozsvár, 1909. júl.]

Kedves Boldizsárom,

nagyon köszönöm leveledet. Rám fért, mert itt van, most van csakugyan a krízis. Majd írok hosszabban, sokat később. A *Holnap*-ból nekem csak *egy*=1 példány kell. Érmindszentre. Ezt küldik Deutschék. Adélod kezeit csókolja, téged nagy szeretettel ölel

Adyd

E lappal egyszerre küldöm az *Új versek*-et is.

573 BRÜLL ADÉLNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 16.]

Édes Jó Adél,

telnek a napok, s úgy gondolom, hogy sokat javult az állapotom. Csak az agyam olyan fáradt, mint még talán soha. Aug. elején azért mégis szeretnék kimenni innen. Lehet, hogy pár napra a közeli Magura-havasokba mászok föl ekkor. Nyolc óra kocsin, gyönyörű, néhány villával s egy kis hotellel. Egy-két ismerősöm nyaral ott, s nem volna utolsó egy kis lábszánkózás. De nem bizonyos, s valószínűbb, hogy megyek egyenesen Érmindszentre. Itt változatlan az élet,

pár emberrel érintkezem. Dolgozni nem is szabad, de nem is igen tudok. Lukács, a doktorom, mindig mellettem van. Esténként 10-15 percre a színházba néztünk be, de a színházat e hét végén bezárják. A tökéletes unalom s a majdnem teljes butaság s élettelenség városa Kolozsvár. Levelet se igen sokat kapok. Úgy vélem, hogy egyesztendei hallgatás után, így, meghalnék a világ számára. Egyébként már kezdek aludni is jobban tudni. A képeket nem kaptam még mindig meg, s Bertusnál megsürgettem. Dodó miért nem ír egy-két sort? A lapokat kapom, jól fognak, köszönöm. Sokat, állandóan gondolok magára, magukra. Vajon mikor láthatom. Ezer szerető kézcsókkal

Adyja

Bertust, Dodót ölelem.

574 BRÜLL ADÉLNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 20.]

Édes, jó Adél,

a Margit dolgában azonnal s hosszú levelet írtam édesanyámnak, aki magát tudatni fogja. Én nem hiszem, hogy valami komolyabb baj fenyegethetne. A légzőszervek gyöngesége maguknál családi baj. Ő kövér most, s talán csak egy kis nehéz lélegzés az egész. Nem hinném, s doktoroktól is kérdeztem itt, hogy asztmája lehetne vagy komolyabb szívbaja. Ha aug. első napjaiban hazamegyek, majd a szükség szerint intézkedek minden kérdésben. Nagyon szeretném, ha Rheinfeldenbe én is eljuthatnék, de gyalázatos pénzügyi helyzetben vagyok. Dolgozni nem dolgozok, s nem keresek pénzt, de adósságaimat se lehet már növelni. Ha azonban lehető lesz bármi módon, vagy ha Margitot muszáj lesz kivinni, és ha maga csakugyan odajön, én is odamegyek. Erről majd az idő, körülmények fognak dönteni. De kérem, még ide Kolozsvárra írja meg azonnal, hogy megy-e Svájcba, s ha lehet, azt is, hogy miért kell mennie. Itt azért maradok csak aug. 1-ig, mert akkor Lukács távozik, s én nélküle nem tudnék itt maradni. A képek a maga legutóbbi levele után három órával érkeztek épen és szépen. A Biffi-dologban megvárom mindenekelőtt a cipőt. Hanem nagy gazember a kis öreg, hiszen mi a negyven frankot is sokalltuk, s nehezen mentünk bele. Nem is fog kapni, csak negyvenet. Esztiről, édes jó Adél, ezúttal se írhatok sokkal többet. Nem hinném, hogy hozzám utazott volna, mert e helynél könnyen kaphat jobb helyet. A „kocsizások” egy kocsin hazavivés volt, s általában nincs szerepem sem Eszti kedvességeiben, sem szemtelenségeiben. Ami az én állapotomat illeti, sokat javult, habár most is tele vagyok félelemmel. Még attól is félek, és nem minden ok nélkül, hogyha egyébből nem, de a zsenimből kigyógyulok. Nem tudok, s nincs kedvem írni. A *Nyugat*-ba mégis írtam öt verset, de ez minden. Egyébként - nem tudom, megírtam-e már - a *Nyugat*-tal megegyeztem, hogy csak nekik írok verset. Jobb is lesz ez így. Életem resteskedés, fürdés, séta, olvasás, cigarettázás, evés, már-már egy kis alvás is. Éjfél előtt ágyban vagyok persze. A Bimbó utcai nő bolond leveleket küld Mindszentre. A többek között egy versekkel teleírt rongyos batiszt zsebkendőt, mely állítólag sírásban szakadt szerteszét. De ez lesz az utolsó zsebkendő. Én méltányoltam a küldeményt, s a zsebkendőt még utoljára legzsebkendőibb hivatásának engedtem át, s bedobtam a papírkosárba, hova a levelei is várták már. Most jött haza Olaszországból első ideálom, Zsóka, akit meg kell látogatnom. Tudja, hogy Kolozsvárt lakik szegény, kis, süket asszonyka. Látja, hogy mennyire vigyáztam, hogy ne írjak bolond levelet. Vagy azt kellett volna írnom? Istenemre, semmi se ment volna olyan könnyen. Olyan bolondokat hozott volna ki belőlem az a szomorú helyzet,

hogy nem bízom semmiben, se erőmben, se talentumomban, se életemben s hogy magához fűzött vagyok erősebben, kétségbeesettebben, mint valaha.

Bertát, Dodót ölelem, a maga kezeit ezer csókkal csókolja

Ady E.

575 FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 21.]

Kedves Barátom,

ma írom meg a verseket, bár lázas, beteg vagyok, egy nagy meghűlés nyomorékja. Ugyancsak a versekkel együtt küldöm a Monte-Carlo-cikk első folytatását, illetve az első közleményt. Én jobban ismerem magamat, s akkor írok igazán, jobban s minden folytatásra hosszat, ha valami már megjelent, ha kötve vagyok. Kegyeskedjetek tehát sans scrupules leadni okvetlenül az első részt. Befejezhetném a második folytatást is, de ti akkor egyszerre adnátok ki. Szóval: bizalom. Nem tudom, mikor mehetek Pestre, de tudatni foglak előbb benneteket. Móricz könyvét elolvastam, nagyon tetszik. Írjak róla, avagy Ignotus, vagy te akartok írni? A verskönyvek dolgának - mint írtam - elvben barátja vagyok. Gárdos nem írt nekem semmit. Mi írnivalója volna, hacsak pénzt nem akar küldeni, ami bizony jó volna. A második kiadásra karácsony még elég távol van, s úgyse tudok semmit, míg veletek nem tárgyalok. Hatvany Lajosnak mi a címe? Valamennyieteket szeretettel ölel

Szerda

Adytok

Kedves feleségednek add át tiszteletes kézcsókomat, s Gyurkát ölelem.

576 ADY LAJOSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

Kedves Lajoskám,

úgy gondolom, tévedtem tegnapi l. lapomban. Az áthelyezés talán csak az utolsóra, a nyíregyházaira értendő. Ha nem mennék személyesen Molnárhoz, *mellesleg s finoman* kerítsd bele a leveledbe App[onyi] írásbeli és szóbeli határozott ígéretét.

Csókol mindnyájatokat

Endre

Csighyéknek, ha még ott volnának, add át legszívesebb üdvözletemet

Endre

577 KABOS EDÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

Édes szerkesztő úr,

én bizony nem maradok itt tovább aug. elsejénél. Talán, ha egy-két garast szerezhetek, elmegyek valahova utókúrára. Jobban vagyok, vagy nem vagyok, az ördög tudja. Az azonban istenugyse igaz, hogy elhülyültem. Csak ennek volna komoly alapja és állandósága. Hát te hogyan élsz, mulatsz Shaw olvasásán kívül? Ilonkától ma kaptam egy keserves kártyát. Meddig maradsz Abbáziában? Lehet, hogy aug. első felében már Pesten leszek. Ölel szerető fiad

Ady Endre

578 KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

Édes Ilonka húgám,

aranyos, jó nőcske vagy, hogy csak nyomorult kutyának titulálsz. Pedig több vagyok: komisz, elhülyült, dög, tehát döglött kutya. Veronált pedig már csak nagyon néha veszek. Bort azonban két nap óta iszom 3-4 decit. Nem dolgozom, s csak aug. 1-ig maradok itt. Lehet, pár napra fölmegyek a Magura-hegységbe. Édesapád ma írt egypár gonosz sort. Reinitz, a betyár, a gombos cipős Lavotta, miért nem ír? Én nem tudom az ő címét, viszont én ismert közintézetben lakom. Édesanyád kezeit szeretettel csókolja, s téged igazán csókol szerető bátyád:

Ady Endre

579 BRÜLL ADÉLNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

Édes, jó Adél,

nem érdemeltem meg szemrehányását, mert én nem várok mindig a maga levelére, s írok rendesen, gyakran. A képeket azért reklamáltam, mert aggódtam, hogy elvesztek a postán, s biztosat akartam tudni. A cipőket máig még nem kaptam meg, valószínűleg a vámhivatalban késnek. Margit dolgában két levelet is írtam, s édesanyám és Lajos is válaszoltak. Tehát Margitnak nincsen semmi baja, az egész képzelődés. Édesanyám különben fog magának is írni. Ami a Svájcba menetelt illeti, újra csak azt írhatom, hogy minden erőmmel akarni fogom megcsinálni. Lajos öcsém kinevezését lessük, ő fel is utazott Budapestre. Én már nem bízom benne, nagyon-nagyon aggódok, hogy becsapták. Három nap óta egyedül élek, Lukács fölutazott Pestre. Lehetséges, hogy Nagyváradig elébe utazom két közös barátunkkal, s ott töltünk pár órát. Ami a kúrámat illeti, diétázom, fürdők. Cigarettázni még mindig szívok naponként 18-20-at is olykor, de inkább kevesebbet. Öt nap óta szabad az étkezéshez két deci bort innom. Ezt az influenzámnak köszönhetem. Fürdőt fölváltva leöntésest és, mint maga, szénsavast kapok. Egyébként - mint írtam - rettenetes barbár hely ez a Kolozsvár, unalmas, ostoba. Még itt bent sincs egy-kettőnél több érdekes beteg. Várom a maga válaszát az én levelemre, mely keresztezhette a magáét. Azután már Mindszentre kérem a leveleit, mert itt, az intézet-

ben aug. 1-ig vagy legföljebb 3-ig maradok. Bár lehetne rögtön ezután Mindszentről Svájcba mennem.

Ezerszer csókolja a kezeit, Bertust, Dodót öleli a maga hűséges

Adyja

580 FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 26.]

Kedves jó barátom,

itt küldöm a verseket, öt vers, újféle vers, nagyon lelkemből sarjadzottak. Ma éjjel vagy holnap délelőtt megírom s küldöm a Móricz-kritikát. A Monte-Kárló[!] cikk első folytatása is megy. Novella azonban csak a jövő számra kerülhet. Egyebekről majd személyesen augusztus első felében.

Ölel szeretettel

Adytok

581 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 27.]

Kedves fiúk,

itt a Móricz-cikk. Holnap megy a Monte-Carlo, mert le akarom előbb másolni. Fenyő ma írt a *Függ. Magy*.-ban megjelent versről. Két évvel ezelőtt írtam. Kabaretba szántam, s a *Holnap* kötetében megjelent. Erről nem tehetek. Ha akarjátok, adok nektek írást verseim tulajdonjogáról. S akkor pereljétek a *Függ. Magy*.-ot, a *Polgár*-t stb. Én igen komolyan veszem a *Nyugat* monopóliumát.

Ölel benneteket

Ady

582 BIRÓ LAJOSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

Édes Lajoskám,

a viszontlátásig (aug. első felében) ölel, s kérlek, üdvözöld illően nevemben minden tieidet. Itt csak pár napig maradok még, itt Kolozsvárott.

Adyd.

583 BRÜLL ADÉLNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

Édes, jó Adél,

már csak pár napig leszek Kolozsvárott, s azután: Érmindszent a címem. Hazulról megyek Pestre pénzt hajszolni, hogy kijuthassak tíz napra legalább Svájcba. Nagyon-nagyon akarnám, de nem tudom, sikerül-e. Édesanyámtól újra kaptam levelet, s írja, hogy Margitnak semmi baja. Voltunk én, az orvosom s két egyetemi tanár barátunk Váradon egy napot. A Püspök-fürdőben vacsoráztunk. Kedves, elég jó kis kirándulás volt. Kornéllal az utcán találkoztam, s nagyon haragosan fogadta a köszönésemet. Mire én oda se mertem menni hozzá. Itt Kolozsváron semmi, semmi. Alig várom, hogy szabaduljak innen. Bár úgy éltem, mint egy angyal, s úgy faltam, mint egy farkas, alig egy kilót híztam csak. Most már az alvás is jobban megy valamivel. Szörnyű itt a hőség, ott is? Ma levelet vártam magától, s nem jött. Egész éjjel, mint majdnem mindig, Magával álmodtam. Talán holnap már jönni fog a várt és kért levél. Dodót, Bertát ölelem, a maga kezeit sokszor csókolja

Adyja

584 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. aug. 13.]

Édes, drága, jó Adél,

most jöttem Pestre, s lázasan dolgozom, hogy nyélbe üthessem kiutazásomat. Remélem, öthat nap múlva indulhatok. De töméntelen a bajom, s rengeteg az akadály. Addig is írjon, hogy-mint van. Én majd beszélni fogok, traccsolni sokat. Kicsi csomaggal megyek ki. Kell-e szmokingot vinnem? Milyen az a hely, a stílus? Károlyba édesanyámmal együtt Margit is elkísért. Semmi baja sincs, csak nagyon kövér. Az öcsém kinevezése a napokban dől el. Ez is nagyon izgat. Egészségem valami kicsit javult. Pesten vigyázok magamra tanácsai szerint.

Ezerszer nagyon-nagyon vágyik maga után

Ady

585 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. aug. 14.]

Édes drága Adél!

tegnap már küldtem innen Pestről levelet. S ma küldik Mindszentről a Maga két levelét. Ez a két levél megdöbbent és fáj. Én magának 31-én is írtam. Aug. 1-én, mint bejelentettem, fölmentem öt napra a Magura-havasra. Visszajöttem, s Kolozsvárról megint írtam. Mindszenten várt a távirata, melyre én táviratot küldtem. Drága Mindenem, ne vádoljon, mert megőrjít. Hiszen ebben küszködöm, dolgozom, hogy Magát viszontlássam.

Csókolja ezerszer kezeit, s kéri, a viszontlátásig legyen jó, nyugodt. Nagyon nagyon szerető

Adyja

586 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. aug.]

Édes jó Adél,

levele után keservesen sajnálom azt a kis részét is a Maga iránt érzett érzéseknek, amit papírra bíztam. Pedig ezerszer többször, jobban igazabban szeretem. Maga azonban egy babonát beszélt be magának, hogy velem szemben új bánásmód kell. Verni kell engem, kínozni, s erre kuncorogva kérem magam vissza. Tudja nagyon jól, hogy mellékesen intelligens, magát és mindent kegyetlenül ellenőrző ember vagyok. Már az halálra sért, ha felteszi, hogy metódus kell csak, és én török, vagy megszűnök. Ezt a hangot újabb okok nélkül hozta maga, vagy külön oka van rá, ez más. Én nem vagyok hűtlen magához, de én is inkább belepusztulok (könnyebben és szívesebben, mint Maga), de nem ismerek el bűnöket, amelyeket nem követtem el. Ha Maga azt mondja, hogy túl van már elvadításon, avagy megszelídítésen, ez is más. Talán hatévi ragaszkodás (elég változó hőmérsékletű) kimerítette magát. Sokallja a dolgot, s eldobja, ha megannyira kár is, azt, akihez így-úgy ragaszkodott, s aki nem utolsó ember, és aki nagyon-nagyon szereti magát. De mindegy, ezek csak azok a dolgok, amelyek már egészen nőneműek, s versfrázis nélkül: az ember elpusztul miattuk, vagy kibírja ezeket is. Én nem hiszem ez utolsót, de amit magának valamikor tréfás komolysággal mondtam: igaz. Gondom lesz rá, hogy éppen csak magának ne lehessen elégtétele az én pusztulásom osztálypörében. A mások beteges kultiválása - újra mondom - nem igaz. Még a mai napig narkózisnak sem kell nekem más, mint Maga, csak Maga. Apró nősténységeket újra illendő gőggel hárítok el vitánkból. Ám lehet, ez már Magának nem is vita. Aki például az én magához írt legújabb verseim dolgát már eleve úgy minősíti, mint maga, az már valószínűleg elintézett mindent magában. Milyen meghatottan, magam egészen felmutatva, ujjongva, sírva írtam azokat a sorokat, s kikiabáltam az egész világnak. Azt se mondom, hogy kár volt. Nem volt kár, mert az én nagy szerelmem maga iránt úgyis inkább a magam ügye volt, mint a magáé. Megtagadni csak akkor fogom, ha maga - látom - egészen érdemtelen lesz rá. Akkor: igen. Ha belepusztulok is, mint maga mondja. Én bele is pusztulok. De ehhez már magának nem lesz köze. Fajbeli és nembeli dolgok fogják ezt csinálni. Maga szégyenli, hogy hat évig megmaradt így-úgy nekem. Ne haragudjon. Így kell lenni. Levelekről beszél, melyeket nem írtam. Igazán nevetséges. Minden dolgom, gondolatom magával folyik, s kapok magától két váratlan, eltaszító levelet. Sok hét alatt. És én legyek erős a magához való hivő viselkedésben, írjak naponként levelet, holott vérzek, s mindenki által látható küzdelmeimben magától várva csak erőt, ezt kapom. Nem is tudom, mit. Jó volna, ha egészen. Tisza István módján üzenné meg: legyen vége a komédiának. Még nyíltabban. Világosan. Nem énhozzám rossz Maga, drágám, hanem önmagához. Csak meg ne bánja. Én nagyon-nagyon szeretem, én nevetségesen odaadtam és akarom adni magamat magának továbbra is. Gondolja meg, mielőtt dönt, ha már meg nem gondolta. Becsületes gyónásokra, igazán kutyai, de jóleső és akart megalázkodásokra nem úgy kell válaszolni, mint maga tette. Mert így igazán azt kell hinnem, hogy a bűnös - nem én vagyok. Nem méltó, ha én hazudok, de az se dicső, ha netalán maga tenné. Kár volna oktalan szeszélyekért feláldozni egy-két év szép valószínűségét, sőt majdnem bizonyosságát. Kár volna ambíció- - s mit tudom én miféle kérdést csinálni s csak demonstráció kedvéért demonstrálni, hogy maga tud engem elhagyni. Még nem hiszem, hogy így volna, mert érezni fogom én azt. És még halál árán is hamarább hagyom el magát, mint maga engem. Mert én szeretem. Áldja meg az isten, s gondolja meg, mi lesz. Nagyon-nagyon szeretem, halálomig növő szerelemmel. De magától függ, hogy másképpen történjék. Életem árán is, amit én több joggal, komolysággal mondhatok. Semmi mást ezúttal nem illik küldenem, mert maga csak üdvözletet küldött, és én csak egyet tudok. Azt az egyet.

Adyja

587 BERETVÁS HUGÓNAK

Budapest, 1909. aug. 18.

Kedves Barátom,

nagyon köszönöm neked azt az élvezetet és örömet, melyet ma este verseimre írt muzsikád megismertetésével szereztél. Föltétlenül és nagyon óhajtom, hogy ezeket a te Ady-dalaidat megbeszélésünk szerint az én fölolvasó részvételemmel s együtt mutassuk be Budapesten. S nagyon lekötelezel, ha te, aki szabadabb vagy, e bemutatkozást előkészíted akként, hogy méltó legyen az igazán megértő és művészi nótákhoz. Baráti üdvözlettel igaz híved

Ady Endre

588 BRÜLL ADÉLNAK

[Bánhida, 1909. aug. 19.]

Vasúti katasztrófa miatt elakadtunk; segélyvonatot Bécsbe, onnan megtáviratozom utazásomat.

Ady

589 MEDVE MIKLÓSNÉNAK

Bécs, 1909. aug. 20.

Huncut, gazember vagyok, ha Rheinfeldenből visszajövet Bécsben legalább két napot nem töltök.

Ady Endre

590 ADY LAJOSNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

Kedves Lajoskám,

címem: Rheinfelden (Suisse) Hôtel des Salines. Táviratozz, ha szükség lesz reá. Jól vagyok. Írj.

Csókol mindőtöket

Endre

591 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

Édes Dodóm,

két nap óta itt vagyok én is. Nehezen ment. Majd holnap levélben bővebbet. Bertának is, kinek levele Pesten ért.

Ölel szeretettel

Adytok

592 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Rheinfelden, 1909. aug.]

Kedves Fiúk,

íme, itt az öt vers. Holnap megy a novella is. Címem, Rheinfelden (Suisse). Őrült előkelő, de jó hely. Ide küldjétek a *Nyugat*-ot is. Nagyon kérnélek benneteket, ha az öcsém, Ady Lajos tanári kinevezése megjelent volna, *táviratilag értesítsetek erről*. És küldjétek el Kemény Simon és Balázs Béla könyvét.

Szeretettel ölel mindőtöket

Ady Endre

593 BERETVÁS HUGÓNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 26.]

Kedves Barátom,

Rheinfelden (Suisse) Hôtel des Salines E. de Ady a címem. Üdvözöl jó barátsággal, s a nagyságos asszony kezeit csókolja: igaz híved

Ady Endre

594 BIRÓ LAJOSNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]

Édes jó Lajosom,

nagyon leköteleznnél, ha küldetnél két olyanféle, kétféle színű kendőt, amilyeneket Varsányban láttam. Amilyen Jolánnak is van, s amilyet Pali is vett a feleségének. *Utánvéttel* persze, de a portót postaszabály szerint előlegezd. Itt szép, de fene úri és drága. Kúrát tartok, s még tíz napig maradok. A varsányiakat szeretettel köszöntöm.

Ölel

Adyd.

Címem: Endre de Ady, Rheinfelden (Suisse) Hôtel des Salines.

595 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]

Édes jó Dodóm,

nagy-nagy hajsza után tehát sikerült eljutnom Rheinfeldenbe. Szükségem van reá, mert Kolozsvárott nem fejeztem be a kúrát. Lechner professzor úrral csúnyán összevesztem, s mivel Lukács, a doktorom is megvált az intézettől, én is mentem. Pesten nagy hajszám volt pénz és egyéb okok miatt. Képzeld, az öcsém dolga is elromlott: Barkóczyra maradt, s ő csak helyettessé akarja a fiút kinevezni. Beszéltem vele, írtam is Bécsből neki, s most várom minden pillanatban a távirati információkat. Adélnak - úgy látom - jót tesz ez a hely, bár még mindig ideges. Nem tudom, meddig maradhatok, mivel Pesten ezer dolog vár, s ami a legfőbb, nagyon drága ez a hely. Igazán isteni volna, ha leszaladnál, s láthatnálak. Mégis többet s jobban tud az ember elbeszélni, mint levélre bízni. Bertusnak mondd meg, hogy édesanyám s én egyformán leckéztettük Margitot. Margitnak különben nincs semmi baja, s remélem a Bertus levele egyelőre eredményt hoz. Itt most három nap óta esik az eső. De csináltunk azért már egy-két kedves kirándulást. Gondolom, tíz-tizenkét napig még itt maradhatok. S remélem, hogy veled is találkozhatom. Mert hogy Párisban mikor láthatjuk egymást, a büdös sors tudja.

Bertussal együtt ölel szeretettel

Adyd.

596 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]

Tisztelt, kedves jó barátom,

itt élek most, s gyógyulok. Szeretettel gondolok jó barátaimra s a legelsők között Önre. Címem ez a hotel. Mi újság van Budapesten?

Szeretett híve

Ady Endre

597 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Rheinfelden, 1909.] aug. 29.

Édes Gyurkám,

szép és jó itt, kúrát tartok, de szörnyen előkelő és drága, Itókát, aki már Pesten lehet, csókolom veled együtt.

Szerető

Adyd

Lándor szerkesztőt és Mikes dr-t szeretettel köszöntöm.

598 FENYŐ MIKSÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]

Kedves Barátom,

két levelezőlapod olyan ideges és - bocsáss meg - gyanúsító, hogy én is majd kiugrok most a bőrömből. Én neked hűségesen beszámoltam Gárdossal folyt tárgyalásomról. Azt mondtam neki, mivel a Franklin is szíves volt hozzám, én sem akarok brüszk lenni. S erre - mint Osváttal előző napon megbeszéltük, fölajánlottam, ha megfizetik a *Vér és arany* II. kiadását, összes verseimet, új verseimet stb. Hangsúlyoztam, hogy legalább olyan kedvező ajánlatot várok, mint a *Nyugat*-é. Ő érzelgett, s végül is oda lyukadt ki, hogy egyelőre úgyis csak a *Vér és arany* II. kiadását csinálná meg, egyelőre. Mert erről még a télen tárgyaltunk, sőt ő erre adott nekem pénzt. Azonban, erre sem vár rögtönös választ, s úgy döntsék, ahogy nekem kedvezőbb. Mikor távoztam - szokás szerint - (mert mi még nem számoltunk ám el), azt mondtam:

- De azért ad ugye most is száz koronát.

- Önnek már sok az előlege, és most már a *Nyugat*-hoz megy úgyis.

- Ha a *Nyugat*-hoz megyek, el fogunk számolni, s legrosszabb esetben ezt az ötven forintot visszaadom, ha tényleg többet kaptam, mint nekem járna.

Arra egy percig sem volt okom gondolni, hogy ő ez ötven forintot ámennek tartja az üzletre. Hiszen még ezután is újra megállapodtunk, hogy végleges elhatározásomról értesíteni fogom. Hogy pedig ezt nem tettem, ennek furcsa oka van.

Tudod, hogy belementem a főváros irodalmi díjáért való futásba. Az a kétezer korona mentsen odiózus cselekedetemért. Ebben az ügyben Gárdos szaladgált, tárgyalt. Gondoltam, szept. 15-ig, amikor a pályázat eldől, várok elhatározásom közlésével. Evvel csak egy csöpp perfídiát követek el muszájból, s a *Nyugat*-nak nem ártok. Úgyse kerülne kiadásra addig egyik könyv se. Én innen Rheinfeldenből akartam írni Gárdosnak. De ez okból halasztottam el. Ha már kompromittáltam a pályázattal magam, legalább kudarc esetén magam előtt menthessem: mindent megtettem. Féltem, hogy Gárdos, aki - ismétlem - nyavalygott, érzelgett, s nem mint egy zsidó könyvkiadó, de mint egy keresztény kurva, esetleges esélyemet elronthatja, ha szept. 15. előtt megírom, hogy nektek adtam el a *Vér és arany* II-t s az új könyvet. Így történt, s a többi már Gárdos kötekedése lehet veletek. Mivel azonban te nagyon beszámíthatatlannak tartasz engem, most már kötelességem szept. 15-ig nem várni. Megírom tehát Gárdosnak, hogy a *Vér és arany*-t nektek adtam el, s kérem az első kiadásról a részletes elszámolást. Most már nem bánom, ha dúlva-fúlva esetleg el is rontja a fővárosi pályázatot. Ellenben te lásd be, hogy én nem írtam volna alá titeket megcsalva a szerződést, ha már Franklinnal megállapodtam volna. Ez egy kicsit sok költőiség, amivel ez ügyben is fölruházol. Szóval: a *Vér és arany* a *Nyugat*-é, a legújabb Ady-kötete is. Az antológiával (Magyar Könyvtár) tudod, hogy vagyok. Letiltottam volt a tavasszal, s azóta Radóval nem beszéltem. Így áll a dolog kiegészítéseképpen a neked szóval már elmondottaknak. Kérlek, egy ajánlott levélben küldj nekem kétszáz koronát. Legkésőbb két hét múlva egyébként Pesten leszek. Akkor az *Illés szekerén* ügyét is elintézem. Ezt is a fővárosi díj miatt halasztottam. Egyébként szeretettel ölel mindkettőtöket

Hétfő

Ady Endre

599 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden], 1909. aug. 31.

Édes Dodóm,

leveledet megkaptam. Sok újságot nemigen írhatok. Csináltunk ismét egy sikerült kirándulást. Az időnk azonban szeles nagyon és esős. Jómagam aludni se tudok az izgalomtól. T.i. az öcsém ügyében semmi hír. És egyébként is bajaim vannak Pesten. Bertát szeretettel ölelem veled együtt

Adyd.

600 BERETVÁS HUGÓNAK

[Rheinfelden, 1909. szept. 4.]

Bár kicsit késő, belemegyek. Viszontlátásra üdvözöl

Ady

601 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Rheinfelden, 1909. szept. 6.]

Kedves fiúk,

Fenyő nem válaszolt a levelemre, ami nagyon bánt. Ma kaptam 100 frankot. Itt van egy novella, s holnap-holnapután természetesen mennek a versek. Néhány nap múlva látlak benneteket.

Szeretettel ölel

Adytok

602 BERETVÁS HUGÓNAK

[Rheinfelden, 1909. szept. 9.]

Kedves Barátom,

most Svájcban bolygok, s aligha talállak már Budapesten. Tudasd biarritzi címedet, mert írnivalóim lesznek. Leveleidet: Budapest, Meteor-szálloda írd. Itt gyönyörű idő van. Kedves feleségednek tisztelettel kézcsókomat, téged üdvözöl baráti szeretettel

Ady

A fényképek dolgában utasítsd Mérit, hogy forduljon Székely Aladárhoz. Nekem egy fia sincs.

Ady

603 ADY LŐRINCNÉNEK

[Flüelen, 1909. szept. 11.]

Édes jó Anyám,

csodaszép helyeken járok. Lajos táviratban értesített kinevezéséről. De semmi részletet nem írt. Alig várom, hogy bővebb híreket kapjak. Tíz napon belül otthon leszek.

Ezer csók

Endre

Sok üdvözlettel

Adél

604 SOMLÓ BÓDOGNAK

[Goldau, 1909. szept. 12.]

Édes Bódogom,

azóta már lekerültetek a kolozsi Svájcból. Én is elkerülök már egy-két nap múlva innen. A nagyságos asszony kezeit csókolja, téged ölel szeretettel:

Ady

605 MOLNÁR VIKTORNAK

[Budapest, 1909.] szept. 20.

Méltóságos Államtitkár Ur!

Csak most jöttem haza külföldi utamról, hol pihennem és gyógyulni próbálnom kellett. Bocsánat tehát, ha kissé késve érkezik e levél. Hálásan köszönöm Méltóságodnak Ady Lajos kinevezését. Minden vágyam az, hogy e nagy háladatosság Ady Lajosnál mint szerencsés, példás tanári működés, énnálam és bennem pedig mint örökös, manifesztálódni tudó érzés maradjon meg. Most csak így egyszerűen, de minden meleg, megilletődött, jó érzésemmel: köszönöm.

Méltóságos Államtitkár Úrnak nagyon hálás, mélyen tisztelő híve

Ady Endre

606 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

Édes jó Dodóm,

ma kedden utazom el minden valószínűség szerint Pestről. Ostoba kicsi, főképpen pénzügyi dolgok tartottak itt. De Mindszenten nem maradok tovább három napnál. Okt. 3-án a *Nyugat*

matinét rendez Nagyváradon. Én is szerepelni fogok. Ami az én fölolvasó körutamat illeti, még semmi bizonyos. Hasonlóan bizonyosság híján vagyok a fővárosi díj dolgában. Nem valószínű, hogy én kapjam meg. Itt újság nemigen van. Itóka - Gyurka meséli - betegen feküdt sokáig Szarajevóba.[!] Vasúti szerencsétlenség érte, kiugrott, s eltörte a karját vagy mijét. Biró Lajos két-három nap óta súlyos tífuszbeteg. Öcsém jól van. Külön levelekben köszöntem meg Apponyinak, Molnárnak, Barkóczinak, Fehér Dezsővel éppen e percben találkozom. Pár nap múlva megy haza. Mindszentről, Margitról stb. majd írni fogok, mihelyst hazaérek. De ti is tudassatok végre magatokról.

Szeretettel hű

Adytok.

607 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1909. szept. 24.]

Kedves fiúk

(azért megint fiúk, mert Osvátnak fáj), itt a versek. Sajnos, csak hat, tehát összesen kilenc. No majd kipótolom. Legalább csodaszépek. Ölel a viszontlátásra (talán vasárnap, ott lesztek-e délután a Brisztolban?)

Adytok

608 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1909. szept. 24.]

Édes, jó Adél,

már megyek is vissza Pestre, csak három napot tölthettem itthon. Persze nagy az öröm a Lajos kinevezése fölött. Egyébként is elég jól vannak. Margit is, ha a fogával nem volna baja. Most vinném magammal Károlyba, de hosszúnap van, s nem akar jönni. Meg van dagadva a fogíny e. Muszáj lesz pár napra bemenni vele Károlyba. Most megint Nagyváradról fantáziált és lármázott, de édesanyámmal leintettük erősen. A pénz megjött, nem volt semmi baj a késés miatt. Most úgy áll a dolog, hogy Margitnak összes adóssága nyolc forint, de nem sürgős. Hoztam neki egy gyönyörű kendőt, még szebbet, mint a maguké. Nagy volt az öröm, s mindjárt sétálni ment vele. Már beletörődött, hogy Berta jöveteléig marad. Most valami erdődi ügyvédről ábrándozik, mint férjről. Valaki ígérte, hogy el fogja hozni leánynézőbe. Pestről még fogok írni, ha odaérek este, de most már itt a kocsi. Remélem, végre már vár egy levél maguktól. Édesanyámék szerető üdvözletüket küldik. Én is ölelem Bertust, Dodót.

Ezer kézcsókkal hű

Adyja

609 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. szept. 26.]

Édes jó Adél,

most már igazán kétségbe vagyok esve, mi történt. Egy rövid sor se érkezik. Hát mi történt? Megint Pesten vagyok. Nagyon elbutultam és elvonultam. De legjobban bánt, hogy magukról mit se tudok. Még holnapra van egy kis reménységem, hogy lesz levél. Akárhogy is, hosszú levelet írok holnap. S ha levél nem jön, táviratozok is. Influenzám még mindig tart. Nem mehettem Nagy Miska lagzijára se. Vidéki körutam körül semmi pozitív még. Most szeretnék két egyfelvonásost írni. Bertust, Dodót ölelem, s az istenre kérem: írjon.

Ezer kézcsókkal hű

Vasárnap

Adyja

610 BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. szept. 26.]

Kedves Barátom,

hát most már Pesten vagyok s maradok - egyelőre. Többet, okosabbat nemigen tudnék magamról levélben írni. Ha majd visszaérkezel, találkozunk, s beszélünk mindenről. Remélem, még vidéki körutam előtt itthon léssz már. Környeivel találkoztam, beszéltünk kedvvel rólad s dalaidról, melyeket ő idejére vár. Én ezúttal csak egyet mondhatok, érintve, röviden. Félek, hogy a hangverseny teljesen Ady Endre cégére alatt lehetetlen. Borzasztóan kényelmetlen, s idegeim nem bírnák ki, hogy én menjek teljes mellel egy nem egészen saját hangversenyemnek. Ne értsd ezt félre. Ha hazajössz, megbeszéljük. A nagyságos asszonynak tisztelettel kézcsók, téged szeretettel köszönt híved

Vasárnap

Ady Endre

611 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. okt. 1.]

Kedves, jó Dodóm,

no végre Adéltól tizenöt nap után jött egy levél Érmindszentről utánam küldve. Neki is fogok majd külön írni, de nagyon bántott ez a ti hallgatástok. Mindenre gondoltam, hogy ő beteg, vagy te vagy nagy bajban. Vártam, újra vártam huszonnégy órát, s már éppen táviratozni akartam, amidőn a levél jött.

Pesten vagyok, s itt kell maradnom egyelőre, akárhogy is utálom. Pár nap alatt elválik a körutam dolga, lesz, vagy nem lesz. A fővárosi díj legjobb esetben is csak októberben kerül döntésre. Dolgoznom kell itt, mert ezer helyről szedtem föl előlegeket. Azután a könyveimet, melyeket a *Nyugat* ad ki, kell sajtó alá rendeznem.

A jövő héten várjuk édesanyámat két napra. Lajossal sok bajom van, a fizetése még nincs kiutalva, s nekem kell kevés pénzemből adogatnom neki.

Holnap a *Nyugat* embereivel Nagyváradra kell mennem, hogy vasárnap matinét tartunk.[!] Föl fogom keresni édesapádat, s írok majd róla. A Margit ügyében egészen úgy intézkedtem, s most megint írtam, amint most Adél írt.

Baj van Mózes Bálinttal, egyik bátyja elvitte, s a polgári iskolát akarja elvégeztetni vele. De én azt hiszem, őszre visszajön, s ha kell nektek, ki fogom tudni vinni.

Egypár újságot írok, ami érdekelhet. Valószínű, hogy darabontféle kormány, s választás jön. Ez esetben, ha pénzt adnak, nem lehetetlen, hogy egy kerületben, talán Váradon föllépek. De hát ez távoli dolog és terv: még tán a király se tudja, mi lesz. Loránt Dezső meghalt. A tripper a szívére húzódott, tízezer esetben egyszer történik meg, s ő szegény így járt. Nagy nyomorban hagyta a családját. Biró Lajos súlyos tifusz-beteg még mindig, és veszedelmes szívbaja van Bródy Sándornak. Hatvany Lajos nősül: elveszi a berlini színésznőjét, Elibenschütz Kamillát. Képzelheted, a famíliája hogy kétségbe van esve. Én a Meteorban lakom, mint rendesen. Ez a címem is, ha közben esetleg körúton járok is. Nagy aggodalommal vagyok dolgaid iránt, s szeretnék valami hírt kapni. Adél kezeit csókolom, s téged Bertussal együtt ölel igaz szeretettel

Adyd.

Hogy van Bertus, dolgozik, s mi a terve?

612 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. okt. 4.]

Édes jó Adél,

nagyon nehezen ír maga nekem - úgy látszik - pár sort is. Ilyenformán mindig tájékozatlanul magam se tudok naponként írni, mint akarnék. Itt töltöm haszontalanul Pesten az időt, s ha megharagszom, egy szép napon csak eltűnök. Tudniillik: a felolvasó körútnak ezer akadálya van. Főképpen a *Nyugat* miatt, mely szintén matinékat rendez, s letarolja a városokat. A legnagyobb akadály az, hogy nem kapok egy jó titkárt. Ugyancsak baj van a fővárosi díjjal: csak novemberre lesz döntés. Darabba pedig nem tudok fogni sem az utálatos Budapesten. Élni az öcsémmel s Gyurkával élek legtöbbet. Ebédelni Kaboséknál szoktam. A minap kivételesen a haldoklót játszó Bródy Sándornál voltam ebéden. Délutánonként a *Nyugat* szerkesztőségében vagyok. Reinitzcal péntek estére Ignotushoz hívtak teára. Azt mondták, hogy csak a háziak lesznek, s rokonok, ama bizonyos paksi doktorné. Ehelyett szokásuk szerint összecsődítettek ötven nőt s hímet. Elég furcsa meglepetésképpen a hölgyek sorában üdvözölhettem Esztit is. Azt mondta, a napokban megy Párisba vissza. Szombaton a *Nyugat* vasárnapi matinéjára leutaztunk tömegben Nagyváradra. Fogadó bizottság, bankett stb. Bizonyosan nem fogja elhinni, de utáltam halálosan magam, mert én voltam a primadonna. Valósággal menekültem a legelső vonattal. Különben rajtam kívül csak Reinitznek és Hatvany Lacinak volt sikere. Iszonyúan megbukott a matiné. Én a többek között egy nagyon hosszú, új Léda-verset olvastam föl. Őrült hatása volt, valamint a Reinitz nótáinak is. A *Nyugat*-nak most Pesten készül matinéja, s muszáj lesz ott is fölolvasnom. Tetszettek-e a *Nyugat*-ban az új írásaim? Az új vers a jövő számban fog jönni. Most e napokban elhelyezek írásokat a Méditerranée-ről. Újságokat, érdekességeket azokon kívül, amit Dodónak írtam, nemigen tudok. A Dodó édesapját nem tudtam megtalálni, valahol falun volt, talán üzleti ügyben. Egyébként pedig a *Holnap* emberein kívül senki váradival nem beszéltem. Halásszal itt találkoztam Pesten, ide költöztek föl. Hát Berta hogy van, s mit csinál? Várom a Dodó levelét, híreket. És nagyonnagyon kérem magát, írjon, hacsak egypár sort is. Sok szerető kézcsókkal:

Ady

613 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. okt.]

Édes, drága jóm, Adélom,

hát ez a maga levele, így ír maga nekem! Sohse írhatott volna rosszabbkor így, mint most, s tudhatja, hogy engem csak kétségbe ejt, és elvadít így. Mert újra és soha erősebben nem volt Maga még annyira bennem, mint most. Szomorúsággal, halálos vággyal mindig-mindig csak magára gondoltam elválásunk percétől. Mindenre gondolok, s arra is, amit ne adjon az isten, hogy mindenki helyett mindenkije szeretnék lenni. Igazán, hiszen életnél-halálnál komolyabb, több maga nekem, csak magáért csinálnék mindent, amit s amíg tudok. Ne legyen kegyetlen, amiért magának bizonyos dolgokban érzései szerint igaz vádjai s bántásai vannak. Én volnék a legboldogabb, s akarom is, hogy olyan legyek, amilyennek maga szeretne. Ha minden gyöngédséget tudnék magának adni, s ha sohase lázadnék fel, még ha hitem szerint igazságtalan is. De látja, evvel szemben van egy alapjában nemes és nem utolsó embernek hat éve kipróbált, változatlan, szinte egyetlen és példátlan imádása. Aki, ha hibázik is, magának oktalanul vagy okkal bánatot szerez, megbánja, s aki minden kívánságára alázatos szerelemmel kész. Idegeimből élek, és idegéletet élek, ilyen ember botlik, de botlásaiért szívesen vezekel, és magát úgy szereti, ahogy még asszonyt aligha. És ez a hűség, ez a magához való alkalmazkodó vágy erős, egyre erősebb. És magáért mindenről, mindenkiről, ami életlehetőség szerint lehet, lemondok. Ne emlegesse az én állítólagos önteltségemet, mely magával szemben voltaképpen csak a Maga kultusza. Akarom feledtetni esetleges hibáimat annak a láttatásával, hogy magát olyan valaki szereti, akinek a szerelme többet érő bárkinél. Hát bűn ez? Nincsenek olyan barátaim, akik magától egy percnyire-sejtésnyire el tudnának vonni. Nem élnek olyanok, akiket el nem dobnék, míg maga engem szeret. Olyan nagyon-nagyon sokat szeretnék még mondani, ha a diákosságtól, a komikumtól, ami újabban velem szemben magánál éles és gyors, nem félnék. Valahogy úgy vagyok, ahogy legodaadóbb időmben sem voltam. Szeretném, ha érezné, hogy szinte a halálba menő ember vad, egyetlen ölelésével fordulok most mindig maga felé gondolatban. Pedig egészségben nem vagyok rosszul most, s inkább élni szeretnék, mint elmúlni - és magának és magával élni. És beszéljen egy kicsit a maga engem-szerető lelkével, hogy csakugyan olyan hitványnak tart-e? Nem szabad ennyi szerelemért s ennyi lehető egymáshoz forrásért csak szenvedtetést juttatnunk egymásnak. Holnap, a házhoz, még Pestről vagy Váradról levél megy. És írjon, drága jóm, ha két sort is, de sűrűben. Mennyit nyugtalankodtam meg sírtam levele elmaradásáért. A verset nem magához fogom elküldeni, megírom, s a *Nyugat*-nak adom. Én akarom, hogy tudják, hogy én nagyon szeretem, jobban, mint bármikor.

Minden vágyával csókolja, csókolja

Adyja

614 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. okt. 14.]

Édes jó Adél,

egy csúfolodó, de nem sok értelmű lapot kaptam maguktól, s ez minden. (Bertától kaptam egy levelet, mely szintén afféle kötekedő hangú valami. A kért kendőt természetesen el fogom küldetni a napokban, ha egy kicsivel több pénzem lesz. Ő azt írta, hogy válaszomra nem reflektál, tehát csak itt üzenhetek neki valamit. Sajnos Esztikének színét se láttam, hírét se

tudom. Eléggé nem illik ez tőle, de nem jelentkezett, s azóta már talán Párisban ékeskedik.) Édesanyám itt volt három napig. Sokfelé hívogatták, de nagyon fáradt volt, s nem akartam, hogy látványosság legyen belőle. Színházba, kabaretba elvittük, ebédre mindig Kabosékhoz. Nagyon megható volt a Margit levele, aki mindjárt második nap írt, hogy menjen már haza édesanyám. Pedig maradt, aki Margitra vigyázzon, de látom, már nagyon hozzászokott édeshöz. Egyébként - hallom - Margit egészséges, fogával orvosnál volt, s fog menni még, és jobban van. Édesanyám itt találkozott Regina nénivel s nekem is nagy örömömre Lacival. A Margitszigeten töltöttek együtt egy délutánt. Lacinak megígértem, ha Pécsett vagy Kaposvárott fölolvasnék, nála töltök pár napot. Láttam Bertát, aki itt volt ugyanakkor (Béláék is) és Ilonát. Berta és Ilona is elég, sőt nagyon rossz bőrben vannak. Hatvany Lajosnak egy Lengyel Menyhérttel írott darabját adták. Majdnem egészen az a téma, amit maga sokat beszélt velem. A szüzesség és a házasság. Rossz darab: de friss, bátor, értékes. A piszkos pesti sajtó szerette volna megbuktattatni, de nem sikerült. Hatvany különben a hajsza elől kiutazott Berlinbe a menyasszonyához. Én a *Nyugat*-nál furcsán vagyok. Ignotus láthatóan utál, amiért én vagyok a lap zászlója. Még a vidéki körutam elrontásában is az ő keze is benne van. Már nem bízom e körútban. Egyelőre három városba mentem volna le holnapután. De kettő elmarad, s Temesvárra megyek el csak vasárnap. Ha rossz impresszióim lesznek, abbahagyom az egészet. Kifáradtam, betegeskedtem, lementem három napra Szekszárdra, Leopoldékhoz, akiket - talán emlékszik - csak levélileg ismertem. Két, aranyos, derék ember, nagy, úri házat visznek, s úgy fogadtak, hogy gyönyörű és kényelmes is volt. Azt hiszem, még írok egy levelet, ha nem is kapok maguktól hírt. De ha ezután is hallgatnak, hát én egész, méltó keserűségemmel fogom várni, mikor tartják érdemesnek írni egypár sort. Balul, most már megint egy gr. medinálnál tartva stációzok itt Pesten ok és öröm nélkül. Legalább egy szót vigasztalásnak megérdemelnék. Bertát, Dodót ölelem.

Ezer meleg kézcsókkal

Ady

615 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1909. okt.]

Kedves jó Lacim,

köszönöm a levelezőlapodat, de én meg akartalak téged előzni. Már hét, sőt tíz nappal ezelőtt elkértem a kiadóhivataltól a címedet. Közben halasztgattam az írást, történtek is velem némi elrángató események. Ám a *Nyugat*-nál állandóan vallattam minden illetékest, jött-e hír tőled s rólad? És ami jött, azt úgy fogadtam, mintha egyenesen hozzám jött volna. Annyival könnyebben tehettem ezt, mert eredőleg nem akartam önmagadról s önmagamról írni. Más ügyekről egészen, ami a mi ügyeink mégis, s privatim csak egy lett volna bennük. Az, hogy egy csomó helyzetbeli s más furcsaság megint nem engedték, hogy te jobban ismerhess meg engem. Azaz talán engem zártak el tőled úgy, hogy mi még majdnem ott tartunk, ahol háromnégy év előtt. Fáj, mert egyre jobban félek, hogy két ember se lesz, akire igazi voltomnak emlékét is bízhatom. Te a kiszemeltjeim közül való vagy, s elválasztattunk, rossznak látsz vagy rosszabbnak, aki jó vagyok. A többi azután: közügy, hogy ilyen szép, egyszerű szót mondjak. Temesvári fölolvasásomban céloztam reá: nem groteszk egy csöppet sem (jól meggondoltam), én téged a mai Magyarország Széchenyijének látlak. Hogy viseled te a vádat, a te dolgod, s ez a kor hogy bírja, ez meg a koré. Minden újságot, változást beleszámítottam számításaimba, s - te jössz ki belőlük. Nem muszáj, s nem fogsz megilletődni: valószínűleg kár volna ezt életre szólóan tudomásul venni. De alighanem így van, s én így hiszem, és ezt talán

neked sem kell szégyellned. Nagyon komolyan se vedd, ami redestinációt sejtek (a predestináció képére). Ám egyet láss, hogy már egész közönséges emberek is kénytelenek fogcsikorgatva elfelejteni, hogy neked állítólag pénzed van. Fanatizmusod, mely persze olyan új és más, mint új és más a mai magyar társadalom, hited, talentumod és munkád hódítanak. Pedig olyan szennyes itt minden, s olyan sokszor kellett itt megint mostanában magamat utálnom. Te légy több türelemmel magadhoz és fegyvertársaidhoz és kevesebb utálattal. Amit életed lírájából elhoz a fáma, az nekem öröm és biztatás. Egyébként pedig mindezt (sokkal többet akartam írni) azért írtam meg, mert nem tudtunk itt összemelegedni, s nem mondhattam el szóval. Az én körutamnak Temesvár volt első stációja, s - úgy hiszem - bevégeztem. B. úr hihetetlen ostobaságokat követett el a rendezésben, s a vége egy tűrhető publikum s ötszáz korona deficit lett. Egy kis ügyességgel ugyanennyi haszon lehetett volna ugyanott. A *Nyugat* megtérítette egy részét a deficitnek, s legalább a *Nyugat*-nak - hála istennek - megérte. Úgy gyűlölnek bennünket, úgy félnek tőlünk, úgy terjed a hírünk, úgy terjed a publicitásunk, hogy biztosan lesz belőlünk valami. Sajnos, a *Nyugat* kedvéért, ha föl is adtam saját szakállamra a körutat, kóborolnom kell tovább. Holnap megyünk Debrecenbe. Képzelheted, milyen érzés. Én ez utakkal pénzre számítottam, s lehetett volna is - biztos -, ha egy alkalmas emberem akadt volna, pénzt szerezni. És most a magam előtt keserűen elzárt és behavazott mezőkön mennem kell. De kell, mert a *Nyugat*-nak élnie kell. És nekem nem szabad még magamat se utálnom. Pedig ez utálatos, mutogatnom magamat, cirkuszosdit játszani. Újabban a legpiszkosabban bántanak, a pesti csirkefogó lapok és kölykeik. Szívbélileg a leghitványabb, legmegnemérdemeltebb, legjövendőtlenebb a sorsom. Senkim sincs, és nincs, merre menjek. És legszomorúbb, hogy az emberek igazán meg fogják unni, hogy én egyre a legszebb verseket írom, de mindig verseket. Pesten kell azonban maradnom november 27-ig, mert ekkor valami Ady-estét rendeztetünk Méryvel. S azután a fene tudja, s a fene bánja. Keveset és félszegen írhattam meg ebben a levélben. De egyet higgy el: nagyon szeretlek. Szeretnék minden bántó, bántható vagy félreismerhető momentumot kikapcsolni az én szeretetemből. Jó lett volna, ha te néhányszor, mert nyilván nem bízol a poétában, még ha intelligens sem, közelről, különféleképpen láthattál volna. Isten áldjon meg, írj, ha írsz, a Meteor-hotelbe.

Ölel

Adyd

P. S. Hogy van Feri?

616 WELTNER JAKABNAK

[Budapest, 1909. okt. 20.]

Édes barátom,

nagyon és mindig kedvesen gondolok reád, nemes rab barátomra, s egyik ilyen emlékezésem bocsáttassa meg, hogy csak lev. lapot küldök. Egész, lelkes szeretetemet szeretném küldeni. Ölel:

Ady Endre

Kedves Öreg,

szeretném hozzád küldeni azt a sok, szép magyar nótát, amit most körülöttünk muzsikálnak. Közeli szabadulásodra a legszebb nótákkal várlak, ölel

Révész Béla

617 HATVANY LAJOSNAK

[Bécs, 1909. nov.]

Édes, jó Lacim,

Bécsből írok, hova Medvéékkel és Medvéékhez jöttem pihenni Pestről pár napra. Abszolúte nem a munka fárasztott el, de az emberek, muszáj ismerkedések, komiszságok és éjszakák. Nov 27. előtt azonban, sajnos, nem mehetek most már el Pestről, hova (mellékesen megvallva) pénzillúziók s szamár önszuggesztiók kötöttek le. Debreceni utunkról bizonyosan vettél már hírt: bosszantóan nagy erkölcsi siker. De bizonyos, hogy a *Nyugat*-nak igenis nagyon jó reklámutak ezek az utak, csak bírná az ember gyomra és idegrendszere. A *Tajfun*-ügyben különvéleményem van: nagyon újságírói fantázia munkája s újságírómunka. Hála istennek, hogy mellé állt a siker, de én még jobban rémüldözöm most már a színpadtól, ahol legjobbnak is csak ilyen kell. Én a körutamat nem csinálom tovább, bár még habozom, hogy privátokok miatt Aradot, Szabadkát s Kaposvárt ne kísértsem-e még meg. Nov. 27-én Pesten a Royalban olvasok föl, s másnap valamerre, akárhova, el Pestről külföldre. Párisi ügyeim még mindig rosszul állnak, tehát - félek - nem Párisba. Most már, vagy még azt se tudom, megyek-e Berlinbe, avagy Rómába egyenesen. Az új verseskönyvem már nyomda alá van készítve s adva. Még ama novellás könyvem kell összeszednem valahonnan és valahogyan. A *Szűz* jól tartotta magát, s úgy látom - érdekelt -, hogy sok embert jobb véleményre térített. Egyebekről majd Pestről írok.

Ölel szeretettel

Adyd

618 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

Édes Dodóm,

lásd, én magamtól vezekeltem, bocsánatot kértem a rheinfeldeni dolgokért. Nem volt azokban se szándékos, se más rosszaság, tehát nem kellett volna haragos emléket őrizned róla. Én most már nov. 27-ig továbbcsinálom ezt az oktalan, céltalan, hajszás életet. Voltaképpen semmit se csinálok, s mégis tönkremegyek bele. Vettem háromnapi pihenőt, Ignotusszal s Fenyővel fölmentem Bécsbe. Színházakat, tárlatokat néztünk, s ma érkeztünk vissza. Vasárnap Kaposvárott olvasok föl, s onnan egy napra elszaladok Lacihoz. Csütörtökön, mához egy hétre pedig Aradon kell fölolvasnom. A pesti Ady-este nov. 27-én lesz, mint írtam. Nagyon bánom, hogy a pénzszükség belekényszerített. Utálom magamat, mert undorító lármával jár, s haszon mégse lesz rajta. Öcsém házassági ügyében 18-án utazunk le Érszentkirályra. A *Nyugat* legújabb számában kiszínezve kegyeskedj szemelvényeket juttatni nevemben Habert-hez. Ha a *Függ. Magy.*-ban fogok írni, majd azt is beküldöm, de ez már most menjen, jelezvén, hogy ez több folytatásos cikk lesz. A *Nyugat* a magyar *Mercure de France*, s aki csak magyar Monte-Carlóba mehet, mind olvassa. Egészségem a zivataros élet folytán ismét nyomorult. Hát Bertus hogy van?

Mindőtöket szeretettel üdvözöl ölelő

Adyd

619 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

Édes jó Adél,

bocsánat, hogy kissé késve írok, de kész téboly az életem. Valósággal beugrattam magam az ittmaradás szükségének hitébe. S most már, ha belepusztulok is, ki kell bírnom e hónap végéig. Most Bécsben voltam három napig a *Nyugat* embereivel pihenni. Itt emberek, levelek, táviratok zaklatnak. Alig tudok a *Nyugat* számára is dolgozni valamit. S bár mindenképpen árt, még vár reám négy-öt haszontalan vidéki út s nov. 27-én a pesti Ady-Beretvás-este. Máskülönben úgy élek, amint írtam - külsőleg. Mert folyton komplikálódnak a magam kereste helyzet zavarai. Ha itt vagyok, el kell mennem a *Tajfun*-premierre például, mert Lengyel a Hatvany család kedvence s a *Nyugat* titkára. Azután Ignotusékhoz is el kellett mennem ismét egy vacsorára. Beretvás úrhoz pláne muszáj volt, mert ő előlegeket adott. És Zilahról állandóan jönnek volt tanáraim, s úgy gondolják, kötelességük velem lenni. S ezer ilyen szamárság: bele kell bolondulni. Bécsben találkoztunk Medvével, aki végre kamarás lett, s teszi magát, hogy ez nem esik jól neki. Holnapután, szombaton Kaposvárra megyek, s onnan egy napra Lacihoz. Eszti - úgy hallom - visszautazott Párisba. Itókának a fiát kicsapták, s most elutazott vele - mint Gyurka mondja - valahova iskolába elhelyezni. Ezek a legközelibb „események", s azért írom meg, mert tényleg értesültem róluk, s ha elhallgatnám, megnőnének. Bertus bocsásson meg, hogy a kendőt nem küldtem még, koldus és zavart vagyok. Kaboséknál holnap ebédelek utoljára. Szombaton az asszony és Ilonka mennek Olaszországba s onnan Monte-Carlóba. Öcsém házassági ügye a fejlődés stádiumában van, s én erősen siettetem. Nyugodtabb helyről nyugodtabban írok legközelebb. De kérem, maga addig is írjon egypár sort.

Ezer kézcsókkal:

Ady

620 BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. nov. 5.]

Kedves Barátom,

tegnap este érkeztem vissza Bécsből, s hotelemben várt a leveled. Személyesen mennék el hozzád, de megint baj van. Muszáj holnap Kaposvárra mennem fölolvasni. Fehér ruhás szüzek várnak, virágok, a fene egye meg. És még ma kell elkészítenem a fölolvasásomat, s írnom legalább egy eredeti verset. Tehát itt írom meg neked a fölolvasás címét: *Író és hallgatóság, poéta és publikum.*

A versek pontja egyszerűen *Új és régibb versek*. Ha Kaposvárról visszajövök, tisztelettel bejelentem nálatok látogatásomat. Mondjuk: kedd estére. A Nagyságos asszony kezeit csókolom, téged ölel igaz szeretettel

Ady

P. S. Édes öregem, végtelen szégyenkezéssel, de kérlek még valamire. Utolsószor ti. egy előleg-előleget. Jobban mondva: egy betudandó baráti kölcsönt. Kérlek, küldj még nekem ötven forintot. De kérlek, ez igazán maradjon csak kettőnknek tudott dolga.

Ady.

621 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. nov.]

Édes Egyetlenem,

aki - úgy látszik - el van szánva, hogy minden erejével tönkreteszi az én szerelmemet, igazán csak azért írok most Magának, mert én Magát magamnak mégis meg akarom tartani még Maga ellenére is. Ez után az utolsó, már majdnem tébolyos levele után nincs reményem, hogy Magával beláttassam: szeretem, s nincs senki, aki asszonyt még ennyi fanatizmussal és becsülettel szeressen. Mihelyst Maga így megátalkodik, mihelyst Maga Esztiről s Esztikről tud nekem csak írni és ilyen módon, voltaképpen ott tartunk, hogy már nem is létezek Magának. Mindig kételkedni, mindig félreérteni, mindig gyanúsítani, mindig szenvedést okozni, ez már majdnem gonoszság, avagy szándékos, eldobó methodus. Ám ezekről én már megírtam, amit írnom kellett, ostoba volnék, komikusabb, mint vagyok, ha még mindig mellem verve jajgatnék, holott én hű és becsületes voltam. Jó, hogy nem tudja senki voltaképpen, valóan, a mi dolgunkat s az én igazságomat. Mert engem, aki annyit nem ér el, hogy egy hívást Párisba kapjon, egy kis hívást, egy kis gyöngédséget pár sorban, de minden egyéb rosszat hűségéért, igaz vágyakozásáért, a Lipótmezőre kellene bevinni s nemcsak afféle szanatóriumba, ahol nem egész bolondok vannak. Más bűnöm, mint hogy pár hónapra Pestre internáltak a muszáj dolgok, nincs. S ezt az egyet még ezúttal leírtam, nehogy valaha könnyen elfelejtse. Szeretem, őrjöngve szeretem, el is pusztulok Magáért talán, de eldobni engem nem fog, ezt is megmondtam, megírtam becsületesen, igazán, nagy-nagy, páratlanul egyetlen, igaz ragaszkodással írtam. Még ha nagyon sokat is szenvedtem mostanában magától, ma még nem tudom hinni, hogy Maga méltatlan és rossz hozzám. Nagyon-nagyon kéri megfontolásra, ha még szeret egy kicsit engem, a Maga nagyon szerető, nagyon érdemtelenül megkínzott

Adyja

622 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest 1909. nov.]

Szeretett Lacim,

azt mondhatnám, hogy csak most, a te leveled után, lettem igazán tudatos nihilista. Mert nekem igazam van abban, hogy ti se nem ismertek eléggé, se nem kedveltek, ahogy érdemelném. De viszont neked is igazad van: nem lehetek - valószínűen - kellemes ember, de hiszen nem is azért jöttem. Hatvany Lajos véletlenül ama kettő-három közül való volt, akire szerettem volna rájegyezni földi ittlétemet. Szép, édeskés betűkkel, mint ahogy természetesen a szép és édeskés a vágyam és halálos sóvárgásom, mert új, csúnya és keserű vagyok. Ám senki se mutathatja meg magát, s az igazság az, s az mindig az igazság, amit valaki kimond és leír. Óh, mennyi igazsága van a világnak s egyetlen embernek is. Próbáltam, s újból nem sikerült megépítenem egy testvéri, kendőzetlen barátságot. Engem életem s környezetem, téged nagy eseményeid tettek használhatatlanná ilyen bukolikonra. A panaszkodó levelem a pénzen kívül valóban mindarról panaszkodik, amiket írtál, sőt többről. Pénzem nincs, de pénzdologban - elárultam már - nagyot változtam veled szemben. Kérek, ha tudom, hogy neked is van, s ha nincs már hely, ahonnan kapjak. Ha te talán egy egészen független, pénzes úr volnál, kényeskedés nélkül mernék *tőled* pénzt kérni - határok között. Egyszerűen azt gondolnám: Hatvany Laci tudja, ki vagyok, én őt mint embert és valakit elsőnek minősítettem, neki van pénze, engem mint *poétát* szeret, nekem nincs pénzem, allons. De más bajok

is vannak: egy kis megőrülés vagy egy nagy halál ante portas. Se nagy valaki, se nagy senki nem lettem, se magyar, se más, otthonom nincs, asszonyom van félig, sőt félek, hogy harmad- vagy negyedrészben. Íme, egy lehetetlen, ostoba, bolond, beteg élet. És nagyon szegény vagyok. És már harminckét éves. És nincs energiám, s nincs vágyam a világot új szenzációkkal meglepni. Mentsen meg az Isten hasonló helyzettől. Ölel és őszintén szeret

Adyd.

623 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1909. nov.]

Édes, Jó, Egyetlenem,

nagyon levette rólam a kezeit, s nagyon mindegy most már Magának, írok-e, vagy sem. Sokat feküdtem én is mostanában, bizony beteg vagyok. A maga pár sora is betegen, ágyban kapott, de hidegsége és szomorúsága dacára egy kicsit talpra állított. A pesti estém, az Ady-Beretvás-est elteltéig beteg s meghurcolt állapotban nem tudtam írni. De meg vártam is a Maga ígért levelét, mely máig se jött meg. Hogy az utolsó levelem türelmetlenül kérdező s kissé - mint Maga minősíti - bántó volt, annak az az oka, hogy én azt hittem, hogy a Maga rossz levele már az én előző levelem elolvasása után íródott. Ez a magyarországi pár hónap befutott nekem nagyon, habár bizonyos fokig szükségem volt reá. Meghurcolt, beteggé tett, s undorral töltött el magam, életem s céljaim iránt. Akárhogy is, én innen el fogok menni, most már nyolc-tíz nap múlva. És kötelességem Magával mindenekelőtt beszélni, tehát akárhogyan is, Párisba nézek el először. Remélem, ez ellen nincs kifogása, hiszen, ha úgy kívánja, huszonnégy óra után továbbmegyek valamerre. Kérem, ha lehet, írjon azonnal pár szót.

Végtelenül, nagyon-nagyon kívánom, szeretem Magát, s nincs más vágyam, mint végre egészen meggyőzzem erről -

Adyja

624 BOGISICH MIHÁLYNAK

[Budapest, 1909. nov.]

Bocsásson meg, Méltóságos uram, Főtisztelendőséged és Kedvességed, hogy ilyen késve jövök az én szíves és igaz, sőt lelkendező köszönetemmel. Hálás vagyok a sorsnak, hogy csatangolásom közepette ilyen nagyszerű ember megismeréséhez, vendégasztalához, társaságához juttatott. Jogom van útitársaim mély köszönetét is tolmácsolni. Megengedi-e, Méltóságod, hogy legkedvesebb és talán legbecsületesebb verseskönyvemet igaz tiszteletem jeleképpen (címe: *Az Illés szekerén*) beküldhessem? Méltóságodnak régen tisztelő, igaz, jó híve

Vasárnap

Ady Endre

625 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1909. dec. 7.]

Édes jó Adél és Dodó,

várom mindennap, hogy a doktoraim megengedik az utazást. Két napig most a Jendrassik-klinikán voltam, de nem bírtam, otthagytam. Olyan lázam van állandóan, mely egy bivalyt megölne. Avval biztatnak, hogy 5-6 nap múlva talán már kibírok egy utat. Sasvárihoz nyavalyám miatt nem tudtam még eljutni, de elmegyek. Bertusnak utánvéttel küldettem egy nagyon szép, zöld kendőt, de sajnos, most nem olcsó. Verseskönyvem három nap múlva jelenik meg, ha igaz. A prózai könyvem karácsonyra, mert csak ma adom le a kéziratot. Mindenre képtelen vagyok, elnyűtt teljesen Budapest.

Adél és Berta és te hogy vagytok? Ha igaz, úgy figyelem, a prémmel is megjártad, Dodóm, mert most megint nagy ára van. Bálintot nem tudom kivinni. Világoson jár a harmadik polgári osztályba, úr akar lenni. Ha nyavalyám enged (most is ágyból írok) megtáviratozom indulásom, s kegyeskedj beszólni akkor majd a hotelembe.

Adél kezeit szeretettel csókolja, Bubit s téged ölel szerető

Adytok

626 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1909. dec. 27.]

Kedves, jó barátaim,

itt van a cikkfolytatás. Volna még sok-sok írnivalóm, de ha ti úgy döntetek, tegyétek alá, hogy: *vége*. Jobb szeretném, ha még jöhetne egy folytatás. A pénzt megkaptam. A *Vér és arany* öt példányát is. Milyen kicsi komikus könyv lett belőle. Nem jól érzem magam Párisban, de egyelőre nem tudnám, hova menjek. A *holnapi* napon postára teszek még egy, *legalább egy* figyelőt. Ez biztos. Helyet kérek tartani. A hosszú vers - mint már otthon mondtam - csak a jövő számban jön. Ezúttal panaszlom el, hogy a hiányzó *Nyugat*-példányok másodszor se jöttek volt meg. Holott Szendrő úr - az átadott jegyzet után másodszor is ünnepélyesen kijelentette: hogy elmentek. Majd következő, esetleg holnapi levelemben már megírom, mely példányok hiányoznak s kellenek. Fenyőt nagyon szépen kérem, hogy írjon. Ő tud írni, nem mint Osvát. Írja meg, ha valami kívánsága van, ha írtak ellenem vagy mellettem valami tudnivalót. Szóval teljes gyámi szereppel és joggal kezeljen engemet. Mindnyájatokat ölel igaz szeretettel

Adytok

Hatvanyról nincs hír? A novellás könyvvel mi van? Fenyő írja meg a Radó Antalnak ígért levelet. Az *Egyetértés* egy versemet közölte; régi, Kabosnak emlékül adott versem. A *Népszavá*-ba[!] jött versre engedelmet kaptam tőletek még régebben. A süketért meg kellett írnom, pláne ők versekre adtak régebben előleget. De evvel vége is.

Ady

627 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1910. jan.]

Szeretett Lacim,

irigyellek a fájdalmaidért, mert ezek fiatalok, szépek, daliások, mint a középkor lovagap-ródjai. Az enyéim vasorrú bábák, s bár még te is hamar nevetsz ki, unva a régi fenyegetőzést, mely senkit se ijeszt meg, baj van. Érzéseiben élt és fölélt, becsületes embernél nem szeszély és véletlen, ha előre lármázik, s szinte elébe jajgat a maga elpusztulásának. Szóval hát, ne unalmaskodjak, most már dögroványon vagyok, s alighanem jobban elbúvok a tizenkettedik órában, mint a Sándor bá' haló szamara. Nagy baj volt, hogy azok a barátaim, akiknek elfogadtam volna a diktálásukat (három-négy ilyen volt s még van), irodalomtörténet-írók hideg maszkjával néztek reám. Hogy vétek, sőt lehetetlenség egy ember, egy így vagy úgy (talán) küldetéses ember életébe beleavatkozni. Kár volt, mert egy kis gondoskodással még másfél év előtt lehetett volna belőlem az élet számára is csinálni valamit. Ez a lehetőség - sajnos - végleg elmúlt, s most már csak arra kellene, ha érdemes, ügyelni, hogy az utolsó fölvonás ne okozzon közbotrányt. Azok érdekében, akik utánam is élnek, akarnak, s akikről egész világ tudja, hogy hozzám közel állottak. Szóval megint: tanácsoljatok valamit, s rángassatok oda, ahol elpusztulni szebb és diszkrétebb. Sőt az „ahol" se a legfontosabb, de az „ahogyan" s az erről beszélő tanács. A *Mercure de France*-ot különös véletlenből leveled vétele előtt *egy órával* vásároltam meg. Holnap írok egy rövid levélválaszt, mert de Gérando úr nem érdemes többre, s én nagyon nem tudok már haragudni s verekedni. Még egy fontosat: a te nőd régi játékot játszik veled, affélét, mint az erdélyi (alignem francia vagy olasz másolása) csalogató tánc. Sándor bá', akit én is imádok, és ezennel tisztelek, nem elég bölcs ember, hogy neked most tanácsoljon. Szeretném (sohse késel el attól, hogy egy nővel megöld az életedet), ha valami nagyon nagy, termékeny energia pótolna neked egyelőre mindent. Még a mindennapi társaságokat is el lehet egyelőre mulasztani.

Igazán szeret és ölel

Adyd.

628 BRÜLL ADÉLNAK

[Párizs, 1910. jan.]

Édes jó Adél,

beteg vagyok s kénytelen ágyban maradni. De estére bármiképpen is fölkelek.

Kezeit csókolom

Ady Endre

629 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1910. jan. 11.]

Édes Lajosom,

rosszul vagyok, de talán ezt az újabb válságot is megúszom, nem lesz utolsó. A *Neues P. Journal* pénzét küldesd táviratilag Mme Diósy címére rögtön. Nincs igazolványom. Haza a legjobbakat írd rólam.

Barátaidat ölelem

Endréd.

630 BRÜLL ADÉLNAK

[Párizs, 1910. jan.]

Kedves Adél,

mivel éhen nem akarok veszni, addig is, míg valahonnan segítenek rajtam, kegyeskedjék legalább tíz frankot küldeni egy zárt borítékban. Vagy letenni a házmesternéhez, vagy a hotelembe.

Kezeit csókolja

Ady

631 BRÜLL ADÉLNAK

[Párizs, 1910. jan.]

Kedves Adél,

olyan beteg s halálra szánt vagyok, hogy engem az ágyamból az Isten se zsarolhat ki. Ha van türelme egy lehető beszélgetésig, úgy kérem, őrizze meg e ritka érzelmét. Nagyon rossz leveleket kaptam egyébként is hazulról, nincs rózsás kedvem.

Szeretettel csókolja kezeit

Ady

632 FENYŐ MIKSÁNAK

[Párizs, 1910. jan. 17.]

Kedves, jó Barátom,

nem írtam, mert máig vártam ígért leveledet, melyben közlöd tenvéleményed is az Osvát által elítélt versről. Mivel nem írtál, sietve kérlek benneteket, küldjétek vissza azt a verset, hogy idejében átírhassam, vagy még a jövő számra új, más verset küldjék. A *Nyugat* még nem jött meg (19, hétfő). Levelemet és táviratomat már bánóan visszavontam, de a te leveledre sok mindent tudnék mondani. Dehogy csináltam vagy akartam csinálni új duk-duk affért. Nekem csak az fájt s fáj, hogy még te is folytonos elnézésekkel és megbocsátásokkal barátkozol velem. Ha ehhez hozzátesszük azt, hogy a *Nyugat*-nak esetleg már fél év múlva nem lesz szüksége Adyra, mindent megérthetsz. Miért ne dobnátok ki majd egy üzletileg be nem váló s egyénileg nektek kellemetlen embert? Ne haragudj, ezt az egész világon így csinálják, s én

már elég elhasznált, öreg fiú vagyok, hogy eszembe juthasson a vén primadonnák sorsa. Minden lehetőség megvolt, hogy én egy versíró Herceg[!] Ferenc okos példáját kövessem. Én szívem és sorsom szerint mellétek álltam, s örültem, ha tőletek néha egy kis barátságot kaptam. Ma is örülök, s hozzátok való ragaszkodásom teszi azt, hogy nagyon érzékeny vagyok, ha rólatok s rólam van szó. Kérlek újból, hogy pénzem úgy, mint a múlt hóban, hamarabb kapjam. A két figyelőmet is küldeni fogom. És kérlek benneteket, ne engedjetek a *Nyugat*-ban bántani. A *Mercure* febr. 1-én hozza rövid válaszomat. Én beteg vagyok, de egyelőre kénytelen Párisban maradni. Ölel benneteket szeretettel

Adytok

633 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1910. jan. 24.]

Kedves Barátaim,

itt küldöm a verseket, *okvetlenül* jöjjenek a legközelebbi számban. A nem tetsző verset - hiszem - jól rejtettem el a többi közé - kissé megheréltem. *A Minden-Titkok versei* leendő kötetem címe lesz, ha élek. Hatvany Laci elutazott már Párisból. Kérlek benneteket, küldjétek be az új könyveket. A pénzt megkaptam, köszönöm. De mégis olyan hidegek és távoliak vagytok. A monte-carlói cikket e számra nem fejeztem be. Lehetséges, hogy Monte-Carlóból friss, jobb módon írom, és küldöm el majd. De azért párisi címem megmarad mindenesetre. Ha nem mehetnék a Riviérára, akkor is, a következő számban befejezem a monte-carlói cikket. A regényből a téma megvan már, s ez nagy dolog. Gratulálok a fölolvasásotokhoz. A versek okvetlenül jöjjenek, újra kérem. És Fenyő írja meg véleményét róluk, ha lehet, mindjárt. Ölel mindnyájatokat

Adytok

634 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1910. jan. 24.]

Édes, jó szeretett Lacim,

nincs más írnivalóm, mint egy adieu. Hűléses lázzal kombinált rettenetes idegkrízis meggátolt, hogy még egyszer lássalak. Diósyéknál nagyon becsülőn és érdemed szerint is gondolnak reád. Pedig ebben nekem nincs részem, mert féltékenyek reád, s alig merek rólad beszélni. Éppen most küldtem a *Nyugat*-nak verseket. Gondolj arra, amire kértelek: próbáljak, próbálhassak egy évig még élni. Igazán elég lesz, nem is kaphatok többet. Febr. elején szeretnék a Riviérára lemenni. Te pedig, óh, te erős legény, ne féltsd magadat. Boldog ember vagy, mert még fölháborít, ha pár hónapig nem vagy boldog. Ölel a leghívebb szeretettel

Hétfő.

Adyd.

635 ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1910. jan. 29.]

Igen tisztelt Uram,

a *Nyugat*-nak joga van minden versemhez, s tehet velük, amit akar. Ami a versek megválogatását illeti, bocsásson meg, ha nem állhatok rendelkezésére. Ön legjobban meg fogja érteni: bizonyosan elfogult lennék nagyon is - némelyik magzatomhoz. Tessék, én tudom, hogy a legavatottabbat bízom meg, válogatni a versek közül. Köteteim:

1. Versek (Debrecen, 1899)
2. Még egyszer (Nagyvárad, talán 1903)
3. Új Versek (Pallas)
4. Vér és Arany (Franklin)
5. Az Illés szekerén (Singer)
6. Szeretném, ha szeretnének (Nyugat)

Fenyő meg tudja mondani a dátumokat. Nekem egy könyvem sincs meg. A két elsőt persze magam adtam ki.

Születtem 1877. nov. 22. Érmindszent, Szilágy vm. Zilahon tettem érettségit 1896-ban. Ekkor Debrecenbe mentem jogásznak. Itt az újságírásba züllöttem. Nagyváradon lapszerkesztő voltam. Kimentem Párisba, s e kerülővel érkeztem Budapestre újságírónak szintén. Ha netán fontos volna - amit nem hinnék -, s ha hiányoznék valami adat, tessék Ady Lajos tanárt megkérdezni a Markó utcai áll. főgimnáziumban. Különben pedig szeretettel üdvözli régi híve

(Szombat)

Ady Endre

636 BERETVÁS HUGÓNAK

[Párizs, 1910. febr. 10.]

Édes Hugóm,

bizony én nagy válságban vagyok, s talán bele is pusztulok. Végem van: idegeim finitát mondtak. Szeretnék lemenni a Riviérára. Nem járulhatnál-e gyorsan 500 frk-kal az utolsó próbához? Hátha sokszorosan visszaadom. Kérlek, küldd ezt táviratilag: Ady 92 Rue de Lévis 92 címre. Te pedig légy nyugodt. Erős vagy, nem lesz semmi bajod. Sok mulatságot. Tieiddel együtt üdvözöl, ölel:

Ady Endre.

637 RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Párizs, 1910. febr. 14.]

Édes, szeretett Bélám,

nem tudom, mikor lesz erőm egy levélválaszra. De addig is köszönöm a leveledet. Köszönöm, hogy megmaradtál nekem. Üdvözlöm a mieinket.

Ölel

Adyd

638 FENYŐ MIKSÁNAK

[Párizs, 1910. febr. 15.]

Kedves jó Barátom,

Kabos valamiért haragszik, s könyvét nem küldte el nekem. Küldessétek el mihamar, s írni fogok róla. A *Chantecler*-t is vállalom, három napon belül megnézem (már olvastam), s azonnal írok. A könyveket megkaptam. A Telekes fordítása kriminális (rossz ti.), Laci pedig oly zavaros a könyvben, mintha álmában beszélne, s oly előkelő és oly kegyetlen, mint - Molnár Ferenc. Különben igazán nagyon beteg Molnár? Kéziratait igyekszem a jövő *Nyugat*-nak hamar, idejében eljuttatni, de nyavalyás vagyok, nehéz a munka. Mi van a novellás könyvemmel? Annak muszáj kijönni. Ami a Franklinékat illeti, ők igazukban vannak. Ne felejtsd el, én mondtam nektek, hogy egy kis füzetnyit a *Vér és arany*-ból húsvétra engedélyeztem. Csak a címét ne használják, s a füzet átlagos, kicsi legyen, harminc-negyven vers. Ez nekem kötelességem volt, mert pimaszul, sok előleggel fölrúgtam őket. Ez nem árt a *Nyugat*-nak, melyet sokféleképpen tudok kárpótolni. (Az *Új versek* harmadik kiadása, regényírás, esetleg *Az Illés szekerén* megszerzése stb., stb.) Ezúttal a becsületmánia dolgozott bennem, s te leszel, lehetsz a legkevésbé az, aki ezt meg nem érted. Köszönöm, ha Brüll Berta kisasszony hirdetését - tőle függ most már - közlitek. Én nem tudom, meddig maradok Párisban, s mikor megyek a Riviérára. Valószínű, ha márc. 15 előtt megyek le Nizzába, onnan három-négy napra hazarándulok a Galilei-kör ünnepére. Hogy megy a *Nyugat*? Van-e Osvátnak néhány új félistene? Kérlek, írj. Ha rólad van szó, én magam, erőnek erejével, betegséget is legyőzve, írok. Rendelkezésedre állok. Add át tisztelő kézcsókomat a feleségednek. Valamennyieteket igaz ragaszkodással ölel

Adytok

639 KABOS EDÉNÉNEK

[Párizs, 1910. febr. 15.]

Édes Nagyságos Asszonyom,

még élnek? Én is majdnem élek. A halál előtt nem tudhatnánk egymásról valamit?

Ezer üdv

Ady E.

640 BERETVÁS HUGÓNÉNAK

Páris, [1910. febr. 15.]

Sok üdvözlet a már árvíztől megszabadult Párisból - kézcsókoló, igaz híve

Ady E.

641 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Párizs, 1910. febr.]

Kedves, jó barátom,

szeretettel gondolok reád. Mondd, mi újság? Én szenvedek, fájós beteg vagyok.

Üdvözöl

Ady Endre

642 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1910. febr. 18.]

Kedves Bertus,

nagyon jó dolgod lehet, de talán egész lényedet karakterizáló, amit tettél. Te ismered Adélt, s mégis ok nélkül, hecc kedvéért nyílt lapon előhurcolod a kis K. Ilonát. Itt most a legnagyobb bajok vannak, talán katasztrófa előtt állnak Adél és Dodó. Neked azonban tréfás gondjaid vannak, ahelyett, hogy egy kicsit magadba szállnál, amire szükséged volna. Nem „haza”-beszélek, mert én elhagytam Adélt (Dodó a sikkasztás hírére holnap érkezik), de mindnyájatok érdekében. Én tudomásul veszem, hogy elvettél ötven koronát, amihez talán jogod volt. Én itt és Pesten exponálom magamat érted, s te - pláne ilyen bajok között - így viszonzod az én barátságomat. Keservesen fogod ezt még megbánni. Különben pár nap múlva talán Budapesten leszek.

Üdvözöl

Adyd

643 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1910. febr. 19.]

Édes Bertus,

tegnapi, nagyon izgatott levelemet felejtsd el. Annyi baj, izgalom, őrület van itt, hogy nem csodálkozhatsz. Rosszat tettél akaratlanul, s én is elfelejtem. Írni fogok neked is és amaz asszonyoknak. Ma estére várjuk szegény Dodót, aki a baj hírére jön haza. Ölel

Adyd.

644 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1910. febr.]

Kedves Bertus,

nem adtam okot neked, hogy megint és újból kellemetlenségeket csinálj. Te ismered Adélt, s tudhattad volna, hogy a K. Ilonkára való utalás izgalmakat csinál. Van itt elég baj különben is, és én már régen elmentem volna, de nem akarok a süllyedő hajó patkányának látszani. Te levettél a pénzemből 50 koronát, nyilván joggal. Te rám uszítottad Dodót, s csináltál itt egy oktalan kalamajkát. Én sejtettem itt és Budapesten a te dolgaidat. S most nagy veszedelmek, talán katasztrófa előtt állnak Adél és Dodó. Nagyon jó dolgod lehet, ha te még mindig évődhetsz, és heccanyagokat dobhatsz ide. Azt kár elfelejtened azonban, hogy magam is beteg ember vagyok, akit erősíteni és neked nem gyöngíteni illenék a te esetleg nagyon elárvuló Adél nővéred mellett. De te - úgy látszik - nem tudsz gondolni senkire, még magadra sem. Folytasd, ha azt akarod, hogy mindnyájan tönkremenjetek - segítség nélkül. Úgy látszik, neked, az egész családnak ez a végzete. Bolondságaitokért föláldoztok mindent, s legvégig nem hiszitek el, hogy szamárságot, fatális ostobaságot csináltatok. Grünberg sok-sok ezer frankkal megszökött, szörnyű bajok vannak, Dodó még nem jött haza Nizzából. Egyelőre csak azért sem állok rendelkezésedre, itt kell várnom, mi lesz. Egy akaratlanul rossz lénynek kell, hogy tekintselek téged, ha végiggondolok mindent. Ne haragudj, mert a harag velem szemben ma már hasztalan.

Ölel különben szeretettel

Az ezer frank megjött.

Ady.

645 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1910. febr. 24.]

Kedves Lajosom,

hogy éltek, mi újság, mit csinálsz? Én nyavalygok, nyűgösködök itt Párisban, s nem tudom, mi lesz, hogy lesz. Tieiddel együtt ölel

Ady

646 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1910. febr. 25.]

Kedves Bertus,

minden mentegetőző szándék nélkül, de szeretettel írom e pár szót. Fogalmad sincs, milyen veszett, bajos állapotok vannak itt. S akkor te, aki ismered Adélt, egy ügyetlen kártyával még jobban föltornyosítod az istennyilás fellegeket. Menthető volt a düh és keserűség, amellyel levelemet írtam. De másnap már enyhítettem egy lev. lappal. Abszolúte nem dolgozott bennem valami régibb, mélyebb harag vagy gyűlölség. Én téged kritizállak (legigazabban csak gondolatban), azonban igazán szeretlek. Kérlek, ha akarod, vedd ezt tudomásul, s ne vedd, ha

nem akarod. Én vagy egy új lap miatt, vagy az öcsém lakodalmára hazamegyek. Az időt nem tudom, lehet, hogy nagyon hamar. Ha meg tudom csinálni, akkor Olaszország felé megyek. Adéllal nem tudom, mi lesz, őrülten ideges, s Dodóval nagyon rosszul vannak ez idő szerint. Adél odaadta minden sou-ját, s most nincs reménye, hogy valamit is visszakapjon. Olyan, mint egy mérges pattanás, még ránézni se lehet. Én pedig nem tudom hozzásegíteni még akaratkölcsönzéssel se, hogy valahová elmenjen. Pedig neki el kellene mennie valahova, az megint segítene egy kicsit állapotán. Kérlek, a levelemről ne tégy *ide* említést se, ha jónak látod. Azonban ha már lecsöndesültebb vagy, írd meg, mit s hogyan lehetne tenni Budapesten üzleted érdekében.

Üdvözöl, ölel igaz szeretettel

Péntek

Ady

647 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Párizs, 1910. febr. 25.]

Kedves, jó Barátom,

leveled nagyon jó időben jött. Használt az én majdnem reménytelen állapotomnak. Ezek, az ilyen szép gesztusok, tartják még bennem a lelket.

Szeretettel híved:

Ady

648 BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1910. febr. 28.]

Kedves jó Lajoskám,

két kérdéssel, sőt (valljuk be) kéréssel zavarlak egyszerre.

1. Nem lehetne-e Ady Lajos, aki most megnősül, s aki rászorult mellékes jövedelmecskére, *Az Újság* tanügyi munkatársa avagy legalább gyakori cikkírója? Segítsd, hogy lehessen.

2. A tasnádi kerületből, hazámból, egyre-másra kapom a leveleket, lépjek föl munkapárti programmal. Saját érdekemben, de azok miatt főképpen, kik avval az ötlettel foglalkoznak, nem írhatna pár soros választói hírt *Az Újság?* Valami effélét?

„A. E.-t szülőföldéről, a tasnádi kerületből a munkapárti választók többsége szeretné képviselőjelöltjének megnyerni. A. E. a hozzá érkezett felszólításokra azt válaszolta, hogy a kitüntető bizalmat hálásan köszöni, de elvei tiltják, hogy a mai választói jog mellett képviselőjelöltséget vállaljon.”

Hogy vagytok, Lajoskám? Ha írsz, egyelőre csak párisi címemre. Húsvétra nem fizetnétek-e jól egy verset vagy novellát? Jolán kezeit s a kis Veronkát csókolom.

Ölel

Adyd

Ha megjelenne a hír az *Ú*-ban, küldd be nekem.

Adyd

649 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1910. febr.]

Szeretett, jó Lacim,

könyvedet, magyarul s németül is megkaptam végre. A magyart olvastam el. Rossz, nagyon rossz fordítás. Te érdekes, bolond, sőt zseniális dolgokat mondasz, de mintha álmodban beszélnél. A forma nem jó, a belső forma. Az egészhez pedig nem illő az a cinikus bölcsesség, mely alig nemesebb a Molnár Feriénél. Azt se titkolom, hogy fáj, ahogyan velem bánsz el, a meg nem nevezett Adyval. De szinte így fáj mindaz a könyvben, ami odavetett, ötletszerű, csak szellemes és végig nem gondolt. Mintha a színdarabodba adtad volna oda az összemarkoló erőd teljességét. De, ismétlem, a könyv mégis - könyv, s az ember, aki írta, mégis ember a talpán. Én még mindig nem tudtam elutazni Nizzába. Ostobábbnál ostobább dolgok történnek velem, s néha ki kell kacagnom magamat, hogy milyen gyönge figura is vagyok én. Lehet, hogy már Pesten vagy azóta. A *Nyugat*-matinéról írj egy-két igaz szót majd. Írj arról is, hogy a szabadkőműves napilappal mi van már? Ki csinálja? Írd meg a Lesznai Anna címét, mert elfelejtettem újból. Akarnék írni egy lapot neki. Írd meg, reflektálsz-e egy másik Ady-arcképre, mert most van, s nem dedikálnám olyan agresszív szavakkal, mint anno Friss Keserűség. Általában pedig, ha lehet, ne restellj írni dolgokról, melyek neked s nekem egyformán tudni valók és fontosak. Nagy szeretettel ölel a te hű

Adyd.

650 RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Párizs, 1910. márc.]

Drága Bélám,

félek, hogy arcképes levelezőlapomat nem kaptad meg. Arra a zsivány alkalmazottra bíztam, aki Dodótól (míg Nizzában járt) húszezer frankot sikkasztva megszökött. Semmi jót és tudni illőt nem tudok neked írni. Adél tébolyítóan ideges. Én gyöngébb, akaratlanabb, betegebb vagyok, mint valaha. A Riviérára mentem volna, de Dodó kalamitása miatt Adélnak nincs ehhez pénze. Iszom, veronálozom, temetem az életemet, s nem hiszek semmiben. Se asszonyban, se barátban, se sikerben, se magamban, senkiben. Öcsém írja, hogy húsvétra verset vártok. Ez meglesz, de előlegelszámolásokba - sajnos - nem mehetek bele. Ami jár nekem, küldjétek - az előleg tudása és tudomásul vevése nélkül. Szóval, úgy kezeljetek, mintha egy gazdag burzsoa lap volnátok. Kozmutzánét nem láttam még. Hatvanyval összerúgtuk a patkót. Kabosék is haragusznak rám. Vén, halódó koromban sikerült elérnem, hogy senkim sincs. Írj. Nagyon szeret

Adyd

651 KAIZLER ANNÁNAK

Páris, 1910. márc. 5.

Kedves Annuska,

magát, édesanyját, édesapját, testvéreit s mindenkit, aki magának kedves, nagyon nagy szeretettel üdvözli

Ady Endre.

652 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1910. márc. 5.]

Kedves barátaim,

két figyelőmről megint se jel, se hír: egyáltalában nagyon kedvesek vagytok valamennyien megint. Bizonyosan jó dolgotok van. Itt küldöm a verseimet. Ha holnapig kapok valami értesítést tőletek, küldök mást is - van, lesz még idő. Mivel pedig Fenyő szigorú bírója volt legutolsó verseimnek, kötelességem nekem is megírni, hogy az utolsó *Nyugat* tébolyítóan hitvány - verseimmel egyetemben. Még valamit. Ti most részvénytársaság ügyén dolgoztok. Talán sikerül. De ha sikerül, az én további veletek maradásom, a megírandó, már megkezdett regény stb., stb. sorsa, ügye néhány föltételhez, újhoz, lesz kötve. Hogy egyelőre többet el ne áruljak - néhány részvényt kívánok. Most látom, hogy ti hamar túlléptek az emberen, ha nem igyekszik lábatok elé feküdni, de lehetőleg úgy, hogy esetleg belebotoljatok alaposan, ha át akarjátok lépni. Kérem Fenyőt, tudasson egy-két sorban legalább. Magam maradok változatlan ragaszkodással szerető hívetek

Ady

P.S. Laci Pesten van-e még mindig? A *Rundschau* cikke pompás. De ezt nem azért írom, hogy ő hajlandó légyen kibékülni velem, ha valamiért duzzog. Egyáltalában szívesen veszem egy harcias állapot konstatálását. Ez rendesen jobban talpra tud állítani minden szanatóriumnál. Tehát, ha a *Nyugat* akarja, vesszünk össze.

Ady

653 RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Párizs, 1910. márc. 11.]

Édes jó Bélám,

én is bolond vagyok, azt se tudom már - mit nem csinálok. Jászinak megírtam volt, hogy tisztes állást elvállalnék az új lapnál. Egyebekben, amit írtál, láttam a távolból is. (Leveledet elégettem.) Furcsállom, hogy nem írsz Kunfiról, Bölönyiről. S miért nem külditek a pár koronámat? A riveriai út elmaradt a Dodó katasztrófája miatt. Ha Lajos lakodalma hamar lesz, arra megyek haza, Olaszország felé. Ha az új lap meginvitál, akkor mindjárt. Kozma azt hitte, hogy eredeti tervem szerint Monacóban vagyok már. Írtam neki. Itókával nem találkoztam. A *Nyugat*-tal megint összerúgtuk a patkót. Hatvany is duzzog. Részben, mert a könyvét egy privát levélben lekutyapicsáztam, részben mert Párisban levő öccsének egy neveletlenségéért

megírtam a véleményemet. Szomorú, beteg és forgószeles atmoszférában élek. Az a szerencsém, hogy a korral egy kis nyugalom és bánomisén bölcsesség is jön. Egyébként már régen a bolondokházában lennék, ami ugyan nem múlt el, talán csak késik. Nincs egyetlenegy olyan emberem se, aki megfogja a galléromat, s más életbe állítson. Ti, egy-két ember, akiknek joga volna ehhez, talán még akaratbetegebbek vagytok, mint én. Szóval, tőletek ezt nem remélhetem. Én most anyagiakban is nagyon rosszul állok. Nem kerestem pénzt, de költekeztem, mint egy Dungerszky, szamárul, semmikre. Írj, kérlek, azonnal. Írj Reinitzről is. Ez az állat talán révbe jutott végre. De mi van a nótáival? Ilyen dancs ember nem élt még a földön. Húsvétra, ha tudok, küldök valamit nektek. De a fő: a pénz. Ölel nagy szeretettel

(Péntek)

Adyd

654 FENYŐ MIKSÁNAK

[Párizs, 1910. márc. 12.]

Kedves jó Barátom,

én méltányolom, hogy ti jobban vigyáztok Ady Endrére, mint ő önmagára, de talán túlzásba viszitek már ezt az őrködést? Bizonyos korral és névvel az ember jogcímet vált arra, hogy a saját portáján minden dologról tetszése szerint diskuráljon, esetleg ostobán is. Tudjátok nagyon jól pedig, hogy bármilyen kicsi, semmi kéziratom fölhasználatlansága engem betegesen érint, leszerel, lehangol. A regény dolgát is csak keservesebbé teszitek, de mégis ígérem, hogy május elejére a nagyobbik felét megírom. *Azonnal tudassatok*, akarjátok-e, hogy a *Chantecler*-ről és Kabosról újra írjak? Tudassatok arról is, hogy a részvénytársaság-terv sikerült-e? Lett volna egy színházi s egy irodalmi figyelőm, de én már nem merek Szigorúságtoknak írni. Azt hiszem, a versekkel is megállok. A *Nyugat*-nak nincs énreám, mint aktív emberre szüksége. Hatvany ott van-e? Különben nagyon bölcs ember kezdek lenni. S ha hazamegyek is, szerényen s nektek nem alkalmatlankodóan fogok viselkedni. Hiszen egy idő óta annyi a zseni, s annyira szükség volna már bizonyos ballonok számára Ady Endre kidobása. Nagyon kérlek, ne végy magadra személyesen túl sokat e fél szemrehányásokból. Én tudom, hogy még talán te vagy (Hatvany szeszélyes, forró indulatait leszámítva) a legjobb emberem a *Nyugat* táján. De éppen ezért értsd meg te legelőször és legjobban, hogy egy magamfajtájú, anyagi és lelki válságokkal is birkózó embert, akire azonban, legalábbis nevére, szükség van egyelőre még mindig, másképpen kell illetni érzéssel s cselekedettel, mint a tisztelt *Nyugat* teszi. Szeretettel ölel, s tieidet is igaz szívvel üdvözli őszinte, nagyon szerető és hivő, jó barátod

(szombat)

Ady Endre

P.S. utólag s inkább Osvátnak üzenem, hogy huszonnégy óra alatt tudok egy új revue-t csinálni, amire két nagyon komoly ajánlatom is van. Nehogy ő azt higgye, hogy már kuncognom s kuncorognom kell az ő előkelő személye s lapja előtt...

Ady

655 FARKAS MIHÁLYNAK

[Párizs, 1910. márc.]

Kedves Barátom,

sokat szerettem volna veled beszélni s még inkább a feleségeddel, aki náladnál különb. Egész éjszakámat elszamárkodtam, két óráig (éjjel) vártalak a Maximban. Azután a Rabelais-ba mentem. S mikor e levelet írom, reggel van, s négy óra. Áldjon meg az Isten benneteket, bármerre jártok. Nagy szeretettel vagyok hozzátok, de az Élet közbeszól. Elhallgatom, amit mondhatnék: éljen Farkas Mihály és az Élet.

A Nagyságos Asszony kezeit csókolom, s reggel 7 órakor édes jó estét kíván:

Ady

656 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK

[Párizs, 1910. márc. 15.]

Kedves jó Boldizsárom,

semmit se tudok írni. Tanácsaid régi rémálmaim. Félek, hogy halálom előtt meghalok. De nem védekezhetek. Iszom, sok altatóport szedek, pénzt szórok, mikor van. Ez az életem. Semmi, ostobaság. Nemigen van kilátás javulásra. Tudom én, hogy mit kellene csinálnom, de életem kényszerű konklúziója, a nem-lehet-másként, ellentmond. Semmit se csinálok, ami komoly, okos, jó, szép vagy bolond. Ellenben passzíve, tehetetlenül most kell elviselnem az ütéseket, melyeket valamikor fénykoromban érdemeltem ki egytől-mástól. Szeretnék Párisból menekülni, s nem tudom, hova s mikor lehet. Nagyon megindított, amit Adélról s a magad életéről írsz. De legalább te nem vagy uszított kutya, mint én. Ez borzasztó: tudom, hogy most kellene írni legtöbbet, legjobban, legmásképpen, és - nem tudok, írj a régi címre (92 Rue de Lévis).

És áldjon meg az Isten. Ölel tieiddel

Ady

657 FENYŐ MIKSÁNAK

[Párizs, 1910. márc. 16.]

Édes jó Barátom,

egy kis igazad talán van, de nem sok. Én téged szeretlek, de van okom idegesnek lenni. (Idegesség és nem ízlés, óh, nem ízlés dolga a mi afférunk.) Sajnálom, hogy nem írtál arról, írjak-e Rostand-ról és Kabos könyvéről?

Sajnálom azt is, hogy leveled dühöket mutat. Nem tehetek róla, ha ti rosszak vagytok hozzám. Osvátról nincs okom másként vélekednem, mint tettem. Hatvany teljesen ki- és beszámíthatatlan, habár derék, nemes, jó ember. Bocsásd meg nekem azt, hogy téged tartalak a legbeszámíthatóbb s legjobb embernek a bandából. Ez is sértés? Ölel

Ady

658 FENYŐ MIKSÁNAK

[Párizs, 1910. márc. 21.]

Kedves, jó barátom,

bár nem válaszoltál erre a kérdésre, én küldök új Kabost és új *Chantecler*-t. Ha nem kell, táviratozz. A versek is el fognak készülni. De remélem, nem baj, ha nem pontosan húsvét előtt. 28-án, 29-én minden ott lesz. Tartsatok helyet. Veszekedni egyelőre nem kívánok tovább. Ölel mindőtöket szeretettel

Ady

659 GERŐ ÖDÖNNEK

[Párizs, 1910. márc. 27.]

Nagyon Tisztelt Szerkesztő úr,

megtisztelő szíves sorait köszönöm. Én valóban egész örömmel állok a *Világ* mellé, ha erről szó lesz. Közös ügyünk, közös harcunk, közös vágyunk, még akkor is, ha ki kellene maradnom belőle. Verset az első számra azért nem küldhetek, mert a *Nyugat*-tal való szerződésem tiltja. Nekik írtam engedelemért, s remélem, szerkesztő úr is szívesebben lát egy szabad, harcos katonát, mint hitszegő átpártoltat. Mint Révésznek írtam, én májusra hazamennék, ha helyet találnék a lapnál. Mindenesetre - ugye? - idegenek nem leszünk egymáshoz? A mélyen Tisztelt Szerkesztő úrnak régi, igaz tisztelője

(Vasárnap, húsvét)

Ady Endre

660 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1910. márc. 27.]

Kedves, jó barátaim,

itt vannak a versek, s holnap mennek a figyelők is, ha ugyan le nem késnek. Semmi hírt nem kapok. Kérlek, küldjétek, ha eddig még nem tettétek, táviratilag a pénzemet. A *Világ* című új lap verset kért, de engedelmetek nélkül nem írhattam. Hazafias, magyar verset akar. Szabad, egyszer legalább, az ügy érdekében, mely politikailag a mi irodalmi ügyünk is, azaz politikánk? Ahogy akarjátok. Szeretettel

Adytok

661 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1910. márc.]

Drága Gyurkám,

Gerőnek nem úgy kellett volna írni, ahogyan írt. Ő verset kért csak. Én ezt a *Nyugat*-tal egyébként is ezer haragban lévén, ily hirtelen nem teljesíthettem. De írtam a *Nyugat*-nak,

adjon engedelmet. Mindenesetre a helyes az volna, ha a *Világ* mint rendes munkatársat invitálna meg. Avagy legalábbis két tárcában, három cikkben és egy versben par mois állapodnék meg velem. Itókának ittlétéről későn értesültem, címét elfelejtettem, s azoktól, akik tudják, nem kérdezhettem meg. Szóval: Itóka adhatott volna alkalmat a találkozásra. Én a teáltalad megjósolt viharok százszorosát éltem át, s megint kampec vagyok. Az öreg Révésznek is írok egy-két szót, mert nincs többre erőm. Közöljétek vele a többit. És legyetek jobbak és lelkiismeretesebbek. Ölel nagyon

Ady.

662 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1910. márc. 31.]

Édes Lajoskám,

elvertem Párisban egy vagyont, és megőröltem utolsó egészségdarabomat is. Muszáj hazamenni. Egy-két hét szanatórium, egy-két hét otthon, s talán rendbejövök megint. Gerő Ödön nem olyan levelet írt, hogy a karjaiba hulljak. De remélem, rájön ő még arra, hogy reám szüksége van. Haszontalan, beteg, siránkozó, tehetetlen az életem. Nagyszerűen lelkesít, amit Annuskával kifundáltatok. Valóban ez volna az én legjobb mentsváram. Hiszen pénzecském egyelőre mindig csak lesz, ha idegeim pláne jobban lesznek. És otthonom lenne és egy kis megérdemelt kényelmem. Szilágyinak mondd meg, hogy nincs erőm hosszú levélre. Írok egy lapot neki, s úgy vegye, mintha: rőfös levél volna. A papír másik felét szakítsd le, s add át Bölöny Gyurkának. Az *Újság* dolgában én több levelet írtam Birónak, s kaptam is választ. Ágainál be vagy ajánlva. Hamarosan, ha akarod, állandó lehet összeköttetésetek. Írj édesanyámról, apámról, Berta vizitjéről. Horváthot, Kunczot s többi barátainkat üdvözlöm. Írd meg, mikorra fixíroztátok az esküvöt.

Csókol

Endre.

P.S. Mit vegyek (annyi pénzemnek muszáj lenni) a lakodalomra? S még valamit bizalmasan. Végy kúrát, s vizsgáltasd meg régi kankódat. Eredj az én orvosomhoz. Ez kötelesség.

663 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1910. ápr. 11.]

Kedves Barátaim,

itt van egy rövid figyelő, holnap megy a novella, bár félek, lekések vele. Mindegy, a fő, hogy megírjam, ítéletetekre s gusztusotokra bízom, megjelenjék-e az *Az öreg szakálas* c. vers. Én szeretném (a *Nyugat* is üthet néha), ha megjelenne.

Szeretettel

Adytok

664 KAIZLER ANNÁNAK

[Párizs, 1910. ápr. 15.]

Kedves Annuska,

nagy igaz tisztelettel és szeretettel küldök üdvözletet Magának és egész kedves családjának, a viszontlátásra, nemsokára igaz tisztelője és odaadó rokoni híve

Ady Endre

665 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1910. ápr. 21.]

Drága Gyurkám,

köszönöm a leveledet, s tisztelettel üdvözlöm Gerőt. Mindenesetre várnom kell, míg konkrét ajánlatot kapok. Sok bajjal élek. Jó volna már Párist kicserélni.

Ölel

Adyd

666 ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1910. ápr.]

Mélyen tisztelt uram,

talán már Révész beszélt Önnel. Én csak most tudom megkezdeni az *Újság*-nak az írást. Holnap vagy holnapután két párisi levél megy. Kérem, ezt még várja meg. S ha lehet, akkor utalványoztasson ki értük egy kis pénzt. Húsvétkor is jelent meg egy novellám. S ha lehet, majd együtt küldje el nekem táviratilag. 92 Rue de Lévis, de könnyebbség kedvéért a Diósy címre. Nekem tudniillik nincs kellő igazolványom, szeretettel üdvözli igaz híve

Szombat

Ady

667 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1910. máj. 1.]

Drága, szeretett, jó Lacim,

köszönöm, hogy gondoltok még reám. Három hét óta mindennap utaznék Pestre, de nem tudok. Rettenetes és csúnya bizonytalanság. A *Nyugat*-ék alighanem haragszanak reám. Ezúttal ők kezdik. A Petőfi-könyv dolgában naiv áldozat vagyok. Köszönöm, hogy még itt is pártomon vagy. Nem tudom, melyik nap hagyom itt Párist.

Ölel és szeret

Adyd

668 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1910. máj. 7.]

Kedves, jó barátaim,

egy sort nem írtok arról, hogy a verseim miért nem jöttek a múlt *Nyugat*-ban? A Bataille-kritikát már nem is reklamálom; ti nem mindenkinek engeditek meg a véleménymondást. Most mindjárt egy táviratot adok föl kétszáz frankért. Ti. ötszázat ígértetek, s csak a rendes, járó hármat küldtétek. Az a kétszáz, ami nem jött, volt a fontos, a többi adósságra kellett. Három hét óta parázson ülök, s nem tudok hazautazni, pedig muszáj volna. Egyébként itt küldök még két verset. Küldhetnék mást is, de nem merek, ti nagyon szigorúak vagytok. Valamiért haragusztok is valószínűleg. Nyilván ok nélkül, de miért ne legyetek ti is egyszer igazságtalanok?

Ölel

Adytok

669 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1910. máj. 18.]

Édes jó Adél,

itt írok Berta egyik szobájában két létra alatt: a villanyos csengőt csinálják. Borzasztó sokat végzett már, de még mindig nagy az összevisszaság. A lakás pedig bizony nem szerencsés, sőt ócska és nem praktikus beosztású. Tele volt a vonat mind a két éjszaka, nem aludtam semmit. Bertusnak Innsbruckból táviratoztam, hogy Gyurkát tudassa. Gyurka azonban nem volt Pesten. Somlyón járt, s csak délután érkezett. Bizony Bertusnak rengeteg a baja, de hála istennek legalább nem vesztette el a reményét, s bízik, ha őszig kibírja, megindul a dolog. Egyelőre azonban pénze nincs, s még nem tudja, hogy az aug. házbért hogyan szerzi meg. Margit dolgában holnap, csütörtökön reggel fogunk többet tudni. Akkor jön Lajos, akit be kell itt várnom - most már. Hallom, hogy baj van a házasság körül. Majd beszélek vele, s én magam is látni fogom a dolgot. Ugyanígy s nagyon alaposan meglátom és megírom a Margit betegségét. Ha tényleg jobban van, s az orvos is helyesli, fölhozom Pestre. Berta is így látja ezt helyesnek. Én egy-két forintot szereztem, mert egy krajcár nélkül érkeztem meg. De csak jönne már Lajos, hogy mehessek mindenekelőtt haza. Addig a szerkesztőségbe való belépés ügyét is fölfüggesztettem. Itt pedig nincs célom, okom maradni, mert pénzem sincs semmi. Holnap, ha Lajos megjön, s mielőtt én elutaznék, még írok részletesen. Bizony fölférne Bertára, ha maga mielőbb kijöhetne. Most egy Béláéktól kölcsönzött vén cseléd van nála s egy ügyetlen fiú is, dolgozik két kalapcsináló leány. Dodónak mondja meg, drágám, hogy lehetőleg, még most meglátogatom Sasvárit vagy visszajövet mindjárt.

Kezeit nagy szeretettel csókolja s Dodót öleli

Adyjuk

P.S. Az én jó szemem! A Spitzer lyányok reputációja érdekében ki kell korrigálnom valamit. A két lyány a pályaudvaron két magyar táncosnő, az egyik Chiári Böske, Chiáry Biri színésznő húga. Ez volt, akit a nénje révén ismertem, illetve láttam egyszer. A másik egy orosz származású nő. A férfi egy budapesti bankifjú.

670 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1910. máj. 23.]

Édes Adél és Dodó,

míg én Lajost vártam vissza Pestre, Bertát édesanyám Margithoz letáviratozta. Nagyon nyugtalan volt, s akarta, hogy Berta lássa. Azóta talán megírta Berta az útja eredményét. Doktort is hozott ki, s végül elhatározta, hogy fölviszi Margitot. A vonataink egymás mellett robogtak el Karcag körül. Mert mi Szolnoknál késtünk, különben Ladánynál találkoztunk volna. Így én csak itthon tudtam meg a dolgokat. Szerdán, holnapután Pesten leszek, s onnan írok. Én szombaton este jöttem haza, tegnap, vasárnap az öcsém menyasszonyát látogattam meg. Egyelőre megint béke és rend van, az esküvő jún. 27-re kitűzve. Itt most ismét komisz, esős, hideg idő van szombat óta. Ha visszamegyek Pestre, nem tudom, meddig maradok ott. Ha a *Világ*-gal vagy *P.N.*-val nem mennek a dolgok, vagy ismét hazajövök, vagy Budán keresek egy búvólakást. Margit miatt, édes Adél, úgy látom, hogy nem kell aggódnia. Csak valami olcsóbb üdülőhelyet lehetne neki lelni. Inkább Bertát féltem a sok baja között, habár ő maga nem fél. Pestről hosszabban.

Adél kezeit sokszor csókolja, Dodót öleli

Ady

P.S. Margitnak vittem a kuglerjét, de elkéstem vele, majd Pesten.

671 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1910. máj. 28.]

Édes Jó Adél,

Bertához írott mai levelében igazán nagyon igazságtalanul vádol. Mikor Pestre értem, volt levél édesanyámtól és távirat is Margitról. Lajost be kellett várnom, s arra számítottam, hogy tőle mindent megtudok. Közben írtam, s közben jött az édesanyám aggodalmas távirata. Berta elutazott, vonataink keresztezték egymást, s nekem volt a legnagyobb meglepetés, hogy Margitot elvitte. Legalább egyszer mindennap Bertánál vagyok, s Margitot látom. Holnap kimegyünk Bertával a Margitszigetre információkat kapni szanatórium dolgában. Csütörtök óta vagyok ismét Budapesten, s fönn vannak az öcsém menyasszonya s szülei. Ők is lefoglaltak, de meg írnom kell, hogy éhen ne vesszek. Ez volt az oka, hogy tegnap nem tudtam írni levelet a Tanzl látogatása után. Én úgy látom, hogy nincs aggodalomra ok, ma egészen vidáman diskurált velem Margit. Az anyámnak nagyon hiányzik, nagyon megszokta már, de ő is vágyik Mindszentre. Örült, hogy maga jön. Kérem, írja meg, mikor jön, illetve táviratozzon idejében, szeretnék Bécsig elébe utazni. Hát Dodó hogy van? Hétfőn elmegyek Sasvárihoz, eddig nem volt időm. Ma hallom Gyurkától, hogy Itóka jön Pestre néhány napra, s fatálisan körülbelül akkor vagy akörül indul, mint maga tervezi.

Kezeit végtelen szeretettel csókolja, s Dodót öleli

Ady E.

672 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1910. jún.]

Kedves Ernőm,

itt van az egyik ígért figyelő, a Kaffka-féle még ma megérkezik. Már majdnem készen van, de nem akarom ostobául elintézni.

Ölel

Ady

673 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Budapest, 1910. jún.]

Kedves Nyugat,

kérem a versek korrigálására vigyázni. Délre okvetlenül kész leszek a Kaffka-figyelőmmel. Ugye, ha elkészül pontosan, még befér?

Szeretettel

Ady Endre

674 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1910. jún.]

Édes Ernőm,

itt a Kaffka-figyelő is. Küldöm pedig a verslevonatokkal együtt. De kérnélek, nézd te is át a verseket. És kérlek: juttasd el az összest a nyomdába. Nyavalygok, de holnap már - hiszem - bemegyek a *Nyugat*-hoz. A Nagyságos Asszony kezeit s kislányodat csókolja, téged ölel

Adyd

675 SOMLÓ BÓDOGNAK

[Budapest, 1910. jún. 20.]

Édes jó Bódogom,

kegyeskedj a te nagyon-nagyon beteg Adydnak hamarosan megírni: nem lehetne-e két-három ember számára egy villát vagy villarészt kapni aug. 15-ig legalább a Magurán. Ha ez lehetetlen volna, akkor mennyibe is kerül a napi ellátás a vendéglőben személyenként? Július első harmadában szeretnék másod- vagy harmadmagammal odamenni. Olyan vagyok, mint egy csontváz, nagyon beteg, s a Magurában babonásan hiszek. Add át tisztelő kézcsókomat Margit asszonynak, s írj nekem a *Nyugat* szerkesztőségébe (Mérleg u. 9.)

Szeretettel ölel

(Hétfő)

Ady

676 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1910. jún. 26.]

Kedves jó barátaim,

itt vannak a versek. Még a mai napon megy a novella. A Figyelő talán a jövő számra marad. Szeretettel ölel

Adytok

677 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csorba-tó, 1910. júl. 28.]

Adél állapotáról Újtátrafüredre táviratozz.

Ady

678 BRÜLL BERTÁNAK

[Csorba-tó, 1910. júl. 28.]

Édes Bertuskám,

Új tátrafüreden vagyok szombatig öcsémékkel. Szombaton átjövök ide Csorba-tóra, ahol most kirándulóban vagyok. Tele vagyok bolond aggodalommal Adél miatt, bár Gyurka által tudósíttatom magamat.

Sokszor ölel szeretettel:

Ady

679 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Tátrafüred, 1910. júl. 30.]

Édes jó Gyurkám,

írj nekem poste-restante Csorba-tóra, hová holnap, vasárnap megyek. Írj mindenről, Adélról főként. Az öreg Révészről mi hír? Zigánynak mondd meg, hogy pontos leszek, de Petőfi-folytatást ígérhetek csak. A Kabos-cikket a jövő számra.

Ölel szeretettel

Adyd

680 ADY LŐRINCÉKNEK

[Csorba-tó, 1910. júl. 31.]

Édes Szüleim,

Csorba-tón vagyok, s egyelőre, amíg kibírom, itt is maradok, Lajosék megérkeztek-e már? A Karcsi dolgában levél megy Lajosnak.

Ezer csókkal

Endre

681 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csorba-tó, 1910. aug. 6.]

Édes Gyurkám,

nagyon beteg, nagyon szomorú vagyok, s ez bírjon téged arra, hogy írj néhány sort. Te tudod, hogy Adélt nagyon szeretem, de félnem kellett egy katasztrófától, ha nem próbálok egy kicsit távozni és megnyugodni. Most írd meg: írjak-e én Adélnak? Neked küldeném a levelet, s átadnád.

Az az őrült Szüts is - sejtem - csak bánatot és dühöket szerzett annak a szegény beteg asszonynak. Te tudsz mindent, és látsz. Írj mindenről, s adj tanácsot. Ha úgy látod, hogy Adél leszámolt mindennel, írd meg ezt is. És Dodó ott van-e? Levelemet pedig tépd el. Írj.

Ölel

Bandid

682 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csorba-tó, 1910. aug.]

Édes Gyurkám,

köszönöm szépen leveledet. S nagyon kérlek, tudass engem minél gyakrabban. Csorba-tó nagyszerűen unalmas, de szép. Társaságom kellemes és nem molesztáló. Aludni azonban még mindig nem tudok. Ölel szerető

Bandid

683 HATVANY LAJOSNAK

[Csorba-tó, 1910. aug.]

Édes, jó Lacim,

hogy én ezt a levelet most ideges szomorúsággal megírom, rosszul teszem. Méltatlanságot cselekszem veled és önmagammal szemben, de mindegy. Úgy látszik, hogy neked perverzitá-

soddá vált, hogy engem szadista perverzusnak láss. Talán negyedszer vagy ötödször tapasztalom, s bár már kezd semmi sem fájni, de ez fáj. Most olyankor tetted éppen, amikor meghatottan gondoltam reád, az egyetlenre akinek eszébe jutott, hogy vajon annak a szerencsétlen flótásnak van-e valakije, aki jó hozzá? Úgy éreztem, hogy csak te érezted meg, hogy itt és most tartok éppen ott, hogy legkönnyebben bánjak el végleg magammal. És én éppen a napokban mondtam el magamnak nem tudom hányadikszor s valakinek még, aki kérdezte, van-e nekem sok olyan emberem, akikben igazán, mindig bízhatom? - hogy az anyámon kívül talán csak te vagy ilyen. S nagyon nagyon talán: Kabos, Fenyő és Schöpflin. És most látom, hogy nincs talán senkim. Levelezőlapodat nem veszem gyanúnak, de föltétlenül játék a gyanúval. Hát én még egyszer beugrom a játékba. Az én bamba hódolóim azok voltak, akik nem értettek, csak a nevemet hallották sokszor, a *Nyugat*-Ady-szám vételére s Ady-estélyre csődültek. Ma már ezeknek persze letárgyalt vagyok, s szánva bánom, hogy ezeknek a hódolatára valamikor is reflektáltam. Egyébként is nagyon letárgyalt Fedák Sárinak képzelem olykor magamat. A Reinitzről való írás pedig fordítókról és interpretáló zenevirtuózokról szólott. Így sikerült megint neked védekező vádlottat csinálnod belőlem. Nagyon rosszkor voltál rossz hozzám evvel a tréfáddal, édes Lacim. Hét év után nagybetegen hagytam el egy nagybeteget, s csupa megmagyarázhatatlan hézag és seb vagyok. Se hitem, se erőm. Hiába iparkodok itt becsületesen gyógyulni, nem sikerül. Sőt egyre kilátástalanabb az állapotom. A múltkor ígértem neked egy hosszú levelet. Majd máskor írom meg. Lev.lapod és az én mostani levelem után egy kicsit várhat ez a levél. Azt gondoltam, hogy egy kis vigasztalást kapok tőled, ha megírom, mint akartam, az én mostani legnagyobb válságomnak a történetét.

Változatlan szeretettel ölel e ködös, nagyon szomorú Csorba-tóról

Adyd

684 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Csorba-tó, 1910. aug. 12.]

Kedves Aladár,

még itt maradok néhány napot. Addig írni fogok még, s verseket is küldök. Egyébként fázunk itt, s én elég szomorú vagyok. Add át kézcsókomat a nagyságos asszonynak.

Ölel igaz szerető

Adyd

[Reinitz Béla írásával:] Üdvözöl Reinitz, akiről találd ki, hogy miképp került ide?

685 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK

[Csorba-tó, 1910. aug. 14.]

Kedves Boldizsárom,

én Csorba-tón három hét óta vagyok, itt ért kedves leveled. Olyan hideg, esős napok vannak, s én oly kétségbeesve, hogy nem tudnék most tanácsodra szomorú kacagás nélkül válaszolni. Nem vagyok én már médium semmi újnak az átélésére. Bevégeztem. Ha írsz pár sort, küldd a

Nyugat címére. Innen pár nap múlva Érmindszentre s azután Budapestre megyek. Onnan nem tudom hova.

Ölel igaz szeretettel

Adyd

686 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

Csorba-tó, [1910.] aug. 14.

Édes Gyurkám,

mind a két jóságos leveledért köszönet. Az utolsó leveledben írott dolgot illetőleg: köszönöm, s majd Pesten aktuális lesz. Adélt, kinek egyelőre nem írok, lehetőleg sűrűn látogasd meg. Innen én Mindszentre megyek pár napra s onnan meg Pestre. Kétségbeesetten rosszkedvű vagyok.

Isten áldjon, ölel szeretettel

Adyd

687 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csorba-tó, 1910. aug. 16.]

Táviratozz Adél állapotáról.

Ölel.

Ady

688 ADY LAJOSNAK

[Csorba-tó, 1910. aug. 21.]

Kedves Lajos,

nagyon haragszom reátok. Miért nem írtál egy sort sem? Mi van veletek? Én megyek Érmindszentre.

Endrétek

689 HORVÁTH SÁNDORNÉNAK

[Debrecen, 1910. aug. 22.]

Nagyságos asszonyom,

ezennel és szívesen beállok a maga levelezőinek díszes gárdájába. Kassán virrasztottam át az éjszakát, és sirattam magukat és magamat. És most a Hortobágyon vagyok, képzelje el Ady Endrét a Hortobágyon. Ma este Érmindszent felé. Szeretettel gondol magukra, Hilvertné ő-nagyságának tisztelő kézcsók, Sándort ölelem, s akik megérdemlik, üdvözlöm. Kezeit csókolja

Ady Endre

[A levelezőlapon még két aláírás:] Szilágyi Sándor, Oláh Gábor

690 HORVÁTH SÁNDORNÉNAK

[Érmindszent, 1910. aug. 29.]

Nagyságos Asszonyom,

alig várom, hogy magukat lássam. Szerdán vagy csütörtökön utazom Budapestre. Hogy vannak? Én szomorúan, letörötten. Sándort szeretettel üdvözlöm.

Tisztelő kézcsókkal hűséges híve

Ady E.

691 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1910. aug. 29.]

Édes Bertuskám,

nagyon beteg vagyok, fekszem napok óta. De szeretettel üdvözöl

Ady

692 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1910. aug. 31.]

Édes jó Bertuskám,

igazságtalanul gúnyolódtál a rövid írás miatt. Igazán, ha látnád, tudnád állapotomat megértenéd. Fene rossz bőrben vagyok. Fogok írni, avagy pár nap múlva, akárhogy is, fölmegyek. Írd meg Adélnak, hogy neki is csak holnap-holnapután írhatok.

Igaz szeretettel híved

Adyd

693 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Nagykároly, 1910. szept. 1.]
Ady

694 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1910. szept. 5.]

Édes jó Adél,

nem akartam s szinte sértés lett volna Magának levelet írnom. De - azt gondoltam - maga is érzi, hogy nekünk beszélnünk muszáj. Én tehát holnap, kedd délután, fölmegyek magához. Maga tudja és érzi, hogy miként nézze e látogatást. Én csak azt tudom, hogy nagyon vágyom Magát látni, s hogy változhatatlanul tiszteli, szereti

Hétfő este.

Ady Endre

695 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1910. okt. 29.]

Édes jó Adél és Dodó,

köszönöm a bécsi lev.lapot. Én Komáromból egy kolosszális hűléssel jöttem meg. S tegnap csak azért keltem föl, hogy édesanyámat kikísérjem. Elég szomorúan utazott el, s ráadásul Lajos nem nézte meg az októberi menetrendet. Éjjel át kellett szállnia a gyorsról Ladányban. Most persze nyugtalanul várjuk az értesítést. Itt Bertusnál írok, s panaszolja, milyen üres a ház. A *Nyugat* természetesen Ady-versek nélkül fog ezúttal megjelenni. Ami a Pestről való elutazást illeti, sietni fogok vele. Legkésőbb szerdán menni fogok egyelőre haza. Gyurka is elutazott ma néhány napra. Én tegnap este tíz óra előtt (este!) feküdtem le, de alvásnyi hasznom a láz miatt nem volt belőle. Hogyan érkeztetek meg? Adél jól érzi-e magát? Margit ma gyöngélkedett egy kicsit, de nem aggasztó az ügy. A Meteorba kérek írni, ha írnak, mert onnan utánam küldik. Ámbár a *Nyugat* is utánam küldi.

Adél kezeit sokszor csókolja, s Téged, Dodó, ölel szerető

(Szombat)

Adytok

696 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1910. okt.]

Édes, drága Egyetlen, én Adélom,

nagyon árván, nagyon tépetten hagyott ott, s végtelenül búsan, letörten érkeztem haza. Azóta egy állandó lázban vagyok, a *Nyugat*-ék ellen kell védekeznem, s közben írnom, hogy meglegyen egy-két krajcárom. Sehol se voltam Lajosékon és Bertán kívül, kivéve a Pilvax-kávéházat két ízben egy pohár sörért. A *Nyugat*-nál még eddig csupán Magyar igazgatóval tárgyaltam; de ez elárulta magát, hogy engem meg akarnak alázni. Tudják pénzügyi helyzetemet, bíznak abban, hogy nem tudok írni, s így akarnak megtörni. Ugye, drágám jól teszem, hogy utolsó energiámmal szembeszállok velük. Ennyi izgalom között is végtelen örömmel, hálával gondolok magára s arra a kevés napra. És mindig és igaz, oszthatatlan, nagy-nagy szeretettel. Egy-két nap alatt nagy emóciókat lehetőleg kikerülve, tisztába hozom a dolgokat. S akkor majd hosszasan és részleteket írok. A címem mindennek dacára egyelőre még mindig a *Nyugat*.

Nagyon szeretem, csókolom, kérem, áldom magát, édes Egyetlen. Legyen jó önmagához, szuggerálja a mozgást, az egészségesedést és az egészséget önmagának. És tartson meg, és szeressen engem, a maga rossz, de szerető

Adyját

697 FEHÉR DEZSŐNEK

[Budapest, 1910. nov.]

Kedves barátom!

Mindig hálásan, kedvesen gondolok a *Nagyváradi Napló*-ra, reád s bajtársaimra, örömeimre, kétségeimre, vívódásaimra, nekilendüléseimre és mindarra, ami a legszebb ifjúkor legszebb ifjúsága s az életnek igazi posztumusz boldogsága, főleg pedig a régi hű fegyvertársakra. Rendelkezz velem, kiásott „színképemmel", melyet mások hasztalanul akarnak megkapni tőlem. Üdvözlöm a *Nagyváradi Napló*-t, ott lévő barátaimat, mindnyájatokat s téged a régi szeretettel köszönt

Ady Endre

698 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1910. nov. 6.]

Édes jó Adél, kedves Dodó,

keveset lehet tudni, hallani rólatok, mint rendesen. Én, sajnos Pesten maradtam máig, mert nov. 12-én Miskolcon kell fölolvasnom. Nem lehet kikerülnöm ezt, de meg ezalatt intéződik el ügyem a *Nyugat*-tal. Ha - mint akartam - holnap, hétfőn hazamennék, két és fél napot töltenék otthon, szóval, édesanyámat szomorítnám, s magamat e hajszával még betegebbé tenném. Különben is holnap megyek föl Jeszenszky államtitkárhoz, aki négy nap óta szívesen vár. Semmi újság. Köhögök, mint egy göthölve ordító szamár. Bertus jól van, ma is meglátogattam, megérkezett Marthe az apjával. Gyurka s Révész is itt voltak. Gyurka mutatta a levelezőlapot: neki tud Adél írni.

Szeretettel, sokszor-sokszor csókolja Adél kezeit, s Dodót öleli

(Vasárnap.)

Adytok

699 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1910. nov. 13.]

Édes jó Adél és Dodó,

a miskolci muszáj kirándulás miatt nekem mostanig itt kellett maradnom. Mióta elmentetek, négyszer voltam fekvő beteg két vagy három napig. Most ott tartok, hogy Miskolcon a pódiumon, a közönség előtt kétszer lettem rosszul, s föl kellett vinni a szobámba.

A *Nyugat*-tal holnap lesz végső, elhatározó tárgyalásom, mivel Hatvany három napra hazajött. Jeszenszkyvel talán sikerül valamit csinálnom, tegnapelőtt voltam föntmásodszor nála. Egyelőre, az a baj, hogy nagyon kiköltötték magukat, most nincs pénzük.

Legnagyobb bajom szeretett öcsémmel van, aki kétségbeejtően megakadt máris. Innen-onnan szedeget föl napi pár koronás kölcsönöket, és sír előttem, kétségbe van esve. Valahogyan azt gondolja, hogy nekem kellene csodát mívelni velük, holott nekem még energiám sincs egyszerű dolgokhoz, nemhogy pénzem és csodatévő erőm. Úgy gondolom, két nap múlva megyek Mindszentre, szegény anyám naponként kér, hív, vár levélben.

Szütsömtől is kaptam egypár kétségbeesett levelet. Amit nem szokott, könyörögve kért pénzt tőlem, mert egy hírlapot nem tud venni, s ruhadarabja sincs. Küldtem neki, amit egyelőre küldhettem. Gyurkával találkozunk, részben olykor Bertánál, részben nálam, meglátogatott, amikor feküdtem. Bertus megvan, nem nagyon csurog, de cseppen. A Mártha nagyon használható, jókedvű, s szeret Pesten lenni. Úgy gondolom, 10-15 napig Érmindszenten maradok, Erdélybe talán nem is megyek. Ha visszajövök, s Lajost ezalatt valahogyan rendbe hozom, s Jeszenszkyvel sikerül valami üzletet csinálni, megyek ki Párisba. Csak - és most már majdnem vallásos félelemmel mondom - egy kicsit lennék jobban.

Bocsánat, hogy nem írtam, egy darabig én vártam levelet, azután beteg voltam. Miskolcon belefogtam a levélírásba - a fölolvasás előtt, nem volt egy betűnyi erőm. Hatvany hív ki egy berlini szanatóriumba, de ennek nem látom az értelmét. E zűrzavarból kell nekem talán mindenekelőtt kimennem.

Igaz szeretettel csókol benneteket, s hírt vár rólatok

(Vasárnap)

hű Adytok.

700 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1910. nov. 13.]

Édes, Minden Jóm, örökös Drágám,

bolond, súlyosbodó nyavalyám, Lajos bajai, a könyveim kéziratának leadása, a miskolci fölolvasás, a Jeszenszky-ügy stb. itt tartottak. Pedig édesanyám vár, s most már (tegnap volt tragikus miskolci szereplésem) egy-két ügyet rendezek, s szerdán megyek haza.

Édes Jóm, rájöttem, hogyha maga „mifelőlünk” hidegséget érez, s ha ebben csakugyan volna valami, ez a Lajos szerencsétlen taktikája. Ez a szegény fiú úgy képzeli, hogy nekem csak a kisujjamat kellene megmozgatni, s ő kiszabadulna katasztrofális helyzetéből. Ezt a minap egy zokogó rohamában elárulta nekem, ő azt hiszi, hogy Maga s maguk miatt nem teszek meg a megmentésére mindent. Én szánom a fiút, hiszen önmagam dolgaira sincs erőm, s ez ügyben ő képzelődő bolond, hiszen én megtettem s teszek érte minden lehetőt. Igyekeztem meggyőzni, s igyekezni fogom meggyőzni félrevezetett édesanyámat is. De bármiképpen - kérem, higgye el - nincs erő, fogás, hatás, mely magától elvonhatna. Erre senkinek sincs hatalma, ereje, csupán Magának, édes, drága Jóm, tudja, elégszer mondtam. Most az a legfontosabb, hogy szabaduljak innen, hogy egy kicsi erőm legyen mielőbb szaladni Magához. Ugye, türelmesek és jók leszünk egymáshoz, hiszen betegek vagyunk mind a ketten, s nem lehet tudni, milyen hamar vége lehet Magának vagy nekem, vagy mind a kettőnknek. Igaz, hívó, szerető vágyakozással ajánlom föl Magának megint magamat. Sietni fogok, s legkésőbb december elején, ha élek, ott vagyok. És mindig s mindenben - akarom, higgye el - én a Maga s evvel

kettőnk leglehetőbb jóérzését, örömét akarom. Nagyon-nagyon megrémített a miskolci esetem, ahol majdnem a közönség előtt ért szívszélhűdés. Ezerszeres vággyal s akarattal vágyok és akarok a magáé lenni, amíg lehet. Az én fenyegetett életem fölött Magán kívül senki sem rendelkezik. Csak Maga legyen türelmes, szerető, jó. Mit csinál, drága, egyetlen Mindenem? És Dodó milyen magához? Milyen Páris, és szeret-e engem, mint utoljára mondta és mutatta? Legyen jó, szerető, s higgye el, hogy mi nem élhetünk egymás nélkül, és hogy ez a mi sorsunk a legsajátabb dolgunk. A többit meglátjuk. Ha betegebb nem leszek, írok, akármilyen energiátlan vagyok, gyakrabban, de írjon Maga is. Nagyon-nagyon sokszor, nagyon-nagyon igazán, halálosan szereti, csókolja

Endre

701 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1910. nov. 15.]

Édes, drága egyetlen Adélom,

két napig megint feküdtem a téboly határán. Az a rögeszmém, hogy agyszélhűdés ér, mint a szegény Lechner Döncit (olvashatta). Nem értem, hogy semmi hír magukról. Sem Berta, sem én nem kaptunk semmit eddig (kedden este). Bár mindenáron iparkodtam szaladni Pestről, annyira nem végeztem el a legmuszájabbakat, hogy csak a hét végén mehetek, szombaton vagy vasárnap. Mégis - és ez lesz minden familiáris és más, sokkal nagyobb akadályok ellenére - a programom, mielőbb rendbe jönni s már december elején Párisban lenni, ha élek. Írjon, édesem, Jóm, a *Nyugat* címére, ez a legbiztosabb. Nagyon tudom, érzem, mennyire kell sietnünk s felhasználnunk, ami kis időnk van még. Nagyon szeretem, nem akarok s nem tudok Maga nélkül élni.

Ezer csókkal, a maga örökké hű

Adyja

702 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. nov. 19.]

Édes jó Lajoskám,

az ágyból keltem föl egy percre, s írom a levelet, postát késve, küldönccel küldve. Mióta hazajöttem, fekszem, rettenetes, kínzó bélgörcseim vannak. Még csak ez hiányzott, egész éjjel ordítok. Ma szombaton délután mentem volna Szentkirályra, de így holnapra marad. Édesanyámmal közösen küldünk 40 koronát, nem akartam édesapámnál rontani a fontosabb ügyet. Kérlek, állítsd össze adósságaidat *becsületesen*. Ha aztán végeztem valamit, táviratozok, hogy ezt küldd a címemre. Somogyi Endrére gondoltam, mint az ügyek rendezőjére. Édesék megvannak, édesapámnak azonban zsábája van. Írj magadról, ügyeidről, mindenről.

Csókol benneteket

Endrétek.

703 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1910. nov. 19.]

Édes jó Dodóm!

Érmindszenten vagyok két nap óta. De fekve, jajgatva, bélgörcsökkel. Ha jobban leszek, írok: köszönöm kedves soraidat.

Nagyon szeret benneteket, s mindnyájunk nevében üdvözöl

Adytok.

704 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1910. nov.]

Édes, Jó, Egy, Minden,

mai levelére is két nappal hamarabb küldtem el a válaszomat, mint kaptam. Igaza van, de igazsága nem aktuális. Édesanyám belátja, hogy Lajos miatt való aggodalmában kétségbeesett. Nincs igaza abban, hogy én az enyéimért magát tudnám csupán passzíve is lakoltatni. Nem erről van szó. Arról, hogy a mi életünk egymáshoz tartozik. Soha senki, semmi ezt nem változtathatja meg. Most beteg vagyok. Majd írok erről többet. De *írjon* maga is, addig is. Nagyon-nagyon imádom, kívánom, s ha Maga is úgy akarja, lesz még egy kis örömünk az életből az életben.

Százszor, nagyon-nagyon

Adyja

705 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1910. nov.]

Édes, Drága Egyem, Jóm,

Érmindszenten kapott leveléből úgy sejtem, látom, hogy nem kapta meg utolsó levelemet. Ha megkapta, olvassa el, megérzi, hogy az én vágyam legalábbis annyi, mint a magáé. Azt hiszem, Maga is jobban szereti, ha itt próbálok egy kis erőhöz, egészséghez jutni. És azután nincs más cél, mint mielőbb Maga mellett lenni. Újra írhatom, kijelenthetem, minket nem választhat el semmi. Legyen bizalommal s avval a melegséggel hozzám, melyet levele mutat, s melyért, betegségemből szinte kigyógyulva, hálásan mondok köszönetet. Ha én Érmindszentről visszamegyek, már csak pár napot töltök muszájból Pesten, s megyek ki Párisba. Édesanyámnak beszéltem, s meggyőztem, hogy Maga nekem, mert szeret, s mert szeretem, csak jóságot jelenthet. Ő szegény, érthetően, a Lajos kétségbeesett dolga miatt volt maga is kétségbeesve s félrevezetve. Ha megjavulok kedvben, egészségben, majd Maga mellett megírom a regényemet, a drámámat. Szeressen, mint én szeretem, sokszor, milliószor csókolom, én drágám, Te, én életem.

Adyd.

706 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1910. nov.]

Édes minden Jóm, Adélom,

Pestről letovábbított levelére sietve kell válaszolnom, hogy postára küldönc vihesse. Én csak magyarázni akartam édesanyám aggodalmait. De nem vállaltam belőlük semmit. Megértem szegényt, s akartam, maga is értse meg, nehogy igazságtalan legyen hozzá. Igenis, vallom én is, két ember ilyen nagy dolgához nincs joga senki harmadiknak nyúlni. Nem is fogják tenni, nem is tehetik, újra mondom: magától elválasztani engem, míg élek, csak Maga tudna. A többiekben, drága Jóm, látja, milyen igazságtalan volt. Különben se akartam Pestre menni. És nem várok, és nem akarok mást, mint Maga. Különben Maga mindig jobban szerette, ha Érmindszenten vagyok, mint másutt. Ha a fognyavalyám nem jön, akkor is itt maradtam volna most már karácsonyig. - És akkor rohanok magához, itt, ahol társaság nélkül, neuraszténiás fenevadként, dolog helyett folyton önmagamat kínozom. Maga a vigasztalásom, a reményem, a mindenem. Borzasztó papírra írta a levelét, alig-alig tudtam elolvasni. És fájt, hogy méltatlanul önmagához, szinte kiabált levelében az idegesség. Drága Jóm, én a magáé vagyok, s örökké az akarok maradni. - Nem állhat, s nem is áll ez elébe semmi és senki. Ha tudná, hogy álmom, vágyam mint hajt magához.

Egész drága testét imádja, csókolja

Adyja

707 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. nov. 20.]

Kedves, jó Lajoskám,

én vagyok a világ legpechesebb embere. Ma betegen hirtelen felöltözve, kimentem egy kicsit. Disznóölés volt (a Mari disznójáé), jött egy dohányos, a nagy kutyát kergették kifelé, s rám ugrott. Lehúzta rólam az új nadrágomat, térdemet is megsértette, de nem nagyon. Most már, kérlek, azonnal vidd ezt a nadrágot Piringer és Sokulski szabócéghez, Teréz körút 30. Ne mondd meg, hogy Érmindszenten vagyok, nem akarom számlával zavartatni magam. Kérd, hogy azonnal csináljon egy új nadrágot, ha van ebből a szövetből, ha netalán nem volna, rendeljen azonnal a gyárból, mert így eldobhatom az egész ruhát. Ha lehet, csak tán az egyik szárát csinálja meg. És mivel most már nincs ruhám itthon, küldd el a barna, ócska téli ruhámat. A nadrágot küldheti, ahogy csak kész lesz utánvéttel, de siessen. A mellékelt medinálreceptből csináltass öt port legalább, és a recepttel együtt küldd. Mai levelemet megkaptad?

Csókol beteg, peches

Endrétek

708 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1910. nov. 20.]

Édes Bertuskám,

képzeld, ráadásul mi történt velem. Fölkelek két percre a betegségből. Kimegyek a tornácra levegőt szívni. A konyhában disznómészárlás van. A nagy Rabló kutya húst lop, s kiverik.

Erre ez dühösen kirohan, rám ugrik, összemarja a térdemet, s az új világos ruhámat összetépi. A térdem kék és sebes, ruhám nincs, magam még mindig beteg vagyok. Hát nem szerencsés ember vagyok én? Édes Bertuskám, azt a két füzetet (a Szerénáét és a wittenbergait) küldd címemre expressz azonnal. Írnom kell róluk. Ugyancsak ezekkel küldd el a *Buda halála* füzetet, ha netán nálad felejtettem volna. És írj pár sort. Én kaptam levelet Adéltól s Dodótól is, semmi különös hír. Engem a Lajos dolga s a magam betegsége valószínűleg tovább tartanak itt, mint gondoltam. Kérnélek arra is, hogy ami fölösleges lapod, újságod van, olykor szedd össze, akármilyenek, s indítsd el címemre.

Üdvözöl édesapám, csókol édesanyám, én szeretettel ölellek -

Ady

709 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1910. nov. 20.]

Édes Jó Adél és Dodó,

hogy boldogságom teljes legyen, összemart egy kutya. Új kutyája az apámnak, tigrisfajta, vad és megvadulva, amikor betegen kimentem két percre a tornácra, háromszor beleharapott a térdembe, s egyetlen új, jó ruhámat is letépte rólam. Nem veszett, de ez nem vigasztaló, mert most már a térdem is fáj, a ruhám is fáj, s a belem is fáj. Egyelőre Érmindszenten maradok, mert a Lajos dolgát se sikerült teljesen fedél alá hoznom, éppen a betegségem miatt más súlyos okokon kívül. Párisban elképzelhetetlen, kegyetlen, csúnya sár, piszkos disznó őszi idő van itt. Az apám káromkodik Lajos miatt, az anyám sír. Szóval nagyon mulatságos az élet. De a bélfájás dacára már két nap óta úgy eszem, mint egy farkas, s szanatóriumnak elég jó szanatórium Érmindszent. Ha van időtök (legalább tizenkét-tizenöt napig maradok még), küldjétek addig egyszer néhány lapot.

Édes Dodóm, ölellek, Adél kezeit sokszor csókolom szeretettel

Adytok

710 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. nov. 21.]

Édes Lajosom,

tegnap, vasárnap, fájó belekkel, kutyától megmartan, végre átmehettem Szentkirályra. Váratlanul Ilona néniben kaptam szövetségest, Laci bácsi nagyon megdöbbent, elnémult. Később vitatkoztunk erősen, egyelőre nem tudott választ adni. De az ügy - látom - rendbe jön. Ilona néni is biztosított róla. Én addig nem mozdulok innen. Nehéz ügy volt, de most már nem engedem ki addig, míg nincs rendben. Egyébként Károly bácsiékat is meglátogattam. Laci bácsiék különben jól vannak. Rémes, rossz az út, mert különben talán ma vagy holnap már ők átjönnének, biztosra veszem. Édesapám már beletörődött, hogy a maga részéről osztozkodjék. Csak te légy, fiacskám, most már komoly, dolgos, okos és jó. A kutyaharapás fáj s a belem is, de az étvágyam már is nagyszerű tegnap óta. Kérlek, ha a nadrágom szövete megvan, s még nem késő, intézkedj, hogy angolos, állandó fölhajtással csinálják, bőnek, csak a térdnél ne legyen bő, mint volt. Telefonálj azonnal Bertusnak, hogy nem maradt-e nála a *Buda halálá-*

nak Magyar Könyvtár-kiadása. Ha igen, akkor Bertus küldje (különben írok neki is) két másik füzettel egyetemben. Ha nem maradt ott, akkor *te* vásárold meg számlámra azonnal, s *expressz* küldd vagy küldesd. Egyébként lapokat várnék olykor tőled, tudod, milyen unalmas itt. Gyurkát, Bertust kérd meg, ők küldeni fognak összevissza mindenfélét. A vén Szilágyi öcsöt üdvözlöm. Téged Annussal együtt sokszor csókol

Endrétek

711 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent. 1910. nov. 22.]

Édes jó Adél és Dodó,

röviden írok, mert még csak éppen hogy néha-néha kikelek az ágyból. Tegnapelőtt erőltettem a dolgot, s Lajos dolgában átmentem Szentkirályra, de az eredmény - az én részemre ti. - egy még nagyobb betegség, hűlés lett. A Lajos dolga talán, így-úgy rendeződni fog. Én pedig betegen is vittem már annyira Mindszenten, hogy enni tudok, s ez már mégis egy kicsit vigasztaló valami. A tervem az, hogy 10-14 napot itt töltök, ha muszáj, s ha bírom. Pesten azután csak a Jeszenszky-ügy s a *Nyugat* miatt állnék meg néhány napra, akkor se szállnék hotelbe. Hogy vagytok? Bertáról újabban nem tudok semmit, bár egy avis-t küldött, mióta itthon vagyok.

Üdvözlünk benneteket az egész család. Adél kezeit sokszor, szeretettel csókolja, s téged Dodóm ölel

Adytok.

712 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. nov. 23.]

Kedves Lajoskám,

azt hittem, ma kapok tőled valami híradást. Bertus elküldte a *Buda halálá*-t s még két nála maradt könyvem. A nadrággal mi van? A lapokat köszönöm, de ne verd magad ilyen költségbe. Ha van valami speciálisan érdekes egyik-másikban, esetleg vedd meg. De úgy gondolom, hogy Gyurka és a *Világ* révén (esetleg váradi s vidéki lapokat is) könnyebb és olcsóbb megszerezni. Az álomporral is sok költséget vettél magadra. Úgy értettem, hogy tíz helyett csak öt port csináltass. No de megküldöm, édes fiam, valamelyik nap, mert neked most, tudom, minden krajcár kell. *A Minden Titok versei*-t ne korrigáld. Éppen most táviratoztam nekik. Az volt a megegyezésünk, hogy ők előbb az egészet kefelenyomatban elküldik ide nekem, hogy ciklusokra rendezzem, sorrendbe hozzam, és esetleg enyhe változásokat is tehessek. Ezt tudasd velük, s csak azután korrigáld. Én is írni fogok valószínűleg nekik. Jelentsd be azt is, hogy versek s egy-két figyelő menni fog holnap-holnapután.

Annuskával együtt sokszor csókollak, jókedvet kívánok

Endre

713 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1910. nov. 26.]

Édes, jó Ernőm,

itt küldöm a verseket. Kérlek: *azonnal* szedesd, s *azonnal küldess* nekem kefelenyomatot, mert nincs időm már lemásolni őket, s a kötetbe bele kell vennem. Hétfőre egy figyelőt küldök legalább. És kérlek, vedd tudomásul, hogy a *Buda halála* nem tudott megváltoztatni, csak bizonyos beismerésekre s kicsi korrigálásokra bírt. Nagyon szívesen írok azonban a dec. 16-i számba egy cikket, de ez a cikk nem lesz Canossa, talán érdekes lesz mégis. Úgyszintén szeretnék Molnár Ferencről írni erre a dec. 16-i számra. Nagyon mást írnék, mint eddig írtak, de nagyon elismerőt sok kitüntető gáncsolással. Üzend meg (írni, ezt nem merem kérni), van-e ez ellen kifogásod. Próbálok itthon gyógyulni. A könyvkiadó osztálynak (nagyzoljunk egy kicsit, bár az igazgatóságom nagyon késik) mondd meg, hogy *A Minden-Titkok versei*-t rögtön küldöm, ha te beküldöd a mellékelt versek lenyomatát. Egypár napi késés nem nagy dolog. Mindőtöket nagy szeretettel üdvözöl

Adytok

714 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1910. nov. 26.]

Édes Adél és Dodóm,

ti nagyon, sőt ugyancsak tartózkodó emberek vagytok. Érmindszenten már beállott valamelyes, nyilván pár napos tél. Mindenütt válság, változás, csupán én vagyok béna, s csupán ti vagytok restek és nem írók. Én állati életet élek itt, de legalább hízok. Úgy falok, mint egy fenevad, szóval ennyi hasznom van Mindszentből. Kutyasebem meggyógyult, de ruhám tragikusan járt: nincs több abból a szövetből.

Hát így szórakozom én Érmindszenten. Az Adél gyűjteményes könyveit már egy-ketten aláírták. Az én új novellás könyvem most jelent meg, de majd együtt küldöm az új verseskönyvvel. Öcsém dolgában majdnem rend van, remélem, elintézem.

Adél kezeit sokszor és szeretettel csókolja, téged, Dodóm, ölel

Szombat.

Adytok

715 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. nov. 27.]

Édes Lajoskám,

tegnap, szombaton végre, eljött Laci bátyám. Édesapám nem volt itthon, a tanyán volt. Elmondta, hogy a jövő héten küld neked 2000 koronát. Keserves dolog, de többet nem tehet, másképpen nem csinálhat. Én próbáltam megnyerni az eredeti tervnek. Magyaráztam, hogy 5000 korona *kell,* s édesapám is valamivel könnyebben megy az ügybe, ha felét-felét vállalják

közösen. Laci bátyám azonban hajthatatlan maradt. Megígértem, hogy szerdán édesapámmal átmegyek. Gondoltam, ott kapacitálom. De föladtam a tervet. Szerdán levelet írok, hogy adják föl címedre a 2000 koronát. Azt se helyeselte Laci bácsi, hogy ügyvédet beavassunk. De én *okvetlenül szükségesnek látom*. Somogyi Bandi diszkréten, szívesen vállalja. Állítsd össze *részletesen minden adósságodat*. Bizonyosan van több olyan természetű, ahol egy ügyvéd egyezkedhetik, s spórolna. Ez esetben a 2000 koronát hazaküldenéd, s édesapám, akárhogy dühöng, hozzátenne legalább még annyit. Az ötödik ezret is fölhajtanók valahogyan. S Bandi neked okosan, szépen elintézné. Így gondolom s javaslom. Erre nézve gyorsan válaszolj. Édesanyám köszöni az Annus kedves küldeményét. Magamról s novelládról más levélben fogok írni.

Csókol benneteket

Endre.

716 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1910. nov. 28.]

Édes Ernőm,

csak ezt a rövid figyelőt küldöm most. Írtam egy másikat is, de nem tetszik. Üzenj kérdéseimre. Szeretettel üdvözöl

Adytok

P. S. A verseket várom

717 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. nov. 30.]

Édes Lajoskám,

eredeti tervünket nem tudom megvalósítani. S talán jobb is a készpénz. Ez értelemben írtam ma Laci bácsinak. A *Vasárn. Újság*-beli versemet miért nem küldöd? Sürgős. Megvagyok, és kedvetlenül, energiátlanul. Írhatnál pontosabban, s Annus is.

Csókol szeretettel benneteket

Endre

718 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. nov.]

Drága, jó, Lacim,

félek, hogy egy új, utolsó duk-duk affért csinálok, s kötelességem ezt a félelmemet neked jelenteni. Először, mert barátom vagy, másodszor, mert okosabb vagy, harmadszor, mert a duk-duk ügyekben szakértőnek szerepét vállaltad. A többi jogcímedet e rövid levélben nem

sorolom föl. Képzeld: végre legalább Érmindszentre, a falumba kerülhettem, hol a többek között az is történt velem, hogy megmart egy kutya, egy igazándi kutya. Privát leveleim valamelyikéből kipattant ennek a roppant kínálkozó afférnak a híre, s néhány lap megírta. A *Fidibusz* (Gábor) hozott névtelenül egy rossz viccet erről, de névvel énekeltet egy piszkos kuplét a Royalban, mint ma az öcsém írja. Én se aludni, se nyugodni, se dolgozni nem tudok, igazán a leggyávább gondolatok kergetnek egy önkényes leszámolás elé. S akkor a Royalban, Bálint és Molnár Feri csarnokában, Jób Dani rokonságában, Gábor és társai gyalázatosabban, mint a Rabló nevű kutyánk, megmarnak. Képzelheted, milyen levelet írok én most bolondul, betegen (ráadásul az arcom ötszörösen megnőtt valami fogbajtól) nekik. De nem bízom benne, hogy sikere lesz, s korbáccsal betegen fölutazni nem akarok. Azonban ma folyton az motoszkált a fejemben, hogy írok mint „lovagias ellenfél"-hez, mint a napisajtó egyetlen úri orgánumához, Rákosihoz, illetve a *B.H.*-hoz egy hosszú, közlendő levelet. Régibb teóriáimat fejteném ki benne bővebben, az átmenet nélkül Budapestre, egy nagyvárosra s egy szegény országra szabadult, vad, éhes, antiszociális, barbár zsidó ellen való védekezés muszájait. Ezek a Gábor Andorok lebunkózni való brigantik, akik ellen talán még Polónyival is össze lehetne fogni. Lehet, hogy holnapra meggondolom, mert Rákosival összefogni még nagyobb katasztrófáknál se szabad. De éreztem, hogy neked meg kell írnom a mai tébolyodott napomnak vezető ötletét. Azért, mert akartam neked különben is más dolgokról is írni. Mit szólasz Tisza-Herczeg-Wolfner Pálunk hadüzenetéhez, a *Figyelő*-höz? Egy reményem van: Tisza még mindent megbuktatott. Ha a pofámmal rendbejönnék, 10-re fölmennék Pestre fölolvasni, csak a *Figyelő* miatt. Sajnos, kevés a hitem, piszkosan, letárgyaltan, pfuj: apostolként kell elpusztulnom. Olyan energiátlan vagyok, mint egy anya hasában haldokló embrió. Csak dühök és kétségbeesések maradtak bennem, s ezek is - sajnos - majdnem passzívok. Mit szólsz Molnárhoz, írni fogok holnap róla a *Nyugat*-nak, ha tudok, s ha Osvát kiadja, írj magadról s a dolgaidról (apropos! a kötetemet - bocsáss meg - neked ajánlom), s írj arról, hogy mit tanácsolsz nekem? Édesanyám kitagad, ha Párisba megyek, s én vágyom Párisba. Minden rosszul, fonákul, halálosan fordult. Nagyon szeret s ölel

Adyd.

719 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1910. dec.]

Mindenem, Jóm, Egyem,

mindig megjártam, valahányszor mindent bevallok magának. Lajos kétségbeesett nagy bajban volt, az anyámat, aki gyönge, suggerálta. Én magyarázatképpen megírtam Magának, amit Lajos mindjárt másnap sírva visszavont és megbánta. Fölolvastam a Maga két levelének a passzusait, az illőket, fölolvashatókat. Édesanyám két napig rom volt miattuk, sírt, jajveszékelt. Nem érdemelte meg a mi családunk magától - mondta -, hogy ilyen aljasságokra képesnek higgye. Jómagamról nem beszélek, mert én már hozzászoktam, hogy maga ok nélkül is komisznak tartott. Én azt mondtam az édesanyámnak:

- Másfél év előtt el kellett volna választanom Adélt az urától, akkor egészségesebb, gazdagabb voltam.

Édesanyám - akit maga könnyelműen vádol, ezt mondta:

- Ma is az a kötelességed, hogy olyan helyzetbe juss, hogy Adélt elvehesd. Én öreg, szívbajos vagyok, s nem törődhetek bele abba, hogy te Párisban élj. Hirtelen beteg leszek, s Lajosban csalódtam, s rettenetes volna, hogy halálomnál te se légy mellettem. Különben is Adél becsü-

letes asszony, ő egy hazát, egy férjet fogadott, s azoknak él, nem élhet neked és érted. Ha szeretitek egymást, légy egészséges, és válaszd el Adélt az urától, vedd el. Még többet is beszélt, de most nem akarom egyszerre mind leírni. Láthatja, hogy talán öntudatlanul milyen igazságtalan volt. Ha akarja, nemsokára Párisban leszek, és akkor mindent megbeszélhetünk. Én végre is csak a maga megbízhatatlanságától, szeszélyeitől s pénzigényeitől félek. Mert másként, ha Maga engem szeret, minden rendben lesz.

Nagyon, nagyon, mindenütt csókolja, vágyva, igazán, nagy-nagy szerelemmel. Jobban, mint bármikor

Adyja

P. S. Egyidőben írtam Lajos öcsémnek, s zavartságból került Ady helyett Endre a maga levelébe.

720 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1910. dec. 3.]

Édes, jó Adél,

nem kapok semmi hírt magukról. Én még mindig Érmindszenten vagyok, s itt maradok még nyolc-tíz napig. Talán bevárom karácsonyt, s akkor indulok el, ha Budapesten összeüthetem dolgaimat. Tudom, hogy maga skeptikus, ha én panaszkodom, de beteg vagyok. Enni megint eszem, sőt hízom. De nyugtalan, haszontalan, álomtalan és energiátlan vagyok. Mióta itthon vagyok, néhány kínos versen kívül nem tudtam semmit sem írni. Egyetlen eredmény, hogy a Lajos dolgát - szegény Ady Lőrinc föláldozásával főképpen - így-úgy elintéztem. De ki is jelentettem, hogy most már hagyjanak engem békén, s ne bolondítsanak meg, amíg magamtól meg nem bolondulok. Pestre naponként öt távirattal hívnak fölolvasásra. Nem megyek. Ma Molnár Feri az Isten, uralkodjék. De különben is, meghalnék egy nyilvános szerepléstől. Szörnyű sár, piszkos ősz van itt. Hát Párisban? Bertus, Gyurka és Lajos lapokat küldenek (Bertus franciákat is), ez minden foglalkozásom, az olvasás és vigasztalásom is. Kolozsvárra Lukácsék, Somlóék, Fehér csalogatnak, de nem megyek. Kérem, írjanak egypár sort. Dodót szeretettel ölelem, s a Maga kezeit nagyon sokszor, szeretettel csókolja

(Szombat.)

Ady

721 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1910. dec. 5.]

Édes Barátaim,

én nem bánom, ha csak egy strófát tartotok is meg a prológusból. De az *A* névelőhöz a címben ragaszkodom. Csinálja meg Falus vagy akárki. Most mentek el express a versek. Betegségeimhez kaptam egy újat, rettenetesen megdagadt az arcom. Szeretettel ölel benneteket

Ady

722 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1910. dec. 5.]

Édes jó Gyurkám.

Te igazán javaslod Kolozsvárt? Olyan bomlott, haszontalan, energiátlan és szomorú vagyok. De vajon, segít-e ezen Kolozsvár? Köszönöm a lapokat, de Bertussal és Lajossal állapodjatok meg, hogy ki mit küld. Szeretném magam kibeszélni és kisírni veled.

Ölellek

Adyd

723 SÉRA LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. dec. 5.]

Kedves Lajos bátyám,

köszönöm, hogy betegen is jóságos indulattal eszedbe jutottam. Én is betegen ténfergek itthon. Adna az Isten, megérdemelnők, jobb napokat nekünk. Lila nénit s tieidet csókolom. Én még egy-két hétig itthon maradok, ha kibírom. Talán látni is fogjuk egymást, amit nagyon akarnék. Üdvözöl, ölel hű öcséd

Endre

724 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Érmindszent, 1910. dec. 5.]

Kedves jó Zoltikám,

jólesett nekem fene állapotomban (bocsánat az illetlen petőfieskedésért) a te kizsaroltan is kedves megemlékezésed. Agg koromnak s poétai múltamnak, mikor már fogaimat úgyis elvesztettem, dukál egy kis akadémiai elismerés, ha szánalomból is. Disznótorok esnek úgy néha itt, de már még a disznótor sem lelkesít, ilyen rossz magyar költő lettem. Okulj példámon, s vigyázz magadra, le ne súroltasd az erkölcstelen kozmopolisszal lelked hímporát. De különben s most már komolyan szeret s ölel

Jóska

725 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1910. dec. 7.]

Kedves, jó Barátom,

az arcom még ma is össze van dagadva. Így nem lehet publikum elé állni. Tudod, írtam is, szívesen hozok bármilyen áldozatot. Ha valami csodából jobban leszek, fölmegyek. De mint írtam, erre ne számítsatok.

Ölel szeretettel

Ady

726 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1910. dec. 12.]

Kedves Jó Adél és Dodó,

bizony én még mindig Érmindszenten vagyok, ide küldték s küldik Pestről a leveleimet. Különben is kijelentettem már a miskolci út után, hogy ne számítson a *Nyugat* többé az én fölolvasó közreműködésemre. De majdnem nagyobb bajom volt a kutyaharapásnál. Nyolc napig gyötrődtem egy fogtályoggal, majdnem megőrültem. Tegnapelőtt vágta ki a doktor, de dagadt, és fáj még mindig. Persze még levelet sem tudtam írni. Bizony Jeszenszkyvel nincs elintézve az ügy. Csak holnap adom be írásos ajánlatomat, illetve küldöm be. Talán nem késtem le, sok reményem elejétől fogva nem volt az ügyhöz. A „veszett" kutya harapásról egy-két krajcáros lap hírt adott. A Royal-orfeumban egy piszkos kuplét énekeltek róla (az élclapok pimaszságairól nem szólván), s én idegességemben egy szörnyűen sértő és antiszemita levelet írtam a Royal igazgatóságának. Táviratban provokálás, tárgyalások folynak, s nem lehetetlen, hogy ha fölmegyek Pestre, meg kell verekednem a nagyon ágáló Bálint Dezsővel. Egyébként most már bevárom itt a karácsonyt. Azután pár napig Pesten intézem dolgaimat, s megyek ki Párisba. Nagyon bántanak már Pesten megint, holott sohase álltam ilyen gyönge lábon. No de ők azt hiszik, hogy nekem nagyon jól van dolgom. Még a karácsonyi számokba se tudtam valamit is dolgozni. Kolozsvárra megint hívnak, várnak, de nem megyek, nincs értelme. Hatvany is előállott az ő berlini szanatóriumtervével megint. Most Mindszenten tavaszi idő van, de sár is persze. Nem hinném, hogy Lendvai velem szemben, sőt bármiképpen kaphasson valamit a sajtóirodától. Ám nem lehet semmit se tudni. Egyelőre tehát karácsonyig bezárólag itt vagyok. Írjatok egypár sort.

Adél kezeit szeretettel csókolja, téged, Dodóm, ölellek igaz, szerető

Adytok.

Édesanyámék üdvözletüket küldik.

727 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. dec. 12.]

Édes Lajoskám,

a verseskönyvnek Hatvany-dedikációja ki ne maradjon, mert H.-nak ez be van jelentve. Legföllebb így egyszerűsíthető: „Hatvany Lajosnak szeretettel ajánlja e könyvét Ady Endre." A *Nyugat*-ot kérd meg, hogy novellás könyvemből küldjön legalábbis három példányt. Egyet kaptam, azt oda kellett adnom a doktoromnak. A *N. P. J.*-nak telefonáld meg, hogy 15-ig ott lesz egy novella. Annuska hogy van? Én itthon maradok karácsonyra.

Csókol benneteket

Endre

728 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1910. dec. 16.]

Kedves Gyurkám,

most kapom táviratodat, amikor éppen írni akartam. Nagy baj történt velem. Két nagyon sürgős expressz levelem s három ajánlott elkésett a mi nyomorult postánkról. Az egyik levélben egy vers volt Zigány Zoltán címére (Bpest VII. Egressy-ut 71.) a tanítók ügyében csütörtök este tartott gyűlésre. Jó, lázító vers, de lekésett, s ez elvette a kedvem minden írástól. Te kérd el azonnal a *Világ* számára ezt a verset, s én még ma írok hozzá egy másodikat számotokra. Legkésőbb hétfőn ott lesz a másik is, magyar vers, mert ezért talán nem fog haragudni a *Nyugat*.

Ölel

Adyd

729 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1910. dec. 16.]

Édes Lajoskám,

ezen a postán 24 órával elkéstek fontos expressz és ajánlott leveleim. A hozzád küldött is. De remélem, a *N.P.J.*-lal sikerül. Elég baj az, hogy a tanítók számára írt versem elkésett. Telefonálj Góthnak vagy bárkinek a *Pr. Lloyd*-nál: reflektálnak-e novellára, s meddig nem késik? Ha reflektálnak, akkor a *Pesti Napló*-hoz küldött eredeti novellámat kérd el Mestertől (egyébként próbálj magadtól is egy cikket vinni a *P. L.*-nak), s másold vagy másoltasd le a *Lloyd* számára.

P. S. Édesanyám és Ilona néni ma együtt mentek Károlyba.

730 A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK

A Nyugat tekintetes kiadóhivatalának

Budapest

[Érmindszent], 1910. dec. 20.

Kedves Uraim,

megszégyenítve és meggyalázva kaptam legújabb verseskönyvemet. Így megcsúfolni valamit csak akarattal lehet. Hitvány, ízléstelen, rongy, tele sajtóhibákkal még a címekben és dedikálásokban is. Én rá se tudok nézni, nem vállalom, utálom. Azonban, mint minden új könyvemből, ebből is kérek egy szép puha fekete bőrkötést, lehetőleg gyorsan. Végtelenül bánt ez a lekicsinylés, ez a megcsúfolás. Egyébként is csupa indolenciát látok. A jegy, a vasúti jegy dolgában semmit sem írnak. Pedig alá kellene írnom a fényképeket, ha ugyan ki nem akarnak hagyni. Az új *Nyugat*-ot sem küldték. Küldjék el, s küldjék el a két legutolsó *Nyugat*-számot a Koronaherceg utca 6. sz. alá Mlle Gilberte részére is. A tanulmányok-füzetet karácsony után

majd fönn összeállítom. Az új *Nyugat*-számba írni fogok valamit, bár beteg vagyok, s undorodom önmagamtól s a *Nyugat*-tól egyaránt.

Szerető üdvözlettel

Ady Endre

731 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1910. dec. 30.]

Édes jó Adél és Dodó,

tegnap este (csütörtök) óta Pesten vagyok. Miként a betegség hosszabbította meg mindszenti tartózkodásomat, most a betegség kergetett föl. Most a másik oldalon támadt fogtályogom, s holnap megyek Madzsar orvoshoz. Itt azonban, Pesten, bármiként sem maradok tovább január 8-nál vagy 10-nél. Elvégzem a dolgaimat, s megyek Párisba. A *Nyugat*-tal kedden lesz a döntő tárgyalásom. A sajtóiroda dolgát elhagyom, mert Tisza engem nagyon utál, s most a *Nyugat*-nak kontralapot állít. A *Világ*-gal csinálok egy kisebb s nem terhes és sok munkájú szerződést. Könyveimet megkaptátok? Persze ezt csak egyelőre küldtem. Adél számára holnapra ígérik az új verseskönyv kötött példányát. Egyébként e kötet miatt majdnem szakítottam a *Nyugat*-tal. Kimaradt ügyetlenségből belőle tizenkét jó versem, külseje rettenetes, hanyag, ocsmány, sajtóhibák a címtől kezdve a címjegyzékig. Undok könyv, és - sajnos - sokat nyomattak belőle, tehát sokára kerül sor második, jó kiadásra. Ma Bertusnál ebédeltem, s vacsoráltam. Bertus kövér, nagyszerű színben van, most már valamivel megint bizakodóbb. Margitnak, mint nekem, a fogával van baja még mindig. Hitvány Meteor-hotelemet kicseréltem, s egy új hotelben lakok a Podmaniczky utcán: „István király”-ban. Gyurka készül Zürichbe avagy egyenesen s egészen Párisba, már meg is van a déli vonatra a jegye. A Royal-Bálint-afféromat békésen intézték el szegény édesanyám nagy megnyugtatására. Napról napra öregszik, szegény jó anyám, egyre nehezebben búcsúzik tőlem, s ez engem iszonyú aggodalmakkal tölt el. Pesten sok érdekes pletyka van, s remélem, néhány nap múlva szóval mesélhetem el őket. Mit csináltál, Dodó, Berlinben? A holnap Szilveszter-estét valószínűleg Bertusnál töltjük Bölönivel s Révésszel. Az új esztendőre pedig, ami csak emberileg kigondolható jó, s amit csak kívántok, teljesedjék.

Nagy szeretettel ölel, édes Dodóm, s Adél kezeit sokszor-sokszor csókolja

Adytok

732 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. jan.]

Édes, Drága, áldott Adélom,

Mindszentről már nem írhattam, mert éppen Budapestre indulásom előtt beteg lettem, s három napig feküdtem. Itt három, illetve négy nap óta vagyok, s itt is feküdtem két napot. Ma már megint jobban vagyok, s ha röviden is, de hadd írjak magának.

Édesanyám könnyek között kért meg, ha történt, csinálódott valami félreértés, felejtse el Maga. Igaz szeretettel csókolja Magát, mint ahogy senkit sem szerethet jobban, mint akit én szeretek.

Én pedig, drága egyetlenem, várnék most már magától néhány sort. Ha akarja, erősítsen meg, hogy szedjem össze magam a fogkúrám s esetleg tíz-tizenkét napi szanatórium után. Hogy tudjam akarni s kiharcolni a módját a Magával való életnek. Hiszen ma biztosabbnál biztos, hogy nekem Maga az élet.

Itt Pesten a fogorvoson kívül egyszer voltam a *Nyugat*-nál, egyszer Lajosnál, s kétszer Bertusnál. Elhidegültebb vagyok Pesttől, mint valaha az életemben. Fogok írni hosszabban, most félek a posta lekésésétől is.

Holnap vagy holnapután írok. Nagyon szeretem, nagyon kívánom, ezerszer, végtelenül én Drágámat,

Adyja

733 STELZL MAYNAK

[Budapest, 1911. jan.]

Köszönöm, kedves May, kedves képeslapját, s ha nyolcvanezerszer is banálisnak látszik, köszönöm, igazán köszönöm, hogy maga szép is. Olyan jó az, olyan biztonságos.

És most én jövök újévi jókívánataimmal. Egyszerűen: minden teljesedjék a maga vágyaiból, ami lehetséges, s ami a maga számára kellemes, jó és szép. Miért nem ír magáról? Milyen az élet Homokszilon? Pest borzasztó, s e hó végén hosszabb útra megyek. Ír, ugye, addig? Nem kerül-e Pestre? Kezeit csókolja

Ady Endre

734 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. jan. 10.]

Édes, jó Adél,

annyi hajszám volt tíz nap óta, hogy Pesten vagyok: tébolyító. Majd elbeszélem, mert öt-hat nap múlva megyek. Akkorára végre perfekt lesz a *Nyugat*-szerződésem, s a fogammal is jobban leszek talán. Harmadik fogtályogot is kaptam hanyagságom miatt. A könyvemet megkapta? Ugye csúnya? Bertushoz naponként jövök. Nagyobb baj nincs. Egészségben pláne nincs, mert Berta őrülten hízik. Dodó levelét a Jeszenszky-ügyben köszönöm, talán mégis megpróbálom. Itt most lemondtam minden *Nyugat*-szereplésről, amiért elég nagy harag van. Gyurka Zürichben van, ma küldettem a *Nyugat*-tal neki táviratilag pénzt. Lehet, hogy az úton találkozunk.

Kezeit a viszontlátásig sokszor, szeretettel csókolja, Dodót öleli szerető

Adyjuk

735 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. jan.]

Édes, Drága, Jóm, Egyetlen Adélom,

három-négy hét óta csak Maga van és a Halál. Néha már-már elkészítek tíz gr. medinált. De tízszer többször nem tudok aludni, sikoltok, s érzem Magát magam mellett. Ez a nagy vágyakozás kell hogy megmentsen engem. Végiggondolom az életemet, spekulálok a lehetőségeken. Maga és csak Maga az, aki megmaradt, s aki még egyszerű fölötlésével, eszembe jutásával is tíz életnél, milliónál többet ér. Lázas vagyok, ma keltem föl sok nap után, de lázban s láz nélkül úgy volt lelkemben Maga, mint egyetlen, amit akarok. Megőrülésig kínzott a vágy s a bolond, lehetetlen ima, hogy most, most valamely csodából itt legyen mellettem. A drága teste, a szája, a szeme, mely reám néz, a karja. Nagyon megviselt a pesti fogkúra, úgy megalázott, megtört. S aztán a családi csalódások és bajok látása is - akárhogyan - fájt. Nem ezt akartam Lajostól és házasságától az öregek számára, mint ami történt. De hát segíteni én itt már nem segíthetek. Életemet, ami még várható és lehetséges, nem adhatom másoknak. Ha az influenzámból pár nap múlva kivergődök, Pesten csak néhány napot maradok, mert Madzsar rosszul csinálta meg a fogaimat. Ő maga is azt mondta, hogy öt-hat nap alatt megcsinálja a javítást. És akkor majd, illetve még előbb megírom, bejelentem egy rendes levélben érkezésemet. A Maga utolsó levele, én Mindenem, nagyon ideges, szórakozott, tessék-lássék levél. Ugye Maga nem ilyen, mint ez a levél? Írok hamarosan. És halálos, nagy vággyal, kívánással csókolom ezerszer, halálig:

Adyja

736 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. jan.]

Édes, Drága Egyetlenem,

ha maga nem is írt, egy sort sem, nekem, én írtam volna, ha az élet belém nem tapos cudarul. Fogaimmal új-új bajok vannak (idegesség ennek is az oka), s már nyolc nappal tovább vagyok itt, mint Madzsar mondta. És holnap új foghúzások jönnek, s szeretném az életet befejezni. Azután a többi. Annus miatt édesanyám halálosan el van keseredve, sem ő, sem édesapám nem akar hozzájuk följönni. Lajos nagy lelki harcban van, s én nem tudom titkolni, hogy Annussal rosszul jártunk. De édesapám, ha lehetne, se jöhetne föl, mert nagybeteg. Súlyos, hirtelen májbaja van, s én nagyon félek, hogy ez a betegség végzetes. Ráadásul a Pajor-szanatóriumban van az apám öccse, János bátyám, a szilágycsehi, aki szintén halálos beteg. És az én nagy ügyeim. Borzasztóul drága Budapest, s nekem, akinek feküdni kellene egy szanatóriumban, dolgoznom kell, hogy pénz kerüljön. A *Nyugat*-nál sikerült erővel kiküzdenem, hogy ne szerepeljek. A redakciót olykor meglátogatom, de Bertusékon, Lajosékon, a fogorvoson, a két idegorvoson kívül, akik alaposan megvizsgáltak, senkivel sem érintkezem, legföljebb telefonon. Részletekről, sok apróságról és nagy dologról, a Maga famíliájának kázusairól p.ó. *beszélni* fogok, ha maga írásban megírja, hogy *óhajtja* Párisba menésemet. Akkor, ha Maga hamis fogaimmal is elfogad, azonnal megyek. Csodálatosan megnőtt s belém nőtt Maga ugyanakkor, amikor némasága őrülten nyugtalanít. Vagy-vagy: én közel érzem magamhoz a Halált, s Maga se lehet biztos. Akarja - hajlandósága van-e még hozzám -, hogy a mi kettőnk élete próbáljon szinte egy lenni? Nagyon-nagyon szeretem, s kérem, írjon vagy táviratozzon végre két-három szót.

Örökké hűséges, ezer csókkal

Adyja

P. S. Rossz hírek jönnek Ede bácsiról, tüdőgyulladásos, s nagy baj van. Ha Maga nem ír, én átadom magam sorsomnak, az elpusztulásnak.

737 DIAMANT IZSÓNAK

Budapest, 1911. jan. 17.

Igen Tisztelt Uram,

nagyon örvendek a vágújhelyi Ady-estének, de bár a rólam szólandó fölolvasás nagyon érdekel, természetesnek fogja találni Ön is, ha nem akarok irányítónak látszani sem valakinek Adyról eső vélekedésében. Verseim közül *A Halál rokoná*-t, a *Szeretném ha szeretnének*[-et], szóval a legegyszerűbbeket, a mindenkihez szólókat ajánlom előadásra. Egy *novella* fölolvasódhatnék, lehetőleg az én kis gyermektörténeteim közül. Az Ady-Reinitz dalok közül a legbiztosabban a szerelmes nóták hatnak. Köszönet szíves figyelmükért, sikert és megértést kíván Önöknek tisztelettel

Ady Endre

738 HORVÁTH SÁNDORNAK

[Budapest, 1911. jan. 21.]

Kedves, jó Barátom,

sohse mertem volna hinni, hogy Nektek ezt a levelet kell megírnom. Csorba-tó, Debrecen és Érmindszent után bolond, elfoglalt helyzetbe kerültem vissza Pestre. Ígérgettem magamnak naponként e napokat, amikor végre meglátogathatlak benneteket. Azután falura mentem tizenkét hétre, közben titeket súlyos gyász ért. Minden ellene állott annak, hogy én illő, háládatos arccal állhassak elébetek. Ezt az energiátlanságot, ezt a csúnya poétaságot, te, az orvos meg fogod érteni. A Nagyságos Asszony pedig elhiszi talán nékem, hogy Titeket őriztelek meg legkedvesebben összes Tátrák és tátraiak között.

A garasokat nem akartam megküldeni látogatásom előtt, nehogy azt higgyétek, azaz: hidd, hogy ez anyagi leszámolással kívánom elintézni a mi jóságos és nemes barátságunkat.

Most, visszajövén Pestre, azt hittem, expiálhatom bűnömet, de nem sikerült. Holnap külföldre utazom, nem nagy időre, s remélem, nemsokára szabad lesz bebizonyítanom, hogy sem rossz, sem hálátlan barát, valaki nem vagyok.

Száz kézcsók a Nagyságos Asszonynak, téged pedig, kedves barátom, ezerszer ölel:

Húsz forint

Ady Endre

739 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Innsbruck, 1911. jan. 22.]

Kedves Gyurkám,

kinéztem a legalacsonyabb hegyet, de megmászni nekem az is magas volt. Ehelyett szánkáztam a hegyek között délután. Gyönyörű tél van itt. Kár, hogy szörnyű rosszul utaztam, s nyavalyogva érkeztem. Holnap Párisban.

Ölel szeretettel

Vasárnap.

Adyd

740 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Innsbruck, 1911. jan. 22.]

Édes jó Adél és Dodó,

kiszálltam Innsbruckban, mert rosszul éreztem magamat. Talán a levelezőlapnál hamarabb ott vagyok.

Szeretettel

Adytok.

741 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. jan.]

Édes Lacim,

ide kellett jönnöm, mert már szinte őrjöngtem, s itt viszont semmit se találtam. Kétségbeesve, egyedül csatangolok Párisban, betegebben, mint valaha. Már utaznék Berlinbe egy kicsit, de erre még nincs erőm. Ha megyek, táviratozni fogok. Mit csinálsz? Megkaptad-e könyvemet, melyre én ránézni se tudok. A legbutább sajtóhibák teljesen tönkretették. Nem tudok most többet írni, bolond vagyok. Lengyelt s minden barátomat üdvözlöm. Téged igen nagy, hűséges szeretettel ölellek

Ady Endre

742 FENYŐ MIKSÁNAK

[Párizs, 1911. jan. 30.]

Kedves, jó Barátom,

Innsbruck után öt nap óta Párisban vagyok. Meddig maradok, nem tudom. A *Vallomások és tanulmányok* anyaga három napon belül menni fog. Kérdezd meg Osvátot: az öreg Könyves-

Tóth Kálmán versét kommentálva, figyelőként nem adná-e le? Ugyancsak ajánld helyettem is újból neki az ifj. Wlassits szintén hamar beküldendő verseit. Mindenesetre, ha ő csak Karinthyt kedveli, küldje vissza majd e verseket (jó versek). Faragónak mondd meg, hogy február elején várom a pénzeket. Postámat is pontosabban szállíttathatnák. Barna úr küldje el a gyűjteményes könyveket, ha nincs is aláírás mindeniken. Hogy sikerült a Csokonai-matiné? Mi újság nálunk? Mint aránylag legeslegmegbízhatóbb embert kérlek, ne felejts el engem, s írj olykor. Én is írok neked majd mindenről.

Tiéiddel együtt szívéből, igazán üdvözöl, szeret

Adyd

743 ADY LAJOSÉKNAK

[Párizs, 1911.jan. 30.]

Édes Annusom és Lajosom!

hat nap óta Párisban vagyok. Olyan a köd, hogy London kismiska. Nem rosszul, de nagyon jól sem érzem magamat. Ideám: valami francia-svájcbeli téli kúra két hétre. Onnan Monte-Carlo s onnan Firenze, Róma. Persze ehhez pénz is kell, dolgozni pedig még mindig nem tudok. Írj, Lajoskám, minden ügyedről s ügyünkről. Írj az engem érdeklő ügyeken kívül az emberekről is. Például: mi van Bölönivel, aki Somlyón járt, mint hallom? Édesanyám és -apám mikor akarnak feljönni Pestre. Hogyan vannak? Beszéltél-e Heltaival? Hogyan mennek írói dolgaid? Küldj be minden engem érdeklő nyomtatványt. Beszélj, ha telefonon is, Schöpflinnel. (Küldd el legújabb *V. Ú.*-versemet is.) Nyugtass meg, hogy Aladár nem Reinitz, s nem haragszik meg reám, mert szamár ajánlásaimból nem kapott.

Csókol mindnyájatokat

Endre

P.S. Írhatsz 92 Rue de Lévis (vagy 15 Rue de Constantinople) alá.

744 HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. febr.]

Szeretett, Jó Lacim,

örülök a Csokonai-matiné sikerének, s ráadásul annak külön örülök, hogy te örülsz. Erről talán eszedbe jut, hogy én egyszer kissé zöld, de meggyőződéses lelkesedéssel új, irodalmi Széchenyinek neveztelek. Hát szeresd te ezután is jobban az irodalmat, mint az eszed, kritikád s magad jogos becsülése parancsolnák. Tudod nagyon jól, hogy hol tréfásan, hol komolyan én bírálgattam legsűrűbben s legkegyetlenebbül Osvátot. De lásd - minden szavadat aláírva -, Osvát igazán szinte-szinte Keresztelő Jánosa a mi ügyünknek, s ne legyünk Salomék. Ha a napilapok s egyéb lapok egy jól kitervezett botrányt rendeznek a *Nyugat* ellen, félek, hogy elveszett az ügy. Ne felejtsd, hogy a mi nemes magyar publikumunk ízlésében és hajlamában nem vagyunk annyira se bealapozva, mint egy új mozi. Azután éppen Ady és Hatvany, akit legjobban utálnak, s iszonyú jó alkalom volna egy leszámoló hallalira Osvát „mártírsága". Osvátnak bizonyára lesz esze, s nem fogja mérgesíteni a dolgot, de te se mérgesítsd. Előkelő-

en, amit tudsz, kapcsold ki személyes rosszérzéseidet, s honoráld engedékenységgel, amit én biztosra veszek: az Osvát engedékenységét. Lektorral nem oldható meg a dolog, s szerkesztőnek ma még sincs jobb Osvátnál. Ne hidd, hogy a magam bőrét féltem, amit írtam, meg van írva, én írtam, s egyebekben ma már egy szegényház vagy kórház sem olyan rettenetes perspektíva, mint még tegnap volt. De a becsületes, kultúrás magyar irodalom - ma is tudom vallani, még - nagy ügy, szép ügy, bús ügy, érdemes érte még martirizálódni is. Szóval, légy e válságban, aki vagy: úr, az ügyet magánál jobban féltő, előkelő és okos.

Ami az egyfelvonásost illeti, megírnám, de - nagyon bizalmasan szólván - nem abban a társaságban. Nem lehetne engem talán két halott íróval társítani egy előadásra?

Beteg vagyok, s nagyon üres az életem. Azt hiszem, már holnap, holnapután olyan üres lesz, hogy a természetes légnyomás össze tudja törni. Meddig maradsz Pesten? Nem gondolnál egy kis tengeri útra, hol olyan szívesen lennék partnered?

Nagy szeretettel ölel

Adyd

P.S. Kedves Lacim, e levelet lezárva, s már két nap óta hordtam magamnál, amikor is ma valami afféle hírt kaptam, hogy az affér elintézést nyert körülbelül vagy valószínűen. Bár így volna.

Ölel

Adyd

745 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. febr.]

Édes Lajoskám,

írtam már kétszer nektek, de te nem írsz. A mai napon küldtem Csighy Sándor leánya, keresztleányom számára egy ezüstcsészét és -kanalat. A csészébe vésesd be a kislyány nevét, én nem emlékszem jól rá - talán Rózsika? Azután küldd el (persze kapartasd le az áreláruló papírokat róluk). Azután pedig írd meg, mennyi volt a vám, a vésés s az egyéb költség. *Írj nekem!* Én pihenőben s tervek között élek, de nem dolgozom. Egészségem tűrhető. Csókol Annussal egyetemben szerető

Endrétek

746 DIAMANT IZSÓNAK

[Párizs, 1911. febr. 3.]

Igen tisztelt Uram,

Köszönöm a sikert, melyhez engem városában juttatott. Köszönöm a gyönyörű ex librist.

Igaz hálával üdvözli önt s ottani minden híveimet tisztelettel

Ady Endre

747 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. febr. 6.]

Édes Lajoskám,

no végre kapok tőled három levél után egy levelet. Különben is ideges, bolond vagyok, már majdnem százszavas táviratot küldtem. A kis Csighy lyány dolgát megkaptad, s elvégezted? Írj gyakrabban. Küldd be, ami fontos (*Világ, Pesti Napló, B.H. Pesti Futár, Nyugat, Bud. Napló* járnak nekünk és Itókának). Mikor jönnek édesék? Annussal együtt sokszor csókol,

Endre

748 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1911. febr. 6.]

Kedves Gyurkám, kivételesen erőltesd meg magadat egy valamelyes levél erejéig. Itókánál voltunk tegnap is, és magunkkal hoztuk vacsorázni. Ő jól van, mi többé-kevésbé rosszul. Én (tudom, hogy röhögsz, pedig nincs, sajnos okod) nagyon-nagyon rosszul. Ölel szeretettel

Adyd.

749 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Párizs, 1911. febr. 6.]

Kedves Gyurka,

fölösleges talán megállapítani azt a jogomat, hogy Adélnak írott leveledről tudván, e levélről, e gesztusról véleményemet elmondjam. Úgy látom, hogy dicsekedve emlegetett nobilitásod, úri voltod, ízlésed, sőt temperamentumod ellenére, másnak kártékony szuggesztiója alatt cselekedtél; igazságtalanul, brutálisan. Mint jó, hű embered kívánom, hogy hasonló ugratással hasonló hibát ne sokat kövess el.

Szeretettel

Ady

P.S. Tegnap azt mondták, hogy nekem is írtál egy dühödt levelet. Vártam rá ma estig, ha ezután jönne, már mint új instrukciót s szuggerálást venném. És még röviden azt, hogy se ellened s védenced ellen senki egy szemernyit nem vétett, sőt.

750 CAVALLONI JÓZSEFNAK

Páris, [1911. febr. 10.]

Igen tisztelt Uram,

érdekes, kedves levelét - sajnos - éppen a fölolvasás napjára juttatták utánam Párisba, ahol most tartózkodom. Válaszom így persze rövid lesz, s még talán így röviden is fölösleges. Én

már 10-11 évvel ezelőtt, mint vidéki szerkesztő és publicista, az a „bús magyar” voltam, akinek Ön máig lát. A nagy „nemzeti” komédia mivoltát annyira láttam, hogy a Fejérváry-sajtóirodának én voltam egyik leglelkesebb diákja. Egy kis históriatudással, emberséggel s érzékenységgel okvetlenül odajut el minden igazi magyar poéta, ahova én. Ezen az országon, ha ugyan segíthet valami, csak egy nagyszerűen egész demokrácia segíthet. S hogy én az lettem, aki lettem, „bús magyar”, még búsabb ember, de még mindig hadakozó, annak a félig feudális s kultúrátlan Magyarország az érdemes mestere és bűnbakja. Nagyon lekötelezne, ha fölolvasásának sorsáról s a fiumei intellektuális életről egy-két szóban informálna.

Nagyrabecsüléssel igaz híve:

92 Rue de Lévis

(péntek)

Ady Endre

751 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Párizs, 1911. febr. 11.]

Édes, jó Aladár,

soha egy pillanatig se csappant irántad bizalmam, hálám, barátságom, sőt ha fokozhatók lehetnének, nőttek és nőnek. Ezt hangsúlyozva, egy picit meg is sértve a gyanúval, megüzenem neked, édes Aladár, elsőbbrendű ügy nekem a *Nyugat*-énál is. A *Nyugat* ügye pedig fontos ügy, nagyon helyesen, jól érzed: a szabad, kultúrás, művészi irodalom (talán hagyjuk el már a harci „modern” jelzőt). Osvát nagyszerű ember, nemes, finom, érdemes, aki hitt, dolgozott, prédikált már előttünk. Osvátot félreállítani, mint egy akármilyen szerkesztőt, nem lehet, s Hatvany különb lelkű ember, mintsem ilyenre képes legyen. De vannak bizalmas, komoly „de”-im Osvát ellen: egyik nagy erénye a tehetségek fölkutatása és fölszabadítása hibájává vált a túlzással. Ne érts félre: én nem vagyok türelmetlen arrivé, sohse leszek Kiss József, imádok minden új talentumot. Talán holnap már a napi kenyerem sem tudom megszerezni, béna leszek, de nem önmagamért beszélek mégse. Másokért beszélek, amikor azt mondom, hogy már közgazdasági okból is szüneteltetni kell ezt a mániákus s a mi kis közönségünket megbolondító zsenigyártást. Osvát adott igen, karaktert a *Nyugat*-nak, de Osvát se csalhatatlan, s a szempontjai élesek, de kevesek. Nem tudnék nála jobb szerkesztőt, de irodalmi pápának nem vállalom, s az ügy, közös szent ügyünk érdekében kötelessége egy csöppet tránzigálni. Ha gőgje lesz úrrá, akkor azt öli meg, amire az életét tette föl, és érdemes lesz-e? Véleményem, tanácsom: Osvát hallgasson meg egy-két nagyon fölférő instrukciót a szerkesztésnél, s ne rugdossa Hatvanyt csak azért, mert Hatvany milliomos. Ha a napilapok szájára kerülünk, meghalunk: Magyarországon minden csak utánzás, divat, hamar halandó. Élek egyébként egy haszontalan, még csak nem is szibarita, csak afféle és nagyon üres és bús életet. Terveim nincsenek. A nagyságos asszony kezét és fiadat csókolja, téged nagy szeretettel ölel:

Adyd

P.S. Nem kaptad-e lapjaimat?

752 BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1911. febr.]

Kedves jó Bertuskám,

azért is mertem hanyag és rest lenni, mert tudtam, hogy Adél hosszabb levelet írt végre. Én abszolúte mit se dolgozom, még levelet se tudok írni. A Gyurkával való afférunkról ugye írt Adél? Én tréfálkoztam Mártával, s Itóka Adélt mártotta be, valószínűleg nagyon csúnyán. Sajnálom szegény Gyurkát, akit úgy szeretek. Nézünk számodra kalapmintákat, de nemigen vannak még érdemesek. (E levél már így félben volt másfél nap óta, s ma délután kapta Adél a leveledet.) Nem írsz arról, hogy a *Nyugat* mikor kezdje a hirdetéseket. A *Nyugat*-nál nagy affér volt, s talán van is Hatvany és Osvát között. Ama bizonyos karácsonyi *Nagyv. Napló*-t nem kaptad meg? Az óra miatt nyugodt lehetsz, mint ahogy Adél is nyugodt lehetne, ha ő nem volna Adél. Különben Adélt kapacitálni fogom, látogassuk meg a Mártha beteg nővérét. Haragosom, Laci, mikor jön? A szezonnál ne vagy-vagyoskodj, de bízzál, és dolgozzál kézzel-lábbal, *muszáj*, hogy a dolgok sikerüljenek. Kikocsizunk, veszekedünk, és oktalanul élünk. Én iszom, pusztulok. Mit írjak még? Igaz szeretettel ölel

Adyd

P.S. Gyurka igenis adja át a húsz koronát, mert Szütsnek jobban kell.

753 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Párizs, 1911. febr. 14.]

Édes Jánosom,

írj magadról, terveidről, mert Te vagy valaki, s neked lehetnek terveid. Én úgy élek Párisban, mint egy elkésett szeptemberi pillangó. Semmi sincs már. Jobb lett volna lassúbb tempóban elvégezni életem posztulátumait. Most már nincs - semmi. Nagyon szeret s ölel

Ady

754 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. febr. 18.]

Édes Lajoskám,

nagyon bánt, ha kétségbeesett hangon írsz. Nincs okod. Bátorság. Várom leveledet, s akkor én is írok hosszabban. Annussal együtt sokszor csókol

Banditok.

755 KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK

[Párizs, 1911. febr. 18.]

Kedves jó Barátom,

kaptam e pár soros leveled előtt egy hosszú, kedves levelet. Mást nem. E kettőt Párisba küldték utánam. Válaszolni is akartam naponként, de nyomorék, tehetetlen, desperált vagyok. Nem tudom, Párisban meddig maradok, s innen hova megyek. Se dolgozni, se élni nem tudok. Ha lehet, írok majd hosszabban. Most csak arra kérlek, higgy változatlan barátságomban.

Gyerekeiddel egyetemben ölel a te szerető

Adyd

756 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. febr. 25.]

Édes Lajoskám,

aggaszt a hallgatásod, még mindig beteg vagy? Én, sajnos, egy influenzát csíptem. Itt küldöm e ma kapott levelet. Nem értem: mi ez. Menj el azonnal a *Nyugat*-hoz megbeszélni a tennivalókat. Azt se sejtem, miről van szó? Talán hadmentességi adó? Vagy másféle adó? Vagy a darabontpör költségei? Meg kell tudni. De adj nevemben egy ügyvédnek felhatalmazást. Esetleg a *Nyugat* fizesse ki a summát. De nehogy levonja elsején, mert most a legborzasztóbb volna minden levonás. Szóval intézzétek el e váratlan, ostoba dolgot. Most betegen, ezer baj közt, dolgozni nem tudva, még ilyen csemegéket is kapok. Írj.

Annuskával együtt sokszor csókol

Banditok

757 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. febr. 27.]

Édes Lajoskám,

furcsa, hogy a te vasárnap írott leveledet én csak pénteken(!) este kaptam meg. Magam is beteg vagyok, és miként azóta tudhatod, sok bajú ember. Azonban annyi bizalmat követelek, ha százkoronás gondod van, táviratozz, hogy intézkedhessek. Ez az a summa, mely nekem örökké nagy summa lesz, de sohase fontos, írj a lefoglalásról. Írj magadról, de vígabbat. Heltainak írni fogok, és megmondom véleményemet. Miért nem küldöd be a *V. Ú.*-ban megjelent versemet? Dagadt pofával, göthösen, betegen, bénán gondolok reátok. Zichytől (a minisztertől) akarok némi pénzt, s akkor megyek Firenze irányában hazafelé.

Csókollak Annuskával együtt

Bandi

758 ADY LÁSZLÓNAK

Páris, [1911. febr.]

Kedves László Öcsém,

köszönöm kedves, páratlanul lelkiismeretes nagy munkádat. Majd megszerezzük, ha élünk, a még lehető hiányzó adatokat. Add át szerető, rokoni üdvözletemet édesapádnak. Az én apám az az Ady Lenci, akit ő ismer, s már meg is írtam neki, milyen kedves rokonokra leltem. Ha visszatérek Magyarországra, majd föltétlenül meglátogatlak benneteket. Üdvözöl szerető rokonod

Kelt, Paris, 15 R. Constantinople

Ady Endre

759 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Párizs, 1911. márc. 1.]

Dodó, kérlek,

Nem tudok két lépést tenni. Egész testem elzsibbadt. Csak a fejem és a szívem pattan szét. Elmentem volna rögtön, nem tudok, üdvözöl

Ady Endre

760 PAPP VIKTORNAK

[Párizs, 1911. márc.]

Kedves, jó Viktorom,

sokszor jutsz eszembe, s szeretettel gondolok reád. Nem tudom, mikor kerülök haza, lehetséges, hogy hamarosan. Nyavalygok csak itt Párisban, s szomorú s béna az életem. Hát ti hogyan éltek? Írj egypár szót.

Szerető híved

Ady Endre

761 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. márc. 20.]

Betegségem miatt utazásom késik; indulásomat megtáviratozom

Bandi

762 ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1911. márc. 21.]

Jobban vagyok; indulásomat megtáviratozom

Bandi

763 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1911. márc.]

Kedves Dodó,

elutaztam Párisból, hogy egy szanatóriumban, valahol, gyógyulást próbáljak, csak valamennyit is. Ez az utolsó Párisban töltött néhány hét igazolta, hogy három, ilyen rossz idegzetű lény, mint mi, nem élhetünk együtt. Kár mindhármunkért, hogy ezt rögtön az ötödik-hatodik napon, midőn már szinte holtbizonyosan láttam, nem kiáltottam el, s konzekvenciáit nem vontam le. Gyöngeségem, akaratlanságom, szóval: betegségem mentsen ki azért, hogy én állhatatosan hittem a mi régi, igaz barátságunk folytatásában. Nektek s nekem is jobb, hogy elkerültem a személyes búcsúzkodásnak azokat az esélyeit, hogy még nagyobb dühök támadjanak bennünk egymás ellen. Én szeretném, ha szeretettel, pietással gondolnátok, miként én akarok az együtt töltött évekre. Ha élek, s ha valamennyire is megengedi az egészségem, bárhol, bármire meginvitálhatsz, s én bármiben rendelkezésedre állok. A *Nyugat* szerkesztősége, bárhol leszek, eljuttatja hozzám esetleges üzenetedet. De jobban szeretném, ha egy kevés időt kapnék pihenésre, gyógyulásra, esetleges életben maradásra - azután beszélhetünk. Legújabb viselkedésed se tudta elfelejtetni velem valamikori, sokrendbeli jóságodat. Nem vádolok senkit, még a sorsot se, de a hibás nemcsak magam vagyok. Isten áldjon meg benneteket:

Ady

P.S. 1. Melikiánnak be fogom küldeni négy vizitje honoráriumát. 2. Mivel Raymond-nak a címét - sajnos - elfelejtettem, ne legyen teher neked átadni baráti, szerető, búcsúzó üdvözleteimet.

Ady

764 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1911. ápr. 6.]

Édes jó Adél és Dodó,

ma van először annyi kis erőm, hogy megpróbáljak nektek végre írni. Egy iramban tettem meg az utat, sok medinállal. Féltem, mint a rossz gebe, ha megállok, nem indulok el többet. Után, sokat aludtam az úton, végig egyedül maradtam, de bomlottan, bénán érkeztem meg. Elkövettem azt a hibát, hogy nem maradtam ágyban rögtön. Hétfőn, kedden tartottam magam. Voltam Bertusnál, a *Nyugat*-tól pedig az öcsémmel lehívattam titokban Fenyő Miksát, mert Osvát beteg, Ignotusszal pedig nem akartam találkozni. Szerdán összerogytam, s azóta ideggörcsök között, tehetetlenül fekszem immár nyolc nap óta. Egy sort, egy névaláírást nem tudtam csinálni. Közben rám jöttek egyéb nyavalyák, az arcom három helyen megdagadt fog-

tályogtól. A kezeimbe s lábomba is köszvény állott. (Ezt a levelet most csütörtökön folytatom.) Megpróbáltam többször az írást, nem ment. Mindszentre is Lajos írt és táviratozott a nevemben. Bertusnak Lajostól üzentem, hogy beteg vagyok, s ha teheti, látogasson meg. Gondoltam először, hogy magukról kapok hírt, másodszor az Itóka ügyében kellett beszélnem vele. (Bertus volt is kétszer már nálam.) Tudniillik az történt, hogy az a hitvány kis ringyó Budapesten van. Egy-két nappal előbb jöhetett, mint én. Én értesültem, hogy Gyurkához írott leveleiben ravasz pletykákat helyezett el főképpen rólam. Egy ezek közül, hogy én Böskének kurizálok, s hogy emiatt botrány lett, azt mutatja, hogy a cselédek még a történtek után is érintkeztek Itókával, s hogy ez a szennyes nő instruálta Böskét. És olyan szerencséje volt ebben is, hogy én itt fekszem tehetetlenül. Magamhoz kértem Révészt, akit a legegyoldalúbban informáltak Gyurka és Itóka. Ordítva, hogy végül az izgalomtól és fáradtságtól elájultam, elmondtam mindent a vén süketnek. Kértem, hogy közölje Gyurkával Itóka ezen aljasságait. Révész meg volt döbbenve, s el is hitt mindent. De arra nem akart vállalkozni, hogy mindent elmond. „Gyurka olyan meghasonlott különben is - mondta -, hogy ezek a dolgok megölnék." Arra azonban vállalkozott, hogy Itókának megmondja, hogy vigyázzon magára. Vagy kiíratom *Egy magyar kalandornő Párisban* címmel *Az Est*-ben, vagy pedig, mihelyst annyi erőm lesz, s ha még itt kapom Pesten, magam számolok le vele. Addig is, bár titokban tartom hollétemet, annak a pár embernek, aki tudja, s aki meglátogatott, elmondtam ennek a szajhának a mivoltát. Ha föl tudnék kelni, haza szeretnék utazni pár napra. Az anyám nem hisz a Lajos leveleinek, s mert én nem írtam, azt hiszi, hogy talán már el is temettek. Zichyvel talán addig eldől a pénzügyi kérdésem is. Azután, ha föltéte[te]m is magam a vonatra, megyek. De most olyan béna vagyok, hogy nem tudok biztos napot mondani, írni. Jó ideig senki sem tudott Pesten létemről két-három bizalmas emberen kívül. Tegnap azonban váratlanul feljött hozzám Molnár Ferenc. Gesztusból, hogy gyönyörködjék a más bajában. Hatvany tegnap jött Berlinből két-három napra. Neki szabad volt megmondani Fenyőnek a címemet, s fölkeresett. Csak még jobban fölizgatott ez a két találkozás. Mind a kettő él, egészséges, dolgozik, s én itt fekszem tehetetlenül. Holnap írok többet, nagyon elfáradtam, s akarom, hogy végre levelet kapjatok. Adél kezeit százszor csókolja, Dodóm, téged ölel szeretettel

(Csütörtök)

Adytok.

765 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. ápr.]

Édes:

életemnek egyetlen megmaradt kívánatossága, csókolom, és bocsánatáért könyörgök. Régen, sokat, sokszor panaszkodom én már magának, de nem hittem soha, hogy a bajok valóban így elérkeznek. Anyám beteg, apám beteg. Lajos az ő házaséletével mindannyiunkat kétségbeejtő helyzetbe hozott. Főképpen azért, mert Lajos gyönge, gyáva, s már csak édesanyám miatt, az ő szívbajos volta miatt sem tudnék erőszakosan az ő dolgukba avatkozni. De azután én jöttem a legrettenetesebb viszálykodásba életemmel, önmagammal. Azután a *Nyugat* ügye is közbejött, hol Hatvany engem gyönyörűen föláldozott. És én pedig mindig arra gondoltam, hogy mielőbb láthatom magát. Írni nem tudtam, nem is akartam már, azt hittem, hogy dadogó, semmi levelekkel csak meggyaláznám a Maga után való nagy-nagy vágyakozásomat. Most már fogorvos, pénzügy, szanatórium nem fognak számítani: egyre-kettőre, bármi áron és módon Magánál leszek. Végtelen nagy imádással kérlek, Drágaságom, szeress, várj, s hidd el

nekem, nincs neked, nem lehet, ilyen föltétlen s halálig-hív valakid, mint én. Csókollak csókomnak, csókjainknak minden összességével s minden valaha bennünk-élt vággyal. Nagyon-nagyon, a viszontlátásig

Adyd.

766 KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1911. ápr.]

Kedves Ilonkám,

köszönöm a leveledet, mely sohase jöhetett volna jobbkor, illetve rosszabbkor. Félek, hogy ha később jött volna, még azt a kis futó, de szép örömet se adhatta volna, mint most. Nem affektálok most már semmit: végem van. Nem is jó részletezni a kínjaimat s mindazt, ami bizonyos. Akármit próbálok, csak egyre rosszabbul leszek, s már a félperces őrült álmoknál tartok. Talán egy hónapon belül fölmegyek Bpestre egy napra. Ha addig bírom, s lesz hozzá még erőm. Köszönöm, hogy gondoltok reám, csókollak mindannyiotokat

Ady

767 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. ápr. 28.]

Drága, jó Egyetlenem, Adél,

nagy idők, nyomorúságok után van annyi erőm, hogy egy rövid levelet tudjak végre írni. Olyan szomorúan akaratlan s tehetetlen voltam, hogy még egy távirat is nehezemre esett. Zichy gróf is, a miniszter, talán azért nem adott pénzt, mert a levelemet mással írattam neki. Érmindszenten két hétig voltam, többnyire feküdtem. Nagy erőfeszítéssel a *Nyugat*-nak írtam valamit, mert már megtébolyodtam félig a nyugtalanságtól, hogy vége, nem tudok semmit. És különben is csak a *Nyugat*-hoz kell fanyalodnom, másunnan nincs pénz. Drága, jó Adél, de bolond, szerencsétlen voltam, hogy tehetetlenül nyomtam az ágyat. Hiszen ma se vagyok sokkal erősebb, de ma már bízom, hogy ha pár nap múlva valami pénzt a *Nyugat*-tól kicsikarhatok, kibírom az utat, s mehetek magához. Lajoséknál lakom, sehova se járok. Kivéve naponként a *Nyugat*-ot, s majdnem naponként fölmegyek Bertához is. Olyan agorafóbiám van, hogy egy nyilvános helyre, kávéházba vagy akárhova ha belépnék, elájulnék. Még Kabosékhoz kellett tegnap egy rövid vizitet tennem, egy képet hoztam el tőlük. Ez is kínos volt. Hallom, hogy Itóka itt van még mindig. Válik az urától, azt mondja Kabos. Nyárára állítólag Dalmáciába megy Gyurkával. Nagyon zavart vagyok még mindig, s nem tudok a magam ügyeivel se foglalkozni. De úgy látom, hogy Bertus üzlete rosszul megy, bár itt most minden kalapüzlet pangott. Margit jobban van. Berta azonban még mindig meg akarja ősszel csinálni utolsó próbálkozását. Édes, jó Egyetlen, Dodó azt írta Bertának, hogy maga Olaszországba megy. Az én tervem, mihelyt (4-5 nap) a *Nyugat* ad valami pénzt, megyek Párisba. Párisból le Monte-Carlóba. Ugye ott lesz még? Sürgönyözzön, mert sürgönye itt talál még, a *Nyugat*-hoz. Nagyon szeretem, s nagyon-nagyon bánom, amit idegeinkkel egymásnak ártottunk. Most megint kezdek reménykedni. Sohse hittem, hogy eddigre végem nem lesz. Pokoli hetek voltak. Ma már reménykedem, s hiszek. És látni akarom magát, édes, egyetlen, megmaradt bűnöm és jóságom. Mit csinál? Játszik? Nyer? Veszt? Nagyon kérem, hogy küldjön nekem egy rövid sürgönyt. Most írok, ha tudok, pár sort Dodónak is. Nagyon-nagyon, minden volt és

lehető szerelmem föltámadásával csókolom, Drágám. Alig várom, hogy ott legyek mellette, s most már valóban jók lehessünk egymáshoz.

(Péntek).

Adyja

768 A NYUGAT IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNAK

A Nyugat Részvénytársaság tekintetes Igazgatóságának

Budapest, Mérleg utca 9. I.

Budapest, 1911. máj. 1.

Tekintetes Igazgatóság,

hónapok óta betegeskedem, s félek, hogy hónapokig nem javulhat az egészségem. Dolgozni csupán a *Nyugat*-nak dolgoztam azóta, s dolgozom most is - csak azért is, minden idegem kínzásával, annyit, amennyit - szinte csodából - tudok. De többet akarnék dolgozni, szeretnék gyógyulni, erősödni egy keveset. Szeretnék termelőbb s hasznosabb lenni a *Nyugat* számára s a magam számára is. Ehhez persze némi pénz kell, s én kénytelen vagyok, ami ugyan kissé természetes is, a *Nyugat*-ra gondolni és számítani. Hallomásból tudom, hogy a részvénytársaság most egy átalakulás tervével van megkötve, ami ügyemet s kérésemet kissé megnehezíti. Nekem a pénz, a gyógyulás sürgős, s az esetleges változás pedig még talán hetek múlva következhetik be. Én ezt be nem várhatom, akár új alakulás bontakozzék ki ebből, akár status quo, akármi. Azt talán szerénytelenség nélkül konstatálhatom, hogy a *Nyugat* ma még, ha él, bármi történjék, reám, könyveimre, a munkásságomra reflektálni kénytelen. Tehát bármiképpen is, akármint forduljanak a dolgok, a *Nyugat* teljesíteni fogja különben is nagyon szerény kérésemet - szóval idő kérdése minden. Mivel pedig én most vagyok beteg, s nekem most kell a pénz, a mai Igazgatóságot kérem, hogy számomra 1200=ezerkétszáz korona előleget gyorsan adjon meg. Az elmúlt év végén a *Nyugat* kilátásba helyezte, hogy e tavaszon hónapi járandóságomat 100 (egyszáz) koronával emeli. Óhajtásom s talán jogos kérésem az, hogy bármi változás is jöjjön talán - én már a mai naptól, szóval május 1-től kapjam e fölemelt járandóságot, s ennek nagyrészben vagy egészen visszatartásával törlesztődjék le ez az 1200 korona. Legjobban szeretném, ha ez a levonás havonként nem menne túl 50-60 koronán. Fölösleges ígéretet tennem, hogy nyomorult egészségi állapotom jobbulásával fokozottan igyekszem a *Nyugat*-nak írni, fáradozni. Igaz tisztelettel

Ady Endre
a *Nyugat* folyóirat
főmunkatársa

769 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. máj.]

Szeretett, drága Adél,

nincs joga hinni, hogy én nem akartam írni: akartam, de nem tudtam. Az én megbénulásomról, letöröttségemről, semmi voltomról, kínjaimról nem lehet embernek fogalma. Éppen azért ma még minden erőmmel se tudok úgy és annyit írni Magához, amennyit kellene, s fogok is, ha meg nem őrülök, vagy nem halok meg. Most csupán azt írom meg, hogy ha voltak bűneim,

zaklatott életem, pusztuló idegrendszerem, melyből az alkohol fokozása is következett, s a Maga szintén nem sokkal jobb idegei a bűnösek. Egy dolog azonban mindig, máig mindent lenyom a laton: az én szakadatlan, nagy bolondos ragaszkodásom Magához. De Maga ezt sohse látta, hitte, értékelte eléggé. Hát most már mind a ketten belehalhatunk abba, hogy egymást egymásért, magunknak meg nem becsültük. Írja meg rögtön, hova írjak, mert most nem tudok, pedig sokat kell írnom. Erre is három nap óta készítem, erősítem magamat. Én, jaj, minden borzasztó meggyötörtetésem után is szeretem Magát, nagyon.

Csókolja ezerszer a kezeit

Adyja

770 GÖNDÖR FERENCNEK

[Budapest], 1911. máj. 9.

Kedves Barátom,

sokheti betegség után s egy nagy elutazás előtt, bocsásd meg, hogy csak most jutsz eszembe, s most is kérek valamit tőled. Mlle Gilberte, Brüll Berta kisasszony, gyönyörű, új, párisi kalapjaival szeretné útba ejteni Kaposvárt. Törvény s miniszteri rendelet szerint csak *meghívásra* mehetne le. A nagyságos asszony, a te kedves feleséged, ismeretsége révén egy-két invitáló levelet játszva írhatna neki. Csupán annyit (Mlle Gilberte Budapest, Koronaherceg u. 6.), hogy szeretnék bemutattatni kalapjait maguknak. Faragó úr, a *Nyugat* igazgatója, vállalta, hogy szintén ír ismerőseinek. Te kérj föl a legmelegebben mindenkit, aki neked s nekem barátunk. Úgy hiszem, hogy nagyon hasznossá tudnók tenni kis, lelkes barátainkat, a Jancsit is, ez ügyben. Csókolom a kezét a feleségednek, s téged ölellek

Ady Endre

P.S. Holnap utazom hosszas turnéra, de címem Mérleg u. 9. Bpest.

771 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1911. máj. 9.]

Édes, jó Lacim,

köszönöm a táviratodat s intézkedésedet. Megint sokáig feküdtem: mégis holnap utazom. Először Berlin felé akartam menni, de fáradt s béna vagyok kitérésekhez. Ami itt van - nem: amit itt látok, utálatos. De esetleg magam vagyok utálatos, s miért utaljam másra, ami esetleg csak engem szerencsétlent illet? Osztom (részben) szimpátiádat, antipátiádat, véleményeidet, elvélekedéseidet, sugalltatásaidat stb. De szeretnék - legalább tőled - több „okos naivság”-ot, valami effélét.

Holnap megyek vadul, hazárdul betegen a világnak. Berlin helyett Párisba, Párisban egy napot töltök, onnan le Olaszország felé. Szeretlek becsületes, sőt harcias barátsággal, s ha meghalok, ne mondj rólam több rosszat, mint egy ilyenfajta lény megérdemel. Sándor bácsit, ha ott van még, mindazzal a respektussal üdvözlöm, amit ilyen zseni megérdemel. Címem a *Nyugat*.

Ölel, szeret

Adyd

772 ZICHY JÁNOSNAK

[Budapest], 1911. máj. 9.

Miniszter Úr, Kegyelmes Uram,

megkaptam tehát végre az Ön üzenetét az én kicsi kérvényemre s Önhöz írt nagy és bízó és meleg levelemre. Kegyelmességed volt olyan nagy úr, hogy államtitkárja sisakjával jött ellenem, tehát én leszek olyan nyílt, hogy nem Petőfi-pózban állok a Gróf úr elé. Amit kértem, egy beteg ember kérte, s ahonnan kérte, ahhoz annyi jussa van, mint némely miniszternek. Még e mai órában se tudtam elképzelni, hogy egy minisztert a politika avagy a direkte cuppantott kézcsók kormányozzon. Még kevésbé gondolhattam azt, hogy egy úriembernek egy úriemberhez írott levele válasz nélkül maradhasson. Valóban: Magyarországon ma nem *mi*, úgynevezett *fölforgatók*, hoztuk az ideák s erkölcsök kicserélődését, hanem Önök. Ha pénzt kértem, joggal kértem, nem Kegyelmességedtől kértem, de annak a társadalomnak állam- és fiskusformációjától, amely társadalomért, nyelvének, magyarságának, hitének, kultúrájának evolúciójáért többet tettem, mint az Önök fajtája valaha. Nem a kért pénz megtagadása fáj, s még talán a magam megalázkodása sem, de igenis fáj, hogy Ön válasz nélkül hagyta a levelemet. A hivatalos elintézés kedves formája helyett akadhatott volna Önnek egy titkárja, aki kérésemet az *Ön nevében*, szintén két sorban elutasítja. Fogalmuk nincs Önöknek, Kegyelmes Uram, milyen büszke a magamfajta ember, s mit ártanak Önök egy-egy ilyen ügyetlenséggel - maguknak. Egyéniségemnek, mivoltomnak teljes tudatával s fölfedezni nem a kultuszminisztériumra váró szükségével utasítom vissza ezt a gesztustalan gesztust. Nem a pénz miatt, mit nem kaptam meg, s mihez jogom lett volna, s minek kérését ma már úgyis szánom-bánom, de olyan valakiként, aki egy-két, még történelmileg is rövid múltú mágnást, még valószínűbben rövidebb jelenű és jövőjű minisztert Nérónak még akkor sem tűrhet meg, ha e néróságot ő maga provokálta. Ennyit kötelességem volt visszaüzenni a Gróf úrnak, még akkor is, ha a Gróf úr gyatrán úgy képzeli, hogy nagy rangjában mindezt némán, dölyffel tudomásul sem veszi. Ezek után még mindig illő tisztelettel maradok tisztelő híve

(Mérleg u. 9. I.)

Ady Endre

773 ADY LAJOSÉKNAK

[Bécs, 1911. máj. 10.]

Édes Annusom és Lajosom,

Bécsben várom a vonatom indulását. Rátok gondolok, sok felmérhetetlen jóságotokra, szeretetetekre. Hogyan fogom valaha is meghálálni? És élek-e addig. A kulcsot magamnál felejtettem. Nem baj, ugye? Vagy elküldjem?

Csókol

Endrétek
Üdvözlet Szilágyinak, Horváthnak stb.

774 ADY LAJOSNAK

[Innsbruck, 1911. máj. 12.]

Édes Lajoskám,

Bécsben váratlanul át kellett szállni. Rengeteg volt az utas, borzasztó éjszakám volt. Megfürödtem, pár órát aludtam, és ma délután nagyszerűen szánkáztam a hegyek között. Reggel valószínűleg utazom tovább.

Mindnyájatokat csókol

Endre

775 ADY LAJOSÉKNAK

[Monte-Carlo, 1911. máj. 15.]

Édes Lajoskám és Annusom,

szerencsésen, kétnapi párisi pihenés, tárlatnézés után, Carlóban vagyok. Vesztettem. De ez nem baj. Fontosabb, hogy itt gyönyörű, és én aránytalanul vígabb, bízóbb, jobb kedvű vagyok.

Csókol benneteket

Bandi

776 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Monte-Carlo, 1911. máj. 15.]

Édes jó Barátom,

sajnálom, hogy nem találkozhattunk. Én akartam, talán te nem akartad. Sokat gondol rád beteg, kóborló

Ady Endréd

777 OSVÁT ERNŐNEK

[Monte-Carlo, 1911. máj. 19.]

Kedves Barátom,

mindenesetre írni akarok a *Nyugat* következő számába. Kéziratom idejében ott lesz. Valami. Ez az átkozott pokol, ez a Monte-Carlo agyonütött pénzileg. De egyébként sokkal jobban vagyok. Kérd meg nevemben Fenyőt, hogy írjon. Ő tudja, mik érdekelnek. Én holnap vagy holnapután utazom Monte-Carlóból Firenze felé, s címemet megtáviratozom nektek.

Ölel benneteket szeretettel

Adytok

P.S. Kérlek Endre Ady Firenze poste restante tudasd azonnal velem az Elek Artúr római címét.

Ady

778 ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1911. máj. 19.]

Édes Lajoskám,

a Szilágyi által szerzett pénzt hálásan köszönöm. Rajta leszek, hogy egykettőre megkapja. Sajnos, nem volt áldás rajta. Holnap utazunk Firenze felé. Az a fontos, hogy kedélyem és egészségem tűrhető. Majd meg fogom táviratozni címemet. S oda továbbítsa a *Nyugat* is a postámat.

Annuskával egyetemben sokszor csókol szerető

Endrétek

P.S. Az öreg Szilágyit köszöntve köszöntöm

Endre

779 LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK

[Monte-Carlo, 1911. máj. 19.]

Nagyságos Asszonyom,

gyorsan kellett Pestről távoznom, s emiatt nem jelentkezhettem. De ha élek (nem nagyon bízom ugyan benne), ezt az elmulasztott, kedves alkalmat reklamálni fogom.

Címem: Ady Firenze, poste restante. Egész famíliáját, következésképpen kedves férje urát ragaszkodva üdvözlöm. Nagyságos asszonyomnak pedig kezeit csókolja tisztelő, jó híve

Ady Endre

780 ADY LAJOSNAK

[Ventimiglia, 1911. máj. 20.]

Édes, jó Lajoskám,

no, csakhogy megszabadultam a Monte-Carlónak becézett pokoltól. Gatyámat is elvesztettem volna, ha nem a kofferban tartom. Bizony a Szilágyi-Lukács-féle pénzen nem volt több áldás, mint a többin. Mindegy: a fő, hogy pénz nélkül, de a becsület megmentve robogok Firenze felé. (Címem: Firenze, poste restante, E. de Ady) A Lukács-váltót le tudtad számítolni? Tudass, mert nem akarnám, hogy Sz. rabja legyek. A váltóra pedig gondom lesz, s L.-ról megvan a véleményem. Pár szót írtam neki. Most írok a *Nyugat*-nak is. Te is kérd meg őket, hogy jövő havi fizetésemből kétszázötven koronát már most küldjenek (Firenze, poste restante). Édeséknek írd meg, hogy egészségem javulóban van. Veszteségemről, persze, ne írj.

A *Nyugat*-nak írok verseket, cikket e hét elején, s megkapják idejében. Csókolom Juliskáékat, Ilona nénit: írj róluk. Kincsnek e percben írtam. Sokat gondolok reátok, Annusra és reád. Adél üdvözöl benneteket. Én kiváltképpen még Szilágyit, Kabost, Horváth Jánost üdvözlöm.

Titeket pedig sokszor csókol

Endrétek

Szombat: Ventimille, vonatvárás közben.

781 ADY LAJOSÉKNAK

[Pisa, 1911. máj. 22.]

Édes Annus és Lajos,

átkozott olasz vonatok. Szinte 24 órás út, száz átszállás után még csak Pisában vagyunk. Innen Firenzébe. Levelemet megkaptad? Útlevelemet sürgesd meg édeséknél. Kell a postán. Címem, mint írtam, E. de Ady, Firenze, poste restante. Szilágyit üdvözlöm. Ilona néni kezeit csókolja, titeket sokszor csókol

Endrétek

[Brüll Adél írásával:] Sok üdvözlettel

Adél

782 ELEK ARTÚRNAK

[Firenze, 1911. máj. 24.]

Kedves Elek Artúr,

bolyongva nyavalyásan Budapest-Páris-Róma háromszögében, most Firenzében vagyok. Végre Rómát akarnám látni útitársammal, egy régi, kedves úriasszony barátommal. Kérem, legyen a segítségünkre, mert a kiállításos Rómától félünk. Írja meg, hogy most vagy később volna-e bölcsebb három-négy napra átrándulni? Tud-e ön egy szerény, nem drága, de jó és tisztességes penziót ajánlani? Nem zavarjuk-e önt, ha egy délelőttjét vagy délutánját elkérjük Rómában? Hotelünket holnap megváltoztatjuk. Tehát vagy új hotelünkbe (Bristol), vagy E. de Ady poste restante szíveskedjék választ adni. Igaz barátsággal híve

(Szerda)

Ady Endre

783 ADY LAJOSNAK

[Firenze, 1911. jún. 4.]

Kedves jó Lajosom,

nagyon aggaszt a betegséged, talán mert magam is beteg vagyok. Vasárnap táviratoztam, hétfőn reggel levél várt a postán, de azóta semmi. Legalább Annuska írna egy-két szót az

ügyeitekről, az ügyeinkről. Ma délután utazunk Rómába, címem, mint Firenzében: Poste restante. Nagy csapás ért, elvesztettem ügyetlenül a nagy tárcámat. Kerestettem rendőrséggel, lapokban, nem került meg mostanig. Pénz nem volt persze benne, de magyar vasúti jegy. Adél francia jegye, régi zsurnalisztaigazolvány, keresztlevél, osztálysorsjegy (valószínűleg érvénytelen) s kis följegyzések. A *Nyugat*-nak küldeni fogok két fotográfiát. Siettesd új jegyem kiállítását és elküldését. Úgyszintén várom az útlevelemet is, az sem érkezik. Itt Firenzében szép volt, de nagyon drága. És meleg is kezd lenni. Rómában szeretnék vagy tíz napot tölteni, ha pénzügyileg sikerül. Nyugtassatok meg, írjatok az otthoniakról is.

Annuskával együtt nagy szeretettel csókol

Endrétek

784 ADY LŐRINCÉKNEK

[Róma, 1911. jún. 13.]

Édes jó szüleim,

Rómában vagyok majdnem két hét óta már. Szebb Párisnál, nincs szebb város, nagyszerűbb a világon. Egészségem tűrhető. Majd megírom, vagy Lajos megírja, mikor térek vissza. Édes szüleimet csókolja ezerszer

Endre

785 ADY LAJOSNAK

[Róma, 1911. jún. 13.]

Édes Lajoskám,

lev.lapod megjött 7 napos késéssel. Róma a világ egyetlen fölséges helye. Sajnos egészségem nem akar nagyon javulni, pedig resteskedem, vigyázok. Hova megyek, nem tudom? Ha írsz, írj Hotel Imperial Róma, Via Veneto alá. Adél üdvözöl benneteket. Ignotusszal vagyunk, ki szörnyű szépeket mond rólad. Egészséged milyen?

Annuskát csókolom, téged is,

Banditok.

Szilágyit, Horváthot ölelem.

Szüllő nagyon panaszkodott Ignotusnak a Zichy-levél miatt. „Akármilyen nagy ember Ady, nincs joga elkedvetleníteni egy ilyen jóindulatú embert” - mondta.

786 BRÜLL BERTÁNAK

[Róma, 1911. jún. 13.]

Kedves Bertuska,

miért nem írsz magadról semmit? Rómában vagyunk, pénzt várunk, mert baj van. Róma gyönyörű, de Adél meg én idegesek, bolondok. Hova megyünk innen, fogalmam sincs. Mi van? Mi történt? Hogy élsz? Kaposvárral s utaddal? Ölel szeretettel Adél nevében s helyett is (ő kirándult ma délután Ignotusszal és Elek Artúrral) híved:

Ady

Margitot s Mártát (ott van-e még?) üdvözlöm.

787 RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Róma, 1911. jún. 15.]

Kedves Bélám,

Páris, Monte-Carlo (1250 fc), Pisa, Firenze (két hét), Róma tizenegy nap óta. Itt van Ignotus is. Elekkel sokat beszélünk rólad. Egészségem nem óhajt visszatérni. De Róma mégis, így is nagy, egyetlen, fölséges. Mit csinálsz? Gyönyörű két dolgodat olvastam megint végre. Óh, boldog álimpotens, te.

Adél üdvözöl, s én kérlek, mivel nem tudom, mikor s hova megyek el innen, a *Nyugat* által és révén írj nekem.

Ölel

Adyd

788 KABOS EDÉNEK

[Róma, 1911. jún. 21.]

Édes Szerkesztő Úr,

tieiddel együtt minden szeretettel üdvözöl hű fiad

Ady

P. S. (Rómában vagyok, nem tudom, meddig maradok még. Róma egyetlen, csodás. Én azonban dög vagyok.)

789 ADY LAJOSÉKNAK

[Róma, 1911. jún. 21.]

Édes jó Lajoskám és Annusom,

ma még Rómában vagyok. Holnap már nem tudom, merre s hova? Csaknem döglök, de fáradt, ingerült s beteg vagyok. Majd talán csinálok egy próbát még. Holott ez a Róma olyan egyetlen, olyan boldog hely.

Csókol benneteket

Banditok

790 BRÜLL BERTÁNAK

[Róma, 1911. jún. 21.]

Édes Bertuska,

Adél egyetlen sort se kapott tőled. Persze (nü ná) én sem. Viszont kártyáink, illetve kártyáim veszhettek el, mint látom. Ma még Rómában. Holnap? Az Úristen cerberusa tudja. Ölel igen szeretettel

Adyd

791 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1911. jún. 29.]

Kedves Ernőm,

itt a két vers, nagyon megszenvedtem értük. De érdemes a *Nyugat*-ért szenvedni, sőt meghalni. Holnap, azaz ma (csütörtök) a két figyelő is kész lesz.

Ölel

Adyd

792 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. júl. 2.]

Édes, drága, jó, Egyetlen,

annyi szándék után végre írhatok vágyam szerint Magának. Nagyon letörve, mindenképpen letörve s bánatosan érkeztem Pestre. Szerencse, hogy maga táviratozott, mert így Fenyő és Osvát kifizette hordáromat: egy fillérem se maradt. A pénzt főképpen azért nem küldtem szombaton táviratilag, mert Dodó megnyugtatott, hogy ő minden pénzügyet bankilag elintéz. De azért mégis nem neki, de Magának küldöm hétfőn a pénzt, mert így legalább magának marad. Lajos nem a váltó miatt küldte elsősorban azt a táviratot, bár ezt a váltót is így-úgy talán kedden számítolják le 30% levonással. De el akarta hallgatni, ami most engem halálosan nyugtalanít, ti. édesanyánk veszedelmesen beteg, szívbaj. Én azonban anyagi és egyéb dolgok miatt keddig itt leszek kénytelen maradni. Lajosék tényleg csütörtökön elutaztak, Bertuséknál viziteltek előbb. Én kosztolni többnyire Bertusnál kosztolok, akit a rokonság néhány napig majd megőrjített, úgy ellepte. Bertus most már nem nagyon bizakodó, félek, hogy elvesztette minden reményét. Egy kicsit mintha megsoványodott volna (Margit is nagyon megsoványodott, de ez nála egészséget jelent, s tényleg egészséges, alig köhög), és nem tudja, hogy a nyáron egy napra is el tudhat-e menni (pénzokok miatt) valahová. Dodóval, aki most Nagyváradra utazott, s akit a vonathoz is kikísértem, sokszor találkoztam. Megint abban a nála már egyszer-kétszer konstatált lelkiállapotban van, hogy többnek érzi magát Lánczy Leónál. Jó az optimizmus, de az övé túlzott és zavaros is. Drága Jóm, Egyetlenem, írjon a *Nyugat*-hoz. Írjon egy poste restante címet is nekem, ahova írhatok. Nagy kár, hogy mi nem jöttünk a Dodó távirata után egyenesen ide, s innen valami balatoni vagy falusi helyre. Dodó persze most borzasztóan állítja, hogy ő is jobban szerette volna így. De Bertus miatt is ki kellene valami

olcsó, közös nyaralóhelyet fundálnunk. És énmiattam is, aki csaknem állandóan síró megbánással gondol arra, hogy megint nem tudtuk kiélvezni és kihasználni az együtt töltött időt.

Légy jó, amilyen tudsz lenni, ha akarsz, én Egyetlenem, s próbáld úgy csinálni, hogy legkésőbb augusztus elején valahol együtt lehessünk. Nekem szörnyű bajaim rakódtak össze, de kedden este (apré mois...)[!] mégis szaladok Mindszentre. Még azt hiszem, Pestről írni fogok.

Ezerszer, számtalanszor, nagyon-nagyon örökké,

Ady

793 ELEK ARTÚRNAK

[Budapest, 1911. júl. 2.]

Édes, jó Barátom,

most csak beharangozóan, idegesen tudok írni végre-valahára neked két szót. Három nap óta Pesten vagyok szörnyű fájdalmak és izgalmak után. Majd megírom vagy elbeszélem neked, hogy milyen itt a helyzet. Most csak egyet akarok Diósyné őnagysága nevében is megüzenni. Bármilyen fölséges és egyetlen város Róma, mellé-illő szenzáció volt nekünk egy olyan fehér, szép, kiváló ember ismeretsége és barátsága, mint s amilyen (bocsánat) Te vagy. Ölel hálával, szeretettel s elragadtatással

Ady Endre

P. s. A pénzt holnap küldi el táviratilag a *Nyugat*. Ugye, nem volt baj a késés miatt?

794 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Érmindszent, 1911. júl. 6.]

Kedves jó Barátom,

utóbbi időkben, amikor magam is beteg lévén figyelmetlen voltam, mintha elhidegültünk volna egymástól. Ha nem, akkor írj két szót.

Szeretettel

Ady

795 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1911. júl. 10.]

Kedves, jó Barátaim,

itt küldöm a verseket, s a két kis figyelőm is ott lesz fél nap múlva. Megint leestem a lábomról a fáradtságtól, s a betegség miatt késtem. De ezúttal ki ne maradjanak a versek. Szeretettel

Adytok

796 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1911. júl. 17.]

Édes, jó Adél,

bizony, majdnem úgy jártam, mint a múltkor. Már Pesten odavoltam, s ott egy hétig nyargaltam, mint egy bolond. Mikor vonatra ültem, alig hittem, hogy Érmindszentig élve kibírom. Itthon azután feküdnöm kellett néhány napig, s most se vagyok tűrhetően sem. A másnap, amikor először voltam könnyebben, átmentem Szentkirályra, hogy telefonozzak Maguknak. De ha megfeszültem is, lehetetlen volt, akármeddig kísérleteztem. Gondoltam s egyre vártam, hogy írnak néhány szót. Nagyon akarnám tudni, hogy hova mennek és mikor. Ha holnap-holnapután nem jön semmi hír, akármilyen fáradt, nyavalyás vagyok, fölszaladok egy-két napra Budapestre Magát s Magukat látni. Nem tudom, Dodó ott lesz-e még, s egyáltalában, hogy mit csinálnak. Bertus miért nem küldi az ígért lapokat? Neki s Margitnak üdvözlet, a maga kezeit ezerszer csókolja

Adyja

797 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Érmindszent, 1911. aug. 19.]

Egy órakor Zilahról érkezem

Ady

798 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Érmindszent, 1911. aug. 30.]

Kedves Zoltán öcsém,

bocsáss meg, hogy nyavalyás voltom miatt nem üzentem eddig. Bár maradtam volna Margittán, ahol olyan kedves, jó volt minden. Révész nem jött el. Add át kézcsókjaimat, meleg, hálás üdvözleteimet. Töltök én még egy hetet Margittán. Szerető

Adyd

799 ADY LAJOSNAK

[Prien, 1911. szept. 21.]

Édes jó Lajoskám,

váratlanul nagyszerűen beütött az utam. Gyönyörű hely, sokat evezek, gyalogolok, s ötöd-vagy hatodnyit iszom. Bár lehetett volna hamarabb idejönni, s bár maradhatnék. Csókol benneteket, s írj haza is rólam. Érkezésemet tudatom, ha marad annyi krajcárom.

Endrétek.

800 HATVANY LAJOSNAK

[Prien, 1911. szept. 21.]

Kedves, jó Lacim,

nagyon szép, jó itt, én is megnyugodhattam pár napra. Bár lehetett volna hosszabb időre jönnöm.

Ölel szeretettel igaz

Adyd

801 ADY LAJOSNAK

[Prien, 1911. szept. 21.]

Édes jó Lajoskám,

mint már neked levelezőlapon írtam, váratlanul beütött nekem a Chiemsee-szanatórium. Fölséges, megnyugtató hely, bár régen jöttem volna ide. Naponként agyonmasszíroznak, félfürdő, lemosás, meleg és hideg tus, géptorna, egészséges koszt, alig iszom, napi két óra evezés, két óra séta stb. Nyugodtabb, megbékültebb vagyok. Ma kaptam Berta révén 60 márkát, de szeretnék egypár nappal tovább maradni. Nem írok a *Nyugat*-nak, mert nem tudom, mire dőltek el a dolgok. De ha rendjén vannak, vidd el e levelet rögtön Hatvany Lacinak, illetve Magyar úrnak, és kérd meg, hogy adjanak számomra vagy 150 korona újabb előleget. Ez nekem most mindennél többet érne, és ha majd két-három héttel megpótolom Pozsonyban vagy Harasztin, remélem, egészen rendbe jövök. Lásd, már ez az optimizmusom is sokat ér, és sokat jelent. Ezt a pénzt azután egy express-ajánlott levélbe tedd, s küldd Strand Hotel Sanatorium bei Prien am Chiemsee. A *Világ*-nak telefonáld meg, hogy szombaton érkezik tőlem valami írás, s mondd, hogy egy német szanatóriumban vagyok. Csináld meg ezt, édes lelkem.

Csókol mindnyájatokat

Endre

P.S. Hangsúlyozom, hogy az ügy ötpercesen sürgős.

802 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Prien, 1911. szept. 21.]

Kedves Zoltán,

hihu, hihu, hála istennek s kivételesen jól vagyok itt e pompás helyen, egy szanatóriumban. A viszontlátásra Pesten.

Ölel öreg

Józsefed

Az öreg Szilágyit üdvözlöm.

803 ADY LAJOSNAK

[München, 1911. szept. 24.]

Édes jó Lajoskám,

táviratod (No. 1.) megriasztott, bár intencióidat megértettem. Most, hogy átrándultunk Münchenbe, várt pénzígérő sürgönyöd. A helyzet nem is volt olyan rettenetes, de váratlanul ért a pénz-nemkapás. Remélem, holnap már megkapom, s akkor kényelmesen üdülök még két-három napot. Egyebeket majd otthon megbeszélünk. Nagyon szeret és ölel benneteket

Banditok

Jól, pompásan érzem magam, falok, mint a disznó.

804 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Prien, 1911. szept. 25.]

Kedves, jó barátom,

nagyszerű napokat töltöttem e tájon. Az utóbbi pokoli hetek után valóságos csoda. Pesten akarni fogom a találkozást.

Kedves feleséged kezeit csókolja, fiadat és téged melegen ölel

Ady Endre

[A lap képes felén:] Innen indultam hosszú csolnakútra, s eveztem olykor két óránál is többet.

805 DIÓSI ÖDÖNNEK

[Prien, 1911. szept.]

Kedves, Jó Dodóm,

elképzelhetetlenül bomlott, beszámíthatatlanul ideges voltomat ne tartsd kegyetlenül a rovás-son, hiszen te meg tudod érteni és bocsátani magánkívülséggel ideges embernek sokban menthető őrületeit. Én eléggé lakoltam érte azóta, s nagyon kér,[!] hogy ezt lásd be, s vedd tudomásul. Igaz szeretettel

Ady Endre.

806 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1911. okt. 2.]

Édes Jó Adél és Dodó,

kegyetlen-rosszul, fél percet sem aludva utaztam haza. Zsúfolt volt a vonat. Itthon a *Nyugat* egy pimasz taktikája várt: ki akarnak éheztetni, hogy visszakunyoráljam magamat. Nagyon keményen kell viselkednem, s úgy látom, hogy a vége mégiscsak szakítás és botrány lesz. De

itt kell maradnom legalább csütörtökig, míg minden eldől. Bertus, Margit nagyon örültek az ajándékoknak, kiváltképpen persze Margit. Adél kezeit sokszor csókolja, s Dodót ölelem

Hétfő

Ady Endre

807 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1911. okt. 12.]

Édes jó Adél és Dodó,

bocsánat, hogy csak most tudok írni. Izgalmas s engem több napos betegséggel sújtó tárgyalásaim voltak a *Nyugat*-tal. Csak nehezen sikerült valami kis eredményt elérnem, alig valamit és inkább a szerződés homályos pontjainak megváltoztatásában, mint készpénzeredményben. De mai egészségi állapotommal nem mertem szakításra vinni a dolgot, mert evvel az járt volna, hogy egy napilaphoz kössem le rabszolgaként magamat. Öt napig tárgyaltunk, s a vége az lett, hogy ágynak estem, s feküdtem szinte négy napot. Majdnem erőben érkeztem Pestre, s most Mindszentre ismét betegen kerültem. De bár hűvös, igen napos, színes, gyönyörű idő van, s remélem, helyrejövök. Azután a fogaim kúrája következik Pesten. Most még csak háromszor tudtam elmenni, s Madzsar egyelőre csak alaposan megvizsgálta, s megmondta, hogy körülbelül mi mindent kell csinálnia. De maximum 15 nap alatt megcsinálja. Bertusnak jobban megy az üzlete, mint tavaly ilyenkor, de még mindig jobban mehetne, persze sokkal-sokkal. A cselédügyben beszéltünk, nagyon nehéz lesz. A Bálint-dolog úgy áll, ahogy mondtam. Ő menne rögtön, de úgy látom, hogy kamaszodására kitört belőle máris a családja rossz, perfid, hazug természete. Valami hírt várok, kérem, édes Adél, írjon. Majd akkor én is írok többet, mint ma.

Ezer, szerető üdvözlettel Dodót ölelem, a maga kezeit csókolja

Ady E.

808 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1911. okt. 12.]

Édes Jó Adél,

elküldöm a két kártyám egyikét csak azért, hogy elképzelje, milyen kedvesen gondolok én erre a tóra, s arra a pár napra. Bár hamarabb mehettem volna oda, s bár maradhattam volna tovább. Budapesten undok izgalmak s ezek után négynapos ágybanfekvő ideggörcs várt. Most itthon vagyok, s mindnyájunk üdvözletét küldve Maguknak, Dodót ölelem, s a Maga kezeit szeretettel csókolja

Ady.

809 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1911. okt. 13.]

Édes jó Lajoskám,

nem mertem kiszállani Debrecenben, de megháltam, mert nagyon beteg voltam, Károlyban. Ott másnap iszonyú pénzért kaptam kocsit, mivel szüret volt. Képzeld, kivel utaztam s szálltam meg Károlyban? A te piaristákhoz járó priváttanítványod apjával. Ő is nagyszerűen meg volt lepve, mert ez csak késő este, közös vacsoránknál derült ki. Borzasztóan el van ragadtatva veled, és kiváltképpen, hogy a fiú téged szeret. Majd elbeszélem. Szeretném, ha költségemre egy ócska fekete pár cipőmet (egy talán van) elküldenétek. Édes csomagot küld pár nap múlva, s küldi a télikabátodat. A megbeszélt helyeken (Jászi, Kabos, *Világ* stb.) intézd el a dolgokat. Földessyvel is. A *Nyugat*-nak nem tudtam semmit se írni. Majd a jövő számba. Édesék jól vannak. Édesapám lába nagyon fáj, s most a cselédhiány miatt sokat kell dolgoznia.

Annussal egyetemben mindnyájatokat csókol

Banditok

P.S. Nagy Sándornak írd meg, hogy elsején küldöm el a bor árát. Ugyanakkor, ha van, rendelnétek egy kis új bort és Dobaytól a Te számodra is, részben.

Endre

810 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1911. okt.]

Édes, Egyetlen Asszonyom, Mindenem,

már egy hét óta fogadkoztam, ha holnap nem jön levél, táviratozom. De vártam, beteg is lettem, feküdtem három napig, s végre tegnap megjött a Maga levele.

Ez az én érmindszenti életem aránylag elég szanatóriumszerű volna, de egy doktor hiányzik. Aki nagy levertségemből, sokszor napokig tartó szótlan és tétlen gunnyasztásaimból kiűzzön. Ezért azután nem tudok egy állandóbb bizakodó hangulatot megtartani, dolgozni pedig, sőt leveleimet úgy-ahogy elintézni sem. Pedig, amiket ezekről mondott s írt, mind úgy van, igaz, és tudom is, hogy nekem fel kell szabadulnom. Karácsonyra jelenik meg új verseskönyvem, de ez már tovább nem mehet, anyagilag pedig egyre komikusabb lesz a kontraszt, nevem, igényeim, korom és bevételeim között, ha - tragikus nem volna. Mégis úgy gondolom, ha hatszáz korona feltétlen minimális pénzem lesz január 1-től havonként, akkor szerényen, bárhol megélhetek, jobban, mint Budapesten. Addig is, míg egy regényt vagy egy különös új, szép színpadi munkát elkészíthetek. Ez pedig esetleges apróságokon, mellékeseken kívül biztosan s munka nélkül meglesz.

Fáj és éget, amikor kétségtelen gonoszságaimra emlékeztet, amelyek pedig hol a bor, hol idegrohamok machinációi voltak. Mert nem voltam rossz, s Magát még az egész világgal meghasonlott, kétségbeesett pillanataimban, amikor bántottam is, végtelenül szerettem. Az, ami vád, piszok igazságtalanul, minden alap nélkül ér, már nem fáj úgy, s ha fáj is, csak azért, mert Magától ér. Az, amit üzen - nem értettem félre -, természetes állapota lelkeinknek, érzéseinknek. Maga is szeret engem, én úgy szeretem, hogy már ötletben sem szeretek Magán

kívül mást. És talán belehalnék csúfosan, ha Magát elveszíteném, de némán és sokkal könnyebb fatalizmussal, mint nyolc és fél év óta bármikor.

De miért kell nekünk ezt egymás elé tartanunk, amikor pld. én tudom, hogy életemet őrzöm meg, ha Maga nekem megmarad. Maga mondta sokszor: nem olyan sok van, s lehet még a mi számunkra időben s egy kis boldogságban. Én el vagyok szánva, hogy ezért, Magáért, mindent megteszek, ha Maga is úgy akarja. Mint először egykor, most talán utoljára, de lelkem egész szerelmével átadom magam a Maga vezetésének. Elég borzasztó, hogy így kell élnem újból és újból, amikor már a halálfélelem is egyre sűrűbb vendégem, távol a Maga egyedül kívánt drága mivoltától, ajkától s melegségétől. Most már, hogy írja, hogy válasza nem lehet percre biztos és pontos, addig is, amíg egy Maga által adandó tanács s egészségi és üzleti körülményeim kiszabhatják, mikor, hogy és hol - lehet, pár hét múlva - találjuk meg egymást, én írni fogok erőm és lehetőségem szerint gyakran. Legközelebbi levelemben majd írok részleteket napi dolgokról, később pedig Pestről azt, amit Magának tudnia kell.

Átkulcsolom drága, édes, egyetlen Asszonyom, testét gondolatban s nagyon-nagyon

Adyja

811 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1911. okt. 18.]

Édes jó Lajoskám,

addig is, míg tudok többet írni, egypár szót a mai levélre. Megpróbálom édeséket kapacitálni a följövetelre. A télikabátodról miért nem írsz? Okosan tettétek, hogy a károlyi útról lemondtatok. Jászival beszélj. Én jól eszem, de mintha kezdődő tüdőbajom lenne, s medinállal se tudok aludni. Köhögök, hátam, mellem fáj. Írj. Én is fogok. Itt fagy már, tél van.

Csókol benneteket

Bandi

812 BRÜLL ADÉLNAK

[Érmindszent, 1911. okt. 20.]

Édes, Egyetlen Asszonyom, drága Adélom,

ma már péntek van, s kedden kaptam volt egy levelet Magától. Ez még Pestről küldött levelemre volt válasz, s én abban reménykedtem, hogy csütörtökre vagy legkésőbben ma reggelre már Mindszentről írott leveleimre válaszol. Csütörtökön tegnap nagy örömmel bontottam föl egy maga által címzett levelet, s komikusan le voltam törve, amikor kiderült, hogy az a bizonyos otthagyott, zsaroló szabóm szemtelenkedett. (Azonnal írtam neki, különben is többször elmondtam, milyen csaló gazember ez, de hát mégis el kell intéznem az ügyet.)

Talán holnap már kapok magától választ, de én már nem tudnék holnapig várni. Ha jön levél, majd írok holnap is, de most már nem halasztom. Kilenc napja vagyok idehaza, a sok izgalom s betegség után nehezen kaptam lábra. És egy nagy hűlés után éjszakákat köhögtem át lázban. Ráadásul két nappal ezelőtt a mindszenti gör-aszfalton egy rossz lépéstől kificamodott bokában a bal lábam, s most nem tudok járni. Ezek itthoni mulatságaim, de enni tudok, tornázok, fát vágok, fürdök. Amit maga írt, én egyetlenem, engem vérezve kínoz. Igenis kellene erőre

vergődnöm, s ha nem is egy üzletdrámát, de valami szépet, erős szenzációjú, nagyobb dolgot írnom. Mert így nem fogom bírni, minden önbizalom s újabb önigazolás nélkül, az életet sehogy se. Itt már fagy, de az idő még mindig gyönyörű. Hívtam Bertust édesanyám nevében, szaladjon le, ha teheti, egy-két napra. A *Nyugat*-tal nagy kínosan, valahogy rendbejöttem, mint már megírtam. Azóta - látom - az újabb számban megint agyondicsérnek a kis füzet miatt, melyet valóban én küldöttem, s melyből egyet Habert-nek küldjenek be a róla szóló részt megjelezve. Édesapám, édesanyám élnek, de, néha megijeszt, milyen öregek, szegények. És itt röviden a maga elégtételéül jelzem: nagyon sok keserűségük van Annus és az Annus családja miatt. Az apám gúnyosan-szomorúan mondogatja: hát sikerült Lajost megházasítanotok. Én maradnék még, ha az idő engedi itthon. Erősödnék, híznék valamit, s azután a fogaimat fönn megcsináltatnám, s talán 15 napot egy szanatóriumban töltenék. Azután meglátná Maga, s megszabnák a körülmények, hogy hogyan lehessek Maga mellett. Itt Mindszenten senkivel sem érintkezem, sehova se járok. És még valamit, hogy el ne felejtsem: Hatvany nem láthatta magát a színházban. Ti. az én ügyemben később egészen barátilag támogatott, s Magát - ezt tudom - kivételesen tiszteli. Igaz, hogy sok modorbeli kellemetlenség teszi őt néha kiállhatatlanná, de nem komisz és közönséges ember.

Igen: a müncheni búcsúzásunk. Én el is felejtettem, hogy Lengyel él, szomorúan, szerencsétlenül néztem Maga után. Lengyel ordítozta a nevemet, s akkor figyeltem föl:

- Éppen most értesülök egy diplomatától, hogy kitört az olasz-török háború.

Ezt kiáltotta, s ez kötött le egy pillanatra. De azótától és mindig úgy bennem él Maga, drága Egyetlenem, hogy szinte halálosan. A Bálint dolgáról akarok még írni. Ez a fiú egy elkamaszodott, elromlott és elbutult, hogy bár ő szívesen menne azonnal, én nem merem most már küldeni.

Édes Mindenem, Egyetlenem, sohse volt, mindent, az egész volt, jelen s jövő életemet lefoglaló nagy vágyakozással, szeretettel, csókolom, csókolom Magát. Szeressen, bízzon, s nemsokára, ha élünk, jobban lesz. Nagyon-nagyon a Magáé, csak a Magáé

Adyja

813 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1911. okt. 29.]

Édes, jó Lajosom,

köszönöm, hogy te írtál, mert én nem írhattam, lévén négy nap óta beteg. Talán 3-4 nap múlva fölmegyek, s ha lehet édesapámat is viszem magammal. Itthon semmi nagy újság. Majd szóval. Annussal egyetemben ölel

Endrétek.

814 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1911. okt. 29.]

Kedves, jó barátaim,

úgy látszik, Oláh Gábor szegény komámat utánzom - oh, fátum! -, én is haldoklom. Négy napig ismét feküdtem, s ezért késtem a disputákkal, mert remélem, hogy a versek idejükben

ott voltak. Most késve, de - remélem - nem elkésve küldök egy-két disputát. Bár figyelőket akartam volna. Figyelmeztessétek a kiadóhivatalt, hogy Ady Endre Érmindszenten is költ, adósságot csinál, sőt törleszteni köteles. Szóval: *november elsején kérem táviratilag küldeni a fizetésemből járó 425 koronát.*

Szeretettel ölel

Adytok

815 ADY LAJOSÉKNAK

[Érmindszent, 1911. okt. 31.]

Édes jó Lajoskám és Annusom,

mint megírtuk, én ismét dög voltam pár napig. Most ez isteni nyári-őszi időben jobban vagyok megint s jobb kedvű is. Csak dolgozni nem tudok, de hát dolgozzon a ló, az bírja. Úgy gondolom, hogy csütörtökön vagy pénteken már fölmegyek Pestre. Édesapám már most velem jönne, de nov. 7-én lesz községi választmányi választás. Dolgoztunk, de alighanem mégis kibukik édesapám. Pedig én titokban még némi forintokat is a magam részéről kilátásba helyeztem. Egyébként édesék eléggé jól vannak. Szegény Puskásné e percben talán végre végeredményesen haldoklik. Mondjátok meg ezt ügyesen Máriának, mert nem lehetetlen, hogy mire a levelem elküldöm, meghalt.

Üdvözlöm Lenkét, Miklóst s benneteket szeretettel csókollak a viszontlátásra

Endrétek

816 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1911. nov. 12.]

Édes, jó Ernőm,

itt a kézirat, majd megöltem magamat, de nem voltam képes többet írni. De - úgy hiszem - nem rosszak. Szeretnék veled beszélni egy fontos ügyben: talán bemegyek hétfőn délután. Kérlek, a verseket Te korrigáld szokott, nagyszerű megbízhatóságoddal.

Ölel

(vasárnap)

Adyd

817 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. nov. 13.]

Édes jó Adél,

csak most jutok hozzá, hogy ígéretem szerint írhassak. Ma kaptam várt, nagyon várt és késett levelét is. Egy hete lesz, hogy Pesten vagyok (két napot feküdtem), s csak a fogaimmal

vagyok itt. Iszonyú kínzásokat állok ki naponként, s két nap múlva jön még csak a java. De sokáig nem tart, mert Madzsart siettetem, s akkor pár napra hazamegyek, s onnan pesti megállás nélkül - remélem - Párisba. Amit a Vígszínház-matiné dolgában írt, jólesett, mert megerősített egy elhatározásomban. Engem minden megtudakolás nélkül hirdettek lapokban, falragaszon, harmadik stiklijük, ilyen, már ez. És kivételesen, mert Móriczot nagyon-nagyon sokra tartom, s mert a Molnár Ferencekkel s Lengyel Menyhértékkel szemben föl kell emelni, minden neuraszténiám s filozófiám ellenére fölolvasnék, ha - tudnék. De ez kezdettől fogva ki volt zárva. Én írok valamit, ha tudok, ez estélyre, pardon, matinéra! s majd egy színész felolvassa.

Ezt a levelet már három nap óta hevertetem, mert nyavalyás voltam, heccek történtek. Lajosékkal is afférom volt stb. A fogammal nehezen haladok, mert daganatos volt, de már holnap formát csinálunk. Azóta megjött Sándor is, és nagyon megveti Budapestet. Kijelentette, hogy mielőbb vissza akar menni Párisba velem, s addig is szobalyányt keresünk. Ne féljen, mert éppenséggel vigyázni fogok, hogy ne romoljon el, s a kedve csak növekedjék a visszamenéshez.

Bertus még Sándor érkezése előtt elküldte a szobalyányát, szerintem helytelenül. De hát Bertusnak most annyira nem akar, nem tud menni az üzlete, s ő úgy kétségbe van esve, hogy nem csoda, ha hirtelenkedik.

Egyébként dehogyis akarok én egy fölösleges napot is Pesten tölteni. Sőt Sándort biztatom, hogy két-három hét múlva megyünk együtt Párisba.

A *Nyugat*-nál intézkedni fogok, hogy a hiányzó számokat mielőbb küldjék.

Nagyon drága, kínos nekem most ez a Budapesten-létel, de a fogaimmal már egy pillanatot se lehet várni.

Nem lehetne megkapni azt az egykor együtt megnézett lakást számomra? Igazán nem akarnék a hotelembe visszakényszerülni megint. Azt hiszem, hogy holnap írhatok többet, de viszont maguktól is kaphatnék némi hírt. Dodót ölelem, a Maga kezeit nagy szeretettel csókolja szerető

Adyjuk

818 GONDA JÓZSEFNAK

Budapest, 1911. nov. 13.

Kedves, hívséges barátom, Gonda József!

talán lemarad az én forró, igaz üdvözletem, amelyet vitéz lapodnak harmadik évkezdéséhez akarok eljuttatni.

Abban a keserves, de nagyszerű városban, amelyet már úgy szeretnék közelebbről ismerni, *A Jövendő* gyönyörű munkát végzett máris.

Nekem, bár fáradt, beteg vagyok, nagy a hitem és reménységem Hódmezővásárhelyhez s hozzátok. Ha makacskodik is e sivár magyar globus, hat-hét esztendő óta sok csodálatos eredményt elértünk. Bízzuk a váratlanság és a törvényes fejlődés haragos testvérpárjára, s előre.

A napóleoni hadjáratok óta most harmadszor kel föl a magyar. Akarjuk s csináljuk, hogy ez a leglelkibb és leglelkesebb felkelés diadalt hozzon. Mindegyik munkatársaddal egyetemben bátorságot kíván, és szeretetet küld őszinte, jó híved:

Ady Endre

819 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1911. nov. 20.] Hétfő

Édes Jóm, Drágám, Adél,

én még két napig titánoskodom a fogaimmal, hősieskedem és sírok. Édesapám nagybeteg, édesanyámért le kell utaznom, hogy súlyosodott szívbajával fölhozzam megvizsgáltatni. Nagybátyám, János bátyám itt a Pajor-szanatóriumban van még, s nyűgösködik rajtam. Annus miatt Lajossal se lehetek jól, s édesanyám szenved emiatt. Ő is látja, tudja, hogy elfuseráltuk a dolgot, de már minden késő. A *Nyugat*-tal is sok bajom van újból, pimaszkodnak, s talpomnak kellene lennie, hogy ráállhassak. És sokat kell költenem (a fogorvos eddig 550 korona, azután kocsi, szálloda, élet), holott egyetlen kávéházba vagy vendéglőbe se tettem be a lábomat. Bánt a Bertus dolga is, mert majdnem naponként látom: nincs tél, nincs szezon, nincs kereset. És hitvány idegekkel meg kell szereznem a szükséges pénzeket. Ez magyarázza meg Magának, miért nem írok naponként. Hiszen van olyan napom, amikor még a fogorvoshoz se tudok fölkelni.

Minden másban pedig csak echózhatom a Maga levelét s az én előbb írt levelemet. Szeretem, Magához iparkodom eljutni s mielőbb. A cseléddolgokról talán írt és írni fog Berta, de én itt is lehetőségek szerint szorgoskodtam. Nagyon, föltétlenül szeretem, óhajtom, s ha lehet, talán már ez év vége előtt megkeresem magát. Halálos, de Magát örökké szerető kedvvel - s akármi jöjjön, jöhet, vállalom - szeretem, míg Maga is szeret, és forróan milliószor csókolja nagyon -

Adyja.

820 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1911. nov. 26.]

Kedves Jó Adél és Dodó,

nyomorult fogaimmal még mindig Pesten vagyok. Fáj, hogy híreket csak idegenek, illetve mások révén kapok rólatok. Sok szeretettel

Adytok.

821 LUKÁCS HUGÓNAK

[Budapest, 1911. nov. 27.]

Sajnálom, hogy nem találkozhattunk. Szeress, most rászorulok. Csókolom a feleséged kezed[!], a fiúkat, s csókollak téged

Ady.

822 BARANYAI ZOLTÁNNAK

[Budapest, 1911. dec. 2.]

Kedves, tisztelt Barátom-uram,

béna, nyomorék ember vagyok, s nem tudom, mert undoknak érzem magam, embertársaimat a magam megmutatásával keseríteni. Levele, melyre betegségem miatt késett a válasz, mégis kivételes örömet szerzett nekem. Elvem: a fordítók, pláne lírafordítók dolgába bele nem szólni, mert ha ők igaziak, akkor poéták is, bár rossz magyar elnevezésünk szerint fordítók. Ők lássák, érezzék, mi közös az ő életükkel, vérükkel, szívükkel s én csak utólagosan csinálom meg, ha még addig élek, a magam illő, hálás gesztusát. Kérem, üdvözölje nevemben Mr. Bichet-t, s köszönetemet is adja át. Örülni fogok, ha lesz erőm, módom, alkalmam megkeresni - talán nemsokára - Önöket. Addig is Önnek megsúghatom, hogy még három-négy napig a Magyar Király Szállóban vergődök inkognitó s bújva. Ha délelőtt tizenegy - fél tizenkettőkor van ideje, Önt szívesen várom, fogadom. De mindenképpen ezúttal köszönöm ismét hozzám való hajlandóságát.

Isten áldja, s szeretetet küld

(Szombat.)

Ady Endre

823 OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1911. dec.]

Kedves Ernőm,

őrült sietséggel küldöm a karácsonyi verseket. Többet akartam írni, de ráadásul minden nyavalyámra az utazásomon halálra hűltem. Azóta lázas, fekvő beteg vagyok, de a karácsonyi számból nem akartam kimaradni. Nem ígérem, de de[!] talán holnap expressz megy egypár disputa is.

Ölel szeretettel mindnyájatokat

Adytok

824 ADY LAJOSÉKNAK

[Érmindszent, 1911. dec. 19.]

Édes, jó Lajoskám és Annusom,

nyavalyás vagyok hűlésemmel és egyre nyomorultabb fogaimmal. Édesék tűrhetően vannak. Kérlek, hozz nekem számlámra karácsonyi ajándékul egy jó papucsot, egy kis kölnivizet. Lapokból talán a *P. LI., N. P. J., Független M., Népszava, Alkotmány, P. N., E-s* megrendelendők.

Csókol benneteket

Endrétek

825 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1911. dec. 28.]

Kedves jó Bertuskám,

mostanában megint két ízben is ágynak estem. Nem tudok kilábolni az influenzából, s általában szomorú karácsonyt értem. A fogaimmal is szenvedek, csak rontottunk rajtuk. Nem tudtam, nem volt erőm egy sort írni sehova. Ezért nem válaszoltam kedves leveledre, s nem köszöntem meg új jóságodat. Még mindig nem tudtam Adél jelzett levelére se válaszolni. Általában olyan tehetetlen, akaratlan vagyok, mint Jóska. Avval a különbséggel, hogy én beteg is vagyok, s az evés nem megy sehogyan. Lajosék karácsony estéjén s első napján itthon voltak. Most megint Szentkirályon vannak, talán szombaton jönnek el megint kegyesen Érmindszentre. Annusról a legmegegyezőbb a véleményünk édesékkel s a helyzetről is. Én, ha hűlésemből pár nap alatt ki tudnék lábolni, mindjárt utazom föl. Erről tudatni foglak. Hát Párisból mi hír? Hát te hogy vagy hangulatban és üzletben? Margitnak is b.ú.é. kívánva ölel szerető

Adyd.

826 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1911. dec.]

Kedves, tizenhat éves, boldog kisasszony,

beteg voltam, s még ma is az vagyok, ezért késett a válaszom. Kicseréltem a Maga Ady-lapját, amely valahogyan bepiszkolódott a postán, egy másikkal, s ráírtam a nevemet. A versei közül az első nekem nagyon kedves szenzáció volt: Maga ma még többet nem érezhet. És jobb lesz, ha nem kultiválja túlságosan az érzéseit, mert a nagyszerű versekért gyalázatosan sikertelen élettel fizetünk.

Nagyon köszönöm, hogy Maga, kislyány, ott Svájcban reám gondolt. B. Ú. É. kívánok Magának s boldog életet.

Ady Endre

P. S. Ugye természetesnek tartja, hogy kérdéseire itt, most, így nem válaszolok.

827 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1912. jan. 7.]

Tárgyalj Hatvanyval nem fölborítani mindent érdekemben sem kiszolgáltatva engem pimasz bosszúknak; tudass

Endre

828 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1912. jan.]

Laci impresszionista, de generózus; beszélj igenis vele bátran, okosan helyettem, nevemben, hivatkozva ügyünkre, barátságunkra.

Bandi

829 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1912. jan. 8.]

Édes jó Lajoskám,

Hatvany leveled után tegnap nekem sürgönyzött, hogy maradjak, elvégez ő mindent. Én táviratoztam olyan értelemben, mint neked. A *N.P.J.* pénze nem jön, *Világ* se küldött. *Világ*-nak küldtem tárcát, de bizonyosan rossz vagy rövid. Amikor a párbaj híre jött, félig őrülten írtam az izgalomtól az utolsó órában. A *Nyugat* hazudik, mert nekem igenis 100 korona híján a rendes levonásokkal jár a fizetésem. Fenyő sürgönyzi, hogy elküldeti. Én úgy gondolom, szerdán megyek, mert igazán beteg, nagyon rosszul vagyok. Addig tán jön valahonnan pénz. Édesék elég jól vannak. Annussal együtt csókolunk

Bandi.

N.B. Iszonyú idő van, borzasztó szélvihar tegnap óta.

830 ADY LAJOSNAK

Érmindszent, 1912. jan. 10.

Édes, jó Lajoskám,

ma kaptam egyszerre expresszt s rendes leveledet. Mindenesetre szeretném, ha mielőtt fölmennék (akármilyen nyavalyás vagyok, holnap vagy holnapután), helyesen informáld s beszéld meg a dolgokat Hatvanyval. A *Nyugat* táviratilag küldte pénzemet, még a száz koronát is elfeledték lefogni. A *N.P.J.* is urasan elküldte. Édesapám kér a Papp Gyula dolgára. Ha *Az Est* vonakodnék, add oda a *Világ*-nak átírva az elejét. Most szép itthon: esik a hó, készül a szánút. Annussal együtt sokszor csókol

Endrétek.

831 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1912. jan. 10.]

Kéziratot holnap küldök.

Ady

832 BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1912. jan. 12.]

Kedves Bertuskám,

tegnap és ma is olyan szörnyű hideg volt, hogy nem mertem mostani egészségemmel utazni. Különösen Károlyig félek. De holnap, szombaton, ha csak meg nem fagyok, fölmegyek. Különben ezt meg fogom táviratozni. Ölel szeretettel

Adyd

833 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1912. jan.]

Talán címezhetném

Kedves Kis ismeretlen barátnőmnek is magát. De nem címezem sehogyan, mert maga tizenhat éves, s én, agg, beteg ember, nem akarok teljesen megcsúfolódni.

Állandóan Svájcban él, avagy csak téli, sportoló, esetleg internátusi sorsban? Ki maga, mik azok a nagy célok, tervek, erők, amik olyan gőgössé teszik? Pedig arcképe kedves, talán csak egy kis titokzatosság, meglephetőség ül rajta.

Szeretem a bizakodást s a nagy ifjúságot (pláne nőben és még ma is), de még jobban szeretném, ha maga csakugyan *minden joggal* lehetne ifjú, bátor és harcos.

Olyan kivételes, hogy ismeretleneknek írok, és így írok - íme, most már maga el lett kötelezve egy igazi bemutatkozásra.

Kedvesnek gondolom s képzelem magát (bizonyára az is), és kedves nekem ezt bevallanom.

Ma még falun vagyok, de holnap, sajnos, a legcsúnyább Budapestre utazom. Oda írjon, ha ír, a *Nyugat* címén, s ha netán hamarosan Svájcba, Párisba vagy Monte-Carlóba sikkadnék el, onnan pontosan elküldik leveleimet. Isten vele, kedves, kis tizenhat éves lyány. Üdvözli

Ady Endre

834 BRÜLL ADÉLNAK

[Budapest, 1912. jan. 27.]

Ha egészségem engedné, nyomban kiutaznék; sietni fogok azonban. Istenre kérem, most, mikor mindannyiunkat katasztrófák fenyegetnek, legyen nyugodtabb, okosabb, erősebb, szeretőbb. Megőrjít fenyegetéseivel. Nekünk most kivételesen vigyáznunk kell egymás életére. Higgyen végtelen szerelmemben, gondoljon testvéreire, még elérhető, könnyelmű eljátszást nem érdemlő boldogságunkra. Mihelyest mehetek, rohanok magához. Addig okvetlenül, igazán hosszan, mindenről írok. Milliószor csókolja, kívánja, kéri

[Ady]

835 BONCZA BERTÁNAK

Budapest, 1912. febr. 5.

Nagyon megkéshettem, ha ugyan Maga, kislyány, egyáltalában fontosnak tartotta a válaszomat. Magáról nem tudtam meg mindent, amit kérdeztem s akartam tudni. Mi akar lenni: festőnő, írónő vagy feleség, vagy mi? S most, mert nagyon reám nehézkedett nyavalyámmal az élet, röviden válaszoljak kérdéseire. 1. Élek, illetve föl-fölvirradok, mert az öngyilkossághoz nincs tehetségem s talán jogom sem. 2. Másfél év óta nincs társaságom, s nyilvános helyen nem mutatom magamat, még utcán is csukott kocsiban. 3. Tudok sírni. 4. Hiszek abban, hogy nem ok nélkül lett Magyarország, s mert még nem csináltunk sokat, élni fogunk. 5-6. Örülni, de sírni is kötelesség mindenkiért. Legyen jó, kislyány, tanuljon, bízzon, s ne akarjon túllicitálni mindenkit az értelmességével és lelki csiszoltságával. Higgye el, hogy a kultúra, a mai, a miénk, nem is olyan nagy dolog, hogy egy egészséges tizenhat éves kislyány könnyen le ne számolhatna vele.

Köszönöm Magának, hogy szeretettel van hozzám (olyan messziről s olyan közelről - pláne nekem most jólesik az ilyesmi), és üdvözli Magát, kislyány, igaz barátsággal

Ady Endre

836 DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1912. febr. 6.]

Édes Jó Adél és Dodó,

agyonnyomott, de mégis útra kész állapotomban az ígért hosszú levél helyett csak táviratstílusban tudok írni. Bárczy polgármesterrel holnap vagy holnapután tárgyalok, de van más pénzi kilátásom. Sok baj volt mostanában Lajos öcséméknél, s édesanyám, aki ma éjszaka utazik haza, beteg szívével különösen zokon vette. Édesanyám kétszer ebédelt Bertusnál, sajnálja, hogy Dodót nem látta. A szívbaját ma nézte meg egy professzor, s azt mondja, hogy nem szervi szívbaj. Bertus azt üzeni, hogy az ő inasa betanítható, kiküldhető, s én is úgy látom. Tegnap beszéltem Schwimmerrel és Regina nénivel (no, persze külön-külön), s azt hiszem, hogy mind a két helyen jól beszéltem. Az Adél könyvét még nem készítette el a könyvkötő, talán pár nap múlva posta nélkül, személyesen vihetem. Adél kezeit sokszor, szeretettel csókolja, téged, Dodóm, ölel

Adytok.

837 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1912. febr.]

Édes Ernőm,

ha megveszek is, nem tudtam idáig megírni a verseimet. Mert e versnek nagynak s még Adyhoz mérten is újnak kell lenni. Ha estig van időm a kísérletezésre, telefonálj 134-63 Mlle G. címére. Büdösen nyavalyás vagyok, még a Tisza-Andrássy-Berzeviczy-Apponyi gyermekes újféle úri csínytevés se tud megmozgatni. Üzenj.

Ölel

Adyd

838 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1912. márc. 8.]

Kedves Lacim!

Szomorú szanatóriumi fogságomból szeretettel köszöntlek. Egy levelet is írattam már Hozzád, de - címed akkor még nem tudván, pesti lakásodra küldettem el utánküldendő jelzéssel, de ez nyilván elkallódott. Három hete vagyok már itt, s vagy hét-nyolc hétig kell még itt maradnom. Egyelőre biztató javulást konstatálok magam is, a doktorok is, de hogy az ilyen ütemű gyógyulás meddig fog tartani: nem tudom. Hogy vagy, mikor jössz Pestre?

Szeretettel ölel

Ady Endréd

839 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1912. márc.]

Kedves, kis húgom, Bertuka,

több mint három hete fekszem egy kis szanatóriumban. Az utolsó előtti lépésnél megfogtam magamat, s kimondtam: hogy megpróbálom a gyógyulást. Egy kedves professzor s még három orvos rohant meg kissé már túlságos buzgalommal. Különösen az első tíz nap volt szörnyű, szinte tébolyító. Ma már kezdek bizakodva nézdegélni, tervezni. És hogy lássa, hogy ismeretlen, kis Bertuka húgomat hogy kedvelem, magának vetem egy hónap óta első betűimet. Nagyon sok és sokféle válság juttatott e sorsra, de lássa, már reménykedem. S talán-talán egy kicsit a maga levele is buzdított ilyen rég' nem produkált energiára. Írjon, kedves kis Bertuka, címezze a levelet a *Nyugat*-hoz. Én itt titokban vagyok, két-három emberemen kívül senki se tudja hollétemet. A *Nyugat*-tól az öcsém szokta leveleimet elhozni. Svájcban is olyan szép tavasz van, mint itt nálunk? Valószínű, hogy kúrám befejeztével a francia Svájcban fogok utazgatni egy kicsit.

Szeretettel üdvözli beteg bátyja

Ady Endre

840 NAGY ENDRÉNEK

[Budapest, 1912. márc.]

Kérlek, hacsak teheted, drága Bandim, minél sürgősebben keress föl Városmajor-szanatóriumban.

Szeretettel

Ady Bandid

841 ADY LAJOSNAK

[Budapest, 1912. márc.]

Édes Lajoskám,

itt a Galilei-vers - utolsó percben. Ha van időd, s szükségesnek látnád, másold le. Azonnal küldesd el egy boyjal. Utasítsd a galileistákat, hogy az ünnep után juttassák a verset a *Világ*-hoz. De vigyázzanak a sajtóhibákra. Ugye erős kis vers?

Csókol, édes Lajoskám

Endréd

842 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1912. márc.-ápr.]

Édes Ernőm,

itt vannak a versek, nehezen születtek, de kiválóak. Kár, hogy csak négy. Holnap valószínűleg egypár rövid disputát szállítok. Délután találkozunk.

Ölel szerető

Adyd

843 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1912. ápr.]

Kedves Ernőm,

nem tudtam többet írni, annyira összekavarodott mostanában az életem. De ezt szorítsd be, s végezd gondosan a korrektúrát magad.

Ölel

Adyd.

844 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1912. máj.]

Kedves kis Húgom,

ne haragudjék a hosszú hallgatásért, gondoltam én azért mindig Magára. Irigyeltem Párist-csodáló útján: be szép lett volna, ha én lehettem volna ott a Maga kísérő mentora. De lássa, immár három hónapja még mindig szanatóriumban vagyok. Hiszen rám se lehet ismerni, annyit erősödtem, gyógyultam, bizakodtam. De a teljes gyógyulásomat tízszer is megzavarták rossz asszonyok és rossz emberek. Azt hiszem, most már szabad vagyok, nem könnyen izgatható, egészséges, bízó. Hát, Maga, édes, kis Húgom? Meddig marad még künn Svájcban, mikor jön erre, bús hazánkba, haza? Láthatom-e nemsokára legalább távolból?

Szeretettel gondol Magára a Maga nem is olyan nagyon öreg

Endre bátyja.

845 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1912. máj.]

Édes Ernőm,

talán többet szerettem és tudtam volna írni Jásziról. Mint mindig, körmömre hagytam égni, s félek a lekéséstől. Mert az a legfontosabb, hogy az első írás legyen a *Nyugat*-ban. Ám a verseket pláne meg akarom még e számra írni, de a dátumadásban légy a legliberálisabb. Még az[!] tudatom veled, hogy én öcsémen, a *Nyugat*-on s a szanatóriumon kívül mindenki számára ismeretlen helyre utaztam. Telefonálj Dél[!] körül.

Ölel szerető

Adyd

846 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1912. máj.]

Édes Ernőm,

itt vagyok 2½ kettő és fél verssel. Gyönyörűek, sőt inkább szenzációsak. Légy nyugodt, megírom, befejezem ma estig. Hasznos is volna. Légy kegyes, telefonálj a titkolt címre (88-99) déltájon.

P.S. Bizony isten, gyönyörű versek sorsáról van szó. Mindegy.

Ölel, szeret

Adyd

847 ISMERETLENNEK

[Budapest, 1912. máj.]

Kedves Uram,

szanatóriumi lakó s magam is beteg vagyok három hónap óta. Ez adasson bocsánatot a megkésett válaszért. Talán tudja, hogy én öreg színházmegvető vagyok. De figyelem azok munkáját, akik ez alacsony komédiát eredendő bűnétől megtisztítani szeretnék. Bár sikerülne ez nekik. Az új rendezők hite, bátorsága, művészérzéke máris sok reményt adó jellel szolgált. Dehogy is nem ajánlom tehát Önnek a színpad tanulmányozását, ha hajlama, vágyai erősek és művésziek. Egyébként mint ismerős ismeretlennek szívemből kívánok sok egészséget, kedvet, munkát és sikert.

Üdvözli

Ady Endre

848 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1912. jún.]

Szeretett Lajosom,

otthon jártam a Szilágyságban, hol már - pfuj - a vármegye s az ország vastagnyakú tanársága is behódolt nekem. Kivel, miért harcoljak én már? Osvátékkal? Úgy látom. Két napja sincs, hogy Pesten vagyok: téboly. Otthon érkeztek a hívó táviratok Fenyőtől. Nem jöhettem, de minek is siettem volna? Tudtam, hogy velem is nélkülem fognak dönteni. Döntöttek: átveszik a *Nyugat*-ot, viszik az általunk könnyedén, de jól megjósolt csúfságos bukás felé. Holnap majd többet, pozitívebbeket írhatok neked. Eddig röviden ez történt. Fenyőnek, Osvátnak könyörtelen tömör móddal elmondtam szemükbe vágva minden elmondandót. Most azután halasztást kértek az átvételre pár napot. Ignotus került... Követelésemre holnap beszélgetni fogunk. Pap Dáviddal tárgyaltam. Kért, tegyek meg mindent e siserahad elűzésére. (Képzeld, Osvát az ő szopós bizalmasai előtt azt hirdeti, hogy engem anyagi érdekek vezetnek ellenük.) Tehát: haza kell jönnöd. Én minden erőmet fölajánlom, de nemcsak ezt. Gyilkos harchoz gyilkoló embereket. Az ügyünk szép: érdemes makulátlan leventéknek lennünk. Azért feleéletedet ráteheted a darabjaira. Holnap - mint ígértem - részleteket.

Ölel szerető

Adyd

849 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1912. jún. 7.]

Ignotusékkal félig-meddig kénytelen voltam megegyezni; részletekről levélben; ölel

Ady

850 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1912. jún.]

Kedves, jó Lacim,

nem is akartam már ezt a levelet Neked megírni. De így nagyon elkésve, lemondva is éget. Röviden megírom: tudod, hogy mi történt. Valóban akkor hirtelen kellett volna cselekednünk. Nem tettük, s én itt maradtam számukra komikus handabandázónak - egyedül. Mert jobbat, büszkébbet, okosabbat nem tehettem. Örülnöm kellett, hogy vakmerőségemért megkegyelmeznek. S most hát úgy vagyok, ahogy vagyok a *Nyugat*-tal, rosszabbul még nem voltam, de vállaltam.

Ebben a levélben nem is írok másról és többet. Visszavonultál - kikaptál, én itt maradtam, s - kikaptam. Neked egyelőre könnyebb.

Ölel igaz szeretettel

Adyd

851 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1912. jún.]

Kedves, kis húgom,

képzelje: én július 1-én Zilahról jövet, ahol az orsz. ref. tanárgyűlés alkalmából mint véndiák fölolvastam, Csúcsára jöttem, s elfáradtan ott is pihentem egy éjszakán, hogy jún. 2-án mehessek Pestre. Pesten - őrült-szép véletlenség - Keresztszeghy Zoltán édes kis barátom húga révén értesülök, hogy Maga Pesten van, s megy haza, Csucsára. Rengeteg bajom-gondom van (főképpen a *Nyugat*-afférok), de nagyon tudtam örülni az én kis ismeretlenül is olyan ismerős húgocskám közelvalóságának. Csucsán biztosan kénytelen lesz, de tegye is: olvasson sokat, tanuljon, de pihenjen is. Remélem, hogy nem titok, nem lehet az, hogy Magának van egy fogadott bátyja, akinek jólesik írogatni néha egy szennyes környezetből az ő ismeretlen, fehér húgocskájához. És ha netalán, véletlenül a nyáron látom magát?

Üdvözli szeretettel a Maga hű bátyja

Ady Endre

852 ADY LAJOSNAK

[Balatonfüred, 1912. jún. 30.]

Kedves Lajoskám,

nagyon vártalak szombaton egész nap, lakásodon is megnéztelek. Most egy napra kirándultunk Balatonfüredre. A jövő hét vége felé bizonyosan hazamegyek pár hétre. Annussal együtt csókol, s mindenkit üdvözöl szerető

Bandid

853 KABOS ILONÁNAK

[Budapest, 1912. júl. 5.]

Édes Ilonka húgom,

ne haragudj reám, mert dancs, figyelmetlen aggastyán vagyok, de téged változatlanul szeretlek. Mulass jól.

A viszontlátásig

Bandi bátyád

854 SOMLÓ BÓDOGNAK ÉS FEJÉR LIPÓTNAK

[Érmindszent], 1912. júl. 14.

Kedves Bódog és Lipót,

most kerültem haza, s kapok hírt kedves levéli és távirati hívásotokról. Igazán a legszebb és legkívánatosabb volna hozzátok menni. De pár napig még nem lehet. Azonban, ha lesz szoba,

ha nem, eltökélt szándékom benneteket rövid időre meglátogatni. Ha másutt nem, ellakom egy-két napot valamelyik Füreden. De tudassatok, hogy meddig akartok ott maradni.

Igaz szeretettel ölel

Adytok

855 IGNOTUSNAK

[Budapest, 1912. júl.]

Édes, jó Ignotus mesterem,

mint láthatod, le se tudtam másolni tisztán az egészet. Fele úgy maradt. Nem akartam lekésni. De így is jó. Két hét óta annyi emberi nyomorúság próbált meg, hogy a vers megint utolsó órákra maradt. Nagyon szeretném, ha Osvát megcsinálná a neki említett sajtóhibák utólagos konstatálását. Főképpen kettő: „most és félig-bor" helyett, „must és félig-bor." Az „asszonynemüknek tetője" helyett „asszonyneműeknek tetője". - Többre nem emlékszem, mert nincs most nálam *Nyugat*. Osvát tudja. Még a mai napon szeretnék két párszoros figyelőt és disputát küldeni. De még jobban veled beszélni. Ez nagy, életbevágó, sürgős ügy. Jó és kegyes volnál, ha ma délután kettő és három között fölszólítanál telefonon (88-99).

Ölel híved

Ady Endre

856 BALOGH JENŐNEK

[Budapest, 1912. aug. 17.]

Méltóságos Államtitkár úr,

hálásan kell megköszönnöm, hogy elfogadott, hogy ügyem érdekelte, s kegyes volt hozzám. Bocsásson meg, hogy ezt késve teszem, de nyavalyás voltam megint. Én alapjában Canossát jártam ezúttal, bár ezt szinte teljesen enyhítette Méltóságod tisztelni való, kedves egyénisége. Úgy hiszem tehát, hogy Zichy gróf őnagyméltóságával szemben immár nincs elintézetlen ügyem. Arra gondolni se akarok, s ezt kizárja Méltóságod személye s Kozma Andor tisztelt barátom közbenjárása is, hogy az én Tisza István-gyűlöletemnek szerepe lehetett volna nagyon szerény kérésem nem teljesítésénél. De a helyzet az, hogy én egészen bizonyosra vettem ezt az elég szerény dolgot. Canossámat szívesen vállalom, de nekem most okvetlenül kell valami pénz. Kérem Méltóságodat: legalább 4 vagy ötszáz koronát kaphassak én a leggyorsabban. Ez nem lehet az a summa, mely miatt én újból megaláztathassam.

Igaz bizalommal s végtelen tisztelettel kéri s üdvözli Államtitkár urat

Ady Endre

(Városmajor-szanatórium a címem. Telefon 88-99.)

857 AZ ARADI KÖZLÖNY SZERKESZTŐSÉGÉNEK

Budapest, 1912. aug. 23.

Igen tisztelt szerkesztő úr,

kegyeskedjék ezt a rövid levelet régtől becsült s nekem ma is kedves lapjában leközölni.

Aradon jártam pár hét előtt, mint egy hosszabb látogató körutam stációján. Szilágyságban, Erdélyben, Debrecenben kerestem föl egypár kedves emberemet. Egy szívesen tett és fogadott ígéret kötelességemmé tette, hogy Aradra is ellátogassak. Az *Aradi Közlöny* Szent István-napi számában egy cikke meghökkentően értesít, hogy ezt az ártatlan, szíves vizitet milyen fantasztikusan magyarázzák. Bár a legutolsó két hónapban háromszor akartak megházasítani újságíró kollégáim pennái, s én nem tiltakoztam, most kötelességem a legkategorikusabb cáfolat. Nem szeretném, ha az én tisztelő barátságom s kész, tiszta udvariasságom méltatlanul hozna hamis helyzetbe egy nemes úriasszonyt. Tehát még egyszer: a cikknek aradi látogatásomhoz fűzött minden következtetése teljesen valótlan. Kérem, igen tisztelt szerkesztő úr, az egész szerkesztőséggel egyetemben fogadja levelem közléséért hálás köszönetemet, egyébként pedig változatlan, igaz tiszteletemet.

Városmajor-szanatórium

Ady Endre

858 DIAMANT IZSÓNAK

[Érmindszent, 1912. szept. 30.]

Kedves jó Uram,

mindig hálás vagyok az Ön meleg érdeklődéséért s *agitációjáért*. Sajnos beteg vagyok most, s csak pár napra adott vakációt a *Szanatóriumom*, ezért nem válaszoltam, s ezért nem lehetett szó sem a vágújhelyi *expedícióról*. Levelét s a küldött lappéldányt köszönöm.

Immár régi barátsággal híve

Ady Endre

859 ADY LAJOSNAK

[Budapest, 1912. nov.]

Édes Lajosom és Annusom,

az éjjel nehezen aludtam el, s pont hat órakor hirtelen, nyugtalanul ébredtem. Ha nem lettem volna nagyon gyönge, kiszaladtam volna a pályaudvarra. Remélem, hogy édes minden baj nélkül utazott s érkezett. Kérlek, Lajoskám, küldd el ezzel a boyjal - Jászi Oszkár levelét. Te, aki ismered, látod egészségemet, mit tanácsolsz? Hiszen én szeretnék szolgálatjukra lenni, de lehetetlen.

Csókol benneteket

Endrétek.

P. S. Az előbb keltem föl, órákig biztattam magam rá. Tán még a sírból is hamarabb tud egy halott föltápászkodni, mint én mostanában.

860 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Budapest, 1912. dec.]

Kedves, kis Alice,

szanatóriumban vagyok, s ezért késtem kedves levelét megköszönni. Vigasztalni nem tudom, hiszen a maga nyugtalansága - lássa - olyik embernél (például jómagam), harmincöt éves korban se csökken. Ez a nyugtalanság minden finomabb szerkezetű emberé. De talán igyekezzék realitást adni nyugtalanító álmainak, szép és bölcs realitást. Köszönöm a szimpátiáját, kis Alice, s még egyszer szeretettel üdvözlöm

Ady Endre.

861 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Érmindszent, 1912. dec. 19.]

Kedves jó Itóka,

ez a levél Gyurkának is szól ugyan, de legelsősorban Neked. Azért pedig, mert Gyurka édes, áldott jó fiú, de kipróbáltan dancs, megbízhatatlan, akár én. A *Világ*-ban a múlt karácsonykor vagy újévkor versem jelent meg. De jelentek meg azóta is ott rövid összeköttetésecskéink idején verseim. Ezek után sürgősen utána kell nézni, kikeresned, nekem elküldened. Hirtelen kellett hazajönnöm, sajnálom, hogy nem tudtam hozzátok elmenni előbb. Karácsony utánig, 27-28-ig maradok itthon. Annyi a nyomorúságom, hogy már nem is érdemes panaszkodni. Hát ti, hogy éltek, kedveseim? Boldog ünnepeket kíván, a verseket várva titeket szívvel ölelő

(Csütörtök.)

Adytok

862 A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK

[Budapest, 1912. dec.]

Kedves Nyugat,

itt küldöm a szükséges két arcképet az 1913-iki vasúti szabadjegyekre. Jó volna a kérvényt *minél gyorsabban* beadni, hogy - ha így muszáj - már január elejére megkaphassuk a jegyeket. Szeretettel

Ady Endre

863 MARESCH EMILNEK

Érmindszent, 1912. dec. 28.

Kedves Emil Bátyám,

először is nézd meg a levél végén az aláírást, s ha az illetőre emlékszel még, olvasd el a pár sort, mikor is boldog új évet kívánok Neked és tieidnek.

Bár az én emlékezetem, szeretetem irántad az évekkel együtt csak nőtt, de e levelet mégis egyenesen édesapám nevében, megbízásából írom.

Mint én tréfásan szoktam mondogatni, az öreg Ady Lőrinc majdnem olyan vén, mint én már. De igaz is, hogy édesapám édesanyámmal együtt túlságosan s korán megöregedtek. Az öregurat nagy munkával rákényszerítettük, hogy belsőségeit megtartva a tagját adja bérbe. Ez pompásan, jó árban sikerült is, holott az utolsó két gazdasági esztendő nálunk nagyon rossz volt.

Édesapámnak az utolsó néhány év alatt sikerült egypár ezer koronát megspórolnia is. Azonban egyszerre csak bombaként le kellett csapnia annak a villámnak, melyről nekem voltak sejtéseim: Lajos öcsém ifjúkori könnyelműsége sok ezer koronányi adósságra dagadtak. Ő hozományt a feleségével nem kapott, s élete kérdése volt, hogy megmenthetjük-e. Képzelheted, milyen rábeszélések, mérgek, dühök s minden efféle után sikerült az öregurat meggyőzni, hogy a fiát meg kell mentenie. De ez akció el is vitte utolsó krajcárig minden gyűjtött pénzét, sőt az utolsó hónapokban pár száz koronát már a nála meggyűlt eklézsiakurátori s biztosítási pénzekből költött el a muszáj költenivalókra.

Ha nem is volt nagy termés az idén, de volna eladnivalója, termény, csakhogy - bár Te ismered a vidéket - nincs tíz Isten, aki e sártengerben szállítani tudna mostanában. Eladó jószágai is vannak édesapámnak, de ezekért most éppen félannyit adnának, mint hat hónappal ezelőtt. A vidéki kisbankok álláspontját és szükségét a jelen időkben bizonyára ismered Te is. Szóval édesapámnak most három hónapra négyszáz forint kölcsön kellene. Normális viszonyok között a pénzt magam könnyen tudnám kölcsönadni az öregúrnak. De szinte egy teljes esztendeig súlyos idegbajjal egy drága szanatórium lakója voltam, s ez rengeteg summába került.

Édesapám szinte mániákusan reád gondol, a Te régi, nemes, nagyszerű barátságodra. Hiszen csak arról van szó, hogy ezt a nyolcszáz koronát három hónapra jó helyről s úgy kapja meg, hogy addig ne kellessen eladnivalóit hitvány árért elpocsékolnia.

Ha csak nélkülözheted három hóra ez összeget, tedd meg, mert ez nemcsak anyagi segítség. Az öregúr, aki nyugtalanabb, zsörtölődöbb, mint valaha, úgy bebeszélte már magának, hogy Te lehetsz csak segítője és barátja, hogy lehetetlen vele akármi más megoldásról beszélni. *Írj mindenesetre* (remélem, kívánom, kedvezően) *hamar*, s akkor édesapám a kellő váltóval vagy kötelezvénnyel azonnal fölkeresne. Kérlek, tedd meg ez[!] az öregnek már csak a lelke békéjéért is.

Én két hét után még két napig maradok e sivár, poklos-pocsolyaországban. Címem: Budapest, *Nyugat* szerkesztősége Lónyay utca 18. Családodat szeretettel üdvözlöm, s téged meleg barátsággal üdvözöl

Ady Endre.

864 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1913. jan. 4.]

Kedves kis húgocskám, Bertuka,

köszönöm, hogy újévi kártyájával fölkeresett. Legalább megírhatom, hogy egy napig se felejtettem el Magát, s hogy baráti ismeretlenségünk változatlanul kedves. Két vagy három ideges levélben írtam én meg már ezt, de valamennyit eltéptem. A múlt esztendő volt életem legmeghurcolóbb, legveszélyesebben sok válságos esztendeje. Szakítottam, kerestem, csalódtam, kínlódtam, kétségbeestem ezer embernek valót. Valaha talán megírhatom, vagy ha netalán megismerhetném Magát, elmondhatom, hogyan próbált meg annyi csalódás, s hogyan kellett elhinnem, hogy még a Maga légies barátságában is csalódnom kell. Valaki, elég léha fráter különben (Magát talán egyszer látta), váratlanul olyan információkat adott Magáról (nem tudta, hogy mi levélben ismertük már régebben egymást), amelyek a folytonos csalódások között valószínűeknek látszottak, s csömörösen elkedvetlenítettek. Érzem ma már, hogy igazságtalan voltam, de neuraszténiás és szerencsétlen ember mindig igazságtalan. Szinte édeleg abban, hogy legártatlanabb barátságaiban is csúful becsapódik. Ma már tudom, hogy nincs így, s az egész csak szimptómája volt egy súlyos és hosszú, megpróbáló nyavalyának. Pláne az ilyen tiszta, jó barátságot, mint a miénk, nem szabad könnyelműen eljátszani. Hiszen nem ok nélkül volt az, hogy száz levél közül csak a Magáé érintett úgy, mint elevenség, élet, melegség és őszinteség. Tartson meg, kis húgocskám, mint én is Magát, jó és finom lelkében, kedvelő emlékezetében. És ha a Sorsom nem halálosan komiszkodik velem, hadd higgyem, hogy még meg is ismerhetem az én húgocskámat.

Csókolja kis kezeit állandó hűséggel

(Szombat)

Endre bátyja.

P. S. írjon!

865 KENÉZ-KURLÄNDER EDÉNEK

Budapest, [1913.] jan. 23.

Kedves régi, jó Edém,

Kivételes ajánlással és kérem Tőled Gallovich Károly szíves fogadását. Nagyszerű talentum újságírónak (poétának is), bevált, kipróbált. Akard, hogy ez a jeles ember helyet kaphasson a lapnál, melynek alapításában vezérkedsz. A lap fog vele jól járni, s minden hálára is leköteleze vele régi, öreg, szerető hívedet

Ady Endrét

866 BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1913. jan. 30.]
Csütörtök. Lövőház utca 13. II. 1.

Kedves Jó Lajoskám,

nagyot fogsz csodálkozni ilyen formájú vizitemen, de arról biztos vagyok, hogy megbotránkozni nem. S biztos abban, hogy ha emberileg lehető, teljesíted égetően sürgős kérésemet,

mert kérésről van szó. Engem a tegnapi esztendő, betegség, szanatórium úgy hagyott a maira, mint anyagilag teljesen kimerültet, s emellett a dolog se megy még. Január elejére ígértek nagyobb summát a kultuszminisztériumban, de pechemre Balogh államtitkár, jó emberem, fölbukott, miniszter lett. Most Zichynél mozgatom a dolgot, s talán valami sikerül is, de csak 7-8 nap múlva. A *Nyugat*-nál előlegszámlám teljesen meg- és túlterhelt. Kérlek, tartsd titokban, barátian, de: egyenesen őrjítő szükségben vagyok, s hozzád kell fordulnom. Adj nekem, édes, jó Lajoskám, száz koronát kölcsön most, addig, míg az ígért segítséget megkapom, vagy a *Nyugat*-tal tudok még egy előlegügyet végezni, szóval nyolc-tíz napra. Elképzelheted, hogy súlyos helyzetben zavarlak téged, betegen és tanácstalanul. És ne haragudj, hogy nyavalyás állapotom miatt így levélben kérlek, s hogy régi barátságunk ehhez hitet és bátorságot adott, ha újabb időkben személyileg el is távolodtunk. Kéri barátságodat s diszkréciódat az ügyben, s keresni fogja a személyes találkozás módját is régi, igaz szeretettel

Ady Endréd.

867 BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1913. febr. 3.]

Édes, Jó Lajoskám,

betegen is kapok annyi erőt, hogy késve, de könnyesen hajtsam feléd a fejem. Tudod úgy, mint valamikor, amikor te voltál a publikumom, s a te lelked a bennem égett versek füstfölfogó kéménye. Nagyon összetörtek a világi dolgok, nagyon árva vagyok, s alig várom, hogy fölkeresselek, s beszélgethessünk. Így most csak köszönetemet s szeretetemet küldöm magam elé. Jolánnak igaz ragaszkodással, emlékezéssel és tisztelettel kézcsók. Öleljétek meg Veronkát egyszer az én nevemben is.

Szeret, Lajoskám, a régi

Ady Endréd

Hétfő

P. S. Lajos öcsém, akikkel együtt lakom, üdvözöl igaz szeretettel.

868 TEVAN ADOLFNAK

Budapest, 1913. febr. 20.

Készséggel adom beleegyezésemet ahhoz, hogy a már átbocsátott 7 (hét) novellámhoz még 3 (három) novellát válasszon ki Franyó Zoltán úr a Tevan Könyvtárban megjelenő kötetke részére.

Tisztelettel:

Ady Endre

II., Lövőház u. 13. II. 1.

869 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. márc.]

Édes Lajoskám,

eddig se új *Nyugat*-ot nem láttam, sem a könyvem sorsáról nem tudok. Komoly kúrát még nem kezdtek velem. Csak nagy puhatolózások és kísérletezések. Keserves dolog, főképpen mert aludni nem tudok. De állom. Pintér küldött könyveket. Írj neki egy kártyát, s köszönd meg nevemben. Az öreg Both Pistát ölelem. Itt egészen máig májusi szép idő volt. Ma őszi eső. Írtam egy-két sort Annusnak. Írj rendesen.

Csókol

Endre

870 BONCZA BERTÁNAK

Mariagrün, [1913. márc.]

Kedves, kis húgom,

ugye mindent meg fog magyarázni magának ez a híres épület? Itt vagyok egy idő óta, miután előbb hónapokig rezisztáltam kedves idegeim ellen. Ezért nem írhattam magának, s most is csak ideges-bolond illő módján tudok lerajzolni pár szót. Nem Rózsa Miklós beszélt magáról, más, még jelentéktelenebb valaki. Távoli, testvéri viszonyunkon ez nem ronthatott s rontott semmit. Ha majd megismerem magát, akkor lesz jogom bizonyos élet- és szépségformák megköveteléséhez. Most ezt a levelet csak mint életjeladást fogadja, s majd talán hamarosan írhatok hosszasan. Akkor Ady szerkesztő úr kritikáját is közlöm verseiről. Addig, ha kedve s igaz vágya telik benne, írjon egy-két sort még. Szomorú, beteg rabságában hálás lesz érte, s szeretetet küld úgy, hogy maga körül fogja érezni sóhajait a maga, a régi

Endre bátyjának

871 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Mariagrün, 1913. márc. 13.]

Édes Itóka és Gyurka,

itt őrjöngök Mariagrünben, de még aránylag könnyen bírom a dolgot. Írjatok nekem komolyakat és pletykákat, de sűrűn. Innen nézve, még jobban dühít a mai magyar élet, mint valaha, de érdekel.

Csókol benneteket szeretettel

Adytok

872 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. márc. 14.]

Nem hittem volna, szeretett, jó Lacim, hogy egy hét múlva már lesz erőm arra az elhatározásra, hogy betűket rajzoljak. De bár úgy kellene, hogy most hessegessek el minden nyugtalanítót, ezt az egyet nem tudtam. Csak éppen hogy jelentkezem nálad, szegény, szánalmas, utálatos, de galádul érzékeny levésemmel. Hát vagyok itt Grünben, igazán bölcs, jó, német doktorember gyakorolt karmai között. Magamat s életemet még csak rohamok között tudom nézni, s meggyőződve még nem vagyok, ha vajon érdemes-e ezt a hitvány bőrt menteni próbálni. De mégis teszem, egyelőre meggyőződés nélkül s ujjongva egy talán fikciónak, hogy hátha vannak, akik meg akarnak védelmezni bolond önmagam ellen. És azután már ezt se tudom magyarázni: érdemek, büszkeségek tegnapi nagy érzései - sehol. Elfogytam a magam számára vagy a magam számára is, ellobogtam, s a láng nem érte meg, ha pedig megérte, legalább jól körültáncoltam volna. Nem úgy igaz, ahogy te és az öcsém legutóbb a Royalban állítottátok: én voltam a legkönnyebben könyvelhető ember. Rosszalkodó kölyök, kinek megvívhatatlan princípiumai voltak sírásra, dühre s szeretetre mégis. Ha teljesen a perceimé s idegállapotomé vagyok, tán nem okvetlenül írok jobb verseket, de szebben élek. No, nem látom jól magamat, s nem folytatom, hátha egyszer még önmagamba szeretek, s akkor megbánnám az önhóhérolást. Meg azután a Stichl megtiltotta, hogy körülményes számvetést csináljak életemmel s múltammal egyelőre.

Nem tudtam tőled búcsúzni, nem tudom, hol vagy, ezt a levelet Pestre küldöm. Gondolom, Münchenbe mentél, s néha azt hiszem, okosabb dolgok híján, ha van két szabad napod, ide rándulsz ki. Nem tudom, hogy a daraboddal mi van, s hogy nem az köt-e le? Nekem itt, most olyan különös, hogy emberek birkóznak a világban örömért, sikerért. Hiszen jóllehet, én is kóstoltam, de ma nem értem, elfelejtettem, és megcsodálom. Az új kötetemben lesz egy vers, melyet még hat hét előtt dedikáltam neked, s úgy kellett maradnia. Ezt a könyvet várom most olyan udvarias kíváncsisággal, mintha nő volna, s én azt affektálnám, hogy imádom. Talán 3-4 nap múlva fog megjelenni, és nem tudom, miért, de sietve küldöm meg majd neked.

Máskor írok, mert most valami kriptalíra szorongatja a mellem. Írj egypár szót, hol s hogy vagy.

Nagyon szeret

Adyd

873 PINTÉR JENŐNEK

[Mariagrün, 1913. márc.]

Szeretett Jenőm,

megszégyenítettél, mert éppen ma akartam annyi akarás után végre írni. Köszönöm érdeklődésedet, figyelmedet, barátságodat. A most jelzett könyvek ma még nem jöttek meg. Én elszántan nekivágtam a gyógyulásnak, de bizony, nem megy könnyen. Ám mivel muszáj, sőt illik, talán mégiscsak sikerülni fog lassan. Mikor van valami megírnivalód, engem érdeklő, ne sajnálj egypár sort tőlem.

Igaz barátsággal ölel

Ady Endre

874 HORVÁTH JÁNOSNAK

[Mariagrün, 1913. márc.]

Kedves Jánosom,

őszinte nagy részvéttel vagyok hozzád s tieidhez. Adjon erőt, feledést nektek az Idő.

Ölel beteg barátod

Ady

875 HATVANY LAJOSNAK

Mariagrün, 1913. márc. 24.

Édes, jó Lacim,

olyan szép itt a Tavasz. Be jó volna, ha ember volnék s nem utálni való beteg. Várom, várom a leveledet, de hiába. Mit csinálsz? Én elszántan adtam oda magam a reparáltatásnak. De istenem, olyan nehéz visszakapni abból, amit az ember nagyon is könnyen adott ki. Írj, édes Lacim. Ölel

Adyd.

876 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. márc. 25.]

Kedves Lajoskám,

hat-hét deci gyönge bort iszom, nem sokat cigarettázom, s elég jól eszem. Aludni is tudnék, ha ez a viszketegség nem hatványozódna naponként. A doktorok mindent próbálnak, s most antiluetikus alapon kísérleteznek ellene. Kíváncsian, nagyon várom leveledet, ha már személyesen nem jöhettél el hozzám, ami szép lett volna. Jót tett-e a tenger, s hogy vagy, és hogy vagytok? A *Nyugat*-tól elsején vedd föl a fizetésemet, illetve küldesd ide hamarosan, mert sürgősen fog kelleni. Iszonyúan megy a pénz cigarettára, kocsira, borbélyra, semmire. Aztán írd meg, hogy a zilahi dolgon kívül intéztél-e el még és mit? Azt hiszem, a napokban már megkapom a könyvemet is, melyre igazán kíváncsi vagyok. Fehér még itt marad pár napig, s bizony sivár lesz, ha elmegy. A galileistáknak tíz nap óta készülök verset írni. Muszáj, ma megfogom. Ma megírom, s holnap föladom, csütörtökön ott van. Ez esetben azonnal el fogod küldeni egy boyjal Hajdú Lilinek, Jendrassik-klinika, Balassa utca, ha jól emlékszem. Horváth Henrik a fővárosnál könyvtáros, szívesen ideadja Ady-fordításait, kérd el, mert a doktorok nagyon kívánják. Egyáltalában még olyan ügyekben is tegyél, üzenj, udvariaskodj, amelyek az én fáradt memóriámból nem tudnak előkerülni. Annuskának köszönöm a levelét, nagyon jólesett.

Csókollak, szeretett Lajoskám.

Endréd

877 BONCZA BERTÁNAK

Mariagrün, [1913. márc.]

Édes, kis Húgom,

nagyon fölvidított levélbeli csacsogása, de ezt a csacsogás szót ne vegye ám kicsinylésnek. Hiszen csodálatosan, asszonyosan kitalálta, eltalálta a dolgokat, s pompásan áll az én kis húgomon a filozófusi tóga. Gyönyörű tavaszunk van nekünk, s ha nem tartanám ostobaságnak, átkoznám magamat a múltért, bűneimért, életemért. Milyen szép volna most a nagy egészség, a tavasz, a lázadás, a munka és a győzelem. ---------- De *akarok* gyógyulni, van néhány ember, akiknek a szeretetéért ez köteles adósság. És ezek között van Maga, édes kis Bertuka. ---------- Szeretettel üdvözli

Endre bátyja

878 ADY LAJOSNAK

[Kroisbach, 1913. márc. 27.]

Édes jó Lajoskám,

írd meg a telefonszámodat, elfelejtettem. A mienk Graz 38. Nagyon könnyen, kétszer-háromszor is beszélhetünk hetenként. A *Pesti Futár*-t, amidőn érdekes, küldd be, s egyebet is, ha olvasni kell és érdemes olvasni. Holnap már biztosan jön levél tőled.

Csókol Annussal együtt

Endrétek.

Földesi Gyulánál ments ki a könyv miatt, s tudasd, hogy hol vagyok.

879 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. márc. 27.]

Kedves, szeretett Lacim

éppen aznap kapom leveledet, amelyet már megreklamáltam. Tudod: most kúrába fogva fáradtabb, hullább vagyok, mint mikor érkeztem. Irigyellek diákosan aktív, tervező és sürgölődő életedért. Írd meg, hogy körülbelül mikorra gondolod darabod bemutató idejét?

Ölel s minden szépet, bolondot kíván szerető

Adyd.

880 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. márc. 28.]

Édes jó Lajoskám,

ruhát egy kéket, itt csináltatok. De Sternnek ne áruld el. Ellenben Stern azonnal csináljon egy szmokingöltönyt. A fontos az, hogy jó bő legyen, hízásra számítva.

Csókol benneteket

Endrétek

881 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. márc. 28.]

Édes, jó Lajoskám,

ma, pénteken délig nem kaptam tőled újabb levelet, hosszú és alapos leveled óta. Talán délután jön levél, s ez tudatja azt is, jössz-e, vagy nem jössz holnap? Szép volna, ha jönnél, illetve Gyurkáék is jönnének. A galileisták nem küldték be a pénzt? Jó volna megreklamálni.

Csókollak Annussal együtt, édes Lajoskám, szerető

Endrétek

P. S. Mindszenten tönkretett a tél mindent?

882 PAPP VIKTORNAK

[Mariagrün, 1913. márc.]

Kedves Viktorom,

bocsáss meg, ha nem is üzentem neked, de sokat gondoltam reád, mióta e dicső helyen vagyok. *Törött*, de nyugtalan, fásult, de bolond vagyok, s őrülten kíváncsi vagyok, lesz-e ebből gyógyulás? Hogy élsz? Mi újság? Írj nekem, ha van időd és szíved.

Ölel szeretettel

Ady Endre

883 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Graz, 1913. márc. 30.]

Kedves jó Aladárom,

csak most tudok végre pár szót üzenni neked. Három, sőt idestova négy hét óta itt reparálgatnak Mariagrünben. Nehezen megy, de talán sikerül ez a legutolsó foldozás. Talán már egy-két nap múlva küldök kéziratot a *V. Ú.*-nak. Hogy vagytok? Írj egypár szót, jólesnék itt hírt venni rólatok.

Feleséged kezeit csókolom, téged ölel

Adyd

884 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Mariagrün, 1913. márc.]

Kedves Gyurka és Itóka,

lehetnétek jobbak, s írhatnátok olykor nekem. Küldd be, Gyurkám, az *Érdekes Újság* megjelent számait. Itókám, írd meg, mit hallottál Diósynéról? Mit csinált, meddig maradt Budapesten. Az én megreparáltatási ügyem nehezen megy. Talán nem is fog sikerülni.

Csókollak benneteket

Banditok

885 HAVAS IRÉNNEK

[Mariagrün, 1913. ápr. 1.]

Kedves Kisasszony,

ma, kedden estig még mindig nem kaptam meg a *Nyugat* új számát. Egy bécsi levelet kaptam csupán. Kegyeskedjék intézkedni. Kérje meg Fenyőt, írjon néhány sort nekem. A nyomdától pedig tudakolja meg, mikor lesz már kész a könyvem. Üdvözli

Ady Endre

886 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr. 1.]

Édes Lacim,

be irigyellek Páris miatt, és mert egészséges vagy, és mert darabokat írtál, és mert szenzációk tudnak fölkeresni. Nagyon rabélet az életem, de átadtam magam vakul egy süket reménységnek. Írd meg már, mikor lesz a premiered.

Nagyon szeret és ölel

Adyd

887 MAKAY GYULÁNAK

[Mariagrün, 1913. ápr.]

Édes Gyulám,

nagyon jólesett kedves leveled e siralomhelyen. Kutya állapotban hoztak ide, de csodálatosan hamar fordult jobbra az állapotom. Szörnyű drága hely, de ha lehet, május végéig, teljes egészségemig maradok: ha hazamegyek, hamarosan nálatok termek. Hogy van Juliska, a gyerekek? És a lompértiak?

Szeretettel csókol benneteket

Endrétek

888 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr. 10.]

Édes jó Lajoskám,

1. Éppen most írtam hosszú levelet, nagyon szívemből jövőt s meleget Kincsnek.

2. Egészségem, a viszketegségen kívül, melyet egy professzor is kezel, nagyszerűen javul. Nagyon jól eszem, alig iszom, s az ital nem hiányzik. Súlyom ma délelőtt 76½ kiló. Kedélyem általában jó. Néha vagyok nyugtalan és elégedetlen. Az ittlétem pénzügyei, de főként amiatt, hogy nem tudok még írni.

3. Édesanyámtól ma kaptam hosszú, megnyugtató, jó levelet.

4. Makay Gyulát is, aki a minap kedves levelet írt, üdvözöltem névnapján.

5. Pintért üdvözöld nevemben. Tartson ki. Nagyon kiváló ember és barát. Az öreg Szilágyit s Horváth Jánost és Földesit is üdvözlöm.

6. Józsinak küldtem egy kártyát. Nem értem, hogy ő, világ legpontosabb embere, egy szót se válaszolt.

7. Ha nem jöhetsz kúrára, gyere esetleg most szombaton vagy később egy-két napra ide.

8. (Nagyon fontos.) Beszélj Nagy Endrével vagy a feleségével. Én itt valószínűleg sokba kerülök. Az ápolót mellettem tartják ok nélkül. (Bár kényelem egy inas.) Professzor is volt egyszer nálam. Tudd meg, hogy rendesen fizetnek-e értem? Én szégyenlem kérdezni. Tudd meg, hogy nem sokallja-e Laci? Üdvözlöm Bandiékat.

9. Az új könyvemből öt példányt kaptam, de csak színeset. Szeretnék a színtelenből is egyet-kettőt. Mindenesetre pedig kell nekem még három példány.

10. Székely fényképésznek telefonáltál-e?

11. Fehér nem beszélt arról, sikerült-e Kenéz-Kurländer barátomat az én zsebem javára 200-400 koronáig beugratni?

12. Bútorok irányában Gyurkáékkal együtt nem volna-e jó szétnézni most?

13. A kis szabó csinálja a szmokingot?

14. Mit kellene édeséknek ajándékul küldenem!

15. Gyurkáékat is beszéld rá, hogy jöjjenek el egy napra... No, azt hiszem, elég sokról írtam, s elég sokra kértelek. Még csak azt, hogy ti is kondoleáljatok Málikának. Annuska folytatja-e a fogyást?

Írj mindenről, csókollak benneteket

Endre

889 ADY LAJOSNAK

[Graz, 1913. ápr. 13.]

Édes, jó Lajoskám,

utolsó leveledben nem reflektálsz tíz és egynéhány pontozatú levelemre. Megkaptad? Lehet, hogy holnap már lesz tőled levél. Írj a kérdezett dolgokról. Csókol benneteket

Endrétek.

890-891 BIRÓ LAJOSNAK

[Graz, 1913. ápr. 13.]

Kedves, öreg Lajosom,

itt próbálok végérvényesen megjavulni. Szeretettel gondolok régi jó embereimre. Ez is javulás és gyógyulás jele, ugye? Ha e kedves bolondokházából hazakerülök, fölkereslek. Jolán kezeit s kislyányodat csókolom. A varsányiaknak bűnbánó és szerető üdvözlet. Ölel, szeret:

Ady Endre

892 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr.]

Kedves és nagyon-nagyon poéta Lacim,

húztam a válaszadás idejét, hogy a levelednek tovább örülhessek. Úgy képzeltem, hogy akármilyen levelet írok, siettetem nálad azt a reakciót, mely minden erősebb, melegebb lendülésnél beáll. De viszont a válasszal magamnak is tartozom, és mintha bölcsebb és józanul bár, de bízóbb ember lennék ma, mint valaha. Tehát ma nem hiszem, hogy egy olyan találkozás s olyan sokszor megkísértett barátság, mint a miénk, hangulatsorsra jusson. Itt és most gyönyörű az idő, olyanféle fényességű a Tavasz, mint egy igazán úri s kifogástalan angol modorú Ősz. Nap mint nap közelebb jutok önmagamhoz, vagy hogy dicsekedjek: vidámabb és tisztább szívű-fejű leszek. Úgy történt, hogy te harcaid közepette kaptál egy neveletlen, makacs, rosszaskodó, falusi gyereket, engem. Azt azonban - emlékezhetsz - könnyen láthattad, hogy rettent és vonz egyszerre minden valaki ember. Azt is láthattad, hogy nem azok közül való vagyok, akik reszketnek s bosszúval fizetnek a lekötelezettségért. Nagyon meghat minden kis jóság, s ha érdemes ember szeret, nagyon vissza tudom szeretni. Bajt okozott nem is a te pénzességed, de az én krajcátalanságom, mely kivált akkoriban volt legnagyobb, amikor legtöbb jusst éreztem a gőghöz. Hidd el, hogy nagyon sokszor, nagyon-nagyon szerettem volna, ha - neked sincs pénzed. Olyankor, amikor nagyon vágytam ragaszkodásom kimutatására, de gyáva voltam az úgyis mindent hamar elintézők előtt. Sokszor rántottam vissza magamat, sokszor kerültem hamis helyzetekbe álbüszkeségem és kicsinyes gyávaságom miatt. De nem voltam akkor sem egészen tehetségtelen állat még a barátság terén sem. S mindent már régen hamar rendbe hozott volna egy kevéssel több együtt-élet, ha az én életem szabad lett volna. De vidéki rossz szokásaim, bor, kenyérhajsza, a különbség, amivel mi közös ismerősöket néztünk, s főképpen egykor s magával rángató nősténye közénk állottak. És mégis, ma is úgy érzem, s olykor haragaimban is úgy volt: bévülről állandó, tiszta, szerető és hű barátod voltam. Mert lehetetlen is volna másképpen minden furcsaságok után úgy fogadni el a te szeretetedet, mint amelyet szeretettel érdemeltem meg. És így voltam, és így vagyok, és ma az sem bánt, hogy félreértések voltak, melyek között s után, ha én sem viselkedtem egészen nemtelenül, de te valóban úgy viselkedsz: nemesen, barátian. Boldog vagyok, hogy a verseimnek volt erejük téged megfogni és megtartani, de nem hiszem, hogy köztem és verseim között más különbség is volna a matériánál. Látni fogod, hogy Ady, az ember, tud jó barát lenni s jó barátja a *Nyugat*-on, millieu-n s vagyonon egészen kívül Hatvany Lajosnak, akit nálam talentumban s emberi kiválóságban senki becsületesebben s lelkesebben nem értékel. A mi korunkban az ember nem könnyen köt már új barátságot, s

barátjainak listáját is alaposan revideálja. Egészséggel, mert másként nem akarok, s nem fogok élni, az leszek, amire legalább hajlandóságom eddig is mindig volt. A harc megharcoltatott, szabályosabb ritmusok jönnek mindenben, s szeretet s melléállás két-három kiválasztott, érdemes emberünkhöz. Kerültem a régi rapszodikus Ady-lírát, de ennyi líra kellett. Azt hiszem, öt-hat hét múlva már energiában is gyarapodtam, s a kúra végén tarthatok. Szeretném tudni, meddig leszel Pesten, és hogy elmehetek-e darabod premierjére.

Egy nagyon tiszta barátság hálájával, szeretetével ölellek

Adyd

893 BONCZA BERTÁNAK

[Mariagrün, 1913. ápr.]

Édes, kis Húgom,

van egy nagyon kedves álmom: júniusra meggyógyulok, s elkezdek egy kicsit csavarogni. Egyszer csak ott leszek, ahol maga van, látni fogom, s talán maga nem is fogja tudni. Egyébként egy kis nyugtalanság, egy kis álmatlanság s egy kis energiátlanság a bajom még. Elég, de jóval jobban vagyok, mint ez időre számítottam. Próbálok elvegyülni az emberek közé, már ti. grüni sorstársaim közé, kik között csinos asszonyok is vannak, de a barátkozás nehezen megy. Két év óta nemigen tudok új barátságokat kötni. Az új kötetemet elküldeném, de egyetlen példányt küldött a kiadóm. Ady Endre azt üzeni, a szerkesztő, hogy a verseit meg fogja önmagának őrizni. Lázas, forró, formátlan, de becsületes panaszok egy-egy kis affektáltsággal mazsolázva. Nagyon-nagyon lelkemben őrzöm s üdvözlöm az én kis húgomat

Endre

894 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr. 16.]

Drága jó Lajoskám,

remélem, jöttök, s erről idejében értesítést kapok. Nem lehetetlen, hogy Ignotusék is jönnek. Sajnálom, hogy pénzügyi dolgokban aggoskodtam. Rögtön másnap kaptam Lacitól egy nagyon-nagyon meleg s ennélfogva megnyugvást keltő levelet. Ma aztán Nagy Banditól is zsémbes, kedves, feddő levél jött.

Sajnos, elkúrálom, elkártyázom, elsétálom, ellopom a napot, s még ma nem válaszoltam nekik. Kérlek: a római fényképeket próbáld megszerezni. A Városmajorban tudni fogják a címét annak a vén nőnek. Egyébként azonban zsebpénz dolgában nem vagyok túl bőven. Addig is, míg jössz, írjál.

Annussal egyetemben csókol

Endrétek

895 FEHÉR DEZSŐNEK

[Mariagrün, 1913. ápr. 18.]

Kedves Dezsőkém,

bocsáss meg e talán megbocsáthatóan nem nagy késésű válaszadásért, de fene jól kezdem itt magam érezni. Ez - sajnos - nálam ez idő szerint komolytalanságban, udvarlásban, kocsizásban, szóval derült léhaságban nyilatkozik meg - még mindig. Pedig a Te leveled, Jászié, Hatvanyé, Nagy Endréé, Ignotusé és sok-sok jó emberemé határozottan kötelez, hogy a sok várakozásért fizessek és produkáljak valamit - sőt sokat.

Hiányozni bizony nagyon hiányzol nekem, s minél több új ismerős úr és csimpaszkodó hölgy kerül, annál inkább. Forenbacher - az orvos - már erősen készül, hogy szétüt a társaság között, amely miatt sem dolgozni, de még olvasni sem igen van időm... A te szép, kigondolt terved, persze, a jövő titkos, nagyszerű, de bizonytalan zenéje. Mindenesetre kötelességem lesz megpróbálni a magam érdekében minden finoman és úrian lehetőt. Szép volna, ha még négy hétre megindítanád címemre a *Nagyváradi Napló*-t. Előre örülök annak a pár hétnek, amit a nyáron Nagyváradon és vidékén fogok eltölthetni. Feleségednek tisztelő kézcsókomat küldöm, kislányodat csókolom, a redakciót üdvözlöm. Szeretettel ölellek, régi, igaz híved

(Péntek)

Ady Endre

896 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Mariagrün, 1913. ápr. 20.]

Édes, jó Aladár,

nagy víg gyógyulásomban elléháskodtam az időt. De most már igazán megírom az ígért írásokat. Már csak azért is, mert nagyon kell a pénz. Én írok ám levelet is. Te nagyon kedves és elég hosszú levelet írtál. Jólesett, mint mindig. Köszönöm. Én is alig várom, hogy kibeszélhessük jól, istenigazában magunkat. Feleségednek kézcsók.

Ölellek szeretettel

Ady E.

897 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr. 26.]

Édes Lajoskám,

attól félek mégis, hogy a mozgóba dobott levelek elvesztek. Csak Pintér írt, de ő is csak a könyvről beszél. Hatvany ma (szombat) délig nem írt még. Ignotusék táviratban megint a jövő hétre halasztották érkezésüket. Kíváncsi vagyok, Gyurkáék jönnek-e ma vagy holnap. Egyéb - ama szívbeli bánatomon kívül, hogy tegnap elutazott az édes, drága M.-né, jól vagyok. Kíváncsi volnék, hogy fogadják vizsgakérvényedet. Annust csókolom. Laci bát ölelem, csókol

Endrétek

898 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr. 26.]

Kedves Jó Lacim,

talán nem kaptad meg a levelemet. Semmi hír tőled. Újságból olvasom, hogy Berlinbe autóztál. Hol lehetsz most? Hol állasz meg? Miért nem jöttél Grácnak? Ölel nagyon szerető barátsággal

Adyd

899 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr.]

Okkal rettegtem én, drága Lacim, legutolsó levelemben, melyet megkaptál-e, nem tudom, a te magadhoz húzó és megint eldobó voltodtól. Hogy sokáig nem írtál, bántott, de még jobban bántott, amit írandó lettél, s amit biztosra vettem. Az a fájdalmas abban, amit poézisomról s írói és emberi sorsomról írsz, hogy mennyire igaztalan, annyira *majdnem-igaz*. Ezek a kétségek gyötörtek, pusztítottak, s most ezek kemény, okos szavakban megérkeznek hozzám - tőled. Gondoltam arra, hogy disputában minden olvasóm, hívem és ellenfelem előtt válaszolok neked - bevallás volna. Verset fogok írni - most vagy hamarosan -, mert ezt igenis tudok, még mindig félelmesen, bolondul, gyászosan nagy lírikus vagyok, s ebben a levélben *erről* csak egy régi mondatomat variálom. Magyarországnak, a magyarságnak, annyira exponens valakije nem volt még, mint én, és ha élőhalott leszek, vagy akármi csúnya vég ér vagy váratlanul szép, így kell történnie a fajtám múltja és mivolta miatt. Erről s e körül egyszer beszélni fogok neked, mert mégiscsak gyáva vagyok, s már ettől is megijedtem, mikor papíron, írásban láttam. Testileg gyönyörűt épültem, de egyébként még mindig nem merek járni próbálni. A lírámért, melyet utálok, keservesen meg kell élnem minden szót, s az életet már nem jól bírom. Csak egy naplószerű regény vagy elszánt, sikert arató dráma húzhat ki rökönyödöttségemből. Nem panaszlom, de három napig bolond voltam a leveled miatt, s majdnem azt mondtam, hát nem írok, s elbocsátom magamat. De nálam is vannak furcsa reakciók, s legalább egy nagyon szép verset bizonyosan ki fog rángatni belőlem parentáló leveled. És most kérlek, édes Lacim, írd meg végre, mikor lesz a premiered, s azt, hogy ajánlod-e a még maradást Mariagrünben? Ha a premierre nem mehetek, elszaladnék egy napra, kettőre hozzád fejem szellőztetni s kibeszélni magamat. Az ifjú Winterberg van itt, aki olvasott, látott, értelmes is, de nem tudom, miért él. Ő és néhány nap óta az ifjú Wertheimstein, akikkel két szót lehet beszélni, a többi paralízis, hisztéria, csúnyaság és undor. Tudod, hogy nekem kell egy nagy viszony, úgy, mint a levegő, két év óta ennek a nincsensége tetézte bajaimat. Nos (ti. ráutaltam, hogy ez nálam komoly és fontos) néhány napig együtt voltam itt egy nővel, kiben az eljövendő megkínoztatásom sejtem, de ez is elutazott. Nagy terveidért irigyellek, mindenért, csak azért nem, hogy nálam és alaposabban szeszélyes vagy. De bár korbáccsal barátkozol velem, nekem elképzelhetetlen, hogy te ne szerepeltél volna olyan fontosan az életemben. És igaz szeretettel ölellek a viszontlátásig

Adyd.

900 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr.]

Drága Lajoskám,

én igenis írtam neked majdnem mindennap, s lev. lapjaim talán elvesztek. Hatvany írt tegnap, de nem választ, hanem egy kegyetlen irodalmi-kritikai chriát. Annusnak mondd meg, hogy szerelmem legújabb tárgya(!) a legkiválóbb nő a világon. Édes nem jönne Pestre pünköstre? Csókol

Endrétek

901 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. ápr.]

Édes, jó Lajoskám,

lehet, hogy Hatvany is megkapta a levelemet, de tény, hogy nem válaszolt. A hangja nem tetszett neki, vagy valami miatt haragszik, nem tudom. Én két-három napi idegesség után igen jól vagyok. Szeretném, ha már Bécsbe fölszaladok, Pestre, hozzátok is lemenni egy napra. Írok még erre nézve javaslatokat. Semmi újság, gyönyörű most ez a stájer haza. Hazulról én nem kaptam hírt. Hogy van Laci bácsi? Annussal egyetemben csókol

Endrétek

902 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj.]

Édes Lajoskám,

tegnap pár óráig itt voltak Ignotus, Móricz és Fenyő. Hatvany füle botját se mozgatja. Nagy Bandival jó volna beszélni. Nem gondolod, hogy hazaszaladjak két napra? Remélem, hogy holnap leveled érkezik. Ma Földesi írt kedves, hosszú levelet. Annussal együtt csókol

Endre.

903 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Mariagrün, 1913. máj.]

Hát ti, rossz emberek, egészen elhagytatok? Nem írtok, nem jöttök. Még csak az *Érdekes Újság*-ot se külditek. Ha jöttök, kellő időben tudassátok, mert esetleg Bécsbe szaladok föl két napra. Egyébként 77½ kiló, és reménytelenül szerelmes vagyok. Ölel

Adytok

904 FEHÉR DEZSŐNEK

[Mariagrün, 1913. máj. 7.]

Kedves, jó Dezsőm,

mindenekelőtt tudatlak, hogy a Nagyságos Asszony hiány nélkül megérkezett, Wertheimstein Viktor és én, két hűséges gárdista, fogadtuk és persze dr. Forenbacher, aki azt üzeni, hogy agyonüt, ha sokat dolgozol. Én tűrhetően bolond vagyok, de az kihozott a sodromból, hogy te azt beszélted: a *Nyugat* versei D.-néhez szólnak. Dezső, ilyet még neked sem szabad mondanod, akinek kedvéért és helyetted ezt az asszonyt vállaltam. Azonban mégis nagyon szeretlek, és ölel

Ady Bandid

905 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj. 7.]

Drága Lajoskám,

Décsinének nem volt megbízása és joga nevemben téged felkeresni. Bánj röviden a nővel, miként bátyád tevé. Ami az utazást illeti, Pest egypár órás kitérő volna, s titokban volnék ott. Ma Fehérné érkezett Grünbe, s itt van egy édes fiú napok óta: Wertheimstein Victor. Fogytam, hála istennek, egy fél kilót: 77,1 vagyok. A Balassa-verset megírom.

Csókol benneteket

Endre

906 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj. 9.]

Drága Lajoskám,

mennem kellett volna Hatvanyval Münchenből Rómába autón, de a doktorok nem engedtek. Holnap Salzburgba invitál Laci. Ez is valószínűleg elmarad. Majd Münchenbe megyek később hozzá. A pesti rövid, titkos útból is aligha lesz valami ünnep előtt. Ha lesz, táviratozok. Te azonban írj. S Annusnak mondd meg, hogy írjon ő is. Csókol benneteket

Endrétek

907 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj. 11.]

Édes jó Lacim,

azt hittem, hogy Salzburgba legalább elmehetek, de nem tudtam. És arra is gondoltam, hogy inkább Münchenben találjalak, s úgy esetleg, hogy 10-15 napi utókúrára ott maradjak. Mint

egy gyerek, úgy szeretném magam megmutatni neked, hogy micsoda egészséget fitogtat a külsőm. És én nem tudok levelet írni, beszélni azonban - remélem - végre fogunk tudni egymással. Majd meglátod, milyen filozófus, megbízható úr lett belőlem. Azt hiszem, utolsó rakoncátlankodásom a jövő *Nyugat*-beli versem, amelyet a te levelednek köszönök. Boldog volnék, ha ez a vers láttatná veled, hogy mennyire egyetlen emberi és írói jogcímem a nem concentrálódás.

Tébolyítóan fájó hely már ez a Grün: most már hamarosan szabadulni szeretnék, bár a doktorok helytelenítik konok sietségem. Nem írtad meg, mikor lesz a premiered? Salzburgban hogyan mulattál? Most már megragadsz-e Münchenben? Nagyon szeretlek s üdvözöllek

(Vasárnap)

Adyd.

908 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj.]

Szeretett Lacim,

öcsém betegsége s édesanyám miatt Pestre kellett két napra nagy inkognitóban utaznom. Most jöttem vissza, s itt kaptam két leveledet. Holnap hosszan írok, mert mégiscsak sok a felelnivalóm. Szeretettel ölellek

Adyd

909 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj.]

Lacim,

cukrozott vitriolnak szeretném nevezni, ha merném, a te mindig édesen okos és gyilkosan választó gondolatmunkádat. Megismétlem, hogy kritikádban nem az fáj, hogy igaz, de az, hogy majdnem igaz, s hogy valóban a saját, elhajszolhatatlan, kényszerű, titkos önkritikám. De vajon ezért okvetlenül igaz, mikor törvényessége a magam életű embernél 35-36 éves korban szinte laboratóriumi tudományossággal kimutatható? De egyébként is, nem azt követeljük-e mindenben és minden leginfernálisabban magunktól és másoktól, kiket önmagunkért szeretünk, ami elvárhatatlan? Te, aki ördöngösen érzel és látsz, elhiszed-e, hogy az embert s az emberek emberét, a művészt, az a program formálja, melyet komolykodva csinál, s mely a gyöngébbek szemében akaratnak látszik? Apropos, művész, te túlságosan irodalmasítod ezt a fogalmat, mely igazában minden nagyszerűbb és hatóbb élet koncepciója. Ne hidd - s talán meglátod -, hogy féljek egy színdarab, egy regény megírásától, a magam lírájának úri öltöztetésétől, de jót teszek-e, ha hit és hivatás nélkül teszek valamit még akkor is, ha piac és pálma helyeselné? Az viszont szamárság, hogy meghaljak, mert érzékenységem tompul, s mert használnék vele volt verseimnek s életem gömbölydedségének.

Amíg nem szenvedek nagyon csúnya fizikai s más fájdalmak jóvoltából, amíg maradt még kívánnivalóm, élnem illik szabályellenesen is. Önmagam megmunkálása, a nagy „zsenifizetség” adója, mondhatnám a magam kicserélése, ha lehetséges is volna, de nem igaz. Azért,

mert olyat tudtam, mit más nem tud, bűnhődöm már ezáltal, s tartalak olyan erős művészvalakinek, s ember-embernek, hogy ezt magad is kutyául s állandóan érzed. Öregség s önkényes Akadémia-kreálás, de az én koromban már be kell látni, hogy a jó öreg Leibnitznek van igaza: ez a világ a legjobb és legbölcsebb az összes elképzelhető világok között. Hogy az emberfajta bőréből kikívánkozó, ez is jó és bölcs, ha kínos is, de mindent, az embert, sőt a művészt is úgy kell nézni és szeretettel nézni, mint amilyen. Önzés-e ez, hazabeszélés, Lázár-dicsekvés és áltatás, nem tudom, de lehetséges, és erről nem tehetek. Magyar xerxességem talán csak hasonlítva ízetlen kissé, szokatlan és „művészietlen", de bizony ez szükséges élet és legelsőrendű művészet. Lehet, ha választhatnék, más sorsot és művészibb művészetet választanék, de hidd el, hogy műveletlen s koncentrálatlan voltom külön művészet és külön példája a koncentráltságnak. Azt gyanítom, s ez a gyanúsításom nagyon emberi volna: te szeretnéd magad hangos és tömeges approbálásokkal igazoltatni azért, mert szeretsz, sokat tartasz rólam, s meg-megroskadó életemet alá-alátámasztod. Hidd el nekem, hogy nem oktalan az élet, mely belőled, tőled annyi okos, szerető, szép, ideges és olykor kíméletlen margójegyzetet kapott. A művész igazán asszony egy kicsit, én most a veszedelmes életkorban tartok, még az is lehet, hogy elnémulok, s nem lehetetlenség, ha kapok új és más erőre. Nincs bennem semmi irigyelt fajtád fölséges kozmopolitizmusából, gyalázatosan s rögösen magyar vagyok, de ebben első, és ez is valami. Semmiféle más kultúrtársadalomban nem élhetne ilyen életszabású élet, de te, aki ismered a „magyar glóbuszt", tudsz találni erre tudományos, sőt szívbéli magyarázatot. Nézd például: most a megriadtság, szertelenség s a valamikori valamiségek elsablonozása következett a magyarságra, de a dac, mint élethipotéka megmaradt: én vagyok. Csak egy általános emberi törvény vonna ki ez átkos fajtaszimbolizálásából, a halál, de erről már szóltam, s ez mindnyájunknál nagyobb úr. Meglátod valamikor, hogy eszem is van, s ezt nehéz meglátni másoknak, akik elhelyezkedő, törekvő képességben látják az eszességet, s nékem ez az eszem azt mondja, hogy a náthámat jogom van kúrálni, elrendeltetett és sajnos, versekben fiadzott életemet azonban nincs, nem is beszélve arról, hogy lehetetlenség. Nézz és tarts engem meg tovább is, érdekeljelek, ha tudlak, nyugtalanítsak vagy békítsek meg néhány embert - s finis. Nagyon köszönöm, póz és cicoma nélkül köszönöm, hogy ilyen igaz és jó vagy hozzám. Nagyon szeretlek, s nagyon szeretném, ha életed, munkád olyan sikert jelentene számodra is, mint bőségesen megérdemli.

Ölellek

Adyd

910 ADY LAJOSNAK

[Graz, 1913. máj. 26.]

Édes Lajoskám,

a Semmeringről írtam volt édesnek, azóta elröstelkedtem az időt. Szerda este óta Grünben vagyok megint, de már hihetetlenül unom a dicsőséget. Lacinak, akitől két hosszú irodalmi levelet kaptam, írtam, de nem tudom, ő mikor gondolja Münchent. Ki ír a *Nyugat*-ban Nagy Bandiról, szeretném, ha te írnál. Édesanyámról s egészségi és zilahi dolgokról írj nekem körülményesen. Én most megint utolsó órákban iparkodom kinyögni a *Nyugat*-verseket. Horváth Jánostól is kaptam hosszabb levelet: neked és Pintérnek igazatok van. Csókollak Annussal együtt, édes Lajoskám.

Endrétek

911 BONCZA BERTÁNAK

[Mariagrün, 1913. máj.]

Haragszik, beteg, úton van az én kishúgom, hogy hallgat? Az a gyanúm, hogy gyanúsít: nem veszem komolyan. Mire esküdjek neki, hogy valósággal fájdalommal nélkülözöm az üzeneteit? Nagyon elárvultam, valaki itt volt, s elment. Békétlen, pesszimista vagyok s emellett kövéredem, mint egy öreg püspök. Hova megy a nyáron? Valósulhat-e az a számításom, hogy arra utazóban megláthatom? Pár hétig még itt maradok. De írjon, mert hallgatása fáj, a maga hű, szerető öreg bátyjának,

Endrének

912 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj. 29.]

Drága Lajoskám,

köszönöm, hogy a táviratot küldted, megvidámítottad a napomat, mert nagyon türelmetlenül viselem már a grüni sorsot, s nem tudom, mikor jön a megváltás. Édesanyámnak már hazaírok. Gondolom, holnapra levél lesz tőled.

Annussal egyetemben nagyon sokszor csókol

Endrétek

913 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. máj.]

Drága Lacim,

múltkori levelem túlságosan is egy, nagy, elszánt, egyetlen sóhajtás volt. Ma s azóta megint az nyugtalanít egyre erősebben, mégiscsak igazad volt. Mindegy, ez bizony élet, ha kínosan kérdőjeles is, s erre igazságok készenlétben nincsenek.

Nem tudom, s izgat, meddig maradok Grünben. Tegnap ismét egy professzorhoz vittek az itteni orvosok, s Wassermann jelzése szerint bánnának velem, amit egyszerűen nem akceptálok. Ott Münchenben szeretnék pár napot tölteni s elbújni azután valahova keserves próbájára az alaposabb dolgozni-tudásnak. Pestről jövet a múltkor Bécsnek kerültem, s pár órát Medvééknél töltöttem. Winterberg Rudi kiszállott, s Münchenben maradt-e? - mert ezt mondta. Úgy remélem, hogy holnap kapok tőled pár sort. Ölellek szeretettel s hűséggel

Adyd.

Sándor bá', mikor megy? A premier biztosan csak jún. 15.?

914 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. jún. 2.]

Drága Lajoskám,

ma hétfőn, délutánig Hatvany Lacitól semmi fix nem jött s talán így nem is megyek Münchenbe. Hanem Bécsben töltök pár napot s megyek Mindszentre, illetve Zilahra. Egy hétig itt maradok azonban bármiképpen. Nagyon boldog voltam, hogy a versek neked is tetszettek. Ignotus táviratban bókolt. Nagy Endréről írj, neked nincs közöd ahhoz, hogy én már írtam.

Csókollak Annussal együtt

Endrétek

915 PAPP VIKTORNAK

[Mariagrün, 1913. jún.]

Kedves Viktorom,

köszönöm meleg leveledet, s elhiheted, hogy szeretetedet hasonlóval viszonzom. Már nem ismernél rám, öreg gascogne-i, milyen ifjú és szép Ady Endre lett belőlem, csak az elhízás ne fenyegetne. Szeretném, ha az új könyvemről megírnád röviden impresszióidat.

Ölel szeretettel

Adyd.

916 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. jún.]

Édes jó Lacim,

úgy látom, hogy te jól látod a dolgokat, s jobban, mint türelmetlen jómagam. A doktorom, Forenbacher nevű (mert Stichl teljesen az asszonyok monopolizált doktora, s ő más kúrákra csak „fölügyel"), szintén azt tanácsolja, ha lehet, maradjak még. Hiszen bőrre, zsírra csodálatosat javultam, de idegekben s energiában bizony még mindig csehül vagyok egy kicsit. Várom, hogy táviratozd meg idejében a premier napját, s Münchenben majd szóval megbeszéljük ezt is. Remélem ti., hogy valahogyan, akármilyen nagy vásár is lesz, egy órácskát csak ellophatsz valahogyan az én számomra. Képzelem, látom, mennyire vonnak s osztozkodnak rajtad az emberek, dolgok és izgalmak, de csak irigyelni tudlak érte. Mert én most már aztán igazán istenigazában kidobottnak érzem magamat a rohanó szekérből. Csakugyan nincs más, nem marad más, mint igába hajló, erőszakolt, naponkéntos robot, mert ez mégis jobb a semminél s főként az ürességnél. Nem vetted-e észre, hogy két virágénekemmel neked akartam hencegni, hogy íme, milyen fiatal lírikus legény tudok én még lenni? Persze, hogy a te átkozott, igazolt, hangsúlyozott *öreg író* törvényed itt is jelentkezett. Nem komédiáztam a szerelmes dalosságot, de bizony isten mégis komédia ez, s utána az ember keserű szájból köpi végig magát. A nagyobb, kiadósabb munka még mindig csak százféle terv: szinte fölcsaphatnék már társas író(?)-cégnek az öreg Sándor bá'-val. Úgy gondolom, hogy én Münchenbe

csak a premier napjára érkeznék, s legföljebb még egy napot töltenék, s Bécsnek jönnék vissza Grünbe. Talán nincs annyira tele München, hogy szobát ne kapjak? Ölellek, szeretett Lacim, a viszontlátásra, hűséges

Adyd.

917 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. jún. 4.]

Drága Lajoskám,

Hatvanytól meleg és okos levelet kaptam. A premier 12 körül lesz. Töltsek ott néhány napot - írja -, s jöjjek vissza Grünbe. Neki Ferenczi öt hónapról beszélt, s ő is úgy látja jónak. Hát majd meglátom: talán közben ellátogatok egy-két napra Mindszentre a premier után. Vázsonyinak hétfőn délután küldtem hosszú táviratot. Dézsynek tegnap, a te örömhírt hozó és várt táviratod után. Ady Mariskától szomorú, protekciókérő levelet kaptam. Írj dolgaidról.

Annust csókolom, s téged is sokszor

Bandid

918 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Mariagrün, 1913. jún. 10.]

Édes, jó Aladárom,

ezek a versek nagy részükben már hetek óta készen vannak, de akartam melléjük csapni egy novellát és egy cikkecskét is. Azonban most már sürgősen és sürgetően rám szállott kedves jómadár ismerősöm, a pénzgond, s a novella és a cikk elmarad nyár derekára. Nagyon szeretném, ha először és hamarosan a két kuruc verset közölnéd: Tisza-vonatkozásukat úgyis csak a bennfentesek éreznék ki. A versekért utaltass ki azonnal minden lehető pénzt, s rögtön és táviratilag küldd Ady Endre Kroisbach, Mariagrün bei Graz címre költségemen. Húsra, hájra jól volnék, de kedvem, hitem, akaratom, szóval idegeim még mindig bénák. Két-három nap múlva s maximum két-három napra Münchenbe megyek Hatvany premierjére esetleg, de onnan - félek - pár hétre megint Grünbe kell visszajönnöm. Ha nem így lesz, vagy közben beszaladnék Pestre, okvetlenül látni akarlak, ami a múltkori exkurziómnál - akárhogy vágytam - nem lehetett. Feleségednek szerető kézcsókomat add át, s örvendeztess meg egy-két sorra. Életem vegetáló, mégsem elég baromi, előkészület vagy túlságosan sietős mosás - a test kihűlése előtt. Ölellek, édes Aladárom, s kérlek, szó szerint azonnal s táviratilag küldesd el a versek - a fene egye meg - honoráriumát.

Nagyon szeret

Ady Bandid

919 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. jún. 11.]

Drága Lajoskám,

mára, szerdára vártam Lacitól táviratot, eddig nem jött, tehát a premier késik. A *Vasárnapi Újság*-nak hat szép verset írtam, de - levonták az előleget. A *Nyugat*-verseket e pillanatokban, az utolsókban írom, persze. Grün nagyon eldohosodott számomra. Ha Münchenből vissza is jövök, nem maradok itt sokáig. Mindszentre megyek legelőször is, és bárhova, de Pestre én se akarok menni, sőt ott átutazóban sem maradni. Grün már nekem túlságos asszony-bő és szabad, emellett butító is. Írd meg, mikor utaztok. Fáj, hogy édesanyám nem ír, talán haragszik reám. Annust csókolom, és téged, drága Lajoskám, sokszor-sokszor

Endrétek

920 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Graz, 1913. jún. 13.]

Drága Gyurkám és Itókám,

Pesten jártam rövid időre s inkognitó szándékkal. De téged, Gyurkám, kerestelek elutazásom előtt, és sajnos, nem találtalak. Grünben már unom, s ha jól haladok, idegesebb leszek, mint mikor idejöttem. Úgy gondolom, 12-14 napig még legalább itt maradok, s Pestre június vége felé érkezem. Szeretném, ha tudnám, van-e valami tervetek a nyárra vonatkozóan?

Szeretettel ölel benneteket

Adytok

921 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. jún. 14.]

Drága jó Lajoskám,

veszett helyzetben vagyok. Lacinak három nappal ezelőtt táviratoztam, hogy premier napját sürgönyözze, és semmi válasz. Még egy táviratot küldök a hét elején, s ha nem dűl el, sietősen igyekszem el innen, mert már nem bírom. Persze, pénzt kell valahonnan kapnom, mert a múltkori 300 korona elment, s rengeteg a borravaló. Legközelebbi tervem: Pesten meg sem állva Mindszentre menni s onnan Zilahra vagy tíz napra, a többit meglátjuk. Kozma Bandinak írok, ha akarod, de teljesen elég, ha rám hivatkozva felkeresed. Páratlanul szíves, nagy ember, írtam neki innen anzikszot, s válaszolt boldogan. Írd meg, hogy mely napon utaztok haza. Balassának most már igazán sietve megírom a verset, de címét elvesztettem. Édesapámat lehetőleg vigyétek el sok helyre, érezze jól magát.

Csókollak Annussal együtt sokszor, nagyon szerető

Endrétek

922 ADY LAJOSNAK

[Kroisbach, 1913. jún. 18.]

- - - -

925 IVANKOVICS IMRÉNEK

Mariagrün, 1913. jún. 21.

Kedves barátom,

köszönöm jelentkezésedet, s minden habozás nélkül bizalommal vagyok hozzád. Verseimmel rendelkezz. Zeneország minden ereje s hatalma szerint. Érdekes baráti köröm nyert a te így messziről furcsának tetsző, de értékes figuráddal.

Üdvözöl

Ady Endre

926 ADY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. jún. 22.]

Drága Lajoskám,

Kozmától nagyon hosszú, szép levelet kaptam. Azonban hétfőn ő elutazik, s pár nappal később fog eljárni dolgodban. De a legcsalhatatlanabb melegséggel ígéri, hogy ha emberileg lehet, rendbe hozza. Lacitól távirat jött: esetleges bukást röstellte volna előttem, s ezért nem hívott. Levelet ígér, hogy mikor menjek. Nem tudom, megy-e, szeretném most már, ha elkerülném Münchent. De néhány napig még itt kell maradnom, s írd meg, mikor jössz vissza Pestre. Balassa is írt szépen, köszönöm, sőt 30 koronát is küldött. Makayékat csókolom. Úgyszintén csókollak Annussal együtt Téged is, drága fiam,

Endrétek

927 HATVANY LAJOSNAK

[Mariagrün, 1913. jún.]

Édes jó Lacim,

minden beszerezhető újságot elolvastam, amelyik csak darabodról ír. És nem a város-kívánság miatt búsulok, hogy nem lehettem ott Münchenben, de mert látni szerettem volna az örömödet, hozzáörülni. Ideges aggodalmaim, mert voltak ugyan, de biztosra vettem mégis a legszebbfajta sikert. Mire megint látlak, s beszélek veled, neked ez már múlt és unott valami lesz. Kevés embernek adatott meg az az egyszerűen fönséges kínú sors, mint neked. Hasonlít kenyérgondtalansága mellett is az én egykori magam fölveréséhez, avval különösen, hogy daccal és „megmutatom” érzésekkel fegyverzett föl. Úgy gondolom, hogy a kritikus napokban az öreg Sándor igen derék, szükséges és hasznos partner volt. Vártam máig, hogy írni fogsz, s talán holnap jön is leveled. Grün nagyon tele van a legpestibb pesti utálatosokkal, s félek, hogy visszaszerzett kis épségemet kockáztatom, ha itt maradok tovább. És még post festa is, ha a te programod továbbra is München, odamennék egy-két napra s onnan haza, falura. De erről, ha leveled kapom, levélben vagy esetleg szóval - erről és sok felgyülemlett beszélnivalóról. Úgy élsz bennem, mint egy jóindulatú, hálás beteg gyermekben szíves doktora alakja.

Szeret és híradásodat várja

Adyd

P.S. Sándor bá'-t ölelem. Kik vannak ott még?

928 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Mariagrün, 1913. jún. 26.]

Nagyon kérném a verseket jól korrigálni, mert a múlt számban jelent verseket érthetetlenekké tették a sajtóhibák. Mivel pedig sejtem, hogy csak hétfőn vagy kedden jelenünk meg, valószínű, hogy szombat reggelre még küldök valami kis prózát is. Nagyon sajnálom, hogy a kért és ígért novellát nem írhattam meg e számra sem, de a következőre okvetlenül megírom. Én nem tudom, mikor szabadulok innen, ahol kutyául unom magamat, s céltalannak látom a további kúrát. Ha hazamegyek, egy napra megállok Pesten, s okvetlenül megkereslek benneteket. Igaz szeretettel ölel

Adytok

929 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Mariagrün, 1913. jún. 27.]

Kedves, jóságos Nyanyuci,

nagyobb az én elárvultságom, mint ti csak sejthettétek is, amikor vigasztalni akaró, kedves, de még jobban elbúsító táviratotokat föladtátok. Nem tudtam, dühöngjek-e már majdnem komikus kétségbeesésemen, vagy egyszerűen sirassalak benneteket és magamat, s végül is ez utóbbit cselekedtem. Nem jó az embernek, ha szerencsés, és összetalálkozik szeretni való, ritka emberekkel, mert keservesen lakol, mikor elszakad tőlük. Én mint egy bűnbánó gyerek, azon jajgattam s jajgatok, mióta elmentetek, miért nem voltam hozzátok szívesebb, mulatságosabb, jobb és kevésbé szeszélyes. A Kicsinek csak pár sort merek most írni Temesvárra, mert nem tudom, hazamegy-e, s ha nem, a levelem nem kerül-e más kezekbe.

Hatvanytól délután kaptam levelet: szombaton vagy vasárnap táviratozza meg, hogy milyen napra tűzik ki a műsorra a darabját, s úgy látszik, nem engedi el Münchent - nekem. De így vagy úgy, ez alig jelent mást, mint pár napi halasztást az innen mindenesetre elvivő programomban. Remélem, hogy jókedvben érkeztél haza, s örültél az otthonodnak. Ugye megírod ezt is, és azt is, hogy meddig maradsz Pesten? Írj a Kicsiről is, ha tudsz, mert ő bolondos, kis, hanyag teremtés. Pistának add át üdvözletemet. Nagyon megesne a szíved rajtam, igen-igen bús és magányos illat lettem.

Kezeidet tisztelettel és szeretettel csókolja

Ady Endre

930 BONCZA BERTÁNAK

[Mariagrün, 1913. jún.]

Kedves kis Húgom,

nagyon meglepett a kép (a postán összegyűrődött, s a bélyegütő megviselte), mert én ezt csak nagy formában ismertem. De ha akarja, küldök majd magának olyanból. Bizony én még mindig Grünben vagyok, holott egy hónap óta már csak fogy a nehezen megszerzett kis egészségem. Unom, utálom ezt a fiók-Pestet, undok publikumát. Valószínű, hogy pár nap múlva itthagyom már a Bolondok Tornyát. Hova megyek innen, nem tudom, de valószínű, hogy arra haza, maguk fele. Nagyon különös volt Pesten-léte hosszú hallgatása, gyanús hidegsége, mikor végre jelentkezett. Ám én már nagyon bölcsen viselem el az asszonyi kiszámíthatatlanságnak valamikor olyan kínzó átkát. Vajon fogom-e látni a nyáron magát? Változatlan szeretettel üdvözlöm az én kis, furcsa húgomat

Ady Endre

931 HATVANY LAJOSNAK

Mariagrün, [1913. júl. 1.]

Drága, jó Lacim,

vártam ígért táviratodat, s éppen gondolkoztam, írjak vagy sürgönyözzek neked, mikor a ma délutáni grázi lap táviratai között megdöbbenve olvasom Józsi bátyád halálhírét. Nem tudom, emberileg milyen közel állottatok egymáshoz, de ijesztően tragikus és gyászos a Halálnak ez a garázdálkodása a te családodban. Veled, sőt tán helyetted érzem a fájdalmas méltatlankodást a komiszkodás fölött, mellyel a Sors úgyis békétlen életünket keseríti és zavarja. Nem tudom, hol s mikor lel meg ez a levél, de ha pár napon belül még, táviratozd meg hol- s hogylétedet. Most már, legalább ez idő szerint, a müncheni utamat föl kell adnom, s Grünt is elhagyom. Hazamegyek a szüleimet látni, engem is állandóan temetésfélelmek nyugtalanítanak. Úgy gondolom, hogy grüni gyógyulásomat is csak úgy tudom fölmérni, ha két-három hetes szabadéletpróbát állok. Bánt nagyon, hogy nem találkozhattunk, s még jobban bántana, ha ez a nyár folyamán se sikerülne. Esetleges táviratodat ide küldd még Grünbe, mert - gondolom - péntekig itt maradok. De akárhogyan elképzelem elfoglalt s összevisszás életedet, mégis kérlek, írj nekem, ha csak lehet, a *Nyugat* címére, honnan elküldik, ahol vagyok. Eszelj, gondolj ki módot, mely könnyű neked, hogy találkozhassunk. Olyan furcsa, félénk és félszeg lettem, hogy levélben nem tudok legszívbélibb s legegyszerűbb szavakat se való jóságukban elmondani. Olyan különös és megható helyzetbe jöttnek érzem magamat veled szemben, hogy enyhülésnek és szerető tisztázódásnak várom a veled beszélgetést. Ölellek, édes jó Lacim, s minden belső elégedetlenségedet annak kívánom, ami a legtöbb a világon: nagy szándéknak, életkedvnek és az érkezendő örömök megsürgetésének.

Szeretettel köszönt

Grün, kedd du.

Adyd

932 KOZMA ANDORNAK

Mariagrün, [1913.] júl. 1.

Tisztelt, kedves barátom,

ez a levél már bizonyosan az irigyelt Albionba küldődik utánad, s találjon téged bölcs, derűs nyugalomban, de harcra kész egészségben. Köszönöm neked, hogy Ady Lajoshoz olyan szíves és jó voltál, mint hozzám, s bár ez a mi famíliánk sok elnyomás után túlságos és megbénító iramban próbált általunk - persze sikertelenül - jussához jutni, jó és hálás lenni s ragaszkodni gyermekesen tud. Csak ennyit ígérhetünk neked, de elvégre nincs is többünk, s a hűség, mely tiszta - magyar kuriózumnak is ér valamit. Neményi nemőszintesége az oka, hogy az akart célhoz nem segíthetett a te föltétlen jóságod, de ez a jóság csakolyan drága és megható nekünk, mint eredmény esetén. Ha - (félek, levélben konvenciónak, szép, hazugság-féle udvariaskodásnak tetszenék) egyszer beszélgethetünk egymással, elmondom majd neked, mennyire okom van a kálvinista predestinációtant illetlenül elbabonásítva hinnem abban, hogy ki tudtam sejteni gyermekkorom óta az embereket, kiknek az életemhöz közüknek kell lenniök. Újból minden jót kíván, s szeretettel köszönt régi igaz híved, tisztelőd:

Ady Endre

P. S. Ugye, nem lettél olyan angol etikettember, ki csúnya, ideges írásomat meg ne bocsásd?

Ady

933 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Mariagrün, 1913. júl.]

Kedves jó Nyanyuci,

lásd, még mindig Grünben vagyok, holott nem is szó már az utálat arra, amit érzek Krafft-Ebing alapítása iránt. Hatvany Lacinak meghalt a nagybátyja, s - remélem - a müncheni útnak most már végleg befellegzett. Én azonban szombat előtt mégis aligha mehetek. A Kicsi kérdezte a címedet, sürgősen értesítettem. Ha írsz, írj Lónyai utca 18, *Nyugat* címén nekem. Itt egyre snasszabb a vendégsereg arca és szaga. Ne sajnáld tehát Grünt, édes Nyanyuci. Légy egészséges és vidám, és Váradon nemsokára igazi grazi kedvvel fogunk mulatni. Addig is ne felejts el engem, aki annyi bánatos szeretettel őrzöm kedvességtek emlékét.

Kezeidet igaz ragaszkodással csókolja, drága Nyanyuci

Ady Endre

934 OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1913. júl.]

Kedves Ernőm,

ma reggel jöttem Grázból, s délután már utaznom kell és jobb Érmindszentre. Régen nem láttalak, s szép volna, ha megtehetnéd, fölkeresnél déli 1 órakor a Nyugati pályaudvar étkező-jében. Két óra 25-kor indul a vonatom. Fenyő is megígérte, hogy kijön.

Ölel szeretettel

Ady

935 HATVANY LAJOSNAK

Érmindszent, [1913.] júl. 9.

Édes, jó Lacim,

csak röviden írok, mert a falusi posta nem vár. Különben is reménykedek, hogy csak jön utánam híradás tőled. De meg mindenképpen akarok hosszasan beszámolni is holnap vagy holnapután. Grünt már nem bírtam, bár a doktorok most sem akartak elengedni. Budapesten pár órát töltöttem. Telefonon tudakozódtam utánad, s megtudtam, hogy a temetés után mindjárt Münchenbe tértél vissza. Az én expresszlevelemet megkaptad? Grünben utolsó, elutazó percemig gondoltam arra, hogy táviratozol. Nagyon keserített, hogy mégsem találkozhattunk. Nem haragszol te most énreám? Ezer és több dolgod között is máskor néha üzentél. Én talán csak elmondani tudnám, hogy milyen jónak, kivételesnek s minden szeretetre méltónak érezlek. Nem maradsz egész nyáron Münchenben? Hogy került ki lelked-kedved az utolsó válságokból? Én hosszabb levelemben - ha megengeded - kórrajzomat is meg akarom írni. Úgy gondolom, hogy épebbé engem már nem lehetett tenni az én múltammal s az én koromban. Ölellek, drága, jó Lacim, s ne legyen neked közömbös az én hálám, becsülésem és ragaszkodásom.

Adyd

936 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Érmindszent, 1913. júl. 11.]

Édes Gyurkám és Itókám,

jól vagyok és vagyunk, ölelünk mindnyájan benneteket. De az über-lógót nem kaptam. Küldessétek rögtön. Esetleg kettőt-hármat válogatni, ha lehet. Ha nem, úgy egy kiválasztottat, mint beszéltük, utánvéttel. Csókol

Adytok.

937 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1913. júl. 12.]

Édes Gyurkám,

a kabátot megkaptam. Jó, bár nem bántam volna, ha valamivel drágább és szolidabb lett volna. Ám egy szezonra beválik. Mi újság? Ha nem felejted el, mint mindent, indítsd meg Mindszentre nekem a *Világ*-ot. Három hónapig úgyis súlyos készpénzzel előfizetője voltam Grünben. Határoztatok-e már a nyárra? Mikor jöhetnétek le Mindszentre? Itókával együtt csókol

Ady Endre

938 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1913. júl. 13.]

Édes jó Lajoskám,

végre kikerültem Grünből, s idehaza vagyok Érmindszenten. Jolán kezét csókolom, s az egész famíliát nagy szeretettel üdvözlöm. Írj pár sort, hogy vagy, s én is írok hamarosan hosszabb levelet. Szeret s ölel

Ady E.

939 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

Érmindszent, [1913.] júl. 13.

Kedves, jó Aladárom,

odahagytam végre Grünt, hol még két hónapig akartak tartani, majdnem szökve inaltam haza. Pesten sok pár órát vártam a szatmári gyorsra, s voilà Érmindszenten 6 nap óta.

Hogy is számoljak be neked az eredményről. Egy hónappal hamarabb kellett volna jönnöm, az utolsó hónap már többet ártott, mint használt. Sertés-szempontból sikerült a kúra: meghíztam, s még mindig jól tudok falni. Kedvem is több van, elszántságom is, látásom is, sőt talán a dolog is fog menni, ha kevés energiámmal okosan gazdálkodom. Mindenesetre, sajnos, valamit mégis Grünben és a kúrában hagytam. Azt a posthumus ifjúságot és titánságot, melyet úgy-ahogy az utolsó három évben az alkohol táplált. Igaz, hogy ezt úgyse lehetett volna katasztrófa nélkül tovább mímelni, de az élet mégiscsak megvigasztaltabb és könnyebb volt úgy. Mindegy, átadom magam a bölcsességnek s a lemondásnak, vagy legalábbis szeretném átadni.

Nagyon kellene már veled beszélnem, s nem tudom, hogy és mikor. Írj, akárhol vagy, magadról, magatokról, vakációdról vagy vakációzó tervedről. Én a nyarat valószínűleg faluzásokkal húzom ki, de Pestre is fölmennék egy-két napra, ha téged ott találnálak. Írj, édes Aladárom, add át kézcsókomat feleségednek, ölellek szeretettel

Adyd

940 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1913. júl. 14.]

Drága Gyurkám,

írtam már a kabátról neked. A tárca szombatra idejében megy. A mariagrüni egyetlen fotográfiát itt küldöm. Ma valószínűleg Zilahra megyek pár napra. Sajnállak, fiam: ilyen nyáron úgy befogva, mint te. Itókát ölelem, szerető

Adytok

941 BONCZA BERTÁNAK

[Zilah, 1913. júl.]

Kedves kis Bertuka,

köszönöm a levelét, s ne ítéljen el, hogy a válaszom ismét megkésett. Ezúttal volt jogom s okom késni: Zilahon bekerített s majdnem elnyelt az árvíz. Ez a váratlan istenítélet az én zilahi mulatásomat alaposan tönkretette. Még két-három napig maradok itt. Címem a Vesselényi-kollégium. Valószínűleg szerdán vagy csütörtökön megyek a csúcsai állomásra. Onnan a gyorssal Váradra megyek pár napra látogatóba. Milyen az idő? Ott is olyan, mint Zilahon?

Szeretettel köszönti

bátyja.

942 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Nagyvárad, 1913. júl.]

Drága jó Gyurkám,

itt van a tárca, úgy gondolom, hogy sikerült és elég hosszú is. Majd holnap már talán egy cikket is küldök nektek. Most az a fontos, hogy a zilahi árvíz elvitte a pénzemet, s itt vagyok egy krajcár nélkül, sürgősen gyógyítani való helyzetben. Csináld - nagyon komoly és sürgős -, hogy táviratilag a *Nagyváradi Napló* címén, küldjenek nekem legalább száz koronát. Lehet, hogy Váradról a jövő héten felszaladok Budapestre. Isten veled, édes Gyurkám, Itókát csókolom. A szerkesztőséget szeretettel köszöntöm.

Írj, csókollak

Ady

943 EMŐD TAMÁSNAK

[Budapest, 1913. aug. 1.]

Tamásom, lelkem,

szanatóriumban ordítok a gyomrommal. A doktorok se igen tudják, mi nyavalya. Bár már Réven lehetnénk. Remélem, hogy nemsokára jobban leszek, vagy lelövöm ezt a komisz bendőt. Címem a *Nyugat*. Írj, mi újság? Csókol

Bandi

Fehéréknek szerető üdvözlet.

944 ROZSNYAI KÁLMÁNNÉNAK

[Budapest, 1913. aug. 2.]

Édes Nil,

nagybeteg voltam Váradon, s nem tudtam idejében lejönni. Annyi erőm volt, hogy délután iszonyú kínok között fölhozassam magam Pestre. Most szanatóriumban vagyok, s ópiumot eszem. Köszöni szerető, fáradó jóságát, tartson meg barátságában.

Kézcsókkal

Ady Endre

945 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1913. aug. 5.]

Drága, jó Lajosom,

nagyon elkésve írok neked, s el kell mondanom, most már van annyi erőm, az okokat és a történteket. (Nem szeretném elfelejteni, s azért írom máris ide, hogy Érmindszentre küldött leveledben nem írtál egy kérésemről: láthatnálak-e nyáron?) Grünből, ahogy írtam, túltengő, nagy egészségben jöttem haza, de öt-hat nap múlva minden bűn és érthetőség nélkül ideg-fájdalmak s gyomorkínok eddig ismeretlenül új uvertürjének örvendezhettem. Régi tanáraim, barátaim látogatására mentem Zilahra, s Zilahról Nagyváradra látogattam el, szóval amolyan zarándoklást rendeztem ifjúságomban. Nagyváradon már igen ostobául szenvedtem, s ugyanakkor kaptam táviratot Fenyőtől, hogy fontos ügyben Pestre menjek. Ez az ügy Ignotus válásával, szerelmi vénkecskésségével s a *Nyugat*-tal stb. lett volna összefüggésben. *Egyelőre* nem aktuális, de mégis jó volt, hogy Pestre jöttem, mert otthon, falun 20 kilométerre van orvos és patika. Itt régi, öreg hotelemben feküdtem kínozva és ordítozva pár napot, s végül bevitettem magam a Városmajor-szanatóriumba. Éppen ma két hete, s azóta - a fájdalmak persze nőttek - csak annyi kezd kiderülni orvosok tudákosságából, de vizsgálatokból is, hogy egy kis béltuberkulózis nem valószínűtlen. A régi eset: istentelen, óriási bűnök után, melyek-ért nem lakoltam, egy kis, nem is sejtett, valamely botlásért itt az aránytalan, súlyos lakolás. Otthon szüleim, öcsém várnak naponként, s én, ha azután bármi esik is velem, hazamegyek őket megnyugtatni. Közben, míg a szanatóriumban voltam, valaki pesti jóakaróim közül háromszor telefonált a te nevedben. Keresni kezdtelek szegény, néhai apád telefoncímén, végül nővéredéknél is, ahol kiderült, hogy ez valakinek a jó vicce lehetett. A *Nyugat* dolga aligha érdekel, de arról volt szó, talán tudod - hogy Ignotus kivándorol; egyelőre nem teszi. Egyéb dolgok, effajták jelentéktelenek, kilátástalanok és szomorúak. Én? - utálom magam, hogy annyi megszerzett egészség után letepertettem, egy ilyen, silány baleset áldozata vagyok. Március eleje óta jó verseket írtam, újságíróskodni kezdtem tudni megint, s a darabomon is dolgoztam valamit. Most megálltam, s megálltam életemben is, nemcsak az általad megrótt explóziós életemben, de egészen. Rólad csupán sógorodtól tudok valamit, sőt éntőlem kérdezősködnek reád az emberek - persze hiába. Nem volna nagy dolog megírnod, hol vagy, s hogy vagy, mi van berlini terveiddel, s mi van új darabod tervével. Írd a levelet Érmind-szentre, ha bárhová kerülök is. Írd meg, hogy ha nyáron nem sikerült, szeptemberre láthatlak-e valahol, ha nyavalyám megengedi? Nagyon szeret, drága Lacim, s gondolj reám olykor félannyi szeretettel -

(Kedd.)

Adyd.

946 SÁNDOR LASZLOÉKNAK

[Érmindszent, 1913. aug. 18.]

Kedves Nyanyuci és Laci,

nagy kínok között utaztam és érkeztem meg. Itthon egy teljes napig jól voltam. Az éjjel megint rosszul, s most is szenvedek, de jóval kevésbé, mint Pesten. Az a reményem, hogy az én kutya erős szervezetem ki fogja lakoltatni e csúnya betegséget. Hálás szeretettel gondolok rátok s szerető barátságotokra. Ölel szerető

Adytok.

947 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1913. aug. 21,]

Kedves Fenyőm,

nagy fájdalmak, kínok között tudtam hazavergődni. De mintha jobban volnék valamivel. Az ígért bont itt küldöm. Te pedig hajtsd be Salamonnál, s küldd, táviratilag.

Ölel igaz szeretettel

Adyd

948 FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1913. aug. 27.]

Kedves Fenyőm,

úgy hiszem, pár nap múlva valamit enyhült nyavalyámmal Pestre utazhatom. Remélem, ez idő szerint nem csatangolsz.

Tieiddel együtt szeretettel üdvözöl

Adyd

949 SÁNDOR LÁSZLÓÉKNAK

[Érmindszent, 1913. aug. 27.]

Mi van veletek, kedves Nyanyuci és Laci? Én megint rosszabbul vagyok. De mégis most már pár nap múlva fölutazom. Szeretettel üdvözöl benneteket

Adytok

950 LANDHERR GYULÁNÉNAK

[Érmindszent, 1913. aug. 27.]

Köszönöm, hogy eszébe jutok, Nagyságos Asszonyom. Megalázó betegségem javult, de nem vagyok jól még mindig. Pár nap múlva Pesten. Tisztelettel és szeretettel csókolja a kezeit

Ady Endre

951 EMŐD TAMÁSNAK

[Érmindszent, 1913. aug. 27.]

Drága Barátom,

bizony a mi régi császkálásunk elmaradt, hogy belém ütött a dög. Most már valamivel jobban vagyok. Írj magadról, mit csinálsz?

Szeretettel ölel:

Ady Endre

Üdvözlöm a redakciót.

Mi van a botommal?

952 EMIL ISACNAK

[Budapest, 1913. szept. 6.]

Drága Isac Emil,

hazátlan, otthontalan ember vagyok, s nincs sokáig egy helyütt maradásom. De ha maga eljön októberre, itt maradok, illetve itt leszek Budapesten. Higgye el, hogy magát itt szeretjük, s rajta leszünk, hogy ne érezze magát idegenül. Levélcímem a *Nyugat*.

Öleli

Ady Endre.

953 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1913. szept. 17.]

Drága jó Lacim,

15-ike óta mindennap kétszer-háromszor is kerestelek telefonon, de választ nem kaptam. Tegnap már úgy gondoltam, mivel végre pozitíve tudtam megérkezésedről, hogy immár láthatlak, s beszélhetek veled. Ezek a furcsa, mindkettőnk részéről szeszélyes, sietett és olykori levelek nem jók. Nekem legalább nem, mert a legbecsületesebben kívánnék egy kicsit az életedhez tartozni, mint embered. Szóval szeretnék már beszélgetni veled, kérdezni és beszámolni. Ma három hete, hogy a szanatóriumból falura menvén, onnan megint visszajöttem.

Életem kissé hajszás, de bélbajom javult, s a rám rakott egészség bírja a terhet. A Magyar Királyban lakom, telefonom 33-10. Ha Pestre jössz, üzenj, hol láthatlak. Esetleg a hét végén két napra elutazom. Darabod pesti premierjéig azonban legalább szeretnék Pesten maradni. Üzenj, édes Lacim, nehogy képzelődjem, hogy asszonyos és túlpoétás voltoddal szeszélyesen megint megtagadtál. Ölel igaz szeretettel

Adyd

954 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1913. szept. 24.]

Édes kicsi húgom,

levele késve jött át ide, a hotelbe a *Nyugat*-tól, s most sietve s muszájból ceruzával kell írnom. Akármilyen boldog volnék, ha most, végre, ilyen kedves módon láthatnám, sajnos ezt is, erdélyi utamat is gátolják apró, kínos kötelezettségek, más elígérkezések, írnivalók s három-négy nap óta tartó ideges elfáradásom. Bízom a sorsban, bízom abban a babonás hitemben, hogy nekünk hamarosan találkozni kell. Nyolc-tíz nap múlva adódhatik talán még magának hasonló alkalom s hozzám való kedvessége se múlik el egészen. Az ősz is - higgyük - most már napról napra még szebb, színesebb s édesen szomorítóbb lesz. Úgy gondolok magára, mint talán egyetlen valakire, aki tisztán s igazán jó hozzám. Találkozni fogunk, ha lehetne, már vonaton ülnék.

Nagy szeretettel üdvözli kishúgát

a bátyja

955 KERNSTOK KÁROLYNAK

[Budapest, 1913. szept. 24.]

Drága, jó Károlyom,

igaz, forró hálával gondolok vendégelő barátságotokra. Ugye szabad lesz egyszer három napig is élveznem? Csókolom a Nagyságos Asszony kezeit, ölellek szeretettel

Adyd.

Czóbelt üdvözlöm.

956 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1913. szept.]

Drága, rossz Lacim

alapjában nagyon sajnálom magamat, hogy szeretlek, mert éppenséggel olyan vagy hozzám, mint egy kegyetlenkedő asszony. Én négy hétig vártam a múltkor a te leveledre, s mikor a levél, hideg, gőgös és lelketlen és rövid, megérkezett, szépen megengesztelődtem. Mivel

pedig gondoltam, hogy ígéreted szerint 15-re megérkezel, s mivel magamnak is tartoztam egy kis elégtétellel, nem írtam. De arra nem adtam jogot evvel, hogy egyszerűen levegőnek láss, illetve ne láss, holott jelentkeztem, s tudtad te is, hogy Pesten vagyok. Megérdemelném és megérdemelnéd, hogy most kimenjek egy fél órára Hatvanba. Azonban arra kérlek, ha még vagyok neked valaki, bejövén Pestre, ne felejtsd el, hogy vagyok még (egy üzenet elég), és igazán szeretlek

Adyd.

957 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1913. okt.]

Kedves kicsi húgom,

ne haragudjék a késésért, de nem tehetek róla. Nem való nekem Pest sok emberével, társaságaival, izgalmaival. Tehetetlen vagyok, semmire sincs időm, szétszedettnek érzem magamat. Köszönöm, amit küldött, s csak és csupán magának teszem meg, hogy viharvert öreg főm tépett lobogójából én is küldjek, mint a legrégibb romantika korában. Ha csak lehet, pénteken leutazom. De erről előbb értesítem, s ha nem mehetek, akkor lehetetlen volt mennem. Szeretem a kishúgomat, jólesik az ő barátsága, s e szeretettel üdvözlöm most is

a bátyja.

958 HATVANY LAJOSNAK

Budapest, 1913. okt. 6.

Méltóságos Elnök Úr,

kegyeskedjék a Nyugat irodalmi és nyomdai részvénytársaság tekintetes igazgatósága elé terjeszteni az írásomat, melyben sürgősen 1500, egyezerötszáz korona előleg szíves megadását kérem.

Méltóságod által ismert szerződésem szerint minden írásom örökös kiadási jogáért nekem a részvénytársaság 500 koronát fizet havonként, de a társaság és a *Nyugat* című folyóirat megállapodása szerint én e folyóiratnak is tartozom ezért dolgozni.

Kétévi betegeskedésem annyira fölszaporította adósságaimat, hogy én, aki különben sem voltam nagyon termékeny talentumú író, most a materiális gondok súlya alatt hitemet, erőmet s még meglevő munkaképességemet is el kell hogy veszítsem.

Nekem jelenleg ezer korona előlegem sincs a Nyugat rt.-nál, azt is havi 75 koronával törlesztem. Ha ezt a legsürgősebb és legszükségesebb 1500 koronát megkapom, a társaság 100 vagy 125 koronát vonhatna le havonként fizetésemből törlesztésre.

Kérem kérésem sürgős elintézését, mert nagy veszedelmek fenyegetnek, s esetleg, ha lehet, Méltóságodnak távirati intézkedését.

Méltóságodnak tisztelő híve

Ady Endre

959 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1913. okt. 8.]

Kicsi és kedves leányom,

engedje meg, hogy most csak nagyon röviden, de forrón köszönjem meg a levelét. Babonás vagyok, ösztönöm van, kétszáz levél még mindig válaszolásért sóvárog az asztalomon. De maga kivételesen kedvesnek tetszik, s mert ilyen, egyelőre nagyon-nagyon köszönöm magának.

Szerető Endre bátyja

960 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1913. nov.]

Kedves Lacim,

mondhatnám, és igazam volna, hogy kétheti izgalom és hajsza után következő ötnapi fekvőbetegségem késleltette ezt a választ. Igazam is volna, de mégsem egészen ez volt a késés oka. Nem untatlak, de engedd meg, hogy röviden elmondjam most és így azt, amit régen kellett volna. Én udvarodba illő ember nem vagyok, se szórakoztató, se kedves s arra se jó, hogy díszes szárnysegéd legyek. Talán nincs igazuk egészen azoknak, akiknek hite szerint utálsz, de alapjában egy irodalmi, elég becsületes exkurziódnak vagyok csak az alakja, akire talán kelletlenül emlékszel, epizódszerelem, mely az embert bosszantja, ha eszébe jut. Nekem - mit tagadjam - először, legeslegelőször érdekes azért voltál, hogy egy Hatvany-Deutsch fiú milyen kiválni akaró s talán kiváló is. Ennek immár majdnem tíz éve, s én hamarosan el tudtam a lehetőségek között családi és vagyoni érdekességedet személyedért feledni. Nincs most sehogy ideje a szerelmi vallomásnak, de nemigen volt s nincs talán még egy embered, aki téged annyira csak lelki értékedért szeretne, s érted olyan dühösen, szívesen verekedni tudna, mint én. Hogy barátod, sőt még Bródyd sem lehetek, ezt keservesen, de régen elintéztem, hiszen én azért megtarthatlak, s talán te se tudsz, hiába kívánnád, elszakadni attól a poétától, aki egyszer-másszor szíven fogott. S most már rögtön beszéljünk a financiákról. Emlékezz vissza, hogy a legelső, Fenyő csinálta kis esetet kivéve, köztünk akkor történt pénzi közösülés, mikor már te kenyéradó gazdám voltál, sőt a legelső esetnek is titka és zamatja ez volt vagy lehetett. Mikor a *Nyugat* elbánt veled, emlékezz, melletted voltam egész testtel és lélekkel. Csak nem vagyunk az a két ember, akiknek érdemes és idejük van maffiákkal elbánni. Én maradtam a *Nyugat*-nál, s jól tudod, miért és hogyan, de önmagamra levontam túl urasan azt a konzekvenciát, hogy azok közé álltam, akik neked csalódást és fájdalmat okoztak. Amikor édesapád halálakor hazajöttél, én egy fatalista csúf bölcsességével álltam, illetve feküdtem az őrület vagy a dögrovás előtt. Nem kértem tőled semmit, s mikor más emberek tudatták, hogy te fogod a gyógyulásomat a szükséges pénzeszközökkel megpróbáltatni, hallgattam. Hallgattam, mert legelőször is úgy szeretlek, hogy nobilisnak, felsőségesnek kívánlak látni, akinek fájó az Ady Endre koldusos hálálkodása, ha mikor az téged tönkre nem tesz. De hallgattam azért is, hogy szebbnek, többnek érezzem azt, ami az életem megnyújtásáért történt. Talán, ha folyton ki nem térsz előle, a Grünből tervezett müncheni utam alkalmat, módot adott volna, hogy ezeket elmondjam. Most itthon voltál, távolabb és idegenebb tőlem, mint valaha. Elképzeled-e ezek után, hogy én a te zsebednek akarjak rohanni? Nekem Grün s az a gyalázatos presztízses élet, mely kötelező, holott nem fizetnek érte, sokba került. Vártam a telet néhány száz koronányi hotelszámlával, egyéb ügyekkel s egy nem levő télikabáttal. Képzelj egy magam korú, futású és munkájú valakit ilyen szituációban. Nem volt

másra mire gondolnom: ahova szegődtem, ott segítsenek ki. Hova menjek ma? Táviratod után is ugyanazt próbáltam, erőszakoltam, nem lehetett, de igenis, Pap Dávidhoz utasított még - Pap Dávid is. Ekkor is csak azt gondoltam, hogy egy kölcsön, előleg vagy valami olyan, ahol a mecénásfogás, -pumpolás látszata is elmarad. Hogy sógorod, nővéred s tán egész családod engem a téged megbántó *Nyugat* reprezentálójának tartanak, arról nem tehetek. Ha értenék a pénzügyi dolgokhoz, föl kellett volna keresnem Hegedüs Lórántot, s ő nyilván átadja táviratodra ezt a pénzt. Ezt is csak most tanultam meg. Ami ajánlatodat jövő pénzügyeinkre nézvést illeti, hipokrita volnék, ha gőgösen azt írnám: nem kell. Esetleg ugyan meg is dögölhetek, de esetleg élhetek is. Azonban ez a dolog egészen az, amikor a nagyúr nősül, s metresszeivel kiegyezik, hol végkielégítés, hol gyermektartás címén. Ne háborodj föl: így van, mert így van, mint Móricz Zsiga mondaná. Nagy a gyanúm, hogy a velem-bánásodat az öreg Sándor bá' szuggerálta, bár nem biztos, és nem is fontos. Egyet higgy el, egészen és sértetlenül megmaradt az én túlzó, nagy szeretetem és becsülésem irántad. Fáj, ha nem látlak olyannak, amint szeretetemben istenítve szeretnélek, de igazán nem azért, mert más a világod és az erszényed, és mert több pénzt szeretnék tőled kapni. Kár, hogy a múltkor Hatvanba se vittél ki. Meggyőztelek volna, s elkerültük volna ezt a gyászos félreértést. Írj, ha számítok neked valakit és valamit. Hol vagy? Mit akarsz? Mikor jössz? Én betegen ide rejtőztem el Budapest elől.

Ölel és szeret

Adyd

961 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1913. nov. 2.]

Kedves, kicsi kollégám,

maga bizonyosan rossz és szeszélyes embernek tart, holott egyik sem vagyok egészen. Bolond, zaklatott napokat éltem, két ízben napokig betegen feküdtem hotelbeli, sivár lakásomon. Végre is kissé összetörten kiszabadítottam magam Pest-Budából, s ez idő szerint itt remetéskedem (de címem a *Nyugat*, honnan postámat naponként kihozzák). Szíves - a régi - barátsággal gondolok magára, kisleányom, s kíváncsi vagyok, miként érzi magát Budapesten? Itt ez a késői ősz aranyos, fölséges. Pihenek, olykor dolgozgatok, s képzelje, egyetlen vendég vagyok ez óriási parkban és hotelben. Királyi és nem unalmas. Írjon, ha okosabb dolga nincs, küldjön elolvasnivalót, ha írt mostanában. Szép volna, ha egyszer láthatnám.

Szeretettel üdvözli

Endre bátyja

962 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1913. nov. 3.]

Kedves, kicsi húgom,

még egyszer s utoljára mentsen föl, ha bűnösnek tartott volna, s hallgasson ide. Három hét óta a zaklató s bolondító pesti élet háromszor tett félig-halottá, szobába-zárttá. Három nappal ezelőtt végre elmenekültem Pesttől, s itt vagyok, ahol madár is alig jár, s ahol fölséges, aranyos, szép még mindig az ősz. De azért, ha netán még írni akarna nekem, csak a lapom

címére írjon, honnan naponként kapom a postámat. Valami affélét hallottam volt, hogy maga Pestre jön vagy jött - igaz ez? Én elmondhatatlanul sajnálom, hogy mikor legszebben és legjobban lehetett volna sorsom, rossz sorsom meghiúsította, hogy magával találkozzak. Azt hiszem, hogy maga is predesztinációs, tehát mit jelent ez: nem szabad találkoznunk, vagy várnunk kell még erre? Ide pihenni s egy színdarabon dolgozni jöttem, s ha kibírom, itt remetéskedem egészen télig. Mit fog maga csinálni a küszöbön álló ossziáni időszakban? Félremagyarázta-e hallgatásomat, vagy megbízott a mi érdekes esetű barátságunk jóra-rendeltségében. Írjon még akkor is, ha Pesten van. Írjon mindenesetre.

Szeretettel, szívvel üdvözli

a bátyja.

963 MACHLUP HENRIKNÉNEK

[Budapest, 1913. nov. 6.]

Képzelje, Nagyságos Asszonyom, elaludtam Zágrábot, mert éjszaka dolgoztam. Szegény el-bolondított-elutazott barátaim után szívesen utaznék, de félek, nem találom ott meg őket. Így tehát búslakodom és unatkozom a különben már szépülni kezdő Hűvösvölgyben (milyen szép ez ősszel!) Hódolattal és kézcsókkal üdvözli

Ady Endre

[A lap képes felén:]

...és doktorom az Angol Parkban.

964 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1913. nov. 12.]

Kedves kicsi húgom,

még mindig a Hűvösvölgyben remetéskedem. Baj van a szívemmel, de a szónak nem szentimentális átvittségű értelmében. Komolyan „zörej”-eket hallat, s néhány napig emiatt tudtam éppen csak a legkényszerítőbb írásokat végezni. Azért nem akarom hinni, hogy nekem szívbajom, komoly s úgynevezett szervi, lehessen. Gyönyörű ez a vénasszonyok nyara az idén és itt, és az emberek nem hanyagolnak el egészen, holott tán így jobb volna. Én tizenkétfajta és színárnyalatú virágot szedtem, és magára gondoltam, kishúgom. Párisra gondolok, hova Nagy Endréék táviratai csalnak, de úgy gondolom, hogy Csucsát és Magát kellene előbb látnom. Nem sokat dolgozom, de sohse voltam termékeny zseni. És most sújt, sirattat, aggaszt a már holnap-holnapután bekövetkező 36 év: szörnyűség. Én édes kishúgomat szeretettel, nagyon nagy szeretettel üdvözlöm:

bátyja

P.S. Mi nemcsak Szilágyi-réven, de háromféleképpen még, pl. a Wiskyek révén is rokonok vagyunk.

965 EMŐD TAMÁSNAK

[Budapest, 1913. nov. 12.]

Drága, rossz, rest fiam,

agyonhajszolt, beteg vagyok, s ide menekültem. (De postacímem a *Nyugat*.) A botot nem küldték el. Rólad- és rólatok semmit se tudok. Járja ez? Csókollak, Tamásom

Adyd

966 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1913. nov. 15.]

Kedves kisleányom,

legalább háromszor annyit szeretnék magának írni, mint maga írt nekem. Különös, kedves, egy kicsit exaltált, de mégis okos, finom, szerető teremtésnek érzem magát. Bús, ideges vagyok, embergyűlölő, de maga kedves, ifjú bánatosságával meg tudja vidámítani a szívemet. Három-négy nap óta evvel az agyonhajszolt szívvel sok bajom volt, beteg voltam, s megint ezért késtem. Kérem magát, drága, kicsi kollégám, ne haragudjon ezért, s azért se, hogy ha a levelem nem lesz elég hosszú. Én a maga minden szavát fölsóhajtottam, fölmosolyogtam, lelkemben vannak, s úgy képzeljen minden sorára választ, ahogyan óhajtja. Nézze, most még akad egy-egy gyönyörű, novemberi, dél körüli idő. Olyan lehetetlen volna, hogy valahogyan kiránduljon egy fél órára ide? Telefonon megbeszélhetnők egy d.u. 1 és 2 óra között. Olyan szép, olyan őszi, bánatosan édes volna egy kis séta itt együtt. Hiszen én már nem vagyok - sajnos - a Kazinczyak korából való, s nem tudok levelet írni. Mások az idegeim, életem, s egy levélben csak éppen ha üzenetet tudok leírni. A versei: ezek bizony versek, aranyosak, leányosak, muzsikásak, őszinték is, de még hiányzik belőlük az intuíciót szabályozó, átkozott, de muszáj forma-, szó- és közlésbiztonság, a teljes versnek je ne sais quoi-ája. Majdnem tökéletes, ha hiányos is, azonban a *Telefon-kagyló*, nekem drága a *Visszhang*, s kedves az *Elestem a néma harcban*. Hiszek magának, de ne forgácsolja szét magát, hiszen a minden-művészet nem sikerült ám Baskircsef Máriának sem. Ez a levél a megírásra s virágai, úgy, ahogy akarta, az elküldésre napok óta várnak. Bántott is nagyon, hogy késnem kellett. Életem, ez a most megint remeteélet örökös bánkódás, félelem és viaskodás az ifjúság elszakadása ellen. Egy-két barátom keres olykor föl, s kicsi diáklányok, lelkes Ady-hívek, akikkel el-mondatom, s ha nem is hiszem, hogy nem vagyok még öreg. De alig van még egy valaki is, akitől ezt a kedves ámítást jobban szeretném hallani, mint magától. Isten vele, kicsi, kedves kollégám, leányom. Üdvözli

Endre bátyja.

967 MÁNYOKY VILMÁNAK

[Budapest, 1913. nov. 16.]

Ne levele meg nem becsülésének vegye ezt a kurta választ, kedves Mányoky Vilma, de tudja be öt nap óta tartó új szenvedéseimnek: a szívem kezd nyavalyáskodni. Meg kell neki gyó-gyulnia, amíg akad még olyan nemes, forró, bánatos valaki, mint amilyennek magát leveléből

látom. Három hét óta kimenekülve Pestből, egyedül élek szomorú, remete várúrként a hűvösvölgyi Park-pensionban. Van telefonszáma. Legbiztosabban déli egy-két órakor találhat a telefonnál. Minden szimpátiám és előre is nyugodtan érzett és előlegezett hálám a Magáé.

Szeretettel

Ady Endre

968 SZABÓ JANKÁNAK

[Budapest, 1913. nov.]

Kedves Szabó Janka,

én három hét óta önmagamat s az embereket kissé megutálva elrejtőztem a Hűvösvölgyben. Park Pension. Hidegkúti út 74-76, ahol egy várkastélyszerű hotel egyetlen vendége vagyok. *Levél*címem azért a *Nyugat*, telefoncímem 145-90.

Hűvösvölgyi Park Pension déltől este tízig. Ha egyszer egy nem nagyon csúnya napon a budai hegyeket akarja látni, telefonáljon, s én várom a Nyéki úti villamosmegállónál. Holzspach előtti állomás. Tíz percet elsétálnánk, és beszélhetnőnk egymással. Szeretettel üdvözli, s kézcsókját küldi

Ady Endre

969 BRUCKNER RIZÁNAK

[Budapest, 1913. nov.]

Köszönöm az arcképet, azaz arcképeket, s mihelyst a fényképészem szállít újból, sietek ígéretemet beváltani. Köszönöm magának, hogy érzésem s a képek tanúsága szerint is maga szép. Átkozottan rosszul vagyok a szívemmel pár hét óta. Mert egyébként csak közömbös leveleket szoktam elintéztetni a kis titkárommal. Nem jár föl Budapestre néha, kedves, kis Riza. Én ide bújtam el a Hűvösvölgybe az emberek elől, de legjobb embereim meglátogatnak. Milyen szép volna, ha egyszer ide betoppanna.

Szeretettel üdvözli

Ady Endre

970 LÖWENSTEIN ARNOLDNAK

[Budapest, 1913. nov. 17.]

Édes Jó Direktor Uram,

e várkastélyban lakom én egyedül, utálva magamat és a világot. Köszönöm, hogy minapi kéréssecskémet olyan kedvesen és gyorsan teljesítette, mint ismert nobilissága szokta. Adja át feleségének, a nagyságos asszonynak tisztelő kézcsókomat. Ha elhatározom a világba visszakullogni, első utam, engedelmükkel önökhöz fog vinni. Szerető híve és tisztelője

Ady Endre

971 KOZMA ANDORNAK

[Budapest, 1913. nov. 24.]

Kedves, tisztelt barátom,

itt a tél, s íme, szokása szerint ismét beállít hozzád a te szerető, kunyorgó kollégád, barátod, vén öcséd. Holott megint az év vége felé járunk, s ez ínséges esztendő okvetlenül legalább tízannyi jelentkezővel hajszoltatott meg, mint más év. Én Grün után a nyáron meg nem érdemelt váratlansággal gyomorbajom miatt újból szanatóriumoztam. Azután Pesten próbáltam élni, de most ott minden olyan, hogy engem kétségbe ejt. Egy hónap óta eljöttem hát kiszökve remetéskedni a Hűvösvölgybe (Park-pension, Hidegkúti út), s teljesen egyedül élek egy üres, nagy, várszerű hotelkastélyban. Lelki-testi bajaim s az öregség nagy félelme itt sem gyógyulnak s enyhülnek nagyon bennem. Viszont milliomosabb sem lettem tavaly óta, s ez - úgy látszik - évszámaink szaporodásával mindig és mindig gyötrőbb, tán a leggyötrőbb szenvedés. Tudom, hogy most a legbajosabb adnod, s talán januárban könnyebben menne, de én januárban sem lehetek annyira ráutalva, mint e percben. Eszelj ki valami módot, s ha sikerül, a helyzet gyógyításához illő, nagy gyorsaságot. Gondolod, hogy gondolni se merek horribilis summára, csak éppen valamire. Szeretettel, bizalommal kér s üdvözöl szerető

Hétfőn délben.

Ady Endréd

972 A NYUGAT NYOMDÁJÁNAK

[Budapest, 1913. dec. 10.]

A *Nyugat* nyomdájának,

kedves uraim,

itt küldöm (betegségem miatt kissé későn) a korrektúrát. Ha lehet, siessenek vele. Illesszék bele a mellékelt pár verset. A revíziót dr. Földesi Gyula tanár úr csinálja az öcsémmel, Ady tanárral egyetemben. Kész lesznek vele 24 óra alatt. A pótversek közül az epilógusszerűt, nagyon kérem, mint a prológust, kurzívval szedjék.

Szeretettel üdvözli önöket

Ady Endre

973 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Budapest, 1913. dec. 10.]

Zsukám,

maga az én szeretettem, de maga egyben - sokszor mondtam - a legnagyobb magyar levélíró. Bűnös vagyok? Talán. Maga ellen nem vétkeztem. Nem szidom le se Ilonát, se Pistát. Ezt maga miatt sem fogom tenni. De el kell azt hinnie, hogy számítottam s berendezkedtem a maga vizitjére. És el kell hinnie azt is, hogy magának mindent elmondtam volna, mint vén, gyönge, de *nem* rossz gyermek. Ma este megyek be a szanatóriumba. Kötelessége megengednie, hogy levelet írjak magának, s megkérjem: beszélhessek, valahogyan, legalább

telefonon. Egyszerűen, de most is rettegve a nagy szavaktól: azt üzenem, soha értéke szerint magát nem tudták szeretni. Én szeretem a legjobban, s én fogom megőrizni mindigre.

A magáé, ha akarja, ha nem

Ady

P.S. Kár, hogy gyávának látszom, de amit Pista referált, nem igaz.

974 NAGY ENDRÉNEK

[Budapest, 1913. dec.]

Kórházban fekszem, nem írhatok; írj *Nyugat*-hoz, meddig maradtok Párisban.

Ady

975 SÁNDOR PÁLNAK

[Budapest, 1913. dec. 14.] Vasárnap

Tisztelt és kedves képviselő úr,

szerda óta az Új János-kórházban ápolnak. Itt talált már a postás, mikor küldeménye megérkezett. Csak egyszerűen nyugtázom, és köszönöm e pár sorral. Régi, nagy becsüléssel küldi üdvözletét tisztelő híve

Ady Endre

976 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1913. dec. 17.]

Kedves Lacim,

megint elsiettél, s nem láthattalak. A *Nyugat*-ban *Hatvany Lajos problémája* (Nem a színdarabjáé) címen írtam egy becsületes, de gyönge cikket. Mit csinálsz? Ölel, szeret

Adyd

977 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Budapest, 1913. dec. 21.]

Látod, édes Zsukám,

- - - - - is - - - - - én vagyok a férfiasabb asszony kettőnk közül. Mert én az napon akartam írni neked, mikor elutaztál, de restségemtől támogatott szentimentálizmus-irtózatom győzött. (Viszont nekem is lesznek ez ellen fölsorolandó argumentumaim.) Azt akartam megírni 1.) hogy Balázzsal utaztál, 2.) hogy még egy gyanúm van - többi gyanúm teljes fönntartásával -, miért voltál hozzám erős, mint a Halál s kemény, mint a koporsó böjtöltetve - - - - - megijedtél attól, amit a Röntgen és a doktorok mondtak. No, nem bizonyos, többi gyanúim talán

alaposabbak. Be kegyetlenül mentél el. Olyan bosszantóan fáj, hogy nem vagy itt, nem jössz, s én azonnal nem mehetek. Voltam a Szép Ernő darabjánál, de éjjel nem volt szabad bejönnöm, künn háltam árván hűvösvölgyi szobámban. Jaj, de haragudtam reád. A Szép darabja kedves, néha finom, de sok s itt-ott unalmas. Bárczy is velem ült az igazgatói páholyban (s ilyen utálatos lények: Paulay Erzsi, Lengyel Menyus), s Bárczy kérdezte, mikorra halasztottam a házasságkötést. Nagyszerűen elterjedt házasságunk híre, s egy kőnyomatos jóvoltából néhány lap azt is megírta ugyanez időben, hogy súlyos - - - - -, veszélyes állapotban ide szállítottak. Többek között a maga Molnár Ferenc barátja is ellátogatott a páholyba. Kérdezte, mikor jöhet ki hozzám. Azt mondtam, hogy ne jöjjön, mert a kórház szomorú hely, s nem szeretném, ha az ő életvidámságának ártana. Egyébként pedig nem tudom, meddig maradok itt. Az anyám sírva követeli, hogy a karácsonyt együtt töltsük. Az itteni doktorok minimum 6 hétig szeretnének itt tartani. Én pedig akarok s fogok is gyógyulni, de menni akarok innen is, Pestről is és Párisba mihamarabb. Jászi Oszkár nagy titokban, hogy az itteniek ne tudják, háromórás megbeszélést folytatott Léwyvel. - A nóta vége ez: akárhol folytatva egy nem is hosszú kúrát, garantálja emberi lehetőségek között a legteljesebb egészséget s az aggkori halált.

És most hallgasd meg, hogyan s mikor írom ezt a levelet. Tegnap, szombat d.e. 11-kor kaptam a strassburg-avricourt-i első, furcsa és gúnyos levelet. Ma írhattam csak, mert tegnap feküdtem, s csak estére keltem föl a *Világ* versét megírni. A második oldalnál tartottam, amikor megérkezett zárt kártyád. Írtam tovább, s hirtelen, váratlanul, *azóta* először betoppant Balázs Béla, utána nemsokára az öcsém s Földessi tanár. A levelet eldugtam, de Balázsnak megmondtam, hogy mit jósolt neked, s azt is, hogy írni fogok neked róla. Vallatott, hasztalan, s végül beletörődött abba, hogy nagyon rosszat nem írok róla. Hát nagyon rosszat írtam? S rögtön, még itt volt Balázs jött a harmadik leveled, s most egyedül maradva írok tovább. Mindenekelőtt megállapítom, hogy a nyílt zsarolás terére léptél. Hideg, kényszeredett gyöngédségű szavak között még jónak látsz fenyegetni. Zsukám, akármilyen nehezen esik, azt kell hinnem, hogy te jobb vagy, mint amilyennek szeretnél látszani. Tudom, hogy fölbőszít ez a bók, de kénytelen voltam vele. Nekem többé nem fogsz imponálni a romlottságoddal. A rózsáimmal valóban levél ment volna, de öt orvos tartott órákig megszállva, s lehetetlen volt írnom. Az én mátkám pedig valóban nem jött meg, mert ha megjött volna, nem mentem volna el. Képzelem, hogy habzsolod Párist, s hogy el kellene készülnöm minden rossz meglepetésre. Nagy Endre - képzelje, kicsim - még nem válaszolt. Elvégzendő ügyeim csak kezdetükön állanak, de mondtam, hogy ezt, ha akarom, megcsinálom gyorsan. De a Szilveszterre érkezés fenyegető követelése megint hallatlanul kicsinyes. Kár, hogy elárulom, de én jobban vágyom utánad, mint utánam te. Légy tehetséged s bolondosságod szerint jó, s ne próbálj engem, mint egy számot illeszteni, összeadni vagy kivonni az életedben s az életedből. Nincs - szerelmem most igazán nincs - szerelem, mert veled ment, s téged őrizne, ha lehetne téged őrizni. Nagyon-nagyon vágyik utánad

Adyd.

978 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Budapest, 1913. dec. 21.]

Levél ment, csókolja

Dyska

979 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1913. dec. 22.]

Kedves kislyányom,

nem tudom, hol lehet most maga, de sorsára bízom ezt a levelet, talán megkapja. Engem két héttel ezelőtt nagyon betegen behoztak az Új Sz. János kórház Wodiáner-pavilonjába. Most kezdek kissé magamhoz jönni. Tehetetlen, kétségbeesett állapotomban nem tudtam magának ígéretem szerint írni. Ez a levelem csak azt akarja, hogy hozhat-e magáról élethírt? S csak akkor fogok válaszolni mindarra, amit tőlem kért és kérdezett, ha maga megírja, hol van s hogyan. Szeretettel üdvözli a kislyányát és kollégáját

III. apja

980 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1913. dec. 22.]

Drága, kicsi, beteg lányom,

különös, egy fél órával előbb írtam magának, hogy hosszú, de olyan édes, olyan angyalos levele jött. Megtudja belőle, hogy én is hetek óta beteg vagyok. De, lássa, én egészséges akarok és fogok újra lenni. Föl a szívvel, én kedves, kis kollégám. Tudasson rögtön, hogy hogyan van. Akkorra talán lesz nekem is erőm az ígért hosszú levélre. És hova küldjem el a fényképet? Kicsi, kedves lányom, nem értettem félre egyetlen sorát sem. Csak sok-sok magyaráznivalóm lesz, amit egy kislánynak az apjától meg kell hallgatnia. Kis verse zseniális e különc Ady-formában. A vége kissé triviális, hangulatból kizökkentő. Majd más verset fogunk leadni az én kis kollégámtól. Ez túlontúl kitenné magát az Ady-utánzás vádjának. Ha jobban leszek, s maga is meggyógyul, megírom a kért mesét s verset is. Általában mindenben iparkodni fogok örömére lenni. De meg kell gyógyulni, kislyányom. Meg kell gyógyulni s megbékülni az élettel, mely egyetlen s pótolhatatlan. Nagyon sok szeretettel gondol a kislyányára

III. apja.

981 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1913. dec.]

Kedves, kicsi húgom,

több mint két hét óta itt élek betegen, az Új Szent János Kórház Wodiáner-pavilonjában. Hol lehet most maga, talán Kolozsvárott mulat? Nem érezte meg egy pillanatra sem, hogy a maga, szegény bátyja ismét viaskodik e nem is nagyon szép, de egyenetlen és pótolhatatlan életért? Úgy mondják, hogy már jobban vagyok. Az anyám akarata az volna, hogy a karácsonyestét együtt töltse az egész kis család. Valószínű, hogy még orvosok tilalma ellenére is így fogok tenni. Kedves, kis Bertuka, írjon, s mindig a *Nyugat* címén. Új verseskönyvem január elején fog megjelenni, s ezúttal én akarok küldeni könyvet magának. Sok, sok szeretettel üdvözli gondolataiból soha ki nem maradó kishúgát

a bátyja.

982 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Budapest, 1913. dec. 23.]

Zsukám,

kis, bolondos, édes teremtés csakugyan miért kellett magának Párisba sietnie? Dehogyis tőlem menekült, még úgy sem, hogy így kívánóbban rohanjak maga után. Még a tegnapi levele után sem hiszem ezt, sőt még a legutolsó, már a Foyot-papíron írott után sem. Megint az a baráti tanács űzte el, amelyről utolsó találkozásunkkor beszélt, mely egyébként félig-meddig egy új nyulat ugratott ki a bokorból, egy új volt-férfiút. Elment, hogy hullámok közé hajítsa magát, s hogy siessen a maga összetörésével. Ne félj, én kicsim, nem hiszem el, sajnos, hogy belém szerettél, pedig még hitnek is jó volna. Hogyan szeretlek? - ahogyan neked előre érezve megmondtam: bolond vágyakozással s hasztalan vettem programomba az állandó kegyetlen kritikát. Világos, hogy a vágyak, az én vágyaim nem tűrnek meg semmi bölcsességet. Most kedd este van, s én holnap hajnalban utazom haza. Az út hosszú, fárasztó, s ilyenformán csak szombaton vagy vasárnap este jöhetek vissza, s talán pár napig kórházban maradok. Amíg Léwyvel esetleg elutazásom esetére is alaposan megbeszélem folytatandó kúrámat, s a finánciák is teljesen rendeződnek. A lapok ismételten lármáztak a betegségemről, s az eredmény sok levél és telefonszólongatás. Párszor lementem a telefonhoz, ma azt se teszem. Barátaim sűrűbben látogatnak. De csak férfibarátok, és, Zsukám, kacagj ki, s nézz le, nem vagyok, nem tudok kívánni más nőt, mint téged. Édes, bolondos Aszpázia-Genovévám, ne írj olyanokat, amik elképzeltetnek téged mással ölelkezve, hiszen enélkül is féltelek, és szenvedek miattad. Már-már megátkozom az én imádott Párisomat is, aki elrántott tőlem. Ma itt volt ismét Balázs Béla, s nem tehetek róla, egy kicsit jajgatva mondtam, hogy baj van, mert most már tudom, hogy szeretlek. Nevetve vigasztalt, s biztatott, hogy menjek Párisba, ha - legalább 30 oldalt megírtam a darabjából. Ma éjjel írnom kell a *Világ*-nak egy cikket. Ha írsz, és írj csak a *Nyugat*-hoz, onnan minden levelem szombat estig expressz Érmindszentre expediálódik. Szeress, Zsukám, higgyél nekem, *várj*, mert sietek, s ne bánd, ha mégis belém szeretnél, és ne legyél annyiféle, és, ha igazán vágyol utánam, ne tévedj egy rossz órádban idegen címre a vágyaiddal.

Szeret és nagyon csókol

Adyd

983 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1913. dec. 26.]

Drága, jó Gyurkám,

most péntek d.u. 1 óra van, s nem kaptam tőled értesítést. Ha d.u. (szombat) 4 óráig van írnivalód, megkaphatom vasárnap 11-kor. Akkor megyek Károlyba, s este a gyorssal érkezem Budapestre. Nagyszerűen bírtam az utazást. Mindkettőtöket az egész Ady-família, mely együtt van most. Téged én külön is

Ady Bandid.

984 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1913. dec. 27.]

Táviratát *Nyugat* utánam küldte; hálásan köszönöm. Holnap Budapesten mindjárt írok, nagyon ölelem

Dyska

985 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1913. dec. 27.]

Vasárnapi esti gyorssal. Hacsak teheted, várj

Ady

HARMADIK KÖTET
1914-1918

986 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Budapest, 1914. jan.]

Zsukám, édes, bolondos Zsukám

tegnap telefonon kereste Bölöniné. Balázsékkal is voltunk, de kitanítás nélkül azt mondtam, hogy tudtommal maga Párisban van. Éjjel három óra után érkeztem, valószínűleg kidobnak a kórházból. Én kicsi asszonyom, köszönöm, hogy rám gondoltál. Hozzon neked sok örömet az új év, és holnap - várlak.

Nagyon

Adyd

987 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. jan. 4.]

Kishúgom, lelkem,

nagyon köszönöm édes ötletének beváltását, a karácsonyfagallyat. Éppen Pestre visszautazóban már kocsin ülve hozta a posta. Szóval örömet és bizalmat hozott nekem. Mit küldjék én magának? Holnap ismét régi-új helyemre, a Hűvösvölgybe megyek ki innen, de csak 3-4 napra. Azután a doktoraim tíznapi szanatóriumi tartózkodást parancsolnak. Nem tudom, lesz-e kedvem hozzá? Hiszen pompásan, jól érzem magamat. E hó második felében úgyis, akárhogyan hosszabb útra megyek. Ernyeszt és őrjít egyszerre ez a mai gyáva magyar élet. Hol van, mit csinál? (Címem halálomig vagy a *Nyugat* haláláig a *Nyugat*.) Úgy utazzak el, hogy magát még ne ismerjem meg? Kishúgom, kisleányom, nagyon kedveli magát hűséges bátyja

Endre

988 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1914. jan. 4.]

Drága, kicsi kollégám, kisleányom,

hazakívánt karácsonyra az anyám, s csak hétfőn tértem vissza. A kórházba jöttem be gyógyító orvosom s barátom, Gebhardt Ferenc kedvéért. De már holnap, hétfőn reggel 3-4 napra visszaköltözöm a Hűvösvölgybe (a címem mindig a *Nyugat*), s onnan régibb orvosaim tíz napra egy szanatóriumba kívánnak internálni, hogy ellenőrizni tudják kezelésük eredményét és - életmódomat. De ami minden orvosi fontoskodásnál több: jól érzem magam, étvágyam és életvágyam van. Valószínű, hogy e hó vége felé hosszabb útra megyek, először egy kicsit Párisba s onnan a Riviérára és le Szicíliába. Nagyon (pfuj, de rossz tollam van, bocsánat, kórházi toll) fojtogat már az itthoni levegő, s mennem kell. Akárhogy akarnám, lehetetlen (pedig ide illenék) azt a bizonyos magyarázatot levélben és egy levél keretében megadnom. Röviden ennyit: Ha maga szabad lesz, és én élek, úgy lesz, ahogy maga akarja, s ahogy énhozzám illik. Az arcképet tartogatom régen a maga számára, de sem én, sem a kis titkárom nem tudunk arcképet pakolni. Ámbár most jut eszembe, hogy van egy furcsa, pici képem is,

azt küldöm egyelőre. A meséjét, kisleányom, nem tudom megírni, mert babonás vagyok, mint maga jól tudja vagy érzi. Egy rózsaszirmot küldök, megcsókoltam, de ha nem értékes, eldobhatja. Nagyon nyugtalanít a maga egészségének furcsa, lázas, rossz állapota, nyugtasson meg hamar pár sorral. Nagyon kedveli kisleányát:

Ady Endre.

P.S. A verse nagyszerű Ady-vers, jó vers.

989 BRUCKNER RIZÁNAK

[Budapest, 1914. jan.]

Kedves, nagyon kedves kisleányom,

egyszerre szégyenít meg és örvendeztet figyelmes finomságával. Karácsonyt otthon töltöttem, egészségben s örömben Érmindszenten. Oda érkezett a maga kedves küldeménye s jókívánó üzenete. Édes kis Riza, a napokban küldök magának egy nagyobb fényképet. A doktorokkal nem bírok, még tíz napot kell töltenem egy más szanatóriumban. Úgy gondolom, hogy e hó második felében hosszabb útra kelek, s Páris lesz az első stációm. Mikor látjuk mi egymást valaha?

Nagy szeretettel

Ady Endre.

990 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Budapest, 1914. jan. 4.]

Édes jó Itókám és Gyurkám,

hétfőn 11-½12 órakor meg fog látogatni benneteket egy vagy másfél órára Zsuka asszony. Én is el fogok menni, s én, ha lehet, nálatok vagy valahol veletek ebédelnék. Ha valami ezt lehetetlenné tenné, gyertek el ma, ha tudtok, megmondani, vagy küldjetek táviratot. De én azt hiszem, hogy lehet.

Csókol benneteket

Ady Endre

991 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1914. jan. 17.]

Édes jó Lacim,

most talán nekem kellett volna sietnem, hogy lássalak. De aznapon utaztál el, amelyiken kerestelek, hogy bejelentsem magas látogatásomat. Most a Park-szanatóriumban vagyok, s két-három hétig nem szabad külföldi útra gondolnom se. Akkorra talán kiszedik aortámból, tüdőmből és májamból az egyetlen hívet és értékeset, amit a szerelemtől kaptam. Kár, hogy

megint csak Berlinre lyukadtál ki, nekem azért jó, mert most már okvetlenül Berlint is útba fogom ejteni. Ez az első jelentésem. A második, hogy amit én se levélben, se telefonon nem tudok, köszönettel megfoghatom a kezed. Mit jelentett az írásra való hivatkozás a múltkor, telefonon? Ha az, amit gondolok, meg fogod, meg kell látnod, hogy nem lesz közöttünk több financiális ügy, lezárultak. Milyen jó volna, s gondolom, lehető, ha Berlinből átjönnél velem pár napra Párisba. Ha én indulok, tudatlak. Megkérdem, ki magyarok vannak ott veled, ott vagy-e egyáltalában, s lehetsz-e egy kicsit velem is.

Nagyon szeret

Adyd

992 BRUCKNER RIZÁNAK

[Budapest, 1914. jan.]

Ne haragudjon, de most nem tudok másféle arcképet küldeni. Ellenben, mihelyst lesz, fogok, de tartom olyan szótartónak magát, hogy a viszonzást egy kicsit előlegezi.

Szeretettel

Ady Endre

993 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Budapest, 1914. jan.]

Kedves kis Alice-om!

Lássa, új szanatórium, s megint kéthetes halasztása a vágyva vágyott kiutazásnak. Kedves kislányom, fölfrissít a maga belső-külső tavasza. Tavasz, amely már perzselni s perzselődni is tud, de mai embernek a legigazibb ver sacrum. Aranyos s nekem kiváltképpen édes a kis verse, amennyire hiányos németségemmel, melyet érzésem és ösztönöm támogattak, hozzám férhetett. De a kis „csacsi” Alice írta. Fölindulni és „reszketni” tud. Hogy él, kislányom? Szép a telük? Kik a barátnői? Új kötetem késve csak a jövő hét végén jelenik meg.

Édes kis kollégáját, Alice-át szeretettel köszönti

Ady Endre

994 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1914. jan.]

Kedves, kisleányom,

látja-látja, én megint egy másik szanatóriumban vagyok. De ez már azután igazán utolsó. Kegyetlen dolog, hogy emiatt tervelt utazásom is késik.

De van nagyobb írnivalóm is ennél. Mi van magával, édes kisleányom? Jobban van, vagy jól van végre egészen? Vagy - ne adj Isten - még mindig beteg? Vagy talán nincs is már Budán? Vagy elcsapta III. apját? Írjon pár, rövid szót. Szeretettel simogatja meg kis mindig-lázas fejét szerető

III. apja

995 SZOMBATI-SZABÓ ISTVÁNNAK

[Budapest, 1914. jan.]

Kedves jó barátom,

valóban nem a legjobb az egészségem, s most megint új helyen, a Park-szanatóriumban vagyok. De jobb szívvel, jobb akarattal sehova se mennék, mint ilyen alkalomra. És bízom is az én szörnyű erőpróbáknak kitett, ős, rusztikus fizikumomban, hogy február 8-án Kisvárdán leszek. Érthető ugye, hogy ezt az ígéretemet nem föltétlenül tehetem meg, de viszont *akarok lemenni*. Szeretettel köszönti társa és rokona

Ady Endre.

996 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1914. febr. 3.]

Édes jó Lacim,

még egyszer s utoljára engedd meg, hogy ama bizonyos ügyem elintézéséért s figyelmes gondoskodásodért köszönetet mondjak.

Itt vagyok még mindig, mert úgy akarok elindulni, hogy legalább ez a sötét gond ne üljön a hátam mögött. A kúrám csak február közepe felé fejeződik be. Bár nem üzentél, kérdezni foglak utam előtt, hogy Berlinben leszel-e. Hátha csakugyan kijuthatnék, s csakugyan kimegyek Párisba menőben pár napra. A verskötetem a Máli ezerszínű, de szép borítékja miatt késett vagy hat hetet. Pénteken jelenik meg, azonnal küldetek neked, de nem köttetem, mert nem tudom, hogy szereted. Jó könyv, sőt ifjúan szép könyv, de tudom, hogy most már nincs tovább. Tegnap beszélgettünk Kaffka Margittal és Ignotusszal: mi hárman fogunk hamarosan a legrettentőbb, legutolsóbb végre jutni. Nem tudunk ma már tempót tartani a csupán címzetes, de jóval ügyesebb és kezesebb talentumú írófélékkel. Kihullunk, s nem is veszik észre, hogy kihullottunk.

Mit csinálsz?

Nagyon szeret s minden szépet, nehéz és könnyű jókat kíván

(Kedd.)

Adyd.

997 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1914. febr. 9.]

Szeretett, jó Lacim,

megint bajaim voltak: egyhetes lázam volt az injekcióktól. Most már, azt hiszem, szinte túl vagyok rajta, egyet-kettőt, ha kapok még. Az [ama] bizonyos cikkeidet olvastam, szerettem, meg is értettem, de nem örömmel. Nem vagyok ítélőmesterségre teremtve, ha olykor merek is ítélni, de úgy látom, hogy most megint új, választott paripád van, akin ülsz. Irigyelnélek még ezért is, ha nem gondolnál gyakran és sokakra - ide. Itt vagyok, készülődöm, két és fél év óta, Magyarországon (Grünt és Bécset leszámítva), engem ez a tragikomikus Ország érdekel is, de valamit már illenék távol töltenie az embernek szent hazám ostoba primitívségeitől. Azt már - sajnos - nem tudom magammal se elhitetni, hogy künn és távol éljek. Pedig jobb, higiénikusabb, szebb, úribb, jobb volna, olcsóbb és kedvesebb. Írok neked (pedig talán van, aki mindenről tudat) egy csomó írói (s te érted), színpadi traccsot. Leveled még itt ér be (*Nyugat*), s ezután megírom, merre visz utam. Nagyon szeret

Adyd.

998 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. febr.]

Édes kishúgom,

vidám lehet, mulathat sokat-sokat maga most valahol. Talán már eszébe se jut a maga bátyja, aki most meg már ebben a szanatóriumban, mely különben nagyon szép és mulatságos, pusztítja napjait. Nem tart már soká: néhány nap, és én csomagolok Berlin, illetve Páris felé. És hát úgy megyek-e el, hogy nem látom az én drága kishúgomat. Be jó volna, e hó vége felé egy szép téli út Erdély felé - búcsúként Magyarországtól. Nagyon-nagyon gyöngéden simogatom a haját gondolatban, s ha bárhol mulat, ne felejtse el ragaszkodó bátyját.

999 BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest], 1914. febr. 15.

Ötven koronát kaptam. Most csak így nyugtázom. Addig is, míg másként tehetem, szeretettel köszönöm

Ady Endre

1000 ADY MARISKÁNAK

[Budapest, 1914. febr. 22.]

Édes Mariskám,

beteg voltam, azért nem válaszolhattam. Örömmel vállalom a komaságot. Remélem, a keresztfiam ép, erős, Ady-vérre ütő, mokány magyar. A címem mindig a *Nyugat*. Lehet, hogy pár

nap múlva külföldre utazom, de a levelek utánam jönnek. Írd meg, mivel lehetnék leghasznosabb a kis keresztfiam számára. Ha én nem válaszolok rendesen, azért nem vagyok indolens. A te dolgodban is rokoni buzgósággal eljártam.

Csókol gyermekeiddel együtt bátyád

Endre

1001 HAVAS IRÉNNEK

[Budapest, 1914. febr. 25.]

Édes kisasszony,

beteg vagyok, s ma este csak ezt a verset tudtam leírni. Még holnap, csütörtökön, okvetlenül küldök még egy verset. Úgyhogy péntek hajnalban ott lesz szedhetésre készen. De még *okvetlenübbül* kérek helyet fenntartani egy Figyelő számára. Fehér Dezső nagyváradi lapszerkesztő jubileumáról akarok megemlékezni, mely szombaton lesz. Nékem főszerkesztőm, tanítóm, segítő barátom volt, s lapjától egy sereg nagy talentum került ki. Kérem, holnap telefonon megüzenve megnyugtatni, hogy ez mindenesetre befér. Osváttal tudassa, hogy ügyében Zilahra levelet írtam.

Kézcsókkal üdvözli

Ady Endre

1002 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1914. febr.]

Drága, jó Lacim,

mióta levelemet bejelentő levelemet megírtam neked, csak annyi történt, hogy még mindig itt vagyok. Vagy kétszer meg akartam halni, de nem sikerült. Három nappal ezelőtt 14 órás - bocsánat - csuklásom volt, s bár az orvosok nem veszik bizonyosra, félek, a szívem okozta. Azért mégse várok már, csak egy-két napi pihenést, s megyek végre valamerre. Berlinben vagy-e még, nem tudom - gondolom, igen. Minap Jásziéknál hármasban beszéltünk sokat sok okból és sok szeretettel rólad. Úgy látjuk - egymás közt, megértve és fájlalva állapítottuk meg -, nem leszel a mienk már, nem jössz - talán helyesen - Budapestre, de - félünk - Berlint is túlhagyod. Kérlek, nagyon kérlek, ha csak két szóval kíméletlenül is, de írj véleményt a *Ki látott engem*-ről nekem. Biz' isten - majdnem aggasztó lehetne - nem is gondoltam megjelenésekor, hogy ez a könyv az enyém s legalább az én számomra majdnem köteles szenzáció. De most érezni kezdem. S öt-hat ember mondja meg privatim, érdemes volt-e ezért nyújtanom az életemet? A nyilvános megmondások valóban nem kellenek. Ignotusom cikke példája annak, hogy mihelyst ma már rólam kell kifelé vallani, milyen ötletes ostobaságokkal térnek ki a bevallás elől még ilyen előkelő tanúk is.

Ölellek és szeretlek, drága Lacim, ha írsz, írj a *Nyugat*-hoz. Tudatlak, merre veszem utamat.

Adyd

1003 HATVANY LAJOSNAK

[Cirkvenica, 1914. márc. 6.]

Drága, jó Lacim,

nagy nehezen idáig elszállíttattam magam. Hogy innen merre megyek, nem tudom. Bejelentem neked, hogy rengeteg sokat írok, mihelyst levélnyi erőm lesz. Keserves és mulatságos dolgokról, melyek egy részét sejted Ignotuson át.

Ölel, nagyon szeret

Adyd

1004 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Fiume, 1914. márc. 9.]

Drága Gyurkám és Itókám,

hát végre a tengeren; debuisset pridem. Sokkal jobban vagyok. Hogy kértétek a P. L. M. jegyet? Ventimiglia és viszont? Most a dalmát partokon járok, de központi címem Hotel Europa, Fiume. Onnan bárhová utánam küldik, vagy ott találom leveleimet.

Szeretettel csókol

Adytok

1005 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Fiume, 1914. márc. 9.]

Fáj, hogy telefonon se köszönhettem el, de úgy vittek a vonathoz, mint a kórházba. A tenger hű és jó maradt hozzám, máris jobban vagyok. Központi címem Fiume, Hotel Europa. Most éjszaka van a dalmát partok mentén.

Kezeit szeretettel csókolja híve

Ady Endre

1006 BIRÓ LAJOSNAK

[Spalato, 1914. márc. 9.]

Csókollak, kedves Lajosom, ha visszakerülök, ígéretem szerint jelentkezem nálatok. A tenger gyógyít. Nagy szeretettel csókolja a Jolán kezeit, s ölel téged, Veronkátokról meg nem felejtkezve

Ady Endre

1007 FENYŐ MIKSÁNAK

[Spalato, 1914. márc. 9.]

Kedves, jó barátom,

a tenger jót tett, de ha lehet, mégis megírom a *Nyugat*-nak szánt cikkemet. Ha most nem, a jövő számra. Kérlek azonban, közös érdekünkben, ne beszélj sokakkal az afférról. Kóborlok az Adrián. Levélgyűjtő hely: Fiume, Hotel Europa.

Tieiddel ezerszer köszöntve

Adyd

1008 STEINFELD NÁNDORNAK

[Spalato, 1914. márc. 9.]

Kedves Nándorom,

hála istennek jobban vagyok. A tenger nekem jó barátom. Rövid dalmát úton vagyok. Címem marad tovább is a „központ”: Fiume, Hotel Europa. A *Nyugat* elküldte már két ízben a leveleimet. Mi újság? Hogy vagy, elárvult fiacskám? Írj nekem addig is, míg viszontlátlak.

Ölel

Ady

1009 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Fiume, 1914. márc. 10.]

Világ-ot múlt vasárnapi számmal együtt küldesd nyolc napig címemre: Fiume, Hotel Europa. Írj

Adytok

1010 STEINFELD NÁNDORNAK

[Fiume, 1914. márc. 10.]

Azonnal fölkeresni Hajdú Liliéket: táviratozzák meg Venezia poste restante nevemre, mikor lesz márciusi ünnep. Küldjék és milyen verset?

Ölel

Ady

1011 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Velence, 1914. márc. 11.]

Kedves jó Aladárom,

összevissza kóborgok az Adrián, s e bolond mulatság mintha jót tenne. A *Nyugat* dolgában kevesebb indulattal vagyok, de azt hiszem, jó lesz egypár számba nem írnom. Nagyon azt vélik már, hogy ellehetnek nálam nélkül. Az én központi címem: Fiume, Hotel Europa. Nem tudom még, meddig maradok. Feleséged kezeit szeretettel csókolja, téged csókol

Bandi

1012 HATVANY LAJOSNAK

[Velence, 1914. márc. 11.]

Édes, jó Lacim,

bár a tenger, melyen állandóan csatangolok, jót tesz, annyi erőt még nem adott, hogy hozzád tervelt hosszú levelemet megírjam. Talán jobb lesz, ha lehűlök egy kicsit, nehogy megint valami kivénhedt, komikus szamarat láss bennem. (De nem ellened, hanem neked fogok panaszkodni. N. B.) Címem a *Nyugat*.

Szeret s ölel

Ady Endréd

1013 STEINFELD NÁNDORNAK

[Velence, 1914. márc. 11.]

Drága fiam,

én csak kirándultam Velencébe, címem egyelőre tovább is Fiume, Hotel Europa. Az expresszedet, melyet táviratban ígértél, talán még itt kapom. Mi újság? A *Nyugat*-nak nem akarok írni, talán hetekig nem. Kissé fáraszt a folytonos hajózás, de jót tesz.

Édesanyádnak add át üdvözletemet. Szerető, öreg apád

Ady

P.S. Mi van Ilonkával?

1014 ADY LAJOSNAK

[Velence, 1914. márc. 11.]

Édes jó Lajoskám,

címem (bár most Veneziába rándultam át), változatlanul, legalább egyelőre Fiume, H. Europa. Bár Fenyő kijelentette, hogy az egész afféromat megírhatom a *Nyugat*-ba, s Ignotus is írt

egypár legyezgető, engesztelő szót; mégis a te tanácsod szerint cselekszem. Fáraszt a tenger, de jót tesz, nagyszerűen eszem megint.

Csókol Annussal sokszor

Banditok

1015 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Fiume, 1914. márc. 15.]

Dalmácia és Velence után ismét a Quarneróban. Sok napsugár, étvágy, de hallatlan idegesség. Gondolom, a hét közepén Pesten leszek.

Csókolja szeretettel a kezeit

Ady

1016 ADY LAJOSNAK

[Fiume, 1914. márc. 15.]

Drága Lajoskám,

írtam s táviratoztam is, hogy Ignotus előbb pár sort, azután kéziratkérő sürgönyt s végül egy nagyon szép levelet küldött, melyben elsírja magát, hogy ő van megsértve. Azonban kéziratot a *Nyugat* számára már semmiképpen sem írhatok; úgy látom, a jövő héten Pesten leszek. Onnan Mindszentre megyek. Állapotom állandóan javuló.

Annussal egyetemben csókol

Endrétek

Nem tudom Pintér, Imre s a többiek címét. Köszöntsd őket nevemben.

1017 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Fiume, 1914. márc. 15.]

Drága jó Gyurkám és Itókám,

várhatom én a ti értesítéseteket. Ellenben a piszkos P. L. M. már értesített: nem ad jegyet. Jó volnék, eszem, mindig a tengeren. De büdös idegeim javíthatatlanok. Aludni nemigen tudok, holott lefekszem. Mit csináltok drágáim?

Csókol

Adytok

Ha a hét közepén hazamennék, nem jöhetnél elém erre?

1018 LANDHERR GYULÁNÉNAK

[Buccari, 1914. márc. 16.]

Nagyságos jó asszonyom,

ne haragudjék a maga igaz, alázatos hívére. Olyan állapotban raktak, vittek vonatra erőszakkal barátaim, mint a múltkor a kórházba. Nem voltam látogató erőben s kedvben még a legkedvesebb emberek számára sem. Remélem, a maga jósága bűnbocsánathoz juttat. Csavargok az Adrián, voltam Dalmáciában s Velencében. A tenger nagyszerű és jó hozzám, jobban vagyok. Pesten a viszontlátásig - csókolja a kezét hűséges híve

Ady Endre

1019 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Buccari, 1914. márc. 16.]

Kedves, kicsi lányom,

bocsásson meg, hogy csak így adhatok hírt magamról. Halálos betegen, kedvetlenül jöttem, kényszerítettek az Adriára. Alig két hete kóborgok itt, voltam Dalmáciában, Velencében, s már jobban vagyok. Ez a kártya immár a legkomolyabb ígérete egy hosszú levélnek. A hét közepén Pestre megyek vissza. Onnan Páris előtt Érmindszentre nézek haza. Csókolja szeretettel kicsi lányát

az apja.

1020 STEINFELD NÁNDORNAK

[Buccari, 1914. márc. 16.]

Drága fiam, Nándorom,

újra köszönöm, nagyszerű fiú vagy. Megtáviratozom, hogy a hét melyik napján megyek vissza. A francia jegyet nem kaptam meg. Pesten pár napot töltök, s hazamegyek egy kicsit Mindszentre. S majd azután Berlinbe és Párisba. Erőm, egészségem állandóan javuló, persze agg koromhoz képest.

Isten veled, édes fiacskám, ölellek

Adyd.

1021 ADY LAJOSNAK

[Abbázia, 1914. márc. 17.]

Édes jó Lajoskám,

a *Nyugat*-ból mégiscsak kimaradtam most, s ez tán jó is. Megtáviratozom, ha Pestre érkezem. Onnan hazamegyek egy kicsit Érmindszentre. Sajnos, az idő itt csúnyábbra fordult.

Csókol Annussal együtt szerető

Banditok

1022 HATVANY LAJOSNAK

[Fiume, 1914. márc.]

Kedves, jó Lacim,

hát végre meg tudom írni talán levelemet, mellyel régen fenyegetlek. Ez a tizenkét nap az Adrián, holott három volt belőlük napos, megint visszatérített a bölcsességhez. Mégis újabb fölvonás s függöny után hadd számoljak be neked nyomorult dolgaimról. Ignotus írt rólam a *Nyugat*-ban, bizonyosan olvastad, s én is csak azt mondhatom, előkelő Ignotus-írás. Két-három napig bírtam a harcot, azokkal a rám rohanó Ady-imádókkal és *Nyugat*-ellenesekkel, kik Adynál Adybbak akartak lenni. Végre, természetesen, én lettem a kapacitálhatóbb, a gyöngébb, s talán jól tettem. Akkor, amikor a *Pesti Hírlap*-ok még úgy írnak a „különcködő" Adyról, mint kilenc évvel ezelőtt, engem a *Nyugat*-nak így látni meg és így mutatni föl nem szabad. Ez az írás hideg, szeretetlen, óvatos, mely egy-egy furcsa jelzőjével ötször annyit von vissza, mint amennyit előbb tíz sorban adott. Azután még én élek, aktív költő volnék, ügyes-bajos ember, nem ismerem el most még azt a jogot senki számára, hogy emberi gyarlóságaimat így s ilyen formában emlegesse. Egyébként is lázasan izgékony idegeim dolgoztak, meg azután újabb és újabb méltatlankodók jelentkeztek. Ráadásul, mikor a te leveledet megkaptam, az volt a gyanúm, hogy Ignotus, kinek a te visszahódításod szívén fekszik, talán a te közölt impresszióidnak deferált. Egyszóval feketének, csúnyának s velem osvátosan elbánni akarónak láttam Ignotust. Elhatároztam, hogy néhány hónapig, míg okosabbat nem tehetek, egyszerűen nem írok a *Nyugat*-nak. Írjanak az Osvát zsenijei, egyébként is írjanak mások, ha életem folytatásának egyetlen igazolása, a kötetem, ennyire nem igazolt. Azóta Ignotus írt két ízben is, táviratilag kéziratot kért (ezt már későn), s én is válaszoltam őszintén, de már higgadtan és békét ígérően. Utolsó hosszabb levelében még egy kicsit szerepet is cserél, és - haragszik, mert én haragudni mertem. Ha szeszélyesnek is tartalak, drága Lacim, de nagyon okosnak, meg azután hiába, csak szerepet vállaltál, ha meguntad is, az életemben. Adj egyszer, de ne hirtelen, tanácsot, hogy kerülhessem én el az ilyen válságokat? Ha vissza tudnék menni újságírónak, vagy regényt vagy darabot írnék, rendben volna. De harminchét éves vagyok, lírázom, szanatóriumi foltozgatással kísérelgetem a lehetetlent: a régibb életet, a fiatalságot élni. És az emberek türelmetlenek, unatkozók, nem akarnak beletörődni, hogy még élek, vagyok s írok. Segíthetne itt egyévi teljes elhallgatás, elbúvás, remeteség vagy falun, vagy Páris egy zugában? Mert vénülten állani szemben a „saját táborom" embereivel is, s csökkent hadakozó erővel fogadni támadásokat, melyeket kivédeni, visszaverni csak harminc éven alul öröm és passzió, már képtelen vagyok.

No, most e sok siránkozás után hadd írjam meg, hogy az Adria jót tett, s olykor-olykor vidám is vagyok. Ha lehet, pár nap múlva Pestről kimegyek Párisba, de csak rövid időre, s ez se egészen bizonyos. Úgy gondolom, hogy te most Párisban lehetsz, hacsak, mint egyik Hevesytől hallom - Feri példájára Rómába nem mentél. Mikor lesz a berlini premiered, s általában mikor leszel megint állandóbban Berlinben? Ha írsz, írj a *Nyugat*-hoz. Nagyon szeret, ölel, s bocsáss meg, hogy így asszonyosan elsírta magát előtted

Adyd

1023 STEINFELD NÁNDORNAK

[Fiume, 1914. márc. 18.]

Esti gyorssal érkezem, titok; egyedül várj; Királyban szobát foglalj.

Ady

1024 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Budapest, 1914. márc. 19.]

Megérkeztem. Nálatok ebédelek; talán telefonálj. Zsukánk csókol.

Banditok

1025 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Budapest, 1914. márc. 21.]

Holnap délelőtt Zsukával akarsz-e kirándulást Gödöllőre vagy Visegrádra; ott ebédelnénk, este haza.

Belzebub

1026 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Budapest, 1914. márc.]

Kivételesen kedves és szeretni való kislyányom,

köszönöm a levelét s a hirtelen arcképecskét.

Én most jöttem vissza az Adriáról, ahol két hétig kóboroltam. Voltam Dalmáciában, s töltöttem pár napot Velencében is. De gondolhatja, ha arról van szó, hogy magát és éppen Velencében láthatom, bármikor, halálos betegen is rohanok, pláne az én drága Veneziámba. Írja meg, hogy mikor s hogy kivel, kikkel lesz ott? Úgy csinálnám, a maga értesítése szerint, jövendő útiprogramomat. Egészségem: ideges nyugtalanság, néha-néha melankólia, elégszer szívbágyadás és szomorúság és sok veszedelmes képzelődés. De szeretem magát ily kevésért és ilyen távolból és ilyen ismeretlenül, kicsi lányom: ez meg mintha még el nem fogyott fiatalságot jelentene. Írjon - olyan kevesek írása szerez félannyi örömet is, mint a magáé. Nagyon kedveli magát

Ady Endre.

1027 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Budapest, 1914. márc.]

Kedves, édes kislyányom,

nem tudom, Budapesten van-e még s egészséges, boldog, és gondol-e még reám? Az Adriáról, honnan visszaérkeztem (fogalmam sincs róla, merre kellene most már utamat venni?), hírt adtam magamról magának. De erre válasz nem jött. Talán megírtam már magának, kicsim, hogy nagyon talentumtalan levélíró vagyok. Csak akkor tudhatna meg rólam mindent, ha egyszer, végre, mégiscsak szóba állhatnánk egymással. És soha az én leveleimből nem fogja megtudni, mennyire hozzátartozik már a maga személye, levélírása, elképzelése az életemhez. Most már jobban vagyok, csak a szívem bakafántoskodik néha. Írjon, kicsi lyányom a maga

III. apjának.

1028 HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1914. márc.]

Drága jó Lacim,

érre a levélre, mint pótlevélre, megint napok, hosszú napok óta készülök. Az Adriáról visszakerültem, jót is tett az ottkóborlás, de furcsa, aggos állapotomon alig változtatott. Megette a fene: nem tudok én már haragudni sem. Ignotusszal s a *Nyugat*-tal is kimagyaráztuk egymást. Fáraszt minden affér, s alig-alig tudom magammal elhitetni, hogy egyik-másik mégiscsak az enyém. Mint elképzelheted, habár csodálatosan, reflexesen, élnek még bennem a régi újságíró-kíváncsiságok, mennyire és még jobban eltávolodtam, akikhez igazán sohse tartoztam, a te íróbarátaidtól. És mégis hallomásból is örülök az öreg Sándor és a János sikerének, ezek talán még mindig nekem is szatiszfakciók. De most már szeretnék tudni rólad, s szeretném, ha válaszolnál is végre. Hiszen csak Fenyő Maxától tudok rólad valamit, s persze, semmi pozitívet. Azt sem, hogy hol vagy, mi érdekel most, s kikünkkel érzel még valamelyes szolidaritást?

Nagyon szeret bármiképpen, s ölel

Adyd

1029 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Érmindszent, 1914. ápr. 15.]

Drága Itókám és Gyurkám,

mióta nem láttalak, majdnem meghaltam. Harminckilenc fok huszonnégy órán át. Mindegy: ezt is kihevertem, s a titkárral hazahozattam magamat. Itt pedig fölséges idő van: kár értetek.

Adytok

1030 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 16.]

Szeretettel a tiétek szegény Ady Endre.

P.S. Ha a titkár jelenti, hogy versek indultak, utaltass ki 150 koronát. Kell, mert kell - mondaná Zsófia.

1031 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 16.]

Édes jó Lajosom,

itthonról, hova 39 fokos lázban hoztak, de ahol már javulok (moraliter is), mindőtöket szeretettel köszönt a viszontlátásig, sőt a látogatásig (ha szabad)

szerető Adytok

1032 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 17.]

Vasárnapi-nak versek mentek. Schöpflinnel legalább százötvenet folyósíts. *Világ*-i is megy. Lukácsnak írok. Címemet titkolni. Ölel

Bandi

1033 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 17.]

Drága, árva fiam,

én enni már tudok, de aludni gyengén s köhögni jobban, mint valaha. Telefonálj Nyanyucinak, hogy küldjön azonnal expressz medinált, legalább tízet. Ments ki előtte, nagyon-nagyon gondolok reá, de sok bajom van. Holnap írok hosszabb levelet neki. Ugyanakkor Lukácsnak is. Nagyon jó, kedves, derék fiú vagy, édesapám rajong érted. A *Nyugat* és Király levelei egész hétfőig jöjjenek. Itt van három vers, de mondd Schöpflinnek (d.e. Franklin, d.u. Vármegyeház u. *Vas. Újság*), hogy öt versért utaljon, s te küldd táviratilag. A *Világ* versét is elküldtem. Írj nekem még. Édesanyád kezeit csókolom. Édeseim üdvözölnek. Légy okos, ha valaki címem kérdezi, aki veszedelmes, tanítsd ki a két portást is.

Szervusz. Csókollak

Ady apád.

1034 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1914. ápr. 19.]

Drága jó Gyurkám,

ha rögtön írsz, leveled még itt kap. Mi újság? Mit tanácsolsz tennem vagy ne tennem? Valószínűleg kirándulok Erdélybe. Berándulok, ha lehet. Írj mindenről sokat és hozzád illő majesztással. Itókát csókolom. De téged is, kutya, habár Zsuka-párti vagy.

Adytok

1035 MENCZEL LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 19.]

Mélyen Tisztelt Főtitkár Úr,

ne csodálkozzék sem egy ismeretlennek alkalmatlankodása miatt, sem azért, hogy rögtönösen kérem az Ön legteljesebb diszkrécióját. Véletlenül pottyantam ebbe az ügybe, hazakerültem Érmindszentre (Szilágy vm.), szüleimhöz, 10-12 napra. Az apám, Ady Lőrinc, az érmindszenti ref. egyház főkurátora is, akit e minőségben nagy sérelem ért. Az Önök pénzintézeténél valami 120-140 ezer koronával van érdekelve egy érmindszenti földbirtok. Egykor nemrégen néhai szegény dr. Balássy Endre bátyámé volt, most gyermekeié, Balássy Miklósé és Júliáé. A tanyabirtokon kívül egy jó tucatnyi értékes belsőség, ház és novatelek tartozik e birtokhoz. Többek között az a telek is, mely a ref. parókia közvetlen közelségében s 42 év óta használatában volt. Apjuk halála után a szorongatott Balássyak e nagyon értékes telkeket szeretnék pénzzé tenni. Így vették el s adták el a ref. eklézsia által birtokolt, gyönyörű fás telket is. A ref. egyház nem akart az elbirtoklás igényével és jogával föllépni. Nem (s - őszintén szólva) a Pesti Hazai fáj az itthoniaknak. De valami szatiszfakciót óhajt a kijátszott egyház, mely sohse hitte volna, hogy a telket elveszik tőle. Tehát énáltalam akarják tudatni, hogy a Balássy-féle törzsbirtok az utolsó években vadvizes, mocsaras lett, ¾ részben szinte értéktelen, ezek a telkek az igazi értékek, s ezeket a banknak saját érdekében kiengednie nem szabad. Ezt a vidéken bárki hozzáértő megmondhatja. Én igazán se bank-, se földszakértő nem vagyok, de a dolgot így látom. Kérem, szíveskedjék ez ügyben édesapámat, Ady Lőrinc földbirtokos, év. ref. egyh. főgondnokot (Érmindszent, Szilágy vm) értesíteni. És még egyszer kérem ez ügyben az én levéli szereplésemet titokban tartani. Elvégre ez voltaképpen ma már csak a Mélyen Tisztelt Főtitkár úr intézetének hasznára megy, az érmindszenti reformátusoknak ez csupán egy csöpp bosszújuk, ami néha jogos. Szerettem volna precízebben írni körül a dolgokat, de Főtitkár úrnak játszva lehet utánuk nézetni és járatni. Még egyszer bocsánat a nem szokásos közbelépésért, diszkrécióját újból kérve, egyben a legőszintébb üdvözlettel híve

Ady Endre

1036 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. ápr.]

Drága jó Nyanyucim,

kevés jót írhattam volna, ha írhattam volna. De Nándorral üzentem: légy türelmes, bízó, okos. Én úgy köhögök, mint egy lokomotív éjjel-nappal. Holnap vagy holnapután, Nándornak

megtáviratozom, mikor indulok innen. Talán Pestre azonnal, talán előbb Erdélybe. De nem azért, mint te gyanakodol. Megmondok én mindig mindent neked. Levegőt akarok, napot és változást, ha megyek. Lehet, hogy Váradon megállok egy kicsit, ha - megyek. Köszönöm a medinált. Vehetek már akár hármat is belőle, nem megy az alvás. Türelem és erő, csak azért is, mamuska.

Szeret nagyon a te szegény, beteg

Adyd.

1037 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 20.]

Kedves kicsi lyányom,

pár hétig az Adrián kóboroltam, mint tudja. Azután megint a betegség. Kinevettem majdnem magát, mikor Perjámosból a meghűléstől óvott. Az estén 39 fokos lázzal tört ki rajtam az influenza. A doktorok megijedtek, hogy tüdőgyulladás. Pesten, hotelben feküdtem. Tíz nappal ezelőtt hazahoztak Érmindszentre. Jobban vagyok, gyönyörű a tavasz. De köhögök. Mint egy gyakorlott tuberkolotikus. Ugye ezek után talán régi könyörületességével megadja a bocsánatot a maga szegény kis apjának? Ugye maga írta a temesvári kártyát? Ott van-e még Perjámoson, s meddig marad ott? Én most[!] Erdélybe készülök, de szívesen cserélném föl egy perjámosi vagy, ha nem lehet (s ha lehet), temesvári úttal. Címem mindig a *Nyugat*, honnan bárhova utánam küldik a postámat, mert címemet mindig tudatom. Mi van a maga kis házassági regényével? Nagyon-nagyon áttetszik célzásain, hogy fölkészült már a házasságra. Csak éppen „becsületből" áltatja magát, hogy nem. Isten vele, kislyányom, szeressen tovább is egy kicsit. Ráfér a maga szegény

III. apjára.

1038 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 20.]

Drága Nyanyuci,

még mindig köhögős, lázas és álmatlan vagyok, de már jobban. Az idő gyönyörű. Mit csinálsz? Írj, ha hamar írsz, itt talál, mert betegen nem akarok másfelé menni.

Csókolja a kezedet szeretettel

Ady Endre

1039 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 20.]

Gyönyörű volt a virág, kedves az emlékezés, bolond, szép, amit éreztem érte. Másnap reggel vitettem haza magam, s nem volt már időm csak Kőbányán sürgönyözni magának. Az állomásfőnök vállalta magára a távirat föladását, s nem értem, hogy nem kapta meg. Azóta én

magam külön is írtam egypár sort, s mert válasz nem jött, azért csodálkoztam. Jobban vagyok, ha nem is jól: valamelyik napon utazom, Budapest vagy előbb Erdély. Akárhogyan is, nagyon-nagyon az enyém a Maga élete, emléke, szereti

Dyssa

1040 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. ápr. 20.]

Drága jó fiam,

a pénzt megkaptam, jól van, hála stb. Holnap vagy holnapután utazom. Hogy Pestre vagy máshova, megtelegrafálom. Írni kellett volna, de a köhögésem olyan egész éjszaka és tuberkulotikusan gyanús, hogy nem tudtam. A *P. Napló* egyelőre elmarad. Most a *Népszava* a sürgős május 1-re, s a *Nyugat*. Na meg talán Csécsy. Talán holnap kapok tőled még levelet. Az itt érne, talán még holnapután is. A *Vas.i Újság*-nak, Schöpflinnek külön köszönd meg a pénzt. Nyanyucinak referálj dolgaimról. Balázs Béláékat is nevemben üdvözöld telefonon. A fehér ruháimat talán add tisztítóba. Lukácsnak már tegnap elment egy okos levél. Gyurkáékkal s Ady Lajosékkal is próbálj telefonon beszélni. Semmi nagy baj. Legföljebb tüdővészes vagyok.

Szervusz, drága fiam, köszönöm, hogy jó, kedves, megbízható vagy. Édeseim üdvözölnek. Édesanyádat üdvözlöm. Ölel szerető apád

Ady Endre

P. S. Szólj a szobaasszonynak, a fehérneműmre gondja legyen.

1041 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Érmindszent, 1914. ápr.]

Édes, kicsi Alice-om,

sokhetes kalamitás és ágyban tartó betegség után most csak annyit üzenek, üzenhetek magának, hogy élek, s hogy élni akarok. És-azt, hogy szeretetem csak növekedett, s hogy magára, kicsi Alice-om, mint életem legszebb, talán sohse teljesedhető ígéretére gondolok. Ha erőm s időm lesz, majd többet írok, s talán megszidom, mert Fr. Z-nal közös levelet írt. De mindenesetre sokat fogok írni. Ha emberileg lehetséges, e hó huszonötödikén Pesten leszek. Nagyon szereti

a bátyja

1042 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. ápr.]

Drága jó Lacim,

elkéstem, nem tehetek róla, s most már nem is sejtem, Münchenben vagy Párisban talál-e a levelem. Remélem, utánad küldik, bár sürgőssége csak annyi: érezd mindentől független,

mindig melletted valóságomat. Az történt, hogy adriai utam után nemsokára ágynak dőltem, mint ez már rokkant vigyázatlanoknál szokásos. Majdnem mindig 39-fokos láz körül jártam, s a doktorok csak azért féltettek a tüdőgyulladástól, mert a szívem ma már nem bírná az effélét. Ezelőtt tíz nappal fogtam magam, s betegen, lázasan hazahozattam Érmindszentre. Valamit javult az állapotom azóta, de sok minden igazolja azt a két legutóbbi Röntgen-fölvételt, mely tuberkulotikus foltot mutatott a tüdőn. Igazán nem voltam az a poéta, aki ezt a finom, nagyon is költőtradíciójú betegséget megérdemelné. Itthon azonban nem tudok maradni, s holnap vagy holnapután elutazom innen, talán Pestre, mert hova is máshova? Azok közül, akik bennünket egyformán érdekelnek, csak Szép Ernő került a szemem elé. Kedvelem és sajnálom, mert most kellene a legtöbb továbblendülést mutatnia. *Nyugat*-ékkal béke van, de keserűségek maradtak mindkét fél szájában. Én ma már tudom, hogy ha egyáltalában van a *Nyugat*-nak ügye, már nem az enyém - semmit. Ami a magyar progresszívokat illeti, ne kicsinyeld és ne bántsd őket. Sok karaktertelenség takarózott be piros lebernyeggel, de a magyar progresszió mégiscsak, ma is még, a legszebb aktuális magyar küzdőcél. Miért marad el berlini premiered, vagy csak én nem tudok róla? És új vígjátékoddal megint Münchenbe mégy, vagy itthon adatod először? Groteszkül, paradoxul kezd életem egy kicsit a tiedhez hasonlítani. Túlságosan cézári, nem nerói, hanem a késő dioklécián: nem keresek semmit és senkit. Fogadom, ami, aki jön, adódik, kínálja magát, s kezdek keresztyén lenni. Higgyek egykét kedves bírálómnak vagy kritikus nézőmnek, hogy a húrok megereszkedtek? Védekezzek az ellen s magam ellen, ahogy tőled kérdeztem, tanácsot persze nem kapva? A legmulatságosabb, hogy folytonosan a házasság gondolata zaklat, izgat. Tudom, analizálom, s jó előre siratom, de éppen ezért alighanem megcsinálom. Ne fogadd megdöbbenve, ha majd valami őrült házasság történetéről foglak tudatni. Írj, hisz te nem vagy beteg, fiatal vagy, tudsz írni.

Nagyon szeret hűséggel

Adyd

1043 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Nagyvárad, 1914. ápr. 22.]

Drága jó Nyanyucikám,

ostoba dolog és helyzet ez az enyém. Levelet - tudod - már régen nem tudok írni. Itt Nagyváradon telefonon próbáltam végre az összetalálkozást. Ez sem sikerült, s te idegesen, betegen nem látsz, értesz jól engem így távolról, aki szintén ideges, beteg vagyok. Tudod, hogy szeretni, becsülni ma senki nálam jobban téged nem szeret és becsül. Leveleid kétségbe ejtettek, s a kis titkár finom és gyöngéd információi se vigasztalhattak meg életed és sorsod felől. Köhögős, virrasztott éjszakáimon ezerszer határoztam el: írok neked s egyetlen dolgot: meg kell gyógyulnod. Neked nincs jogod a halálhoz először önmagad miatt, ki fiatal, tetsző és előkelő vagy, azután gyermekeid miatt és azután azért, mert még olyan vagy, aki a legszebb, legnemesebb barátságokra tud hangolni nem egészen útszéli embereket. Meg kell gyógyulnod, s most, mikor családodtól érkezett hírek még erősebben riasztanak, az a tanácsom, hogy minden, emellett szóló okot külön-külön és együtt tisztelj meg engedelmességgel. Én - főképpen anyagi okok miatt - szeretném nyújtani a Budapesttől távollevést. Holott barátságom és vágyam szerint melletted kellene lennem. Most már - igazán csak zsebem és köhögős voltomért és miatt tovább megyek Erdélybe, esetleg Algyógyig. De akarom, hogy a te életed, mely nekem is olyan fontos, értékes és kedves, megmeneküljön. Fehérékkel voltam egy napig, s bár nem volt szükség rá, hogy ítéletemet valami módosítsa, Fehérné annyi adattal, de

viszont biztos, nem tettethető szeretettel szólt édesapáddal való találkozásáról, rólad, a „család, büszkeségéről”, hogy meggyőződésemben megerősödtem. Vasárnapra okvetlenül Pesten leszek, de ha nem így történne is, arra gondolj, hogy magadat kiéheztetni vagy halálba kergettetni hagynod nem szabad. Ha te elmégy egy szanatóriumba, ahol én okvetlenül látni foglak, leszerelsz minden machinációt, s megmented magad, gyermekeid s mindnyájunk számára a te legdrágább egészségedet és - életedet. Gondolj az én szerető barátságommal magad mellett, mert ott vagyok, ha nem is vagyok ott, s a jövő érdekében légy tűrő, okos, *praktikus*, főképpen olyan valaki, aki egészségre termett, tehát egészséges akar és *fog* lenni. Nagyon kér, kívánja, hogy szót fogadj a te legodaadóbb, leghálásabb híved

Ady

1044 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. ápr. 26.]

Megtalált, furcsa, legkedvesebb, kishúgom, ne várjon most levelet. Arcképeket küldök. Miért?

Mikor Pestre érkeztem, táviratozni akartam, de féltem, hogy kinevet. Úgy is féltem, hogy már előbb kinevetett.

Nagyvárad reakciója, írás, betegség miatt pedig nem írhattam, ahogy szerettem volna. Miket s hogyan szerettem volna. Öröm, szenzáció, élet-támaszték, hogy utálatosan leverten, de mégis elmentem Csucsára, magához. Mondja meg a világ legkedvesebb néniinek, hogy hálás vagyok úri, régi levendulás, legbecsesebb vendégszeretetükért.

Magához, kicsi Bertukám lesz még több szavam s hamarosan. Most sietek. Üzenek a *Nyugat*-ban. Talán kipótolja, magyarázza az elsietett pár sort. -

A réginél nagyobb szeretettel gondol magára

a bátyja

1045 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. ápr. 28.]

Ha elítélt engem, nagyon kedves, mindenkinél kedvesebb kishúgom, igaztalanul cselekedett volna. Hiszen a maga helyében én sem tennék talán másként, de én is igaztalan volnék. És most engedje meg, hogy alig érintsem egyetlen és sajnosan való mentségemet a betegséget, a legutálatosabb ideges kimerültséget. Sokszor eszembe jutott, mint tiltakoztam a maguk szanatóriumjóslata miatt, holott most megint komolyan szó volt, hogy szanatóriumba megyek. Konstanzba. Nem akarok menni, nem fogok menni, s nem lesz szükséges mennem - csak azért sem.

Változatlan szégyennel és dühvel fáj, hogy annyi készülődés után úgy kellett magamat Magának megmutatnom, ahogy tettem. Az az átkozott nagyváradi koincidens, voltaképpen annak a reakcióját érzem máig. Holott más vagyok, mint amilyennek látott, habár kedves, finom, türelmes ítélkező volt Maga. De mégis fáj, hogy sokkal erősebb, emlékeket jobban, szebben teremtő és őriztető módra nem látott először. Kár (magamról tudom), hogy falun,

egyedül kérlelhetetlen az ember, ha a levelet csak ígérik neki, de úgy ernyeszt ez a Budapest, úgy szétforgácsol, még akkor is, ha egészen jól vagyok. Úgy higgye, ahogy írom: minden napon ezerszer ígértem meg magamnak, írok. Mert vágytam, hogy ne felejtsen el, s mert akartam világosan megüzenni: - hiúságomat s ragaszkodásomat egyenlőn sértené, ha el nem hinné, hogy mindent s mindenben jó Endre bácsiként értő valakije vagyok - talán az első levele óta, de ezerszer inkább, mióta láttam s hallottam is. Nagyon örültem a virágoknak, mert drága kéz tépte és válogatta művészettel őket. Még jobban a másik két virágnak, szíve, szeme nagyszerű examenjeinek. Az egyszerűbb olyan nemes és originális, hogy az új Ady-kötetre kérem el ezennel. A néniknek mondja meg újból és gyakran, hogy nekem milyen erdélyi roccoco-ból, a legszeretnivalóbból - korból, fajból és szimpátiából valók. Maga pedig maradjon meg hű, jó, bízó kishúgomnak. Én talán hamarosan megint Érmindszentre megyek.

Szeretném elpanaszolni, mennyire bántanak a mai magyar dolgok innen közelről, s mennyire kellene egy akarat, mely akarná, amit én szeretnék akartatni. Aki rám parancsolna, s egyelőre legalább elvonna mindentől, ami ma olyan bántó és elviselni nehéz.

Minden szeretetét küldi

Endre bátyja

1046 CSIGHY SÁNDORNÉNAK

[Budapest, 1914. ápr.]

Kedves Margit,

legkedvesebb kis komaasszonyom, nagyon ostobául intézik az isteni hatalmak az emberi dolgokat. Ezer vágyam s okom volt, hogy közétek, hozzátok vágyjak, mint Mindszentről újból tudattam. Mert idegeskedtem, s már nem érhetett itt a te aranyos lapod, útra keltem, de valahogyan mégis erdélyi irányba. Nagyváradon kissé fáradtan és nagyon könnyelműen (de a mindszenti posta miatt is) kiszálltam. Két nap alatt agyonlumpoltattak, agyonünnepeltek, s leszedték kevés, Mindszenten szerzett erőmet. Csucsáig tudtam még eljutni, ott kiszálltam egy napra; de tovább nem mertem volna menni. Hullakocsi szállított volna vissza Pestre, s így is sínylem a dolgot nagyon. Ha idejében (itt Pesten kaptam meg) jön a te lapod, boldogan, kissé köhögősen, de vidáman vagyok köztetek. Hagyjátok meg azt a jogot nekem, hogy május folyamán mégiscsak lemehessek hozzátok. Hiszen szinte babonásan vágyom erre az útra s titeket otthonotokban látni. Sándort s minden tiéidet, kis keresztlányomat kiváltképpen csókolom. Nagyon szeret benneteket, s kezedet csókolja hű, régi pajtásod, vén komád

Endre

1047 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Budapest, 1914. máj.]

Édes, egyetlen, kis Alice-om,

bizony isten utálatos dolog, hogy nekem újból betegségről kell hírt adnom, s így mentegetőznöm. Ez a Budapest nem nekem való, határozottan esküdt ellensége az idegeimnek, túlfárasztja, gyilkolja őket. De látja, mihelyst lehet, először is az én kis ismeretlen lányomnak sietek írni. És sietek válaszolni egy kérdésre: ezer ismerkedni akaró levél közül is kiválasztja

az én jó ösztönöm azét, akinek nemcsak írni érdemes, de akit érdemes szeretetembe fogadni. Így történt ez magánál, édes Alice-om, s bizonyos, ha találkozunk, én százszorosan igazolva leszek. Terveim furcsák, mert idegeim állapota dirigálja őket, talán Konstanzba egy szanatóriumba, talán egy békés, csöndes erdélyi faluba megyek. Címem mindig a *Nyugat* marad. Írjon, kedvességem, kicsim. Itt küldöm az ígért képet, talán tetszeni fog. Ha nem is, szeresse énértem, s főképpen szeressen engem egy kicsit. Én nagyon-nagy ragaszkodással üdvözlöm kislányomat:

Ady Endre.

1048 SÁNDOR PÁLNAK

Budapest, 1914. máj. 11.

Tisztelt és kedves képviselő uram,

úgy akartam, hogy év végi köszönő levelem után már csak a hálás, köszönő fizetés jöjjön. Dehogyis fizetés (ez csúnya volna), hálás visszaadása annak, amiért engem hetekig jól kezeltetett a Szent János-kórházban. Azután a Liget-szanatórium kénytelen vendégének kellett lennem ismét hetekig, s csak azért nem az aránylagos gyógyulásig, mert az én számomra csak szobor, dísztemetés, halhatatlanság van, de krajcár nincs. Ma csak talán tőlem félszeg ez a panaszkodás (miért nem írok darabot, miért nem udvarlok valamelyes politikai akarkodásnak?), de én és ma megkérdezhetném, hogy miért kell bénává lennem mindünk ügyéért s legfényesebben nekem? Sándor Pál nagyszerű ember, de nem kötelessége, hogy buta, magyar igazságtalanságokat megigazítson. Ezt nem is kérem, de kérem azt, amit szíves, szerető szavakkal megígért. Hogy azt a kölcsönt, amit egyszer adott, ha nagy bajban, betegségben leszek, megrepetálja. Ezt kérem, s nem is merem sokasítani a szót: csak ennyit: sürgős. Valószínűleg a konstanzi szanatóriumba visznek el. Címem: Magyar Király-szálloda, Dorottya utca 2, itt fekszem, ha hébe-hóba erőszakkal föl nem öltöztettetem magamat. Nem tudom, hogy van Ön Jászi Oszkár barátommal, aki tudja az én siralmas állapotomat, talán (nem hiszem, hogy kell) kérdezze meg, vagy Vészi Józsefet. Ejh, ha én bizalommal s hálával fogadtam el először kiváló s nekem kedves valakinek segítségét, talán nem szorulok se korona-, se más tanúkra. Kérem, tartson meg engem úri és emberi becsületében. Higgye el, hogy az idők, e kor dokumentuma, hogy ma nincs két Sándor Pál, s Sándor Pálhoz nekem úgy kell fordulnom, mint egyetlen nobilishez.

Szeretettel, tisztelettel üdvözli régi híve

Ady Endre

1049 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. máj. 24.]

Alvás nélkül szerencsésen megérkeztem. Tudasd Nyanyucit és érdekelteket. Vigyázz ügyeinkre

Ady

1050 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Érmindszent, 1914. máj. 25.]

Drága Gyurkám és Itókám,

megérkeztem, remélem két-három hét múlva nem leszek ilyen kutyául. Küldjétek el már végre azokat a rólam s nekem szóló újságokat. És írd meg, fiam, mit küldjek pünkösdre? Hogyan érkeztél vissza? Itóka, te vagy az okosabbik és pontosabbik, írjatok. Édesanyám csókol benneteket. Szándéka valamit, amit csak sok baja miatt halogatott, küldeni nektek.

Csókol

Adytok

1051 PAPP VIKTORNAK

[Érmindszent, 1914. máj. 25.]

Drága Viktorom,

tehát itthon, nem jól, de elbizakodva. Gyönyörű a falu. Kérlek, azonnal csináltasd meg a kalapot. Ha lehet, kissé szélesebb karimával s a karima szegélyét is feketézve. Küldesd utánvéttel s olcsón, hamar. Jössz-e Mihályfalvára s azután erre?

Ölel, szeret gascogne-i üdvözlettel

Adyd

1052 DÉNES ZSÓFIÁNAK

Érmindszent, 1914. máj. 25.

Édes,

mindig jó s - ugye? - el nem veszthető Zsukám, én itthon vagyok Érmindszenten. Nehezen ment, hogy akaratlanságomból, zavaraimból s fekvőbetegségemből kiszabadíthattam magam. Adieu, Pest, s a betegséget két-három hét alatt fiatal egészséggel akarom kicserélni. Ne haragudj (te vagy a levélíró tudós), de most még kevésbé tudok levelet írni, mint máskor. Jó vagy, ajánlottad, ígérted, küldj árvaságomba illatot, parfümöt, könyvet is, de küldd el mindenképpen annak a megerősítését, hogy vagyok neked, s leszek mindig valaki. Drága és nekem egyetlen, új zamatú asszony, s ha rabnő is vagy, segíts engem egészséghez, hithez. Írj, nagyon szeretlek, szépen most, talán egyszer nem ilyen szépen.

Hű

Dysod

1053 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. máj. 25.]

Egyetlen, kicsi húgom,

ugye most nem ígértem hosszú levelet? Mert hazárd, bűnös könnyelműség lett volna. Nehéz volt hazahozatnom magam Budapestről, s most egyelőre néhány napig a tüdőmet kell teleszívnom falusi ájerrel. Kissé siratva bánkódni és gyógyulni, ki a voltakat, Pestet főképpen. Milyen fehérek, sokfélék és szépek voltak a virágai, szeszélyesen szépek. Ez maga, kicsi húgom, ugye, vagy csak nyarat vár a piros színre? Ne fájjon édesapjának újbóli közönyössége. Neki nincs máshoz kihez megtérnie, mint maga. És hogy csúfoljam, bántsam magamnak magamat, én jó apja leszek mindig Magának. Pünkösd után mégiscsak elnézek Erdélybe, ezúttal Zilah felé, s kocsin Csucsának. Majd értesülnöm kell, vajon egy-két órát megállhatok-e ott, s beszélhetek-e magával. A kedves néniknek minden szép üdvözlet. Megsimogatom így távol-közelből az én kis furcsa - kedves húgocskámat és szeretem -

Bandi bátyja

1054 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. máj. 25.]

Drága Nyanyucikám,

remélem már te is otthagytad Pestet, és gyógyulni fogtál, mint én teszem. Egyelőre csak reménységem van, de az van. Légy jó, okos, és írj.

A te szerető lengyeled:

Ady

1055 DUSCHNITZ ALICE-NAK

Érmindszent, [1914.] máj. 25.

Kedves, kis Alice-om,

kiragadtam magam a beteg, pesti tespedésből (kis-kis megszakítással hetekig feküdtem, s ezért nem írhattam), s most tegnap óta itthon, falun vagyok. Gyönyörű a május, a falu, s én tele vagyok egészség- és boldogságreménységgel. Láztól, úttól fáradtan nem írok most sokat, hiszen akármilyen kedvesen gyanúsított is meg, nincs türelmem, s talán tehetségem sem a levélírásra. De kívánom, higgye el, üzenem, hogy egyre elképzelőbben s jobban kedvelem magát, kisleányom. Mikor fogom, s fogom-e láthatni? Legyen jó, őrizzen meg, az avenches-i ifjú májusnak üzeni ezt az érmindszenti öreg május. És írjon mindig a *Nyugat*-hoz, mert onnan rögtön, bárhová továbbítják. Szeretettel simogatja meg haját, arcát gondolatban az ő kicsi leányának

Ady Endre

1056 TABÉRY GÉZÁNAK

[Érmindszent, 1914. máj.]

Kedves Uram,

a *Clematisos udvar*-ról még nem írtam, de írni akarok. Vasárnap jöttem át Nagykárolyon, de nagyon hajnal volt még. Írja meg, június hányadikán rukkol be? Szeretném önt egyszer Károlyon átutazóban lefoglalni egy kicsit. Mit csinál abban a boldogtalan városkában, pláne ha egészséges? Én, mert beteg vagyok, hazahozattam magam megint Érmindszentre.

Üdvözli szeretettel

Ady Endre

1057 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. máj. 28.]

Drága Nándorom,

mondd meg Lajosnak, hogy *minden* egyes darab fehérneműt küldjön majd haza. A harisnyák is (Ilonától) kellenek, hogy itthon mind rendbe jöjjön. Küldd el a Csécsy lapját is, nem kaptam meg. Lázamat nem mérem, de nem lehet nagy. Köhögni kevesebbet köhögök, étvágyam javul. Az áldomást mindennap megisszuk Somogyival, de jut neked is, ha jössz. Édesanyádnak add át szerető üdvözletemet. Írj.

Ölel szerető apád

Bandi.

Édesék jól vannak, szívesen üdvözölnek. Ha az öreg Adyt megint le akarod kötelezni, nézz és küldess utánvéttel egy nem túl cifra s nem túl nagy bőr dohányzacskót. Az én címemre.

Ady Endre.

Veronált azonban még sokat fogyasztok.

1058 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. máj. 28.]

Drága Lajoskám,

itthon vagyok, s már kezdek enni tudni. A többi talán megjön. A várva várt májusi eső után, mely ma érkezett. Édesék elég jól vannak. Nekem az álmatlanság s erős bélcsikarás a bajom. Drága Lajoskám, az átvett könyvek közül küldd el a Kozáry Pascal-könyvét. Már e számra[!] írni kellett volna róla.

Szeretettel csókol Annussal egyetemben:

Endrétek.

1059 HAVAS IRÉNNEK

[Érmindszent, 1914. máj. 29.]

Kedves Irénke,

kérem azt a pár krajcárt, ami még jár, azonnal elküldeni. A *Nyugat*-ot is kapjam a leggyorsabban. Béla menjen be pünkösdkor is, s esetleges leveleimet továbbítsa. Az egész redakciót szeretettel köszöntöm.

Úgy is mint őrangyalomat üdvözlöm

Ady Endre

1060 PINTÉR JENŐNEK

Érmindszent, 1914. máj. 30.

Édes jó Jenőm,

ne csodálkozz a nagy papiroson: nem azt jelenti, hogy sokat, hanem h[ogy] nagyot akarok írni. Baráti szeretetemről vallást kell-e tennem? - te ismersz s tudod: jobb vagyok a híremnél. Becsületemre mondom, nem fontos, mit ír rólam esetleg a lapod, sokkal fontosabb a te véleményed, az Imre Sándoré, tán meg egy-kettőé. Ezt érezhetted s azt is, hogy dölyfös tudok lenni, ha akarok, s ha egyetemi tanárságodnak ártana az én barátságom - dölyf ide, dölyf oda -, félreállok. Az *Irodalomtörténet* nem fogja kimondani az utolsó szót az én súlyos ügyemben - pardon. Vagy alkudni, ahogy ez a lap és társaság tud, talán én is tudnék, ha - mondjuk - akarnék. De Ady Endrét az *Irodalomtörténet* mégse verheti akképpen, hogy a rosszhiszemű s majdnem idióta Horváth Jánossal gáncsot vettet a jóhiszemű s szinte egészen idióta Loósznak. Kikutathatatlan kezdőbetűk még nem veszik el a te felelősségedet, s egy rossz Ady-dicséretről volna legalábbis annyi kifogásoló mondanivalóm, mint e szamár és rosszindulatú ismertetésről. Emlékezz rá, édes Jenőm, hogy nagyon meg fogod bánni ezt az értelmetlen megalkuvást: bármiként is fog alakulni e szegény, ronda, szeretett ország sorsa. Lapod a magyar politikához hasonlít: tíz évvel később fogja észrevenni, hogy mi is lett volna a szerepe. Például: Ignotus zsidó, szkeptikus stb., de szabad-e ilyen nagyszerű embert (akivel különben haragban vagyok) úgy kezelni, mint ti teszitek? Hiszed-e, hogy Kéki Lajos, vagy hogy hívják, ér valamit, avagy neked - Neked -, elég a karrierista filozófia? Hetekig beteg voltam, nem írtam senkinek, inkább, ha kellett, táviratoztam vagy írattam. Meg kell ebből látnod, hogy Téged kivételesen becsüllek, szeretlek, s nyilvánvaló tévelyedéseid vagy látszólagos stréberkedéseid nagyon fájnak. Engem az életem igazol s a belőle ömlő versek; nekem nem kell ma már se lap, sem ember, a te lapod sem. De fáj, hogy te, ki kedves tudtál nekem lenni - talán akaratlanul, tudaton kívül -, hűtlen vagy. Azt se hidd, hogy e levél „irodalmi" levél, nem írok ilyeneket, nem fogok írni, s nincs is erre szükség. Téged valószínűleg köt egy cél és egy alku, bene benissime, nem szólok bele, de infidélis ne légy hozzám, ugyanakkor, amikor Herczeg Ferenc bántásáért toporzékolsz. Ha nem félnék, hogy félreértesz, még arra kérnélek, hogy Ágner küldje be a tagsági számláimat. Ez dehogyis azt jelenti, hogy elválnék tőletek: sőt: nálatok egynéhányunknak résen kell lennünk.

És most gondolj minden találkozásunkra: gyöngéden, majdnem nőiesen szerettük egymást, és - ez nem változott. Tartoztam azonban avval a szokatlan őszinteséggel neked, melyre társaságod nem szoktathatott rá.

Ölel és szeret

Ady Endre

1061 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. máj. 31.]

Édes jó Nyanyucim,

vártam az ígért hosszú levelet, s végre egy rövid levelet kaptam ma, vasárnap. Hiszen nem vagyok jól, s én se tudok sokat írni, és most pünkösdre rengeteg rokont kaptunk vendégnek. (Lejött két napra Nándor is, aki mindjárt megy visszafelé Károlynak.) Azonkívül enni már majdnem jól tudok, aludni azonban kevésbé. Dolgozni szokás szerint keveset dolgozom, s inni még mindig többet, mint kéne. Ellenben nyugtalan vagyok miattad, s családaidtól féltelek. Mégis egy tanácsom van: szaladj át e nyomó, kínos hangulaton, átmeneti gyógyuláson, s gyógyulj meg. Magadért, gyermekeidért, értünk, én is hamar-hamar helyrejövök, egy hét nem tehetett nálam sem csodát. Egyelőre maradok itthon, talán egy hét múlva Algyógyra megyek. Nagyon kérlek, figyelmeztetlek, hogy nem érdemes az élettel meg nem próbálni minden javító lehetséget. Írj, szeretettel a tied

Adyd.

1062 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 1.]

Köszönöm, drága, a maga barátsága sok szépre tud még hangolni. Küldje el a France könyvét, a Bánffyét pedig küldesse el Irénkével, mert írni fogok róla, holott Bródy már agyonírta s - hízelegte. Nem vagyok még mindig egy kijavult, bűntelen Ady, tehát nem tudok írni hosszú levelet. Amit egy nyílt kártya óvatos betűiből kiolvashat, a legforróbbakat olvassa ki. És írjon, hiszen maga tud írni - levelet.

Nagyon a Magáé.

1063 HOLLÓS JÓZSEFNAK

Érmindszent, 1914. jún. [1.]

Mélyen tisztelt Barátom,

a *Világ* furcsa indolenciájából s életem szabályozatlansága miatt tegnap értesültem, hogy egy hónappal ezelőtt (máj. 1. és máj. 3.) ti Szegeden engem nagyon-nagyon megtiszteltetek. Nem illenék hozzánk a hálálkodás, de egy egyszerű „köszönöm”-et fogadjatok el Szöryvel egyetemben s azokkal egyetemben, akikhez tartozom. Tisztelő, hű barátod

Ady Endre

1064 PINTÉR JENŐNEK

Érmindszent, [1914. jún. 3.]

Drága jó Jenőm,

hidd el, hogy jobb volt nyomban írni nekem, mikor dühöngtem, s neked választ adnod szintén azonnal. Ne képzelődj: az én becsülésem, barátságom és szeretetem meg nem inog irántad.

Sőt most, hogy egy kis megpróbáltatás érte, bizony mondhatom, hogy növekvő és szilárdabb. Én Horváth Jánost éreztem és kerestem ezúttal, aki ellen - elismerheted - lehetnek s vannak súlyos kifogásaim. Béke és szeretet velünk, írj egypár sort, jó itt falun szeretettjeinktől barátságjeleket kapni.

Ölel a régi (Szerda.)

Ady Endréd

1065 WEINER MIHÁLYNAK

Érmindszent, 1914. jún. 3.

Egészen fatális okok miatt most június elején kaptam meg Riza régebben küldött levelét s arcképeit. Most nem tudom, hol van, merre jár, s mit képzel rólam? Ha ezekről értesülhetnék, akkor írnék levelet, s elküldeném a bizony már régen ígért s megkésett képet is.

Üdvözlettel

(Szilágy vm.)

A. E.

1066 LOÓSZ ISTVÁNNAK

Érmindszent, 1914. jún. 4.

Bocsásson meg, hogy beteg, zavart állapotom, dolgaim miatt most köszönhetem meg Ady-könyvének tiszteletpéldányát. Érdeklődése, igen tisztelt Uram, mindenképpen kitüntető, jóhiszeműsége, buzgósága pedig lekötelező. Még egyszer köszönöm, s tisztelettel üdvözlöm

Ady Endre

1067 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 4.]

Drága fiam, Nándorom,

a *Nyugat*-tól máig, csütörtökig, még se pénz, se elszámolás. A borozásokat nehezen heverem ki. Az eső nem akar esni, s az öreg Ady mennydörög a vihar helyett. Telefonálj Irénkének a pénz miatt. A korrigálást az ő tetszésére bízom. Viktor nem jöhetett el, mert csak rövid szabadságot kapott. Ellenben hétfőn megérkezett az édesapám nővére és sógora, Séráék Lompértról, képzelheted, kedd délutánig még milyen lumpolás volt. Lehet, hogy egy-két nap múlva megyek Lompértra. Onnan Csucsára, illetve Algyógyra, nem tudom még. *Az Est* ma végre megérkezett.

Ölellek, édes fiam, édesanyádnak add át kézcsókomat, üdvözlet mindenüvé, ahova kell, a hotelnek. Ölel szerető apád

Bandi

1068 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Kedves jó Lacim,

irigylendően szép és bölcs életednek ama sivársága, melyről nekem írtál. Ismerlek, s hiszem, hogy egy új poétafordulásod hamarosan egy ellenkező szép és bölcs életsivárságba fog vezetni. Nem vagy te a magát hamar ki- és elélő fajtából való. Ilyennek is szeretlek, ilyennek is kívánlak, ilyen is vagy. Hiszen még máig, még most is s magamról is ezt tartom. Pedig a szívem kiváltképpen most olyan rosszul van, hogy még a röntgenezéstől is félek már. Itthon vagyok Érmindszenten két hét óta, annyit fog érni vagy nem érni, mint egy szanatórium. Most alakul a polgári radikális párt, négy évvel ezelőtt milyen ösztönző, harcba-vivő lett volna ez számomra - most semmi. Küldök egy táviratot, írok talán megint egy verset, s ezentúl ez is olyan semmi, mint minden. Vegyél, édes Lacim, valahol Délen lakást, ha Franciaországban s vidéken akarsz maradni. Mik a céljaid? Ne maradj el egy-egy életjellel tőlem.

Nagyon szeret, ölel

Adyd.

1069 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Egyetlenem, Zsukám,

fáj a szívem, de nem népdalosan, hanem komolyan is. Talán elszaladok Kolozsvárra röntgeneztetni magamat, talán. De Budapestre mostanában legföljebb ha átutazóként megyek: Jaj, de utálom a városodat. Ellenben, ha hiszed, ha nem, te váltottad föl a furcsán megszerzett, de divatjából nálam hamar kimúlt: „metropolis”-t. Talán te jobb volnál hozzám, s talán én tehetségem, akaratom szerint - hűségesebb. Gondold el, hogy a szívem sokszor nagyon, bolondul dobog, s úgy járok a rózsák között, mint egy tavalyról maradt, nyugtalan, kimozdult, megbolondult rózsa. Milyen jó volna téged olykor látnom: ez különb erősítő a zsenim hiténél. Szeretlek, Rosszam, Tétovám, Semmim. Kérlek, ne vedd ezt túlságosan komolyan. Csak annyi igaz, hogy szeretlek. És akarom, hogy írj.

A te szegény

Dysod

1070 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 5.]

Drága Nyanyucikám,

végre egy levél. A pletykák - te tudod - ostobák. Az a fontos, hogy gyógyulj. Nekem két nap óta a szívem van szokatlanul rosszul. Tán nem lesz még rosszabbul. Csak pár szót írhatok. Ti. ¾ óra múlva indítnom kell a *Világ*-verset. Talán Nándor is írt azóta, hogy itt volt. Igazán szerető híved

Endre

1071 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. jún. 8.]

Egyelőre pár napos úton; leveleket Érmindszentre

Ady

1072 VISKI JÓZSEFNAK

[Csucsa, 1914. jún. 11.]

Kedves Jóska bátyó,

ez a Csucsa olyan gond- és kötelességtudat-űző, hogy csak most tudok szívemből és szeretettel üdvözletet küldeni nektek. Algyógyra nem megyek, de azonnal indulok Zilahra Gyula bácsiékhoz. A Bánffy-ügy dokumentumát (nekem van igazságom persze) Érmindszentről küldöm el. S hamarosan jelentkezem a 80 üveg megnyert sörömre.

Ölel

Bandi

[Aláírások:]
és Bertuka
özv. Kovátsné
özv. Török Károlyné

1073 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 13.]

Nyolcnapos vándorlásomból ma érkeztem haza. Egyelőre csak így üzenek. Amit ígértem, és várhat, annál többel vagyok magához.

Nagyon-nagyon

Dyssa.

1074 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 13.]

Drága, édes Nyanyucim,

hat napig ostoba családi ügyekben s írásra képtelenné téve bent jártam a belső Szilágyságban. Nándor gyermek (leveléből úgy olvasok a sorok között, hogy boldog szerelmes) kissé feketének rajzolhatta a helyzetet. Ünnepi vendégeskedés alatt igenis ittunk egy pohár borral többet, de már a rokonlátogató úton is nagyon vigyáztam magamra. Nagyétű ma sem vagyok, de elég normálisan eszem és iszom és jól, azaz majdnem jól volnék. Itthon vagy száz levél várt, persze az ördög fog válaszolni mindre. Örülök, szívem, a gyógyulásodnak, folytasd, s

akard, hogy ez a gyógyulás lehetően teljes legyen. Ez a levél, ha Bécsbe megy, úgy fog várni, mint engem itthon a tied. Képzeld, megint pechesen utaztam, kiszedték véletlenül a táskáimat, s én kiugrottam a robogó vonatból. Nem lett volna baj, de a lapok írtak róla, s itthon úgy fogadtak, mint aki a halálból tért vissza. Medvéektől két levél is várt, egyelőre Bécsben maradnak, s nagyon csalnak. Meg fogom az utat csinálni, s meg foglak látogatni, Nyanyucim. Írj, kikkel élsz? és - ugye nem flörtölsz?

Nagyon szeret hűséges lengyeled

Szombat délben.

Ady Endre

1075 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Érmindszent, 1914. jún. 13.]

Drága Gyurkám és Itókám,

gyertek, fussatok le egy napra. Én most egy hétig barangoltam, s a posta kimaradt életemből.

Szeret, csókol benneteket

Belzebub

Ha már Gyurka javíthatatlan, miért nem ír az a csúnya Itóka? Minden érdekel, ami titeket érdekel.

1076 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Drága jó Nyanyucim,

Medvéék valóban hívnak, várnak, illenék is elmennem hozzájuk, de most pénzokok miatt elsejéig nem indulhatok. Elindultam volt Algyógyra, Nagyváradon tényleg kiszedték véletlenül a csomagjaimat. És én kiugrottam a robogó vonatról, de olyan ügyesen, mint egy macska. Baj az volt, hogy pár órát mégis abban az ominózus városban kellett töltenem, a következő vonatig, mire a csomagom is megkerült. Algyógy elmaradt, vasárnap Kalotaszentkirályon voltam rokonlátogatóban. Csucsán töltöttem két napot s Zilahon egyet. Írd meg, édes Nyanyucim, hova akarsz Pozsonyból menni és mikor? Természetes, hogy az én véleményem az elválásra vonatkozóan változatlan. Laci nem akar, nem tud meggyógyulni, s te így belepusztulsz ez együttélésbe. Én abszolút semmittevő életet élek, de olykor iszom, ha nem is annyit, mint Pesten. Örülök a leveled elég vidám hangjának. Írj, gyógyulj meg, legszeretettebb Nyanyucim, kezedet csókolva ölel

Adyd

1077 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 15.]

Csinszkám,

kedves, kicsim, szép rosszam, tegnap egyszerre kaptam rendes és expresszlevelét. Keresztapának - sajnos - igaza van, szép a kép, és te több vagy, mint szép. Hogy araságod két utóbbi, jeles okiratát, beküldted, nemcsak gesztusnak volt nobilis. Mindenképpen szép hozzád, hozzánk méltó volt e cselekedet. Csinszkám, jövőre is és sohase hazudni, nincs felségesebb, istenítőbb valami, mint a megmondás vagy megírás bátorsága. Tegnap már a postánkat lekéstem, a *Nyugat* verseit s Tabéry Géza-Bélád kritikáját írtam, persze, a legutolsó percekben. Gyors küldöncöt szaladtattám az érszentkirályi postára. Számodra már csak táviratot küldhettem, de vasárnap lévén nem vették föl, s gondolom, ma reggel ért el hozzád.

És most hallgass ide, kicsi lelkem, bolondom, sem szépen írni holott, sem prédikálni nem akarok. Béla az[!] írja, hogy szerelmi regényetek első fejezetét zárta le. Se mint Kálvin-hitű, se mint szabadgondolkozó nem akarok tudni visszajáró halottakról.

Téged nagyon kell szeretni, mert te erre születtél minden jogcímmel. Én keveset mondok, ha azt mondom - tudod -, hogy: szeretlek. Imádva és annyira féltelek, hogy a te boldogságodért a MAGAM elvesztését sem tartanám nagy árnak. Béla *Gyermeked* (ni, hogy belejöttem a nagybetűkbe) nincs tisztában azzal, hogy előkelő ember igenis hangulatokkal s lehetőleg előkelő hangulatokkal él, de csak egymást cserélgető hangulatokat nevezni ki életté, butaság, céltalanság, s az idegrendszer súlyos betegsége. Amit irántad érzek, ez érzést megközelítőt, csupán, kétszer éreztem életemben, s mind a kétszer éreztem a felelősséget és azt, ami a te szeretetedben emelkedik most legmagasabbra: óvni s nagyon szeretni, de ugyanakkor odaadni magam tetszésedre. Nehogy hiúságodat egy picit is érintse, megismétlem: engem nem hagyott el még senki. Csodálatosan bennem élsz, Sors vezetett feléd, utolsó nőm lehetsz (az „utolsó" sorrendi értelemben), talán bele is pusztulhatok elfordulásod legelső megsejtésébe, de elhagyni te se fogsz. TE sem. Egyebeket megüzentem versben neked a *Nyugat*-ban, ha ugyan le nem késtem e számról. Azt kell megírnod, hogy érzel, közeledben érzel mindig. Az időt te üzened meg, s a technikája az enyém, hogy fölkapjalak és elvigyelek. Te mindent megváltoztattál: most már a stájer nyaralást is föltételesen s legföljebb három hétre ígértem meg, illetve le, barátaimnak. Légy jó, biztos érzésű, Csinszkám. Kicsi leányom be jó volna most nagyon szeretőn megsimogatni magát. Sietek, megérkezett s mindjárt megy is a posta. Nagyon vigyázzon a hajónkra, kicsi leányom,

hétfő délben

örökre Csinszkyd.

1078 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 15.]

Édes, kicsi Csinszkám,

kifelejtettem előbb a hirtelen befejezni kellett expresszlevélből ezt a kuriózus újsághírt. De ezért nem írnék újabb levelet, annál inkább azért, mondja meg a néniknek, mennyire emlékezem reájuk, s igaz, meleg szívvel szeretem őket nemcsak azért, mert magát becézik, de mert kedvesek, jók egyébként is.

Csinszkyje

1079 EMIL ISACNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 16.]

Kedves jó barátom, testvérem,

igazán sajnálom ma már, hogy a kolozsvári utat megszakítottam. De talán néhány nap múlva Önt telegrammal tudatni fogom, ott leszek. Gyönyörű az önök terve, s nagy kedvem van írni *egyenesen* román színpadra egy színdarabkát - magamat. Az az egyfelvonásos, melyről Ön hallott, tizenhárom év előtt készült, s amolyan gyermekes vallomás - az akkori Adyról. De akarnék (s pompás pofon volna Budapestnek) valami jelentőst írni, pláne ha Ön fordítaná le. Címem Érmindszent, Szilágy m. (Ön tudja), s nagyon akarom, hogy mennél hamarabb összeüljünk, beszélgessünk azzal a barátsággal, testvériséggel, mellyel vagyok az Ön Adyja.

P. S. Ha akarod fordítsd át tegezőbe ezt a levelet.

1080 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 16.]

Kicsi Csinszkám,

örömöm, reménységem, köszönöm a bizalmát, melyet megérdemlek. Köszönöm legelőször is, hogy talán ugyanabban a percben írta le, mikor én, hogy a kísértet- és halottjárást nem kívánja. Én nem félek a mi csodálatos rokonságunktól, sőt kivételesen s babonásan szeretem, hogy ez így van és lesz.(?) A Béla meséje kedves, együgyű, majdnem jól írott valami, őrizze meg, mert imádságféle. A tegnapi leveleket s a mai Béla-levelet is átírtam a nevemmel, a mait pláne a magától, a tőled kapott nevemmel. Ha visszaadod a leveleit, holott ezek már az enyémek volnának, küldd *így* vissza, vagy semmisítsd meg. A te leveled hangja túl loyalis, de ne hidd, hogy egy csöppet is az Ady-hiúság miatt. Én nem tudtam s nem tudok soha utálatos figura lenni. Szegény kölyök, akit különben megalomániásnak kell tartanom, nem is képzeli, hogy előttem minden életcíme - Te vagy. Önmagad miatt kellett volna energikusabb, kijózanítóbb választ adnod neki, de jól van, mert te írtad. Szárnyaidat nem akarom bántani, csak szép ritmusba hozni. Félek, hogy a Béla levelében egyik kihúzott szó nem a: „kezére". Nem attól félek, hogy mást helyettesít, de attól, hogy Te nagyszerű voltod mellett is *teljesen* őszinte *talán* nem tudsz lenni. Tegnap a *Világ*-ból heccesen, tréfásan kivágtam s megjegyezgettem neked valamit. Beküldöm, s úgy fogadd mint a mindig mellettem-valóságodnak kicsi dokumentumát, mulattatni akaró ötletet, milyenekkel katonatisztek tudod szoktak junkerlyányoknak kedveskedni. Nehogy összeszidj most, te kis Csinszka, örülj, hogy jókedvű vagyok, hiszek benned - egy kicsit, s bomlok érted egy kicsit - nagyon. Kérlek, egy dolgot különösen láss meg: Béla gyermekünkről nemigen van írnivalóm. Kicsit fáj, hogy ő volt, mert én már akárhogyan is, de *voltam* előbb az életedben, az életednek. Egyébként pedig úgyis tudom, hogy csak én tudom, csak nekem rendeltetett a te életed beigazítása a csillagok vagy a mindenszentek délutáni mécsesei felé. Szeretlek, kicsim (rettenetes, de bele kell törődnöm e banális szóba), s ott vagyok mindig. Sok tejet inni, korán kelni, az életet, *mindent*, mosolyogva beérezni, és olvasni és festeni, a napok vagy hónapok beteljesedéséig. Őrzöm Rozsnyayféle álnevű virágodat, s őrizlek téged.

Kedd délután.

Csinszkyd

A néniknek minden szeretetemet.

1081 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 17.]

Legdrágább Csinszkám, kis mindenem,

örvendezek nagyon a mai levelednek. Te mintha mindent megéreznél, s be szép ez. Éppen tegnap írtam, hogy érezz mindig magad mellett. És olyan frappáns, kedves válasz már a mai leveled. Igen Csinszkám, rendelkezz, természetes, hogy elhagyom, ha te kívánod s kettőnk esetleg gyorsan eldőlni akaró élete a stájer utat is és minden programot rajtad kívül. Nem félek semmitől, Csinszkám, nem leszel a terhemre semmi módon. Nagy házunk nem lesz, de az életünk gyönyörű, szép és jó, ha akarod. Béla gyermekünkről - remélem - nem írtam túl szigorúan. A nagymamának mondd meg, hogy a bükkönyt Érmindszenten lekaszálták, és most a renden ázik. Ámbár én nem tudom, nem lóhere-e. Sietek, kicsi Csinszka, a postakocsi későn jön, s indul máris. Azt akarom, hogy választ kapj.

Tied, örökre a tied

Csinszky

P. S. Szeretem s üdvözlöm a néniket.

1082 SZÉP ERNŐNEK

[Érmindszent, 1914. jún. 17.]

Szeretett, kedves Ernőm,

itthon tengek, lézengek nyavalyásan, desperáltan. Sokat gondolok reád, s be szép volna, ha egy napon leszaladnál Érmindszentre. Persze idejében tudatnál, hogy itthon legyek minden-esetre. Károlyig vonaton s onnan kétórás kocsiút. Miket csinálsz, lelkem? Ölel

Ady Endre

1083 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 18.]

Csinszkám,

nemcsak a Perczel leveleit nem tudtam jól átnézni, de neked is, kedves, gyönyörűm, csak holnap küldhetek hosszú választ. Későn jött megint a posta, s mindjárt indul is. Sürgősen kell néhány ügyben intézkednem. Csinszkám: most csak megismétlem, amit tegnap írtam: akarj, s én a te akaratodat fogom akarni mindenben. Majd még levélben fogunk beszélni róla, hogy melyik napon utazzam. Összekötném egy rövid kolozsvári úttal. Isac Emil írt egy nagyon kedves tervről: egy Bukarestben alakult Szabad Színház számára írok egy egyfelvonásost. Szóval: a te szerelmed s akaratod az úr. És én melletted leszek óvón és erősen, ha és mikor kellek. A Perczel levelein kívül én a Béla leveleit is, a többit, látni szeretném. Ugye nem tartasz kicsinyesnek érte. A P. leveleit holnap küldöm vissza. Nervózus vagyok e nyomorult, sietős posta miatt. Nagyon-nagyon szeretlek, Csinszkám, hiszek benned és magunkban, minden reménységével a te

Csinszkyd.

1084 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 18.]

Zsukám,

nekem talán egyetlen, értő barátom, de asszonyom is, hallgass meg. Ne haragudj, hogy viharos hálaérzéseimből csak most juthat hozzád egy hullám. No, most adva van a szójáték: tehát esetleg a hullám. De nem, hiszen egészen másról, ellenkezőről akarok neked vallani. Sőt nemcsak vallani, de a jóságodat újraébreszteni, sőt majdnem tanácsot kérni. Kedvelek egy húszéves kislányt, aki nagyon dzsentri, s mégis a ti pesti előkelő zsidó genre-tok minden erényét s bűnét hurcolja. De ezenfelül igazán erdélyi, úri, finom ha nyugtalan is- és 16½ év különbség van közöttünk. Elhihetem, ha azt esküszi, mindig-mindig és jajgatva, hogy szeret? Szerethet engem egy húszéves leány? (Bevallom, hogy hitem szerint szerethet.) Esetleg szöktetnem kell, s büszke fejemet bármely járomba, mely tőle jön, belehajtani. Különös, pompás lyány, s mégis tanácsolj nekem, mit tegyek? Ne szólj erről senkinek, mert boldog voltam, hogy Te *vagy*, s kérhetem igazításodat.

Nagyon szeret

Dysod

1085 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Drága jó Nyanyucim,

igazán méltatlanul tetted föl tréfából is rólam, hogy neked hallgatással válaszoljak. Valóban gyönyörű vasárnap délután volt az, mikor az inkriminált vers megszületett. Kalotaszentkirályon rokonoknál, a Kalota partján, kertben s mellettem egy egyszerű angyal. Íme, ígéretem szerint most is megmondtam mindent, mint ahogy ehhez jogod lesz, ameddig csak barátságodra érdemesnek tartasz. Nagyon keserű a leveled befejezése, s újra csak azt mondom: neked gondolnod sem szabad gyászos őrületekre. Ha Laciék zaklatnak, válaszold azt, hogy mihelyst *Laci igazán kigyógyul, komolyan*, akkor lehetne csak az ő kérésükről szó. Én pár napra megint elutazom Lompértra és Zilahra. De te írj,

kezeidet csókolja szerető

Adyd

1086 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Alice-om, drága kicsi lyányom,

nem volt szabad bennem kételkednie, ha jó darabig hallgattam is. Vagy tíz napig Erdélyben utazgattam. Egyébként élem az én falusi, nagyon rest és animális életemet. Még arról sem tudtam dönteni, hogy első tervem szerint Stájerba megyek-e pár hétre a nyáron, vagy valahová Erdélybe, vagy a Tátrába. Nagyon kedves volt egzaltált forró levele, s megköszönöm mindig a fehér virágot. Vajon látni fogom-e valaha az én kis Alice-virágomat - magát? Fur-

csa, mindig nyugtalanító hangulatoknak ne engedje át magát, kicsi lányom. Bár magam is - j' ai mes papillons noirs. De alapjában nyugalom, erő, bölcsesség és szépség felé kell iparkodnunk. Írjon magáról olyanokat, hogy örüljek neki, s őrizze meg szeretetben, kedves Alice-om, a maga szerető

Endre bátyját

1087 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 19.]

Drága jó Lajosom,

ez Érmindszenten kapható „legszebb" lapon üdvözöllek. Itthon gunnyasztok, ér - vagy nem ér szintén semmit - annyit, mint a szanatórium. Nagyon vágytam újból Varsányba, de a múltkor nem sikerülhetett. Mit terveztek a nyárra s mikorra? Nagy szeretettel köszöntöm a varsányiakat. Írj egypár szót. A régi, szerető

Adyd.

P. S. Ha júliusban találkozhatnánk, talán egy nagyon-nagyon fontos ügyben kérem tanácsodat. Több, fontosabb az életemre, mint szegény agglegény fejemről elképzelhetnéd. Ölel

Bandi.

1088 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 19.]

Csinszkám, lelkem, kedves,

mondd, hány órakor szoktad föladni a nekem írt leveleidet? Gondolom, csak az autobus indulása után, de vonaton még így is hamarabb kellene megkapnom őket. Holott expresszek, csak harmadnap érkeznek rendszerint. Most már elolvashattam figyelmesen a P. A. leveleit (ugye valamennyit elküldted?). Úgy látom, hogy árvaságod, nagy szeretetre-vágyásod tett olyanná, hogy négy-öt helyen, kvázi egy kis alapos ellenbiztosítás módján, kerested az igazadat és az igazidat. Értelek, kicsi Csinszkám, megértelek, én öreg gyermek is sírva-reménykedve így csináltam. Bizony fölháborító a te édesapád atyai szereplése s a szerepek, melyekre kényszerít, s még kényszeríteni akar. Ezt látva nyugszom meg, hogy téged egy látszólagos, puha ellátottságból, ha akarod, kivigyelek a szabadságba s a küzdelembe. Ha beszélni fogok veled, s ha valóban úgy járunk el, mint te - úgy vélem - nagyon helyesen tanácsolod, én legelőbb is és őszintén föltárom, megmutatom neked az életlehetőségeinket. Te mindent megérdemelnél, s én csak tisztán annyit tehetek, hogy e mindent a tőlem telhető legtöbbel kárpótoljam.

Most várom a postát türelmetlenül s a te leveledet persze. Végre megjött a posta rengeteg levéllel, de csak a tiédet bontottam föl. Neked azonnal akarok írni. Bosszant, hogy ez a leveled is harmadnapra jött. Ott volt-e Benkő Zoltán? Miket beszélt? Leveleimet rendesen kapod-e? Most mellékelve küldöm a P. A. leveleit s az utalványszelvényt. Ugyancsak a Bélánknak írottat, melyet most már helyesnek, hozzád méltónak tartok. Igen, kicsim, hevesebben és fájdalmasabban gondoltam reád azon a bús évforduló napon. De hát máskor is alig gondolok én másra, mint reád. Minden kis dolgod érdekel, mert ugye az enyém is. Írj a múlt levelemben

kérdezettről. Menjek s mikor menjek? Igen, élj bennem, kicsim, mindenem, hiszen mi csodálatosan egymásra leltünk. Be szeretném, ha vissza lehetne pörölnöm minden múlt, szép elképzelésemet s érzésemet s valamennyit, mindent neked adni. Nagyon a tied

Csinszkyd

1089 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Drága Nándor fiam,

ma sincs tőled semmi levél. Mi lelt? Ellenben kapom a következő levelet Perényi Ignác susztertől. Mit jelent ez? Kérdezd meg a bátyádat. Hiszen fizettem neki, s pár korona maradt fönn. Ugyancsak légy szíves Gyurkának szólni. A ma küldendő verssel négy vagy öt lesz. Akárhogyan, ő csinálja meg Purjesszel, hogy ne 80, de száz koronát kapjak, s ezt, mivel pénzem fogytán, azonnal ajánlott expresszlevélben küldd el. És főként írj!!!!

Ölel szerető apád

Ady

1090 EMŐD TAMÁSNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 20.]

Drága Tamásom,

nem mertem Nagyvárad felé utazni vissza a rossz ómenek után. A jövő héten ismét megyek Kolozsvár felé. Azokat az átkozott fényképeket mindennap várom. Írj, drága fiam, mit csinálsz.

Ölel, szeret

Bandid

Üdvözlet az egész redakciónak.

Ady.

1091 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 20.]

Csinszkám, kicsim, boldogságom,

nem mondom, hogy teljesen hidegen hagy, amiket veled kapcsolatban kapok. Én nagyszerű gőggel nem bánom, kinek - minek hisznek, de érted, miattad fáj. Te ismersz, meg fogod tudni egész voltomat, múltamat, lényemet. Annál rosszabbul esik azonban momentán, hogy ez a különben eléggé beszámoló leveled kissé hideg. Tudom, hogy sietve kellett írnod, mint most nekem megint a posta miatt, de - mégis. Mondd, Zoltán azért jött, hogy mátkafid elejtése után

saját számára terepet tanulmányozzon? Különben pedig nem vagy hindu lélek, hanem valami kóbor, szép görög, etruszk nő lelkét kaptad. Mindenképpen nagyszerűt s imádandót porhüvelyével együtt. A képeket elküldted megcsinálni? Nem írtál esetleges utamról. Én veled és mindig veled élek. Itt vagy, s én állandó vágy vagyok. Nagyon a tied - tudod -

Írj!

Csinszkyd

1092 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 21.]

Csinszkám,

csodálatos, aranyos gyermekem, én a tegnapi levelemben betegesen érzékeny és igazságtalan voltam. Igaz, hogy azért, mert nagyon, túlságosan szeretlek, de ez se mentség, és ez soha még ilyen keveset sem fog megtörténni. Bizonyos, hogy te nem haragudtál, s megbocsátottál, mielőtt ezt a levelet kapnád, mert finom és nemes vagy, kicsim. Két nap óta - ez sokat megértet - állandóan kritizálom, sértegetem magamat. Minél jobban kezdek érteni hozzád, minél jobban vágyok utánad, annál elégedetlenebb vagyok önmagammal. Hol a még szinte tegnapi gőg, amikor mindenki előtt mertem kijelenteni: nincs nő, akit meg ne érdemelnék. Valahogy az lehet - a te félelmes nagyszerűséged mellett - ennek az oka, hogy kényeztetések itt Mindszenten szünetelnek, csak éppen a famíliára redukálódtak. Mert ami hízelgő, kacérkodó dolgokat ismertektől s ismeretlenektől a posta hoz, nem érnek semmit, nem kellenek, s nem bátorítanak.

Most érkezett meg a két leveled s egy kicsit fölemeltem megint a szívemet. Drága, szent kislányom, köszönöm, hogy elküldted a leveleket. Köszönöm, hogy megint nagyon biztos vagyok nemcsak nekem-rendeltségedben, de jövőnkben is. Jaj és hogy féltelek, vigyázz magadra, kis gondatlanom, vérmérgezés, nagyon félek. Gyermekünk leveleit el fogom olvasni, egy-két nap alatt visszaküldöm.

És a te csodálatos voltodnak, melyet már tudok és hiszek, íme, egy újabb dokumentuma. Tegnap semmiféle veronált nem vettem, éreztem, mintha te parancsolnád ezt. Boldogan dicsekedtem ma az anyámnak is evvel s azzal az elhatározásommal, hogy beszüntetem ezt a narkotikumot, mint ahogy a cigarettát is redukálom minimumra. És jön a te leveled ma a kivágott újsághírrel, jóságoddal, szereteteddel. Lehetetlen benned nem hinnem, magamban és jó sorsunkban, Csinszkám. Kaptam egy-két indiszkrét, kérdező levelet a *Nyugat*-versemről, eltéptem őket, nem érintenek, nincs joga hozzám senkinek, csak neked. De kaptam egy levelet, melyet én provokáltam, s azt itt küldöm; Zsuka-Andreáról beszéltem volt sokat neked. Egyetlen, kinek az anyámon kívül bevallottam az én isteni, gyötrően nagy szerelmemet. Persze ő még erdélyiségedet is csak valami pletykából, pesti kósza hírből s nem tőlem tudja. Ez a nő nobilis, nagy intellektus, mindig előkelő és stílusos, holott helyzete még súlyosabb a Béla gyermekünkénél. E levelében nagyon is az asszony került fölül a baráton és intelligens lényen. Nem hízelgő, de beküldöm félelem nélkül neked, kötelességem.

Imádkozom érted, Csinszkám, nyugtass meg hogylétedről, s szeress. Én pedig ismét mindenben bízom, ami a mi dolgunk. Ne félj, nem fogadom meg a Zsuka tanácsát: kiharcollak mindenki ellen, ha szeretni fogsz. Csinszkám, az életemet küldöm, adom, a tied örökké

Csinszkyd

1093 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Kedves Nándor fiam,

hogy szidtalak, mert nem írtál, s íme, ma megkaptam a választ a magam hallatlan hebehurgyaságában. Ti., mint a mellékelt ábra mutatja, Budapestet kihagytam. Ami a levélben van, intézd el. A pénz dolgában táviratozom ma. Az egyezség akképp történjék, ahogy te kizsarolhatod, a legelőnyösebben, de egyezség. Hubaynak magyarázd meg, jó lesz Gaálnak írnia, mert nekem most le van foglalva a fizetésem. Jó lesz belemenni hathónapos törlesztésbe. Sietek, a posta megy. Viktor nem ír. Miért?

Ölel szerető apád

Ady Endre

1094 ISMERETLENNEK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Kedves Barátom,

nagyon köszönöm lekötelező gondját, figyelmét s levelét. De én a mai alakulásban részt venni s elhelyezkedni nem tudnék. Remélem, élek még addig, mikor is egy becsületesebb választói törvény lesz. Akkor igenis tudni fogom a kötelességemet, s legalábbis nekirohanok egy választásnak. Ma nálam elvi kérdés, hogy a junkerhaddal (még annak is csak szegény, magyar paródiája) ne menjek. Lesz még a kutyára dér, s az általános választói jogot megölni nem lehet.

Kérem, fogadja még egyszer köszönetemet szíves soraiért, s igen jó indulattal üdvözli Önt:

(Hétfő.)

Ady Endre

1095 SÁNDOR ISTVÁNNAK

[Érmindszent, 1914. jún.]

Édes jó Pistám,

íme, itt van az első fecske. Éppen akkor sújt rám, amikor testileg-lelkileg lerongyolódtam. Itt van, te tudod, mit kell cselekedni. Írj alá nevemben fölhatalmazást tetszés szerint. Mindszentre légy jó, mint eddig.

Szeret, kér, ölel:

Ady Endre

1096 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. jún. 23.]

Csinszkám, királynőm,

bolondító, fájdalmas nap ez, s tele vagyok rossz sejtésekkel. Tegnap éjjel kaptam dringend táviratodat, holott azt hittem: levelem és táviratom szentesítette a csütörtöki utazást. Ma délelőtt táviratot küldtem, s erre délután választ várok tőled. Ma ilyen bolond, izgatott állapotban az *Érdekes Újság* mesedélutánjára kell írnom hosszú - - - - - gyermekverset. Ha mai táviratod is sürget, úgy nem várom be az öcsémet, s holnap, szerdán, esetleg e levélnél hamarabb ott leszek. *Képek*-ről beszélsz, de csak egyet küldtél tegnap, egy nagyon megörvendeztetőt, különösen kedveset, ahol a nagymamával vagyunk együtt. Helyes magyar szót hirtelen nem lelek rá. Hajós Ivánnal támadt afférodban *snájdig* voltál, büszke és eszes. Bélánk újabb levele részvéttel tölt el megint gyermekünk iránt. E levelet a többivel együtt küldöm vagy fogom átadni. Az az érzésem, hogy ragaszkodva új kapcsokkal akar személyedhez kapcsolódni a tilinkós gépészmérnök úr. Óh, Csinszkám, csak ez a fiú volna most a legnagyobb nyugtalanságom, bár már nálad lehetnék, kivételes, drága Csinszka, nagyon a tied

Csinszky

1097 BONCZA MIKLÓSNAK

Csucsa, 1914. jún. 26.

Mélyen tisztelt Uram és Bátyám,

röviden és kertelés nélkül nagyon fontos ügyben kell írnom, és sürgősen, mert ennek Ön elé tárását halasztani részben ártó, részben kissé inkorrekt volna. Bemutatkozásomat ezúttal hadd pótolja egyszerűen most a névaláírásom, s mondjam meg rögtön, hogy ez az ügy kislyányának, Bertukának a sorsát illeti és az - enyémet. Bertukával sorsszerű, azt hiszem, predesztinált volt találkozásunk, megismerkedésünk. Kellett, hogy viharos, harcos életemből őmellé hajtódjak, őmellé, akinél rászorulóbb, érdemesebb a szeretetre, óvásra, féltésre senki sincs. Törékeny, szenzibilis, nyugtalan, impulzív, artisztikus, finom teremtés, kit mind e hajlandóságai ellen szegzett kényszer megbénítana, megölne. Mostani becézett, puha, de üres életét veszedelem nélkül nem élheti tovább, s egy ráerőszakolt, konvencionális házasság nem megoldása volna az ő életsorsának, de tragédiás befejezése. Én imádom Bertukát, de csupán a szerelmem nem adna bátorságot, hogy ilyen drága élet kimentésére, hozzá méltó eligazítására vállalkozzam. A szeretetnek minden föláldozódni képes nemével szeretem én őt, és mert ő úgy érzi, hogy engem szintén szeret, s nagy értelmessége s erős ösztönei egyformán biztossá teszik, hogy őrző, vigyázó, nobilis társa leszek, feleségül - igen sietek leírni - feleségül akarom venni. Harminchat éves elmúltam, de erős, az ős, faluról hozott fizikumom s vivácitásom addig fog tartani, amíg élni nekem rendeltetett. Ha a legkonzervatívabb csoportja Magyarországnak ma is és csak azért sem akar annyira elismerni, aki vagyok, majdnem az egész magyar művelt közönség ösztönös megérzése, hivatottak kritikája, eredmények és jelek szerint, talán legvalakibbje az új magyar irodalomnak én vagyok. A feleségemet el tudom tartani, nem nábobi udvarban, fényben, de szabad, gondtalan életben. Megjelent s megjelenendő könyveim kiadásáért szerződés szerint olyan előkelő cégektől van élethossziglan tisztességes évi apanázsom, mint az Athenaeum és Deutsch Ig. és Fia. A szerződés szerint, halálom esetén törvényes jogutódomról is gondoskodás történik. Ezt a jövedelmet, melyért dolgozni nem tartozom, kevés munkával s helyhez nem kötöttséggel, állandóan meg tudtam s meg tudom

növelni legminimálisabban egy államtitkári jövedelem nagyságáig. Családom diósadi és hadadi Ady család, kissé lecsúszott, elszegényedett, de szüleimnek értékes kis birtokuk van, ketten vagyunk testvérek, az öcsém egyik legbecsületesebb budapesti főgimnáziumi tanár.

Mélyen tisztelt Uram és Bátyám, nem szabad kivételes, nagyszerű kislyánya szabaduló útjába állnia. Az én vonzalmam Bertukához annyira nemes és mély, hogy csak őérette minden akadály félretolására elszánt leszek. S ha úgy történnék, hogy beváltani nem tudnám boldogságvágyait és jogait, még halálos fájdalmamat is elrejtve, szeretettel további őrizéssel engedném őt oda, ahhoz, ahol s akitől több boldogságot remélhet. Az, hogy valaki Ady Endréné volt, éppenséggel nem fosztja meg attól, ha lehet, ha kell, hogy tovább, magasabbra menjen. De hiszen most csak arról van szó, hogy kérjük sorsunknak olyan elintézésébe való belenyugvását, melyet szívünk szerint s joggal mi, Bertuka és én elhatároztunk.

Igaz, mély tisztelettel híve és öccse

Ady Endre

1098 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 3.]

Csinszkám, szívem,

ujjongatni tudó boldogságom, jóságom, ne ijedj meg: egy kicsit beteg vagyok. Már a nagyváradi szereplés, a sarajevói hír, az aggodalom éretted és értünk kimerítettek. Lajos nem akarta, hogy Budapestre menjek, azt tanácsolta: álljak meg hétfőn Nagykárolyban, s ott írjam meg a *Nyugat*-versemet.

Szatmárnémeti barátaim kapacitáltak, tartsak velük, s valóban jobban esett a züllött, elmaradt Nagykároly helyett városba és intelligens emberekkel menni, maradni. Minket Váradon (Jászit, Birót és engem) a szó szoros értelmében megríkatott a trónörökösek drámája. Képzelheted, milyen egzaltáltan utaztam, érkeztem Szatmárra. Hétfőn a hűlésemmel súlyosított idegláz ágyhoz kötött, s csak kedden estére írhattam meg egyetlen *Nyugat-versemet*, de ez aztán emberfölötti, nagyszerű ditiramb tehozzád. Szerdán bágyadt voltam, le is késtem egy vonatot. Szerdán éjjel érkeztem meg Nagykárolyba, s innen csak csütörtökön délután fiákeren haza. Itthon iszonyú kétségbeesés. Az anyám mindenfelé táviratozott, az apám utazni akart a keresésemre. Szerencsére hamar nyugalom lett, s csak miattad voltam és vagyok nyugtalan. Két táviratomon kívül azért nem küldtem mást, mert szégyellem előtted a betegségemet. Az éjjel 38 foknál nagyobb lázam volt, s mindig veled, csak veled foglalkoztam. Egyre jobban, minden gesztusod, sorod, magasabbra emel. Nagyszerűségedre gondolni fájdalmas gyönyör nekem, s jó sorsomra kell bíznom magamat, hogy lásd, megérdemellek. Táncos Csinszkám cipője ereklyém. S boldog vagyok, mert az anyám, Lajos s az apám, hogy olyan hittel rajongással szeretnek téged. Bocsáss meg idegeimnek s kissé megfázott tüdőmnek, hogy beteg mertem lenni. Te pogány, ifjú istent érdemelsz Ady Endrében s nem idegeinek és hűvös estéknek kiszolgáltatottját. Holnap többet írok, lázas vagyok, a fejem is fáj. Vaj' mit akar édesapád a késéssel? Holnap - biztosra remélem - jobban, egészen jól leszek, akarok lenni. A legaranyosabb néniknek üdvözölve, ölelve kézcsók s áldalak minden vágyammal és áhítatommal Csinszkám:

Csinszkyd

1099 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 4.]

Csinszkám,

rettegek, hogy haragszol, mert beteg mertem lenni, s most büntetsz, és büntetni készülsz. Ne tedd, legegyetlenebbem, látod: mára, csupán miattad akarva, jobban vagyok. Még dörgő rekedten beszélek, de mert alig cigarettázom, holnap biztosan egészen jól leszek. Ugye, holnap, vasárnap már levelem vagy legalábbis táviratom lesz tőled. A virágaid még frissek, a leveleidet újra és újra olvasom, valamint kezdem olvasni többbrendbeli mátkaságaid dokumentumait. Tehát csak veled vagyok, s tegnapi lázamban kék-rózsás lángban lángoltál előttem a minden, ezer szépségeddel. Itt vár megint száz levél idegenektől, régiektől, eszembe se jut egyelőre, hogy válaszoljak rájuk. Lajos ma érkezett vissza Budapestről Érszentkirályra, s hozzánk csak hétfőn jön át. Addig magam legyőzve holnap át kell végre látogatnom mégis édesanyámmal öcsémnéékhöz. Sajnálom (dühöngök érte) hozzád írott *Nyugat*-versemet: két bántó sajtóhiba van. Ma táviratoztam Nándor titkáromnak, küldjön neked „Csinszky titkári hivatala megbízásából" címen virágot és kuglert. Ne reám haragudj, ha a gyerek ügyetlen megbízott lesz. Könyörgök, szeress, szeress, én nagyon a tied vagyok, te: én vagy - tudod - imád

Csinszkyd

1100 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 5.]

Csinszkám,

örömem (milyen is vagy: piros, kék, arany vagy mind a három?), köszöntelek, és remegve csókollak gondolatban. Ma (vasárnap) már alig van lázam, kissé törött vagyok, mindjárt fognak a kocsiba, s mennem kell öcsémnéékhöz. A virágaid, kedves még mindig nem hervadtak el, s én látom bennük a régi fehéreket is, habár így, tüzes színnel drágábbak. Ma az édesanyám tépett az ő virágjaiból neked: fogadd szeretettel, mert megható szeretet küldette neked. Az én pesti virágaimat se vesd meg, mert Nándor fiam lehet gyönge ízlésű, de az általa választott pár szál virág mégis engem jelent. Verseid szebbek, mint az enyéimek, s te - tudod -, hogyha ezt neked mondom, lelkem és jogom van hozzá. Szeretnék szatmári ismerkedéseimről írni (bár nem fontosak), de sietek, holnapra halasztom. Neked első, igaz, megtaláló szemedbenézésem pillanatától fogva jogod van életem minden vonatkozásához, eseményéhez. Ma különös napom volt: a postám egyebek között 7 női levelet hozott egyszerre. Sejted, hogy nem a dicsekvés ördöge szállt belém, de a hódolás a női megérző talentum iránt. Sándorné (Nyanyuci), a kis Alice unokád különben is naponként érkező levele nem érdekelhetnek. A kis temesvári nőé sem, akit most X-ikszer operálnak Budapesten. De küldök négy érdekes levelet, s kis, komoly fejeddel láss, olvass belőlük. A velencei levél Mylittáé, láthatni fogod, hogy Zsuka-Andrea nem őt látta a Hűvösvölgyben, amikor úgy leszőkézte és lebutázta. A velencei levél különben válasz egy öt héttel ezelőtt küldött üzenetemre, hogy maradjunk meg jó barátoknak, hiszen a jobb embereknek nem szabad egészen elválniuk. A kis, irgalmas medikáé és a távlevélíró kislányomé a többi két levél. Nemigen volt e három napnak eseménye: rád gondoltam, s miattad átkoztam a nyugtalanságot, lázt és köhögést. Figyelj reám, akarj nagyon, s én mindig erős és olyan leszek, mint kívánod. Ne félj, nem volt igaz nőm még, s nem lesz több nőm soha. Te leszel, és vagy, bármint vádol látszólag a múltam s egy légiónyi női hiúság. Nagyon, de nagyon egy veled

Csinszky

1101 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 5.]

Drága Nándor fiam,

Hubaynak holnap, hétfőn a te címeden küldöm a pénzt. De nem írtál, a Műveltség Könyvtárának mit küldjek, s én elfeledtem. És Brachfeld és a suszter? Bocsáss meg, sietek nagyon. Megyünk sógornőm családjához Érszentkirályra. Félek, lekésem a postát. A csucsai küldemények?

Ölel nagyon szerető apád

Bandi.

1102 SÁNDOR ISTVÁNNAK

[Érmindszent, 1914. júl.]

Drága jó Pistám!

Ez a szabó, kit periratban mellékelek, egy szegény ördög. Véletlenből, restségből jutottam hozzá. Százakat keresett rajtam - hitvány munkával. Bevezettem egy sereg jól fizető emberhez. Egyetlen ruhán kívül (saját beismerése szerint, vannak tanúim rá) csak ócska, rossz szövetből, legrosszabb szabású ruhákat szállított. Az összeg (még így is), melyet számít, gyalázatos és nem igaz. Írd meg ügyvédjének, hogy fizetésem teljes életemre lefoglalt, ha ugyan holnap lesz. Hajlandó vagyok nagyon-nagyon szolid kártérítésre. Hogy vagy? Írj. Címem: Érmindszent (Szilágy vm.)

1103 HATVANY LAJOSNAK

Érmindszent, [1914. júl. 5.]

Drága, egyetlen Lacim,

gondoltam, hogy mégiscsak válaszolsz pár szót, habár nem kapattál ilyen reményekre. Mégis ezért késtem máig avval, hogy Neked, kit szeretek, ne jelentsek egy életemnek igen fontosat.

Nevezd szenilis fordulatnak, őrülten, megbolondultan szeretek egy alig húszéves kislyányt. Úgy mutatja, hogy ő is szeret, tehát most okvetlenül nagyon is hiszi. A leány - csodálkozz - nem zsidó, de nagyon előkelő, erdélyi félmágnás. Azonban benne minden, ami engem végzetesen Sem fajtájához kapcsolt. Jókai-regény nagy bosszúságomra - romantika, zsarnok atya, intrikák stb. Esetleg szökés, s a jó ég tudja, mi, ha netalán a kislánynak máról holnapra meg nem jön az esze, vagy az apja váratlanul, lehűtően hozzám nem adja. Gondoltam: tanácsot kérek, de te olyan szertelen, bolond szerelmi életet éltél, hogy legrosszabb esetben is - megnyugtatnál. Elvégre az ilyen történnivalók megérdemlik, hogy megtörténjenek, s passepartout-juk van a holnapnál. Egyébként szerelmemnek s Érmindszentnek élek hetek óta, néhanéha elszaladok Erdélybe. Ha írsz életedről, magadról, lesznek nálamnál s regényemnél fontosabb írnivalóim számodra. Most sietek is, mert a posta vár, küldönccel küldöm a vasútra.

Ügyem titok még, habár a hazai kis verebek is csiripolnak róla. Nagyon szeretlek, Lacim, hívebben bárkidnél, ölel

(Érmindszent, vasárnap.)

Adyd

1104 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 6.]

Kicsi Csinszkám,

talán még volt egy kis lázam, mert tegnap éjjel majdnem elsírtam magamat. Arra gondoltam, hogy nem Ibsen építőmestere vagyok-e, s nem a megsejtett zuhanás rendelt-e tehozzád? Óh, édesek édese, szépségem, fiatalságom, mondjad, hogy nem, s hogy úgy van, ahogy ma ismét hiszem. Egymásnak születvén még az időakadályokat is legyőzzük, s úgy fogjuk meg egymás kezét, hogy nem volt soha senki, csak én, aki te vagy - és te, aki én.

A posta érkezett most, s először nem értem meg, miért nem hozott hírt tőled-rólad. Csinszkám, azt akarod megmutatni, hogy milyen fájdalmas a legeslegvártabb levelet meg nem kapni? Egy kis bosszúállás volt ez, vagy csak postai baleset, vagy hirtelen veszedelmek szakadtak reád? De hiszen akkor pláne írnod vagy táviratoznod kellett volna. Azt hiszem, fogsz is ma még táviratot küldeni. Kicsim, nekem tegnap egy lovas futárral kellett lekésve a levelemet a vonathoz küldenem. Ilyenformán maradt ki az a talán esetleg szintén megkésett tanácsom: követelj édesapádtól leveleinkre s dolgunkra nem kertelő, rögtöni választ. Féltelek most nagyon, kicsim, pláne, hogy igazán megesküdtem magamban, mint kérted, soha aggódást nem szerzek neked.

Még az *Énekek éneké*-nek hangján szeretnék írni arról, milyen meghatottá tesznek engem nemes idegjátékaidnak rakétái. Megint - megint elolvasom a legújabb leveleidet: micsoda finom, szent, gyermekes haragok, érdeklődések, harsogó és mégis kedves dühösködések, könnyek és vonzalmak. Poéta vagy, jobb, több és szeretnivalóbb minden poétánál, és skálád gazdagabb valahányuknál. Óh, maradj meg ezer pokol ellen is nekem, aki a benned teremtett remeket legjobban értem és imádom.

Ígértem beszámolót a szatmári exkurzióról, de hát nagyon rövidre lehet ezt fogni. Egy kicsit a helyi lapok jóvoltából s ízléstelenül a Szatmárt szintén látogató Petőfi új kiadásának látszottam, holott be kerülök minden hasonlítgatást. Házigazdámnál, Tanódynál látogatásokat kaptam, érdeklődő urak jöttek, s még betegen, ágyban is fogadnom s tűrnöm kell[!] kellett őket. Kétszer-háromszor kocsiztunk, két látogatást is tettünk. Fejeséknél, kiknek Mária nevű leányáról meséltem (afférom volt a kislyány levelei miatt a papával, de most nagy volt a szeretet) és Luby Margitnál. E Margit felső leányisk. igazgatónő (vagy preparandiáé?), ő csinálta a Fejes-pletykát, de kiváló nő, s nála írtam meg a verset a *Nyugat*-nak. Sokkal szebb volt mégis Nagyváradon szerettetnem magamat Jászival és Biróval, akik olyan féltők, jók hozzám, mint az egészen szerelmükbe ájulni képes jó nők tudnának, ha - volnának. De nem baj, hogy nincsenek, mert a nő nyugtalanítson is néha-néha egy csöppet, s mert Csinszka nélkül nincs élet, szeretet-hit, semmi, s így van jól.

Hát édesanyámmal átmentünk tegnap mégis öcsémnéékhez, nagy volt az öröm, az utolsó percig nem hitték. Öcsémné nagyon kedves volt, anyjával és fölváltva édesanyámmal valamelyik olyan fürdőcskébe készül, hol állítólag az Ady család érmindszenti ágának folytatására gyógyulást és képességet nyer - nem bízom benne.

Drága, kicsi Csinszkám, Berta és Malvin néninek nem tudtam külön még írni. Ments ki, hiszen tudniok kell, érezniök, mennyire szeretem őket.

Érezz magadban Csinszkám, szeress, még jobban, szeresse a maga

(Hétfő délben)

Csinszkyjét

Kuriózumból küldöm megint mai postám egyik levelét. Most mondom le egyébként végleg Földessyéknek Stájert.

1105 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 6.]

Drága jó Nyanyucim,

csak most *tudok*, a szó *lehetséges* értelmében - válaszolni neked. Nagyváradra kényszerítettek levelekkel, táviratokkal, és ott volt az öcsém is. Az öcsém persze nem hagyott maradnom Nagyváradon, múlt példákon okulván. Ladányban tőle, Jászitól, Birótól s consortesektől avval váltam: Nagykárolyban töltöm a hétfőt, megírom a *Nyugat*-verset, s kedden haza Mindszentre. Ellenben fölizgattak ezernyi dolgok (betetőzésül a kronprincék ügye), s Szatmárra igyekvő társaim (szeretetből?) nem engedtek Nagykárolyban kiszállni. Mi lett? - sejtheted: 3½ napi ünnepeltetés, szörnyűbb Nagyváradnál. És még Nyanyucim sem volt, aki türelemmel ápoljon. Mert az anyám ájuldozva táviratokat küldött szét (senki sem tudta, hol vagyok), s mikor megérkeztem, az örömtől ágynak esett. Hát így élek én, azonfölül, hogy szeretnék Adyhoz méltóbban élni, s szeretném nagyon szeretni az egyszerű angyalt. Így se mert még valaki valakihez írni, de te különb vagy mindnyájunknál, akik valakinek tartjuk magunkat. A temesvári Kicsi írt egy rövid levelet, megint vágják a beleit szegénynek, szegény, szomorú, kedves, kis állat. Remélem, Tolnaynénkkal vagy együtt, akit szeretek, s így jól töltőd idődet, még ha a wienerwaldi imádód nem is ment utánad. Írj csak Érmindszentre, Stájert föl kellett adnom, rosszul megy nekem. Légy jó, okos, előkelő (ezt nem is kéne mondanom), s szeresd egy kicsit rossz, öreg fiadat

(Hétfő)

Ady

1106 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 7.]

Csinszkám, drágám,

egy kegyetlen, álmatlan éjszakát okozott, hogy tegnap leveled nem jött. Látod, milyen önző és asszonyos lény vagyok én, de hát szeretlek. Úgy látom különben: a posta bolond megint, holott a múlt heti leveleidet másnapra hozta. Most ma, kedden, kaptam a szombat éjjel, illetve vasárnap írott soraidat. Talán a vasárnapi expediálás hibái csak ezek, s te csak írj úgy, ahogy megbeszéltük. A Szombatfalvynak írott leveled ügyébe[!] azért nem mondok véleményt, mert

te, kicsim, ösztönös, csodálatos lény vagy. Hiszem, hogy fokozottan az vagy akkor, amikor szerelmünkről, rólunk, van szó. Egy bizonyos, s ezt ügyvédtől tudom: húsz évet betöltött leány, ha szülői beleegyezést nem nyer, ezt könnyen megkaphatja a gyámhatóságtól az apa ellenére. Most már három levélre is várok választ tőled. Iszonyú itt a hőség, s én nagyon fehérben a mai napot a legszükségesebb postám (jaj, legalább 50 levél) elintézésére szántam. A lugas nem jól befuttatott, milyen szép lehet a mi boldogsághajónk, a Patent. Holnap jön haza Szentkirályról öcsémné nélkül pár napra az öcsém. Ugyancsak holnap a párttól erőszakolt krassói képviselőjelöltetésem érdekében teszem meg az első, máris kedvetlen, unott lépést. Egy hírhedt oláh esperest látogatok meg valószínűleg Királydarócon. Szörnyű a nagymama receptje, de értünk hajlandó volnék lenyelni - persze csak a receptet. Csókolom a Berta és Malvin néni kezét. Csókollak, téged, mindenem isteni fantáziád színei szerint.

Nagyon a tiéd

Kedd délben.

Csinszkyd

1107 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1914. júl. 7.]

Drága Gyurkám,

legalább vegyétek tudomásul, hogy még mindig élek. Ámbár ez nem élet, mégis jobban vagyok már egy kicsit. A titkár referálni fog. Nem jönnétek-e errefelé? Két napra legalább?

Nagyon a tiétek

Ady E.

P. S. Itókának: a templomok nem kellenek.

1108 ROZSNYAI KÁLMÁNNÉNAK

. [Érmindszent, 1914. júl. 7.]

Drága jó Nil,

csak most tudom megköszönni szép könyvét s érdememen rettenetesen fölül dicsérő és kedves levelét. Bizony mennék én Szeghalomra, nagyon nagyon, de életem kissé, mint majdnem mindig, most is össze van gabalyodva. Majd ősszel, szebb időben. Kálmánt melegen ölelem, s magának, jóságos Nilem, csókolom a kezeit.

Hálás igaz

barátja

1109 DÉNES ZSÓFIÁNAK

Érmindszent, 1914. júl. 7.

Zsukám,

nagyszerű emberem, legkülönb asszonyom, be jó, hogy olyannak ismerlek meg most, amilyennek várva hittelek. Több mint előkelő vagy, neked is minden megbocsátandó, s ami nem tökéletes emberség benned, az: erényed. Az: az emberélet tragikus célja s legfőbb szépsége a kehely, a kicsiségében nagyszerűsködő asszony.

Bizton hihetted, hogy hallgatásom válasz, kissé irritáció, de jókedvű és hála és szeretet.

Ha én szépen megkérlek, el fogod hinni, hogy Csinszka beteljesedése és minden, és hogy én azt nem két napra hiszem. (Háromra, gondolod te s javítják ki az én zaklatott idegeim - igaztalanul.) Mi lesz? - nem tudom, ízlésem s küldetésem ellenére Jókai-regényhőssé kell talán válnom. Erdély, fiatal, rajongó lyány! a mi korunkban hisztérikának is nevezték, pedig nem egészen az. Zsarnok apa, mindenre-fölszántság stb. Én magam csupa odaadás, de idegeim kemény megpróbáltatása miatt csupa oktalan csapongás, sőt kicsapongás. Neked ezeket, de csak neked jogod van tudni, s akarom, hogy tudjad. Ha a kislyány mellettem van, akkor az ő álmainak méltó és méltóságos hőse tudok lenni. Úgy vélem, neki (mert neked is sikerült volna) lehet olyanná tennie, amilyenné akar. Te intelligensebb, azaz több vagy, mint K. Margit, s ő, Cs. olyan kivételes, mint te legalábbis; bocsáss meg.

Szeress, egyetlen ember Zsukám, s én is szeretlek: önzés ez talán, mert szükségem van reád. Beteg voltam. Nagyvárad után elcsábíttattam magam Szatmárnémetire háromnapos ünnepeltetésre, de - meggyóntam a kislyánynak. Mi lesz velünk? - talán egy formás, szép letörés és elválás vagy egy történet, ami, ha rövid és gyászos lenne is, gyönyörű lesz.

Nagyon szeret

Dysod

1110 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 8.]

Csinszkám,

lelkem, teremtőm és mindenhatóm, hadd csókoljalak most gondolatban - meg kellett érezned. Édesanyámat boldoggá ríkattad a leveleddel s a Táncos Csinszka imádni való arcképével. Te nagyszerű, te nekem termett, hát gondolhatod-e, hogy nekem nem minden szavad, érzésed, grimaszod tetszik? Gondolhatod-e, hogy valaha, ha bánatot, halált okoznál is nekem, másnak, kevesebbnek tartanálak, mint ma?

Be bölcs, több: elmés és boszorkány vagy, hogy tudsz látni és ítélni, te isteni gyerek. Szombatfalvyhoz írott leveledről beleegyezően és neked hódolóan írtam már; virágaidat megcsókoltam, kezedet kerestem köztük, drága kezedet. Tegnap levélírás volt, de inkább lett volna, mert keveset intéztem el. Ma érkezett, tíz perccel előbb, a posta után mindjárt öcsém és öcsémné. Öcsém ma be lesz fogva titkárnak, s összegyülemlett postámat intézi. Hazaáruló utamat holnapra halasztottam, viszont „üzleti ügyek” miatt szeretnék pénteken vagy a jövő hét elején egy-két napra Pestre fölszaladni. Ezek tervek, s te mindenesetre azonnal fogsz táviratilag tudni róluk. Addig is bízz, szeress, légy kész minden harcra. Hogy először s életemben utoljára béláskodjam neked: egy kicsit fáj, hogy nem téged megillető lesz, kivált kezdetben a

sorsod. Nem fogok tudni lábaid elé annyit szórni, mint hatéves primadonnáskodásom alatt tudtam volna. De soha a csúnya szegényszagot nem fogjuk, nem lesz szabad éreznünk. Kikeresek, megkapok én erre minden módot. Csak szeress, kicsim, Csinszkám, nyugtalanul, de szeszélytelenül, istenien, mert isten vagy. Sietek a posta miatt. Édesanyám egyelőre áldva csókol, Lajos nagyon szeret. És én? Én te vagyok, a Te Csinszkyd.

(Szerda délben)

1111 EMIL ISACNAK

[Csucsa, 1914. júl. 13.]

Kedden délutáni gyorssal megyek. Ölel

Ady

1112 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Kolozsvár, 1914. júl. 14.]

Drága jó Gyurkám és Itókám,

egy szót talán, mint én, írhatnátok. Ha Pestre megyek, sok beszélnivalóm lesz hozzátok - veletek. Meddig maradtok?

Csókol

Banditok

1113 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Kolozsvár, 1914. júl. 14.]

Édes jó Aladárom,

ne haragudj, hogy zűrzavaros életem ilyen sokáig hallgattatott. Nem tudom, hol vagytok, merre jártok? Talán ez a lap megkap. Kis feleséged kezeit csókolom, ölel, szeret

Adyd.

1114 BIRÓ LAJOSNAK

[Kolozsvár, 1914. júl. 14.]

Drága jó Lajosom,

mindennap levélre szántam el magam, s a levél elmaradt. Pedig kellene sok mindent tudatnom veled, tanácsodat, szeretetedet kérve. Érmindszent a központi lakóhelyem. Meddig s Varsány-

ban maradtok-e? Hátha föl tudnék szaladni hozzátok. Jolán kezeit szeretettel csókolom s minden édes, varsányi, régi jó emberemet illően üdvözlöm.

Ölel s szeret

Adyd.

1115 KABOS EDÉNEK

[Kolozsvár, 1914. júl. 14.]

Drága szerkesztő uram,

ha fölszaladhatok Budapestre, egy látogatásnál meglátod, hogy változatlan, sőt tán még szeretőbb vagyok hozzád s tieidhez.

Nagyon szeret s ölel fiad:

Bandid

1116 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. júl. 17.]

Drága fiam,

sok jó és rossz dolog akadályozott, hogy írjak neked. Talán fölszaladhatok Pestre. Ha nem, akkor holnapután Érmindszentről írok neked. Tudom, hogy jó fiú vagy, s hűséges és buzgó maradtál azért. Viktornak gratulálj nevemben. Ha nyugodtabb leszek, erőm lesz, írok neki is.

Ölel apád

Bandi.

Írj pesti pletykákról is, viszont az én személyemet lehetőleg óvd meg tőlük.

1117 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 23.]

Kedves Enyém, drága Csinszka,

szomorú vagyok, de nem kétségbeesett, hiszen vasárnap este ott leszek. Utunk Annával, pláne Krasznától csak ketten voltunk, tűrhető, majdnem kellemes volt. Este Nagy Sándoréknál nagy vacsora, s egy kicsit rosszalkodtunk. A Nagy Sándorék szőlője kétszer magasabb a Boncza-hegynél, s a zilahi bor erős, zaklatott, furcsa, fájó kedvben voltam s iszonyú sötétben, igen nehezen szálltunk alá a kocsinkhoz. Fórissal, kinek vendége voltam. Délben ebéd Fórisnál, az öreg Kincs Gyulával s egy-két jámborral. Este ½7-kor itthon, hol is nagy öröm és szeretet mellett megparancsolták, hogy Zilaht jövőre hagyjam ki úti stációmból. Itthon rengeteg levél várt, de magát csak azok érdekelhetik, amiket Hirsch ügyvéd írt, s mellékelek. Kuriozitás okából küldöm kis titkárom egyik levelét s Pálinkás Bözsike házasságjelentését. Milyen

furcsán megéreztük, hogy történt valami, amikor egy olyan jelentéktelen nőről olyan sokat beszélgettünk. Különös egy házasság ez: két família be akarja csapni egymást. Pálinkásék majdnem egészen tönkrementek, s Maczkyékban reménykednek, viszont Maczkyék úgy tudják, hogy milliomos leánnyal segítenek magukon. Édesanyám imád Téged, kisleányom, s a néniknek sok-sok csókot küld. Ady Lőrinc úr is persze s Lajos is, ki öcsémné nélkül itthon van, s holnap utazik Zilahra, ahol Annánkkal meg fog ismerkedni. A Hirsch ügyvéd úr leveleihez nem írok semmi kommentárt. Majd megbeszéljük együtt Csucsán, mielőtt Kolozsvárra mennék. Okvetlenül érdekel egy kicsit, hogy Nyanyuci, Tolnayné, Pócsy Erzsi Tobelbadba hívnak. Aztán Alice-om röviden férjül kért egy bolond levélben, s bánáti imádóm, akiről beszéltem neked, megint jelentkezett, s Pestre adott randevút. Nekem ezek az élet élvezhetetlen felhői, vagy ha úgy tetszik, mit se érintő kijáróságai. Nekem még én se vagyok, nekem minden Te vagy, a te szerelmed, a te nagyszerűséged. Mit írjak, mikor minden kevés? - Istenem, Csinszkám, kedves Enyém, egészen beléd olvadtam. A néniéket csókolom. Szükség esetén ne felejtsd el, hogy a telegraf intézményét is kitalálták.

Csókol bolondul beléd semmisült

Csinszkyd

Csütörtök d. u.

Sietek, küldönccel küldöm táviratomat s e levelet.

1118 PETROVICS ELEKNEK

Érmindszent, 1914. júl. 23.

Nagyon tisztelt és kedves barátom,

majdnem úgy volt még tíz nappal ezelőtt, hogy erre kérlek: fáradj el Boncza Miklóshoz, s kérd meg feleségül számomra a lányát Bertukát. Megtudtam ugyanis, hogy te evvel a rosszul sikerült, embertelen Jókai-emberrel jó barátságot tartasz, sőt a kevesek közül való vagy, kik neki imponálnak. Az, hogy Boncza Bertuka és én el akarjuk egymást venni, nem változott azóta, sőt: de én Boncza Miklós úrral már nem állhatok szóba. Téged sem arra kérlek most, amire első szándékomban akartalak kérni, de inkább vallani a jó barátnak (kinek mondanom sem kell, mennyire titok ez a dolog), kérni megértését, s ha szükség lesz vagy lenne rá, támogatását. Bertuka anyátlanul, árván nőtt föl, egy kikényszerített vérrokoni házasság átkával, két öregasszony mellett, apjának terhére, majdnem utálatával, elhanyagoltan. Az öreg Boncza hiúságból pénzzel ellátta ugyan, de majdnem tervszerűen küldte helyekre és helyzetekbe, melyekből tisztán a kislányt anyja emlékének becsülése, büszkesége, nagy intelligenciája s a jó véletlen mentették ki. Most, hogy húsz évét betöltötte, módunk lesz rá, bármennyire gyűlöljem az ósdi romantikát, árvaszéki segítséggel s apai átokkal harcolva, de mégis feleségemmé tenni. Az öreg Boncza kelletlenül gondolt arra, hogy leányát férjhez kell adnia, de ezt is a maga bolond módján. Valaki olyanhoz kívánta volna adni, aki akaratlan, nincstelen senki, s kit ő perverz gyönyörűséggel tartana szolgai függésben, s tartana ki. Evvel szemben, s ezt a leánya is megírta, ha én véletlenül még később jövök, s Bertuka már férjes, sőt talán gyermekes asszony, akkor is elhagy mindenkit és mindent, és velem jön. Egyébként is tudom, látom, hogy ez elhagyott, nyugtalan, szegény kislyány életébe valósággal mentőnek, jó sorsnak érkeztem. Nemcsak szeretem, de féltem, s rettegek tőle, hogy szentimentális kísérletezései zátonyra juttatnák. Életemet így-úgy ismered, harcos, viharos élet volt, s el tudok képzelni példaadóbbat, okosabbat, mértékletesebbet. De morálom volt mindig, s megtudtam maradni gyermekesen jónak, tisztának s fizikailag is a minden ősében falusinak, mindig

regenerálódni tudónak, erősnek. Ha alkalmad lesz rá, nagyon kedves, közös barátainkkal együtt, állj ügyünk mellé, mely igazságos, szép ügy. Nem tudom, hol ér a levelem, de válaszolj rá pár szót, s ha Málikával beszélsz, súgd meg neki mindezt.

Nagyon szeret igaz híved

Ady Endre

1119 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 24.]

Gazdagom, de pazarlóm, csodám, nekem teremtett Csinszkám,

haragszom egy kicsit reád. Mennyi mindent, szépet küldtél, s úgy tettél, mint én. Fáj ez, ne tedd, mert én akarok adakozóbb lenni vagy legalábbis olyan, mint te. És milyen nemes, meghatóan szép a leveled, milyen kéjesen száll ki belőle hozzám a te furcsa, isteni kétlényűséged: a raffináltság és csinálatlanság. Tegnapi táviratainк keresztezték egymást, de úgy kellett, hogy jelentkezz, hogy forró vagy még mindig a a[!] mi szép szerelmünktől. Mindszenti virágokat fogsz kapni, édesanyám küldi, de ma a posta miatt elmaradt. Írtam hosszú, szép, s úgy gondolom, okos levelet Petrovics barátomnak, de, kicsim, te se felejts el írni a nénikért, hitünk, lelkünk nyugalmáért az apádnak, hogy én azt mondottam. Lajos ma reggel utazott Zilahra, ahol - mint írtam - Annával is találkozni fog,, akitől egy kicsit szégyenkezve félek a keddi vacsora miatt. Holott nincs okom reá: Biró, bolond, szerencsétlen és boldog voltam egyszerre a mámoros csak tereád gondolástól. Holnap végre talán elmegyek Királydarócra, Konstantin abbéhoz helybeli oláh papunkkal. Vasárnap este pedig egy beretválatlan embert fogsz kapni, mert Nagykárolyban zárva lesz minden, s vásárolni se fogok tudni dolgokat, miket akartam. Tegnap este Balássyéknál voltam kocsin. Pesti vendégeik voltak, pld. egy diákkori nőpajtásom, ki kis színésznőből (Czikle Valéria) pesti polgárné, nagys[ágos] egyetemi] m[agán] tanárné lett, és elhízott. Egyébként költőnő is, és természetes, hogy Balássy Júliával együtt indiszkrét kérdésekkel kedveskedtek, melyek elől igen óvatosan kitértem. Jaj, ha meggondolom: a *Nyugat*-versek megint Csucsára maradtak, de talán így van jól. Minden útitervedet aláírom, s véghezvisszük. De ígérd meg magadnak, ha *kettőnk érdekében* szükséges az elutazás, nem fogod a te szegény kutyádat (engem) terrorizálni. Hiszen minden azért történik, hogy ne váljak el tőled soha. Szépek szépe, édességek édessége, majd lesz beszélnivalóm sok-sok bokrétányi. Nem tudok s nem is akarok levélíró művésszé válni: egy jó, neked való szót ha kitalálok, már elégedett vagyok. Köszönd meg nevemben a legpárnább párnát a nagymamának. Mondd meg, hogy őket üdvözlő enyéim az én rajongó beszámolóim után végtelenül imádják őket, majdnem úgy, mint téged.

Áldlak, csókollak

Csinszkyd

1120 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 24.]

Egyetlen, legfinomabb, barátom, Zsuka,

miért nem válaszolt a levelemre? Hol jár, nem csinál-e bajt az én levelem magának? Igazán Párisban volna, mint engem dicsérő és hirdető *Világ*-tárcája sejteti? Én boldog és boldogtalan vagyok: úgy gondolom, ez a legjobb, amit ember elérhet. Valahogyan lelki-testi kapacitásoknak igazolása ez. Mivel hidegnek látszol hozzám, üzleti kérést teszek. Küldess nekem utánvéttel Érmindszentre két üveg parfümöt, egy Rêve d'Orsayt és egy Trèfle incarnatot (ezt kaptam legutóbb tőled). És írj, hol vagy, mit csinálsz? Ha Pesten találnálak augusztus elején, fölkeresnélek, illetve fölkerestetnélek a legdrágább Bölöniéknél. Nagyon szeretlek, tudom, hogy kedvelsz, s örülsz annak, hogy nagyszerű izgalmaim vannak.

Tied a régi

Dys

1121 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. júl. 25.]

Lelkem, Csinszkám,

dringend táviratot küldtem egy órával ezelőtt, amikor a posta a maga *levele nélkül* jött meg. Csodálatosan rendbe szedődött idegeim most majdnem fölmondták a szolgálatot. Ma reggel érkezett meg Pestről a kis titkárom. Irtózatos pletykákról számol be, mintha a kánikula egyenesen ellenem forralta volna föl mindenkinek agyát és fantáziáját. De ezt mind kibírnám, ha magától levél, meleg hit, üzenet jár ki, ami ma elmaradt. Sokáig *így* ezt nem fogjuk kibírni, se te, se én, ha saját nyugtalanságunk s a világ zaklatása ilyen tempóban nő. Olyan egyszerű a mi ügyünk, hogy már majdnem isteni. - Miért avatkoznak annyian belé? Ha ma jön távirat, holnap, vasárnap este magánál vagyok, óh, én édes kínom. Bocsáss meg, de képtelen vagyok most írni. Veled, benned, csak általad

Csinszkyd

1122 SPOLARICH LAJOSNAK

Érmindszent, 1914. júl. 28.

Uram,

Boncza Bertukától, akit feleségül akarok venni, értesültem önnek, a nekem teljesen ismeretlennek, egy hallatlan vakmerőségéről. Joga volt-e Bertuka nénjének s Bertukának olyan nagyon saját ügyünkben, mint a Bertukáé és az enyém, beavatkozó levelet írnia, nem kutatom. Énreám csak az tartozik, hogy ön, fölbiztatva vagy tolakodva az *én* személyem bírálójává merészkedett válni. Ezt is könnyen elnézem: minden intelligens ember kinevetné, ha csak egy pillanatig komolyan hinné, hogy Ady Endréről, akár az íróról, akár az emberről önféle kaliberű emberek ítélkezhetnek s hozzá fölérhetnek. De most jön a dolog súlyosabb része: ön hitvány, nem tudom, milyen alantas helyeken szerzett, rágalmazó értesüléseivel akart s a kérdés az: akart-e? - bepiszkítani. Amennyiben ön a literált rágalmakat magáévá tette, tudatnom kell, hogy önt a rágalmazókkal egyetemben s a hozzám illő büszkeséggel megvetem és túllépem.

Ady Endre

1123 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Csucsa, 1914. júl. 31.]

Édes, jó Nyanyucim.

ott talál-e a levelem Tobelbadban, vagy elijesztett onnan a háború? Reménykedek, mégiscsak kezedhez jut, s jelenteni fogja neked, hogy szeretetem változatlan. Sokkal nemesebb, több valaki vagy, mintsem hogy a te barátságod még az ilyen alapjában jóravaló, de haszontalan szívű frátert is, mint én, meg ne tudjon nemesíteni és jobbítani. Életem keresett és megtalált, beteg izgalom. Alapjában ez a semmittevés, ez a csak-készülés, amelyet a te jóságos türelmed olyan nagyon ismer. Mi lesz velem, nem tudom. Legjobb lett volna katonának lenni, s most odalent keresni, explodálni energiát Szerbiában. Tolnaynénak ezt nem kell elmondanod, mert nyilván lesz egy szójátéka rá. Bocsáss meg hosszú hallgatásomért, de nem tudtam írni senkinek, még neked sem. Címem mindig Érmindszent, ha félannyit kedvelsz, mint én téged, s hírt akarsz adni magadról.

Nagyon szeretően csókolja a kezedet

Ady Endre

Ha ott volnának még a múltkori kártyán engem üdvözlők, vagy ezeknek ismerősei, üdvözöld őket, ha tetszik, nevemben.

1124 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1914. júl. 31.]

Drága Gyurkám, Itókám,

nem írtam, mert, ha háború nincs, már Pesten vagyok régen. Így is muszáj a jövő héten fölmennem. Életem bolond, szép, ezer bajú, kínú, izgalmas, kalamajkás.

Nagyon szeret

Adybanditok

[Boncza Berta írásával.] Sok szeretet Bertukától

[Ady írásával:] Akinek annyit beszéltem rólatok, s akit, ha úgy lesz, ahogy akarjuk, sokszor láttok velem.

1125 HIRSCH GYULÁNAK

[Csucsa, 1914. júl. 31.]

Kedves jó barátom,

mint telefonon tudattam: a két úr nagy örömmel s szimpátiával fogadott. Elfelejtettem neked megmondani, hogy mindkettő szigorúan tanácsolta: kerülni a bármifajta botrányt, mert árt az ügynek. És: legalább annyit iparkodni elérni, hogy az apa csupán a passzív negáció terén maradjon. A gondnokságot illetőleg, beadványodban esetleg jelezni fogjuk, hogy a nevét utólag jelentjük be. Benedek Sándor, Petrovics Elek vagy netalán Dózsa között választunk. Az apa, Boncza Miklós, lakik Budapesten, IV. Veress Pálné utca 6. A kihallgatni kellő és egyedül

közeli rokonok, kiket felsoroltam, özv. Török Károlyné, a nagymama, özv. Kovács Károlyné, nagynéni (Bertukával együtt laknak Csucsán) és Török Károly, Bertuka unokabátyja (lakik Bpest, II. Donáti utca 41.). Az én címem: Érmindszent, Szilágy vármegye. Nagyon kedves, jó vagy, mégiscsak engedd, hogy megköszönjem. Feleséged, a nagyságos asszony kezeit csókolom, ölel barátsággal

Péntek.

Ady Endre

1126 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. júl. 31.]

Drága fiam, Nándor,

végre ma egy csomag a nem nagyon szükséges névjegyekkel s az órával, melynek a szíja egyszerűen ostobául silány. De ennél nagyobb az a bűnöd, hogy a csomagba egypár szónyi értesítést nem küldtél. Ma táviratoztam neked. Táviratoztam a *Világ*-nak is, hogy kontómra egy hónapig küldjék a lapot, honoráriumból levonva a díját, özv. Kovács Károlyné címére. Szólj be telefonon a kiadónak. Brachfeldnek mondd meg, hogy még e hó folyamán (aug.) kap száz koronát. Erszényt, ha nem vettél, ne vegyél már, mert kaptam Bertukától. Sok bajom, izgatottságom van, azért nem tudtam neked írni. De téged viszont alighanem Szini Margitunk köt le túlságosan. Tekintettel arra, hogy neked nem kell egyelőre hadba vonulnod, nagy fene becsed lehet s lesz a nőknél. No meg Viktorunknak is. Ha Brachfeld adja a kívánt apróságokat, írd meg, s én megtáviratozom, hogy hova küldd. Sajnos, nekem alighanem föl kell mennem Budapestre. Igen súlyos természetű lovagias ügyem támadt egy beugratott valakivel, de, miként másról, erről se beszélj senkinek. Holnap, szombaton - gondolom - itt lesz táviratilag a pénz. A *Nyugat* a számadását esetleg beküldi nekem utóbb. Telefonáld föl Farkas Ignácot: berukkolt-e? Nagy baj volna, mert csak vele szeretnék egy vizsgálatot magamon csináltatni. Mit tudsz Gebhardtról? Ha lehet üdvözöld, s annyit közölj vele, hogy főbenjáró ügyben föl fogom keresni. Egyáltalában szedd össze és rendbe háborús nagy fejedet, s írj nekem mindenről. Kicsim köszöni s viszonozza üdvözletedet. Anyádnak add át kézcsókomat. Sok pletykát is írhatsz, de ne kellemetlent. Ezekben van részem.

Ölel apád

Ady Endre

1127 BIRÓ LAJOSNAK

[Csucsa. 1914. júl. 31.]

Édes jó Lajosom,

nagyon ránk sújtott a História, de nem akarom hinni, hogy téged elvigyenek. Nagyon kérlek Jolánnal együtt, tudassatok azonnal, ha így történik. Azt hittem, fölmegyek Budapestre, azért nem írtam. Annyi minden jó-rossz, józan-bolond történik velem, hogy legkedvesebbjeimre gondolva bírom csak el. Pestre mégiscsak fölvisznek a jövő héten súlyos ügyek-bajok. Szép volna, ha derűs és aggodalomtalan Varsányomat találnám meg. Nagyon sok szeretetet küld az

én régi, kedves, engem fölfogadó varsányi családomnak. Ha odajutok, s minden jó lesz, s a harang megvan, hálaharangozást csapok. Jolán kezeit külön is csókolom, Veronodat is.

Ölellek, drága Lajosom, a te régi, igaz, szerető

Bandid.

[Boncza Berta írásával:] Mint mindenkit, aki Csinszkyt (Bandi) olyan szépen szereti, mint Maga - hálásan és nagyon szereti

Csinszka

1128 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. aug. 2.]

Brachfeldnek fizess százat; többi pénzt, leveledet, mindent, keddig Csucsára várok. Ölel

Ady

1129 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. aug. 4.]

Drága fiam, Nándorom,

megtáviratozom, ha mehetek Pestre, avagy *most* egyáltalában megyek-e. Tegnap expresszt, ma expresszt (hajnalban ötkor!) s három Brachfeld-csomagot kaptam. A gallér alacsony és sok, a nyakkendők szépek, de szerettem volna egy zöldet, mint mondtam. No azonban a mellény!!: a *varrás fonákjára* szabták ki, fordítva. Teljesen elvagdosták, elrontották, s megigazíthatatlan, holott szabás, kiállítás jó. Ezt közöld velük, ilyen dolog nem járja egy előkelő cégtől. (Le kellene vonni 50 koronát!) Az ingeket holnapra várom, s - méltán - kíváncsi vagyok. Kellett volna egy vagy két pár harisnyát is venni. A pénzt, ha azonnal s táviratilag jöhet, Csucsára várom táviratilag. A *Nyugat*-ot sem Bertuka, sem én még nem kaptuk meg. Lovagias ügyem alszik, ellenfelemet valószínűleg behívták katonának. Mi van a te sorozásoddal, bevettek-e vagy sem, s bevisznek-e vagy sem. Bertuka szívesen üdvözöl.

Ölellek apád

Kedd délben.

Ady

1130 LANDHERR GYULÁNÉNAK

[Csucsa, 1914. aug. 4.]

Sok-sok üdvözlet, tisztelő kézcsók, s kérem, higgye el, hogy szégyenli levélíró restségét, s mindig gondolt s gondol Nagys[ágos] Asszonyomra

Ady

1131 HIRSCH GYULÁNAK

Csucsa, 1914. aug. 6.

Kedves jó barátom,

mint láthatod, Csucsán rekedtem. Holnap vagy holnapután valószínűleg kocsin kell hazamennem Érmindszentre. Igaz, hogy e szörnyű napokban nincs kedve az embernek leveleket firkálni (magamról is tudom), de mégis írd meg, megkaptad-e az én hat-hét nap előtt írott levelemet. Válaszodat Érmindszentre kérem. Feleségednek, a nagyságos asszonynak kézcsók, Hugóéknak meleg üdvözlet, hálás, szerető híved

Ady Endre

1132 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. aug.]

Drága, jó Lacim,

megkap-e ez a levelem, vagy sohse jut a kezedbe, nem tudom, de írom. Megint hetek óta készülök rá, s közben fölrobbant a világ, s bármennyire próbálom elhitetni magammal, hogy az én életem, viharjaim, sorsom, válságaim, ezt már bejelentették, nem is hiszem, nem is vigasztalna meg, ha hinném is. Persze, hogy ez a világfordulás még az én felfordított ügyemet is felfordította, de talpra mégse állította. Természetesen nem a nagyon okos Deutschra hallgattam, de a lírikus, hazárd és gentry Hatvanyra. Igenis, bele fogok rohanni hajrázva egy leány kiharcolásába, holott néha megütközve, de egyben nevetve is kérdem magamtól: miért kell ez a harc, s miért sújtott rám a romantika, mely France szerint a háborúval az Emberiség két legnagyobb csapása. Egyébként pedig élem egy öreg, kölykösen szerelmes ember komikus, de nem unalmas életét, s várom a háborúk s a háborúm végét. Tetszik, hogy eddig s ilyen nagy eseményekig életben maradtam, sőt annyira életben, hogy tanagra-színháza játszik bennem a külső viharoknak. Ígértem, hogy írni fogok neked valamit, téged érintőt. Milyen haszontalan lett volna ez mindenképpen, s milyen nem aktuális most. Csalni akartalak haza, hozzánk, egy kis harcra, politikára. Várd meg, míg dumaképviselő vagy Csák Máté, vagy német (magyar) szövetség-állami kultuszminiszter, vagy nem tudom én, mi lehetsz majd. Vagy cinikus s elképzelni sem merőnek kell lennie most az embernek, vagy a Biblia nagy prófétáinak nyelvén szólni, s ez utóbbit unom. Ölellek, szeretett jó Lacim, s nyugtass meg, ha megkaptad-e ezt a sietős, bolond pár sort. És írj Érmindszentre (most Csucsán rekedtem a vonatok miatt, hol ugrifüles, kedves várkisasszonyom, veszélyes játékszerem lakik).

Nagyon szeret s ölel

Bandid

1133 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Csucsa, 1914. aug. 9.]

Drága Zsukám,

imádott barátnőm, bocsásson meg, ha szerető, állandó figyelmére újból méltatlannak látszottam. Bizony engem nem Érmindszentre, de két hét óta ismét Csucsára vetett s köt a sorsom.

Holnap megyek haza Érmindszentre, egy hétre, de nem tudom, miként. Zilahig talán még jár autóbusz, s onnan, ha kapok kocsit, 70 kilométernél többet (nem tudom, nem százat-e) kocsin kell megtennem. Hidd el, Kedves, néha komolyan azt hiszem, hogy voltaképpen az egész világháború ellenem indult meg. Legalábbis nekem annyi jutott belőle, mint megugratott monarchiánknak; semmi bizonyosság a holnapban, a hogyleszben, a kenyérben, semmiben. Pedig nagyon szépen gondoltam ki s találtam el: örökös gyermekkorom végső napjaira egy kedves, nyugtalan kis játékszert választottam. Se te, se Gyurka, nem is sejtitek, mennyire szükségem lesz reátok, hiszen a háború legalább nyolc-tíz hónapig fog eltartani, s közben minden devalválódik (a pénz is, ami nincs), csak én, a vágyaim, önzéseim s követeléseim maradnak meg. Képzeld, alig tudok valamit a világból, s ez nyafogó, szerencsétlen, fuldokló, szegény ördöggé tesz. Mindszentre 5-6 napra nem lesz érdemes (ám be jó volna), de majd megint Csucsán kell, hogy expresszlevélben naponként egy-két friss hírlapot küldess. Most kétnapos újságok érkeznek legfrissebbekül ide. Édes Gyurkáéknak mondd el, hogy ügyeimről azért nem írtam, mert azt hittem, fölmegyek Pestre, s mindent elmondhatok. Lehet is, ha lehet (aug. 23-ig állandó lesz a katonaszállítás), hogy fölszaladok Mindszentről. Addig is mondj el nekik mindent, amit tudsz. Kis, bolondos leányt, kit feleségnek akarok, szigorú, kitagadó Jókai-apát, ezer akadályt, szűzi életem rémes fölkutatásait, névtelen leveleket, fenyegetést, terrort stb. És azt is, hogy alapjában, ha meggondolom, mindez nagyon mulatságos. Az árvaszéknek kellene apai átok ellenére dűlőre vinnie az ügyünket, de most az árvaszék is csak a leendő árvák apáinak elhurcolásával s amazok elárvásításával foglalkozik. Milyen szép terv volt: egy évig Münchenben és Párisban a kis Csa-Csinszkával: tizenöt mennykő ütött bele. S gondolkozzatok rajta Gyurkával: hogyan lehetne a Vöröskeresztet megkárosítanom (s kiktől?) pár garassal, hogy első hónapjainkban az ágyúkat túl ne harsogja a gyomrunk korgása? Ne haragudjon, Kedves, hogy ily irgalmatlan dolgokról írok: fölhatalmazott reá. És nagyon-nagyon kedveli Magát, drága, bizalmas

Dyssa

1134 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. aug. 12.]

Rossz, de nekem legimádottabb, legáldottabb, legkedvesebb kisleányom, csókollak ezerszer a leveledért, melyben megint olyan nagyon Csinszka vagy.

Képzeld el utamat: Zilah, az a[!] alig nyolcezer lakosú városka megszállva hatezer katonával. Gépek, ágyúk, besorozott lovak, hadikonyhák, társzekerek tömege. Találkozás régi diákpajtásokkal, kik holnap-holnapután már mennek a háborúba. Szegény néhai Ady János nagybátyámnak három fiát hívták be. Ráadásul Margit húgom vőlegényét is, kiknek e hónapban lett volna az esküvőjük. S az egész világ elszánt mégis és hősieskedő. Kincs Gyuláék vendége voltam, drága, szerető becéző embereimmel kényeztettem magamat. Nagyon rám fért - ugye - Csucsa után? Nem? Hát nem. Iszonyú lassú, egy-egy állomáson órákat váró vonattal utaztam harmadik osztályon. Kedden éjjel 12 órakor voltam itthon, s ma reggel a te leveleddel ébresztettek. Petrovicstól két levél is jött, de az első Csucsára ment, s csak holnap kapom meg. Igazi szeretet beszél belőle, s ő is azt írja, hogy az apád (az istenét apádnak) hajthatatlan, de mint Elek írja, ha Jókai-ember is, de szeret téged(?), és mégiscsak ember(?), egy-két év alatt hozzánk lágyul(!!); talán Camillához. Ügyvédünk is írt. Azt írja, hogy Kolozsvárott, egyelőre, minden föl van fordulva. Zsuka levelét itt mellékelem. Milyen ember-nő ez. A Petrovics leveleit s egyéb leveleket majd magammal viszem. Édesék, Lajos öcsémné szeretnek és csókolnak. Üdvözletet küldenek a néniknek. Imádandóan okos tanácsokat adnak. Valóban úgy

akartam s akarok a *Nyugat* számára írni, mint te akarod. De rettegek, hogy ezúttal csakugyan le fogok késni, mindegy, ma megírom az írnivalókat. Sietek, kicsim, Te óhajtott sorsom. Szeretlek olyan nagyon, ahogy senki nem tud. Veled élek s vagyok, érezz te is ott magad mellett mindig. Add át szerető csókjaimat a néniknek - bolondul hű

Csinszkyd

Ügyvédet megsürgettem. Biróék szeretettel üdvözölnek s Málikáék is. Oszkár egyébként bús levelet írt, amint én őneki. S leveleink keresztezték egymást.

1135 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. aug. 13.]

Hét napja semmi hír tőled; azonnal tudass. *Nyugat*-nál pénzt sürgesd. Mindenről írj

Bandi

1136 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. aug. 15.]

Kis haszontalan, felejtő, édes Csinszkám,

kit szidjak én most már: téged vagy a vasútjárást? Hétfőn írott leveled óta egy kukkot sem tudok felőled. Legalább egy táviratot küldöttél volna, hogy nincs semmi baj. Tegnapelőtt édesanyámmal s Lajossal Érszentkirályon voltunk, de nem öcsémnénél, hanem a nagybátyjáéknál, Kaizler Károlyéknál. Itt még szörnyebben el vagyok zárva a világtól és eseményektől, mint Csucsán. Igaz, hogy Jászi szerint Pest most egyszerűen őrjítő az érzékeny idegeknek. S amellett ők se igen tudnak ott fent sokkal többet, mint mi, s perspektívájuk semmi. Ha holnap nem kapok híradást tőled, az utazásra se merem magam elhatározni, pedig nagyon-nagyon béna, szerencsétlen vagyok nélküled. Különben is iszonyú nehéz lesz most a csucsai út, mert se vasútrend, sem autójárás nem biztos, mégis be jó volna már a szád, édes kicsim, Csinszkám, te, aki tartasz még engem ez ostoba életben. Köszöntsd szeretetemmel a néniket, nagyon a tied

(Szombat d.e.)

Csinszkyd

1137 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. aug. 15.]

Drága fiam, Nándorom,

nagyon nyugtalan voltam, ezért táviratoztam volt. Kedd óta Érmindszenten vagyok, de hétfőn-kedden már megint szeretnék - ha lehet - Csucsára indulni. Nincs semmi új: kétségbeesett vagyok, s katasztrófát érzek. Nagyon félek, hogy e világrobajban mi válunk csöndes porrá. Oszkár azt tanácsolja, ne menjek most Pestre, nincs értelme. Mégis fölszaladnék mindjárt, ha

a gyorsvonat kezdene járni. A *Nyugat* száz koronát küldött, másik százat a jövő hétre ígérte. A Brachfeld-csomagot küldesd Érmindszentre, mihelyst lehet. Egyben számolj is el, hogyan állunk. Ha Csucsára mennék, táviratozok.

Szervusz, édes jó fiam, ölel

(Szombat d. e.)

Bandid

1138 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. aug. 16.]

Drága fiam, Nándorom,

ma már (vasárnap) második leveled jött nyugtalan táviratom óta. Én megint készülök Csucsára, de a mai vonatdolgok miatt alighanem kocsin indulok, s négyszer kell lovat váltanom. Mindenesetre (most már lehet postacsomagot küldeni) kérlek, a Brachfeld-csomagot küldetni. Én megtáviratozom, ha itthonról indulok Csucsa felé. Ott semmi újság: az árvaszék kevesebbet nem is tehetne, mint most a háború miatt - nem tesz. Az apa kérlelhetetlen, a kisleány szeret, s én őt nagyon szeretem.

Ady Lajos sohase volt katona, ellenben az apósa haldoklik. Ady Sándort, három testvérével együtt elvitték. Sándor csapatkatona, most főhadnagy lesz, szegény, bátor ember, de sírt nekem Zilahon. Öthetes lyánya van (én és menyasszonyom lesznek a keresztszülői), s ügyvédi vizsga előtt áll. Szüleim szeretettel üdvözölnek, ölellek, drága fiam -

Bandid.

Édesanyádnak kézcsók.

(Vasárnap)

1139 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. aug. 16.]

Csinszkám,

úgy értsd, ahogy én írom most: ha te nem volnál, minden bátorítás, minden más haszontalan volna, s én *most* nem élnék tovább. A te életed s a folytonos rádgondolás a morfinista morfiumja, s szinte galádul sok öröm ez időkben. Szeretem sok, bolondos színű, kiszámíthatatlan s végzetes voltodat, de - talán mégiscsak rontanálak - magamnak! -, ha mindent bevallanék. Szeress, mint én, s gondolj a halálra mindig, hogy el ne rontsuk egymásnak a kivételes szépségeket, miket kaptunk, s miket ma egy órában elveszítettünk a sír aljáig.

Nagyon nehéz lesz az utam, azt hiszem, három-négy váltott lovú fogattal fogok menni, de mennem kell hozzád, s távirattal tudatom valószínű érkezésem idejét. Nehezíti, de nem gátolja az utamat az, hogy Lajos öcsém apósa haldoklik, s minden percben várhatjuk a halálhírt. Kis titkárom két levelet is írt azóta, s én szánom-bánom, hogy e jó fiút gyanúsító gondolattal is megsértettem. Mindaz, amiket e borzasztó, háborús jelenről érzesz, csodálatosan az én érzéseimmel egyezők, bár talán nem is csodálatosan. Szép lesz életünket és sorsunkat, mindent és

mindenkit megelőzve, igazítnunk el, ahogy mi jónak látjuk. Levelekről, miket kaptam s egyebekről majd szóval, kicsim, életem legnagyobbja. Nagyon együtt bánkódom nagymamával Károly miatt, s nem tudok más orvosságot ajánlani az abban való vigasztalódásnál, hogy ma minden élet-halál, s minden érték - értéktelen.

Ölellek minden porcikámmal, édes, megérkezett sorsom, életem és mindenem. Enyéim nagyon szeretnek téged és nénéidet.

Tied

Csinszkyd.

1140 PETROVICS ELEKNEK

[Érmindszent, 1914. aug. 16.]

Kedves Jó Barátom,

nagyon köszönöm a második leveledet, mert az első, melyre utaltál - úgy látszik - elveszett. Csucsán voltam, itthon várt a leveled, s ez az oka válaszom megkésésének. Hinned kell, hogy még a kislyány ellen is, mindent betartok, ami emberség és úriság parancsa. Bocsáss meg, de még figyelmeztetésed előtt (rettenetes ez a háborús vonatjárás) ezt a kívánt tisztázást és végleges meggyőződést meg akartam szerezni, és - meg fogom szerezni. Pláne, szegény kicsim vérrokonsági származása, a vérének állandó, aggasztó kényességét mutatja. E megbolonduló világban természetesen - jobban szenvedünk másoknál, s a kislyány türelmetlenebb, mint én. Persze az én egzisztenciám sem olyan biztos, mintha a katasztrófák közbe nem szóltak volna. Mindegy: méltó leszek hitedre, barátságodra s a kislyányom nagy ragaszkodására is. Áldjon meg az isten, hogy szeretettel gondolkoztál az én nagy dolgomról. Ez a nagy dolog, ez a lyány ha nem volna, igazán semmi se volna, ami e minden ideálomat veszélyeztető napokban erőt adna élnem. Még egyszer köszönöm, hogy benned hitem szerint való barátra találtam.

Ölellek, tisztellek és szeretlek

Vasárnap.

Ady Endre

1141 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. aug.]

Drága Lacim,

köszönöm a szavakat, melyeket leveledben küldtél. Nem tudom minemű gyávaságból csak érezni mertem, amit te leírtál. Csak ilyen őrült, de legjogosabb félvállról lehet nekünk embereket és dolgokat néznünk. Csak így bírhatom én ki, hogy fölösleges voltomat majd én ítéljem meg annak idején. Hogy ne engedjem magam ostoba babonák, régi illúziók s kacagni való csalódások által legyűretni. Igenis távol fogom tudni most már tartani magam tisztelt, megháborodott koromtól. Talán csak látszólag lesz ez nehezebb, mint neked. De meg fogom csinálni mégis szépen. Házasságom dolga nehezen akar kiigazodni. De mivel a vele-bajlódás elfoglal, tehát egész komolysággal erőszakolom. Valószínű, hogy pár nap múlva lesz már egy

tűrhető vonat, s akkor fölmegyek egy-két napra Pestre. Ott leszel, ugye? Szeretnélek látni, hallani s valamivel többet beszélni rólad s magamról, mint így tudok.

Szeret igaz hűséggel s ölel

Adyd.

1142 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Érmindszent, 1914. aug.]

Drága szívem, Nyanyuci,

nem hihetted, s nem is hitted te el, hogy én elfelejtettelek. Veled voltam gondolataimmal, emlékező-hálás, öreg-kölykös szeretetemmel. Ezek a mindent fölkavaró hónapok azonban az én békéhez úgyse túl hajlandó életemet fölkavarták. Valami menekülésszerű ösztön, hogy elszigeteljem magamat, belekergetett egy házasságba. Ez a házasság ma még nincs meg, de úriságomra kötelező, hogy meglegyen, mert a fél ország tud róla. Azután pedig vagy 15 gr veronál, vagy hátha megsegít az Isten. Te legbecézőbb, legjobb szívem, be sajnálnál, ha néha látnál kétségeimben. Annyi maradt meg vigasztalásomul, hogy egynapos házasságot is föl lehet bontani. És annyi, hogy a sáncárok se sokkal nemesebb sors és mulatság. Megérted - ugye, szívem -, hogy miért nem írtam neked. Különben is reménykedtem, hogy fölszaladok Pestre, s találhatlak. Ebben még bizakodom, mert talán holnap vagy két napra mégiscsak fölmegyek. Kérdezz a Magyar Királyban három nap múlva. Hogy élsz, hogy vagy?

Nagyon, meghatott igaz szeretettel a

régid

1143 HIRSCH GYULÁNAK

[Csucsa, 1914. aug. 20.]

Nagyon fölfordította s ad Graecas Kal[endas] tolta ki a mi ügyünket is ez a világtájfun. Ugye?

Édes jó Barátom, értelek, ha nincs kedved e katasztrofális időkben más kis dolgaival foglalkozni. De, lásd, az én dolgom megkétszerezi a mai kétségbeesést bennem. Ilyen bizonytalanságnál talán jobb volna katonának beállni, ez ma a legegészségesebb s legjobb megoldás. Egy héten belül itt Csucsán (Ady Endrének, Csucsa) találna a leveled, s kérlek, hogy írj. Feleségednek üdvözlő kézcsókomat add át, Lukácséknak is. Hugót ölelem, s téged is kérve és szeretettel ölel jó híved

(Csütörtök)

Ady Endre

1144 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. aug. 23.]

Csomagok mostig nem érkeztek; intézkedj mindenről, *Nyugat*-nál pénzért. Ölel

Bandi

1145 BIRÓ LAJOSNÉNAK

[Csucsa, 1914. aug. 24.]

Kedves jó Jolán,

hinnie kell hogy ez a levél hetek óta a legkomolyabban akart, vágyódott megíródni. Nem hiszem, hogy mikor testileg majdnem baromian jól vagyok, nálamnál valakit jobban lesújtottak volna ezek a mostani őrületek. Az megnyugtatott, hogy Lajosnak mégsem kellett csapatban és harcba mennie. De egy-két ilyen vigasztaláson kívül minden[!] vigasztalannak látok és reménytelennek. Magamat pedig, bármi is történjék, fölöslegesnek. Hiszen jó egy kicsit, hogy házasodó szándékaim találkoztak a világ véres, zűrzavaros és rejtelmes szándékaival: ez jobb narkózis a többi, eddig gyakoroltaknál. De mivel a saját ügyem, *ez* ti., egyébként is akadályos volt, képzelheti, mennyire föltorlaszolta a mai helyzet ezeket az akadályokat. Várnék kibírható vasúti „járatot", s akkor (talán néhány nap múlva így lesz) okvetlenül fölnézek Pestre. Édesapját készítse elő, hogy valószínűleg őt kérjük föl s jelentjük be az árvaszéknél kis menyasszonyom gyámjának. Az apa, a zord apa folytán kell ez, de nem jár sok, sőt nem jár semmi dologgal. Kérem, tudassa velem, hogyan írhatok én Lajosnak. A director urat, édesapját, szeretettel ölelem, mint hű fia. Édesanyjának s Lenkének, Editnek kézcsók. Általában az egész Vészi famíliának a régi, nagy szeretet. S kérem, írja ezt meg alkalommal Margitnak, s esetleg tudassa az ő címét is. Kisleányukat s a maga kezét a régi hű szeretettel csókolja

(Címem: Érmindszent)

Ady

1146 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1914.] aug. 25.

Drága jó Itókám és Gyurkám,

talán Zsuka átadta üzeneteimet: veletek vagyok a távolban is, utálom a háborút, az emberi fajzatot, nem tudom s nem bánom, mi lesz a világgal. No és velem - ámbár nekem mindegy: vagy megházasodok, vagy elzüllök, vagy meghalok. Most csak jó étvággyal eszem, elég erényes vagyok, s majd megbolondulok egyéni s külső nyugtalanságok mián. Úgy hiszem, ha végre tisztességes vonat fog járni, fölmegyek Budapestre két-három napra, s természetesen: hozzátok visz legelső utam. Kis menyasszonyom csókolja Itókát (én is), téged szeretettel üdvözöl, én ölellek

(Címem: Érmindszent).

Belzebubotok

1147 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. aug. 25.]

Kedves fiam, Nándor,

ma kedd este se jött meg egyik csomagom sem. Nem tudom, mi lehet velük. Még itt vagyok Csucsán, de talán péntekre vagy szombatra fölérkezhetem B[uda]pestre. Majd táviratozok. A *Nyugat* is késik. Szólj Irénkének.

Ölel apád

Bandi.

1148 HIRSCH GYULÁNAK

[Csucsa, 1914. aug. 26.]

Kedves Barátom,

köszönöm szívességedet, s itt küldöm aláírva a kérvényt. Kérlek, láttamozzátok, te és Hugó, vagy valamely kolozsvári barátom, mert mi a csucsai intelligencia egyik tagját sem óhajtjuk beavatni. A másik megjegyeznivalóm az volna, hogy Török Károly alighanem a harc mezején van, s talán a kérvény végére oda lehetne (ha még kissé frivol volna is bürokrata szemeknek) biggyeszteni ezt avval, hogy ő a házasság mellett van, különben is, miként az egész család, s hogy szeretnők a sürgős elintézést. Add át kézcsókomat a nagyságos asszonynak, szerető üdvözletemet Lukácséknak, kiknek írni fogok a napokban (ugye Lukács a kolozsvári csapat-kórházban van?) Kegyeskedj a kérést beadni, köszönt, s ölel barátsággal

(Szerda)

Ady Endre

1149 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. aug. 27.]

Kedves Nándor fiam,

tegnap, szerdán este érkezett expresszleveled. Most csütörtök d. u. 6 óra van. Csomag nem érkezett egy sem. Talán az esti vonattal jön. Nyugat Nyomda is ír. R. T. megküldte a hátralékos százat. Majd elsején, ha addig katonának el nem visznek, sürgetni kell ismét őket. Ha egy tisztességes vonat indul, fölmegyek még pár napra Pestre. Pár napig még Csucsán maradok. Sok baj, bizonytalanság, de elég egészség s olykor-olykor sok öröm is. Ölellek, fiam,

apád, Bandi

Üdvözletedet köszönik és viszonozzák.

1150 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. aug. 27.]

Kedves Nándorom, fiam,

ma, csütörtök este nyolckor se jött meg sem a kugler, sem a Brachfeld-féle csomag. Mit jelenthet ez??

Ölel

Bandi

1151 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. aug.]

Édes jó Lacim,

én holnap vagy holnapután indulok Budapestre, bár az is igaz, a mai vonatjárásnál ördög tudja, mikor érek oda. Föl is kereslek, ha csak megtalálható vagy, s ha csakugyan megérkezem Budapestre. De néhány hét óta kissé hulla vagyok, s hátha eszembe jut magamat eltakaríttatni. Egy pár soros levelet nem tudtam írni, s úgy szenvedtem, mint egy ordas, akinek ellőtték a nyelvét. Engem - úgy gondolom - legkegyetlenebbül sorozott be katonái közé a háború.

- -

Drága jó Lacim,

majdnem két hete kezdtem bele ebbe a levélbe. Most elküldöm dokumentumnak. Öt nap óta Pesten vagyok vigasztalan lelki-testi állapotban. Ki se igen merek mozdulni a Magyar Királyból. Ha eljönnél hozzám, vigasztaló volna és nemes. Vallanék neked, kérdeznék tőled. Szintén nemes volna, ha drága Szép Ernőnkkel tudatnád (bizonyosan együtt szoktatok lenni) ittlétemet.

Nagyon szeret és ölel

Adyd.

1152 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. szept. 6.]

Drága, kicsi, bolond Csinszkásom,

ne haragudj, de ceruzával kell írnom, sietek. A vonaton régi embereimmel, K. Nagy Dezsővel utaztam. Ez jó volt, mert aludni nem lehetett, s még a folyosók is rakva voltak. Fürdő, manicure stb. s utána rögtön lefekvés. (A vonatnál Lajos öcsém várt és a titkár.) Este felé keltem föl, s a Bölöni párral s öcsémmel és a titkárral autóztunk, azután megvacsoráztunk a Márvány Menyasszonyban. Ma, vasárnap öcsémmel és a titkárral Bölöniéknél ebédeltünk. Nagy, franciás ebéd, jókedv, te hiányoztál. Kérdeztek, szeretnek, várnak. Holnap délután vagy kedden Vésziéknél leszek, bejelentettem magam. Jolán Kassán van, mert Lajos, mielőtt a frontra menne, kapott 24 órás szabadságot. Jásziékkal nem sikerült beszélnem telefonon sem,

de holnap náluk leszek. Este (ma) Hatvanyval leszek a Bristolban, holnap Ignotusszal ebédelek. Beszéltem telefonon Zsukával, kivel kedden találkozom. Sándornét nem találtam otthon. Láthatod, hogy ostobául sok mindennel kell foglalkoznom (Balázséknak is elígérkeztem egy vacsorára), holott a holnapra szállítandó *Nyugat*-versem sincs kész, egy sor sem eddig. Remélem, bába és jó vagy és - egészséges. Légy okos, jó, én is az vagyok. Sokszor, erősen karollak, drágám. Csókolom a néniket. Tied nagyon - sajnos - a te

Csinszkyd.

[Bölöni Györgyné kézírásával:]
Drága Bertuska,
jöjj mielőbb hozzánk, várunk nagy szeretettel

Itóka és Gyurka.

1153 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. szept. 8.] kedd d.u. 6½

Édes, kicsi Csinszkásom,

leveled még mindig nem jött meg. Talán a gyűrűt átlátszóan pakoltad, s emiatt a posta visszaadta. Ha táviratozol, spórolj, s csak a Hotel címét (Bpest, Magyar Király szálloda) írd, s ne az utcát és házszámot is. Tegnap gyengélkedtem, s írni se tudtam. Egy kis hűlés az egész. Ma találkoztam Zsukával Gyurkáéknál. Imád és csókol. Délután Vészinél voltam, aki immár apahelyettesed. Nagyon szeretnek és vártak. Vészi, bár tiltakoztam ellene, mindenképpen terrorizálni akarja az apádat (az istenét apádnak), s el akarja hívatni a klubba. Holnap, szerdán Vésziéknél vacsorázok, s Ignotusszal ebédelek. Nagymama levelét ma kaptam. Én azt gondolom (szóljatok a jegyzőnek), hogy a kihallgatást Csucsán az elöljáróság is elvégzi. Én itt az árvaszéket megsürgettetem az apád kihallgatására. Ugye jól vagy már, legjobb Rosszam, kicsi Csinszkásom. A néniket szeretettel csókolom, minden vágyával, mindig veled

Csinszkyd

1154 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. szept. 10.]

Drága, féltett, rossz, kis Csinszkásom,

leveled ma reggel jött meg a gyűrűvel. De táviratod aggodalomban tart még mindig. Én majd megbolondulok Pesten. Tegnap Jásziéknál vacsorán fogott el egy idegroham. Úgy kell lennie, hogy amitől eddig távolsággal kímélve voltam, Budapesten egyszerre rám szakadt. Az emberek vagy piszkos cinikusak, vagy szánandó jajongók, vagy csöndesen és halálosan reménytelenek. Kár volt följönnöm. Tegnap azt mondtam, hogy bármi módon fölvétetem magam katonának. S ha te nem volnál, te életemnél több, igazán így tennék. Apádat nem tudja Vészi előkeríteni. Jolán csak most jött vissza Kassáról Lajostól, s ma Vésziéknél ebédeltem. Talán első jobb napom Pesten. Nagyon szeretnek *minket, együtt* ők. És ez meleg, szép, cifrázatlan, igaz. Jolánnak el ne felejtsd a fényképet elküldeni. Bocsáss meg, hogy nem küldöttem még csomagot. De talán magamnak kell elvinnem (ékszered már kész). Nagykároly felé még mindig nincs vonat, s talán kénytelen leszek (valószínűleg szombaton) Csucsának indulni -

Érmindszentre. A nagymamától kérj bocsánatot, hogy nem írok külön levelet. (A *Nyugat* írásából még mindig nincs egy szó sem, s utolsó este.) A jegyző által kérni kellene az árvaszéket, hogy költségünkre küldjön ki kihallgatásra valakit, mert félek az öregeket ilyen nagy útnak kitenni. Károlyt kerestem. Közben tegnap ő keresett föl, s ma újból nálam volt délelőtt ½10-től egészen 1 óráig. Kedves ez a fiú, kár érte, hogy az életre kevéssé alkalmas. Csókolom szeretettel a néniket. Te pedig légy az én egészségem mindenképpen, az én kárpótlásom, hívem és hitem. Mint kicsi gyerek küldöm a fejemet édes, jó helyére

Csinszkyd.

1155 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1914. szept. 14.]

Drága, kicsi Csinszkásom,

megint ceruzával és sietve kell írnom, bocsáss meg. Hétfő d.u. 4 óra van, s én már nem bírom tovább Budapestet. Holnap, kedden, este bármi módon elutazom. Mégpedig - mint írtam neked - Csucsának, mivel Nagykároly felé még hadi menetrend van. Alig-alig tudtam dolgaimból valamit is végezni, csak a pénzemet pocsékoltam. Az árvaszéknél háromszor is voltam, de oda máig nem érkezett be semmi megkeresés Kolozsvárról. Különben is itt mindenki megháborodott, s csak a saját kis és nagy hidegleléseinek él. Van olyan ember is elég, mint Balázs Béla, aki beállott katonának az itthoni izgalmak elől. Majd be fogok számolni mindenről, mindenkiről. Ma a Bölöni pár, Zsuka, Papp Viktor és Károly nálam ebédeltek. Én ma valószínűleg Vésziéknél vacsorázom, itthon van Margit is. A néniknek a kezét szeretettel csókolom. Nagyon, jobban szeretlek, jó vagyok, kívánlak, kis rossz mindenem -

Csinszkyd

1156 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. szept. 18.]

Fekszem; ha jobban leszek, írok. Lapokat köszönöm. Mellyvel még egyszer beszélj. Levelet várok. Ölel

Bandi

1157 ADY LAJOSÉKNAK

[Csucsa, 1914. szept.]

Édes Lajoskám és Annusom,

bizony én kimerülten, agyonhűlve s finom gyomorbajjal érkeztem Csucsára. Három napig feküdtem. Most már jobban vagyok. Valószínűleg szerdán utazom Érmindszentre. Mi újság? Beletörődtél-e már, mint én, a világ megőrülésébe? Sok dolgod van? Taníttok? Írj mindenről.

Csókol benneteket

Banditok

1158 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. szept. 21.]

Kedves Nándor fiam,

ma (hétfőn) vagyok valamivel jobban. Feküdtem három napig. Meghűlésen és ideges fáradságon fölül visszakaptam a tavalyi - valószínűleg epegörcseimet. Remélem, hamarabb lábolok ki, mint a múltkor. Tegnap és ma már valamelyesen tudtam enni. Csucsán maradok még holnap, szerdán pedig valószínűleg hazanézek pár napra Érmindszentre, hogy ismét visszajöjjek. A lapokat küldd, s én bélyegekben megküldöm majd neked költségeidet. Bertuka jobban van, csak még köhög, miként én is. Azt mondja, hogy bár fogadása tiltja bármi kézimunkát végezni, mégis megcsinálja a hósapkádat, melyben el fogsz hősiesen esni. Mellékelek *diszkréció* és *visszaküldés* kötelezettsége mellett egy levelet. Kérlek, *óvatosan érdeklődj* Csécsynél, mit akarhat, miért kötekedik ez a nő? A *Nyugat*-nál érdeklődj, hogy egyáltalában megjelenik-e? Erre még Csucsán kaphatok tőled választ. Írj mindenről. Ölel szerető apád

Bandi

1159 SÁNDOR LÁSZLÓNÉNAK

[Csucsa, 1914. szept.]

Drága Nyanyucikám,

igazán gyógyíthatatlan, ideges bolondok vagyunk - bocsáss meg, de így van - mind a ketten. Hiszen láttad, milyen állapotban voltam: nem volt annyi erőm, hiába feszültem meg, hogy egy kicsit is mutassam, mennyire örülök érdeklődésednek és látásodnak. Valamikor türelmesebb tudtál hozzám lenni. Egyébként álmatlanságomtól s bronchitisemtől eltekintve jobban vagyok. Hat nap óta Csucsán, s hogy hány napig még, nem tudom. Ne légy kényeskedő, te jó Nyanyuci, aki tudsz jó lenni, de megismersz is megbocsátóan engem. Nagyon fájna, ha félreértésen zúzódnék össze a mi barátságunk.

Nagyon szeret, s kezeidet csókolja

Ady Endre

1160 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. szept. 24.]

Szombatig valószínűleg Csucsán maradok. Közöld Lajossal és Gyurkával. Ölel

Bandi

1161 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. szept. 27.]

Csak hétfőn utazom Mindszentre. Levetet írok. Lajost értesítsd. Ölel

Bandi

1162 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. szept. 29.]

Érmindszenten maradok pár napig. Tudasd Lajost, intézd pénzügyeim. Ölel

Bandi

1163 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. szept. 30.]

Édes Csinszkásom, egyetlenem, Enyém,

iszonyú utam volt az érszentkirályi posta jóvoltából, mely táviratomat hat órát késette, még most is betege vagyok ennek a pokoli éjszakai útnak, áthűltem. Itthon nagy az aggodalom, s én vacogva úgy sejtem, komoly ok van reá. Meglátjuk, mi történik, s mit kell tennünk. Halálosan izgat, hogy ide a posta is rendetlenül jár, késve tudja meg az ember a megtudható keveset is. Hogy vagy, én kicsi Rosszam, aki nagyon jó tudsz lenni, aki nagyon jó is voltál ezúttal. Igazán nincs most már életem nélküled és rajtad kívül, és akármi jöhet, magunkban csodálatosan, nyugodtan bizakodom, még ha vesznünk kell is. Időnk utálatos, hideg. Írtál-e, kicsim. Vésziéknek, illetve Jolánnak? Én tegnap képtelen voltam írni. Ma írtam a titkárnak és Biró Lajosnak. A kihallgatás megtörtént-e? Bármi is lesz, talán jobb, ha sietünk. A néniket enyéimmel együtt nagy szeretettel csókoljuk, illetve üdvözöljük. Malvina néni jobban van-e? Levelet még nem kaptam tőled, imádott kis jószágom. De hát a mi postánk szörnyű. Sietnem kell végeznem a levéllel, indítják a postát. Légy jó. Szeretlek mindennél és mindenkinél erősebben. Édesék csókolnak. És én? Érezned kell vágyakozásomat.

Imádlak

Macát üdvözlöm.

Csinszkyd

1164 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. szept. 30.]

Drága fiam, Nándorom,

még ma sem hevertem ki egészen nyavalyáimat, főképpen a gyomrom (vagy epém?) még mindig elő-elővesz. Remélem, elmarad, mint tavaly, hiszen nem is fáj annyira, s hűlés komplikálta inkább. Nem tudom, hogyan vagy a katonasággal, de egy kis időd talán még kerül. El kellene menned a Hűvösvölgybe. Vagy valami villában, vagy Holzspachnál vagy utolsó esetbe Ligetinél nézned és kialkudnod kéne november 1-re vagy tizenötre egy kétszobás, s ha lehet, fürdőszobás, szép bútorozott helyiséget. Utánanézhetnél, hogy a Pista fiút inasnak megkaphatnánk-e? Reméljük, most már megindult az árvaszéki ügy. Az öreg Bonczát csak a csucsaiak kihallgatása *után* hallgatják ki Pesten. A Magyar Király szobaasszonyának mondd meg, adja oda neked elküldés végett a rózsaszínű ingem ott maradt gallérját, esetleg mást is, ha maradt a mosónőnél. Ha pénzeink rendesen befolynak, fizesd ki nagybátyád tíz koronáját. A Brachfeld-ruhát talán nem kellene ide küldetnem, majd ott megkapom. Írni fogok, ha

számot vetek, miket kell vásárolnod esetleg nekem, s hogy a kosaramat - főképpen a télikabátom miatt - küldd-e vagy sem? Most kaptam éppen a leveledet és újságokat. *Az Est*-et nem érdemes küldened, mert csak harmadnap kapjuk. Bizony az öregek nyugtalankodnak. Ha az oroszokat visszaverik, akkor én csak pár napig maradok itthon, és megyek Csucsára. Ha nagy baj lesz, öregeimmel s menyasszonyommal együtt menekülünk. Az Isten tudja. Írj.

Ölel szerető apád

Szerda délben.

Bandi.

1165 PETROVICS ELEKNEK

[Érmindszent, 1914. szept. 30.]

Kedves jó Barátom,

bocsáss meg, hogy késve írok, de 10-12 napja nyavalyáskodom. Szerettelek volna Budapesten látni, s a telefonon éppen elutazásom előtt ennek a gyors módját akartam veled megbeszélni. [Itt a levélpapírból vagy ötsornyi ki van vágva.] Bizony az én dolgomat nagyon késlelteti ez az őrült, iszonyú világkomédia. Most kezdte meg az árvaszék a rokonok s az apa kihallgatását. Az öreg Boncza immár szelídebb üzeneteket küldöz, ami reám nézve egészen közömbös. Úgy bízom a mi kötésünkben Bertukával: babonásan. Hiszen ha *ez* éppen most nem érkezik, engem a mosti események gyalázatosan fölemésztenek, elpusztítanak. A viszontlátásig igaz tisztelettel s szeretettel ölel jó híved

Ady Endre

1166 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Érmindszent, 1914.] szept. 30.

Drága Gyurkám és Itókám.

Mindszenten vagyok két nap óta. A múlt héten is vártam Gyurkát Csucsán, hasztalan. Küldjetek az arcképeimből, Bertuska is küld, de kifogyott most belőlük. Zsuka kezeit csókolom.

Ölel benneteket szerető

Banditok

Írjatok megnyugtató híreket.

1167 BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. szept. 30.]

Drága jó Lajoskám,

én Budapesten voltam vagy tíz napig, s a háborús izgalmak, heccelő jóslatok s egy nagy hűlés olyan beteggé tettek, ma sem hevertem ki. Többször voltam Vésziéknél, s ott voltam legvidámabb, és legboldogabb azért, hogy a te famíliád szeretetének ma is úgy tudok örülni, mint

régen. Bizony én ezeket az időket nem bírnám ki, ha sorsom nem éppen mostra rendeli ki saját háborúmat is. Már folyik az árvaszék aktusa, s ha az apa nem okvetetlenkedik, talán november folyamán férj-feleség leszünk. Mi lesz - nem tudom, de még a fenyegető anyagi válságok sem félemlítenek bennünket. Régi terveink, külföld helyett persze csak Pest marad, ha ugyan marad. Úgy tervezem, hogy a Hűvösvölgyben veszek ki ideiglenesen kis lakást magunknak. Örülök, hogy ennyi tervezgetéshez is van bátorságom, mikor *minden* a háborús holnap szeszélyétől függ. Most pár napig megint Érmindszenten vagyok (ez a központi címem), s innen ismét Csucsára fogok menni. Írd meg Jolánnak, hogy meg se tudtam mondani neki, milyen hálás vagyok jóságáért. A kislyányod imádnivaló teremtés. Külön öröm volt a találkozásom Margittal, aki most még nemesebb, egészebb ember. Írni egy-két verset írtam csak a háború óta. Hiszen sohse voltam termékeny, de ilyen megbénulásról, amikor annyi a lázadnivalóm és írnivalóm, fogalmam sem volt. Isten legyen veled, kedves Lajoskám, s hozzon vissza épen s hamar. Nagyon szeret régi, hű

Adybandid

1168 BIRÓ LAJOSNÉNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 1.]

Édes jó Jolán,

mióta Pestről visszajöttem, nyavalyogtam, s csak most kezdek megint jobban lenni. Ezért nem adtam hírt magamról, de legközelebb írok. Lajosnak tegnap írtam hosszabb levelet. Most csak annyit, hogy mindnyájuknak meghatott szeretettel köszönöm a szeretetüket.

Kezeit csókolja hűséges

Adyjuk.

1169 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 1.]

Imádott kicsim, Csinszkásom,

enyém, most kapom a leveledet, s táviratban s e pár sor írásban a posta miatt sietve kell válaszolnom. Jól vagyok, a gyomrom olykor fájdul egy kicsit. Csupán a fogam szenvedtet nagyon. Az arcom egészen dagadt. Itthon is nyugodtabbak az én édes öregeim, mióta jobb hírek jönnek. Én ugyan változatlanul sötétnek látom a helyzetet. Mindegy. Reád gondolok, s bízom, akármi lesz. Mellékelem a kis titkárom levelét, hogy lásd, Erzsink és környéke milyen kedves hozzám és hozzánk. Gyurkával lehet, hogy visszamenet találkozhatom. A néniket csókolom. Egészen a tied, s jobban szeret téged, mint te őt,

Csinszkyd.

Enyéim szerető üdvözleteket küldenek. Valamivel jobb az idő, de téliesen hideg van.

1170 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 1.]

Drága fiam, Nándor,

azért írok már postaérkezés előtt, mert holnap reggel *talán* be kell mennem az apámmal Tasnádra. Különben is egy beteg, kihúzandó fogam miatt, aki[!] napok óta kínoz, szükséges ez az út. Mellékelek két sort Nyanyuci címére, aki nekem nem írt. Vidd el te magad, postára éppen nem merem bízni, nem tudván az ő sorát és sorsát. Fogalmam sincs, pénzekkel, pénzeimmel ti. hogy vagy. Remélem, a Laci pénze nem nehéz. A *Nyugat*-ot Salamontól kell kérned. Egyben tudakozódj Irénkénél, mi van a *Nyugat*-tal. (Hallom, hogy telefonjuk sincs már.) Brachfeld - mint írtam - várhat, míg fölmegyek. Ha nem, akkor kifizetem utánvéttel. Vegyél két kézelős, jó téli, fehér úri inget s tizenkét zsebkendőt (ez utóbbiakat esetleg nem Brachfeldnél s A. monogrammal). Az ingek zsakett-, illetve frakkingek legyenek. Talán két zöldes, hosszú kötős nyakkendő is rám férne. Ha a pénzt elküldted, utánvéttel jöjjenek. Bertukának szép virág menjen s nem drága. Egyebeket megírtam.

Ölellek, drága fiam,

Bandid.

1171 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 4.]

Drága fiam, Nándorom,

sietve írok - megy a posta. A *Nyugat* pénze mostanig nem jött. Azt is tudd meg, vajon megjelenik-e 16-án a revue. Itt iszonyú a pánik a muszkák miatt. Várom holnapra a leveledet. Ha Kőrösmező felől jó hír jön, s itt hagyhatom a két remegő öregemet, kedden mennék Csucsára. Ezt majd megtáviratozom. Borzasztó a postajárás. A te expresszleveleid harmadnap délben jönnek.

Ölel, s jó egészséget kíván apád, Ady.

Sajnos, a gyomrom még mindig nagyon fáj. A fogamat kihúzattam.

1172 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 4.]

Imádott, kicsi Csinszkám,

borzasztó a közlekedés, csütörtökön írott leveled ma (*vasárnap*) délben kaptam; a tegnapi, nyugtalankodó táviratomra mostanig nem érkezett válasz. A kőrösmezei betörés miatt az egész vidéken szörnyű a pánik. Szegény öregeket nem merem ma még itt hagyni, de viszont gyötör a halálos aggodalom értetek is. Ha *Zilahon* át irányítod a leveledet, fél idő alatt kapom. Debrecen felé csak egy csöndes postavonat jár s csupa katonaszállító vonat. De ez már tárgytalan. Ha a muszkák itt nem lesznek, kedden én indulok Csucsának. Majd meg fogom táviratozni pontosan. Sajnos az idegeskedés miatt a gyomrom is újból fáj, holott már egészen jól voltam. Nagyon meghatott a leveled, habár - levél. De érzed - látod -, hogy életem vagy s egyetlen pozitívumom. Bármi jöhet, Veled vagyok s leszek. Csókolom a néniket. Mellékelem

Mylitta kedves levelét. Minden gondolatával, minden vágyával, mindent érted vállalva csókollak, kicsi enyém.

Csinszkyd.

Az enyéim forró üdvözleteket küldenek. Édesanyám nagyon vágyna jönni, de ilyen kétségek, fenyegető válságok között lehetetlen. Én megyek, mihelyst mehetek.

1173 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 4.]

Egyetlen és páratlan Zsukám,

bocsásson meg, hogy olyan sokáig hallgattam, de - istenemre (ki most igazán divatba jött) - mindennap akartam írni. Egyébként is teljes akaratlansággal sújtottak e szörnyű idők, de most legprivátabb mizériámon fölül is Budapestről súlyos betegen érkeztem vissza. Sokat feküdtem Csucsán s itthon is, és még mindig nyomorék vagyok. Idegeim természetesen sohase voltak még bitangabbak, mint most, amikor nyugodtnak kell látszanom, két rettegő öreg szülőm miatt. Azután Csucsán is nagy az aggodalom, s oda is el kellene, illetve vissza kellene mennem. Csak csapna le már a bizonyosság, ha mindjárt a teljes katasztrófa alakjában is. Nyomorultak a finánciáim is, a *Nyugat*, a vállalat is - úgy látszik - beszüntette a fizetésemet. S amellett úgy áll a dolog, hogy ha lehet, még november első felében megcsináljuk az összekelésünket. Ha kibírjuk, megérjük addig - és ha akármi is jön azután. Írjon, egyetlen Zsukám, s gondoljon ki valamit - mint nekem is szegény-gyámom. Hogy van? Hogy bírja a dolgokat?

Nagyon szereti magát, s csókolja a kezeit

Dyssa

1174 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 4.]

Drága jó Lacim,

a keresztes háborúk idején élhetett úgy odújában egy-egy leromlott úr, mint én most. Sopánkodó, remegő öregeimet őrzöm egy feneketlen sarú, vigasztalan, hideg faluban. Mutatnom kell magam bátornak, egészségesnek, holott minden nyavalyát magamban érzek. Amellett menyasszonyom is van (hagyományos élni tudásom és szerencsém szerint éppen most kell nekem feleségesednem), aki 150 kilométerre van, s aggódik. Híreim persze nem a lapokéi, hanem be-beállít egy ijedt cseléd vagy szomszéd paraszt: „Az éjszaka három órán át ágyúzást hallottunk”, „M[áramaros] szigetet fölperzselték, Szatmár alatt vannak a muszkák.” Úgy hiszem, vagy nem hiszem, idegeim állapota szerint, mint az újsághíreket. Bizonyos, hogy menekültek jönnek északkeletről. Dolgozni nem tudok, megpróbáltam naplószerű följegyzéseket e napokról. De gyáva vagyok, s őszintén szólva nem látok semmit jól. Ha meg azután ezt írnám meg, ez vers volna, s írjon a fene verset. Szeretném már, ha megérkezne a mindent lebonyolító katasztrófa. Néha ezt ezerszer jobbnak látom egy úgynevezett győzelemnél s következményeinél. Hogy élsz, drága Lacim, van-e még mindig kellő filozófiád e mulatsághoz?

Nagyon szeret s ölel

Adyd.

1175 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 4.]

Édes jó Lajoskám,

nem látom semmi célját, mikor bútorom nincs, s valami pénzre se semmi kilátás, kivenni az Ignotus-féle lakást. Bizony, édesék nagyon nyugtalanok, s nekem mutatnom kell a bátrat s nem idegeset. Holott ezer bajomon kívül ráadásul a gyomorfájásom se hagy nyugton. Akármilyen kicsi izgalom is elővesz újból-újból. Képzelheted, milyen rémhírek vannak itt: Szigetet felégették, Szatmár alatt a muszkák stb. Csucsa miatt is aggódom, a hitvány közlekedés miatt alig tudok onnan valamit. No, csak elválik már, legalább a háború tényleges bőrünket illető errevalósi része. Én azután mennék rögtön Csucsára. Pénteken Tasnádon voltam, Kaizler Lenkével, Antival találkoztam s ebédeltem ott, Laci apád tűrhetően, javulóban van. Úgy látom, az ekevas jött meg. A *Nyugat*-tól semmi pénz eddig, se hír.

Annussal egyetemben ölel szerető

Endrétek

1176 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. okt. 5.]

Kedves Nándor fiam,

a háromszáz koronát táviratilag megkaptam, de a *Nyugat* jelzett, föladott pénze ma még nem jött. Miért nem küldted táviratilag? Emiatt, s mert Máramaros felől még nagy a veszély, valószínű, hogy holnap, kedd helyett csak szerdán vagy csütörtökön utazom, de inkább szerdán. Úgy látszik, megbízó, újabb levelem elveszett az ingek, harisnyák s virág dolgában. Megkaptad-e vagy sem? Bertuka türelmetlen, s táviratban hív. Az árvaszéki ügy lassan készül. Gyomrommal még mindig szenvedek. Meg fogom táviratozni Csucsára menetelemet. Holnapi leveledre nagyon kíváncsi vagyok.

Igaz szeretettel

Adyd.

Enyéim üdvözölnek. Úgy értesülök, hogy Sziget az oroszoké. Rahón megverték volna a mieinket.

1177 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. okt. 10.]

Bertuka nénije meghalt. Várom kabátomat. Küldess üveg Fleurs d'amourt.

Bandi

1178 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. okt. 10.]

Kedves Nándor fiam,

ezek nagyon bolond, megpróbáló napok megint. Odahaza összevesztem az öreg Adyval, aki komisz volt az anyámhoz. Az apám jóvoltából lekéstem a vonatot, s mindenáron Csucsán akartam lenni szerdán. 80 km-t tettem váltott lovakkal, 60-nál többet autón. Persze másnap ágynak estem. Harmadnap, tegnap haldoklott s meghalt Bertuka nagynénje. Ő volt az egyetlen, aki a családból még imponált egy kicsit az öreg Bonczának. Ez is az én bajaimat növelte meg. A *Nyugat* kéziratát ma éjjel írom meg, ha tudom. Malvina néni a várban van fölravatalozva, hétfőn délben temetjük s kísérjük Bánffyhunyadra, s ott még másnap is ott kell maradnunk rekviemre. Holott a gyomrom idegesen fáj, pedig megint jobban volt már. Remélem, a télikabát eljött. Lajost értesítsd az ügyeimről. Hazament-e ő? A zsakettruhám talán várjon. Küldess Brachfelddel utánvéttel egy szép kamásnit, jobbat, mint a tavalyit, bőrrel szegett világosszürkét. Egy fehér inget mancsettásat (majd máskor veszek többet), két hosszú kötős, szép nyakkendőt, egy vagy két pár harisnyát, hosszút, egészen feketét s egy fél tucat zsebkendőt, egyszerű *A*-val. Perényi susztercégtől pimasz levél jött. Semmi közük Kunstädterrel való ügyemhez, fizessek. Még mulatságosabb Ligeti úr levele: ő 259 kor. 87 és ½ fillért vagy még többet követel sürgősen tőlem. Mi van a lakásüggyel? Nem baj, ha késik. Talán utolsó esetben Holzspachnál kapunk két szobát. No elég egy szuszra.

Ölellek, drága fiam, apád

Bandi.

A virágok gyönyörűek, s - koporsóra érkeztek.

1179 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. okt. 15.]

Kedves Nándor fiam,

ma jött meg a Brachfeld-csomag, s a kamásnit küldöm is vissza. Nagyon kicsi, s ebben a színben *nagyobbat és posztóban kérek*. Ugyancsak kérek turistanadrághoz egy barna, vastag harisnyaszárat. A kamásnira egy-két koronát ráfizethetünk, s kérem, küldd hamar. A *Nyugat*-nak alig tudtam megírni három verset. Egyebet nem - képzelheted az itteni, mostani helyzetben, Gyurka volt Csucsán pár órát a temetés előtti napon. A lakást illetőleg nagy baj, hogy nem tudom, mikor lesz az esküvőnk. Talán mindenképpen okos volna, ha nov. 15-től kezdve kivennők a te általad ajánlott lakást. Ha csakugyan ideadnák 90-100 koronáért havonként. Ez közel volna Holzspachhoz.

Szervusz, drága fiam, sietek a posta miatt. Ölel szerető apád

Bandid

1180 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. okt. 21.]

Kedves Nándor fiam,

várom a katonai dolgod eldőléséről híradásodat. Ha gyorsan történnék, még pár nappal meghosszabbítanám csucsai állomásozásomat. Különben pedig (Budapesttől félek) fogaim miatt pár napra Kolozsvárra megyek, s azután egy kicsit Érmindszentre. Telefonálj, de ha lehet, személyesen szólj Melly árvaszéki elnök úrnak. Már ott vannak a kolozsvári árvaszék iratai. Kérd meg *nagyon udvariasan, szépen*, hogy múltkori személyes kérésem szerint az „akkor megbeszélt ügyet" legyen szíves lehetőleg gyorsan elintéztetni. A gyomrom még fáj néha. Egyébként jól volnánk. Hósapkád lesz.

Ölel szerető apád

Ady Endre

1181 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. okt.]

Kedves, jó Lacim,

most másként fáj, mint csak tavaly is, az, amit szememre sokszor hánytál. Hogy Goethe vagy goethei sem lehetek, s Flaubert pláne nem, egy kicsit sem. Az az élet, amely szült, s úgy-ahogy életben tartott, Óceánia volt. Süllyed, s nincs erőm, se kedvem, hogy kinézzek magamnak valami más földdarab felé vivő úszó roncsot. Én nem való vagyok a gyors „átértékelők" ügyes pesti fajtájából. Vallom ma is, hogy emberi dokumentumokat tudtam, s talán tudnék ma is adni. De most ez senkinek se kell, de zavarodott vagyok, s el kell engednem az életemet. Új ingerű, asszonyos élet - talán evvel még megpróbálkozom, de én már e földindulás után aligha lehetek én, ha akárhogy vigasztalnak leghivőbb barátaim. Ordítani szeretnék, ha lehetne, a dühtől, hogy a mi embriópolgárságunk, melynek lelkévé szegődni akartam, milyen állatian ordítja a vért. Ez sohse volt érdemes azokra a javakra, mikhez eljuttatni szerettük volna őket. Szánja a fene az embert, én egyszerűen - mint őseim a Krisztusban, új pogányságban s halálos gőgben - utálom. Mit csinálsz? Semmi hír rólad, valaki írta, hogy filantróposkodol. Hát még? Sohse fog el undor, nem nevetsz-e keserűen magadban? Írj, ha jut időd rá, pár sort. Nagyon-nagyon szeret s ölel kétségbeesett

Adyd

1182 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. okt. 28.]

Fogaim miatt este Kolozsvárra utazom. Címem: Hotel New York.

Bandi

1183 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1914. okt. 28.]

Küldesd címemre Csucsára *Világ*-ot egy hónapig. Írjatok örvendetes híreket. Ölel

Banditok

1184 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Csucsa, 1914. nov. 4.]

Drága, egyetlen Zsuka,

sohse voltam megáldva hajlandóságaimnak nagy kimutató képességével, de ez időkben különösen béna vagyok. Úgy képzelje el, hogy eddig is maguk, valamennyiük helyett éreztem és szenvedtem; gondolja csak el, minő agyontöltött battéria vagyok most. Már-már nem bírom, s félek, hogy nagy baj lesz, de ugye azt megérti, hogy levélíró szándékomból így nagy nehezen lett (ámbár nem tudom, be tudom-e végezni) levél. Drága vagy, kedves, jó és egyetlen, aranyos a kislányomhoz küldött szíved, magad, leveled. Úgy félnék ettől a kis ördögtől normálisabb időkben, s most az esik könnyítően, jól, minél nyugtalanítóbb és rémületbe ejtőbb. Már négy hét óta vagyok ismét Csucsán, olyan különös, lázas, kimerítő - holott tétlen - álomletben, amely már túlhaladja a pathológiát. Nem tudom, melyik napon jön engedelem összeházasodásunkhoz, de bár minél előbb; nagy izgalmak, bajok és mámorok még talán segíteni tudnának rajtam. Megmaradtál-e a tegnapi optimistának, avagy impotenciagyanús (Ferenczi!) vagy-e, már olykor te is? Ha nem házasodnék, ami mégiscsak stílusosabb, úgy tennék most, mint Hatvany Laci: darabot írnék, vagy érzelmes, szerelmes fantasztikus regényt. A *Nyugat* elintézte a múltkor pénzügyeit, de most újból - késik. Hiszen ez nem volna a legnagyobb baj, de a kilátástalanságok bizonyossága az én igényeim mellett és - a Csinszkáéival. Mindegy, csak bírjam még érezni és szenvedni a dolgokat, míg idegeim vissza-vissza-rúgók - vagyok.

Nagyon szereti s szeretetben üdvözli

Dyssa

1185 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. nov. 10.]

Drága, jó fiam, Nándorom,

még mindig Csucsán vagyok, talán holnap megyek Érmindszentre pár napra. A nagy koffe-rem megérkezett - elég drágán. A Lajos által vett kis koffer még mindig nem jött meg. Hogy vagy?

Szeretettel ölel apád

Bandi

Üdvözlöm kedves üdvözlő bajtársaidat.

1186 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. nov.]

Drága, jó Lacim,

két hét óta sok ?-eim közé állott súlyos kérdőjelként a te katonaügyed is. Félek Pesttől, meg sok bajom is volt, de - fölmentem volna egyenesen azért, hogy lássalak. Fenyeget-e katonasors? könnyítette-e vagy kétségbeesettebbé tette helyzetedet, helyzetünket ez a fordulat? Annyira nem tud ugyanaz maradni, teljesen ugyanaz, az ember e pokolvilágban, hogy nem tudhatom: szenvedsz-e, vagy gyakran vigasztalódsz? Én megint sokszor azt gondolom, oda kellene mennem, ahol a nyavalya legalább szemtül szembe töri az embert. Nagyon nehéz így, innen, tompa ütések alatt, ki nem kutatható mérgektől átszivárgottan idegekkel győzni ezt a dolgot. Pláne, hosszúnak ígérkezik, s ha véget ér, s megérjük és -éljük, még azt a nagy változást sem hozza meg, amitől kezdetben - féltünk. Okvetlenül nagyon kérlek, tudass, hogy lehetsz, leszel-e katona, de nyomban. Én tovább kámforodom mulatságos és némineműleg elfoglaló házasságügyemben, úgy gondolom, hogy a jövő hónap végén megnősültem. Nem próbáltam ezt még, de minden közismert következményeit kuriózusan s megérdemelten várom és lesem. Nőd biztosan veled van, ugye? - s ez esetben add át neki üdvözlő kézcsókomat. Írtál-e valamit? Tudsz-e dolgozni? Kérlek, tudass magadról.

Nagyon szeret s ölel

Adyd.

1187 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. nov. 15.]

Egyetlen, rossz kicsi Csinszkám,

no ez is szép út volt Csucsától Érmindszentig. Kezdődött Váradon egynapi késéssel, Püspökladányban 5 órai késés, persze semmi alvás. Nagykárolyban voltam majdnem délben, s onnan fiákeren haza. Rögtön küldtem át táviratot Érszentkirályra neked. Gondolom, Károly is legalább ötórai késéssel ért haza. Levelet nem tudtam írni, evvel is sietnem kell, hogy nyomorult postánkat Érszentkirályon beérjük vele. Én és édesanyám megyünk át, mert a Lajos apósa alighanem végét járja. Annus is otthon van, s esetleg Lajosnak is haza kell jönnie. Imádlak, kis rosszam, nagyon-nagyon, és sietek vissza hozzád, leg- és legkésőbb vasárnap érkezem az autóval, de valószínű, hogy hamarabb. Kedves, furcsa véletlenből Ladánytól Debrecenig Winklerrel utaztam. Ügyünk Pesten, apád miatt késik. Írok Mellynek holnap. Winkler nagyon biztatott, hogy ők rögtön elintézik a dolgot. A háború megint muszkaveszedelmet ígér, nagy a félelem itt erre, nálunk. Nekünk mindegy minden, ugye, lánkóm, drágám. Légy jó kicsi lyány. Édesék üdvözletüket küldik. Édesanyám külön ír neked. Berta néni kezeit csókolom, Károlyt ölelem. Minden szeretetével, amivel csak téged szeretlek, vágylak és csókollak

Csinszkyd.

1188 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. nov. 16.]

Drága jó Csinszkám,

(no, rossz is), az ostoba posta miatt megint csak néhány sort írhatok. Szomorú az idő, az élet és minden. Te vagy csak valamit érő nekem, s bár sokszor nem tudsz ember lenni, én *ma* jobban szeretlek, mint valaha. Bölcsen, de esztelenül is. Tőled függ, hogy mindig így legyen.

Nagyon imádnak az enyéim, még Annus is így mutatja. Az Annus apjának állapota állandó, de gyorsuló haldoklás. Én alig várom, hogy visszaszaladjak hozzád. Ma sürgettem Mellyt. Berta nénit, Károlyt csókolom. Téged fölcsókollak minden vágyammal

Csinszkyd.

1189 STEINFELD NÁNDORNAK

[Érmindszent, 1914. nov. 16.]

Drága fiam, Nándorom,

csütörtökön indultam Csucsáról Nagyváradra, hol egy megrendelt ruhát s kabátot próbáltam. Egyben „ellenmérettem" Brachfeldék elrontott ruháját, melyet ma küldök innen Budapestre. Csak szombat délutánra kerültem Érmindszentre. Az itthoniak jól vannak. Én is elég tűrhetően a váradi lumpolás után. Itthon péntek-szombatig maradok, mert nov. 22-re, születésnapomra Csucsán akarok lenni. Ügyünk a pesti árvaszéken késik. Nem lehetne-e Mellyt megkérdezned, vagy Gyurkával, vagy Ady Lajossal, ha te nem teheted, mi az oka a késésnek? Az öreg Boncza, vagy mi? Megjelent a *Nyugat*? Még nem jött máig. Katonaságod ügyében legbölcsebb beletörődni. Lehet, hogy nekem is mennem kell. Találkozunk. Írj, fiam, nagyon szeret apád

Ady.

1190 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent. 1914. nov. 18.]

Drága jó Lajoskám,

csütörtökön indultam Csucsáról. Váradon ruhát próbáltam, csak szombat délután kerültem haza. Ma utazott Annus (mi is voltunk vasárnap Érszentkirályon), s üzentem vele Neked. Itthon megvannak, jót tett mai „haditudósításod". Vajon Biróék címe ma is a régi tábori posta? Árvaszéki ügyünk megakadt. Volnál szíves, és Melly árv[aszéki] elnöknél kérdezd és sürgesd meg a dolgot. Kolozsvárott gyorsan menne, s ha pláne lakás kerülne (Holzspachnál főként), dec. elején már ott volnánk, egybekelve. Idegállapotom mintha kezdene kibíróbb, jobb lenni. Még a sorozás gondolata sem izgat túlságosan. Én már pénteken utaznék, sőt utazom vissza. Elsején a titkár helyett te bonyolítsd le az ügyeket (a *Nyugat*-nál is).

Csókol

Bandid

1191 BONCZA BERTÁNAK

[Érmindszent, 1914. nov. 19.]

Imádott, kicsi lányom,

árva vagyok nélküled, s talán már holnap, pénteken, de legkésőbb szombaton futok hozzád. Annus visszament Pestre, az öreg Kaizler agonizálása változatlan. Nem tudom, írtam-e neked, hogy nekem is sor alá fog kelleni állnom? Egészen 42 évig mindenkinek, mint ezt Jászi Oszkár jó forrásból megtudta, és tudatta velem. Remélem, hogy reám nem lesz szükség. Mellyt sürgetni Lajosnak írtam, de válasz még nem jött. A Brachfeld-nadrág maradjon, míg odamegyek. Majd visszaküldöm, mert okvetlenül rossz, s most küldtem nekik Nagyváradról mértéket. Nagyon szeretlek, kicsi leányom, tudnod kell, hogy szinte szégyenlem ezt a gyöngeségemet. Enyéimtől meleg üdvözletek tieidnek-enyéimnek. Nagymamádat csókolom, Károlyt ölelem. Legerősebb ölelésével

Csinszkyd.

1192 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. nov. 23.]

Édes jó Lajoskám,

írok Deménynek (bár nem ismerem) akként, ahogy te kívánod és tanácsolod. Szombaton édesanyámmal eljöttünk Csucsára, s édes ma akart volna visszamenni. Az autóról szerencsésen lekésett, s így holnap utazik Zilahra, s szerdán este érkezik haza. Lehet, hogy ma vagy holnap már kapok tőled levelet a Melly-ügyben. Nyugtázni fogom azonnal. Engem már bosszant és untat ez a sehogy-sem-állapot. Azonkívül megint különösebben háborgat a háború s mindaz, amivel az életemet - s amiért az életem ér valamit - fenyegeti. Egy nagy ugrás, változás - muszáj. A koffert Mindszenten kaptam 20 kor[ona] utánvéttel. Ellenben névjegytartó nem érkezett egy sem. Írj, drága fiam, Annussal egyetemben ölel, csókol

Hétfő este.

Endrétek

1193 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. nov. 27.]

Drága, jó Lacim,

Ady Lajos nevű öcsém írja, hogy bevettek katonának, s fogalmam sincs róla, hogyan nézed és érzed a dolgoknak e neked irányított lövésük. Bizonyos vagyok: nem kell elmenned, nem kerül reád sor, s hogy vidámabb vagy, mint valaha is. De ez csak amolyan Ady-bizonyosság, melynek olykori értéktelenségéről olyan keservesen kellett meg-meggyőződnöm. Nem akartalak gyáva hírébe keverni, mert okvetlenül neked ajánlottam volna két legutolsó *Nyugat*-béli versemet (a jövő számban). Egyébként utálatosan nyomorult vagyok, s még nagyobb baj, hogy ezt érzem is. Nincs se hatalmam, se módom, hogy elfordítsam az arcom a történések elől. Holott tudom, hogy igazam van, s minden megvetésem akár cinizmusként érheti s veheti

semmibe (egyelőre pláne bőrömre se megy) a mai ostoba csodákat. Különben pedig, hogy életem csúfolódjék a nagyobb élettel, valószínűleg két hét múlva egybekelek a menyasszonyommal. És après moi - megírtad, megtanácsoltad a többit. Mulatok (magamon kezdem) minden ismerősünkön, kit úgy talált a baj, mint jégeső a jó juhnyáj elkésettjeit. Ha Bárczy elé kerülök házassági céllal, vállalod-e az egyik tanúi tisztet, az enyémet? Ígérem neked, hogy válópörömnél nem fogok neked akarattal szerepet adni. Légy a régi, okos Hatvany egyébként, lírizmusod túlságát korlátold. Te nem engedhetsz meg magadnak efféle luxust. És írj, ha pár sort is. Nagyon szeretlek (tudnod kell vagy kellene) - hűséges

Adyd

1194 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1914. nov. 29.]

Drága jó Lajoskám,

lehet, hogy a tíz perc múlva érkező postával levél jön tőletek. Óvatosságból mégis írok, legelőször is azért, mert nyugtalanít hallgatásod. Megvolnék, s talán a jövő héten érkezik az árvaszéki engedelem. A többi olyan, mint az elutazás: az ember először is üljön a vonaton. Pénzdolgaimat sürgetve intézd a *Nyugat*-nál. Talán Gerbeaud-nál nézhetnél ki rögtön egy szép Mikulást cukorkával és virággal (20 koronáig), s küldesd Bertuka címére nevemben azonnal. Pardon, az én címemre, mert utánvéttel kérem. Hazulról nem kaptam újabb híreket. A háború majd megőrjít, Endre estéje van, egypár vendég is került.

Rátok gondolok, és Annussal egyetemben csókol

Banditok

1195 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. dec. 4.]

Drága jó Lajoskám,

ma okvetlenül, talán mire e levelet feladom, levelednek kell érkeznie, hiszen olyan régen nem írsz. Nem tudom, a kért Mikulás-megrendelést elvégezted-e? A bőrönd, névjegytartók megjöttek. A *Nyugat* (a lap) kétszáz koronája máig nem érkezett meg. A kolozsvári árvaszék végzését mindennap várjuk. Édesanyámtól ma jött végre levél, mert aggodalmamban táviratoztam. Úgy látszik, beteg volt. Szeretném, ha megnyugtatnál katonaságod dolgában. Biztos vagy-e felmentésedben? Idecsatolom két (illetve három) valószínűleg nebulódnak dolgait. A verses gyermeket szigorúan intézd el. A két másik fiúhoz légy gyöngéd. Ha jön levél ma tőled, még ma írok rá pár sort. Zaklatott, nem túlságosan jókedvű vagyok. De egyébként anyagiak miatt is nagyon bajlódva aggódom. Bár már fölmehetnék Pestre, és azután lesz valahogy. Ez természetesen - hogy úgy mondjam - akasztófa-optimizmus. De rosszabbul sehogy sem lehet soha. Írj magatokról sokat.

Annussal együtt csókol szerető

Banditok

1196 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Csucsa, 1914. dec. 4.]

Zsuka,

drága, jó barátom, ugye nem hitte, hogy magának nem akartam mindjárt és mindig írni? Ugye, ismer, ugye sejti enerváltságomat, kétségeimet s minden ma bekövetkezett nyomorúságomat? Megölnek az idők, most már félek, hogy megölnek, holott bizony isten még mindig kár volna értem. Talán holnap, talán holnapután, nem tudjuk melyik napon jön a végzés (végzet?), s utazunk Pestre Csinszkámmal egybekelni. Ez még valamit mulattat, de csak azért, mivel már erőszakolt szenzációk pár napjáig terjedő minden hitem. Mit csinálsz, drága, megbocsátó, szép és nemes Zsukám, a legemberibb asszony? Csinszka - úgy látom - nagyon szeret, s talán hatni fogsz tudni rá. Nagyon szereti magát, s kérem, legyen gyorsabb levélíró nálam hű és szerető

Dyssa

1197 ADY LAJOSNÉNAK

[Csucsa, 1914. dec. 13.]

Drága Annuskám,

ma eszembe jutott az ABC egy mondata: „Annát Ninának is hívják.” E szomorú időkben nagyon megörültem, hogy téged ezután Ninának nevezhetlek. Dolgunk késik, s már nem hiszem, hogy karácsonyra készen leszünk.

Bertuka Lajossal egyetemben csókol, én is:

Bandi.

1198 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1914. dec. 14.]

Ha reflektáltok valami karácsonyi írásra, táviratozzatok. Ölelünk Itókával együtt.

Ady

1199 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1914. dec. 14.]

Megkaptam, köszönöm; levelet írok. Esetleg már napokban esküvőre fölutazunk. Szerető

Ady

1200 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1914. dec. 20.]

Drága fiam, Nándor,

nekem se megy nagyszerűen. Pld. a mennydörgős istennyila megint belecsapott a dolgunkba. Úgy látszik, hogy sorsom nem akarja ezt a házasságot. Ezért juttatott olyan apósjelölthöz, mint Boncza Miklós. Ez az úr *engem* akar lefőzni. Képzelheted. Nem vagyok gyönge gyermek, s még nem kezdődik gyermekségem idejének második korszaka. Ma (vasárnap) éjjel 2 napra fölutazom B[uda]pestre. Keress föl. Karácsony estéjére visszajövök Csucsára. És ha az Isten s Boncza Miklós összefognak, utoljára. Ekkor minden egy vegyesen szép-rossz-csúnya-kedves álom volt. Ne haragudj, mert nem írtam. Nem írtam senkinek. Mi van veled?

Ölellek, szeretlek

Apád

1201 BÖLÖNI GYÖRGYEKNEK

[Csucsa, 1914.] dec. 30.

Drága Gyurkám és Itókám,

én szörnyű bronchitisszel érkeztem Csucsára, ma is beteg vagyok. A köhögéstől nem tudok aludni akármennyi veronállal sem. Képzeljetek magatok közé, e szilveszteren is ott vagyok én. Egyébként tűrhetően jobban szeretném, ha írnátok.

A viszontlátásig Csinszka szeretetét is küldve csókol

Banditok

1202 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1915. jan. 2.]

Drága Nándor fiam,

köszönöm, hogy jó voltál szívedben hozzám újévre is. Hogyan intézted el a parfümügyet? Ott 26 korona maradt még. Én beteg és bús vagyok. Holnap, 3-án vagy holnapután megyek Mindszentre - egyelőre. Itt küldöm a Brachfeld-számlát. Nézd: a *disznó zsidók* első *nagyobb* fizetésemet (100? 150?) elhallgatják. Intézd el őket. Csucsára írhatsz, ha elmennék is, mert címem itt marad.

Ölel Bandi apád.

B.Ú.É.K.

1203 TISZA ISTVÁNNAK

[Budapest, 1915. jan. 26.]

Egy szörnyű világválságon kívül el kellett jönnie az én nagy emberi válságomnak is, hogy tudjam, érezzem: nekem is Tisza Istvánhoz kell fordulnom. Száz okból is vakmerőség ezt

nekem tennem, de megteszem, mert örülök, hogy van még egy utolsó bizodalmam akkor, mikor a mindenki ügye és a magamé vetélkedve fenyegetnek egy nagy katasztrófával. Kérem, kegyelmes uram, nagy és kétségtelen emberségével sejtse meg ezt az én különös és fenyegető, egészen egyéni, emberi krízisemet, fogadjon el engem néhány percre, hallgasson meg, és ha lehet, adjon tanácsot. Pár napig tudok csak maradni Budapesten, várom minél hamarabbi kegyes intézkedését, hogy mikor, hogyan juttathatja nekem ezt a néhány percnyi időt. Annyira rettegek, hogy véletlen is kérésem félremagyarázásra adhat okot, hogy mégiscsak így utólag, de jelentem: házasságom rég vajúdó tervéről van szó, melyben tiszta helyzetet csakis Tisza Istvánnak szava és tekintélye teremthet.

1204 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1915. jan. 27.]

Drága, kicsi lyányom, lelkem,

nem írhattam, beteg voltam eddig. Lajosékhoz, Gyurkáékhoz egy vizit, dolgoztam valamit a könyvemen, egy délután nagyon érdekes beszélget[ésre] fogadtam Berci bátyádat. Ez minden, amit eddig végeztem. Tiszának is csak tegnap írtam, hogy fogadjon ügyünkben. Nem mozdulok ki a hotelből, mert az arcom egészen elromlott. A jobb felen majdnem teljesen elterjedtek a pörsenések. Berci bátyád gyönyörűeket mesélt drága atyádról. Ha fele igaz, megérdemelné az agyonverést. Most én legalábbis a Tisza-kísérletnél maradok. Azután nézek más tennivalók után. Be kell vallanom egy accidensemet, megmérgeztem magamat veronállal. Akaratlanul persze, de elég veszedelmesen. Nagyon ideges voltam, s aludni akartam, nincs baj már, de szégyenlem magamat. A *Nyugat*-nak kell ez órában írnom, szerda, legutolsó dátum. Nagyon reklamálnak az olvasók. Ignotusszal, Jászival találkoznom kellett volna, de nem mehettem ki a mérgezés miatt s hiúságból az arcom miatt. Ezért maradt el kispesti vizitem is egyelőre. Érdekes és bolond dolgokat mesélek, ha visszakerülhetek Csucsára. Akarom, hogy eredménnyel vagy legalábbis dacos, mindenre-kész elhatározással. Szeressen, kicsim, lássa, én megbocsátóan, elfogadóan, a régien szeretem magát. Legyen türelmes és jó nagymamához, szegényhez. Higgyen bennem s önmagában. Mindnyájukat szereti, magát nagyon-nagyon csókolja

Szerda d.u. 3 ó.

Csinszky.

1205 TISZA ISTVÁNNAK

[Budapest, 1915. jan.]

Persze, hogy sürgős, kegyelmes Uram, az a kérés, amellyel Önhöz fordultam. Éppen azért fordultam Önhöz, akinek rettenetes elfoglaltságát ismerem, mert az ügy nagyon fontos, s olyan, hogy még ilyen időkben is egyenesen ahhoz a fórumhoz kell fordulnom, amelyik most nagyon első, s amelyik nekem, amilyen ellenséges mindig, olyan érdekes volt. Kérem, vegye tudomásul azt a levelemet, melyre Latinovits titkár úr válaszolt, és tegye meg, mert Ön meg tudja tenni, hogy rövidesen meghallgasson, s dűlőre vigye dolgomat.

Kegyelmes Uramnak tisztelő híve

Ady Endre

1206 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1915. febr.]

Kedves kicsi Csinszka,

a titkár írja diktálásra ezt a pár sort, de azért ne ijedjen meg. Természetesen hosszú, ideges meghurcolás kikerülhetetlen reakcióval járt, s ráadásul egy kis hűlésem is van, szóval én a Magyar Királyban őrzöm az ágyat, de erőszakkal is kimennék, néha valamit a levegőre, ha az arcomon a kiütés nem volna csúnya és rossz állapotban. Így hiúsági kérdésen felül még egy orbánc is fenyegetne ebben a hidegben. Berci bátyád, aki látogatása óta csak egy táviratot kapott tőlem, rosszat sejtve ma felkeresett, éppen ahogy táviratod megkaptam. Tanácsolja ő is, hogy 1-2 napig a szobát őrizzem, addig talán Tiszától kapok második és határozott levelet. Ha nem így volna, Berci bátyáddal új tervet szőttünk. Minden okom és adatom megvan azt sejteni, hogy Berci bácsi apád utasítására sietteti dolgaink elintézését. Erről és ezekről, mint írtam, sok érdekes és furcsa mondanivalóm lesz. Remélem nem lesz szükségem bevonulni 2 hétre szanatóriumba, és akkor Magát hamar láthatom. Bízzon, újra kérem, szeressen és várjon. Én most betegség és minden akadály ellen harcolok, magunkért. Nagymamának, Károlynak szeretet, nagyon-nagyon csókolja az ő kis Csinszkáját

Csinszkyja.

Sok üdvözletet kézcsókot fiuktól

1207 BONCZA BERTÁNAK

[Budapest, 1915. febr.]

Drága szépségem,

Kicsim, szomorúságom és örömöm, rengeteg mondavalóm volna, de csak annyi erőm van, hogy *írjak*, s ne mindig távirattal tudassam, és hogy lássa, nem is olyan nagy a baj. Szép erőfölöslegeimet szeretett atyád s a Sors jóvoltából elvesztettem, de még nincs nagy baj. Tisza másodszor sem írt, tehát Berci bátyád Némethyvel fogja elintéztetni holnapután árvaszéki ügyünket. Tele van a város pletykával, pimasz gyanúsításokkal ellened és ellenem. Szeress, és minden jó lesz. Drága nagyanyádnak hét szent kézcsók, Károlyt ölelem.

A tied:

Csinszkyd

1208 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Budapest, 1915. febr.]

Alice-om, kedves kislyányom,

minden gyászukban magukkal vagyok. Talán annál inkább, mert én is szerencsétlen vagyok, s az én halottam talán éppen - önmagam vagyok. Erőt és erőt kívánok, határtalan az élet, és megadhat mindent, ha akar. Most Pesten vagyok megint, s véletlenül megmérgeztem magam veronállal. Már múlik a baj, de bár talán sikerült volna. Szeretem, kislyányom, s evvel az egész meleg szeretetemmel vigasztalom és köszöntöm.

1209 BONCZA BERTÁNAK

Budapest, [1915. febr. 18.]

Drága kicsi Csinszkásom,

csak aludni nem tudok még, bármily erős, persze orvos általi szabályozott altatóval sem, többet egy-két óránál. Egy kicsit reszketek, de már van némi étvágyam; tegnap fölkeltem pár órára ebéd körül, sétáltam, s vacsorához újra fölkeltem. Ma már magam mentem be autón a doktoromhoz, ki álmélkodik a maga tudományán, elsősorban persze s másodszor az én bivalyfizikumomon. Ennyit a betegségről, hiszen tán vasárnap már mindent szóval mondok el, Lajos öcsém kísér le, mert az orvos egyedül nem enged. Berci bátyád nem jelentkezik expresszlevelem dacára sem. Mintha jogunk volna néminemű gyanúra, meglátjuk, megválik. Egyelőre lássuk egymást, beszéljünk egymással, mindenre elszántan most már akarom, hogy mindent hamar keresztülvigyünk. Örültem nagyon, hogy Károly kétheti halasztáshoz jutott. Berta néni bocsásson meg, hogy nem írok most neki, de gyönge vagyok. Szeretettel csókolom, Károlyt ölelem. Mai leveled megrészegített, szeretlek

(csütörtök)

Csinszkyd.

1210 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Csucsa, 1915. febr. 23.]

Kedves,

jobban vagyok, nyugodtabb, már szinte stoikus, de jó étvággyal. Szeretettel emlegetjük magát. Én külön a leghűségesebben őrzöm. A kötetet a jövő hét elején, holnap-holnapután küldöm nyomdába. Maguk csinálják.

Nagyon szereti

Dyssa

1211 HOLLÓS JÓZSEFNAK

[Csucsa, 1915. febr. 27.]

Kedves, jó barátom,

most válaszolhatok kedves jónapotokra, beteg voltam nagyon. Bár csak arra ébrednénk holnap vagy holnapután, hogy rossz álom volt minden, s ülnénk a békesség ezer, tarka, szított izgalmában. Üdvözlöm ismeretlenül is szeretett bajtársaimat. Téged ölelve áldalak szeretettel

Adyd

1212 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. febr.]

Drága Lajoskám,

megvagyunk, várunk, az influenza kínoz - ennyi volna az újság. Ha megérkezik a nagyhét előtt a végzés, fölmegyünk. Nagymama nem akarja, hogy a nagyhéten esküdjünk, s így az affér húsvét utánra maradhat. Mindegy. Csak - túlessünk rajta. Hogy szempontom kissé cinikus, erről csak te tudj. Se édesanyám, se Anna, se más, senki, akinek én be nem vallom. Itt egyszersmind megkapod a választ. Az én esetem egy kis szexuális neuraszthénia és lovagias - *meglesz*. Lehet, hogy Bertuka beválik nekem, hozzám, mellém, de ugyanannyi lehetőség szerint: nem. A kislány szeret engem, de apja-lánya. Megpróbálom nevelni, de készülök arra is, hogy nem sikerül. Ha sikerül, adja Isten, ráérek a többire, mindenre. (Persze ezekről még kevésbé tudjon más, mint a többiekről.) Nekem sok szenvedést okozott ez az affér, de még több szabadulást, rejtőzést, narkózist és, mit tagadjam, illúziót is. Becsapva úgysem, sehogy se leszek, mert nem ilyen a sorsom. Ha Bertuka megbecsüli magát mellettem, ha érdemes, majd tudom, hogyan s mint kell élnünk. Küldj lapokat (*Futár*-t, esetleg érdekes *Nap*-ot), s írj.

Annussal együtt sokszor csókol

Bandid

1213 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. márc. 1.]

Kedves jó Lacim,

a fene egye meg a bivaly voltomat. Már majdnem egészséges vagyok. Nem tudom, melyik héten megyek föl Pestre. Azt hiszem, végre - sajnos vagy hála istennek - esküvőre. Christának kézcsókomat.

Nagyon szeret, ölel

Bandid

1214 ADY SÁNDORNAK

[Csucsa, 1915. márc. 2.]

Kedves Bátyám,

amennyire megdöbbentett és lesújtott volt a Laci halálhíre, annyira örültem pár hét előtt, hogy a hír nem igaz. A Vöröskereszthez beküldtem levelét, és írtam hozzá pár sort. Ez idő szerint közel élünk bátyámmal egymáshoz. Csucsán vagyok többnyire a menyasszonyomnál. Ha még egyszer bemegyek Kolozsvárra, nem mulasztom el bátyámékat fölkeresni. Szerető rokona és öccse

Ady Endre

1215 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1915. márc. 2.]

Kedves fiam, Nándor,

ma kedden este 8 óra 10 percig semmit se kaptam tőled. Nagyon nyugtalan vagyok, mi van veled.

Ha levelemet nem kaptad volna, akkor is írnod kelletett??? Mi van veled? Mi van pénz-ügyeimmel?

Szeretettel ölel apád

Ady

1216 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1915. márc. 5.]

Drága Nándorom,

rendben vannak a dolgok. Leveled, pénzek is megérkeztek. Mi készülünk (10-15 nap) az esküvőre. Egészségem majdnem jó. Megvigasztaltad-e a szobaasszonyt? Csinszka üdvözöl.

Szerető apád

Ady E.

1217 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. márc. 9.]

Drága, jó Lacim,

körülbelül húsvét táján megyünk föl B[uda]pestre összebéklyózódni. Otthon leszel, s lehetsz-e tanúm? Ha kényelmetlen, ne titkold!

Nagyon ölel s szeret

Adyd.

1218 LÁNG MENYHÉRTNEK

[Csucsa, 1915. márc. 9.]

Tisztelt és kedves Doktorom,

bizony én rest, haszontalan, vén kölyök vagyok. De legalább mindennap egyszer akartam írni Önnek, s egyszer gondoltam Szigorúságodra. Nagyszerűen vagyok, már ti. az én lehetőségeim szerint. Néha veszek egy fél gramm veronált s ritkán az Ön csillapítóját. Nem alszom sokat, de friss vagyok, alig-alig ingerlékeny, szinte - jaj! - bölcs. Enni annyit eszem, mint egy komoly arató paraszt. Borban, cigarettában nem vagyok az Ön kedve szerint való. De, én istenem, talán hátha kivétel volnék, akinek egy kicsit jobban szabad rosszalkodni, mint az erényeseknek, okosaknak s - gyöngéknek. Végre megkaptuk az árvaszék engedelmét. Húsvét

táján ad össze bennünket Bárczy, s akkor Önnél, drága főorvos úr, jelentkezünk. Nagyon hálás és szerető híve

Ady Endre

1219 POLLATSEK LÁSZLÓNAK

[Csucsa, 1915. márc. 9.]

Tisztelt öcsémuram,

a beküldött vers majdnem bizonyosan, bizonyosan plágium. Emlékszem nagyon hasonlóra, valamelyik Ady-epigon írta. Ha már így van, jogosnak látszik a gyanúnál tovább menni. Ha - amit nem hiszek - nagyjából csalódnék, a „vers” mégis reminiszcencia és rossz vers.

Üdvözli

Ady Endre

1220 BIRÓ LAJOSNÉNAK

[Csucsa, 1915. márc. 11.] Csütörtök

Kedves jó Jolán,

ha szabad (úgy kicsit nagyon kötelességemnek is érzem), hadd számoljak be - egyelőre - az utolsó pár hét odisszeájáról. Másnap vagy harmadnap, mikor telefonon beszélgettünk, tűrhetetlenül lázas és ideges voltam. Az alvás már csak álmomban egzisztálhatott volna, ha tudnék ma már alvás nélkül álmodni. Szóval - és egy csomó csillapítószerrel s altatóporral megmérgeztem magam. Mentők, orvosok, végre az én orvosom s utána szanatóriumba szállítás. Negyvennyolc óra múlva kijelentettem, hogy én hat nap múlva Csucsán akarok lenni. Ott várnak, s én be akarok számolni pesti bajoskodásaimról, amiket ügyünkért végeztem, s amik szanatóriumba juttattak. Azt hitték, hat hét múlva se lesz jártányi erőm, s én csakugyan utaztam hat nap múlva. Úgy jöttem Csucsára, ha még késik a lehetősége a házasságunknak, akkor finita. De Pesten mégiscsak kicsikartam, kiszenvedtem azt az eredményt, hogy az árvaszék (az öreg Boncza titkos sugallására) megadta a házassági engedélyt. 10-15 nap múlva tehát Pesten vagyunk, s megesküszünk. Keserves hónapok valának ezek párhuzamos világháborúkkal. S valami olyan elbölcsüléssel a végén, amit majdnem megkopásnak lehetne hívni. Hiában, a magamféle valakinek az illúzióit nem lehet a házi kertészet szabályai szerint kultiválni. De kétségbeesett sem vagyok - magam miatt. Engem - még megmaradt belőle elég - eltart, eligazít s megment a dölyföm, ha bármi jönne is. És még jól is lehet, hiszen a lánkóm szerető és jó is tud lenni. De ebben s kivált egyebekben túlságosan megráztak ezek a nehéz hónapok. Írnék Margitnak, ha tudnám, hogy Pesten van. Szeretném, ha szeretetüket föltámaszthatnám, s mellettem lennének szívükkel, ha fölmegyünk, Lajosnak is írni fogok végre. És szóval majd inkább, jobban, többet mindenről. Az egész famíliát a régi, nagy ragaszkodó szeretettel köszöntöm. Csinszka csókolja magát, s ujjong, hogy végre mégis meglátja s -ismeri magukat.

Kezét csókolom Verával, és szereti magukat

Ady

1221 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1915. márc. 12.]

Óriási havazások miatt autóbuszok egyelőre beszűntek; bővebbet írásban. Ölel

Adytok

1222 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1915. márc. 18.]

Drága Fiam, Nándor.

nem tudjuk, húsvét előtt vagy után esküdhetünk-e. Táviratozni fogok. Vártalak a múlt éjjel. Hajnalban kiszállhattál volna bátran. Mi újság? Én beteg vagyok s rosszkedvű. No hátha majd nem így lesz. Írj és írj.

Ölel apád

Bandi

1223 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1915. márc. 18.]

Drága Gyurkám és Itókám,

rohanok, mert éjszaka van, s rögtön jön a gyors. Nem tudjuk ma még, húsvét előtt vagy húsvét után esküszünk-e. Majd táviratozok. Az autó holnaptól kezdve jár. Szép volna, ha lejönnél hamarosan. Írjatok. Csókolunk benneteket

Bandi

1224 VÉSZI MARGITNAK

[Csucsa, 1915. márc.]

Jó és drága Margit,

nos kurta szavakkal, hadd mondjam el a tartozásomat. *Egészen* zátonyra körülbelül öt évvel ezelőtt kezdtem kerülni. Egy bolond, de célszerű életbegombolkozás gombjai hullni kezdtek. Hajtódtam esztelenül *minden* felé, ami eddig künn volt, tilos volt. Asszonyos hiúságom csinálta ezt, de ugyancsak ez az asszonyos hiúság nem bírta el ez ízléstelenséget. A háború előtt talán stílustalanságnak is mertem volna nevezni ezt a kis életmegbírálást. De *akkor* ez okos volt, és én fölszedett asszonyok s leányok elől menekülni akartam. Lehet, hogy hazudom a romantikaellenességet, de valóban fájt már *kezdetben* az én szentimentális afférom romantikus látszata. Szóval (tud s *érez* maga mind e dolgokból mindent) egy-két nap múlva fölmegyek Boncza Bertukával, hogy megesküdjünk. Komoly, jó idegorvosok leszamaraztak, mikor a háború suhintó, szabó szerepéről szóltam. Külön valóban nem bírtam volna ki e

szörnyűségeket a magam életének elszörnyűsítése nélkül. Volt s van ma is még ebben sok szép; Maga pld. Csinszkát szeretni fogja, de az én életem megakadt. Nem tudom, meddig tudok hálás lenni egy mátkaságos, tarka évért, s mikor tör ki belőlem a becsapott vitéz? Nincs bűnöm vagy erényem, kiket - már az emberi potencia szerint - jól látni ne tudjak. Bolondosan hiszek ma is a magam különös, szép rendeltségében s abban, hogy művészien egoista vagyok, ha kell. Kérem, Margit, fogadja s fogadják kis leendő feleségemet szeretettel, melyet minden-esetre, s bizalommal, melyet meg- vagy nem érdemel-e? ma nem tudjuk. Jólesik (ezt Maga nem tudja, s nem *kell* hogy tudja) vallani magának, talán még többet is merek mondani egyszer. Ha bírom és kibírom ezt az éppen nem nekem csinált Mát.

Nagyon tiszteli és szereti Magát

Ady Endre

P. S. Kérem, kérje meg édesapját, legyen fölkészülve, hogy ma-holnap Bárczy elé visszük tanúnak. Kérem, Jolánnal s minden jó Vészi-belivel tudassa változatlan, sőt megsokasodott szeretetemet. Ha elutazik, táviratozzon Ady Csucsa (Kolozs megye) címen.

1225 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. márc. 26.]

Fölutazunk megesküdni; esetleg tanúskodásodat kérem. Szerető

Adyd

1226 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Csucsa, 1915. márc. 26.]

Gyurka itt van; mi utazunk megesküdni; tudasd Zsukával. Magyar Királyba szállok.

Ady

1227 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1915. ápr. 18.]

Drága Gyurkám és Itókám,

hát élünk. Mikor megyünk föl Pestre, nem tudjuk. Engem Tasnádon, e hó 28-án soroznak. Ti írhatnátok, mert van s lehetne írnivalótok. Én nagyon gondolkozom s beszélek rólatok. Többet, mint gyakran és szeretettel, ugye?

A ti

Adybanditok

[Boncza Berta kézírásával:]

Ezer ölelés és csók Csinszkátoktól

1228 HATVANY LAJOSNAK

Érmindszent, 1915. máj. 1.

Drága jó Lacim,

mivel elseje van, ha nem tudnám, hogy katonaságod ügye jövő hó 1-ig rendben, most aggódnék miattad. Én nehezen, de gyönyörűen (elmondom majd egyszer) elértem legalább egyelőre az untauglichságot. Most pár napig Érmindszenten vagyok - bemutatni itthon a feleségemet, s azután egyelőre ismét Csucsa. Hát ti hogy vagytok balatoni tervetekkel, melyekhez mi is szívesen igazítanók néhány balatoni napunkat. Furcsán vagyok, a szám, a kezem lekötve, s ha írok, ténfergek, szenvedek s elhallgatok. És ez egyre rosszabbul lesz, ahogy a háború virul.

És most ezennel hivatalosan fordulok hozzád. Te meglátod, el lehet-e s kivel lehet kérésemet elintéztetni. Szegény öreg apám a kis földjén egy ló nélkül maradt. Ő úgy tudja, hogy sebesült s kimustrált lovakhoz gazdák könnyen juthatnak. Neki - persze a kincstár által megszabott díjért - két ló kellene. Ugyancsak kettő, ha kissé bénák is, kellene nekem Csucsára. Valamelyik embereddel tudakoltasd meg ezt, s légy kegyes tudatni Csucsára.

Sokat s szeretettel gondolunk persze reád, s foglalkozunk veled. Most már, mint untauglich, megjelentetem a könyvemet is.

Ölellek, drága Lacim,

Bandid

[Boncza Berta kézírásával:]

Üdvözli Csinszka (annyi mint Bandiné).

1229 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. máj. 11.]

Várom levelemre válaszodat. Szeretettel üdvözlünk

Adyd

1230 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Rév, 1915. máj.]

Drága jó Aladárom,

sietek, s tán még ma föladom Zubolyunknak szánt szavainkat. Gyertek le Csucsára, mert mi nem tudjuk, mikor mehetünk Pestre. Feleséged kezeit csókolom, ölellek szerető

Adyd

[Boncza Berta kézírásával:]

Asszonyát szeretve ölelem - üdvözli Bandiné (Csinszka)

1231 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Csucsa, 1915. máj. 14.]

Drága Aladárom,

itt küldöm, ha tetszik, a Zuboly sírversét, azaz a mi szeretetünk és emlékezésünk fölírását. Szeretünk s kérünk benneteket: gyertek le Csucsára. Először táviratozzatok, hogy el ne menjünk.

Minden szeretettel

Adyék

1232 SZÉP ERNŐNEK

[Csucsa, 1915. máj.]

Szeretett Ernőm,

te furcsán testvéremmé fogadott, mit csinálsz? Értünk, emlegetünk és szeretünk, én is, a feleségem is. Hogy kissé tébolyodott vagyok, s nem olyan boldog, mint te hiszed, ugye megérted? Te talán eléred a megújhodást, de én ledöglök - diadalok után. Milyen sorsú katona vagy? Nem kapsz-e szabadságot pár napra, hogy Csucsára jöjj. Szeretlek, drága Ernőm, örülök, hogy szeretetet láttatsz velem. Üdvözlünk, ölellek

Hétfő.

Adybandid.

1233 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1915. máj. 24.]

Világ-tól legalább százötven koronát táviratilag küldj. Mindkettőtöket ölelnek

Adyék

1234 DÉNES ZSÓFIÁNAK

[Csucsa, 1915. máj. 24.]

Drága jó Zsuka,

bajok, szomorúságok késleltetnek. Én ráadásul súlyosan idegbajos vagyok megint. Addig higgye el, hogy szeretem, s megtartani kívánom. A feleségem - hiszem, írni fog hamar - szintén szereti magát. Remélnem muszáj, hogy holnap-holnapután még nem veszünk össze magán, se máson.

Csókolom a kezedet

Ady

1235 PINTÉR JENŐNEK

[Csucsa, 1915. máj.]

Drága jó Jenőm,

pár napos utunkról visszatérőben itt felejtve s megbízottunktól elküldetlenül találtam a hozzád írott kártyánkat. Gyöngélkedem, nagyon fáradt, már-már zavart vagyok. Talán mégis elmegyek a harctérre, hátha ez gyógyít meg.

Ölel szeret

Adyd

1236 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. máj. 24.]

Drága jó Lajoskám,

nagymama szinte halálosan beteg. Károllyal, aki ideiglenesen szabadult katonáéktól, tömérdek kellemetlenségünk van. Én nagyon bolond, ideges, álmatlan és étvágytalan vagyok. A kis feleségem szeszélyes és jósága mellett is kivételesen nem tökéletes. Mégis én intézkedtem, amiben lehetett, idején. Közben, betegen Hunyadon, Kalotaszentkirályon, Magyarókerekén vizitelnünk kellett. Itt várt nagymama 39-es lázzal, nagyon veszedelmes állapotban, Károly megugrott valahova. És itt várt három levelem, mit elfeledtek föladni (köztük a Pintéré, mely ma elment). Bécsernek már leveledkor küldtem expr. ajánlva törlesztésre pénzt. Megígértem s küldöm is két részletben adósságom törlesztését. A *Képes Újság* válaszával elkéstem, mert nem volt lapom, s később kaptam csak meg (táviratra) a kérdéseket. A pesti bankkal úgy számítottam, hogy te fölveszed a *Pesti Napló*-tól a húsvéti két versem árát, s ha megjelennek, a pünkösdit. Így is tégy. A fizetési ígéretet is te add meg nevemben, akárhogyan, úgyis kell most nekem nagyobb pénzt szereznem. Ami a szörnyű nehezen kibetűzött görög betűs híradást illeti, jóval kisebb dolog az olasz háborúnál. Valaki bosszúra szerződtetett valakit, vagy házasságom után ősi szokás szerint egyik régi ringyó zsarolni akar. Édest vártuk nagyon, nem jöhetett? Talán később jön?

Ölelünk, csókolunk benneteket

Bandi

1237 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. máj. 26.]

Drága Lajoskám,

apropos névjegy, beszélj telefonon a *Nyugat*-tal, és küldess nekem 100-200 szolid, úri névjegyet. Ugyanakkor Salamonnak mondd meg, hogy neki már kétkötetnyi versem gyűlt össze. Szóval, elég lesz, ha verseim alkudóbb felével kiléphetek - aratásra. Szeretnénk benneteket Csucsán látni, mert Csucsa most gyönyörű. Berta mama jobban van, de mi a legrosszabbra vagyunk elkészülve. Elsején a Hatvany-pénzt küldesd táviratilag, költségeid levonásával.

Csókolunk benneteket

Bandi és Bertuka

1238 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. máj. 28.]

Mi van veled, drága Lacim? Hol, hogy vagy? Értesíts

Bandid

1239 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. máj. 30.]

Drága jó Lajoskám,

nagymamánkat féltem: minden pillanat halált hozhat. Viszont ő tán el tud élni még tíz évig is. Isten tudja és Károly, aki Kolozsvárott züllik, s egy sort sem ír. Becsapott mindnyájunkat, s most azon töröm a fejem, hogy június 7-én besoroztatom a szuperen. Én se vagyok jól, a *Borsszem Jankó* heccelődése fáj; hiszen nekem muszáj, és - nem lehet írnom. Táviratozz, ha nem látod helyesnek, hogy a *Világ*-ban gorombán válaszoljak. A Hatvany-névjegyet szándékkal nem küldtem előbb. A *Pesti Napló*-nál lemaradtam a cikkel, de megírom. Pénzt táviratilag küldj és (*Nyugat*) küldess.

Csókolunk benneteket

Banditok

1240 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. jún. 1.]

Drága jó Lajoskám,

reggel hétkor jött expresszleveled s a megelőző távirat - kilenc óra után. A pénz mostanig (11 óra 11 perc éjjel) még nem jött meg. Szenvedek, kiújult nekem is a két év előtti ideges gyomorfájásom. De szenvedek még jobban és tarkábban. Amiket verseimről írtál, vártam, sőt keményebb írást is, bár nincs igazad. Nekem nincs más szenvedésem (még a gyomromé is az), mint a háború, s nem lehet írnom, csak akadozott lélegzetvételeket. De ezt muszáj. Valami jó formájú cikkben szeretnék erről írni a vasárnapi *Világ*-ban, lehetőleg cenzúrát kikerülve, s egy és mást magyarázva. Expresszlevélben vagy táviratban tudasd, helyesled-e? A verseimet leadom - talán. A kötetet ti. Nem tudom, ma este Romániáról jöttek rémes hírek, s a vidéki parasztságon napok óta furcsa nyugtalanság hetykélkedik. Talán írnál erről is, ha expresszlevelet írsz. Nagymama beteg, de rengeteget dolgozik. Károly oly rossz, nagy gyermek, ki pénzeket csal ki, s Kolozsvárott haszontalankodik. De a kertünk csoda, szebb a híres Pallavicini-kertnél. Édes is jön pár nap múlva. Gyere te is, ha lehet, akkorra.

Csókolunk benneteket

Bandi

P. S. Nagyon gondolkozom azon, hogy őrülést vagy öngyilkosságot kikerülendő, hat hétig pihenjek egy szanatóriumban, s menjek katonának.

1241 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa], 1915. jún. 21.

Drága jó Lacim,

nem tudok rólad semmit, még a fáma is megbénult a háborúban. Táviratod nem volt valami bizakodó, tudasd, mi van veled és *sajkád*-dal, melyet a csucsai távíró-kisasszony *dajká*-nak kapott le a távírógépről. Ha élsz, és érdekelnek még régi lelkesültségeid, adj egy kis erőt, bizodalmat. Üzend meg, nem okosabb-e egy revolvergolyó a tébolyos vergődésnél? Van-e ok, mód, hogy várni próbáljon az ember újulásokra. Neked avagy sikerült odaadni tudnod magad annak, ami kérlelhetetlenül van, folyik, dühöng? Megint, de soha ennyire, bűnbakokkal, régi próbált bűnbakjaimmal állok elő, idegeimmel. Nem bírják, bizony isten már nem. Ezen még egy merész házasság sem segített. Sőt. Voltál-e a Balatonon, vagy készülsz-e? Hatvanban vagy? Én irtózom Pestet 24 órára is fölkeresni. Nem voltam dóm, pláne rheimsi nem, de legalábbis annyira romokban - kínlódok, nem, nem, heverek. Csak éppen szétgránátoztak. Tudass magadról, vigasztalj meg egy kicsit. Christával mi van? Ha veled van, és segít élned, add át kézcsókomat. Feleségem szívesen üdvözöl.

Nagyon szeretlek, ölellek

Adyd

1242 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1915. júl. 1.]

Drága jó Gyurkám és Itókám,

várunk benneteket szívesen és mindig. Úgy gondolom, hogy hamarosan itt lesztek. Ma csütörtökön, véletlenül nem kaptam meg a *Világ*-ot. Remélem, nem szándékoltan maradt el, mert pl. Molnár Jenő úr nyilatkozatát leadtátok. Holnap, vasárnapra érdekes prózák mennek s talán vers is. Van nekem az *Így is történhetik*-en kívül a *B. N.*-ban, a *Népszavá*-ban, *Az Újság*-ban, *Pesti Napló*-ban elég tárcám és cikkem. Egyelőre mutasd föl a fölmutathatót. Ugyanakkor kérlek, hogy a *Világ* küldjön nekem 150 koronát táviratilag, mert nagy bajban vagyok. Várunk Csinszkával együtt Csucsára, gyertek hamar - hátha késő lesz. Lajos és Anna ma utaztak el innen Érszentkirályra.

Szervusztok, édeseim, csókol és szeret benneteket

Ady és Adyné

1243 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1915. júl. 10.]

Várunk benneteket. Csókolunk

Adyék

1244 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. júl.]

Lacim, drága jó Lacim,

Bölönyiék, akik most nálunk nyaralnak, hozták a hírt, hogy katona és baka vagy. Féltelek jobban, mint magamat, s nem értem a dolgot. Hős nem akarsz lenni, ez bizonyos, de, de, de...

Mostanában az öngyilkosság gondolatával foglalkozom, kelek és fekszem. Hallatlanul nagy, új szenvedések és fölujjongások ideje ez a mai, rossz idő. Nem önzésből, de szerelemből kérlek, maradj meg. Te a megmaradó fajtából való vagy. Különösségedet, jóságodat, mely eddig életben tartott, keserű hálával nyugtázom. De szeretlek, és hidd el, hogy - mindent kikapcsolva - igazi ez a szeretet. Tudass magadról s életedről. Feleségem üdvözöl, én ölellek és szeretlek

Kedd.

Adyd

1245 EMŐD TAMÁSNAK

[Csucsa, 1915. júl. 20.]

Drága Tamásom,

kár, hogy nem jössz le hozzánk. Szeretünk. Itt most csodaszép a világ. Jobb volna kabaréversek helyett itt Csucsán igazi verseket írni. Ez se rossz, ha nem is kiadós. Feleségem üdvözöl, s én nagyon szeretlek

Ady

1246 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. júl.]

Drága Lajoskánk,

Tegnapelőtt érkeztünk holtfáradtan haza erdélyi utunkból, kevés pénzzel, de tele rajongó csodálattal Erdély iránt. Brassó, Vásárhely, Szováta voltak stációink. Sokszor keltünk 4-kor reggel, és megnéztünk minden látni valón szépet, rohanva fürödtünk Szovátán, és Vásárhelyen főispáni bankett stb. volt rendezve értünk. Azt hittük, otthon találunk még, s így személyesen mondunk többet. Kár, hogy nem mentünk együtt veled. Ezt egész úton sajnáltuk, de hát te nem bíztál utunk valószínűségében. Kérlek, mentsd ki távollétünket ott Both Pista előtt, kinek címét nem tudjuk.

Annussal együtt várunk, csókolunk, mindenkinek szeretet

Csinszkáék

1247 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1915. aug. 7.]

Drága Gyurkám,

holnap egy hete, hogy elmentetek, és semmi hír rólatok. Sőt még se pénz, se posztó sem. Írj, édes fiam, te vagy Itóka. Tudass engem érdekelhetőbb dolgokról. Örömmel és sietve küldöm Tolnai gavalléros levelét. Most már remélem, meg fogja csinálni Kabos, akit szeretettel ölelek. Mikor is lesz az Ilonka esküvője?

Mindannyian szeretünk, üdvözlünk benneteket, én külön ölellek

Adybanditok

Szombat d.u.

1248 HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1915. aug. 9.]

Pár nap alatt eldűl odamenetelem. Ölel

Adyd

1249 KACZIÁNY GÉZÁNAK

Csucsa, 1915. aug. 13.

Igen tisztelt Uram,

meg kell Önnek hálásan írnom, hogy Görgei-tanulmánya a kevés közül az a sok, ami magamfajta magyarnak ma az életet kibírni segít. Még jó barátaim közül is sokan lépre mentek, lépjére annak a karriercsináló, bécs-európai iskolának, mely az igaz kultúrás magyar elvévé Görgei nagyságának vallását tette. Mi talán nem egészen egy úton járunk, de rokonokká tesz bennünket emberségünk, magyarságunk, igazságunk szeretete. Nehéz időkben még a távoli rokonoknak is meg kell látniok, szeretniök egymást. Még egyszer köszönet és hála s régi, becsülő, tisztelő ismeretséggel üdvözli Önt, Uram,

Ady Endre.

1250 HATVANY LAJOSNAK

Csucsa, [1915.] aug. 22.

Szeretett, jó Lacim,

furcsa dolog, de muszáj, hogy írjak neked a nekem ajánlott *Nyugat*-béli cikk után. Veled úgy vagyok, mint egy el nem érhető szeretővel: képzelődő és szemérmes vagyok. Mégis hadd írjam meg, hogy akármiképpen legyünk mi együtt, Te vagy a legfölényesebb, legbölcsebb, legszebb ember. Adjon neked a Sorsod sok megállapodást e gyönyörű szituációdban. Kik

körülöttem élnek (ha ez élet), mind csodálnak és szeretnek. Szeress engem félannyira, és soha ne bánts egy titkos, véletlen, cinikus gondolattal sem.

Szeretlek, ölellek

Adyd.

Szeretettel üdvözöl a feleségem

Ady Endre

1251 PAPP VIKTORNAK

[Csucsa, 1915. aug. 31.]

Drága Viktorom,

várunk, jöjj, de lehetőleg szept. 15. előtt, ám minél gyorsabban. Írj vagy táviratozz. Illő üdvözleteket adj át illő helyekről illő helyeknek

Ölellek

Adyd.

1252 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1915. aug. 31.]

Drága jó Gyurkám,

nem tudom, írok-e (s írjak-e) Purjesznek. De fölháborodottan tiltakozom, hogy a múltkori pénz mint *előleg* jött. Kis írásaimért igazán minimális a 30 kor[ona]. És ha te nem mondod ezt meg, és Miklós se, táviratozz. Akkor majd írok egyenesen. Egyébként a szombaton küldendő cikkel ismét négy (4) lesz, s szeretném, ha már szombat előtt s táviratilag kapnék 120 koronát. Mélán, bután, szomorúan élek. Szept. közepén talán Mindszentre megyünk, s október elején Pesten vagyunk. Csókolunk mindkettőtöket

Adybandi

1253 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1915. aug. 31.]

Drága Fenyőm,

miért nem kapok én tőled (ha már Csucsára elfelejtettél lejönni) semmi szót annyi lev. lap után? Van okod megtagadni a választ, s nem szeretsz? Csókolom a kezeit a feleségednek, s minden tiedet üdvözlöm. Fájna s amellett (bizony isten) kár volna egymást elveszítenünk.

Ölel

Adyd

1254 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1915. aug. 31.]

Drága Fiam, Nándor,

szeretettel gondolunk mind reád, s várjuk a jó híreket. Viktort indítsd le. Gyurkának magyarázd meg, hogy ez financiális eset - fontos. Különben írni fogok neki. Menj el, ha időd lesz, a Pallas igazgatójához, és közöld nagy szeretetünket, készülő vizitünket.

Tieidnek legjobb üdvözlet

Bandi apád.

1255 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1915. szept.]

Édes jó Gyurkám,

nem tudom, miért vagytok, lettetek tőlem egyszerre ilyen távol? Levelemre semmilyen válasz nem jött, de én mégis megkísérlem nálad néhány dolog szellőztetését. 1. Utazásunk Pestre alighanem késni fog pár hetet. Kabos kegyelmére bíztam félig-meddig magamat. Ha ő akarja, Marton és Tolnai zsákmányán kívül és felül is juttathatnak nekem valamit, de sürgősen. 2. Érdeklődj Kabosnál, hogy távirati versem megérkezett-e és jól? Mert gyanúm van a helyi postára, mely csak többszörös, dacos visszaküldés után vette föl a három kutyanyelvre írott verset. (Rossz tollam van, miként harmadik malacomból láthatod.) 3. A *Világ*-tól hasztalan várom a pénzt. Talán nem szóltál Purjesznek, vagy nem is lehetett szólanod? Táviratozd meg azonnal, hogy a *Világ*-pénz dolgában kihez forduljak? Miklóshoz kerülőleg vagy egyenesen Purjesz Lajoshoz? Nagyon kellemetlen s főképpen pénztelen helyzetben vagyok. Bertukával együtt téged, Itókával egyetemben csókolunk. Én külön ölellek.

P. S. Tudass sürgős levélben arról is, hogy miért hirdeti a Rippl-Rónai-katalógus az én előszavamat? Engem Jóska nem szólított föl máig. Nem értem.

1256 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1915. szept.]

Édes Gyurkám,

a jelzett cikkem majdnem kész, de át akarom írni. Gondosan, szépen, s úgy gondolom, csütörtökön közölheti a *Világ*. Mindőtöket üdvözöl, szeret

Ady

1257 STEINFELD NÁNDORNAK

[Csucsa, 1915. szept. 28.]

Szervusz, drága fiam. Tudasd címedet Láng doktorral, aki nálam érdeklődött felőled. Hű apád

Ady Endre

1258 VARGHA GYULÁNAK

Csucsa, [1915. szept.]

Méltóságos Államtitkár Úr,

még mindig hiszek a poéták köztársaságának legendájában. Azért hát ha én megátkozott poéta vagyok is s éppen ellenséges, hiszem, hogy Vargha Gyulát, a költőt megtalálom a méltóságos államtitkárban is. S ez ezúttal magyarázója ici-pici ügyem legmagasabb fórum elé terjesztésének. Hallgasson meg csak: elsősorban is nem vagyok érdekelt, ami természetes. Csucsán lakom többnyire házasságom óta s elsősorban feleségem miatt. Ez a Csucsa Kolozs m[egyé]nek nyugati legszélén van, s hogy ott kibírhassa az ember az életet, a bölcsességen kívül, a feleségén, az olvasmányain kívül, a vasút és posta relatív segítségére vagyunk szorulva. Kikapcsolódunk a világból, ha a vasút (ez ritka eset) vagy a posta (ez kis vidéki helyeken mindig hatalmi dühben dühöng) okvetetlenkedik. Nálunk a postás régi barátomnak, dr. Sarkadi Lajos nagyváradi ker[eskedelmi] és iparkamarai titkárnak a nővére. Már ez is tartóztat s tür[tőz]tet vele szemben s még jobban az én Sarkadi barátom kolozsvári vasúti és postai összeköttetése. De nem a posta miatt fordulok ezúttal a nagyon elfoglalt államtitkárhoz, de egy vasúti tisztviselő miatt. Ez a vasúti tisztviselő Ladits Sándor nevű, s úgy került az én postaügyembe, hogy hírlapjaimat a vasúthoz járatom. A vasúthoz azért, mert a postával kerülni akarok minden nem muszáj összeütközést. Ladits pedig, ki pár év óta mintahivatalnok Csucsán, miattam, postám miatt kellemetlen konfliktusokba keverődött. Fiatal, ambíciózus, pompás hivatalnok és ember, s nem szeretném, ha hozzám ragaszkodása miatt állandó idegességben kellene élnie. Rendes úton, az üzletvezetőségin, megpróbáltuk már, hogy őt szolgálat érdekében, hivatalból helyezzék el innen. *Miskolcra* óhajtana menni, hol vasutas testvére s egy nénje él. Arra kérem méltóságodat: üzenjen át pár szót e hivatalból áthelyezés dolgában. Nekem a posta ellen volna s talán - ha minden kötél szakad - lesz rengeteg panaszom. De most csak lovagiasan (bocsánat, így van) csupán azért az emberért emelek kérő szót, kit netán bajba hozhatna az, hogy mellettem van. Ízléstelen volna Vargha Gyulának e kérés kapcsán, így és ilyenkor mást is mondanom. Kijáró tisztelet és becsülés minden adójával igaz tisztelő híve

Csucsa (Kolozs m.)

Ady Endre.

1259 LÖWENSTEIN ARNOLDNAK

[Érmindszent, 1915. szept. 30.]

Nagy szeretettel üdvözöljük az én régi, drága embereimet én és a feleségem. Most az Ady-portán vagyunk látogatóban. Holnap utazunk haza Csucsára. Nov. elején Budapesten leszünk a viszontlátásra.

Szerető, régi, jó hívük

Ady Endre
Ady Endréné Csinszka

1260 ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1915. okt. 3.]

Drága jó Lajoskám,

mi csak ma, vasárnap délután utazunk el. Megvolt a nagy attak édesapámmal három nappal ezelőtt. Már úgy volt, hogy viszem édesanyámat, s Ida nénit ideiglenesen Balássynénál hagyjuk. Mindent ígért, megtört, de ma már veszett. Hát két hétig mégis várunk. Két hét múlva jövök sorozásra Tasnádra, s akkor mindent meglátok, és elválik minden, ha pláne megint untauglich lennék. Itt küldöm a Ladits levelét. Ha már írtam Varghának (válasza valószínűleg Csucsán vár), próbáljuk meg az igazgatóságban valamelyiknél a miskolci üzletvezetőségbe áthelyezést. A csucsai posta lefőzése miatt is kellene ez.

Mindnyájan mindnyájatokat csókolunk

Bandi

1261 VARGHA GYULÁNAK

Csucsa, [1915. okt. 5.]

Méltóságos Államtitkár Úr,

fogadja el kedves válaszáért hálás köszönetét az Ön régi tisztelő hívének

Ady Endrének

kedd

1262 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. okt. 8.]

Drága jó Lajoskám,

gyere le valóban, ha teheted. Tervezett novemberi pesti utazásunk, sorozásom dolga s a kibeszélgetés miatt is. Otthon, gondolom, nagy baj egyelőre nincsen, ha lesz - s ezt is meg

kell beszélni - elintézzük alaposan. Annussal együtt csókolunk mind benneteket, téged vár szerető

Bandid

(Péntek éjjel.)

1263 ISMERETLENNEK

[Csucsa, 1915. okt.]

Kedves, fiatal barátom,

Gyóni (Áchim) Géza sohase volt költő, s nem is lesz. Ezt még egy világháború sem tudta megcsinálni. Fiatal újságírószimattal s kényelmetlenül kényelmes helyzetében transzponálta igaz poéták formáit s hangulatait. Természetesen elsősorban engem bányászott ki, de szerencsére nem jó bányász... Csak annyi ő, mint a háborús revük szerzői. Hadd éljen szegény, s ha hazakerül, hadd élhessen meg e szörnyű háborúból, mely annyiunk életét vette el, vagy tette tönkre.

Üdvözli szívesen

Ady Endre

1264 MÓRICZ ZSIGMONDNAK

[Csucsa, 1915. okt. 17.]

Drága, jó barátom,

köszönöm, hogy a szíved megint előbb s az én szívem helyett szólott. Ha én sejtem, hogy Rákosiék már privát leveleim vadászatára vetemednek, be sokat írtam volna bele abba a bizonyos levélbe. Mindegy, hiszen ma nincs igaz írás ideje, de a *B. H.* és társai akaratlanul mégis ki fognak dacolni belőlünk valamit. Most már azért is egész magyarságunkkal s erőnkkel meg fogjuk s életben fogjuk magunkat tartani. Amit a Rákosi Jenőék elrontottak, megpróbáljuk majd megjavítani, s még rossz emlékeit is elásni. Rákosi Jenő nagy fantáziájú ember volt, s e fantáziájából - látom - maradt még valami. Annyi szép tollharc után kérem őt, képzelje el mindazt, amit én joggal hiszek és vallok őfelőle. Ölellek, drága jó Zsigám, s érzem, hogy a jobbakat a Sors a hitványak miatt is, megtizedelve, de mégis megtartja.

Ady Endre

1265 TABERY GÉZÁNAK

[Budapest, 1915. nov. 17.]

Kedves Géza barátom,

néhány nap óta Pesten vagyunk, és néhány napig még Pesten maradunk. Nyavalyásságom és az, hogy e hó 27-én reggel pucéran állok Tasnádon, Szilágy megyébe a Nagytekintetű

sorozóbizottság elé, lehetetlenné teszi éppen úgy a Te kérésed teljesítését, mint ahogy 25-én este minden jó szándékom ellenére Besztercebányára hasonló meghívást nem fogadhattam el. Ha nem soroznak be, kórházba nem kerülök, téli hangversenyetekre le fogok menni, ha csak lehet.

Előre jelzem, s ne essék furcsán a rendezőknek, hogy szerény útiköltségem megtérítésére reflektálok. Sajnállak, hogy megint mundérban vagy, holott láttam, mennyire nem vagy még rendben egészség dolgában.

Feleségemmel együtt szeretettel üdvözlünk. Jó bátyád

Ady Endre

1266 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. dec.]

Lajoskám, drágám,

csak most válaszolhatok lesújtó leveledre. Megviselt az út, s teljes hadilábon élek nagymamával. Kosztot magamnak vendéglőből hozatok, és készülök - a sorozásra. Talán egy nagyon radikális megoldást nyer kényszerű életem, ha ezen túlesek. Kérlek, Annusnak ne beszélj ezekről. Ami értesítésedet illeti, teljesen hibás. Ha (tudom, hogy nem) minden kötetes tárcám a Tolnaié volna, akkor is érdemes húsz novellát kiásatni a múzeumból. Válság, esetleg katonaság, talán szanatórium előtt ez igen-igen fontos ügy nekem. Márpedig Ady- és Lelleitárca akad még bőven kiadatlan 1904-9 között a *B. N.*-ban de a *Népszavá*-ban és *Újság*-ban is. Ha a titkár beteg, bérelj e célra egy diákot kellő kioktatással a címek változtatása, átdolgozása stb. ügyekben. Feleségemmel együtt csókolunk benneteket. Annust és téged

Bandid

Lapjaim beszűntek jórészt. Ha valami engem érdeklő megjelent valahol, küldd.

1267 KUNCZ ÖDÖNNEK

[Csucsa, 1915. dec. 14.]

Halálra döbbentő s emlékeztető, igaz fájdalommal értesülök a nemes Kuncz Elek elhunytáról. Zilahon nekem rettegett, de első pillanattól kezdve szeretett főigazgatóm volt, mint diáknak. Később egyre jobban igazat kellett adnom magamnak, hogy gyerekszemmel is jól föl tudtam ismerni kivételesnek egy kivételes embert. Még közelebb csatolt hozzá, hogy két derék fiát mondhatom barátomnak, jóknak, igazaknak. Fogadják kérem e betegségem miatt talán későn érkező pár soromat a gyász- és részvétfogadás szívességében.

Mély tisztelettel

Ady Endre

1268 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1915. dec. 18.]

Édes jó Lajoskám,

valószínűleg megint elrebbennek egymás mellett a leveleink. Talán holnap kapok tőled levelet, de hiszem, a Tolnai-ügyben eljártál vagy eljárattál. Hétfőn megyek sor alá. Olyan bolond vagyok, mint soha. Gondolhatod, hogy nem a katonaság miatt. Bár lennék és lehetnék katona. Csucsán már békésebbek a dolgok, de én nem vagyok békés. Jól tettem, ugye, hogy nem írtam a *Nyugat* karácsonyi számába? Kabostól próbálj minden pénzt kicsikarni, sokat. Az Isten tudja, mi lesz.

Szeretlek és ölellek

Bandi

1269 ROZSNYAI KÁLMÁNNÉNAK

[Csucsa, 1916. jan.]

Drága jó Nil,

köszönöm hűséges barátságát. Egy hét múlva megyek katonának. Beteg, szomorú és reménytelen vagyok. Kálmánt üdvözlöm. Mindkettőjüket üdvözli a feleségem. Én maradok a maga régi, szerető poétatestvére

Ady

1270 PAPP VIKTORNAK

[Csucsa, 1916. jan. 9.]

Drága jó Viktorom,

bizony én cudarul vagyok, sohse voltam ennyire bomlott idegileg, de fizikailag se. Mához egy hétre vonulok be katonáékhoz, meglátjuk. Közben eltemettem Zilahon Kincs Gyulát, s csak Zilahon tudatta velem Lajos, hogy azelőtt nap nénémet, édesanyám nővérét temették el, aki szintén szívhűdésben halt meg Mindszenten. És a háború és a familiáris dolgok. Mindig arra kell gondolnom, hogy talán még nem volna szabad most még nekem kiszöknöm az életből. Elvégre komolyabb egyezséget kötöttünk egymással. De amúgy se bánom. Joci nagyságos asszonynak meleg üdvözlet nőm, tisztelő kézcsók csekélységem részéről. Bertuka üdvözöl, ölel, szeret régi, öreg barátod

(Vasárnap.)

Adybandi

1271 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1916. jan. 9.]

Hát drága, jó, Gyurkám,

mit is írjak neked? Idegesebb, betegebb vagyok, mint amilyennek a legutolsó találkozáskor láttál. Közben - tudod Kincs Gyulát temettem - s ekkor mondta meg Lajos, hogy azelőtti napon földelték el Ida nénémet, az anyám nővérét. Nem akarták, hogy a két gyász összeütközzön bennem, s talán engem öljön meg: ezért nem tudatták. Úgy látszik, mához egy hétre mégis be kell rukkolnom. Hidd el, ez a legkevesebb bánatom, bár Bertuka képessége szerint jó, gyöngéd és szerető, ha bolondos is. Itt mellékelek a *Képes Újság* számára egy elég jó képet. Ne felejtsétek.

Csókolunk, Itókát, téged, kit kiváltképpen szeretlek

Mi van Kabossal?

Bandid

1272 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. jan. 12.]

Drága, jó Fenyőm,

nem tudom, hogyan vagyok. Azonnal telefonálj a *Nyugat*-nak, hogy még egy vers és egy figyelő lesz péntek reggelre. Nagyon szeretünk téged s tieidet is.

Ölellek, szeretlek

Ady E.

1273 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1916. jan. 16.]

Címünk Kolozsvár, Hotel New York. Ölelünk benneteket, tudassatok

Bandi

1274 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Kolozsvár, 1916. jan. 18.]

Kérlek, honvédelmi minisztériumból fölmentésemről küldess dringend tudósítást kolozsvári hadkiegészítőnek, különben azonnal bevonulnom, esetleg ismeretlen helyre utaznom kell.

Ady New York

1275 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1916. febr. 2.]

Csókollak benneteket Bertukával egyetemben. Nagyon sok rossz dolog történt velünk. De még élünk. Beteg s bolond vagyok, mint Grün előtt voltam. Talán kibírom.

Csinszky Csinszka

1276 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. febr. 2.]

Sokat szenvedtem, nem tudom, meddig bírom. De szeretlek benneteket így is, ha beteg vagyok is, vagy ha jobban is lesz.

Adytok

1277 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1916. febr. 2.]

Drága Lacim,

sokat szenvedtem, beteg vagyok, mindegy. Míg vagyok, jobban szeretlek, mint Te megérdemeled. Nem tudok most többet írni, de kell, és fogok.

Ölellek

Adyd.

1278 PAPP VIKTORNAK

[Csucsa, 1916. febr. 6.]

Édes jó emberem,

nyolc nap óta 39 fokos lázban csak azt az egyet engedd meg most, hogy barátságodat ismét megköszönjem, s hogy szívből üdvözöljünk benneteket

Adyék

1279 SZÉP ERNŐNEK

[Csucsa, 1916. febr. 22.]

Ernőm, drágám,

beteg vagyok, félek. Szeretlek, figyellek, s fáj, hogy nem beszélgethetünk. Szeretetemet add át szóban, szívben ottani közös embereinknek. Feleségem szeretettel üdvözöl, s én ölellek nagyon szeretőn

Adyd

P.S. Persze, hogy szeretetünkkel Bernádyékra célzunk elsősorban.

1280 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. febr. 22.]

Drága és mindig jó Fenyőm,

bocsáss meg, ha beteg vagyok. Mindenre ráadásnak elvesztettem a lábaimat. Alig tudok talpomra állni, s féltem a szívemet, hogy a szegény, úgyis nyavalyásra most már ez is rászakad. Mindőtöket feleségemmel együtt szeretetben üdvözlünk. A fölolvasáson, ha élek még, ott leszek.

Adyd

1281 HALMÁGYI SAMUNAK

[Csucsa, 1916. febr. 22.]

Igen tisztelt Uram,

bocsásson meg, hogy elkésve köszönöm levelét s írását. A legdrágább megértés és magyarázat az öné, mert velem és általam cselekedteti. Még csak negyedórákra kelhetek ki az ágyból. (Képzelje, a lábaimat reuma támadta meg.) Mihelyt írhatok, hosszabban írok.

Szeretettel s üdvözlettel az öné:

Ady Endre

1282 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1916. febr. 22.]

Gyurkám,

miért nem jössz le már egy kicsit? Nekem végem van. Most már el is reumásodtam. Nem tudok járni. Szeretném, ha a *Világ*-gal minden hetyepetye nélkül helyreállana régi viszonyunk. Erről beszélj, ha alkalmad van. Oszkárral s még avval, akit illet.

Csókollak Bertukával együtt téged és Itókát, és várlak

Bandid

1283 LEBOVITS RUDOLFNAK

[Csucsa, 1916. febr. 26.]

Kedves Lebovits Úr,

Igazán nem adtam okot, hogy a 215 kor[oná]ért, mely a múlt felszólításban kevesebb volt, annyira sürgessen. Ön nem fog bevonulni, és én is legfeljebb pár hétre - kórházba. Szóval tessék emlékezni, hogy meglehetősen sok pénzt fizettem Önnek rövid idő alatt. Én áprilisban annyival inkább kívánok törleszteni, mert szeretnék egy szép és jó kék (kétsoros gombú) ruhát. Affélét, amilyent látott nálam príma szabótól.

Szeretettel üdvözli - mintákat kér igaz híve

(Szombat)

Ady Endre

1284 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1916. márc. 3.]

Kedves jó Lajoskám,

ágyban írok, s kell, hogy szigorú leveled után te tudd a dolgokat. Én itt hetek óta (R. Rónai s dr. Vincze egy-egy napos látogatásait leszámítva) fekszem. Egész testemet befogta a rheuma, s nemcsak hogy járni nem tudok, de süket is vagyok tíz nap óta. Hiszen az volt a tervem, hogy Mindszentre megyünk minél előbb. Ezért nem írtam pénzügyekről, személyesen, ha rátákban kialkudva is, akartam ezt elintézni. Így is lesz - hacsak valamit javulna az állapotom, mert édeséket látni kívánom. Azután talán Félixbe vagy Pöstyénbe? - Nem is sejtem. Csókolunk Bertukával együtt mindkettőtöket

Bandi

U.i. Ne írj, Lajoskám, könnyelműen és fájdalomcsinálóan. Van elég emberi kín így is, mit szenvednünk kell.

1285 ADY LŐRINCÉKNEK

[Csucsa, 1916. márc. 3.]

Édes jó Szüleim,

én egyelőre - sajnos - még gyöngélkedem. Mihelyst jobban leszek - régi tervünk szerint -, megyünk haza önként Mindszentre.

Ezer csókkal fiuk

Endre

1286 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1916. márc. 10.]

Édes Lajoskám,

leveled jólesett, s csak betegségem miatt nem köszöntem meg. Mindszentre küldtem cseléd-eket próbaképpen, remélem, beválik fiastul és lyányostul. Nagyon jó lapodnak utolsó száma. Én négy-öt nap óta már fel tudok kelni, de szaladni ezres bankóért se tudnék, és süketebb vagyok a vén Révésznél.

Csókollak, csókolunk Annussal együtt, szeretettel

Bandiék

P.S. Küldj, fiam, folyóiratokat, esetleg engem érdeklő lapokat.

1287 VARGHA GYULÁNAK

Csucsa, [1916. márc. 11.] szombat

Méltóságos uram,

(talán kegyelmes, de nem először jártam már ilyen pórul: megbocsát?), köszönöm, hogy kegyes volt kéréseimhez. Köszönöm, hogy most, miután kéréseim igazán semmik voltak, megmaradt a jussom, hogy félreértés nélkül mondhassak ma már mást is. Fáj nekem, hogy Vargha Gyula Rákosi Jenővel és az ő ravaszkodásai révén egy újféle Pázmány Péter-i föl-adatot vállal. Ez a borzasztó háború sok ideológiát söpört el, de a magyar protestantizmust, melynek néhány íródiákja, sőt főpapja is már-már a fülbegyóntatásig pápistáskodik, meg kellene mentenünk, mert ők volnának talán a magyarság. Hódolok a tiszta életű, nagy állású s legfőbbképpen a poétaságában kifejezett előkelőségű és maradandó Vargha Gyulának. Bocsássa meg, hogy ezt meg *kellett* írnom, s hálásan köszöntöm legtisztelőbb híve

Ady Endre

1288 LEBOVITS RUDOLFNAK

Csucsa, [1916. márc. 13.]

Kedves Lebovits úr,

a ruha szép, jó is volna, de vállban, hónaljban nagyon szűk. A bélés már összevissza szakadt. Holnap megyek sorozásra Tasnádra, ott kell. Ha pár nap múlva visszakerülünk, beküldöm a kabátot. Addig az igazítani való ruhákat kérem Csucsára, ha készek. Május 3-4. körül pénzt küldök. A feleségem kabátpróbájának sorát ejtjük mihamarabb.

Üdvözlettel

Ady Endre

1289 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1916. márc. 13.]

Drága jó Gyurkám,

hallassatok végre magatokról: ez már mégis sok. Én köszvényes, sánta, süket és neuraszténiás vagyok, s nincs pénzem. De ezektől eltekintve, oly nyugodtan tudnék öngyilkos lenni, mint egy nem úriember. Mi van a *Világ*-gal, hova egyelőre valójában jobb nem dolgoznom? Hogy éltek, s mi van Zsuka barátnőtökkel, aki halálos hallgatással gyűlöl minket?

Csókolunk benneteket

Hétfő.

Bandiék

1290 FENYŐ MIKSÁNAK

Csucsa, [1916. márc. 13.] hétfő

Drága, jó Miksám,

nagyon köszönöm a legutóbbi leveledet is. Köszvényesen, sántán, de ott leszek, s fölolvasok a *Nyugat*- (mi is lesz?) matinén vagy estén. Ráadásul süket is vagyok, de talán ez még jó egy harcias nagyanyós mellett. Kérlek (Ignotust már kértem): szólasson Salamonnak, hogy végre küldje s táviratilag a pénzemet. Ha a *Nyugat*-ünnep perfekt, előtte három nappal ti is küldjétek az ígért útiköltséget. Ne poetizálásnak s adyskodásnak vedd, de végemet érzem. Mintha búcsúlátogatást kívánnék nálatok csinálni. Majd beszélek neked, ha tudok. Nőm spórolás okából velünk hozza föl posta helyett fényképünket számotokra. Tieidet (a nagyságos asszony kezeit csókolom) ölelve, téged is ölellek, s feleségem ki-kijáró módon üdvözléseit fuvarozva - vagyok a te jó hálás, igaz híved

Bandi

1291 DUSCHNITZ ALICE-NAK

[Csucsa, 1916. márc.]

Édes, kicsi Alice-om,

sokhetes kalamitás és ágyban tartó betegség után, most csak annyit üzenek, üzenhetek magának, hogy - élek és élni akarok. És azt, hogy szeretetem csak növekedett, ahogy Magára, kicsi Alice-om, mint életem legszebb, talán sohase teljesedhető ígéretére gondolok. Ha erőm és időm lesz, majd többet írok, s talán megszidom azért, mert Fr. Z.-nal közös levelet írt. De mindenesetre sokat fogok írni. Ha emberileg lehetséges, e hó huszonötödikén Pesten leszek. Nagyon szereti a bátyja.

1292 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1916. márc.]

Drága Gyurkám és Itókám,

csókolunk benneteket. Valószínűleg péntek este érkezünk. Táviratozni fogok. Jólesett bécsi üdvözlésetek. Köszönjük.

A tiétek

Bandi és Bertuka

1293 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Budapest, 1916. ápr.]

Kedves Gyurkám,

nagy baj van: szívtágulás ígéretével fekszem. Ha lehet, gyertek el, s ha véletlenül te nem jöhetsz, küldd el Itókát.

Szeretettel ölel benneteket

Banditok

1294 BONCZA BERTÁNAK

Budapest, [1916. ápr.]

Édes kicsi Csinszkám,

állapotom javul, csak az alvás nem akar megjönni. Aránylag nyugodt vagyok, holott volna elegendő okom, ideges nyugtalanságra. Valaki B[ánffy]hunyadról állítólag névvel följelentett egy tucat járásbeli fölmentettet. Ezenkívül állítólag még két névtelen följelentés ment katonáékhoz Csucsáról ellenem s Diósy Menyhért ellen. Diósyt azonnal behívták, de talán el tudja intézni. Engem semmi hivatalos megkeresés eddig nem ért, hacsak most a fölmentés megújításánál nem lesz baj. Embereim, Fenyő, Bölöni stb. azt mondják, hogy nem kell semmitől se félnem. Hatvany még nem jött haza, Sándor Pál tegnap jött, s Jászival is csak tegnap tudtam beszélni. Egyelőre a levegőben lógok, de talán három-négy nap alatt lesz valami. Igen zseníroz, mert nem akarok látszatból se ingyen élni a Városmajor-szanatóriumban. Még szerencse, hogy a napi zsebpénzre, mosásra, borravalókra kaptam kölcsön 50 koronát s 50-et a *Pesti Napló*-ban megjelent Kincs-féle versemért. De ebből is most már csak 11 koronám maradt. Azonnal táviratozom, mihelyst valahogy lesz, legkésőbb - gondolom - péntekig. Lajos, ahogy te elmentél, másnap kettőnknek levelet írt, melyben bejelenti, hogy nagymamának ravasz levelet írt. Olyat, hogy nagymama szükségesnek érezze, hogy *ő* védjen meg bennünket. Te ezt nagyon félreértetted, kicsim, mint nagymamát is. *Ne szólj neki*: nekem ő kedves, meleg, drága leveleket ír, édesanyámat pedig - majd elmondom - hetenként két-három milyen levéllel gyötri ellenünk s főképpen ellenem. Szeretlek, kicsim, s meg fogok gyógyulni, minden erőmből akarom. Légy nyugodt és jó, én is az vagyok, ezerszer, nagyon ölellek csókollak. Nagymamát is szeretettel csókolom

Bandi

1295 LEBOVITS RUDOLFNAK

Csucsa, [1916. jún. 12.]

Kedves Lebovits úr,

hat hét óta Budapesten voltam, s betegen feküdtem részben a hotelben, részben régi szanatóriumomban. Leveleimnek alig egy kis percentjét tudtam elintézni, lévén a kis titkárom bevonult katona, ki csak estére szabadult az önkéntesiskolából. Ezért nem írtam Önnek, s nem írathattam meg, hogy e hónap betegségem, szanatórium, utazások stb. miatt kétszer annyiba került legalábbis, mint amennyi fedezetem volt reá. Remélem, a jövő március[!] hó elején pontosan küldhetek pénzt. Írja meg, kérem, ide, Csucsára, hova tegnap érkeztem még mindig elég betegen, hogy a kiválasztott ruhaszövet megvan-e?

Szeretettel üdvözli

Ady Endre

(hétfő)

1296 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. jún. 12.]

Szervusz, drága Miksám,

valahogyan hazaértünk. Szeress, és segíts ezután is, nagyon ideges vagyok. Csókolom a kezét Rellának, csókolom a gyermekeket. Legalább verset küldök ma a *Nyugat*-nak, Ignotusékat üdvözöljük. Bertuka minden szeretettel gondol rátok köszönt benneteket

Bandid

1297 LANDHERR GYULÁNÉNAK

[Csucsa, 1916. jún. 12.]

Nagyságos asszonyom, kedves Zsózika,

nagyon sajnálom, hogy távozásom előtt nem láthattam. Hamarosan Pesten leszek, s ez elmaradt búcsúköszöntés helyett - hiszem - alkalmam lesz ismét megmondani, hogy hálás, igaz híve vagyok. Amit Maga ugye tud? Bertuka szeretettel csókolja. Remélem, jól van, s talán nem feledte el öreg barátja tanácsait.

A viszontlátásra, kezeit csókolja

Ady Endre

1298 FEHÉR DEZSŐNEK

[Csucsa, 1916. jún. 26.]

Drága jó Dezsőkém,

három szám *Nagyváradi Napló*-t kaptunk, azóta semmit. Otthon vagy-e? Intézkedj, hogy a lap járjon rendesen. Feleségem csókol. Én szeretettel ölellek benneteket. Mikor jösztök Csucsára? Szerető

Adytok

I. P. S. E pillanatban megérkezett a *Nagyváradi Napló* vasárnapi száma. Nőm hálás, úgy látszik, a lapot le-lefogják valahol.

Hétfőn éjjel ½11 óra.

II. P. S. Dezső jöjjön, ha ti nem jöhetnétek.

1299 OSVÁT ERNŐNEK

[Csucsa, 1916. júl.]

Drága Ernőm,

igazán mártírsággal tudtam írni. Beteg vagyok, s majd meglátsz kikínzott mivoltomban, ha hozzátok lesz módunk és szerencsénk. Kérlek, nagyon vigyázz a korrektúrára. Te csináld.

Ölel

Adyd

1300 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1916. júl. 14.]

Drága Itóka és Gyurka,

no úgy-ahogy, de jobb, mint Pesten. A jövő héten két-három napot Mindszenten. De azután vissza, s várunk benneteket. A *Világ*-ot nem kapjuk. Talán a pályaudvarról ellopják. Küldesd el, Gyurkám, a szerdai, csütörtöki s pénteki számot - elővigyázatból. És intézkedj, hogy ezután rendes postaúton érkezzék Csucsára. Küldtem verset nektek.

Csókolunk mindnyájan, s várunk benneteket

Banditok.

1301 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1916. aug. 2.]

Jó, drága Gyurkám,

Hatvanytól reklamálom az elmaradt képeket. Sietek az üggyel, s remélem, hamar kapod meg a képeket s írásomat. Keserűségedben (keserűségemben) írj nekem valamit. A *Világ*-nak holnap küldök, s szeretném, ha szombaton jelenne meg ez a küldemény (ne vasárnap).

Szeretlek, szeretünk, s Csinszkával együtt ölelünk, csókolunk benneteket.

éjjel.

Bandi

1302 HATVANY LAJOSNAK

Csucsa, 1916. aug. 2.

Drága jó Lacim,

élek, azaz általtatom, sőt *állat*tatom, hogy élek. Nem panaszkodom, mert te az effélét utálod, de szeretnék már valami komolyan tragikus megoldást.

Beszéljünk másról: Bölöni György beküldött nekem három Erdélyi-fényképet. Két orosz szobor mását s Kriszta bárónét a műteremben. Ez kevés - kérek gyorsan egy-két háborútlan szobrot is és a feleséged komoly fényképét. De mindez expressz történjék, mert az *Érdekes Újság* türelmetlen, s magam is szeretném megírni a kis írásomat a képekhez. Üzend meg (szintén expressz), hogy a báróné angol származásáról írhatok-e? Ugye naturalizált porosz az édesatyja? - mert a név skótos vagy íres.

A *Nyugat* r.t.-vel mint hallom - három nap múlva lesz az első bírósági tárgyalás. Szeretném már - ha - bárhogyan is - dülőre jutnánk. Immár hamarosan három kiadatlan verseskönyvem vár az őszre. Ne féljetek oroszéktól és oláhéktól: gyertek hozzánk, erre, s ha igazán baj van, annál mulatságosabb. Én csókolom a Kriszta kezét s nővéredét. Mindenkinek, aki veled van, szerető üdvözlet, Medve Micut pláne harapd meg, megszokta. A feleségem, ki szeret és köszönt, kér, hogy üdvözöld tiéidet nevében és szeretetben. Ölellek, drága Lacim, és siess a képek elküldésével s az adatok kibővítésével. Nagyon és igazán híved

Adybandid.

1303 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1916. aug.]

Drága jó Gyurkám,

dehogy is volt eszemben *nevemmel* írni a különben nagyszerű bárónéért, akár húsz sort is. Laci kedvéért s a felesége tehetségéért talán-talán egy *A.* vagy *A.E.* jelzésű írást írtam volna. Örülök, hogy a dolog ilyen jól intéződött el. Ha szeptemberben szabadságotok lesz, idejében jelentsd nekem, hogy szeretettel várjunk s várhassunk. Nem válaszoltál levelem ama passzusára, hogy édesanyámnak küldítek-e az *É.Újság*-ot. Mind szeretettel köszöntünk benneteket, s itt itthon lesztek, ha jöttök. Én beteg (de igazán), beteg vagyok. De gyertek, s gyógyítsatok meg.

Ölelünk, csókolunk benneteket

Bandiék

1304 FEHÉR DEZSŐNÉNEK

[Csucsa, 1916. aug. 12.]

Drága jó Jankám,

bajok, betegségek, főképpen az akaratenergia majdnem teljes csődje gátolja, hogy szívünket újra elküldjük nektek. Szép idő van most Csucsán, gyertek ki, gyógyítsatok valamit rajtam. Nagymama direkt őzet gyilkoltat meg tiszteletetekre.

Sürgönyözzetek, tán mi majd visszakísérünk benneteket.

Ki tudja, ha most nem, mikor látjuk egymást. Szeretettel [vagyunk] hozzátok mindannyian, ölelem Dezsőt, Erzsikét csókolom, szeretünk

Ady Bandi

1305 VISKI JÓZSEFNAK

[Csucsa, 1916. aug. 27.]

Kedves jó Jóskám,

a búzaügyben Ilka néni és Józsi fiad elmondják az elmondandókat. A fő, hogy búza legyen, s ide tudd szállíttatni. Írj, hogy miként fizessünk.

Mindőtöket ölel, csókol szerető rokonotok

Ady Endre

1306 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1916. aug. 27.]

Kedves Nyugat,

ezúttal igazán csak kisajtolva küldöm e verset. *Két* verset s talán egy-két figyelőt kapnak holnap. Fenyő úrnak tessék megüzenni, hogy vártuk őket Csucsára. Beteg voltam, s ezért nem írtam neki, de holnap írok.

Szeretettel

Ady

1307 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. aug. 29.]

Drága jó Miskám,

én hetek óta a megőrüléstől félek, s ez a neuraszténia mindenféle narkotikumom fokozásával jár. Még ma, a román háború megtudásának napján, aránylag nyugodt vagyok, s tudok talán írni egy levelet, mert akaratszűkösebb lényt nálam még nem láttál. Rom vagyok, nem

„étkezem”, veronállal nem alszom, sovány, halnivaló. Hic Rhodus: nem kívánnék meghalni mégsem, míg szenvedéses életem munkája a maga tűzpróbáját meg nem állotta. De viszont én (kiben komoly és komor hitem szerint magyar fajomnak fátuma és kínja él) nem maradhatok el, mikor ég a ház, s ha talán egy öntőnyi vizet vihetek, nekem ez súlyosabb kötelességem, mint másnak. Nem petőfieskedni akarok, sem mások szalvusz konduktuszát kívánom, de nekem most itt nincs senkim irodalmi s baráti enyéim közül, valaki, aki döntsön. Beszélj Ignotusszal, akit utolsó könyve után kétségbeesetten és forróbban imádok, mint valaha. Szólj Schöpflinnek, azután írj rögtön, talán Jászival is lehetne telefonon beszélni. Szóval: kérve kérlek, beszélj, akivel lehet azok közül, kiket sorsom, életem érdekel. Gyorsan végezz, s tudass, mert esetleg jelentkezek Kolozsvárott (nem is képzeled, milyen borzasztó ez a közelség térben és - szívben). Mi van a pörömmel? Egy fillér nélkül nyugtalankodok, s kérlek, hogy elsejére küldjetek 4 vagy 5 száz koronát legalább: éhen halunk itt. Szigorú ígéretemet, mit a *Nyugat*-nak tettem, elrontotta Bratianu. Bennem van egy nagy vers, de ez nem a *Nyugat*-nak való. Ignotus könyvéről, ha élek, írni akarok. Írtam volna, de nyolc hét óta aligha írtam többet nyolcvan sornál - táviratokat beleszámítva. Nagyon szeretünk benneteket. Szép lett volna, ha eljöhettetek volna, s talán nem olyan nagy a baj. Ha csillapulás következik, gyertek. Ki tudja, mikor látjuk egymást, s látjuk-e? Nagyon szeret s ölel

Adybandid

Nagymama, Bertuka a legmelegebb s legillőbb üdvözleteiket küldik. Én csókolom a Rella kezét, s ölelem tieidet.

1308 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. szept. 29.]

Drága jó Miskám,

sok hét óta a nevemet se tudom leírni, ellenben van egy jó revolverem. Katonákat, menekülteket vendégeltem, s félig megőszültem. Aludni, enni nem tudok, lerongyolódtam teljesen. Eddig féltréfa volt a neuraszténiám, s most tudtam meg, milyen a komoly. Nem bírom. Leveled és Schöpfliné tartott, biztatott egy-két napig. Jöttek új dolgok, szörnyűségesek, s igazán azt hiszem, hogy ti Pesten nem is sejtitek, mi történt. Bár már hívnának be katonának, hogy ezen is túl lennék. Egész életem, nagyszerű pazarlásom belefúlt a régi átkok, bűnök s a javíthatatlan embertömegek galádságába. Dehogyis akarok én katona most lenni: írni szeretnék, nagyot.

(Folytatom, másnap, szept. 30-án.) Hálásan köszönöm a 300 koronát, délelőtt érkezett. Már olyan nagy bajban voltam, hogy Diósy Menyhértnek adtam megbízást és névjegyet hozzád a pénz miatt.

Szóval, nem írtam meg készülődő nagy versemből csak 3-4 strófát. A jövő számig vagy költő leszek, tehát írok, vagy másvalami: katona vagy hőstelen halott.

Nem tudom, mi van a pörömmel. Ransburg az öcsémnek affélét mondott, hogy könyveimet ők veszik át. Hogyan? Hatvany Laci talán meggondolta a dolgot, s engem suttyomban eladott? Írok közelebbről többet. Addig tudass. Rellának szerető kézcsók, tiéidet ölelem. Téged ölellek igaz, hű, szeretettel

Adyd

1309 ADY LAJOSNAK

Csucsa, [1916.] okt. 4.

Édes Lajoskám,

ne haragudj, ne tégy szemrehányást (haza hosszú levelet írtam), de én beteg vagyok. Az oláh háború előtt három héttel és miatta már beteg voltam. S gondold el, miket láttam, éltem, beszéltem, vigasztaltam (hit nélkül), vendégeltem és sírtam itt, a földönfutók országútja mellett. Házaink tele katonával, a határrendőrségi kapitányság székhelye Csucsa, s ez még legalább olykor - észbe vévén - ártalmatlan narkotikum (mert sejtheted: élek ártalmasokkal is, kivéve a veronált, mely nem kapható pár hét óta). Szenvedésem nem az idekötött emberé, de az emberé először és persze a magyaré, az erdélyié. Mi lesz e förtelmes világgal, s nem volna jobb menekülni halálhuszár-önkéntesként? Édesékre, reád, szegény Bertuka gyermekre, néhány barátomra gondolok, s arra, hátha szükség lesz reám, ha marad kedves, és lesz még magyar. Egyébként Budapestet megszégyenítő drágaság, ínség, nincstelenség itt, Csucsán: ma egy szivart (utolsó előttit) vágtam föl cigarettának. Pörömet az első fórumon a Nyugat Rt.-gal szemben (most írja meg Fenyő) elvesztettem. Félek (nehogy ezt eláruld valakinek is), ügyvédi ügyetlenség történt. Keresd föl Fenyőt, s beszélj vele: okosan csinálják meg a dolgot a fellebbezéssel (írok most Fenyőnek is - két hónap óta hetedik levelem, s egy sereg levél vár válaszra). Mi van a fölmentettekkel s főképpen veled? - mert nekem mindegy lesz. A határ-rendőr-kapitánnyal s főnökével, Ilosvayval valószínűleg bejárom autón, vonaton, lóháton s gyalog (ha tudok) a Zilah-Zsibó-Vármező-Almás-Csucsa-Belényes stb. soborsini vonalat. Szanatóriumra nincs pénz s helyzet, hátha ez a stikli meggyógyít. Újra kérlek, beszélj Fenyővel, s esetleg új pörformával kísérletezzen az ügyvédem, Lénárt. Az őszön okvetlenül elmegyünk Mindszentre. Forróan, testvériesen ölel-csókol, Annust csókolja

Bandid

1310 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916.] okt. 4.

Drága jó Miskám,

talán éppen akkor írtam neked, amikor te írtál nekem. Bolond, beteg vagyok, s engedd meg a távirati stílust. Nem történt-e jogászi baklövés az én pörömben? Nem jobb lett volna-e a járadék tőkéjét követelni? Egyébként különben könyveim most is árultatnak, s én hónapok óta nem kapok fizetést. Beszéld meg emberekkel, s légy résen (csak te vagy nekem), hogy gyalázatosan ki ne játsszon sem a Nyugat r.t., sem ez a drágalátos világ. Diósy Menyhért volt-e nálad? Köszönöm a 300 koronát. A 200-at még nem kaptam. Írok neked, ha nem leszek ilyen bolond, hosszabban. A *Nyugat* számára okvetlenül megy kézirat, ha belehalok is. Mi van Hatvanyval? Ha nincs időd, írass Rellával, Rellának szerető kézcsók, a gyermekeket csókolom, s téged ölellek

Bandid

szerda

1311 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1916. okt. 5.]

Drága jó Lajoskám,

végre néhány szót kicsempészhetek. Régen Mindszenten volnánk, hova a hét végén okvetlenül megyünk, de három hétig Boncza apám haldoklásáról jöttek hírek, s ha lehetne, érdeklődhetnél az öreg iránt, bár Némethy telefonértesítést ígért. Bajjal, nincstelenül, betegen, küszködve élünk. Talán holnap hosszabb levél megy. Várom a füzeteket. Bertukával együtt Annussal csókolunk nagyon szerető

Bandid

1312 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1916. okt. 7.]

Drága, jó Gyurkám és Itókám

bocsássatok meg, de csak sürgönystílusban írhatok. Két hónap óta álomtalan, szerencsétlen beteg vagyok. Az események, s amiket látnom kellett, tönkretettek. Semmi hitem. Minden ellenem s életem eredményei ellen. Annyi erőm talán még lesz, hogy agyonlőjem magam. Köszönöm, hogy utatokon is eszedbe, jobban mondva: eszetekbe jutottam s jutottunk. Úgy szeretnék veletek találkozni. Fogunk-e?

Csinszkával együtt csókolunk benneteket, szerető

Bandid.

Nagyon fáj, hogy már levelet se tudok írni. Mi lesz velem?

1313 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. okt.]

Drága jó Miskám,

ne haragudj reám s e válságomban, melyből végre talán kimenekülök, légy szokásodat is ráadással növelve elnéző. A két versemet talán megkaptad. A prózám lekésett, mert innen csak a határrendőrség olykori pesti küldöncével lehet fölcsempészni levelet. Egyébként Kolozsvárt vagy Váradon hever két hétig a cenzúrán. Úgy volt húsz nap óta mindennap, hogy föl kell mennünk Pestre: Boncza apám mintha haldokolt volna. Most se tudjuk, hogy melyik nap hívnak bennünket. Légy jó, de persze biztató és kemény hozzám. Rella kezeit csókolom, téged tiéiddel együtt melegen ölel hálás hű

Adyd

Bertuka szeretetet és ölelést küld.

1314 FEHÉR DEZSŐNÉNEK

[Csucsa, 1916. okt.]

Drága Jankám,

sejtheted, nagy oka volt, hogy nem írtam. Hónapokig borúlátóan éltem, képtelenül az elhatározásra, csak annyira is, mint egy levél megírása. Na, engem ez a háború szépen tönkretett. Most már írtam volna, de új bajok jöttek. Apósom három hét óta haldoklik (no, úgy a maga módján, de nem lehet tudni semmit). Két hét óta itt két varrónő dolgozik Bertukának, aki különben mindennap ötször szándékozott neked írni. Ismered pólyás gyermekemet, persze nem írt sehova, az apjának sem, neked sem és senkinek sem. Őrülten kellemetlen, hogy a legszebb napokon nem láttunk nálunk benneteket. De házunk nemcsak katonailag megszállott, ami hagyján, de varrógépileg és nőileg. Most ezek még két napig maradnak itt. Szerdán (édesanyám két hónap óta beteg, hív és vár) elszaladunk Érmindszentre. Ott négy-öt napot töltünk csak, hacsak értesítést nem kapunk apósom állapotának rosszabbra fordulásáról, amely esetben Pestre kell mennünk, persze. De én mást hiszek és érzek. Visszajövetelünk napjáról tudatlak még Szilágyságból, és remélem, szeret bennünket ez a mostanság rossz Isten, és még pár szép őszutói napot tölthetünk együtt. Ezt én nagyon-nagyon szeretném, ti nekem biztatóim és erősítőim vagytok. De nem kevésbé Nagymama, aki téged és titeket fenntartás nélkül (nála nagy dolog) imád, és hasonlóképpen Bertuka, a kölyköm. Dezsőt ölelem, hűséges

Adytok

1315 PAPP VIKTORNAK

[Csucsa, 1916. nov. 7.]

Kedves jó Viktorom,

ugye nem kell mentegetnem magamat? Most kezdek annyira jutni, hogy próbáljam kiragadni még élő lelkemet a bomlás karmából. Sohse volt kételkedő percem barátságod, jó szereteted iránt. S tehetetlen életemben nagy és tán egyetlen jó, hogy van ilyen emberem, mint te, akit nem kell újra és újra galvanizálnom: van, megvan. Megérti és megérzi, hogy bajok között vagyok s elnéző. Pár nap múlva Mindszentre megyünk - végre. Lehet, hogy (Boncza nagyon beteg) Pestre kell fölmennünk. Zsófikánál is ments ki, ő jó, nemes ember volt mindig hozzám. És írj, mert sok dolgod van, de tudsz dolgozni, tehát időd akad egy baráti levélre is. Zsófikának add át szerető kézcsókomat, ölellek, édes jó Viktorom, szerető

Bandid

1316 POLLATSEK LÁSZLÓNAK

[Érmindszent, 1916. nov. 19.]

Munkája nem tehetségtelen, bár sokat kell még fejlődnie, ez azonban természetes következménye nagy fiatalságának.

Szíves üdvözlettel

Ady Endre

1317 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. nov. 24.]

Drága, legjobb Miskám,

megint Csucsán vagyok, s mintha több hitem volna, mint volt mostanában eddig. Megírom a novellát, s általában mindent, amit parancsoltál, ha élek, vagy ha valami frász nem akadékoskodik. A korrektúrát most adom föl a Pallashoz, s a versbe is, s a Tersánszky-féle kritikába is néhány sort be kellett toldanom. Nem lehetetlen, bár ideges-fáradt vagyok, még ma éjjel egy másik verset is írok a dec. 1. számra. Ha elmaradna, hát elmarad, nem nagy baj, ez az egy vers sem rossz. Két dologról nem írtál: 1.) Thein úr szokása szerint küldje *azonnal* a 200 koronát decemberre, telefonálj *rögtön* neki, 2.) *mi van a pörömmel*? Nagyon nehezen, siralmasan élek, s még szerencse, hogy ma kivételesen fölkaptam a fejemet, s szép idő is lévén, nem akarok nyomban revolvermegoldást. Nagyon szeretünk, s Csinszkával együtt köszöntünk mindnyájatokat. Én külön és igaz szeretettel ölellek

Adybandid

Siess, írd meg, mikorra mehet be legkésőbben a novella.

1318 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1916. nov. 28.]

Drága, jó Lajoskám,

csak azért írok: tudd, hogy úgy-ahogy élek. Édesék jól vannak, de édesapám elviselhetetlenebb, mint valaha. Én kezdek egy kicsit békülni s beletörődni abba, hogy - élek. Köszönöm a füzeteket, küldj minél hamarabb többet. Most egy hosszú novellát írok a *Nyugat*-nak: kísérlet ez, renyhe évek után erőpróba volna, ha sikerül. Pestre csak akkor megyünk, ha apósom meghal.

Csókolunk mind benneteket, s én külön téged csókollak

Bandi

1319 FENYŐ MIKSÁNAK

Csucsa, 1916. nov. 30.

Drága jó Miskám,

nem tudom a mi vasúti és postai anarkiánk mellett megkaptad-e hat nappal ezelőtt föladott levelemet? Ugyanakkor egyidőben egy másik levélben a Pallasnak küldtem vissza a korrektúrát. Félek, hogy a levél nem jutott hozzád, mert Thein úr máig még nem küldte be a decemberi (ezúttal még s utoljára) csak 200 koronát. Ha így volna, telefonálj a D. Ig. és fiai cég pénztárába, hogy a pénzt azonnal küldjék. Egyben jelezd, hogy január 1-től kezdve már ismét 300 koronát kapok megegyezés szerint. A novellámat írom, s ha talán éppen olyan hosszú nem is lesz, mint kérted. Tudass expressz (de úgy gondolom, ide már szabad táviratot is küldeni), hogy melyik nap az utolsó dátum a novella beküldésére. Múltkori levelemben kérdeztelek, hogy mi van a pörömmel. Én erőszakkal akarom magamat kirángatni melankó-

liás nagy betegségemből. Ma nagyon lesújtott szegény Moskovitz Iván sorsa. Kérnélek, édes jó Miskám, hogy a *Nyugat* pénzét is *azonnal* küldesd. Rellát s tieidet Bertukával együtt szeretettel üdvözöljük.

Ölellek

Ady Endréd.

1320 HATVANY LAJOSNAK

Csucsa, 1916. nov. 30.

Kedves jó Lacim,

hónapok óta, nap mint nap, próbálom magamat kirántani undok, félhalott állapotomból. Szegény Iván lesújtó halálhírének kellett megérkeznie, hogy győzzek akaratlanságomon, s írjak végre neked. Mint Málikának megírtam, hozzátok való, régi igaz ragaszkodásommal osztozom gyászotokban a túl derék, nagyszerű ember, a szerencsétlen Iván sorsa fölött. Kriptám ajtaján mostanában ez volt talán legerősebb döngetés, holott úgy gondoltam, hogy már semmi se fájhat nagyon. A föltámadás hazug reményét próbálom magamba plántálni, hogy talán mégiscsak rendeltetett még nekünk idő, mód és cselekvés az élet folytatására. Ha pedig nem, hát nem, most mégis ismét próbálgatni kezdem az írást, hátha beválnék egyéb narkotikumaim pótlásának. A Nyugat c. irod. és nyomdai r.t.-gal még mindig eldőletlen a dolgom. Itt van három kötetre való, összegyűjtött versem, s nem tudom emiatt kiadatni. Úgy lógok a levegőben, mint egy súlyosan sérült gépű és karú aviátikus. Hatvanba címzem e levelet, bár - gondolom - ti benn vagytok Pesten. Nem tudok Pestről és senkiről semmit, rólad sem hallottam. Nem lehetetlen, hogy nekünk is muszáj lesz mostanában Pestre fölmenni. Feleségem feleségedet üdvözli, valamint üdvözöl téged is. Én kézcsókomat küldöm a méltóságos asszonynak, s téged szeretettel ölellek

Ferit üdvözlöm.

Adyd.

1321 HAVAS IRÉNNEK

[Csucsa, 1916. nov. 30.]

Kedves Irénke,

itt küldöm a vasúti jegyem számára a két arcképet. Most írtam Fenyő úrnak, hogy a pénzecskémet küldjék minél gyorsabban. Kéziratot a karácsonyi számra készítek, de szeretném tudni, mikor jelenünk meg. Újévre is természetesen küldök kéziratot, s e számra közölje Fenyővel - Balázs Béla verseskönyvéről is írni szeretnék, ha már a prózájáról elmaradtam.

Szeretettel üdvözli magát

Ady Endre

1322 SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Csucsa, 1916. dec. 4.]

Drága jó Aladárom,

csak annyiról s arról tudatlak, hogy még élek. Talán egy háromsoros napihír jutna még nekem, de ki tudja. Te, ki ismersz, sejtheted ügyemet, kötöttségemet, elbúsulásomat. Azt is, hogy szeretnék valahogy partra vetett halként visszaevickélni a régi vizekre. Tudod, hogy az életet nehezen hordtam mindig, de szerettem s szeretem. Ördögbe is (hacsak idegkríziseim nincsenek), miért ne élnék én minél tovább. Persze ennek sok gátja van, s mintha már kezdenék a régi bravúros gátversenyekhez mit sem érteni. Fölmegyünk Pestre, majd beszélek, de addig te írjál, de okvetlenül. Mert hátha mégse mehetek soha többet föl Pestre. Irénkét csókolja Bertuka, én a kezeit csókolom. Gyuszit, s a druszát és keresztfiút, aki velem András-ünnepelt a napokban, szintén csókolom. Téged ölellek, s mint hallom - egy megindulandó, s nyilván pénzes revue szerkesztőjét: tisztellek.

Szervusz, édes Aladár, hűséges és szerető

Adyd

1323 THEIN ZOLTÁNNAK

Csucsa, 1916. dec. 8.

Tisztelt és kedves Thein úr,

köszönöm és a mellékelt névjeggyel igazolom a 200 koronát. De nemcsak ezt teszem, hanem küldök egy 300 koronás nyugtát is. Ez pedig szól 1917. jan. 1-ről, s erre a pénzre szükségem van. Olyan kedves, szíves volt mindig, hogy nem is tartom szükségesnek ezt a kérést túlságosan aláépíteni. Kaphassam meg karácsony előtt, ha lehet, ezt a 300 koronát.

Köszönettel s a legszívesebb üdvözlettel üdvözlöm

Ady Endre

1324 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1916. dec.]

Drága Miskám,

egy verset mégiscsak kiírtam magamból, itt küldöm, s remélem, nem késett. Ha tudnád, látnád, milyen nehéz nekem ma tudomásul vennem, hogy Ady Endre úr még van. Gondold el ezt az elgondolhatás rendes útjain. No, mindegy, ilyennek is kellett lenni, s így is történhetett. Figyelőt is írtam volna a jubiláris számba, de nem írtál arról: írjak-e Ignotusról? Ha pedig róla nem írok, másról se, ezúttal. Szerető üdvözlésünkkel üdvözöl külön is, és ölel

Adyd

1325 ADY SÁNDORNAK

Csucsa, 1916. dec. 29.

Kedves bátyám,

ma, dec. 29-én nagy örömömre a következő, azaz ide mellékelt levelet kaptam a Laci fiútól. (Kérem szépen nekem a levelet visszaküldeni a bátyáméval együtt, hogy küldhessem el neki saját leveleinket, s megőrizhessem emlékképpen az övét.) Én már elfelejtettem, de bátyám tudja a közvetítő címet, melyre a múltkor is írtam volt. Lehetséges, hogy elég úgy, ahogy ő írta a levelét, de mindenesetre megint fogok külön is írni, hogy a levelet gondosan továbbítsák. Nem kaptam a gyerektől egy árva sort sem, s ezért volt nagy öröm mai híradása: mintha föltámadt volna. Bizony unokaöcséim közül János bátyám fiai, Sándor, Jani orosz hadifoglyok. Pista súlyosan sebesült. Feri most lesz katona. Sándor nagybátyám fiai közül Endre főhadnagy-hadbíró Nagyváradon, Zoltánnal nem tudom mi van. Én és az öcsém, Lajos egyelőre fölmentettek vagyunk, de én már a nyáron három hónapot szanatóriumban kúráltattam magamat. Idegességem fokozódott mégis azóta, s szervi szívbajom is súlyosabb: álmatlan éjszakáimon sokszor erővel tartom vissza magam a dolgok elsietésétől. Adná Isten, hogy ez a híradó levél örömet vigyen kedves bátyámékhoz, s én is örömet küldhetnék majd Laci öcsémnek. Meleg, rokoni szeretettel üdvözlöm kedves bátyámat családjával egyetemben feleségemmel együtt - szerető öccse

Ady Endre

1326 FEHÉR DEZSŐNÉNEK

[Csucsa, 1916. dec. 29.]

Drága jó Jankám,

gondolhatod, hogy nem szeretetlenség késleltette a meg is ígért levelemet. Szívbajom kellemetlen, ideges kimerültségem utálatos, és mindennap csodálkozom, hogy én ennyi nyomorúságot még bírok. Jobb nektek, hogy akkor Váradon muszájból kiszállva, nem tudtunk fölkeresni szándékunk szerint benneteket. Idegsokkos éjszaka, borzasztó hajnali út hideg folyosón, szörnyűséges volt, pedig most az ember sokféle szörnyűségekhez szokik, ha szokik. Nálam, úgy látszik, az a baj: se ésszel, se esztelenséggel nem bírom rábírni magam, hogy beleszokjak a történőkbe. Ha a világban vagy bennem nem történik hirtelen átalakulás, én feladom a játszmát, nem kell, nem lehetséges. Pesttől félek, Csucsa pedig mégis társtalan, és Nagymama haladó korával haladóan tud kellemes és pokoli lenni. A kicsi Bertuka, aránylag, vigasztalás; éretlen, bonczás, makacs, de szeret, furcsa és jó. Hanem hát ez tán nem elég egészen az örök életre?

Hitetlen vagyok és akaratlan: kinek, miért írjak? Ha az idő kellemes lesz, gyertek el gyógyítani. Ródlink van egy nagy, de ha hoznátok még egyet. Ezt most legjobb szeretném, mert leghamarabb lenne: egy gyors, hamaros berándulás, téli túra. Ha ez sikerülne, és mi nem mennénk közben Pestre muszájból vagy más okból, kora tavaszon, már a legelején jöhetnétek. De ez oly messze van, erről ne beszéljünk, gyertek most, még talán engem is láttok. Erzsikéteket csókolom, Dezsőt szeretettel ölelem, és neked kézcsókkal küldöm csókoló, régi, hű barátságomat:

P. S. B. Ú. É. K.

Adyd

1327 KATONA GYULÁNAK

Csucsa, 1917. jan. 2.

Kedves jó Doktor bátyám,

hálásan köszönjük meg gondos jóságát, szerető fáradozásait. Kérjük, maradjon meg nekünk a jövőben is annak, aki volt, barátunknak s jó orvosunknak. A mellékelt csekély összeget fogadja el hálánk jeleképp. Az újév alkalmával Doktor bátyámnak s családja minden tagjának kívánunk minden elérhető jót. Szerető, igaz híve

Ady Endre

1328 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1917.] jan. 4.

Édes jó Miskám,

máig (jan. 4. csütörtök) nem kaptam tőled semmi hírt, de sőt a *Nyugat* se jött meg még. Az Irénke dec. 27-én írt felszólítását az Ignotus-kritika ügyében dec. *30-án* délután kaptam meg. Nem is mertem belefogni, hiszen úgyis lekések vele - gondoltam. Első magamfölkínálásával kellett volna neked azonnal rám parancsolnod az írást. Így, vaktában semmit se mertem - hátha más ír, hátha egy Ignotus-szám lesz a jubiláris szám (jó lett volna), s engem ki akarnak hagyni belőle. Nem alszom, s a szívtágulásom orvosok szerint is aggasztó (engem már nem tud aggasztani). De hátha még holnap is élek, kérdem meg: mi van a pörömmel? S ha semmi sincs, kapjam meg a könyveimet. Három *verses*könyvem készen, s én - beteg gályarab. Valóban bagnosors, de megjósoltam régebben magamnak, s várok, míg a szívem bírja, mert a gyomrom bírja, zsigerekkel, idegekkel, sőt éhséggel is. Megírjam-e az Ignotus könyvéről még mindig őrzött lelkesedésemet? (Írván persze Ignotusról is.) Mit próbáljak írni, ha tudok, ha tudnék, tanácsolj. Fölmenjünk-e Pestre néhány napra? (Ha katonaügyem teszi muszájjá, persze hogy fölmegyünk.) Pedig ereim majd megpattannak, s ok nélkül is mindig fáradt vagyok. Ha Irénke nem küldte volna el a kis pénzt, kérlek, intézkedj. Bertukával együtt Téged, Rellát s a kicsiket szeretetben - comme il faut - üdvözöljük.

Szerető

Adyd

Csütörtök

1329 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1917. jan.]

Édes jó Lajoskám,

miként megjósoltad, gyomrom valahogyan bírta, de a szívemmel baj van. Csak dőlne el már valami, s csak tíz napra mehetnék föl Pestre, hogy megnézessem. Két hét óta a lábaim hűdésesek, a fejem abroncsok között, s a visszerek munkája szabad szemmel messziről obszerválható. Inkább a neuraszténiám, az álmatlan éjszakák csinálták, hogy először megrémültem. Ma már kíváncsi vagyok, s a hideg borogatások alatt mosolyogva olvasom kolozsvári messze-ro-

konunk: Ady Sándor bátyám vigasztalását: - Ez családi baj, ő is így volt az én koromban, s ma is él, a váradi homeopata „csodadoktor” kigyógyította. Meg aztán: a beteg szív olyan, mint a repedt pohár, lehet belőle sokáig inni, s csak arra vigyázzunk, hogy a repedés ne terjedjen. De viszont én a neuraszténiámmal még mindig sok altatót szedek, elég bort s rengeteg nikotint. No, szenvedek, de mégis hiszek abban, hogy ki kell bírnom ezt a poklot, át kell repülnöm. Bele kell még szólnom az új és furcsa világ zsibbadt megindulásába. Koporsószegezésnél s koporsónyitásnál ott akarok lenni, s ott leszek. Életem: ez; ez a remény meg a nyavalygásom, azután Bertuka, úgy, amilyen s nagymama félelmetes hisztériájával s növekvő aggsági tébolyával. Olvasok mindent, sokat, összevissza: ez talán a fő narkózisom. S várok: anyagiakban is pohártáncot járok már régen, s kell, hogy fordulat történjék. Fenyő máig (már két nap óta várom) nem tudatott porom sorsáról. Ördögbe is, ha elveszett, elveszett, a könyveimet kapjam vissza, s utalhassam át Hatvanynak. Borzasztó volna, ha még e körül is bajok támadnának: kénytelen volnék az összes lapokban panaszkodni s nem kímélni senkit. Nézz utána e dolognak, édes fiam. Fenyőnél vagy az ügyvédemnél, esetleg telefonon is megtudhatod (különben most írok Fenyőnek is). És írj nekem, tanácsolj, ha van időd, adj biztatást, s ami tanácsnál, biztatásnál több: szuggerálj. Az „asztalfiók”-nak írott vers nem nekem való, te ismersz; vagy írhatok, vagy elemésztődöm a ki nem írottságban. Ó, hány pompás, bíborvörös versem halt meg születése előtt, mert akaratlan voltam, de valamikor, nem is régen, az akaratlanságomat mindig legyőzte a legnobilisabb hiúság. Az a hit, hogy a versemre szüksége van az embernek, nem mint a háborúra, de mint az esőre. Most itt vagyok háromkötetnyi verssel, mindenki ad ki könyvet, s éppen én nem. A haláltól már nem félek, de joggal az elöregedéstől, a koldusságtól, mely lelki is lesz, ha a háború így tart, tébolyog tovább. Köszönöm a cigarettákat, jól fogytak. Szeretném, ha édesanyám új programja végre sikerülne, bár lehet, hogy nekem közben (esetleg katonai ügyben) föl kell mennem Pestre. De ez nem változtatna semmit, s ti mindenesetre erre jönnétek; ugye? Nem írok most többet (még arra kérek tanácsot s ahhoz, hogy kezdjek-e a *Világ*-nak írni, szimbolista és persze pacifista írásocskákat?)

Annust csókoljuk, Bertuka csókol, és én nagy szeretettel csókollak

Bandid

1330 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1917. jan. 5.]

Drága jó Lajoskám,

csak táviratstílusban tudok írni megint. Köszönöm kedves figyelmedet, a folyóiratok küldését. Katonai ügyemben baj van, de talán egy kis kórházzal megúszom. Bertuka jó - alapjában -, ha Boncza is. Pestre csak akkor megyünk, ha muszáj. Talán holnap, talán a jövő hónapban. Érdeklődj pörömről és pöröm miatt Fenyőnél, aki ott mindenkinél jobb emberem. Neuraszténiám nem ideális, de talán nem olyan, amilyennek látod. Én embereimért „kitartok”, s életben maradok - esetleg, de inkább édesanyámért.

Bertuka csókjait küldi, én is Annusnak, téged ezerszer csókollak, drága Lajoskám

Bandid

1331 THEIN ZOLTÁNNAK

[Budapest], 1917. márc. 2.

Kedves jó Thein uram,

névjegyeim kifogyván, ezúttal egyszerű papiroson muszáj nyugtatnom a márciusi háromszáz koronát. Ma este, mindjárt, Csucsára utazunk, haza. Ha netalán nem kapná most ott a levelem, kérem holnap postán elküldetni. Persze jobban szeretném ma és most.

Szerető üdvözlettel

Ady Endre

1332 FEHÉR DEZSŐNÉNEK

[Csucsa, 1917. márc. 8.]

Drága jó barátom, Janka,

bizony, mi csak márciusra kerültünk haza, nem volt időnk kiszállni Váradon. De bajos és rest emberek lévén, a levélírást is halogattuk mindig holnapra. Öt nap óta vagyunk itthon, és annyira kipihentük magunkat, hogy furdaló lelkiismeretünk parancsára Nagyváradra készülünk egy-két napra. Körülbelül jövő héten, szerdán mennénk a délelőtti vonattal. A Park Hotelben vagy a Rimanóczyban szeretnénk egy kétágyas jó szobát. Kegyeskedj érdeklődni és értesíteni bennünket nyomban. Remélem, otthon vagy, és ez a terminus nem alterál titeket, mert esetleg pár nappal később mehetnénk. Kérlek, szólj a kiadóhivatalnak, hogy a lapot nem a pályaudvarra, de rendesen a postára küldjék, a pályaudvarról ellopogatják. Írj azonnal.

Bertukával együtt szeretettel csókolunk. Dezsőt ölelem. Csinszka öleli Erzsikéteket, tisztelő, szerető barátod

Ady Bandi

1333 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1917. márc. 9.]

Drága jó Gyurkám és Itókám,

elég költségesen, de elég kényelmesen jöttünk haza. Írj nekem, ha akad egy szabad negyedórád mindarról, ami történt, s ami engem érdekel. Pletykák nincsenek kizárva. Tűrhetően volnék, erősen hízok, de elvakart ekcémáim miatt veronállal sem tudok aludni; vakaródzok és sebződök. Szólj be a kiadóba, hogy a p[ostá]mat ne a pályaudvarra, de egyenesen az én címemre postán küldjék. Sokszor beszélünk rólatok, nagymama is, akinek gráciájában vagytok, s aki még eddig szinte túlságosan szerető és finom.

Csókolunk benneteket Adybandi és Nagy Nője.

1334 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1917. márc. 13.]

Kedves Nyugat,

itt küldök egy verset, a legközelebbi vonat viszi a másikat s a Révész-cikket. Fenyőnek nagyon fontos ügyben levelet írok két napon belül.

Szeretettel

Ady Endre

1335 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1917. márc.]

Kedves Nyugat,

itt küldöm a Révész-cikket. Második versemmel nem készültem el. De telefonáljanak Schöpflin Aladárnak, nála van egy versem, melyet rögtön átad. Fenyőnek a jelzett ügyben holnap írok. Tudassanak a Nyugat nyomda r.t.-gal való pöröm ma dőlt sorsáról.

Szeretettel

Ady Endre

Ha katonai ügyben szükség lesz rá, lehet már táviratozni is Csucsára, hogy Pestre szaladhassak.

1336 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1917. márc. 19.]

Leveledet hűvösre csuktam, de holnap már válaszolok; addig is újból kijelentem: első emberem te vagy, teljesen rendelkezhetsz velem. Lajos öcsémnek teljes meghatalmazást adtam. Mindenképpen, változatlanul és megint szeret

Ady

1337 HAVAS IRÉNNEK

[Csucsa, 1917. márc. 21.]

Kedves Irénke,

(úgyis mint pompás titkárnőnk) engedje meg, hogy sürgönyi levelet írjak magának, mert megint béna vagyok.

1.) Miért nem jelent meg a Révész-cikk, elkésett-e, vagy házi cenzúra vetemedett reá?

2.) Kérem a *Nyugat*-ot (előző ez évi számaival együtt) küldetni e címre:

Török Károly hadnagy, Russ kül[ö]nít[mé]ny. Tábori főposta 5.

Itt nekünk sok rajongónk és barátunk van - érdemes.

3.) A Nyugat (nem - folyóirat) nyomdai vállalat után egy másik helyről is beszüntették a pénzemet. Tehát: *nem szabad semmit se levonni a 250 koronából*, s idejében *kell, kell* küldeni, mert különben nagy előleget fogok kérni.

Szeretettel üdvözli

Ady Endre

P. S. Ha volna még egy elkobzott Babits-számunk (az ő versével), küldje el, kérem.

1338 BARÓTI MÁRIÁNAK

[Csucsa, 1917. márc. 23.]

Kicsi, kedves lányom,

ágyban, ceruzával kell írnom magának két szót s bejelenteni, hogy nemsokára komoly levelet írok. Egyelőre annyit: túlzottan megajándékozott bennünket, de kedvesen csinálta - s ez enyhítő körülmény. Régi szeretettel üdvözli

Endre apja

1339 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1917. márc. 24.]

Drága jó Lajoskám,

valósággal undor nekem a betűvetés, s ezért késik ez a levelem, mely különben már válasz a te mai kedves, bölcs leveledre. Hát bizony a pör rosszul fogódott meg, s igazán Lacin múlik, hogy Salamon úrék már régen nem gázoltak át rajtam. Telegráfstílusban elmondván, ezeket gondolom:

1. A pör április 20-án folytatódik egy új irodalmi „szakértő”-vel, de én már előbb szeretnék pozitívumot. Pl. legalább egy új könyvet a Laci kiadásában.

2. Te tárgyalj Ransburggal óvatosan, kezdd 12000 koronán, az összes könyvek átadásán s minden jogról lemondáson - azután alkudj kedved és lehetőség szerint.

3. Laci engedje meg, hogy a *Nyugat*-nak is írjak, esetleg szerkesztőnek megmaradhassak. Ő pedig kössön velem egy loyalis szerződést, mely szerint ad évjáradékot, s ezenfelül pedig a *P. N.*-ba. verseket s általad közvetített cikkeket is írhassak.

4. A 300 koronát Laci ne szüntesse be, kapjam meg nyugodtan most áprilisban is, míg a dolgok dűlőre jutnak. Nekem szörnyű, hogy külső emberek azt lássák: a feleségem tart ki. Márpedig a Nyugat felszámoló r. t. tíz hónap óta nem fizet, s a *Nyugat* lap garasai cigarettára sem elegek.

5. A balatoni utunk a végrendelet végrehajtásától függ (bár ez sem késhet három hétnél tovább), illetve attól, hogy a belvárosi ad-e még 2-3000 korona előleget.

6. A *Nyugat* lappal szemben - gondolom - csak személyes megbeszélés révén és árán tudom a leendő helyzetet plauzibilissé s megcsinálttá tenni. Fenyő, aki engem nagyon szeret, nem várhatja, hogy feláldozzak mindent, hátralevő egy-két évem kenyér-biztonságát is, fikciókért s kanapépörökért.

Egyelőre ennyi: reád bízok mindent, s írj, mire kell fölvilágosítást adnom. Bertuka csókol benneteket, s én is s köszönve fáradozásaidat, még külön ölellek

Bandid

1340 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1917. márc. 25.]

Drága jó Lacim,

tegnap írtam egy kissé hézagos informáló levelet Lajos öcsémnek, tegnap este kezdtem neked egy hosszabb levelet, s ma reggel fél hétkor kaptam táviratodat. Pláne e távirat után úgy érzem, hogy kihevertem a múltkori ütést, kit különben is „az a legény...” jelszóval állok. A nagy jéghegyek, azt hiszem, immár leúsztak, s én még egy-két üzeneteken fölül levő mondandóimat az én régi Hatvanymnak mondhatom el. Voltaképpen csak fölhígítom, de egyben megpirosítom, amiket táviratomban küldtem volt. Soha ellened nem vétkeztem, minden vádad hisztériás gyanakvás. Nem volt talán lapom, hogy kiáltóan melletted legyek, de ilyen melletted embered, mint én, nem volt soha. Összes Bródy Sándoraid nem ütköztek össze annyiszor és annyi emberrel (mindenkivel, aki téged bántani próbált), mint én. Emberi és kiváló értékedért ragaszkodom hozzád, mert üzletileg elhelyezhettem volna magamat. Ha kívánod, én a *Nyugat*-tal is szakítok, de itt vagyok fölmentett szerkesztő, s az írói megbízhatóság dolga se kutya: én a *Nyugat*-ot nem rúghatom föl úgy, miként te. Ellenben neked csak *Az Illés szekerén*-t kell megszerezned, az *Új versek* az enyém... s adjunk ki júniusra egy háromkötetnyiből összeválogatott új, egy Ady-könyvet. Berukkolni Ady Lajoson keresztül a húsvéti számban szeretnék, s talán szerinted is így van jól. Mert cinikus ember vagy, nem írom meg, milyen lett a *P. N.*, s milyen kedves íróm vagy te nekem. Ölellek, kedves Lacim, a bárónénak add át kézcsókomat, a feleségem szeretettel üdvözöl, én pedig maradok a te igazán és mindig (bármi történjék) igaz híved, jó

Adyd

1341 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1917. márc. 25.]

Drága jó Lajoskám,

most írtam Hatvanynak, akitől ma hajnalban kellemes táviratot kaptam. Kifelejtettem minden levelemből, hogy a *Nyugat*-hoz engem írói becsület köt s katonai felmentésem ügye. Jól s ügyesen kell megcsinálnunk a dolgot: én húsvétkor akarok a *P. N.*-hez berukkolni. Bertuka két napig feküdt egy gonosz gyomorrontással, de most jobban van. Nagymamát féltjük, beteg, s ha most menne el, iszonyú khaoszban hagyna bennünket.

Ölelés, csók stb. mindkettőtöknek, téged szeret

Bandid

1342 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1917.] ápr. 16.

Drága jó Lajoskám,

először is azt jelentem be, amit te jól sejtesz, hogy a héten Budapesten leszünk. Valószínűleg péntek este indulunk. Katonai ügyemben, bár teljesen fatalista lettem, nincsenek aggodalmaim, akármi lesz. A Balatonra csak akkor megyünk, ha jó helyet kapunk. Egyébként egész pesti tartózkodásunkat nem szeretném tíz-tizenöt napnál tovább tervelni. S ha jó fürdőt nem kapunk, visszajövünk Csucsára. Minden Hatvany körül való dolgot hatásában, mindenében reád bízok. Én küldtem húsvétra neki verset, vagy rossznak találta, vagy nem kapta meg, vagy politikából nem közölte. Mindegy. Mindent úgy csinálok, ahogy te tanácsoltad, így íróilag. Egyebekben te rendelkezz. Különben is megbeszélünk mindent nemsokára. Nem tudom, Gyurka mondta-e, feküdtem nyolc napig influenzában. A vendégekért s az ünnepért felkeltem, s majdnem nagy baj lett belőle. Most is lázas vagyok, de ennél kellemetlenebb, hogy a bal arcom - fogtól? cúgtól? - szó szoros értelmében úgy megdagadt, hogy bal szememet betakarta. Sietek a vonat miatt.

Csókolunk Bertukával benneteket, s téged külön csókollak:

Bandid.

1343 MARCHIŞIU OTÍLIÁNAK

[Budapest, 1917. ápr. 28.]

Azonnal kérlek értesíteni Gyurkánk állapotáról. Lázas voltam; már tegnap akartam kimenni; nyugtalan vagyok

Ady

1344 ADY LAJOSNAK

[Balatonfüred, 1917. máj. 14.]

Drága jó Lajoskám,

gyönyörű itt, jó is, csak kiújult az ekcémanyavalyám, furunkulusokkal díszítve. Mi újság, és mi újság Érmindszenten? Mikor jöttök? Szeretettel ölelünk benneteket, Bertukával együtt csókol

Bandid

1345 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Balatonfüred, 1917. máj. 14.]

Drága Gyurkám és Itókám,

nagyon szép itt, s jó is volna, ha nem nyavalyognék öt-hat nyavalyával. Mi újság? Írj, ha van valami írnivalód, s ha nincs, akkor is.

Szeretettel ölel benneteket Bertukával együtt

Bandi

1346 HATVANY LAJOSNAK

[Balatonfüred, 1917. máj. 21.]

Kérlek azonnal expressz elküldetni húsvétra küldött versemet; talán pünkösdre kicserélem mással. Sajnálom: néhány órai pesti tartózkodásom alatt nem láthattalak. Szeretettel köszönt

Adyd

1347 ADY LAJOSNAK

[Balatonfüred, 1917. máj. 22.]

Drága jó Lajoskám,

tűrhető állapotban megérkeztünk. Jól is volnék, ha ez az átkozott ekcéma nem gyötörne - alig alszom miatta. Ez viszont veronálra és szívre megy, holott már módom volna gyógyulni. Ma kezdtem egy új kúrát próbálni, tán ez segít. Tárgyalj, kérlek, ha Hatvany végleg szamárkodik, Fenyővel, de Kornfeld irányában. Nyíltan s okosan. Itt küldök egy újabb könyvkereskedői megkeresést. Írj, tudass. Nagy orkán volt itt másfél napig - eső nélkül. Most megint száraz forróság. Úgy látszik, még a fák is ki fognak száradni. Csókollak, drága Lajoskám, Bertukával együtt s Annussal egyetemben, szerető

Bandid

1348 LANDHERR GYULÁNÉNAK

[Balatonfüred, 1917. máj. 22.]

Nagyságos asszonyom, kedves Zsozika,

olyan keveset s elfoglaltan időztünk Pesten, hogy meg se próbálhattuk magát meglátogatni. Hazamenet erre okvetlenül kell hogy időnk legyen (június elején).

Csókolja szeretettel a kezét tisztelő, régi, barát híve

Ady Endre.

1349 ADY LAJOSNAK

[Siófok, 1917. máj. 24.]

Drága jó Lajoskám,

írtunk mi már régebben édesnek, most Bertuka megint hosszú levelet küldött s én lev. lapot. Vártunk benneteket majdnem biztosra pünkösdre. Jöjjetek, s idejében tudassatok. A könyvek dolgában vidd dűlőre már az ügyeket. Örülök, hogy pünkösdre nem küldtem verset Hatvanynak. Mindenképpen jól volnék, de az ekcémám egyre terjedőbb és kínzóbb.

Csókolunk benneteket Bertukával együtt szerető

Bandid.

1350 FEHÉR DEZSŐNÉNEK

[Balatonfüred, 1917. máj. 25.]

Drága Janka barátom!

Itt vagyunk tizenhat nap óta, közben muszáj volt felszaladni néhány órára Pestre. Szép itt, jó is, de nincs kenyér, és nekem egy kellemetlen furunkulusom támadt. Június 10-ig okvetlenül Csucsán leszünk, hová is megbeszélésünk szerint várunk titeket. Ölelünk Bertukával együtt benneteket, szeretettel

Bandi.

1351 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Balatonfüred, 1917. jún. 10.]

Este érkezünk; ha lehet, várj. Ölelünk benneteket

Bandiék

1352 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1917. jún. 30.]

Betegségem miatt sajnos mostani számra kéziratot nem küldhetek; következőben iparkodom bővebben kipótolni; kérek pár sor értesítést. Szeretettel

Ady

1353 HATVANY LAJOSNAK

Csucsa, 1917. júl. 6.

Drága jó Lacim,

két versem volna, de a jobbikat küldöm. Sok nyavalyám van s rettenetes, nemcsak (mert az is van) máról holnapra szóló nyugtalanságom. És ezer családi bajom. És nem bírom bátran már a dolgokat. Megpróbálom ígéretem szerint munkába gúzsolni magamat. Szeretnék a *P. N.*-nak sokat írni mindenfélét. Hogy irigyellek, mert sokat dolgozol s legtöbbször nagyszerűen és frissen. Fölcsapok Hatvany-utánzónak. Gyere le Erdélybe egy kicsit, ha időd van. Kézcsókomat küldöm tisztelettel feleségednek, s téged szeretettel ölel

Adyd

1354 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1917. júl. 10.]

Sürgönyöd, dolgod végtelenül aggaszt. Itóka avagy te írjatok mindenről expressz. Nagyon szeretünk, ölelünk

Bandiék

1355 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1917. júl. 12.]

Kedves Nyugat,

még egy vers s a Bartha-cikk *okvetlenül* mennek. Mi van az én fölmentésemmel?

Szeretettel

Ady

p. s. Tudom, hogy rengeteg dolga van Fenyő úrnak, de mégis írhatna vagy két szót.

1356 RUFFY PÁLNAK

Csucsa, 1917. júl. 18.

Drága Pali bátyám,

kegyeskedj megbocsátani, hogy ígért levelemmel ilyen sokáig késtem. Vendégek, házi gondok s katonai fölmentésem újabb fordulata megzavartak, s idegeimet megbénították. Pesten, Füredről jövet, alig tudtuk legsürgősebb dolgainkat elintézni, holott Veled jó eleve óhajtottunk találkozni. Nyugtázom a 4950 K-t, s kifogásunk csupán a 196 K-nak meg-$^{3}/_{5}$-öztetése ellen van, ha az hirdetéshátralék. Erre nézve nem egyeztünk meg részesedésben, s a hátralékos hirdetések egészükben a feleségemet illetik. Még nagyobb baj van persze a lakás körül s a lakással. A lakás nem a *M. Kg*-é, hanem a Boncza Miklósé, s mi már januárban lefoglaltuk magunknak. Mindent s minden bútordarabunkat úgy hordtuk, szedtük össze őrült fáradsággal, hogy ebbe a lakásba ülhessenek bele, s hogy őszre mi már beköltözködhetünk. Pláne ezt ugye takarítás, festés stb. kell hogy megelőzze. Kiváltképpen Bertuka ragaszkodik hozzá, minden áldozat árán is, hogy ő augusztusra átvegye s berendezhesse a lakást. Lehetetlennek tartom, drága Pali bátyám, hogy Ti alkalmas helyiséget ne találhassatok, s talán megbízottaitok kevés

gondossága, hogy a szerkesztőségnek nincs még helyisége. Nagyon szeretnők, hogy ebben is és semmiben köztünk soha ellentét ne támadjon. Végtelenül örültünk, hogy látogatásodat megígérted, s majd meglátod itt ebben a szép kertben, nagymama bámulatos művében, eldiskurálva, hogy nem vagyunk mi méltatlan és rossz gyermekeitek.

A legszeretőbb üdvözlettel s Tieidnek ki-kinek illendő és szerető köszöntéssel vagyok tisztelő öcséd és híved

Ady Endre

1357 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1917. júl. 25.]

Összes kéziratokat holnap föladom, szeretettel

Ady

1358 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1917. júl. 29.]

Kedves *Nyugat*

három hét óta hevertetem a Barta Lajos-cikket, holott csak a vége, a befejezés hiányzik. Most már csak a jövő számra jut el körülbelül, mert holnap küldöm. Nagyon beteg vagyok, s nem tudom, melyik pillanatban fognak fülön katonáék. Holnap még egy verset is küldök.

Szeretettel

Ady Endre

Vasárnap

1359 A SZEGEDI NAPLÓ SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Csucsa, 1917. okt.]

Nagyon Tisztelt Szerkesztőség,

sok-sok bajom, dolgom miatt csak most jutok hozzá, hogy lelkemből megköszönjem azt a kegyes, meleg, csupa jóindulat sorokat, amelyekkel a *Napló* szegedi, sikeretlen felolvasásomat nekem mindennél becsesebbé tette. Tartsák meg szíves jóságukban igaz hívüket

Kedd.

Ady Endrét

1360 JUSTH JÁNOSNAK

[Csucsa, 1917. okt. 10.]

Gyászoljuk a nagy magyar kemény és tiszta embert. Részvétüket küldik

Ady Endre és felesége.

1361 BÁRCZY ISTVÁNNAK

Budapest, 1917. okt. 31.

Nagyon tisztelt és kedves Polgármester úr,

Steinfeld Nándor, aki évekig volt titkárom, és ma is jó barátom, szintén kedvet kapott a házassághoz. Minden jogcímük megvan, hogy a kihirdettetésük alól felmentődjenek, e célból be is adták kérelmüket, melyet én ez úton és külön ajánlok Polgármester úr kegyes figyelmébe.

Régi, igaz, tisztelő híve

Ady Endre

1362 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1917. dec. 26.]

Elég jól utaztunk. Nehezen gyógyulok, fekszem; egyébként tűrhetően. Ölelünk benneteket

Bandi

1363 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

Csucsa, 1918. jan. 16.

Drága jó Gyurkám,

hát hazajövet még feküdtem tíz napot, és még ma se vagyok ép, új, érzékeny bőrömmel és furunkulusaimmal. Egyébként megvolnánk, és csak nagymama miatt aggódunk olykor: minden percben elvégeztethetik. Február elejére felutazunk, ha közben baj nem lesz. De értesíts először is arról, hogy én, aki febr. 28-ig vagyok egyelőre fölmentve, már kénytelen vagyok-e most kérni a további fölmentést. Ne röstelkedj, hanem hamar szerezz információkat, és tudass. Bernáttól vagy Gondától (régi zsidóm és barátom) azt is üzend meg expressz, hogy hova és hogyan kell fordulnom. Nagymama szeretettel köszönt benneteket, s mi ölelünk és csókolunk

Adybandid

1364 RUFFY PÁLNAK

Csucsa, 1918. jan. 16.

Kedves Pali bátyám,

jún. 7-én kelt lekötelező, szíves soraidat s Skultéty főszámtanácsos úr elszámolását megkaptuk. Az ügyek mindenképpen rendben vannak, de a pénz máig (jan. 16. este) nem érkezett meg. Kegyeskedj talán utánanézetni, hogy az elküldés megtörtént-e? Mi ma már tűrhetően volnánk, s készülünk január végére vissza Pestre. Azonban én, szerencsétlen flótás, megjártam. Másnap, amidőn szerencsénk volt téged látni, kiújult az infekcióm ugyanazon, pompás és drága kölnivíz által, amely (mint utólag és későn kiderült) az első fertőzést okozta. De legalább bizonyosat tudtunk, s mégis hazajöttünk karácsonyestére, itthon megint tíz napig feküdtem. Utálatos, kicsinyes ellenség ez a nyavalyám, de nagyon megviselt, s még mindig maradt egy-két kis mementója. Csucsa szép volna, sőt szép is, mikor a tél komoly. Locspocskor azonban vigasztalan látni, nézni Bonczafalvát (ez egy külön falu), ahol tíz év óta alig renováltak valamit, holott a legrosszabbul építették. Képzelheted, hogy most az ember milyen tehetetlen munkaerő s anyag híján, ha milliomos volna is. Nagyanyánk 75 évével tűrhetően állja a sarat, de bizony a szíve néha megijeszt bennünket. Elélhet 80-85 évig, s itthagyhat bennünket bármelyik percben. Látod (pedig ezt már fél év óta nem cselekedtem), tudok én még levelet is írni, pláne érzékeny, új bőrű kezemmel. Köszönjük jóságodat, s mindannyian a legmelegebb üdvözletet küldjük. Ez üdvözletet kegyeskedj kedves tiéidnek is, ki-kinek, de szeretettei és tisztelettel, transzponálva átadni.

Én külön ölellek, kedves Pali bátyám, tisztelő és szerető öcséd

Ady Endre

1365 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1918. jan. 19.]

Drága Gyurkám és Itókám,

nagyon várom az értesítésedet, katonai fölmentésem dolgában. Hogyan? Mikor? Melankóliás vagyok, de megint hízni kezdek.

Csókollak benneteket, nagymama, Bertuka nevében is szerető

Banditok.

P. S. Írd meg részletesen, hogyan kell halasztást kapni.

1366 KŐHALMI BÉLÁNAK

[Csucsa, 1918. jan. 23.]

Tisztelt barátom,

a kért s talán el is késett választ, holott pár sor az egész, csak most tudom küldeni. Sok hétig feküdtem, s idegeim olyan hitványak, hogy néha egy rövid táviratot alig tudok megírni. Pár nap múlva Pesten leszek, lakásom: Veres Pálné utca 4. Igaz becsüléssel üdvözöl jó híved

Ady Endre

1367 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1918. jan. 24.]

Leveled várom. *Nyugat*-nak jogcímigazolásért táviratoztam. Elsejére Pesten leszünk. Írásokat küldöm. Ölelünk

Bandi

1368 FENYŐ MIKSÁNAK

[Csucsa, 1918. jan. 26.]

Drága jó Miskám,

Bölöni György, illetve Bernát Ottó talán eligazítják az én megint aktuális katonaheccemet. Ellenben ti tegyetek meg minden tehetőt. Bölöninek írtam, s okmányokat küldtem. Gondolom, neked és Ignotusnak megint a mellékelt okmányt kell kiállítani a rendeletszám s a határidő megváltoztatásával. Vagy talán hivatkozni kell arra is, hogy besorozásom óta állandóan, minden revízió alkalmával fölmentésem megkaptam. Mindenesetre jó volna, ha megint bizonytalan időre kapnám, s addig is minél gyorsabban bevárási engedély jönne. Erről beszélünk Pesten, hova kedden vagy szerdán akarunk fölutazni.

Ölel szeretettel s tiéidet köszönti

Ady Endre

P. S. Még mindig nyavalygok egy kicsit, de a nagyobb nyomorúság elmúlt rólam. Szeretnék ma írni a *Nyugat* számára.

1369 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1918. jan. 28.]

Autóbusz szünetel. Okmányokat szombaton elküldtem. Mi legkésőbb csütörtökön utazunk. Ölelünk

Bandi

1370 PAPP VIKTORNAK

Csucsa, 1918. febr. 6.

Édes jó emberem

nyolc nap óta 39 fokos lázban; csak azt az egyet engedd meg most, hogy barátságod ismét megköszönjem, s hogy szívből üdvözöljünk benneteket

Adyék

1371 HATVANY LAJOSNAK

Csucsa, 1918. márc. 30.

Drága Lacim,

itt küldöm a húsvéti verset, de kérlek, hogy az *Esztendő*-be is juttathassak be egy másikat.

Igaz szeretettel ölel

Adyd.

1372 BÖLÖNI GYÖRGYÉKNEK

[Csucsa, 1918. júl. 2.]

Édes Gyurkánk és Itókánk,

ugye jellemző Adyékra, hogy tíz nap után most végre írnak egy lapot. De egy táviraton kívül semmit sem írtam ám azóta. Képzeld, nagyszerűen utaztunk, mert kapcsoltak egy kocsit. Pláne Szolnoktól kezdve négyünké volt egy nagy első o[sztályú] szakasz. Rossz az idő Csucsán. Egy szép nap volt talán csak, egyre esik. Nagy nyomorúságban voltam lapok híján. Most is rendetlenül jönnek megrendelt lapjaim. Nézess utána a kiadóban, megrendeltem-e az *Érdekes Újság*-ot. Ha nem, indítsák meg azonnal három hónapra, s postai megbízással hajtsák be rajtam. Mivel mégiscsak észbe kap talán az idő, hát jó lesz ígéreted beváltására gondolni. Az új gyors ugyan a [fene] e[gye] m[eg] csak Nagyváradig jár. De jöjj az estivel, azaz jöjjetek. Szomjas szegény lelkem friss pesti-budai hírekre, pletykákra. Csinálj egy jegyzetet, hogy ki ne maradjon valami. Mindenesetre várunk és várunk, ha lehet, már most szombaton. Ölelünk, csókolunk mindnyájan benneteket

Bandi

1373 ADY LAJOSNAK

[Csucsa, 1918. júl. 2.]

Drága jó Lajoskám,

nem sürgettünk eddig, mert nem volt szép idő. De hát ez örökké nem tart így. Készülj Csucsára. Addig is tudass dolgainkról s tudnivalókról. Én azután táviratozok egy teljes meteorológiai jelentést, még a Körös hőfokát is. Tűrhetően, tisztes unalomban vagyunk. Én csak most kezdek magamhoz térni. Még egy lev. lapot sem tudtam írni eddig sehova, hát még pláne verset. Pedig erőlködtem [...]

1374 ADY LŐRINCÉKNEK

[Csucsa, 1918. júl. 2.]

Édes jó Szüleim,

mi bizony gyalázatos hanyagok és halogatók vagyunk. Bocsánat, hogy régen nem írtunk. Bertuka most hosszú levélbe fogott. Eléggé megvolnánk. Az én állapotom is annyi nyavalya után szinte meglepően jó. Csak a lábaim s a bal vállam csúzosak, s a tüdőmben érzek még néha egy kis szúrást. Remélem, nem komoly bajok. Nagyobbakon mentem át én már. Min-

denképpen, ahogy édes megígérte, jöjjön el hozzánk, legalább pár napra. Ha a katonai ügyem rendeződik, mi is készülünk haza néhány napra, úgy aug. végén, szept. felé. Sok az eső itt, tizenegy nap óta egyetlen szép napunk volt. Hogy vannak, drága édesék?

Ezer csókot küld szerető

Bandijuk és Bertuka.

1375 BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Csucsa, 1918. júl. 16.]

Miért nem válaszolsz leveleimre? Írj. Ölel beteg és nyugtalan

Bandi

1376 HATVANY LAJOSNAK

[Csucsa, 1918. júl. 27.]

Verseimmel beférhetnék *Esztendő*-be elsejéig vagy másodikáig? Rákosi-afférban üdvözöllek: ragyogó, rokonszenves és biztos ügyed van. Beteg restségemért verssel és Jászi-cikkel fogok penitenciázni. Ölel

Adyd

1377 ADY LŐRINCÉKNEK

[Csucsa, 1918. szept. 7.]

Édes jó szüleim,

rossz idő, rossz egészség, álmatlanság, idegesség s őrült köhögés éjszakánként, de valahogy megvagyok. Ma kaptam meg a fölmentésemet február végéig, ez egy kicsit megnyugtat. Várjuk édesapámat. Ha baj volna, tessék táviratozni, s én magam fogok táviratozni Windisgrätznek. Nagyon ideges vagyok, nem tudok dolgozni, egy ilyen levelet megírnom: csoda. Az ősz megcsinálja, hogy mit csinálok. Rémes így leverten bolondok között élni.

Csókolom ezerszer édeséket, várom édesapámat.

Szerető jó fiuk

Bandi

1378 A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

Csucsa, 1918. szept. 25.

Verset küldök betegen és szeretettel

Ady